

INSTITUTIONES THEOLOGICÆ

AD USUM STUDIOSÆ JUVENTUTIS

AUCTORE

CAJETANO DE FULGURE

AVERSANÆ

CATHEDRALIS ECCLESIÆ CANONICO

OLIM

IN AVERSANO CLERICORUM SEMINARIO
S. THEOLOGIÆ PRÆCEPTORE

TOMUS I.

NEAPOLI 1806.

EX TYPOGRAPHIA VINCENTII URSINI

Superiorum Facultate.

Quodcumque in hac Ecclesiæ agricultura fide Patrum satum est, hoc idem filiorum industria decet excolatur, & observetur, hoc idem floreat, & maturescat, hoc idem proficiat, & perficiatur. Fas est etenim, ut prisca illa cœlestis Philosophiæ dogmata processu temporis excurentur, limentur, poliantur; sed nefas est, ut commutentur, nefas ut detruncentur, ut mutilentur.

Vincentius Lirinensis Commonit. 1. Cap. 30.

Πιϛιν ημεις ετε παρ' αλλων γραφομενην υμιν νεωτεραν παραδεχομεθα, ετε αυτοι τα της ημετερας διανοιας γεννηματα παραδιδοναι τολμωμεν, ινα μη ανθρωπινα λογιζωνται τα της ευσεβειας ρηματα· αλλ' απερ παρα των αγιων πατερων δεδιδαγματα, ταυτα τοις ερωτωσιν υμας διαγγελλομεν.

Basilius Epist. ad Antioch. Eccles.

PRÆFATIO.

Quam doctrinam non in Academiæ, aut Lycei spatiis natam, sed ab ipsa æterni Patris mente haustam, unus totius humani generis magister Christus dominus tradidit, eam quantum mediocri ingenio assequi, ac rudi eloquio explicare potero, tironibus enucleare proposui, ut sacris litteris eruditi, & suos ipsorum mores ad pietatem, & religionem componere, & aliorum, cum tempus feret, emendare vitia, excolere virtutes valeant; donec omnes ad summum rerum omnium principium, ac finem Deum, unde hæc disciplina profecta est, Deo ipso operante, atque adjuvante, perveniamus. Qua in re utrum operæ pretium sim facturus, ignorare me fateor: illud tamen certo affirmare possum, nihil esse a me laboris, ac diligentiæ prætermissum, ut adolescentium commodo, atque utilitati hac in parte deservirem.

Atque eum quidem laborem non eo consilio suscepi, quo eos omnes, qui hucusque a viris doctissimis editi sunt de hoc eodem argumento, libros aut contemnerem, aut reprehenderem, quod utrumque, cum me ex illis profecisse sciam, aut superbi esset animi, aut certe ingrati. Verum illud semper, nec immerito, persuasum habui, idque etiam negaturum esse arbitror neminem, veterum labores non eam legem imposuisse posteris, ut ceterum inertes semper, atque otiosos esse nos oporteat, neque ita palmam omnibus præripuisse, nullum ut reliquerint industriæ locum: imo potius nostram excitasse, atque exacuisse diligentiam, ut ipsorum laudabile studium in sacris disciplinis excolendis, quas limari semper, atque expoliri fas est, si non æmulari, at saltem quantum pro ingenio possumus, imitari conaremur.

 Jam

Jam vero illud in plerisque dissimulari non poterat incommodum, quod nonnulli nimia rerum copia proliziores tironum opprimebant animos; alii contra majori quam par erat, brevitate jejuni, atque obscuri, nec ab omnibus intelligi facile poterant, nec intellecti satis eruditos adolescentes educebant. Mitto peculiares auctorum opiniones, veterisque philosophiæ, scholæve præjudicia, quæ uno in tractatu posita per omnes ferme Theologiæ partes veluti principia vagabantur. Quæstiones vero post eorum ætatem exortas, sed hoc tempore scitu maxime necessarias, omnino intactas reliquere veteres. Quibus, aliisque de causis, jam a multis novum aliquod Theologicarum Institutionum corpus nostrorum ingeniis accommodatum desiderari intellexeram, præsertim postquam nonnulla magno studio elaborata, vel ipse Scholarum non receperat, aut antiquaverat usus, vel Romani Pontificis judicium improbaverat.

Cæterum ut ea, quæ commemoravi, nulla essent, ipsa me compulit ad scribendum optimi olim Antistitis nostri FRANCISCI DE TUFO auctoritas, qui id sibi esse vehementer in optatis affirmavit, ut hanc provinciam susciperem, in eaque adornanda curam, & industriam collocarem. Cumque opere jam affecto, & pene ad umbilicum perducto, in turbulentissima illa tempora inciderimus sæculo superiore exeunte, quibus temporibus inter ingruentium undique bellorum strepitus, perturbationesque populorum, de vita potius fuit, quam de litteris cogitandum, ipse Presul amantissimus supremo jam fato proximus non aliud mihi commendavit, nisi ut ea quæ scripsissem, in publicum (ut pro sua in me benevolentia existimabat) edere commodum non omitterem. Cujus votis etsi me satisfecisse tantum abest, ut affirmem, quin potius multos in hoc ipso opere nævos a viris doctis deprehensum iri, facile mihi persuadeam; erit tamen hæc mea qualiscumque temeritatis purgatio, atque hic aliis

for-

fortasse stimulus ; ut quod ego frustra conatus sum, ipsi meliore ingenio, diligentia majore perficiant.

Habes igitur instituti mei rationem. Nunc de Theologiæ ipsius nobilitate, ac dignitate satis unicuique perspecta, non est, cur longiori præfatione disseram, cujus orationis difficilius esset exitum, quam principium invenire. Nam si eo nobiliorem, atque illustriorem existimari scientiam oportet, quo præstantior res ei quasi materia subjecta est; quænam est, quæ cum Theologia ullo pacto comparari possit, quæ circa id versatur, quo nihil non solum esse, sed ne cogitari quidem majus potest? Si magistri nobilitas, si scientiæ ipsius utilitas, si jucunditas, si explorata veritas, si denique necessitas in ullius umquam disciplinæ commendatione, ac laude commemorari possunt; quid ista præstantius, quæ ab ipsa Dei Sapientia hominibus tradita, neque ad inanem gloriam aucupandam; aut ad interitura vitæ hujus commoda comparanda, sed ad beatam vitam capessendam instituta, ad ipsum æternæ veritatis fontem erigit animum, atque attollit, illumque veritatis ipsius siti perpetuo anhelantem, quantum in hac vita optari fas est, reficit interim, ac recreat; donec eum pleno divinitatis lumine circumfusum, Deique consortem uberrimo cœlestis voluptatis torrente satiet penitus, & inebriet, ac beatitudine repleat sempiterna?

Unum est, quod hic prætermitti non oportet, ut scilicet Græculis quibusdam ora obstruamus, qui ut sunt homines ad despicienda ea, quæ nesciunt, procliviores, ita dictitant: prostratas hodie, atque extinctas esse hæreses, nihil ut jam opus sit Theologorum disputationibus, qui cum Arianos, Macedonianos, Manichæos tanto molimine oppugnant, veluti cum umbris confligantur, frustraque tempus terunt, quod utilius in moralibus disciplinis, quæ solæ usui esse possunt, excolendis collocarent. Qua quidem in oratione stultitiæ plenissima nihil aliud, nisi suam ipsi in-

 sti-

scitiam, atque imprudentiam produnt. Primum quidem extinctas hodie esse hæreses, utinam verum esset! Nam ut omittam Nestorianorum, Eutychianorum, aliorumque adhuc in Oriente spirantem factionem, nonne hodie Sabellianorum, Arianorum, aliorumq. ceterum hæreticorum somnia, atque portenta Sociniani ambabus ulnis amplexi, incredibili subtilitate, ac pari pertinacia defendunt? Nonne fratres olim nostri, nunc autem inimici Lutherani, & Calvinistæ longe, lateque per universam Europam pervagati, magno cum matris Ecclesiæ luctu ab ejus sinu recedentes, antiquas plerasque hæreses renovarunt? Ipsi omnium vetustissimi, atque impurissimi Simoniani, Marcionistæ, Manichæi in Libris Petri Bælii *revixerunt; quos libros avidissime legentes increduli, non unum aut alterum religionis caput, ut alii olim hæretici, sed totum Christianæ doctrinæ corpus irrident, & oppugnant. Quos quidem omnes sæpe numero redargui oportet, vel ad ipsorum mentes, si fieri potest, sanandas, vel ad aliorum avertendam perniciem. Sed fac, bellum esse hac tempestate nullum adversus Christianæ religionis dogmata: quis ignorat in pace parari arma, eruditi milites consuevisse, ne improviso ingruente bello suis ipsi cladibus rem militarem edisçant? Accedit, quod adolescentes, qui populi doctores futuri sunt, summa diligentia aliorum perspecta habere oportet errata, quæ variis temporibus catholicam doctrinam temerarunt, ne forte & ipsi errore lapsi pro veritate errantium hæreticorum somnia obtrudant; quæ si admoniti retractare nolint, jam vetera illa monstra, quæ extincta isti dicunt, reviviscent. Quod vero de moralibus disciplinis absque Theologia excolendis addunt, adeo putidum est, & ineptum, ut refutatione non indigeat. Qui enim illas sine Theologiæ principiis velit addiscere, ne minimum quidem ab eo abludit, qui ædificium sine ullo fundamento extruere moliretur. Neque vero per tot absurda opinio-*

nionum portenta postremis hisce temporibus, tanta facta esset disciplinæ moralis ruina, si illi qui Casuistæ *vocitantur, ejus scientiæ molem solidis Theologiæ fundamentis constituere studuissent. Sed jam vereor, ne aut nimium molestus sim lectoribus, aut eorum ingenio injuriam inferre videar, si eos de rebus tam perspicuis longius differendo fatigem.*

His igitur omissis, quid in hoc opere præstiterim, pautis in antecessum monere lectores necesse est. Primum inter varias, quæ in Theologorum Scholis agitari solent controversias, eas selegi, quæ adolescentibus scitu maxime necessaria videbantur, in eisque quid ad fidei dogmata pertineret adnotavi, ne aut tirones in hæreseos nota contrariis opinionibus inurenda, quod valde periculosum est, essent procliviores, aut pari contentione pro fidei dogmate, ac pro Theologicis conclusionibus decertarent. Scholasticam vero disputandi rationem, non horridam illam quidem, atque hispidam, sed paulo liberaliorem sectatus sum, utpote quam infigendis profundius adolescentium animo Theologicis disciplinis aptiorem esse, multorum annorum experientia sum edoctus. In proponendis vero adversariorum objectis sæpe fui parcior, tum quia tirones magis de argumentis, quibus nostra probantur, oportet esse sollicitos, quæ si rite teneant, facile omnia quæ in contrarium opponi poterunt, argumenta dissolvent, tum ut assuescerent etiam ipsi per se, ac marte suo novas excogitare, aut invenire rationes, quas in publicis, privatisque disputationibus exercitationis gratia proponerent, quod quidem ad exacuendum eorum ingenium, ac diligentiam excitandam plurimum valet. Deinde ea, quæ a se mutuo sejuncta esse videbantur, per scholia, *&* corollaria *ad unum idemque principium revocare studui. Nihil vero habui antiquius, quam ut res omnes quanta maxima fieri potuit brevitate, ac perspicuitate explicarem. Sed ne iis, qui promtiori essent ingenio, deessem, in unoquoque ferme*

me capite libros indicavi alios, in quibus rem eamdem plenius, ac fusius pertractatam invenire possint. Quod non ideo feci, ut tironibus auctor essem plures libros cum elementis addiscendis dant operam evolvendi: distrahit enim potius hoc eorum animos, redditque instabiles; sed ut emenso harum institutionum cursu, cum maturo jam judicio pollebunt, si quando occasio se obtulerit, scirent fontes, unde uberiorem rerum copiam haurire possint; neque ut omnes nullo discrimine libros perlegant, sed ut si quos Ecclesia improbavit, eos tunc tantum, cum per Ecclesiam ipsam liceat, cautè consulant. Denique ne in recitandis Patrum testimoniis essem longior, quod adolescentium memoriam frustra prægravare, atque opprimere potuisset, contentus paucis, reliquos in ima paginæ ora indicavi, ut essent duo, vel tres ejus dogmatis, quod proponitur, testes, & adstipulatores, nec deessent alii, qui veluti subcenturiati pro re nata produci possent.

Erit fortasse aliquis, qui optasset, ut in tanta litterarum luce a vocibus nonnullis minime latinis usurpandis abstinuissem, atque elegantiori usus essem sermone, ac stylo. Verum is si instituti mei rationem perspexerit, facile mihi indulgendum hac in parte existimabit. Nam præterquamquod habet unaquæque scientia peculiares sibi voces, quas si Latinorum vocabulis commutare voles, longo tibi verborum circuitu utendum esse animadvertes, sunt nonnullæ a Patribus, atque ab Scholasticis Theologis usurpatæ voces, quibus nihil significantius, & expressius apud Latinos invenimus. Quapropter si Romani ipsi Scriptores hanc sibi veniam dandam esse existimarunt, ut nova etiam aliquando vocabula fingerent, quando aliter ea, quæ a Græcis in Philosophia fuerant tractata, latinis litteris explicare non poterant, ut a Cicerone, Lucretio, *aliisque factum esse scimus, quanto magis existimabimus licuisse semper, ac licere Theologo res divinas, Latinis pro-*

prorsus ignotas, novis, ac propriis vocibus exponere? Accedit quod si quis omnia vitare velit Scholæ vocabula, is in volutandis veterum Theologorum libris, velut hospes, ac peregrinus inter homines alienæ, atque ignotæ linguæ nihil prorsus intelliget. Quapropter ita mihi rem componendam, ac temperandam putavi, ut neque nimis sollicite dicendi ornamenta persequerer, nec tamen adeo putide, ac barbare scriberem, ut singulis fere verbis honor præfandus esset, quorum alterum minus perspicuam orationem effecisset, alterum maximo fuisset fastidio lectoribus. Cæterum juxta Augustini *monitum non timui ferulas Grammaticorum, dum tamen ad veritatem solidam, & certiorem pervenirem; magisque spectavi, quid adolescentium exposceret utilitas, quam quid humaniorum litterarum studiosis placeret, eorumque delectare oculos, aut aures mulcere posset.*

In omnibus autem quæstionibus, in illud maxime omnes ingenii mei nervos intendere, atque omnem adhibere sollicitudinem, ac diligentiam curavi, ut ne latum quidem unguem a Catholicæ *Ecclesiæ doctrina, atque a Sedis Apostolicæ sententia recederem, cujus judicio hæc omnia, si quid fortasse humanæ imbecillitatis vitio sit erratum, tamquam filius obediens eo quo par est obsequio, reverentia, ac veneratione subjicio.*

MONITUM.

QUamquam in Institutionibus hisce concinnandis summam, ut in *Præfatione* professus sum, diligentiam adhibuerim, ut ne quid ab Ecclesiæ Catholicæ doctrina discreparet; tamen cum ipse Paulus Apostolus, magnis a Christo *revelationibus* illustratus, Jerosolymam venerit, ut Evangelium, quod prædicabat, cum Apostolis aliis conferret, *ne forte in vacuum curreret, aut cucurrisset, Galat. II.* 2. tali utique exemplo tremefactus, meoque judicio diffisus, maximos rogavi Theologos, quorum do-

ctri-

ctrinæ, ac pietatis fama longe, lateque vagata est, ut hoc, qualecumque esset, lucubrationum mearum, attentis oculis, atque animis perlegerent, ac si quid in iis fortasse offenderent, quod veritati ullo pacto vel leviter nocere posset, aut pietati, id severiori censura notarent, et Christiana libertate patefacerent. Quorum judicia, ac testimonia hic invitus inserere coactus sum, non ut libros meos tantorum virorum facerem commendatione celebriores, sed quia nulla mihi nunc patebat via, ac ratio, qua lectores certiores facerem, nihil hic contineri religioni, bonisque moribus adversum, nihil quod Theologica censura castigandum esse videretur.

Responsum Illustriss. ac Reverendiss. Domini Aloysii Elefante, Metropolitanæ Neapolitanæ Ecclesiæ Canonici, Examinatoris Synodalis, Clerique Studiis Deputati.

CUm me rogaveris, ut de tuis institutionibus theologicis Ecclesiasticæ juventuti in primis excolendæ accommodatis, tibi quid sentiam, sine ulla assentatione aperirem: id non mediocriter, ut vere dicam, animum meum commovit. Tanti enim me ipse non facio, ut hac super re, me aliquod judicium quantulumcumque id sit, proferre posse existimem, et mearum virium tenuitatem, et sentio, et fateor libentissime. At ne qua in re tibi deessem, operamq. homini amicissimo denegarem, summa, quoad ejus fieri poterat, diligentia opus tuum perlegi, animumq: induxi tuæ obsequi voluntati. Dicam igitur quod sentio. Opere tuo nihil gravius, nihil splendidius, nihil castigatius legi unquam posse censeo: Omnia enim ex divinis eloquiis, traditionibus sacris, ac SS. Patrum libris deprompta, sunt uberrime disputata, et quod magna in laude ponendum, abstrusa quæque ita inoffenso pede exsoluta, ut nemo unus ea delibabit, quin velit statim avidissime exhaurire, quasi sit diuturnam sitim expleturus. Plerumque sunt, qui ita vagantur, nullis ut coerceantur cancellis, et vicissim sunt, qui jejuna exili-

lita-

litate ita tabescunt, ut quæ in rem dicenda essent, non sine magno Juvenum dispendio, sæpe prætermittant. Tu ea, qua longe omnium excellis, ingenii felicitate ab utroque vitio abhorres; eam enim docendi rationem es persecutus, quæ nec jejuna statim a mente delaberetur, nec latius diffusa, legentium stomachum facesseret. Ratio vero scribendi ornata, polita, elegans mirum in modum animos pervadit, tantaque suavitate permulcet, ut veluti prono alveo effluere videatur. Quod admirari satis, vix possum: Hæreticorum dehinc deliramenta, qui ex composito quaquaversus arcem Sion invadunt, ut iteratis ictibus, si id fieri posset, labefactata corruat, tam acriter frangis, ut nihil magis desiderari queat. Quapropter cave, credas, hocce opus tuum inscriptum *Institutiones Theologicæ ad usum studiosæ juventutis* etc. tantum adolescentibus, quorum commodis studes, et usui futurum, et adjumento; mea quidem sententia vel in tanta sæculi luce se se viris et ingenii ubertate, et doctrinæ copia præstantibus, nullo negotio commendabit; habebunt enim opus theologicum numeris omnibus absolutum, in quo illis deinceps licebit conquiescere. Quare te etiam atque etiam rogo, ut illud quamprimum typis in lucem publicam edas. Est igitur quod tibi gratuler hoc potissimum, quod nihil habes antiquius quam ut curas, studia, labores ad christianæ Religionis præsidium impendas quam qui maxime. Utinam Ecclesia haberet multos tui similes! Sed de hoc fortasse plura quam constitueram.

Interea te rogo, valetudini inservias, tibique persuadeas, te a me ita observari, et coli insigniter, ut paucos admodum invenias tui, quam ego sum, studiosiores. Vale.

Neapoli . . . . . an. 1806.

. . . .

Aloysius Canonicus Elefante.

Responsum Illustriss. ac Reverendiss. Domini Cajetani Gaglione, Metropolitanæ Neapolitanæ Ecclesiæ Canonici Pœnitentiarii, & Examinatoris Synodalis.

QUod me constitutum volueris, vir clarissime, tuarum dogmaticæ Theologiæ Institutionum quasi censorem, & judicem, undenam oriri potuerit quamquam exploratum non habeo, tamen benignitati tuæ, ac modestiæ adscribere, ac referre non dubito. Nam obscuri nominis hominem ad hujusmodi materias examinandas destinare, tot doctissimis viris prætermissis, quid aliud esse existimandum est, quam certo naufragii periculo rem totam exponere? nisi dicere velimus, Te in hoc negotio ad vanam hariolandi artem confugisse, qua nihil levius, & infirmius ab homine sanæ mentis haberi potest. Sed dicam melius. Quod Benignitas, & modestia tua, ut me præ ceteris electum velles in opere discutiendo, fuerit causa, certissime sentio, & firmissime teneo, utpote auditor neque recens, neque rarus non magis famæ nominis tui, et tuæ doctrinæ, quam morum, et virtutis. Ut vero voluntati tuæ obsequer; quid de tuis Theologicis Institutionibus opiner, imo judicem, brevissime dico, Opus illud omnibus esse omnino numeris absolutum. Et quidem Te verbis oris tui ego judico. Tu enim sapientissime statuisti, Tractatorem rerum Theologicarum in tribus dotibus excellere oportere, in sanitate scilicet doctrinæ, in ordine, in proprietate, et castitate sermonis. Quæ tria cum Te exactissime servasse vidissem, non possum quin Te promissis stantem, non solum fide liberatum, verum etiam opus ex *omni parte beatum* confecisse pronunciem. Doctrina enim libri tui eadem est ac Ecclesiæ Catholicæ doctrina; ordo perspicuus, stilus proprius, et castus. Quid reliqui ergo est, si opinionem meam ratam habere velis, nisi ut publici juris facias lucubrationem tuam, quam non modo Tibi privatus homo familiariter approbo, sed quantocius fieri potest edendam in lucem, publice sententiam meam flagitantibus declarando, dicere non formido; et quotquot in sacra scientia vel de-

le-

lectari, vel proficere intacta, et tuta conscientia cupiant, ut legant et versent sedula et perpetua manu, hortor, et exoro. Denique, Te, Vir sapientissime, ut sincerissimum hunc animi mei sensum benignissime accipias, demississime precor.

Neapoli . . . . an. 1806.

Cajetanus Canonicus Gaglione.

Responsum Illustriss. ac Reverendiss. Domini Joachim Lavitrano, Metropolitanae Neapolitanae Ecclesiae Canonici Theologi, & Examinatoris Synodalis.

LIbentissime accepi Institutiones theologicas te auctore conscriptas, et pro tua in me benevolentia mihi transmissas. Quod enim in re theologica potissimum exoptandum est, ut Catholicae Ecclesiae doctrina fideliter exponatur, et ab Adversariorum objectionibus liberetur, id in tuis Institutionibus reperiri gratulatus sum. Accedit, quod methodo etiam, atque ordine digestae sint, ita ut veritatem suo in lumine collocatam, et veluti per gradus quosdam procedentem habeant in iisdem perlegendis Adolescentes Ecclesiae mancipati. Postremo certam dicendi mensuram, qua nec superfluis locus sit, nec necessaria desiderentur, servatam agnovi; quod scientiam sacram faciliorem reddit, atque amoeniorem. Si quid igitur meum hac de re amice prolatum valet judicium, id opto, ut quam citissime in publicum bonum typis vulgentur. Vale.

Neapoli . . . . an. 1806.

Joachim Canonicus Lavitrano.

Responsum Admod. Reverendi Patris Domini Philippi Carfora, Congregationis Piorum Operariorum Presbyteri, & Metropolitanae Neapolitanae Ecclesiae Examinatoris Synodalis.

LEgi tuas litteras, quas proxime ad me cum Theologicis Institutionibus tuis miseras; ex quibus intellexi te de illis quid sentirem, scire velle. Valde miror, cur

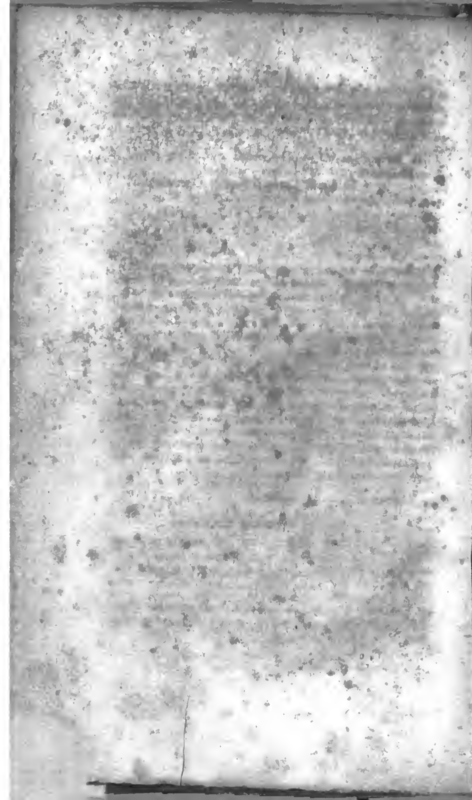
cur in animum tuum hoc induxeris, quasi aliquid tibi hoc in genere sapere viderer. Eas tamen diligenter, ut par erat, cum perlegissem, facere non potui, quin admirationem tibi meam, lætitiamque qua affectus sum, patefacerem. Nihil enim Tironum ætati, eorum captui, temporique studiis præfinito accomodatius per te fieri poterat. Neque tamen majori fraudari subsidio illos voluisti, qui acrioribus in Theologiam stimulis incitati, uberiorem illius cognitionem optarent. Hac face prælucente quam facile Ss. Pp. Scriptorumque Ecclesiasticorum opera versabunt, ex quibus quasi fontibus fœcundis ampliorem Divinæ hujus scientiæ haurient plenitudinem. Quanto heic in lumine mirari licet sanam Orthodoxamque Doctrinam! Quam firmis argumentis munitam! Quam facili via ducimur ad argumenta adversariorum fallaciasque refellendas! Quapropter gratulor summopere adolescentibus, qui in Ecclesiæ spem succrescunt; quibus plana, facilis, ac munita satis per te parata est ad Theologiam via. Quid vero de scribendi genere loquor? Nec obscuro, aut inculto; nec exquisito ac nimis concinno sermone usum te suspexi: illud enim adolescentes offendisset; hoc autem minime dignum Cælesti illa se præbuisset doctrina. Ita mediam ingressus viam, et illorum captui, et sacræ scientiæ Majestati consultum iri providisti. Cum vero Scholasticam methodum persequaris; nihil tamen asperum, aut fastidiosum offendere ibi quis poterit, omni illius ævi barbarie penitus ablegata. In Polemicis autem, ac Dogmaticis quæstionibus mirum est, quanto ingenio, quantaque sollertia et Novatorum tenebras expellis, simul et Divini Verbi ejusque Interpretum Sacram venerandamque Auctoritatem à calumniantium calumniis vindicas; Veræ Critices præceptis inhærens, atque Evangelicæ Caritatis flammis incensus errores detegis, quin immo quemvis accipias. At quis ego, aut quid ego? Manum de tabula. Quare ignoscas rogo, qui me coëgeris. Cui enim omni officio satisfacere semper optavi, hac in re morem tibi gerere, mei immemor, indignum duxi. Quod unum tamen à te peto, ut quamprimum hæc in lucem, aspectumque proferas, quæ ado- [illegible] le-

lescentibus plurimo erunt emolumento, usui, delectationi, ornamento, ut Cælesti illa divinaque Scientia per te locupletati, ad animarum salutem proferant de thesauris suis nova, et vetera.

Neapoli ex ædibus D Georgii . . . . an, 1806.

. . . . . .

Philippus Carfora Piorum Operariorum.

DISSERTATIO PRODROMA

De Theologia ipsa, ejusque proprietatibus.

E Theologiæ natura multa Scholastici disputarunt, quæ nos breviter, & sobrie attingemus, ad solidiora properantes. Theologia itaque Græcum nomen, Latine *sermo, sive ratio de divinitate* dicitur ab *Augustino Lib. VIII. de Civ. Dei cap.* 1. Sermonem autem de divinitate instituere possumus vel sola ratione naturali, vel ex ipsius Dei revelatione. Hinc duplex est Theologia, naturalis, & Christiana, sive *supernaturalis*. Prior illa ad Philosopho. pertinet, unde idem *Augustinus* Theologiam vocat eam Philosophiæ partem, qua Plato disserit de Deo, quem Gentiles ex creaturarum testimonio *cognoverunt*, sed *non sicut Deum glorificaverunt*, ut inquit Apostolus *Rom. I,* 21. De posteriori tantum Theologia hic agimus, quæ longe sublimior, & certior est. Cavendum tamen, & enixe orandum, ne postquam Deum cognoverimus, non sicut Deum glorificemus, aut gratias agamus.

C A P. I.

Theologiæ definitio, atque divisio.

§. I.

Theologiæ definitio.

NOstra igitur Theologia definiri potest: *Scientia, & Sapientia, quæ ex principiis divinitus revelatis de Deo, rebusque divinis certas conclusiones elicit* (a). Qua

una

(a) Patres Graeci pressius loquentes eam solum sacræ doctrinæ partem θεολογίαν appellant, quæ tractat de natura divina, ejusque proprietatibus; unde differentes de Christo eam partem, qua de ejus divinitate tractatur θεολογικὴν, ubi vero de humanitate οἰκονομικὴν dicunt. *V. Petav. in Proleg.* Nos ampliori significatione hoc nomen usurpamus.

una definitione probe explicata, multae solvuntur, quæ in Scholis agitari solent controversiæ.

Est igitur Theologia 1°. *scientia*. Nam scientia est cognitio certa, evidenti ratiocinatione, ex certis principiis educta. At Theologia talis est. Ex principiis enim certissimis, quia a Deo revelatis, evidenti ratiocinatione suas deducit theses.

Nec quemquam moveat *Aristoteles*, a quo scientia definitur: *cognitio certa, & evidens per demonstrationem acquisita*, cum e contrario nostra Theologia utut certa, non tamen evidens sit, quippe quæ principiis fidei certis quidem, sed tamen obscuris innitatur. Etenim ad rationem scientiæ sufficit explorata veritas, sive *certitudo* principii, & evidentia consequentiæ. Cum autem in naturalibus scientiis, de quibus loquebatur *Aristoteles*, non possit esse certitudo principii, nisi innitatur evidentia, quæ veritatis naturalis *criterium* est; merito ille scientiam definivit cognitionem certam, & *evidentem*. Sed eam certitudinem, quam principia naturalium scientiarum habent ex evidentia, principia Theologiæ habent, & quidem longe majorem, ex auctoritate, & veritate Dei.

2.° Theologia est etiam *sapientia*. Cognitio enim rerum per altissimas caussas *sapientia* est. At Theologia, est cognitio divinarum rerum, per altissimam caussam, Dei scilicet revelationem. Merito igitur sibi vindicat etiam sapientiæ nomen.

3°. Verba illa *quæ ex principiis divinitus revelatis*, indigitant tum differentiam Theologiæ a quacunque alia naturali scientia, tum etiam fontes, unde Theologus haurire certa argumenta debeat. Quod enim sunt axiomata Geometris, id sunt Theologis propositiones a Deo revelatæ.

4°. *De Deo rebusque divinis* Theologia differit. Deus ergo est ejus *objectum* quod vocant *materiale primarium*, & *attributionis*: Reliqua vero, quæ ad Deum quoquo modo referuntur, quatenus divinæ revelationi subsunt, objectum *secundarium*. Unde Deus ipse, & omnia quæ ad Deum referri possunt, objectum sunt Theologiæ *adæquatum*.

5°. Ex principiis revelatis *certas conclusiones* Theologia

gia deducit, qua in re Theologiæ habitus a fide differt; fidelis enim rebus a Deo revelatis sine ratiocinatione simpliciter adhæret propter summam ejus veritatem, ut suo loco fusius explicabimus; at Theologus conclusionibus suis assentitur propter earum nexum cum propositionibus revelatis; unde *objectum formale*, ut ajunt, seu *motivum* fidei *αμεσως*, sive *immediate* est Dei veritas; *motivum* vero Theologiæ *immediate* est nexus cum propositionibus revelatis, qui naturali lumine conspicitur, *mediate* vero est Dei veritas.

Ex hac porro Theologiæ definitione varia consequuntur. Ac I. quidem cum Theologia sit scientia simul, & sapientia; sapientis autem sit de rebus omnibus judicare, utpote qui res omnes in altioribus principiis consideret; consequens est, ut Theologia de rebus omnibus, imo & de principiis aliarum scientiarum judicet; ita ut, si quæ in iis sint, quæ rebus a Deo revelatis repugnent, ea tamquam falsa rejiciat.

II. Cum sacra hæc doctrina ex principiis a Deo revelatis pendeat, sequitur, ut humana ratio, non ut domina, sed tantum ut ancilla in ea versari debeat. *Quid enim magis contra rationem est*, inquit Bernardus *Tract. De error. Petri Abael. quam ratione rationem conari transcendere*, & ea, quæ supra naturam, supra rationem a Deo revelata sunt, ad humanæ rationis regulam exigere? Accedit, quod humana ratio, omnino cœca in rebus supernaturalibus, facta est etiam in naturalibus infirmior ex peccato, ex quo tamen exarsit simul cupiditas, quæ judicium rationis, etiam in rebus facilioribus, sæpenumero pervertit, & impotens libido omnia curiosius investigandi, vagandique ultra eos fines, quos humanæ scientiæ fixit Deus. Unde fit, ut ipse *scientiarum Dominus*, qui superbis constantissime resistit, confundat aliquando humanæ mentis intemperantem curiositatem, & audaciam, eamque, ultra suos fines vagantem, in gravissimos errores labi permittat. Qua in re terrere nos debent magnorum sive veterum, sive recentiorum exempla Scriptorum, qui, dum intemperantius divinorum mysteriorum majestatem scrutari voluerunt, ab eorum gloria oppressi sunt.

III. Inde etiam sequitur, neminem eximium fore

Theologum, qui dogmata divinitus revelata non calleat; ea enim principia Theologiæ sunt; ac proinde parum in hac sacra facultate proficiet, qui non fuerit in Scripturarum, Patrum, & Conciliorum lectione versatus; iis enim libris, ut suo loco dicemus, divina revelatio continetur.

IV. Quidquid ergo contrarium est vel Scripturæ, vel Patrum auctoritati, id a Theologo rejiciendum est, non secus ac in Geometria rejicitur ut absurdum quidquid contra axiomata ipsa pugnat. Hinc illa *Tertulliani* regula *Lib. De Præscript. cap.* 31. *Verum, quod prius traditum: falsum, quod posterius immissum:* Quod & Lyrinensis in *Commonitorio* egregie confirmat. Qua quidem una regula omnia facile errata detegi, caverique possunt. *Dignum est*, inquit Fulgentius *Lib. De verit. prædest. Cap.* 14, *ut in singulis quibusque sententiis, in quibus nubilo cujusdam obscuritatis ambigimus, Sanctorum Patrum definitionibus hæreamus.*

V. Hinc etiam prono alveo fluit, easdem animi dispositiones in Theologo requiri, quæ ad contemplandam veritatem a Deo revelatam requiruntur. Sunt autem 1°. cordis mundities; *in malevolam* enim *animam non introibit sapientia Sap.* I, 4. Hinc Apostolus Ephes. III, 17. rerum divinarum scientiam in cordis munditie, veluti fundamento, inædificatam esse docet: *In charitate*, inquit *radicati, & fundati, ut possitis comprehendere cum omnibus Sanctis, quæ sit latitudo, & longitudo, & sublimitas, & profundum; scire etiam supereminentem scientiæ charitatem Christi. Et Rom. XV*, 14. *Et ipsi pleni estis dilectione, repleti omni scientia.* 2°. Recta intentio, scilicet, ut non inflemur a scientia, sed ut scientia præiucente, ædificemur a charitate, atque alios ædificemus. 3°. Humilitas & summa erga Dei verbum reverentia. *Ad quem enim respiciam* inquit ipse Deus apud *Isaiam Cap. LXVI.* 2. *nisi ad pauperculum, & contritum spiritu, & trementem sermones meos?* 4°. Amor veritatis; sic enim Spiritus S. nos admonet: *Eccli: VI.* 19. *Quasi is, qui arat, & seminat, accede ad eam*, hoc est magno labore, & flagranti desiderio. Unde *Augustinus*, qui tanto veritatis amore incensus erat, ut diceret. *O æterna veritas . . . . tu es Deus meus,*

ubi

ubi suspiro die, ac nocte, *Lib. VII. Confess. Cap.* 10. sic præcipit *Lib.* 1. *De morib. Eccl. cap.* 17. *n.* 31. *Si veritas non totis animi viribus concupiscatur, inveniri nullo pacto potest; at si ita quæratur, ut dignum est, subtrahere sese, atq. abscondere a suis dilectoribus non potest.* Et *Tract.* XCVI. in *Joh.* n. 4. *Non diligitur quod penitus ignoratur, sed cum diligitur quod ex quantulacumque parte cognoscitur, ipsa efficitur dilectione, ut melius, & plenius cognoscatur.* Hinc generalis sententia ejus est: *Non intratur ad veritatem nisi per charitatem*, *Lib. XXX. cont. Faust. cap.* 18. Qui quidem veritatis amor in omnibus aliis scientiis necessarius est, maxime vero in Theologia, cujus *objectum* est, qui est summa veritas, Deus.

VI. Consequens est etiam, ut quæstiones illæ, quæ ex revelatis principiis definiri non possunt, cujusmodi sunt plurimæ a plurimis Scholasticis agitatæ controversiæ, censeri non debeant Theologicæ, sed humanæ Philosophiæ fœtus, imo a Theologia exterminandæ, iis tantummodo exceptis, quæ ad revincendos hæreticos, & incredulos homines necessariæ sunt. Non enim ad charitatis ædificium, sed ad contentionem, & æmulationem valent, & frustra occupantes tempus, quod utilius Scripturarum, & Patrum lectioni daretur, ad liquidam veritatem pervenire non possunt, ut ex ipso Scholarum æterno dissidio patet.

VII. Rursus sequitur, ut non solum ea, quæ Scripturis, & Patribus aperte contraria sunt, sed etiam quæ omnino nova, atque ignota Patribus, ut falsitatis suspecta, rejici debeant. Christus enim ipse doctrinam suam ex eo commendat, quod non esset sua, sed a Patre accepta *Joh. VII.*, 16. *Mea doctrina non est mea, sed ejus qui misit me.* Apostoli non aliud se docere professi sunt, quam quod a Christo acceperant I. *Joh. I. Quod vidimus, & audivimus, annunciamus vobis.* Patres omnes non alia ratione suas confirmarunt sententias, quam quod illas a majoribus acceperunt: *Responsionum formas*, ut inquit Leo. M. *Epist. XXXVII.*, *vel ex Sanctorum Scripturarum disciplina, vel ex Patrum regulis colligentes.* Quisquis igitur umquam in rebus Theologicis errore lapsus est, ex hujus regulæ transgres-

fione peccavit. *In hanc insipientiam cadunt*, inquit idem Leo. M. *Epist. X. ad Flav.*, *qui ad cognoscendam veritatem, cum aliquo impediuntur obscuro, non ad propheticas voces, non ad Apostolicas litteras, non ad Evangelicas auctoritates; sed ad se recurrunt; & ideo magistri erroris existunt, qui veritatis discipuli non fuere*. Quibus novitates suas effutientibus dicendum cum Propheta *Ezech. XIII. 2. Dices prophetantibus de corde suo: hæc dicit Dominus: Vae prophetis insipientibus, qui sequuntur spiritum suum*.

VIII. Etiam sequitur, humanam rationem non esse a Theologia penitus ablegandam; imo maximo usui esse posse, si intra præstitutos sibi cancellos coërceatur. Primo enim humana ratio ad id valet, ut contra incredulos demonstremus; principia Theologiæ non esse humanæ rationis figmenta, sed divinitus revelata. Deinde, ut hæreticorum, & incredulorum sophismata detegamus, & exufflemus. Denique, ut ex principiis revelatis recta ratiocinatione Theologicas conclusiones deducamus. Christum ipsum naturalibus quibusdam argumentis esse usum, ex Evangelio constat, ut cum exemplo volatilium, ac liliorum nos ad fiduciam in Deum cohortatur, *Matth. VI. 26.* Apostolus etiam exemplo seminis, veritatem futuræ resurrectionis insinuat, *I. Cor. XV.* Patres vero quam frequenter, atque utiliter ratione usi sint, nemo, qui vel leviter eorum opera attigerit, ignorat.

IX. Cum principia Theologiæ sint divinitus revelata, inferebant passim veteres, Theologiam *quoad se* esse certiorem qualibet naturali scientia, quia certiori, ac firmiori principio, scilicet auctoritate Dei revelantis innititur; quamvis *quoad nos*, hoc est, ex infirmitate nostra accidat, ut mens firmius adhæreat aliquando demonstrationi Geometricæ *ex. gr.* quam Theologicæ, quia scilicet principia, lumine naturali nota, movent mentem modo magis naturæ consentaneo, ita ut intellectum satient, & quietent. At recentiores nonnulli, inter quos *Holdenus Lib. 1. Cap. 3. De Resolut. Fidei* concedunt, Theologiæ certitudinem esse altioris ordinis, sed negant esse majorem certitudine scientiarum naturalium, & primorum axiomatum, quia, inquiunt, quando certitudo summa est, non potest altera fingi major, ac proinde do-

docent, æqualem esse Theologiæ, aliarumque scientiarum certitudinem. Nos veterum sententiam sequimur, ut fusius explicabimus, ubi agemus de certitudine fidei.

X. Ex eo quod Theologici assensus ratio, sive *motivum* est nexus propositionis Theologicæ cum veritate revelata, ex qua Theologus conclusionem deducit; hic autem nexus lumine naturali conspicitur; sequitur, Theologiam esse scientiam intrinsecus naturalem, extrinsecus vero *supernaturalem*.

§. II.

Theologiæ partitio.

DIviditur Theologia 1°. in *Dogmaticam*, & *moralem*. Prior in probandis, illustrandis, & vindicandis fidei dogmatis occupatur: posterior in moribus, juxta Dei legem, & fidei regulam dirigendis.

Quapropter, cum Theologia generatim nonnisi principiis divinitus revelatis innitatur, patet, non solum dogmaticam, verum etiam moralem Theologiam ex Scripturarum, & Patruum fontibus hauriendam esse; ideoque illam propositionem, nuper a quibusdam Casuistis vulgatam, *Theologia moralis nova est*, non solum esse falsam, sed etiam contradictionem involvere; si enim nova est, Theologia non est.

Dividitur 2°. in *Positivam*, & *scholasticam*. Prima ex iis, quæ posita, & definita sunt in scripturis, & Traditione, differit stylo fusiori, atque oratorio, cujusmodi est SS. Patrum Theologia; Altera vero addit etiam dialecticam, stylum pressiorem, & certam methodum, cujusmodi est illa, quæ ducibus *Petro Lombardo*, (qui *sententiarum Magister* dicitur), *Johanne Damasceno*, aliisque, jam obtinet in Scholis.

Celebris etiam 3°. est divisio Theologiæ in *speculativam & practicam*. Eam tamen divisionem *S. Thomas I. P. Q. I. art.* 4. merito rejicit; quia sicut ea, quæ Deus revelavit, *omnia ad charitatem nutriendam, atque roborandam, & cupiditatem vincendam, atque extinguendam valent*, ut ait *Augustinus Lib. III. de Doct. Christ.* cap.

cap. 10. ita quidquid Theologia disputat, etsi in sola veritatis contemplatione sistere videatur; tamen ad inflammandam charitatem, moresque nostros dirigendos aptari potest; cujus rei specimen eximium dedit *Vincentius Contensonius* in sua *Mentis, & cordis Theologia*. Idem ergo habitus Theologicus *eminenter* est *speculativus*, & *practicus*.

CAPUT II.

Ostenditur, Theologiam positivam non singulis fidelibus, sed Ecclesiæ necessariam esse; Scholasticam non necessariam, sed maxime utilem.

Adverte. NEcessitas multiplex est, ut suo loco explicabimus. Quod tamen attinet ad rem præsentem, illud dicitur absolute, & simpliciter necessarium ad finem, sine quo ex ordinaria Dei lege finis attingi nullo pacto potest. Quapropter, cum varias Theologiæ species supra descripserimus *Cap.* 1. §. 2. quænam ex illis, & cui necessaria sit, aperiemus subjectis thesibus.

PROPOSITIO I.

Nulla Theologiæ species est singulis fidelibus absolute necessaria ad salutem.

Prob. Fides enim, quæ per charitatem operatur, sufficit singulis ad salutem. *Habacuc* II. 4 *Justus in fide sua vivet*; quod repetit Apostolus *Rom. I.* 17. *Marci XVI.* 16. *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit*, & 1. *Cor. XII.* 29. *Numquid omnes doctores?* Patrum loca prætermittimus, ne tempore abutamur in re clarissima.

Quod ergo Petrus *Epist. I. Cap. II.* 15. singulis fidelibus præcipit, his verbis: *Parati semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationem de ea, quæ in vobis est, spe*, non eum habet sensum, ut quilibet fidelis more Theologorum fidem exquisite defendat, sed tantum, ut simpliciter exponere sciat, eamque, si oporteat,

teat, generalibus quibusdam rationibus, captui imperitorum accommodatis, defendere; *ex. gr.* quia Ecclesia tot miraculis fundata falli non potest in fidei articulis proponendis; quia nihil apud Deum est impossibile, quamvis humanam rationem superet &c. Vide *Estii Commentaria* in hunc Petri locum.

PROPOSITIO II.

Theologia positiva est simpliciter necessaria toti Ecclesiæ.

Prob. I. Apostolus *Ephes. IV.* 11. de Christo ait: *Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem prophetas, alios vero Evangelistas, alios autem pastores, & doctores ad consummationem Sanctorum, in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi . . . . . ut jam non simus parvuli fluctuantes, & circumferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum, in astutia ad circumventionem erroris*. Et ad *Tit. I.* 9. *Oportet Episcopum sine crimine esse . . . . . amplectentem eum, qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem, ut potens sit exhortari in doctrina sana, & eos, qui contradicunt, arguere. Sunt enim multi etiam inobedientes, vaniloqui, & seductores . . . . quos oportet redargui, qui universas domos subvertunt, docentes quæ non oportet, turpis lucri gratia*: Sunt ergo ex ipsa Christi institutione necessarii in Ecclesia Doctores, qui sacram hanc scientiam doceant, atque defendant.

Prob. II. Augustinus Theologiæ quatuor munera esse docet. *Lib. XIV. de Trin. cap. 1. Est scientia*, inquit, *qua fides saluberrima, quæ ad veram beatitudinem ducit, gignitur, nutritur, defenditur, roboratur*. Atqui quatuor ista sunt Ecclesiæ absolute necessaria. Licet enim prædixerit Deus apud Isaiam *Cap. LIV.* 13. seipsum fore fidelium doctorem: *Ponam universos filios tuos doctos a Domino*; & apud Jeremiam *Cap. XXXI.* 33. *Dabo legem meam in visceribus eorum, & in corde eorum scribam eam*, tamen non exclusit ministerium Pastorum, & doctorum, quos ipse Deus se daturum promisit apud Jeremiam *Cap. III.* 15. *Dabo vobis pasto-*

res

res juxta cor meum, & pascent vos scientia, & doctrina: Sed id tantum sibi voluit, nempe, pastoribus extrinsecus loquentibus, ipsum Deum per gratiam Spiritus Sancti docturum, & moturum intrinsecus corda hominum; sicut etiam Apostolus ait *I. Cor III. 6. Ego plantavi, Apollo rigavit, sed Deus incrementum dedit; Itaque neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus*. Sed de his uberius, ubi de Gratia disputabimus. Necessaria est igitur Ecclesiæ sacra Theologiæ doctrina.

PROPOSITIO III.

Theologia Scholastica non est Ecclesiæ simpliciter necessaria.

Prob. Ecclesiæ enim fides, & doctrina per plura sæcula stetit absque ope scholasticæ Theologiæ, scilicet apud Græcos usque ad VIII. sæculum, quo floruit S. *Johannes Damascenus*, & apud Latinos usque ad Sæculum XII. quo *Petrus Lombardus*, aliique Scholasticam methodum adhibere in Scholis cœperunt. Ergo illa methodus absolute necessaria non est.

PROPOSITIO IV.

Scholastica Theologia Ecclesiæ adprime est utilis.

Hæc propositio maximi momenti est; in eam enim hæretici vesano impetu debacchantur non amore, sed odio veritatis; quippe Scholasticam Theologiam experti sunt sibi maxime infestam, suisque cavillationibus, et sophismatis exsufflandis aptissimam. Eis autem arma suppeditaverant *Rhenanus* in suis *ad Tertullianum Commentariis*, & *Erasmus* in I. *ad Timot.* I. aliisque in locis.

Prob. autem I. Judicio, atque usu ipsius Ecclesiæ, quæ non solum Theologicas Scholas privilegiis, et honoribus auxit, principesque Scholasticorum in sanctorum album relatos semper ob doctrinam commendavit; verum etiam in Concilio Constantiensi *Sess. XVIII.* inter *Wi-*

Wicleffi errores damnavit eum, quo asseruerat *Universitates, Studia; & Collegia vana garrulitate introducta esse*.

II. Theologia Scholastica tria tantum addit positivæ, stylum, methodum & dialecticæ usum. Atqui tria hæc, recte adhibita, utilissima sunt. 1° enim stylo simpliciori; & pressiori; quo utitur Scholastica, status quæstionis rectius intelligitur, ambiguitates explicantur, & hæreticorum fallaciæ deprehenduntur 2° Methodus, qua Scholæ utuntur, utilitatem simul, & jucunditatem habet, imo & laboris compendium, dum res singulæ ad propria capita revocantur. 3° Sobriam dialecticam ipsi laudarunt, & usurparunt SS. Patres. Basilius *ad Cap.* I. *Isaiæ*: *Vis dialectices*; inquit, *dogmatum est murus, quæ ea a quibuslibet, qui vellent, facile interverti, aut facile expugnari non sinit. Tom. I. Edit. Garnerii Paris*: 1721. Et Augustinus *Lib. II. de doctr. Crist. Cap.* 31. *Disputationis disciplina ad omnia genera quæstionum, quæ in sacris litteris sunt, penetranda, & dissolvenda plurimum valet: tantum ibi cavenda est libido rixandi, & puerilis quædam ostentatio decipiendi adversarium*. Et *Lib. I. contra Crescenium Cap.* 13. 14., & 15. probat, dialecticam esse laudabilem, eaque usum esse Apostolum Paulum, imo ipsum Christum Dominum. Cumque hæreticus ille dialecticam in scriptis Augustini reprehenderet, & tamen ipse eadem uteretur, respondet S. Doctor *Cap.* 13. *si noxia sunt, quare hoc facis? si non sunt, cur arguis?* Quod in adversarios nostros aptissime quadrat, qui in Scholasticis dialecticam arguunt, & tamen ipsi innumeris dialecticæ tricis, & cavillationibus pugnant. Vide de hoc argumento Petavium *in Prolegomenis*: Canum *Lib. VIII. De loc. Theol.* Hieronymum: Angelum *Lib. de Academiis cont. Luther*.

Solvuntur Objecta.

Objic. 1. Apostolus *ad Coloss.* II. 8. *Videte*, inquit, *ne quis vos decipiat per philosophiam, & inanem fallaciam*. Ergo dialectica a Theologia prorsus ableganda est, atque adeo rejicienda Scholastica.

℞. *Dist.*

℞. *Dist. ant.* Per philosophiam captiosam, qua hæretici abutebantur ad destruendam fidem, *conc.* per philosophiam rectam, & fidei pedissequam, quam solam admittimus, & laudamus in Scholastica, *neg.*

Objic. II. Plerique Patres adversus philosophiæ, & præsertim dialecticæ usum declamant, tamquam Religioni inimicum. *Tertullianus* enim *Lib. De anima Cap.* 3. vocat Philosophos *Patriarchas hæreticorum*, & *Cap.* 18. argumenta philosophica ait esse *tormenta cruciandæ simplicitatis*, *& suspendendæ veritatis*. Et Lib. De Præscript. *Cap.* 7. *Miserum*, inquit, *Aristotelem*, *qui illis* (hæreticis) *dialecticam instituit artificem struendi*, *& destruendi versipellem.* Gregorius Nanzianzenus *Orat.* XXVI. artificium Aristotelicæ artis, & alia hujus generis *quasi Ægyptiacas quasdam plagas in Ecclesiam incubuisse* conqueritur. Similia docent Augustinus *Serm. LXXXVII. de Tempore*, Ambrosius *in Psalm. CXVIII.* De Scholastica vero Theologia Catholici ipsi, & quidem viri doctissimi, multa conquesti sunt, ut Mabillonius *De Stud. monast. Part.* 2. *Cap.* 6. Harlayus *Lib. De myst. Eucharist.* etc. Ergo.

℞. *Dist. ant.* Declamant adversus philosophiæ usum sive abusum impium quidem, atque perversum, qualis erat in Gentilibus, & hæreticis, qui Religionem Christianam, & Catholicam Philosophorum, & præsertim *Platonis*, & *Aristotelis* auctoritate, & captiosis sophismatis impugnabant; *conc.* Adversus usum rectum philosophiæ, quam ipsi Patres contra inimicos Religionis adhibebant, *neg.*. Idem esto responsum ad catholicorum illorum auctoritatem, qui de Scholastica queruntur. Philosophia ergo, modo non ut domina, sed ut famula in Scholis Theologicis versetur, utilis, & laudabilis est. Vide *Cap.* 1. §. 1.

Inst. Scholasticis hoc vitium est, ut primas dent dialecticæ, et *Aristoteli*; rarissima sint apud eos testimonia Scripturarum, & SS. Patrum; de ipsis fidei articulis excitent controversiam, eosque ex philosophiæ regulis explicare conentur, quod Religionem incredulorum ludibrio posset exponere; innumeras cieant quæstiones partim frivolas, & ridiculas, partim gravissimas quidem, sed inutiles, et quæ humano ingenio solvi non pos-

possunt: denique lingua utuntur barbara, et vocabulis insuetis. Quanto præstabilior est igitur positiva Theologia, *quæ*, ut inquit Petavius *Tom.* 1. *Cap.* 1. *ad eruditae vetustatis expressa speciem, hoc est a Dialecticorum dumetis liberioris ad campi revocata spatia, solam ad ornatum, cultumque sui, nativam & domesticam copiam ostentat?* Ergo.

R. *Dist. ant.* Et hoc vitium est omnibus, *neg.* Nonnullis, *subdist.*: & hoc vitium est ipsius doctrinæ, *neg.*: ipsorum docentium, & sæculi durioris, in quo scribebant, *conc.* Itaque dum Scholasticam doctrinam commendamus, vitia doctorum non defendimus, sed cavenda præcipimus. Dialecticorum dumeta vitamus, & nativam, ac domesticam Theologiæ copiam, quantum necesse est, non ad eloquentiæ ostentationem, sed ad adolescentium utilitatem, non respuimus. *Quem vero intelligimus Scholasticum Theologum*, inquit Melch. Canus. *Lib.* VIII. *Cap.* 1. *aut hoc verbum in quo homine ponemus? Opinor in eo, qui de Deo, rebusque divinis apte, prudenter, docte e litteris, institutisque sacris ratiocinetur.* De vocabulis vero Theologiæ peculiaribus non est cur adversarii litem moveant; nam, preterquam quod unaquæque disciplina habet peculiares voces, ut observat ipse Tullius *Lib.* 1. *Academ.* Theologia cum disputet de rebus, quæ priscis Latinis ignotæ erant, novas etiam debuit usurpare voces. Ridiculus vero esset, qui hæc latinis vocabulis explicare conaretur, ut observat ipse *Heinnecius* Lutheranus in *Fundamentis styli cultioris Part.* 1. *Cap.* 2. §. 12. *Mundanis Scriptoribus tota cura de verbis est; nostris, de rebus*, inquit Augustinus *Lib. cont. Adimant. Cap.* 2., qui & alibi ait *Non timeamus ferulas Grammaticorum, dum tamen ad veritatem solidam, & certiorem perveniamus. Tract.* II. *in Job.* Et *Lib.* IV. *De doct. Christ. Capit.* II. *Quid prodest clavis aurea, si aperire quod volumus non potest, aut quid obest lignea, si hoc potest? Quando nihil quærimus, nisi patere quod clausum est?* Unde *Melchior Canus* elegantissimus utique Scriptor *Lib.* XII. *Cap.* 3. *Puto*, inquit, *nobis concedi oportere, ut Scholæ verbis utamur, si quando minus occurrent latina. Quin latina etiam interdum relinquenda sunt, ne in Scholastica*

di-

disputatione non tam explicasse res, sed verba affectasse videamur.

Objic. III. Si adeo utilis esset Scholastica methodus, profecto recentiores Theologi essent doctiores veteribus, qui ante inventam istam methodum floruerunt. Atqui hoc manifeste falsum est; quis enim est Scholasticus, qui cum Athanasio, Nazianzeno, Augustino sit ullo pacto comparandus? Ergo.

℞. *Neg. maj.* Non enim ad hoc dicimus valere Scholasticam methodum, ut recentiores efficiat veteribus Ecclesiæ Patribus doctiores; quod quidem egregie absurdum esset, cum ex illis ad nos sacræ hujus disciplinæ traditio manaverit; sed ut ea, quæ Patres docuerunt, & tradantur clarius, et edifcantur facilius (*a*).

CAPUT III.

Partitio totius operis.

QUoniam ergo scientia Theologica ex principiis divinitus revelatis differit de Deo, rebusque divinis; hæc erit totius operis nostri partitio, & series. Libro primo demonstrabimus, revera a Deo revelata fuisse principia theologiæ, hoc est, veram esse Religionem Christianam, quæ ea divinitus revelata credit. Quamquam enim unaquæque scientia non probet principia sua, sed habeat ut certa; tamen, quoniam in tempora incidimus periculosa, quibus homines impii non minus Religionis inimici, quam rectæ rationis impotes insipientiam suam jactare non cessant; non oportet Theologum nostrum eorum telis, & cavillationibus imparatum, atque inermem objicere. Altero deinde Libro de Locis Theologicis disputabimus. Tertius erit de Deo. Quartus de Trinitate. Quintus de rerum creatione, & peccato originali. Sextus de Incarnatione. Septimus de Gratia. Octavus de Sa-

(a) Vide *Petavium* in *Prolegomen.* Cap. 7. ubi multa erudite differit de elocutione Theologica.

Sacramentis. Nonus, de Actibus humanis, eorumque regula, & de Virtutibus, præsertim Theologicis. Quæ vero ad morales virtutes pertinent, quoniam usus invaluit, ut non eodem tempore tradantur tyronibus, quo Theologiæ dogmaticæ dant operam, ea duobus seorsim libris explicare, si Deus dederit, est animus; quos libros si quis huic operi adjiciendos putaverit, ut unum veluti corpus Theologiæ dogmaticæ, ac moralis efficiant; nihil erit per nos impedimenti.

LIBER PRIMUS

SEU

TRACTATUS

De veritate Religionis Christianæ (a).

CAPUT I.

Recensentur hujus Religionis hostes.

I. NE in ambiguo laboremus, nomine *Religionis* hic intelligimus complexionem omnium dogmatum, & præceptorum, quæ ad veram Dei cognitionem, & legitimum cultum pertinent, ideoque partes duas habet *theoreticam*, & *practicam*, quarum una ad alteram ducit.

II. Religionem Christianam oppugnant 1°. Athei, Polytheistæ, Pantheistæ, seu Spinozistæ, & Epicurei.

2°. Deistæ, qui naturalem quandam sibi fingentes religionem, negant necessariam esse religionem revelatam. Deistæ autem dividuntur in partes duas; alii enim Religionem illam naturalem in præcipiendis actibus solum internis constituunt; alii admittunt etiam externum aliquem Dei cultum naturali ratione definitum.

3°. *Indifferentistæ*, qui quamlibet religionem utcumque monstrosam, bonam esse, & homini ad salutem sufficere effutiunt.

4°. Judæi, qui solam Judaicam religionem a Deo revelatam esse concedunt, negant vero Christianam.

5°. Denique Mahumetani, & cujuscumque alterius reli-

(a) *Monitum*: Poterit totus iste liber, si Præceptori videbitur, in insequentem aliquem annum reservari, quo, emenso aliorum tractatuum cursu, vacui aliquid supererit temporis.

religionis homines, qui divinas jactant revelationes Christianæ religioni contrarias.

III. Porro adversus Atheos, Polytheistas, Pantheistas, & Epicureos in Metaphysicis Institutionibus disputatum est. Restant ergo hic refutandi Deistæ, indifferentistæ, aliique, & adversus eos Religionis Christianæ veritas stabilienda est. Igitur demonstrabimus 1°, necessariam homini esse religionem non solum internam, & occultam, verum etiam externam: 2° naturalem religionem non sufficere: 3° possibilem esse, imo & necessariam revelationem: 4° Religionem Christianam revera a Deo esse revelatam: 5° denique *indifferentismum* in religionis negotio esse absurdissimum, atque idcirco, si Religio Christiana a Deo revelata, atque fundata est, quamcumque aliam religionem non solum falsam esse, verum etiam noxiam.

CAPUT II.

Ostenditur, necessariam esse homini religionem & cultum Dei tum internum, tum externum.

PROPOSITIO I.

Necessaria est homini religio, & cultus Dei, eumque ipse Deus ab homine exigit.

Prob. 1a *pars* I. Necessarium enim est, & ab ipsa lege naturali præceptum, ut creatura conditorem suum, a quo ex nihilo educta est, agnoscat, revereatur, adoret, diligat, eique gratias agat, & obediat. Sed hæc est religionis totius summa. Ergo etc.

II. Homo natura duce necessario beatitudinem appetit. Est autem beatitudo summa felicitas, quam neque amittere, neque in melius commutare possis; timor enim amittendi bonum, quod habes, aut desiderium boni melioris, quod non habes, in beatitudine esse non potest. Atqui beatitudo isthæc, seu summa felicitas in nullius boni creati possessione sita esse potest; quidquid enim creatum est, & amitti, & in melius mutari potest. Appetit igitur homo, natura duce, summum bonum, quod non est, nisi Deus. Atqui homo in Deo requiescere non

 po-

potest, nisi eum agnoscat, diligat, revereatur, adoret etc., qui actus ad religionem pertinent. Ergo necessaria est homini religio erga Deum.

Prob. 2ª *pars.* Deus justissimus, ac rectissimus non potest non exigere id, quod postulat necessarius ordo inter creaturam, & creatorem. Ergo etc.

Hanc propositionem mirifice confirmat omnium populorum consensus, qui *Lex naturæ putandus est*, ut observat Cicero *Lib.* I. *Tuscul. Cap.* 13. Nulla enim extitit, nec modo extat gens adeo efferata, quæ non aliquam habeat religionem. De priscis gentibus id testantur Cicero *Lib.* 1. *de Leg. Cap.* 8., Plutarchus *contra Colotem*, aliique, quos vide apud Huetium *Lib.* II. *Quæst. Alnet.* Vossium *de Idololatria*, & Cudworthum *Tom.* I. *System. Intellect.* Gentes vero recens detectas, quarum aliquas (ut *Cafros*, *Hottentottos*, *Canarienses*) Bælius, & Lokius falso atheismi accusaverant, suam etiam habere religionem, eruditissime demonstrarunt Vincentius Patuzzi *Lib. De futuro impiorum statu Cap.* 9., & Vincentius Monilia *Lib. contra Fatalistas*, *in Præfat.*

Dices. Deus nullius rei indiget. Ergo non exigit ab homine cultum.

℟. *Nego conf.* Non enim ideo Deus ab homine cultum exigit, quia illo indiget, sed quia id postulat rectus ordo, & bonum ipsius creaturæ. Nam sicut mundum condidit non quia creaturis indigebat, sed quia bonus erat, & bonitatis suæ divitias in creaturas voluit effundere; ita etiam exigit ab homine cultum, quia id postulat rectus ordo, quem Deus justissimus non potest non diligere, & quia aliter creatura rationalis ad beatitudinem pervenire non potest.

PROPOSITIO II.

Necessarius est homini cultus Dei non solum internus, sed etiam externus.

Prob. 1ª. *pars.* Primo enim cultus internus in actibus amoris, reverentiæ, obedientiæ, gratitudinis situs est. Atqui Deo hujusmodi officia ab homine debentur. Deinde de-

debet homo Deum colere ex animo, nempe ex ea parte quæ in homine nobilior est. Præterea externus actus hominis signum est actus interni. Si ergo religio solis exterioribus actibus exerceretur, non posset placere Deo, qui cum sit Spiritus, et veritas, in spiritu, & veritate colendus est.

Prob. 2ª. pars. I. Ex cultu interno, dummodo sincerus sit, non potest non prodire externus; ita enim a natura comparati sumus, ut quem vere diligimus, & reveremur, in eum dilectionis, & reverentiæ nostræ signa expromamus.

II. Ideo cultus internus Deo debetur, quia ipse animum nostrum ex nihilo creavit. At hæc ratio cultum etiam externum adstruit; non solum enim animus, verum etiam corpus a Deo creatum est, ac proinde utrumque Deo famulari pro modo suo debet.

III. Exigit recta ratio, ut cultum internum, quantum possumus, augeamus, & confirmemus. Atqui noster animus ita est corpori, sensibusque illigatus, ut actus externi internos excitent, foveant, reddantque vividiores, alioquin ipsi actus interni languescunt, & extinguuntur.

IV. Amor erga Deum, & proximum exigit, ut sicut ipsi Deum diligimus, & reveremur, ita etiam, quantum in nobis est, efficiamus, ut ceteri quoque homines quibuscum vivimus, eum diligant & revereantur. Hoc autem fit per externos religionis actus. Ergo debetur Deo cultus exterior (*a*).

Solvuntur Objecta.

Objic. I. Ex iis, quæ supra dicta sunt *in* 1ª *parte* Deus in spiritu, & veritate colendus est. Rejiciendus est ergo cultus externus.

℞. *Neg. conf.* Imo contrarium potius inferri debet; tum quia si cultus internus, & spiritalis est *in veri-tate*

(a) Vide hæc fusius apud *Ignatium a Cruce in vindiciis Religionis revelatæ Dissertib. II. Cap. 2. §. 10. Nonnotte Dictionnaire Philosophiqu. &c. Tom. I.* verbo *Culte de Religion. &c.*

tate, h. e. verus, & sincerus, non potest in exteriores actus non prodire; tum quia ipsi externi actus internos excitant, redduntque vividiores; tum denique ex aliis, quas supra posuimus, rationibus. Ex eo igitur, quod Deus in spiritu, & veritate colendus est, evincitur tantummodo, externos actus, si cum internis conjuncti non sint, Deo placere non posse.

Objic. II. Deus intimos cordis nostri recessus intuetur, nec ei opus est, ut interiores mentis nostræ sensus exterius explicemus. Ergo.

℞. *Neg. conf. & suppositum*. Non enim ideo cultus externus exigitur, ut Deo mentis nostræ sensus aperiamus, sed alias ob rationes, quas supra explicavimus.

Corollarium.

Ergo vel solo rationis lumine cognosci potest, quantum a vero aberraverint nuperi quidam Theologi, qui docuerunt, solos externos actus sufficere ad obeunda religionis officia, ut recitare preces, adesse sacrificio absque ulla mentis attentione, ac interiori religionis affectu.

CAPUT III.

Ostenditur, Religionem naturalem humano generi non sufficere, sive rationem naturalem generi humano non satis esse ad veram religionem cognoscendam, atque exercendam, qua possit ad beatam vitam pervenire.

Adv. I. DEistæ, sive *Naturalistæ* religionem quamdam sibi fingunt naturalem; asserunt nimirum, rationem hominis naturalem posse integrum quoddam religionis *systema* invenire, quod humano generi absque ulla Dei revelatione, & supernaturali adjutorio sufficiat ad beatam vitam capessendam.

II. Nos autem *religionem* non agnoscimus *naturalem* a revelata distinctam; sed cum Deus revelaverit non solum ea, quæ humanam rationem superant, verum etiam nonnulla, quæ ratione naturali cognoscuntur, hinc

hinc dogmata ista compendii gratia appellabimus *religionem naturalem*.

PROPOSITIO I.

Ad ea dogmata religionis cognoscenda, quæ naturalem mentis humanæ vim non excedunt, sola humana ratio, ut nunc est, non erat moraliter *humano generi sufficiens*.

Prob. I. Religio ad beatam vitam sufficiens singulis hominibus necessaria est, & quidem a teneris annis, ex quo ratione uti incipiunt. Atqui non omnes homines eo sunt ingenio, ut valeant proprio marte dogmata illa cognoscere: sed pauci hujusmodi sunt.

II. Etiam ii, qui ingenio sunt acriori, non possunt statim a teneris errores, quos veluti cum lacte hauserunt, agnoscere, & dogmata religionis a sensibus remota invenire; præsertim in tanta primæ illius ætatis infirmitate, & veluti dementia, qua rebus sensibilibus, & ineptis occupata, in seria studia non incumbit. Requiritur ergo præter ingenium matura ætas, longum studium, & meditatio, atque animus ab omnibus vitiis alienus, imo ab omni vitiorum cupiditate liber; aliter enim, prout est affectus, ita judicabit. Quis autem Philosophorum ad eum justitiæ apicem pervenit?

III. Denique etiam ii, qui ingenio sunt sublimiori, maturaque ætate, licet ad ultimum usque spiritum in studia rerum divinarum incumbant, non tamen veritatem de rebus altissimis ita detegent, ut falsa aliqua veris non admisceant: Falsa autem Deo placere non possunt, multoque minus ad beatam vitam perducere. Ergo ec. Hinc S. Thomas *I. P. Q. I. art. 2. ad 1.* hæc tria paucis complexus, *Veritas*, inquit, *de Deo per rationem investigata paucis, & post longum tempus, & cum admixtione multorum errorum perveniret, a cujus tamen veritatis cognitione dependet tota hominis salus, quæ in Deo est*. Vide etiam *lib.* 1. *cont. Gent. cap.* 4.

IV. Id confirmat experientia tot sæculorum, quæ Evangelii prædicationem præcesserunt. Excepta enim Abra-

 hami

hami familia, in qua divina revelatio servabatur, universum genus humanum; etiam in politioribus Civitatibus, densissimis, ac turpissimis idololatriæ tenebris obvolutum creaturas, etiam sceleftissimas, pro creatore adorabat, & quidem cœremoniis flagitiosissimis, & infandis. Ipsi et philosophi in religionis negotio cæcutiebant. Nam, ut omittamus Epicureos apertos religionis hostes; illi ipsi, qui inter ceteros excellebant; Platonici, Peripatetici; Stoici, licet pauca quædam vera de Deo, de mente humana; legeque naturali scripserint, quæ etiam ab Hebræis accepisse constans, est veterum Patrum doctrina; ut erudite ostendit *Natalis Alexander*; tamen ea tot absurdis fœdarunt; ut nullus eorum potuerit integrum, & verum religionis σύνημα; sive corpus efformare. Ut cetera eorum errata prætermittam; quæ commemorare non sinit harum institutionum brevitas; sed legi possunt apud *Clementem* Alexandrinum *Lib. V. Strom.*; & *Ciceronem* in Libris *De natura Deorum*; hoc eorum erat commune præceptum, unumquemque sequi debere religionem populi, licet falsam, sceleftamque. Huc redibat philosophicæ religionis summa; quo quid absurdius; & sceleftius? & tamen ipse Tullius *Lib. II. de Leg. cap.* 10. & Epictetus *cap.* 38. hoc præcipiunt. De lege etiam naturali agentes in quot errorum portenta impegerint, erudite demonstravit P. Baltus (*a*) Præterea etiam in iis, quæ vera scripserunt, inter se non consentiebant; sed perpetuo digladiabantur; & licet unanimi consensu ea docuissent; homines tamen erant; fallique poterant; ac proinde, ut observat ipse *Lokius*, non ignobilis apud incredulos auctor (*b*), generi humano persuadere non poterant quæ docebant, sicut revera numquam persuaserunt. Porro quantum humana ratio, qualis nunc est, valeat; non potest melius æstimati, quam ex tot sæculorum experientia. Ergo

Sol-

(a) P. Baltus *Parallele de la philosophie Chretienne avec celle des Payens.*
(b) *Christianisme raisonnable tom.* 1. *cap.* 14.

Solvuntur Objectiones.

Objic. I. Veteres Patres, ut *Justinus*, *Clemens Alexandrinus*, *Eusebius Cæsariensis* ex testimonio Philosophorum revincunt infideles, Christianam religionem oppugnantes. Præterea Grotius *de Verit. Relig. Christ.* Huetius *in Quæst. Alnet.* Pfannerus *in System. Theologiæ Gentilis purior.* innumeras colligunt veterum philosophorum sententias, ex quibus patet, eos omnia religionis, legisque naturalis dogmata cognovisse. Ergo.

℞. *Neg. conf.* 1°. enim Patres illi docent, Gentiles Philosophos, quidquid veri de religione scripserint, ab Hebræis accepisse; & reveta credibile non est, eos, qui tot regiones peragrabant, ut rerum notitiam adipiscerentur, ignorasse religionem Hebræorum, quam Græcis, & Romanis non fuisse ignotam patet ex *Tacito*, *Diodoro Siculo*, aliisque. *Vide Nat. Alexandr. Hist. IV. Mundi ætatis cap. 7. art.* 1. 2°. numquam docent Patres, nec docere poterant, singulos Philosophos omnes simul religionis naturalis veritates unanimi consensu tradidisse; sed tantum sparsas esse in variis eorum libris veritatis scintillas, ita ut unus unam, alius aliam cognoverit: 3°. has ipsas veritatis scintillas innumeris erroribus eos obscurasse, & veluti extinxisse: 4°. inter se non consensisse, ac proinde populo persuadere non potuisse quod docebant.

Objic. II. Recentiores Deistæ, imo ipsi religionis Christianæ acerrimi defensores ex ratione demonstrant veritatem omnium dogmatum religionis naturalis. Ergo.

℞. *Dist. ant.* Ex ratione illustrata per revelationem, quam ipsi cum lacte hauserunt, *conc.* Ex ratione sola, *neg.* Postquam enim humana ratio divinæ revelationis lumine illustrata est, facile demonstrat, dogmata naturalis religionis esse rationi naturali consentanea, sed id efficere non potuit humana ratio per tot sæcula, quæ Evangelii prædicationem præcesserunt, neque modo efficere potest iis in regionibus, in quibus Evangelium non est prædicatum. Imo, quod animadversione dignum est, ipsi Deistæ, etiam in tanta luce Evangelii cæcutiunt, multaque docent rationi naturali contraria, ita ut si

inter idololatras nati essent, non modo religionem illam coluissent, & defendissent, verum &, multo turpius; quam Gentiles Philosophi erraissent.

Objic. III. Ratio naturalis ideo homini a Deo indita est, ut religionis, legisque naturalis dogmata cognosceret. Absurdum igitur est, homini ad isthæc cognoscenda rationem naturalem non sufficere.

℟. *Neg. conf.* Hoc enim est unum ex iis arcanis, ad quæ explicanda naturalem rationem non sufficere, sed necessariam esse Dei revelationem, inferius dicemus. Certum est, rationem ad hoc homini fuisse a Deo inditam, ut naturalem saltem cognosceret veritatem. Et tamen exploratum est ex tot sæculorum experientia, rationem naturalem, qualis nunc est, ad id non posse pervenire. Unde hoc? Certe hoc arcanum ratione naturali explicari non potest, confugiendumque ad divinam revelationem, quæ nos edocet, rationem naturalem non esse talem, qualem Deus homini indiderat, sed originali peccato obscuratam, & corruptam.

PROPOSITIO II.

Sunt nonnulla scitu maxime necessaria ad veram religionem cognoscendam, beatamque vitam obtinendam, quæ homo ratione naturali intelligere non potest.

Probatur earum rerum enumeratione. I. Si quis hominem attente consideret, admirabilem in eo partium discordiam deprehendet. Nam, ut prætermittam dolores, infirmitates, ipsamque mortem, quas miserias non potest intelligi solo naturæ lumine, cur Deus sapientissimus tam nobili, atque excelsæ creaturæ suæ intulerit; quis non videt, quantus sit in intellectu erga veritatem impetus, & tamen quantæ in rebus etiam naturalibus tenebræ, ita ut hominis intellectus perpetuum erroris ludibrium sit? Quis non experitur, quantus in voluntate summi boni, et justitiæ amor, et quanta simul abjectio, & cupido rerum pessimarum, ita ut semper nitatur in vetitum, & licet meliora videat, probetque, deteriora tamen sequatur: uno verbo quis non experitur,

tur, carnem contra spiritum, rectamque rationem perpetuo concupiscere, præliari, & vincere (a). Atqui ratio naturalis ista explicare non potest, ut patet ex veteribus philosophis, qui ad hæc enodanda vel se impares esse fassi sunt, unde ait Plinius *Lib. VII. Hist. nat. Non satis æstimari, parensne homini natura, an tristior noverca fuerit*, vel tot monstrosas finxerunt opiniones, inter quas illa absurdissima, & simul maximo plausu excepta, duo scilicet esse rerum principia, unum bonum, & alterum malum, & utrumque in hominis creatione suam contulisse symbolam. Et tamen necessarium est hominibus tot malorum causam, & remedium cognoscere. Ergo.

II. Ratio naturalis præcipit, cultum externum Deo deberi. Atqui ratio naturalis eum cultum, qui summo numini sit gratus, definire non potest, ut patet ex tot sæculorum experientia. Gentiles enim sola ratione ducti flagitiosis, obscœnis, ridiculis cæremoniis numina coluerunt, quas cæremonias, licet sacrilegas, ipsimet Philosophi servandas docebant. Hinc Plato in *Epinomide*, & in *Secundo Alcibiade* hanc definitionem ab ipso Deo expectandam clare pronuntiat, omnesque ii, qui falsos religionis ritus invexerunt, eos a Diis se didicisse finxerunt, adeo omnium animis opinio insederat, externum religionis cultum nonnisi ab ipso Deo dictari posse. Ergo.

III. Nullus hominum a peccato immunis est, licet ad solam legis naturalis regulam attendat. At ratio naturalis cognoscit, Deum esse malorum vindicem. Ergo post peccatum aut desperandum est, aut videndum, utrum, & qua ratione Deo reconciliari, æternasque pœnas vitare possimus. Atqui hic omnino deficit ratio naturalis. Quis enim sola ratione definiat, Deum peccatoris pœnitentia ad misericordiam flecti, nec justitiæ, quæ in eo summa est, dare locum; imo toties misereri Deum, quoties homo in peccata relabitur? Certe hoc in homine judice videretur reprehendendum, imo innumeris sceleribus aperire viam. Placarine Deus sacrificiis poterit? At ipse nulla re indiget, nec venalis, corruptusque

(a) Vide *Pascal Pensées Chap. 3. & 21.*

que judex est, ut muneribus flectatur. Certe hic humana ratio, quocumque se vertat, omnino hæret, & tamen hoc est scitu maxime necessarium. Ergo. Vide de hoc argumento *Jacobum Ode Theolog. naturalis. Prop.* 66. 67. & 68.

Corollarium.

Ergo necessaria erat homini divina revelatio, qua edisceret ea, quæ scitu necessaria erant ad religionem exercendam, sive illa rationi essent impervia *ex prop. II.*, sive non essent *ex prop. I.*

CAPUT IV.

Ostenditur, Divinam bonitatem, & misericordiam maxime decuisse, ut humano generi in iis ignorantiæ tenebris, de quibus dictum est Capite superiori, succurreret, veramque religionem revelaret.

Adv. NEcessariam fuisse homini revelationem veræ religionis, satis ostendimus. Nunc inspiciendum est, utrum decuerit, Deum ad hoc suam demittere majestatem, ut in re tot, tantisque tenebris implicata, hominum præceptor factus, eos veritatem edoceret.

PROPOSITIO.

Divinam bonitatem maxime decebat, ut humano generi maximis ignorantiæ tenebris obruto succurreret, veramque religionem revelaret.

Prob. Deus ab homine cultum exigebat, nec aliter homo poterat ad beatam vitam pervenire, ut *Cap. II.* demonstratum est; nemo tamen sola naturali ratione veram religionem, qua & Deo placeret, & ad beatam vitam perveniret, cognoscere poterat; ut *Cap. III.* ostendimus. Atqui divinam bonitatem, & misericordiam non decebat, ut hominem, quem ipse crea-

creaverat, omnino in peccato, & æterna miseria derelinqueret. Ergo.

Dices. Vel homo ratione naturali veram religionem cognoscere poterat, vel non. Si primum, frustra a Deo revelationem expectabat. Sin alterum; jam ei error non vertebatur culpæ; ac proinde nec Deo displicuisset, nec excidisset a vita beata; si in negotio religionis errasset. Ergo.

℟. *Dist.* 1^m^ *prop.* Nonnulla dogmata absolute cognoscere non poterat, de quibus dictum est *Cap. III. prop. II.* alia vero absolute quidem poterat; sed ob naturæ humanæ corruptionem, passiones, aliaque impedimenta *moraliter* non poterat cognoscere, ut diximus supra *Cap. III. prop. I.* Nec inde sequitur, errorem ei non fore vertendum culpæ, tum quia plerumque ex suis cupiditatibus manasset error, tum quia pro veritate, quam ignorabat, scelestissimam sibi finxisset religionem, ut revera fecerunt Gentiles, quæ religio horrendum est dicere, quod aut Deo placuerit, aut ad beatam vitam perduxerit.

Cum ergo docuerimus, & homini divinam revelationem fuisse necessariam, & Deum maxime decuisse, ut hominem divino magisterio instrueret in negotio religionis; videamus nunc, quales esse oportebat divinæ revelationis dotes, & characteres, si Deus homini veram religionem patefacere voluisset, ne forte falsam revelationem cum vera confundamus, nec alteram ab altera valeamus discernere.

CAPUT V.

Si Deus homini veram religionem revelare voluisset, demonstratur, eum sicut nihil proponere poterat humanæ rationi contrarium, sic multa proponere potuisse dogmata, quæ rationem humanam exsuperant.

Adv. Docet *Baelius* variis in locis suorum operum, quæ Scepticismi, & impietatis promptuaria dici possunt, Deum multa posse revelare, imo revera revelasse rationi naturali contraria. Ex adverso *Deistae* passim

passim contendunt, nihil Deum revelare posse supra humanam rationem. Utrumque falsum est.

PROPOSITIO I.

Nihil Deus revelare potest rationi contrarium.

Non possumus id evidentius demonstrare, quam verbis S. Thomæ *Lib. I. cont. Gent. Cap. 7. Ea, quæ naturaliter rationi sunt insita* (adde & quæ ex iis evidenter sequuntur), *verissima esse constat, in tantum, ut nec ea esse falsa sit possibile cogitare . . . . Quia igitur solum falsum vero contrarium est, ut ex eorum definitionibus inspectis manifeste apparet, impossibile est, illis principiis, quæ ratio naturaliter cognoscit, veritatem fidei* (h. e. a Deo revelatam) *contrariam esse.*

Item . . . Principiorum naturaliter notorum cognitio nobis divinitus est indita, cum ipse Deus sit auctor nostræ naturæ. Hæc ergo principia etiam divina sapientia continet. Quidquid igitur principiis hujusmodi contrarium est, est divinæ sapientiæ contrarium. Non igitur a Deo esse potest. Ea igitur, quæ ex revelatione divina per fidem tenentur, non possunt naturali cognitioni esse contraria. Baelium autem fuse confutavit *Leibnitius* in *Præloquio Theodiceæ*, aliique.

Hinc infert S. Thomas, *quæcumque argumenta contra fidei dogma ponantur, hæc a principiis primis naturæ inditis non recte procedere; unde nec demonstrationis vim habent, sed vel sunt rationes probabiles, vel sophisticæ*. Quod est animadversione dignissimum. Ex quo etiam sequitur, falsam esse illam *Pomponatii* doctrinam, scilicet posse aliquid esse verum ex philosophia, & ratione naturali, & falsum ex fide; cui doctrinæ innituntur Philosophi nonnulli, qui, dum aliqua contra fidem effutiunt, satis se putant a censura tutos, dum ajunt, se loqui ut philosophos.

Hinc etiam patet, si quæ religio aliqua doceat rationi naturali evidenter contraria, eam non posse a Deo esse revelatam.

PRO-

PROPOSITIO II.

Potest Deus nonnulla homini revelare mysteria, quorum modus, & ratio humanæ mentis captum longe superant.

Prob. I. Deus in rerum corporearum creatione multa nobis ostendit, quorum naturam, modum, & rationem intelligere non possumus, licet certo sciamus, ea existere. Ergo pariter in revelatione rerum, a sensibus nostris remotarum, multa potest nobis arcana patefacere, quorum modum, & rationem investigare intellectus noster non valeat.

II. Inter ipsos homines, licet ejusdem sint naturæ, tanta est ingeniorum inæqualitas, ut alter clare intelligat, quæ alter intelligere, & explicare non possit. Ergo Deus, qui humanæ mentis aciem infirmam, atque hebetem infinite superat, multo magis infinita intelligit, & comprehendit, quorum rationem homines percipere non valeant. Porro, si stultus esset rusticus fidem abnuens iis, quæ a doctiore proponuntur, ea tantum ratione, quod illa intelligere, et explicare non potest; multo stultior esset homo, qui fidem habere detrectaret Deo proponenti mysteria humanæ rationi impervia.

Ergo non ideo putandum est, religionem non fuisse a Deo revelatam, quod multa contineat dogmata, quorum rationem intelligere non possumus.

Solvuntur objectiones.

Objic. I. Divinam sapientiam maxime decet, ut si homines alloqui velit, humanæ mentis imbecillitati sese accommodet. Ergo non decet, Deum revelare homini mysteria.

℞. *Dist. ant.* Ut se se ita accommodet, ut nihil proponat, quod homo intelligere non possit *quoad substantiam*, *conc.* Quoad modum, & rationem, *Neg.* Sicut ergo non dedecet Dei sapientiam, quod multa creaverit, quæ licet certo sciamus existere, tamen explicare nesciamus; ita non dedecet, quod aliquid revelet, quod licet sciamus, esse verum, & intelligamus quoad substan-

stantiam, nesciamus tamen ejus explicare modum, & rationem.

Objic. II. Inutilis est homini mysteriorum notitia. Ergo.

℞. *Neg. ant.* Sicut enim non ad discipulum, sed ad magistrum pertinet videre quid ipsi discipulo scire sit utile, quid non; ita Dei est definire quid expediat scire hominem in religionis negotio cæcutientem, hominis vero est Deo agere gratias, quod occulta sapientiæ suæ ei revelaverit; & subjiciendo intellectum in obsequium Dei, summam illius sapientiam venerari, & agnoscere dominatum, quem ille habet in ipsum creaturæ intellectum. Præterea mysteria scire nedum utile, sed necessarium est, ut *ex. gr.* humanæ naturæ corruptionem per peccatum, reparationem per Christum, adjutorium per Dei gratiam &c.

Objic. III. Deus homini rationem indidit. Absurdum igitur est, ut ei rationis usum impediat per revelationem mysteriorum.

℞. *Dist. ant.* Ut cognosceret ea, quæ scire expedit, *conc.* Ut omnium rerum intelligat caussas, modum, & rationem, *neg.* Multarum enim rerum, etiam naturalium scire sufficit existentiam, licet caussam, & rationem ignoremus. *Ad conf.* vero *nego suppositum*; non enim revelatio mysteriorum impedit rationis usum; imo hoc est rationi maxime consentaneum, ut fidem habeamus ei, quem, plus quam nos intelligere, certo scimus.

Objic. IV. Mysteria sunt supra rationem. Atqui quod est supra rationem, est etiam contra rationem; nam 1°. eorum, quæ sunt supra rationem non apparet convenientia cum ratione; deinde quæ supra rationem sunt, talibus argumentis oppugnari possunt, quæ humana ratio dissolvere non valet. Ergo. Ita *Baelius.*

℞. *Neg. ant.* Illud enim supra rationem esse dicitur, cujus humana mens nequit explicare caussam, rationem, atque modum: illud vero contra rationem, quod mens cognoscit repugnare rationi; quæ duo maxime discrepant. Ad 1. *confirm. resp.* aliud est non videre alicujus dogmatis congruentiam cum naturali ratione, aliud est videre ejus discrepantiam, & repugnantiam. Ad 2. *dist.* Non potest argumenta illa dissolvere, explicando my-

ste-

fteriorum rationem, *conc.* non poteft diffolvere demonftrando, ipfa argumenta non recte procedere ex principiis naturalibus, *neg.*

CAPVT VI.

Si Deus homini aliquid revelare voluiffet, expenditur quibus fignis revelationem confirmare pro fua fapientia debuerit.

JAm videamus, utrum Deus veram religionem homini patefecerit, & quibus fignis ea internofci queat, cum omnes ferme religionem fuam a Deo revelatam effe jactent.

PROPOSITIO I.

Deus ex fua fapientia revelationem talibus confirmare debebat fignis, quæ nonnifi ab ipfo Deo patrari poterant.

Prob. Deus enim nihil fruftra molitur. At fruftra homini religionem revelaffet, nifi eam talibus confirmaffet fignis; adhuc enim homines dubitare potuiffent, utrum Deus locutus effet; atque ita adhuc inter opinionum ambages fluctuare, præcipue fi revelatio contineret myfteria humanæ rationi impervia. Ergo.

PROPOSITIO II.

Prophetiæ, & miracula proprie dicta funt figna, quæ nonnifi ab ipfo Deo patrari poffunt, ac proinde ea funt figna, quibus revelationem a Deo confirmari oportebat.

Prob. I. de Prophetiis. Prophetia enim eft prædictio futuri, quod a libera hominis, aut etiam ipfius Dei voluntate pendeat. At id nequit efficere ulla creata mens, etiam Angelica; licet enim homines, aut Angeli prædicere poffint ea, quæ a naturalibus cauffis oriuntur, in quibus etiam falli poffunt, fi Deus cauffarum na-

naturalium vim impediat; tamen quæ pendent ab hominis, aut etiam Dei libera voluntate, nemo, nisi Deus prævidere, & prædicere certo valet. Unde *Isaias*, falsa esse numina a gentibus culta ex eo demonstrat, quod futura prædicere non possunt. *Annuntiate quæ ventura sunt in futurum, & sciemus quia dii estis vos. Is. XLI. 23.* & Tertullianus *Apolog. 20. Idoneum*, inquit, *testimonium divinitatis est veritas divinationis*. Hinc Idololatræ divinationem affinxerunt numinibus suis, quorum tamen oracula erant vel falsa, vel ambigua, & si non semper (ut contendit *Antonius Van Dale* in *Historia Oraculorum*), plerumque saltem a sacerdotum vafritie concinnata.

Prob II. de Miraculis. Miraculi enim nomine intelligimus opus rarum, quod vel ratione substantiæ, vel ratione modi fit præter ordinem, & vires totius naturæ creatæ, corporeæ scilicet, & spiritalis. Unde ad veri miraculi rationem requirimus, ut sit opus non modo rarum, & extraordinarium, cujusmodi esse queunt multa vel naturæ, vel Angelorum sive bonorum, sive malorum opera; verum etiam totius creatæ naturæ vires superans. Ergo verum miraculum nonnisi ab ipso Deo patrari potest.

Corollaria.

I. Hinc sequitur, divinam revelationem prophetiis, & miraculis confirmari debuisse; alia enim signa etiam ab creaturis fieri poterant.

II. Religionem prophetiis, & miraculis firmatam, falsam esse non posse. Prophetiæ enim, & miracula edi non possunt, nisi a Deo, qui non potest esse falsi auctor, aut adstipulator, licet ad verum confirmandum uti possit ministerio hominum malorum *Matth. VII.* 22. imo etiam brutorum, ut de asina *Balaam* legimus *Num. XXII.* 30.

III. Religionem docentem evidenter falsa, non posse veras habere prophetias, aut miracula; atque ideo postquam in aliqua religione demonstraverimus contineri dogmata rationi contraria, ut in Mahumetana, & Idolo-

solatrica, frustra nos in ejus miraculis confutandis tempus terere.

Solvuntur objectiones.

Objic. I. *Cum Spinoza, & Boulengero.* Verum miraculum a Deo fieri non potest. Miraculum enim derogaret naturæ legibus, atqui Deus naturæ legibus quas ipse statuit, derogare non potest, cum sit immutabilis. Ergo inepte ad divinam revelationem firmandam miracula exiguntur.

℟. *Neg. ant. Ad confirm. resp.* Data *maj.* quæ negari posset, cum miraculum potius sit supra, quam contra naturæ leges, *Neg. min.* Non enim mutatur Deus miracula faciens, qui ita ab æterno sanxit naturæ leges, ut etiam ab æterno exceperit certos effectus, quos sibi reservavit patrandos ad majorem sui gloriam, & hominum utilitatem. *Vide S.Thom. De Potent. Q. VI. art.* 1. *ad* 6. Dubitare igitur, utrum Deus miracula patrare possit, hominis est insani, ut *Roussojus*, ipseque *Baelius* fatentur, atque hac in re Spinozistas irrident.

Objic. II. Miraculum est opus rarum supra naturæ vires. Atqui nemo novit omnes etiam occultas naturæ vires. Ergo nemo scire potest, utrum opus aliquod verum sit miraculum, ac proinde frustra ad probandum revelationem adhibetur.

℟. *Dist. min.* Et tamen omnes compertas habent ex experientia constantissima quasdam naturæ leges, & vires, quæ sufficiunt ad miraculum agnoscendum, *conc.* Secus, *neg.* Igitur ad miraculum agnoscendum necesse non est omnes occultas naturæ vires habere perspectas, sed satis est ex longa, & constanti experientia cognovisse aliquas. Sic *ex. gr.* ex constanti experientia scimus, hominem vere mortuum reviviscere non posse; (iis enim, qui falso mortui putantur, ut sunt laqueo, vel aquis præfocati, vel epilepsia correpti, humana arte succurri potest). Si enim essent aliquæ in natura vires, quæ id efficere valerent, id aliquando effecissent. Atque hac ratione omnes Roussoji argutiæ & cavillationes facile solvuntur.

Inst. Homines, aut saltem angeli mali multa patrare

possunt mira præter constantissimas naturæ leges. Sic Magi Pharaonis *Exod. VII.*, *& VIII* Simon Magus *Act. VIII*, Apollonius Thyanæus teste Philostrato, & Jerocle, Hæretici apud Augustinum *Lib. de Unit. Eccl. cap. 16.*, & Gentiles apud eumdem *Lib X. de Civ. Dei cap. 16.* Sic etiam Vespasianus, testibus *Suetonio*, & *Tacito*, cœcum sputo curavit, & Antichristus multa creditur prodigia patraturus, ut inducantur in errorem, si fieri potest, etiam electi. Ergo non sufficit aliquid esse praeter constantes naturæ leges, ut judicetur miraculum, hoc est opus ipsius Dei.

℞. *D. st. ant.* Semper tamen aliqua patet ratio, qua istæ præstigiæ a veris miraculis dignosci queant, *conc.* Nulla patet, *neg.* Nam 1° dæmones, qui, ut dicemus suo loco, utendo naturalibus caussis, quarum exquisitam habent notitiam, multa mira patrare possunt, nihil valent, nisi ex Dei permissione. Non est autem putandum, infinitam Dei bonitatem, & sapientiam ita ista permittere, ut nulla hominibus ratio suppetat cavendi errorem, scilicet vel ex fine evidenter pravo, vel saltem inutili, ac proinde sapientia Dei indigno, vel ex alia circumstantia, ex qua pateat, opus non a Deo, sed a naturalibus caussis per dæmones adhibitis esse profectum. Et talia sunt Magorum Pharaonis, Simonis Magi, & Antichristi prodigia. 2° Hominum veteratorum fraudes sicut humana industria concinnari, sic humana diligentia detegi possunt. Ceterum quæ de Hæreticorum, Gentilium, & Apollonii Thyanaei præstigiis narrantur ab auctoribus minus probatæ fidei, non coævis, & caussæ suæ servientibus, sicut gratis asseri videntur, ita & gratis negari possunt. In Vespasiano vero nimis aperta fuit fraus adulantium aulicorum, ut principem illum recens a militibus electum, necdum satis in imperio firmatum, augustiorem redderent apud vulgus.

Inst. 2. Potest Deus in peccati vindictam spargere pœnalem cœcitatem super illicitas hominum cupiditates, & ita permittere dæmonum prodigia, ut nulla pateat ratio ea discernendi a veris miraculis. Ergo.

℞. *Neg. ant.* Si enim id Deus faceret, sibimet ipse auferret modum, quo hominibus voluntatem suam certo posset patefacere; semper enim homines dubitare possent,

sent, ne forte in peccati vindictam Deus dæmonibus permisisset maxima patrandi prodigia.

Objic. III. Non eadem est inter ipsos religionis revelatæ defensores miraculi definitio. Clarkius enim, miraculum esse ait operationem cujuscumque Entis intelligentis, homine superioris, consueto naturæ ordini contrariam; Abbas *de Houteville* effectum rarum, & stupendum ex incognita, sed naturali causarum naturalium harmonia, & temperatione: alii aliter definiunt. Ergo.

℞. *Neg. conf.* Illas enim definitiones merito rejicimus; ad confirmandam enim Dei revelationem non sufficit, nisi opus, quod ab ipso Deo patrari solum potest.

Objic. IV. Cum profano Auctore Cogitationum Philosophicarum (*a*). Tutius est fidere judicio rationis, quam sensibus, qui sæpe nos fallunt. Satius est igitur in Religionis negotio incedere via demonstrationis, quam miraculorum.

℞. 1. *Dist. ant.* In iis rebus, ad quæ ratio sufficit, *conc.* in ceteris, *neg.* Porro si ad ipsam religionem naturalem recte constituendam sola ratio non sufficit, ut Cap. 11. demonstravimus, multo minus ad religionem revelatam, præsertim si mysteria contineat.

℞. 2. *Neg. conf.* Qui enim miraculis nititur, etiam judicio rationis, & demonstratione utitur. Sicut enim ex effectibus, nempe ex creaturis demonstramus, esse creatorem Deum, ita etiam ex operibus divinis demonstramus, ipsum Deum locutum esse; unde Auctoris istius non minus despicienda est stupiditas, & insania, quam detestanda impietas.

(a) *Pensées Philosophiques.*

CAPUT VII.

Demonstratur, Religionem Christianam veris confirmatam esse prophetiis, & miraculis.

Adv. Jam videamus, utrum Religio Christiana iis firmetur signis, quibus diximus *Cap.* superiori confirmandam esse divinam revelationem. Sed sicut Geometræ nonnulla præstituunt *postulata*, seu nonnulla ponunt ab omnibus concedenda; ita etiam nos ea, quæ sequuntur, ponimus concedenda ab omnibus, qui Sceptici, hoc est fatui non sunt.

I. Quæstio hæc: *utrum ad confirmandam hanc religionem miracula, & prophetiæ editæ sint*, historica est, seu ut ajunt *quæstio facti*, non juris; ac proinde solvi debet testibus, & monumentis, de quorum fide insanum sit dubitare.

II. Potest aliqua historia eadem ferme certitudine teneri, qua mathematicæ theses, licet objectum, et probationes diversæ sint, et ideo prima dicatur *certitudo moralis*, altera *mathematica*. Sed ne ad inutilem dilabamur quæstionem de æqualitate utriusque certitudinis, sufficit hic statuere, quod possit aliqua historia tantam habere apud homines certitudinem, quæ mentem omnino quietam, ac securam reddit, ita ut insani hominis *sit* de illa dubitare. Sic certo scimus fuisse *Alexandrum*, *Cæsarem*, *&c.*

III. Libri Novi Testamenti, quibus continentur historica religionis Christianæ primordia, et quos hic nondum assumimus ut divinos, genuini sunt, hoc est scripti eo tempore, et ab iis auctoribus, quorum nomina præfe erunt: nempe ab Apostolis, primisque religionis Christianæ Fundatoribus. Si enim non dubitamus, quin genuini sint libri Ciceronis, Cæsaris, Livii, quia omnibus sæculis iis auctoribus attributi sunt, ridemusque Harduinum, contraria effutientem; multo minus dubitare possumus, quin genuini sint libri Novi Testamenti. 1°. Enim omnibus sæculis laudati sunt ut genuini, idque non solum a catholicis, ut Clemente Romano, *epist.* 1. & 2. Ignatio *epist. ad Ephes. ad Smyrn.* & *ad Polycarp.*

carp. Polycarpo, Papia, Justino, Clemente Alexandrino. aliisque, quorum testimonia vide apud Vallecchium, et Bergerum (a), verum etiam ab hæreticis, qui ex ipsis Libris argumenta ad suam hæresim stabiliendam misere detorquebant, ut observant *Irenæus* auditor *Polycarpi* discipuli S. Johannis *Lib. III. contr. hæres Cap. 2. n.7.* imo et a Paganis, ut *Celso* apud *Originem*, et *Juliano* Apostata apud. S. Cyrillum. 2°. Quod non accidit aliis Scriptoribus, religiose servati sunt ab universa Ecclesia, hoc est a societate per universum orbem diffusa, quæ libros illos semper venerata est ut divinos, eorumque autographa in Ecclesiis Apostolicis diu servata sunt, ut testatur Tertullianus *Lib. de Præscript.* Hinc libri illi nec omnino de integro suppostitii, nec in rebus ad religionem pertinentibus corrupti esse potuerunt. Statim enim ab uno homine, vel una ecclesia concinnata fraus a ceteris agnita, atque rejecta esset; esto in quibusdam levioribus variantes lectiones inciderint propter tot myriades exemplarium; quidquid enim humanis manibus teritur, humanam infirmitatem experiri debet, ut patet ex prophanorum scriptorum variantibus lectionibus longe pluribus, licet in minori copia exemplarium: quam varietatem non necesse erat, Deum per miraculum impedire, cum ad summam religionis non pertineret.

Dices. Primis Ecclesiæ sæculis nonnulli apocrypha Evangelia, et Scripta Apostolorum concinnarunt, ut videre est apud Jo. Alb. Fabricium in *Codice Pseudepigrapho*, cujus eruditione, tamquam corvus pavonum plumis ornatus, Freretus infert, potuisse etiam Libros Novi Testamenti, tamquam genuina Apostolorum opera, falso venditari.

℟. *Neg. cons.* Nam illa ipsa religiosa cura, qua Ecclesia servabat genuina Apostolorum opera, demonstrabat esse suppositiiia quæ non erant eadem traditionis serie probata. Unde ex historia scriptorum apocryphorum magis elucet veritas eorum, quæ genuina erant; hinc enim patet, Ecclesiam non cœca credulitate suscepisse ut

(a) Valsecchi *La Religione Vincitrice Tom. II.* Bergier *La certitude des preuves du Christianisme*.

Apostolicos omnes libros, qui Apostolis tribuebantur; sed eos tantum, quos ab iis conscriptos esse perpetua traditione constabat. Adde his, quod ipsa apocrypha Evangelia nostris consentiebant quoad substantiam (ut ita dicam) gestorum Christi, ejusque miraculorum, licet nonnulla adjungerent vel fabulosa, vel narrata ab Apostolis, quorum nomina præferebant, non tamen scripta in nostris Evangeliis, ut videre est in paucis illis Apocryphis, quæ supersunt apud *Fabricium*. Hinc si hodie apocrypha illa superessent, majori numero testium firmaretur veritas Evangelicæ historiæ. His itaque positis sit.

§. I.

PROPOSITIO.

Christiana religio veris confirmata est prophetiis.

Prob Prophetiæ, quæ Christianam religionem probant, partim editæ sunt ante Christi adventum, quas tamen Gentiles suspicari non possunt cum Porphyrio apud Hieronim. *Proem. in Daniel.* a Christianis confictas, cum ante Christi adventum servatæ fuerint, & modò serventur religiosissime a Judæis Christianæ religionis hostibus, ut observat Augustinus *in Psalm LVIII.* partim ab ipso Christo, ejusque discipulis. Adeo autem luculentæ sunt prophetiæ, quæ Christum præcesserunt, ut S. Justinus *in Dialogo cum Triphone* fateatur, se hoc uno argumento ex philosopho Gentili factum esse Christianum, & Origenes *Lib. I. contra Cels.* asserat, hoc esse argumentum omnium validissimum, unde *Huetius* ex solis ferme prophetiis, quæ Christum præcesserunt, Demonstrationem Evangelicam concinnavit.

Porro prophetias ante Christum editas in Libro VI. de Incarnatione proferemus contra Judæos, ne eadem iterum cogamur repetere. Sufficit hic unam, aut alteram commemorare. I. Daniel *Cap. IX.* prædicit, post annos 483; ex quo Judæis facta fuisset potestas ædificandæ Hierusalem, occidendum esse Christum, & post ejus mortem Urbem Hierusalem, & templum, (quæ nondum erant tempore Danielis ædificata) funditus evertenda, & abolenda sacrificia. Hæc autem, quæ nemo tot antè sæculis suspicari potuisset, adamussim com-
ple-

pleta nemo non videt. II. David *in Psalmo XXI.*, *&* *in Psalmo LXXXV.* *&* Isaias *Cap. II.*, *&* *Cap. XVII.*, *&* *LXVI.* prædicunt, abolendam esse idololatriam, & omnes gentes adoraturas esse Deum Israël. Hoc autem quis vel cogitare potuisset, cum Idololatria longe, lateque per universum esset orbem statuta; Israelitarum vero & gens, & religio omnibus Gentibus odio esset? Et tamen ex quo Christiana religio prædicari cæpit, idololatria paulatim concidit, donec tandem exstincta est. III. *Malachias Cap. I.* vaticinatus est, Judæos a Deo rejiciendos, Gentiles vero in Ecclesiam adsciscendos, quod & factum conspicimus.

Jam ad ipsas Christi prophetias veniamus. I. Christus *Matth. XX.* 17., *&* *seq.* omnes passionis, & mortis suæ circumstantias minutissime prædixit. *Ascendens Jesus Jerosolymam, assumsit duodecim discipulos secreto, & ait illis: ecce ascendimus Jerosolymam, & Filius hominis tradetur principibus sacerdotum, & scribis, & condemnabunt eum morte, & tradent eum gentibus ad illudendum, & flagellandum, & crucifigendum, & tertia die resurget:* addidit etiam *Matth. XXVI.* omnes alias circumstantias, loci, diei, horæ, discipuli a quo tradendus erat &c. Hæc autem omnia Christus nonnisi divinitus prævidere poterat. Nam populus universus tanto eum prosequebatur amore, ut potius temperandus fuerit ejus ardor, ne eum Regem constitueret. Et licet dicere velimus, Christum pertimuisse invidiam Sacerdotum, non tamen præscire potuit, se ab illis quidem damnandum morte, sed tamen a Gentilibus flagellandum, illudendum, & cruci affigendum. Nam si Sacerdotum perfidia usque ad necem Christi exarsisset, pronius erat ut eum lapidibus appeterent, quod & alias facere conati erant, quam ut apud Judicem Gentilem eorum invidiæ non participem accusarent, apud quem nullius criminis reum peragere potuissent.

Neque dicas, post Christi passionem *Matthæum* hanc prophetiam commentum esse; nam præter consensum aliorum Evangelistarum, si Matthæus fingere voluisset, non utique addidisset prophetiæ illa verba *& tertia die resurget;* nam si isthæc prædictio resurrectionis fuisset im-

pleta, jam opus non erat prædictionem mortis fingere, sin minus, & tunc falsitas unius prædictionis etiam aliis verbis, & factis ejus fidem abstulisset. Ceterum objectiones contra veritatem Evangelistarum solvemus inferius.

II. Idem Christus *Matth. XXIV*, *&* *Marci XIII.*, *&* *Luc. XIX.*, *&* *XXI.* cum omnia apud Judæos essent tranquilla, prædicit Urbem Hierosolymorum paulo post, idest vivente adhuc generatione illa, evertendam, templum diruendum, ita ut non remaneret lapis super lapidem, Judæos magna ex parte internecione delendos, reliquos captivos abducendos, idque tam clare, tamque minute, ut si conferas Christi verba cum eventu, quem *Josephus* Historicus memoriæ prodidit, putes Christum historiam potius descripsisse, quam prophetasse.

III. Præterea prædicit Christus, Judæos rejiciendos, Gentiles vero ad cultum veri Dei adsciscendos; imo Evangelium longe, lateque per universum orbem prædicandum, atque credendum; ita ut ex ovibus, hoc est hominibus omnium Gentium fieret unum ovile, & unus pastor, hoc est una Ecclesia sub uno Pastore collecta, ut in variis Evangelii locis videre est. Hoc autem, quod naturaliter fieri omnino non poterat, ut infra ostendemus, videmus peractum, imo ostendemus peractum paulo post Christi mortem.

IV. Prætermittimus innumeras alias Christi prophetias, ut de proditione Judæ, de negatione Petri &c. & manifestationes secretorum humani cordis, quæ, non minus quam propheriæ, opus divinum sunt.

Addi possent etiam prophetiæ discipulorum Christi, qui post ejus mortem Christianam religionem propagarunt. Nam 1. Lucas *Act. XI.* 27. refert prophetiam Agabi de fame universo orbi imminente, quæ & accidit Claudio Imperante, & *Act. XIII.* 1. donum prophetiæ in multis discipulis Antiochenæ Ecclesiæ eluxisse scribit, & item aliis in locis alias refert discipulorum Christi prophetias, quod utique si falsum fuisset, non esset ausus scribere viventibus iis, a quibus falsi revinci poterat. Paulus vero in Epistola I. ad *Cor. Cap. XII.* inter cetera Dei dona, quibus nascens Ecclesia illustrabatur, pro-

phe-

phetiam recenset, & *Cap. XIII.* præscribit modum, quo prophetia, aliisque donis uterentur, *ut omnia honeste, & secundum ordinem fierent.* Quomodo autem potuisset aliquis, nisi omnino effrons, & fatuus Corinthiis præcipere modum, quo prophetia uterentur, nisi manifeste hoc Dei donum apud illos fuisset? Denique insignis prophetia est Johannis Apocalypsis, in qua licet nonnulla sint adhuc in fine sæculorum implenda, tamen quæ de Romani Imperii & idololatriæ ruina clare prædicta, atque impleta sunt, etiam iis, quæ implenda remanent, fidem adstruunt. Vide *Bossuet*, & *D. de la Cherardie in Comment.* Atque hæc de prophetiis: nunc ad aliam partem veniamus, nempe ad miracula.

§. II.

PROPOSITIO.

Certissimum est, Christum innumera patrasse miracula, & quod omnium est maximum, post mortem resurrexisse, & in cælos ascendisse.

Prob. I. De omnibus generatim Christi miraculis. Novi testamenti Scriptores unanimi consensu referunt, Christum Dominum mortuos suscitasse multos; nam licet tres tantum commemorent Evangelistæ, et inter eos Lazarum a sepulchro quatriduo post mortem excitatum, tamen alios etiam prætermisisse eruitur ex *Cap. XI. Matth.*, & *Joh. Cap. XXI.* Praeterea cæcos, surdos, claudos, paraliticos, leprosos vel uno vocis imperio curasse, tempestates sedasse, imo et per maris undas nudis pedibus ambulasse, aquas in vina vertisse, paucis panibus multa hominum millia saturasse, superantibus etiam pluribus fragmentorum cophinis; tandem prædixisse, se triduo post mortem resurrecturum, et revera resurrexisse, et redivivum cum Apostolis conversatum, et collocutum esse, tandemque in cælos, videntibus omnibus discipulis, ascendisse.

Hæc si vera sunt, quis, nisi amens dubitaverit, vera fuisse miracula? Atqui ea certissima sunt. Nam illa historia certissima est, quæ refertur unanimi consensu a plu-

pluribus Scriptoribus coævis, viris probis, qui facta suis oculis conspexerunt, quique nec falli, nec fallere poterant, aut volebant, imo miraculis, et sanguine suo rem confirmarunt: præsertim si ejus historiæ adhuc remanent manifesta omnibus monumenta, nec ab ipsis inimicis negetur, sed admittatur ut vera. Atqui talis est historia miraculorum, et resurrectionis Christi. Nam 1º. Scriptores, qui eam describunt unanimi consensu, multi sunt, *Marcus*, *Lucas*, *Johannes*, *Paulus*; *Jacobus*, *Judas*, *Petrus*, 2º. Omnes coævi, qui res gestas vel suis oculis conspexerunt, ut *Matthæus*, *Johannes*, *Petrus*, *Judas*, *Jacobus*, vel a multis, qui conspexerant, audiverunt. 3º. Viri probi, quibus nemo adhuc objicere ausus est vafritiem, aut simulationem, a qua ipsa eorum vivendi, et scribendi ratio, ipsaque religio, quam prædicabant, demonstrat eos fuisse valde alienos. 4º. Falli non poterant; res enim, quas describunt, sensibus subjectæ erant, in quibus deceptio non poterat habere locum. 5º. Multo minus fallere alios poterant; narrant enim facta publica, omnium oculis exposita, designant tempus, locum, nomina adstantium, ita ut facillime potuissent falsitatis redargui, maxime ab inimicis. 6º. Eam historiam sanguine suo confirmarunt, imo et miraculis, de quibus infra dicemus, qua in re historia Evangelica omnes alias historias, de quibus minime dubitamus, antecellit; quando enim testes narrationem suam sanguine confirmant, non potest major optari, aut fingi certitudo. 7º. Adhuc remanent manifesta ejus historiæ monumenta, ipsa scilicet Christi Ecclesia, quæ nequaquam in Christum tam sublimia, et ardua, cupiditatique contraria præcipientem credidisset, nisi manifesta ejus signa vidisset, quorum signorum memoriam quotannis celebrat. 8º. Denique ipsi Christianæ religionis inimici historiam miraculorum Christi nunquam negare ausi sunt; sed ea tantum infelici conatu explicare tentarunt. *Celsus* enim apud Origenem *Lib.* 1. *Jerocles* apud Eufeb. *cont. Jerocl.* *Julianus* apostata, et *Porphyrius* apud Cyrillum *Lib. VI cont. Jul.* ipsique Judæi Thalmudistæ Christi prodigia non inficiantur, sed ea magiæ tribuunt; qua in re miranda est eorum insulsitas. Vide *Bullet* in

in Historia Christianismi ex auctoribus Judæis, & Gentilibus.

Prob. II. Speciatim de Christi resurrectione, quæ maximum miraculum est: Illud factum certissimum est, cujus testes nec falli potuerunt, nec fallere alios voluerunt, nec potuerunt. Atqui talis est Christi resurrectio. Ergo.

Tres sunt minoris partes. I. Testes falli non potuerunt, fuerunt enim 1°. testes plurimi, & ut ait Apostolus. 1. *Cor. XV.* 4. *plusquam quingenti*: 2°. increduli, qui *tamquam deliramentum* existimabant testimonium eorum, qui primi Christum resurrexisse nuntiaverant; *Luc. XXIV.* 11: nec prius crediderunt; quam palpaverint, viderint, audiverint, ipsa scilicet plurium sensuum evidentia victi: 3°. non semel, aut iterum, nec seorsim singuli, sed omnes simul multoties per dies quadraginta Christum secum conversantem, comedentem viderunt, & contrectarunt, colloquentem audiverunt. Falli ergo non potuerunt.

II. Nec fallere voluerunt. Non solum enim homines erant rudes, simplices, probi, religionemque prædicabant omnis mendacii inimicam, verum etiam si ipsi certo scivissent, Christum non resurrexisse, sicut prædixerat ad suam divinitatem probandam, jam certo cognovissent, illum fuisse impostorem mendacissimum. Ergo, si ante mortem illum, a quo tam magna expectabant, præ timore deseruerunt, ut Petrus etiam cum juramento negaverit; quanto magis post mortem, detecta fraude, cum jam nihil ab eo exspectare poterant, & e contrario ab adversariis innumera mala; ipsaq. mors immineret; a fingendo tam inaudito mendacio abstinuissent? Inter flagella, tormenta, odia, irrisiones, denique, in ipso acerbæ mortis apparatu, quidnam sibi utilitatis ex tam insigni, & incredibili impostura polliceri potuissent? Ergo.

III. Denique nec fallere potuerunt. Nam nullo negotio fraus detegi poterat: extrahendo scilicet e sepulchro Christi cadaver, illudque omnium oculis exponendo, jam fraus, & mendacium patuisset. Et tamen cum fremerent primores civitatis videntes subita, & stupenda incrementa nascentis Ecclesiæ; carceribus quidem, verberi-

riors, morte Apostolos coërcere tentarunt, ne Christi prædicarent resurrectionem; at numquam Christi cadaver invenire potuerunt, quod facillimum, et certissimum fuisset mendacii argumentum; præsertim cum ipsi sepulchrum custodibus munierint, ne quis fraudi esset locus. Dicere autem Apostolos meticulosos, infirmos, egenos, qui Christum vivum turpiter deseruerant, aut vi propulsasse milites sepulchri custodes, aut corrupisse muneribus, aut ipsis dormientibus sepulchrum, nemine sentiente, aperuisse, et cadaver abstulisse, tam putida fabella est, ut eam refutare ineptissimum sit; Ergo fallere non potuerunt; Vide *D. Ditton in Religione Christiana demonstrata per Christi Resurrectionem* (a) et Daguetum De Christi sepultura.

Solvuntur objectiones:

Objic. I. Miracula Christi solo discipulorum ejus testimonio firmantur. Ergo dubia sunt.

℟. *Transeat ant.* Gentiles enim, et Judæi, ut supra diximus, ea inficiari numquam ausi sunt, et *neg. cons.* Si enim Romanas, Græcasque historias credimus, licet a paucis auctoribus, indigenis, patriæ gloriæ cupidissimis, non coævis conscriptas; multo magis de Evangelica historia certi esse debemus, quæ refertur a multis historicis, coævis, probis, humanæ gloriæ contemptoribus, qui in factis, quæ narrant, coram omnibus, etiam inimicis patrata, nec falli, nec fallere potuerunt; imo et in testimonii sui confirmationem sanguinem fortiter effuderunt: qui veritatis characteres in nulla historia, præterquam Evangelica, inveniuntur.

Objic. II. Si vera fuissent Christi miracula, Judæi omnes in Christum credidissent. Atqui plurimi non crediderunt. Ergo.

℟. *Dist. maj.* Si ut par erat attendere voluissent, *conc.* Si invidia, aut præjudiciis, et cupiditatibus obcæcati attendere noluissent, *neg.* Judæi itaque partim odio, atque

(a) *La Religion prouvé par la Resurrection de J. C. par Ditton.*

que invidia excæcati, ut Pharisæi, et Sacerdotes, partim etiam præjudiciis, et cupiditatibus addicti erant. Quippe Messiam expectabant, ut potentissimum Regem, qui temporalia ipsis commoda procuraret; ideoque non attendebant, uti par erat, Christi miraculis, cum præsertim viderent, illum aliquando curare infirmos Sabato, quod ipsi falso putabant esse illicitum. Maluerunt itaque per summam stultitiam ejus prodigia, quæ negare non poterant, tribuere Satanæ, cum e contrario illa non solum superarent omnes creatas vires, verum etiam ad destruendum Satanæ imperium tenderent. Porro unus Judæus in Christum credens magis probat veritatem miraculorum Ejus, quam mille increduli. Isti enim ad permanendum in veteri religione non indigent novis argumentis; at ille vetera præjudicia nunquam retractabit, nisi rei evidentia victus, quod patet præsertim in conversione S. Pauli Apostoli (*a*). Et tamen ante Christi mortem tot fuerunt qui in eum credebant, ut potuerint dicere Pharisæi: *Ecce mundus totus post Eum abiit Joh. XII.* 19: post resurrectionem vero tot millia Judæorum, etiam Sacerdotum, crediderunt in Christum, ut principio ex solis ferme Judæis constaret Ecclesia. Cur autem non sufficiat videre miraculum, ut quis credat, dicemus in Libro VII. ubi de Gratia disputabimus.

Inst. Apostoli, & alii, qui in Christum a principio crediderunt, homines erant rudiores. Ergo non poterant judicare, utrum miracula Christi naturalibus caussis tribui possent, hoc enim judicium hominum est doctiorum, qui tamen in Christum non credebant, quod argumento est, eos non agnovisse Christi prodigia ut vera miracula.

Resp. Transeat ant. quod negari posset de multis, qui in Christum crediderunt, qualis erat Nicodemus *Joh.* III. *Princeps Judæorum, Magister in Israël*, qui ingenue fassus est: *Rabbi, scimus quia a Deo venisti magister, nemo enim potest hæc signa facere, quæ tu facis, nisi*

(a) Vid. *La Religion prouvé par la conversion di S. Paul par Littleton.*

nisi fuerit Deus cum eo: sed hujusmodi homines metu continebantur, ne se palam Christo adjungerent. Ceterum *neg. conf.* Non enim requiritur profundior doctrina ad dijudicandum, utrum cadaver quatriduanum possit uno vocis imperio ad vitam naturaliter revocari. Idem dicas de ceteris Christi miraculis, quæ fuerunt supra notissimas, & constantissimas naturæ leges, quæ nemo vel imperitissimus ignorat. Ex eo autem, quod plures docti, & principes in incredulitate manserunt, non sequitur, eos melius judicasse de miraculis Christi, sed majori superbia fuisse tumidos, & cupiditate præpeditos. Quod patuit tum in dialogo illo, quem describit Johannes *Cap. IX.* inter cœcum a Christo illuminatum, & Pharisæos; tum in concilio Sacerdotum; *Joh.* XI. in quo cum illi disputarent: *quid facimus, quia hic homo multa signa facit?* etc., statutum est: *expedit, ut moriatur*.

*Inst.*2. Scimus, Christianos nonnullos multa falsa narrasse miracula, vel ex falso, & insipienti zelo religionis, vel etiam ex simplicitate, & imperitia. Ergo idem Scriptoribus historiæ Evangelicæ contingere potuit.

℟. *Nego conf.* Ex eo enim, quod historia aliqua fabulosa sit, non sequitur, rejiciendas esse ut falsas omnes historias; sed illas tantum, quæ falsitatis characteres præseferunt; ejusmodi non est historia Evangelica, quæ numero, gravitate, & certitudine testimoniorum omnes alias historias vincit, ut supra diximus; ita ut certius sit, Christum innumera, veraque patrasse miracula, quam Cæsarem extitisse.

Objic. III. contra Christi resurrectionem, quæ si falsa fuisset, nutaret veritas omnium factorum, atque dictorum Christi, qui se resurrecturum prædixit. Illud factum censeri debet saltem dubium, quod pauci affirmant, sed plures negant. Sed resurrectionem Christi affirmabant ejus discipuli, qui paucissimi erant, si comparentur cum reliquis Judæis, qui negabant. Ergo.

℟. *Dist. maj.* Si illi, qui negant, nullis nitantur testibus, qui afferant, se vidisse contrarium, *neg.* Si nitantur contrariis testibus, *subdist.* Si testes negantes æqualis sint probitatis, gravitatis, etc. *conc.* Secus, *neg.* Itaque Judæi quamplurimi negarunt Christi resurrectio-

rectionem, non quia nitebantur ullis testibus, qui assererent, se contrarium vidisse, scilicet Christi cadaver adhuc in sepulchro, vel alibi jacens; sed quia credere nolebant veritatem firmatam tot testibus spectatissimæ probitatis, qui non solum testabantur, se vidisse, & manibus contrectasse Christum redivivum, cum eo collocutos esse, comedisse &c. verum etiam testimonium suum, ex quo nihil terrenæ felicitatis sperare poterant, sanguine confirmabant, quo argumento nihil potest fingi validius ad factum aliquod probandum.

Objic. IV. Possunt phantasmata sensibus hominum ita illudere, ut videre, & audire sibi videantur quod revera nihil est. Multa hujus rei exempla refert *Muratorius* in auro libello de *vi phantasiæ*. Ergo potuerunt Discipulis phantasmata illudere, ut Christum redivivum se videre, & audire crederent.

℟. Dist. ant. Si sint plures homines simul collecti, & eodem tempore, & pluribus simul sensibus, scilicet visu, auditu, tactu rem percipiant, & quidem pluribus diebus, *neg.* aliter dubitare possemus etiam, utrum Sol luceat. Si sit aliquis homo seorsum, & uno, vel altero sensu rem apprehendat, & sic etiam *subdist.* Si sensus sit perfecte sanus, & sensatio clara, vivida, distincta *neg.* Secus, *conc.*

Inst. Christus post mortem non semper Apostolis erat conspicuus, sed modo apparebat, modo evanescebat ab oculis eorum, ut contigit discipulis Emmaunta petentibus *Luc. XXIV.* 31. imo in cubiculum clausis januis ingredi videbatur. *Joh. XX.* 19. 26. Atqui ista vero corpori non conveniunt. Erat igitur phantasma.

℟. Dist. min. Si habeatur ratio tantum virium naturæ, *conc.* Si habeatur ratio omnipotentiæ divinæ, & peculiarium proprietatum, quibus corpus gloriosum ornatum est, *neg.* Itaque Christum redivivum verum habuisse corpus, illud ipsum scilicet, quod cruci fuerat affixum, patet ex eo, quod non solum conspiciebatur oculis, verum etiam attrectabatur manibus, loquebatur, manducabat, & reliquias discipulis tradebat: *Luc. XXIV.* 43. Quod autem a conspectu discipulorum se aliquando subducebat (*id enim significat evanescere ab oculis eorum*), id omnipotentiæ divinæ tribuendum est, & agilitati corporis gloriosi.

Inst.

Inst. 2. Fuerunt vel a primo Ecclesiæ sæculo hæretici, qui sectam profitebantur nostris Evangeliis contrariam, ut Simoniani, Cerinthiani, Ebionitæ &c. Ergo illi historiam evangelicam non agnoscebant, ut veram.

℞. *Dist. ant.* Profitebantur sectam Evangeliis contrariam quoad dogmata, *conc.* Quoad historiam miraculorum Christi, *neg.* Simili ratione *Dist. cons.* Non agnoscebant ut veram historiam Evangelicam quoad aliqua dogmata, quæ afferebant inserta Evangeliis, *conc.* quoad substantiam gestorum, & miraculorum Christi, *neg.* Itaque hæretici illi exorti post Apostolos, ut ipsis exprobrat *Tertullianus*, non negabant, Evangelii historiam veram esse, & ab Apostolis scriptam, sed quia in Evangelio quædam loca erant adeo ipsis adversa, ut non possent ea in alienos sensus detorquere, affirmabant contra fidem omnium codicum, qui toto orbe sparsi erant, loca illa fuisse Evangeliis superaddita post Apostolos, imo & nonnulli ex quatuor Evangeliis aliqua integra rejiciebant, aliqua suo ingenio vitiata retinebant: qua in re suam prodebant impudentiam. Nobis ergo satis est, veritatem miraculorum Christi ab ipsis hæreticis fuisse agnitam, quamvis unum Evangelii librum retinuissent. Quod enim spectat ad eorum prava dogmata, alia quæstio est. Vide hoc argumentum fuse pertractatum apud Bergerum (a).

Inst. 3. Refert Johannes *Cap. XX.* 17. Christum prohibuisse Magdalenam, ne eum tangeret, *Noli* inquit, *me tangere*. Ergo spiritus erat.

℞. *Neg. cons.* Eo enim consilio prohibuit Christus Magdalenam, eum tangere, ne longas ibi moras necteret, sed cito volaret ad discipulos, eisque resurrectionem ejus nunciaret. *Noli*, inquit, *me tangere*; *nondum enim ascendi ad Patrem meum, sed vade ad fratres meos &c.*

Objic. V. Si Christus vere resurrexisset, ostendisset se Synagogæ, ceterisque Judæis, quibus publice suam resurre-

(a) *La certitude des preuves du Christianisme, ou Refutation de l'Examen Critique des Apologistes de la Religion Chrétienne.*

surrectionem prædixerat, & coram quibus publice mortuus erat. Atqui non fecit, sed tantum discipulis suis apparuit. Ergo.

℟. *Neg. maj.* Cum enim Christus tot testes suæ resurrectionis adhibuisset, qui eam postea coram Judæis & Gentilibus miraculis, & sanguine confirmarunt, necesse non erat, ut Judæis, præsertim tanto beneficio ob infandum deicidium indignis, sese ostenderet; si enim nihil credi deberet, nisi quod suis quisque oculis viderit, actum esset de morali certitudine: debuisset enim Christus sistere sese etiam Gentilibus, imo & singulis hominibus, etiam sequentium sæculorum, quod est absurdissimum. Quibus ergo, & quando oportuerit apparere Christum redivivum, disposuit ipse pro sua infinita sapientia, non pro ineptis hominum judiciis. Ceterum non solis discipulis apparuit Christus, sed etiam Paulo inimico omnium furentissimo, quem repente in Apostolum convertit, ut infra dicemus. Vide *D. Ditton* in libro supra citato. Porro veritas resurrectionis Christi magis patebit ex §. sequenti, quo probabimus, discipulos Christi ad eam confirmandam innumera edidisse miracula.

§. III.

PROPOSITIO.

Discipuli Christi, qui post eum Religionem Christianam prædicarunt, & propagarunt, innumera ediderunt miracula.

Prob. Lucas in *Actis Apostolorum* refert, discipulos Christi, die decima postquam Christum in cælos ascendentem viderant, cum antea metu pavidi domi se continuissent, repente Spiritu S. plenos exiisse, resurrectionem Christi prædicasse, variis linguis, quas numquam antea didicerant, locutos esse, infirmos uno vocis imperio, imo & sola corporis umbra curasse, mortuos suscitasse, & quod magis stupendum est, contulisse virtutem miracula patrandi iis, quibus baptizatis manum imponebant: quæ omnia uno verbo complexus est Marcus Cap. XVI. 29. dicens: *Illi autem profecti prædica-*

dicaverunt ubique, Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis. Hæc si vera sunt, quis negaverit, discipulos Christi miracula patrasse? Atqui sunt certissima.

1. Etenim facta illa erant sensibus subjecta, & publica, ita ut nec discipuli in illis decipi, nec alios decipere potuissent, præsertim inimicos impugnandæ eorum doctrinæ cupidissimos, a quibus facillime mendacii redargui potuissent.

2. Marcus Cap. XVI. refert, Christum promisisse, eos, qui in ipsum credituri essent, miracula patraturos: *Signa autem eos, qui crediderint, hæc sequentur &c. v. 17.* Atqui, si Christi discipuli miracula ista non edidissent, stultissime hanc prædictionem Christi retulisset, cujus falsitas universam doctrinam ejus labefactasset.

3. Apostolus Paulus *II. Cor. XII.* 12. ut probet missionis suæ divinitatem, in memoriam revocat Corinthiis miracula, quæ apud ipsos operatus erat: *Signa Apostolatus mei facta sunt super vos in omni patientia, in signis, & prodigiis, & virtutibus*, imo in *Epist. I. Cap. XII, XIII, & XIV.* docet, ipsos Corinthios ornatos esse donis varia prodigia patrandi, iisque modum præscribit, quo hujusmodi donis uterentur, ne perturbaretur ordo Ecclesiæ. Quis autem, non dicam perfrictæ frontis, sed omnino amens, ista scribere ausus esset, si fuissent falsa? Ergo &c.

§. IV.

PROPOSITIO

Post mortem discipulorum Christi, usque ad nostram ætatem, non defuerunt in Ecclesia Christi miracula; licet, stabilita jam Ecclesia, non tam frequentia, quia non tam necessaria.

Prob. Irenæus Sæc. II. probat adversus hæreticos, Ecclesiam Catholicam esse veram, hæreticorum autem falsam, præter alia argumenta, etiam ex eo, quod in Ecclesia catholica frequentia essent miracula, nulla vero in societate hæreticorum. *In fraternitate*, inquit *lib. II Cap.*

Cap. 57., & 58. *sæpissime reversus est spiritus mortuo, & donatus est homo orationibus Sanctorum . . . Alii dæmones excludunt : alii autem & præscientiam habent futurorum : alii laborantes aliqua infirmitate per manus impositionem curant , & sanos restituunt . Jam etiam , ut diximus , & mortui resurrexerunt , & perseveraverunt nobiscum annis multis . Quid autem ? Non est numerum dicere gratiarum , quas per universum mundum Ecclesia a Deo accipiens, in nomine Jesu Christi crucifixi sub Pontio Pilato , in opitulationem Gentium perficit .* De hæreticis vero subdit : *hæretici non possunt cæcis donare visum . . . , neque omnes dæmones effugare , præter eos , qui ab ipsis immittuntur .* Insignis est iste locus , quem laudat etiam Eusebius *Lib. V. Hist. cap.* 7. , & magnam vim habet . Quomodo enim *Irenæus* facta ista tam publica , ut frequentes mortuorum resurrectiones , objicere ausus esset hæreticis , si falsa fuissent ?

Præterea Tertullianus Sæc. III. *Apologet. XXI.* hac sponsione provocat Gentiles : *Edatur hic aliquis sub tribunalibus vestris, quem dæmone agi constet . Jussus a quolibet Christiano Spiritus ille, tam se dæmonem confitebitur de vero , quam alibi Deum de falso . . . . Ista ipsa virgo cœlestis pluviarum pollicitatrix , iste ipse Æsculapius medicinarum demonstrator , nisi se dæmones esse confessi fuerint , ibidem illius Christiani procacissimi sanguinem fundite .* Vide etiam librum *ad Scapulam .* Similia habet Cyprianus *ad Demetrianum* . Quis autem tanta confidentia Gentiles provocasset , si hæc non fuissent certissima ? Igitur tertio sæculo non desunt miracula , quamvis non tam frequentia , quia minus necessaria . IV. vero sæculo , longe, lateque propagata Christiana religione, prostrata idololatria , non fuere amplius miracula necessaria ; quæ enim prioribus sæculis edita erant , & tot testibus confirmata, omnibus sæculis sufficiebant . Nihilominus non omnino cessarunt , ut patet ex historia Ecclesiastica *Eusebii, Socratis* ,&c. ex scriptis SS. Patrum, ut S. Augustini , *lib. XXII. de Civ. Dei Cap.* 8. de Reliquiis *S. Stephani* . Denique nullum est sæculum , quo non floruerint viri sanctitate , & miraculis illustres . Legant increduli egregium opus Benedicti XIV. *de Canonizatione Sanctorum* : prospicient profecto tam rigide , & accura-

 te

te perpendi in Ecclesia catholica veritatem miraculorum, quæ per viros Sanctos eduntur, ut ne Scepticus quidem severius examen postulare auderet. Ergo &c. Ceterum veritatem miraculorum, quæ Apostoli, eorumque discipuli patrarunt, magis probat ipsa Christianæ Religionis propagatio, quæ si nullis miraculis facta est; ipsa maximum est miraculum.

§. V.

PROPOSITIO

Christianæ religionis propagatio maximum miraculum est, præsertim si nullis miraculis facta est.

Prob. Certum est, religionem Christianam ab Apostolis prædicatam, incredibili celeritate longe, lateque fuisse per orbem propagatam. Testatur hoc non solum *Paulus* qui ad Romanos Cap. I. & ad Colossenses I. 6. scribit, fidem jam in universo Orbe *prædicari*, & *fructificare*, & *crescere*, verum etiam ex ethnicis 1°. *Seneca* Ethnicus Scriptor apud *Augustinum lib. VI. de Civ. Dei Cap.* 11. hæc scribens: *Usque eo sceleratissimæ gentis Christianæ consuetudo convaluit, ut per omnes jam terras recepta sit: victi victoribus leges dederunt.* 2°. *Plinius* junior Asiæ Proconsul *Lib. I. Ep.* 97. *Non civitates tantum, sed vicos etiam, atque agros Christianæ religionis contagio pervagata est: prope jam desolata templa, & solemnia diu intermissa.* 3°. Ipse *Tacitus lib. V. Annal. c.* 44. scribit, sub Nerone *ingentem multitudinem* Christianorum Romæ deprehensam. Hæc ad I. Sæculum pertinent, hoc est ad ipsa religionis Christianæ initia. 4°. *Tertullianus II.* Sæculo *Apologet.* Cap. XXXVII. *Hesterni*, inquit, *sumus*, *& vestra omnia implevimus, urbes, insulas, castella, municipia, conciliabula, castra ipsa, tribus, decurias, Palatium, Senatum, Forum.* Fremunt Imperatores, totisque Romani Imperii viribus Christianos opprimere conantur, eosque partim more pecudum jugulant, partim exquisitissimis tormentis, & cruciatibus absumunt. Sed sanguis martyrum semen erat Christianorum; ita ut magis in dies

dies crefceret eorum numerus, donec toto fere Orbe ad fidem converfo, Principes Chrifto nomen dederunt, et crucem, quam probro habuerant, adorarunt, & honoris loco in diademate geftarunt, ficque quarto ineunte fæculo per totum orbem Chriftiana religio ftatuta eft. Atqui hoc maximum miraculum eft. Ergo &c.

Prob. min. Miraculum eft opus rarum fupra naturæ vires; atqui tanta, tamque celeris religionis Chriftianæ propagatio talis eft. Quod enim fit opus rarum, certiffimum eft; non enim confuetum eft, ut homines religionem, in qua nati, atque innutriti funt, fine ulla caufa deferant, ut novam priori contrariam amplectantur. Quod autem fit fupra naturæ vires, probatur. Tunc effectum aliquod eft fupra naturæ vires, quando ipfum per fe eft difficillimum, inftrumenta vero affumuntur ineptiffima: ut fi quis ad movendum montem unum digitum adhibeat. Atqui utrumque hic habemus.

I. Opus ipfum per fe difficillimum, imo impoffibile erat duplici ex capite; *h. e.* tum ob veterem religionem, quæ deftruenda erat, tum ob novam ftabiliendam. 1°. Ad veterem religionem abolendam perfuadendum erat Judæis, legem Mofaicam tot ftupendis confirmatam prodigiis, quamque ipfi putabant, ex Dei promiffione fecundum litteram male intellecta, in æternum effe duraturam, jam effe abolitam in morte Chrifti, quem ipfi tamquam impium occiderunt. Gentilibus vero perfuadendum erat, Jovem, aliofque deos, quos univerfum genus fere humanum a tot fæculis venerabatur, & quorum etiam falfa miracula, & prophetiæ circumferebantur, abjiciendos, & conculcandos. Et tamen ex ea religione, quam populi cum lacte haufera nt, & quæ carnis cupiditatibus omnino favebat, putabant pendere falutem Reipublicæ; ita ut ipfi Philofophi eam fervandam edicerent, & Principes eam totis imperii viribus tuerentur. Quapropter ad deftruendam idololatriam, deftruenda erant præjudicia tot fæculis firmata, domandæ carnis cupiditates, & fuperanda Romanorum potentia, quam nulla gens eo ufque fuperaverat. Porro quam difficile, imo impoffibile fuerit Gentilibus hæc perfuadere, expertus eft *Socrates*, qui licet, ut viliffimus hypocrita, religionem populi coleret, & colendam doceret, tamen, quia aliqua de vanita-

nitate deorum dixerat, ad cicutam ebibendam damnatus est. Quam vero impossibile fuerit persuadere Judæis, videre possunt ipsi increduli. Judæi enim adhuc vivunt per omnes regiones dispersi. Eant ergo, experiantur, utrum possint unum eorum e sententia dimovere, licet hodie non sint, ut tunc erant, florentes opibus, sed extorres, sine ullo externo religionis apparatu, & manifeste videant impleta in ipsis vaticinia Prophetarum, & ipsius Christi.

2°. Multo magis difficile erat opus propter novam religionem stabiliendam. Persuadendum enim erat Judæis, atque Gentilibus, Deum esse unum in tribus Personis: secundam vero Personam, nempe Filium incarnatum esse, & natum ex Virgine, ipsumque esse, quem Judæi tamquam impium, & blasphemum morte damnaverant, & Romani crucifixerant, supplicio scilicet omnium ignominiosissimo. Persuadenda erant etiam cetera religionis Christianæ mysteria rationi humanæ impervia; et quod non minus difficile erat, statuenda erat lex cunctis cupiditatibus inimica, et ex vita laboribus, jejuniis, cruciatibus carnis aspera nihil expectandum mercedis præter odia, persecutiones, & mortem: plenam vero felicitatem servatam esse in resurrectione mortuorum, cujus resurrectionis ipsum nomen risum movebat infidelibus. Quis igitur hæc tam incredibilia persuasisset? Ergo opus erat ipsum per se difficillimum, imo et impossibile; etsi omnes Philosophi, Oratores, et Principes sæculi conjunctis viribus illud adgressi essent.

II. At contra ad opus hoc tam impossibile instrumenta adhibita sunt, quæ videbantur omnium ineptissima. Nam 1°. Christus ipse non solum erat e gente Judæorum, qui omnibus aliis Gentibus odio erant, verum etiam ignobilis, *fabri filius*, ab ipsis concivibus suis odio habitus, et morte damnatus. 2°. Apostoli, quos ipse legit tanto operi perficiendo, homines erant illiterati, rudes, piscatores, nullis muniti opibus, imo omnium rerum egeni. Et tamen Christus confidentissime prædicit, eos religionem suam per omnem terram propagaturos, uti revera propagarunt; Philosophos, et Principes persuaserunt; et in ea etiam regna, ad quæ Romani pervenire non potuerant, Christi nomen, et religionem invexerunt. Ergo propagatio

sio religionis Christianæ opus fuit ipsum per se impossibile, et ad illud perficiendum instrumenta per se ineptissima erant. Aliunde opus fuit insuetum. Ergo maximum fuit miraculum, præsertim si ad illud perficiendum nulla patrata fuissent miracula. Unde egregie, *h. e.* pro more suo scribit *Augustinus Lib. XXII. de Civ. Dei C.* 5. *Si miracula facta esse non credunt, hoc nobis unum grande miraculum sufficit, quod terrarum orbis sine ullis miraculis credidit* (a).

Refutantur Objectiones.

Objic. 1. Mahumetana religio summa celeritate per magnam Asiæ, atque Africæ partem propagata est, imo et tractu temporis in Thraciam, & Macedoniam, et Epirum, vicinasque insulas invecta. Idem accidit in Lutheranæ, et Calvinianæ sectæ propagatione. Ergo celeris Christianæ religionis propagatio miraculum non fuit.

℞. *Dist. ant.* Diverso modo, *conc.* Eodem, *neg.* Propagata enim est vi, et armis, unde in ea loca, quæ Mahumetanorum arma subigere non potuerunt, Mahumetana religio pervenire non potuit. Præterea cupiditatibus carnis favet illa religio. At contra accidit in Christiana religione, quæ cupiditatibus inimica, prædicans etiam mysteria, quæ humanam rationem longe superant, contra vim, et arma, nullis humanis adminiculis per totum orbem diffusa est (b). Idem dicas de Lutheranæ, et Calvinianæ sectæ propagatione, quam viri principes libenter amplectebantur, et tuebantur, ut ditarentur Ecclesiasticorum spoliis: ceteri vero, ut liberati a votorum, & aliarum legum observatione liberius viverent.

Inst. Etiam religio Christiana Edictis, vel saltem exemplo Christianorum Principum maximum debet incrementum. Notæ sunt Constantini leges contra idololatriam. Ergo &c. Ita ratiocinatur *Freret. Exam. crit.*

℞. *Neg. ant.* Non enim alia de caussa id asserunt incre-

(a) Vide P. Lamy *L'incredule amené a la religion.*

(b) Vide præter Auctores supra citatos contra Mahumetanos, etiam Nat. Alexandrum in *Hist. Eccl. Sec. VI.*

creduli, nisi quia gratis illis constant mendacia. Vidimus, Plinium juniorem annis circiter ducentis ante Constantinum asserere *templa deorum esse desolata* propter religionem Christianam longe, lateque propagatam. Ante Constantinum per annos quasi trecentos Principes, totis Imperii viribus pro Idololatria certantes, sanguine Christianorum universum Orbem respetierunt; et tamen eo magis crevit hæc Religio, quo major effundebatur Christiani sanguinis copia, ut observat non solum Tertullianus *in Apolog.* verum etiam ipse *Libanius* ethnicus *Orat. funebri pro Juliano*. Itaque quando Imperatores ad Christum conversi sunt (utique non aliorum Imperatorum lege, sed sponte sua) Religio jam fuerat stabilita, etiam ultra fines Romani imperii apud barbaros. Ipsæ Christianorum Principum leges (quæ tamen non sæviebant in Idololatras, ut illi in Christianos sæviebant) demonstrant, jam exiguum remansisse numerum ethnicorum; alioquin non ausi essent Imperatores eos legibus coercere, et ita ad seditionem provocare. Qui quidem exiguus numerus ipse per se evanuisset brevi tempore, sicut revera evanuit, quamvis Julianus Apostata post Constantinum omnia conatus esset ad idololatriam restituendam. Vide *Bergerum Confut. exam. Critic. Freret.*

Objic. II. Tempore Apostolorum jam Orbis erat litteris excultus. Potuit ergo facile agnoscere Idololatriæ vanitatem, et Christianam amplecti religionem.

℞. *Neg. conf.* 1°. Enim aliud est agnoscere Idololatriæ vanitatem, aliud amplecti Religionem voluptatibus inimicam, et mysteria docentem, quæ prima fronte rationi contraria videbantur. 2°. Litterati ethnici magis obstabant, quam proderant augendæ Religioni, non solum quia propter superbiam difficillime subjiciebantur humilitati crucis, quæ *Gentibus* erat *stultitia*, verum etiam quia totis ingenii sui viribus et voce, et scriptis Religionem oppugnarunt. Unde conversio hujusmodi hominum, quibus non poterat illudi falsis miraculis, ingens est veritatis argumentum; non enim credidissent, nisi eorum doctrinam, et superbiam evidentia miraculorum fregisset. 3°. Talis hominum, atque ingeniorum cultura non impediit, quominus Imperatores totis viribus Religionem

tem Christianam oppugnarent, totumque orbem sanguine martyrum respergerent. 4°. Multo cultior literis erat Graecia tempore *Platonis*, *Aristotelis*, *Demosthenis*, nec tamen Idololatriam ejuravit. 5°. Denique qui erant inter Ethnicos litterati docebant, sequendam esse, et colendam religionem populi, qui quanto rudior, tanto est veteris religionis tenacior.

Objic. III. Principio, Religioni Christianae nomen dedit tantum ignobile vulgus, rudis, et indocta plebs. Ergo mira non est tanta religionis propagatio.

℞. *Transeat ant. Neg. conf.* Imo populus ignobilis quanto rudior, tanto tenacior est veteris Religionis, in qua a teneris fuit enutritus, et cujus falsitatem deprehendere non valet; unde mirabilior est ejus conversio, praesertim si vetus Religio carnales populi voluptates, et desideria foveat. Dixi autem *transeat antecedens*; quia falsissimum est. Christo enim ante ejus mortem credidit *Nicodemus Princeps Judaeorum* Joh. III. 1. *Joseph ab Arimathaea nobilis Decurio* Marc. XV. 43. *Jairus Princeps Synagogae* Luc. VIII. 41. *Multi* denique *ex principibus* Joh. XXII. 42. Post mortem vero Paulus erat utique omnium Hebraeorum sui temporis doctissimus; qui tamen ad fidem conversus est, dum iret Damascum ad Christianos insectandos (quod stupendum prodigium est) *Multa* quoque *turba Sacerdotum obediebat fidei Act. VI.* 7. Primi Diaconi viri erant *pleni sapientia*, inter quos utique Stephanus erat in Lege doctissimus. Praeterea Proconsul *Sergius Paulus Act. XIII.* 12. *Dionysius* Areopagita *Act. XVII.* 34. *Crispus* princeps Synagogae *Act. XVIII.* 8. et Apollo vir eloquentissimus, et in Scripturis versatus *Act. XVIII.* 24. Beroeae vero Primores ad fidem conversi, Scripturas evolvebant attente, ut veritatem agnoscerent eorum, quae a Paulo dicta erant, *Act. XVII.* 11. Quod certe facere non potuisset illitterata plebecula. Ephesi vero viri innumeri, litteris exculti, ad fidem conversi sunt, et *contulerunt libros suos*, quibus antea studuerant, *& combusserunt coram omnibus*, *& computatis pretiis illorum, invenerunt pecuniam denariorum quinquaginta millium Act. XIX.* 19. *Principes* etiam *Asiae inter Pauli amicos* commemorantur *Act. XIX.* 31. Imo et in ipsa Imperato-

rum

sum domo erant fideles *Philip. IV.* 22. Quid si aliorum Apostolorum gesta, et omnium primorum fidelium nomina haberemus? Scribit quidem *Paulus* 1. *Cor. I.* 26. : *Videte vocationem vestram, fratres, quia non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles*; sed id referendum ad ingentem fidelium multitudinem, inter quos semper indocti, et ignobiles plures numero sunt, sed non dixit, *nullos* esse sapientes, *nullos* nobiles. In hoc igitur Sapientia Dei mirabilior est; fuerunt enim inter primos Christianos viri nobilitate, et scientia illustres, ne quis putaret falsis miraculis deceptum fuisse vulgus; sed tamen viri illi nobiles, et sapientes magno in numero non fuerunt, ne forte sapientiæ, et potentiæ humanæ tribui posset Religionis propagatio.

Inst. Saltem pauperes illici potuerunt eleemosynis divitum: divites vero amore novitatis. Ergo.

℟. *Neg. ant.* Neque enim eleemosynarum cupido, nec novarum rerum studium persuadere possunt hominibus, ut veterem religionem abjiciant, novamque amplectantur cum fortunarum omnium, ipsiusque vitæ præsentissimo periculo.

§. VI.

PROPOSITIO

Ipsa Christianæ Religionis diuturnitas, & stabilitas miraculum est.

Prob. Prædixit Christus, Religionem suam non solum propagandam per omnes Gentes, verum etiam usque ad finem mundi duraturam. Hoc videmus ad hanc usque diem impletum. Licet enim ingens Christianorum numerus a fide defecerit in Asia, Africa, ipsaque Europa; non omnino tamen ibi veri fideles defecerunt; imo cum magna aliqua Ecclesiæ pars defecit, statim in alias regiones religio invecta est. Manet enim adhuc in Ecclesia vivificus ille ardor dilatandæ Religionis, qui a principio Apostolos incitavit. Atqui hæc Religionis Christianæ diuturnitas naturalibus caussis tribui non potest. Ergo miraculum est.

Prob.

Prob. min. 1º Ea est conditio rerum humanarum, ut paullatim, etiam nemine impellente, pereant, licet validissimæ sint. Sic Assyriorum, Medorum, Græcorum, et Romanorum imperia, quæ nulla humana vi atteri posse videbantur, evanuerunt. Ergo si Christiana Religio non fuisset divinitus servata, jamdiu periisset. 2º Ad eam abolendam omnia adhibita sunt instrumenta. Principes enim Ethnici per plura sæcula eam ubique locorum infestati sunt: Christianos, quot quot deprehendere potuerunt, morte atrocissima necarunt. Et tamen tunc Ecclesia magis floruit, et crevit. Huic persecutioni successit quidem pax sub Constantino, sed amarissima. Schismatici enim, et Hæretici Ariani, Eutychiani, Iconomachi, denique Novatores bellum atrox Ecclesiæ intulerunt; præcipue Principum potentia freti, qui cunctis Imperii viribus hæreses statuere conabantur. Cum legimus incursiones barbarorum, qui Romanum Imperium in Occidente primum, deinde in Oriente occuparunt, interrogare subit, ubinam gentium tunc esset, aut esse posset Ecclesia Christi? Denique malorum Christianorum pravi mores longe, lateque pervagati, incredulorum libelli, et sophismata extinguere paullatim Religionem debuissent. Et tamen Ecclesia contra ista omnia jam per octodecim sæcula dimicat, novasque vires exerit, in novas dilatatur regiones, et ubique in suis firmissimis membris eminet. Hoc autem ex nulla oriri potest naturali caussa. Ergo.

Objecta refutantur.

Objic. I. Etiam religio Mahumetana a tredecim circiter sæculis perdurat. Ergo &c.

R. *Dist. ant.* Vi, et armis, et ignorantia populorum, quibus religionem illam examinare vetitum est, carnalibus denique voluptatibus, quas fovet, *conc.* Virtute sua, *neg.* At contra Religio Christiana, licet humanis cupiditatibus inimica nihil promittat fidelibus, nisi spiritualia præmia, et quidem in altera vita, licet omnibus artificiis, et viribus impugnata, non modo non cessit, verum etiam crevit.

Objic. II. Religio Judaica diutius duravit, et durat; quam

quam Christiana, quia pluribus sæculis ante Christum fundata est: Ergo.

℟. Neg. conf. Religio enim Judaica ante Christum vera erat, et a Deo instituta, atque recta, ut usque ad Christum staret. Sed prædixit Deus, multos Judæorum fore incredulos; ideoque per omnem terram dispergendos; ita tamen ut a ceteris Gentibus distincti in fine sæculorum convertantur, et interim inviti inserviant ad probandam veritatem tum prophetiæ, tum librorum propheticorum, quos increduli suspicari potuissent a Christianis confictos. Itaque diuturnitas Judaicæ Religionis ante Christum, et Judaicæ Gentis post Christum firmat potius, quam labefactat argumentum nostrum.

§. VII.

Constantia martyrum evidenter demonstrat veritatem miraculorum Christianæ Religionis.

Adv. I. *Martyr* Græce, Latine testis dicitur. Testes autem adhibentur ad facti alicujus veritatem probandam, ad *speculativa* vero dogmata confirmanda nulli esse possunt, nec adhiberi testes. Hinc illi, qui occisi sunt propterea quod a sua opinione aut dogmate recedere noluerunt; quales fuerunt Anabaptistæ; aliique hæretici, martyres, seu testes dici non poterant. Quid enim se vidisse, aut audiisse testabantur? Erant ergo testes opinionis, et pertinaciæ suæ.

II. At contra Christiana Religio veros martyres habet innumerabiles; hoc est homines innumeros, qui usque ad sanguinem, et mortem, inter exquisitissima, et atrocissima tormenta testati sunt, se vidisse vel ipsius Christi miracula, et resurrectionem, quales erant Apostoli, primique discipuli, quorum ea vox erat: *Non possumus nos quæ vidimus, & audivimus, non loqui*; vel miracula Apostolorum, aliorumque discipulorum, quæ tribus prioribus sæculis, ut supra diximus, frequentia erant. Christiani enim non *nascebantur*, sed *fiebant*, ut loquitur Tertullianus *Apol. Cap. XVIII.*; h. e. evidentia miraculorum convertebantur, ideoque ii, qui pro Re-

Religione fanguinem fundebant, facto ipfo teftabantur, fe certo fcire veritatem miraculorum, quibus ad fidem amplectendam permoti fuerant. Etfi vero nonnulli martyres propriis oculis figna illa non vidiffent, non propterea tamen martyrum nomen illis eft negandum; poterant enim certo fcire facta illa, licet ea propriis oculis non adfpexiffent, ficut nos certo fcimus, vixiffe Cæfarem, quem non vidimus. Nunc hoc martyrum teftimonium quanti fit roboris videamus.

PROPOSITIO I.

Martyrum teftimonium ineluctabile argumentum eft veritatis miraculorum Rel. Chriftianæ.

Prob. Quando factum aliquod teftantur duo, vel tres homines inter tormenta, tantam parit certitudinem hoc teftimonium, ut nulla major in rebus humanis expectari poffit. Videmus enim, ubique terrarum judices propter tale teftimonium reos damnare, ut certo convictos, licet teftes illi ex odio, fimultate, aut utilitate alia permoveri potuerint. Ergo teftimonium non duorum, aut trium, fed multorum millium hominum, ex omni ætate, fexu, conditione qui, nulla utilitate apparente, inter tormenta crudeliffima mortui funt, argumentum eft ineluctabile veritatis miraculorum. Quocumque fe increduli vertant, cavillationes, et fophifmata effutiant; fcopulum certe hunc numquam vitabunt; quando enim multi factum aliquod, in quo falli non poterant, quia oculis, aliifque fenfibus erat obvium, teftantur in ipfo tormentorum, et mortis apparatu; res ad eum certitudinis gradum venit, qua major fingi non poteft.

Solvuntur objectiones.

Objic. I. Henricus Dodwellus *Differt. XI. inter Cyprianicas* contendit, non tantum effe numerum martyrum, quantus paffim fertur. Ergo.

R. 1. *Dift. ant.* Et in eo egregie falfus eft, *conc.* Et vere id afferuit homo hæreticus, qui hoc decus catholi-

licæ Ecclesiæ invidebat, *neg.* Itaque immensum fuisse martyrum numerum sive in Romano Imperio, sive extra Imperium sub barbaris Principibus, demonstrat *Ruinartus Præf. ad Acta Martyr. Sincer.* et unusquisque colligere potest ex sola *Eusebii*, *Lactantii*, *Tertulliani*, aliorumque veterum lectione. Ceterum etsi daremus vanissimam illam *Dodwelli* hypothesim; certe numerus martyrum, quem ille concedit, plusquam satis esset ad rem nostram.

Objic. II. Martyres non torquebantur, ut faterentur veritatem, aut falsitatem miraculorum, sed quia accusati fuerant, ut Christiani, vel ut homines criminosi, et Reipublicæ inimici. Ergo eorum testimonium non probat veritatem factorum.

℟. *Transeat ant.* quod manifeste falsum est in Apostolis, qui ob id ipsum flagris, carceribus, et morte afficiebantur, ne prædicarent Resurrectionem Christi, ut ex *Actis Apost.* patet. *Neg. conf.* Cum enim martyres tormenta vitare potuissent, si uno verbo Religionem Christi ejurassent, idem erat mori pro religione illa, ac pro tuenda veritate signorum, quibus permoti eam amplexi fuerant, et constanter retinebant.

Atque hinc evidenter ostendit *Tertullianus*, Christianos nullius criminis peractos esse reos. In aliis enim judiciis tormenta adhibentur, ut reus fateatur, non ut neget, se crimen admisisse. At contra Christiani torquebantur, ut se Christianos esse negarent.

PROPOSITIO II.

Ipsa per se martyrum Christianorum fortitudo, atque constantia, inspectis omnibus circumstantiis, non humanum, sed divinum opus fuit.

Prob. Tres sunt præcipuæ in Christianis martyribus circumstantiæ. 1º Numerus immensus omnis ætatis, omnis sexus, omnis conditionis, scilicet senes, adolescentes, pueri, mulieres, puellæ, docti, indoctique, nobiles, et ignobiles. In sola enim Saporis Regis Persarum persecutione, quæ contigit post pacem Ecclesiæ datam a Con-

Constantino, sexdecim millia martyrum numerat *Sozomenus Lib. II. Hist. Cap.* 14., quorum servata erant nomina, præter eos, quorum nomina perierant. Quot ergo centena millia Christianorum cæsa esse oportuit in Imperio Romano per tria ferme sæcula sub Imperatoribus, et magistratibus crudelissimis? 2°. Varia, et acerbissima tormenta, quibus excruciabantur jussu magistratuum, qui gloriæ sibi ducebant fore, si martyrum constantiam expugnassent. Alii enim feris objiciebantur, alii admotis facibus, vel prunis subjectis, vel ignitis ferri laminis in membris singulis paulatim lento igne torquebantur. Aliis in equuleo suspensis omnis ossium, & viscerum compages solvebatur; & ungulis ferreis totum corpus excarnificabatur, ut nullus adhuc plagis superesset locus, tuncque acetum, & sal superfundebatur; & qui omnia enumeret tormenta, quæ ingeniosa crudelitas excogitavit? *V. Mamach. Antiqu. Christ.* 3°. Animus pacatus, & tranquillus, quo & ante tyrannos stabant impavidi, & inter ipsa tormenta, quasi omnis sensus expertes essent, durabant immobiles.

Atqui hæc tria non humanæ virtuti tribui possunt, sed divinæ. Nam 1°. si rationem habeamus multitudinis martyrum, & variæ conditionis, utique si qua virtus in uno valuisset, non valuisset in alio, propter ætatem, sexum, conditionem imbecilliori. 2°. Si inspiciamus varia, eaque atrocissima, & longa tormenta, experiri possunt ipsi increduli, utrum humanæ virtuti tribui possint. Prodeant enim ipsi in publicum, & ut probent, nullius roboris esse argumentum a martyrum constantia petitum, admoveant saltem flammæ extremum digitum, & videant, si per unum horæ quadrantem in eo cruciatu durare possint. Quid dicent igitur de membris singulis lento igne ustulatis? quid de laceratione totius corporis? quid de ossium fractura, & luxatione? quid de aliis tormentis fortasse majoribus, quibus martyres diu torquebantur donec animam efflarent? 3°. Denique animus ante trucis tyranni vultum impavidus, & inter tormenta longam mortem inferentia pacatus, imo & lætus, humanæ virtutis non est; hæc enim omnia animum naturaliter concutiunt, & perturbant. Ergo.

Di.

Diluuntur objecta.

Objic. I. **Suos unaquæque Religio habuit martyres. Habuerunt enim Donatistæ, Priscillianistæ, Montanistæ,** Manichæi, Hussitæ, Anabaptistæ, Calviniani; denique ipsi Athei martyrem suum jactant *Cæsarem Vaninum* qui Tolosæ combustus est.

℞. *Dist. ant.* Habuit martyres veros, *neg.* Falsos *subdist.* non iisdem ornatos characteribus & circumstantiis, quibus martyres Christiani, *conc.* Iisdem, *neg.* Veri itaque martyres, ut supra diximus, sunt qui testautur factum aliquod sensibus obvium, quod vel ipsi viderunt, vel aliunde certo scire potuerunt. Hujusmodi testes sola habuit Christiana Religio, ut observat *Ab. de Houteville* (a) Reliqui vero alterius cujuscumque Religionis homines nullum omnino testari poterant se vidisse, aut audivisse factum, propter quod Religionem illam amplexi erant. Erant ergo martyres opinionis, & pertinaciæ suæ. Præterea non fuerunt iis characteribus ornati, quibus Christiani martyres. Fuerunt pauci, hoc est unus, aut alter; non fuerunt longis tentati cruciatibus, sed cita morte interempti: denique non fuerunt ejusdem probitatis, nec animum habuerunt in tormentis adeo pacatum, & sui compotem, ut martyres Christiani. De *Cesare Vanino ex. gr.* constat, illum omnia tentasse, etiam hypocrisim, ut mortem vitaret. Cum tamen frustra omnia expertus esset, morte damnatus, vultu truci, animo perturbato, furiis agitatus, ad supplicium tractus est, *V. Bart. Gramond Hist. Galliæ Lib. III.*

Inst. Nota est *Augustini* sententia *Serm. 1. in Ps. XXXIV. n.* 13. quæ & in proloquium transiit: *martyrem facit non pœna, sed caussa.* Ergo potius ex veritate Religionis probari debent veri martyres, quam ex martyribus veritas Religionis.

℞. 1º *Neg. conf.* Laudata enim *Augustini* sententia confirmat quod paulo ante diximus, non sufficere sanguinis effusionem, ipsamque mortem, ut quis martyr ve-

(a) *Verité de la Religion Chrétienne prouvée par les faits.*

vere censeatur, sed præterea requiri, ut mortem oppetiat in testimonium factorum, seu miraculorum quibus probatur veritas Religionis; Si ergo aliquis in alia secta occidatur, quæ hujusmodi miraculis non probatur, is non vere martyr est.

℞. 2°. *Dist. ant.* Si loquamur de uno, aut altero martyre, quales erant falsi martyres hæreticorum; quos refutat *Augustinus*, *conc.* Si loquamur de universis martyribus, qui pro religione Christiana sanguinem fuderunt, *neg.* Stabilita enim veritate Religionis, non solum tot millium martyrum testimonio, verum etiam tot aliis sine ulla dubitatione firmissimis argumentis; si quem videamus pro alia religione sanguinem fundere, eum certissimo præjudicio falsum martyrem judicabimus.

Objic. II. Martyres reddere potuit ad perferenda supplicia promptiores vel stupiditas, vel inanis gloriæ cupido, vel denique fanaticus quidam furor. Ergo.

℞. *Neg. ant.* 1°. Stupiditas martyribus nostris objici non potest. Numquid enim stupidi homines erant *Justinus*, *Irenæus*, *Cyprianus*; ad altiora ascendamus, *Stephanus*, *Paulus*, *Petrus*? Denique utcumque stupidos fingas homines, ii nec mortis horrorem, nec vitæ conservandæ desiderium possunt exuere.

2°. Nec inanis gloriæ cupido. Gentilibus enim Christianorum nomen probro erat, Christianis autem non semper nota erant nomina, nec semper servabatur memoria eorum, qui pro Christo mortem oppetierant. Demum quinam post mortem gloriolæ hujus sensus superesse poterat, qui martyres allicere posset ad mortem appetendam?

3°. Nec fanaticus furor; Impavidus enim ille animus, pacatus, atque inter ipsa tormenta tranquillus, fanaticorum hominum non est. Adde, furorem hunc, licet in uno, aut altero homine, vel in pluribus quidem, sed brevi tempore, & in eadem regione esse possit; non tamen universum orbem pervadere posse, totque homines invadere diversæ ætatis, sexus, conditionis, & tamdiu perdurare. Uno verbo; aliud est scribere martyrium esse facile, aliud est martyrium pati.

§. VIII.

PROPOSITIO.

Ipsa doctrinæ Christianæ puritas, sanctitas Auctoris, ejusque discipulorum, humanæ virtutis opus non est.

Prob. Iª. *pars*. Humanum non est in nullo errare. Ipsi enim Philosophi *Plato*, *Aristoteles*, *Zeno*, (ut omittamus *Epicurum*) ipsique legislatores *Lycurgus*, & Romani in gravissimos errores lapsi sunt. Quanto magis igitur si aliqui homines rudes, & illiterati cathedram ascendant, docturi totum Genus humanum, monstrosa, et absurda errorum portenta fundere necesse est? Atqui tamen Christus, qui numquam litteras didicerat, ejusque discipuli rudes, illiterati piscatores, doctrinam docuerunt, in qua ab XVIII. sæculis ejus inimici nullum deprehendere potuerunt errorem, licet eam subtilissime examinaverint. Nam si spectes Christianæ religionis ethicam, quæ officia hominis erga Deum, erga seipsum, erga proximum, erga rempublicam statuit; adeo certa illa est, justa, et omnibus numeris absoluta, ut ipsi ejus hostes fateri coacti sint, eam ad perficiendum hominem, et civem adprime idoneam esse. Si vero spectes *theoretica* dogmata; certe quæ rationem naturalem non excedunt, ea evidenter vera sunt; quæ vero rationem excedunt, ut mysteria, numquam adhuc demonstrari potuerunt falsa; imo ipsa eorum sublimitas ostendit, ea non esse ab hominibus excogitata, et inventa. Homines enim, si suo cerebro aliqua dogmata cudere voluissent, aptassent se potius humano ingenio, et rationi, ut ea facilius auditoribus persuaderent. Ergo.

Prob. IIª. *pars*. Christi sanctitas ex tota vitæ ejus serie elucet, quæ non minus supra humanam virtutem fuit, quam ipsa miracula, ut fatetur ipse Roussojus *in Emilio*. Quam quidem sanctitatem nemo diu affectare, et simulare potest, præsertim coram inimicis. At cum ipse Christus inimicos suos confidenter provocaverit: *Quis ex vobis arguet me de peccato? Joh. VIII.* 46. nemo hiscere ausus

ausus est; et in tribunalibus coram Judæorum principibus, et ipso ethnico judice Pilato sola ejus sanctitas, ipso tacente, calumnias omnes dispulit, nec ullus unquam vel levissimam maculam hucusque ipsi potuit adspergere. Id confirmari etiam posset celeberrimo *Josephi* Judæi testimonio *Lib. XVIII. Antiq. Cap. 4. Fuit*, inquit, *hoc tempore Jesus vir sapiens, si tamen virum illum oportet dicere, erat enim mirabilium operum effector, magister hominum, qui vera libenter amplectuntur, & plurimos ex Judæis, plurimos etiam ex gentibus ad se pertraxit. Cumque a primoribus gentis suæ ad crucem damnatus esset, ab eo diligendo non abstinuerunt qui primum dilexerant eum. Post tertium diem redivivus ipsis apparuit, cum divini Vates hæc, & alia plurima admiranda prædixissent*. Citant hunc locum non solum *Isidorus* Pelusiota *Lib. IV.*, *epist.* 225., Sozomenus *Lib. I. Hist. cap.* 1. Hegesippus *Lib. II. de Excidio Jud. cap.* 12., *Nicephorus*, *Zonaras*, aliique; verum etiam *Hieronymus Lib. de Script. Eccl.* Eusebius *Lib. IV. Demonstr. Evang.* viri utique emunctæ naris, quos credibile non est aut vitiatos habuisse codices, aut fraudem non advertisse; nec deest in vetustioribus Latinis, aut Græcis codicibus. Unde credibile est, ab ipsis Judæis fuisse abrasum e nonnullis exemplaribus, in quæ forte inciderunt *Justinus*, *Clemens Alexandrinus*, aliique, qui ejus loci non meminerunt. Nec verosimile est, *Josephum*, qui in Gentis suæ historia recenset alia multo minora ex. gr. de *Jo: Baptista*, de *Jacobo* fratre Domini, siluisse multo graviora de Christo, præsertim cum ejus ætate Christianorum nomen longe, lateque esset etiam apud Gentiles pervagatum. Falsum autem est quod dicunt nonnulli, eum locum, aut stylum habere diversum, aut filum orationis interrumpere; aut *Josephum*, utique alienum a religione Christiana, non potuisse ista scribere de Christo, quia ipsi Judæi ea dissimulare, et negare non poterant. *Hubertus Gifanius*, et *Lucas Osiander* primi de veritate hujus loci dubitarunt, quos secuti sunt *Salmasius*, *Blondellus*, et alii: Etsi autem facile esset eos refellere; tamen quia nobis necessarium non est hoc *Josephi* testimonium; consuli possunt *Huetius*, *Nat. Ale-*

Alexander , *Bellarminus* , *Sixtus Senensis* , *Laur. Berti* , et qui omnium eruditissime scripsit *Carolus Daubuzius* .

Denique addi potest etiam sanctitas discipulorum Christi , et miranda morum conversio , quæ in orbe tunc corruptissimo , et infandis vitiis immerso , facta est per prædicationem Evangelii , quam morum reformationem Philosophi numquam efficere potuerunt non solum in populo , sed nec in seipsis . Sed jam ad alia progrediendum est (*a*) .

CAPUT VIII.

Consectaria præcedentis Capitis , ac præsertim de veritate , ac divinitate librorum Sacræ Scripturæ .

PROPOSITIO I.

Christiana Religio divinitus revelata , & instituta est .

Prob. Religio prophetiis , et miraculis confirmata nonnisi a Deo institui potuit . Talis est Christiana Religio , ut *Cap.* superiori ostendimus . Ergo .

PRO-

(a) Demonstrationem veritatis Christianæ Religionis videre potes inter veteres apud *Clementem Alex.* , *Athenagoram* , *Justinum* , *Origenem cont. Celsum* , *Eusebium in Præp. & Dem. Evang.* *Chrysostomum Hom.* quod Christus sit Deus , *Augustinum variis lib.* *Teodoretum de Græc. affect.* *S. Thomam. cont. Gent.* Inter recentiores *Grotium* , *Paschalem* , *Hooksium* , *Clarkium* , *D. de Housseville* , *D. Le François* , *Addissonum* , *Valsechium* , *Bergerum* , *Abbadie* &c. quorum tamen nonnulli caute legendi sunt .

PROPOSITIO II.

Dogmata Religionis Christianæ etiam ea, quorum caussas, rationes, modumque ignoramus, vera sunt.

Prob. Quæ a Deo sunt revelata, ea licet ratione assequi non possimus, vera sunt, ut supra ostendimus. At dogmata religionis Christianæ a Deo revelata sunt, quia idem est revelatam esse Religionem, ac revelata esse ejus dogmata. Sunt igitur vera, licet ratione assequi non possimus eorum rationes.

PROPOSITIO III.

Sacræ Scripturæ libri tum veteris, tum novi Testamenti divinitus inspirati sunt.

Prob. Dogmata enim Christianæ religionis vera sunt, ut paulo ante ostendimus. At Christiana Religio docet, libros utriusque Testamenti divinitus inspiratos esse; licet enim nonnulli, qui Christiano nomine gloriantur, aliquot libros non admittant in *canonem* librorum aut veteris, aut novi Testamenti; omnes tamen Christiani uno ore docent, libros, qui in eo canone sunt, divinitus esse inspiratos. Ergo etc. Quinam autem libri in canone Scripturarum recenseri debeant, sequenti Libro dicemus. Sed contra hanc prop. multa increduli objiciunt, quæ solvenda sunt.

Solvuntur objectiones.

Objic. I. Non potuerunt divina inspiratione scribi quæ falsa sunt. Sed in Scripturis tum veteris, tum novi fœderis nonnulla falsa sunt. Nam Mundi chronologia in Pentateucho descripta multo recentior est ea, quam Scriptores vetustissimi tradunt: *ex. gr. Manetho* in Historia Ægyptiorum varia enumerat populi illius *Dynastias*, seu principatus, qui conficiunt annos 53535.

Berosus ait, Chaldæos habere Astronomicas observationes annorum 480000. 3º denique annales Sinensium testantur, Gentem illam longe, vetustissimam, et diluvio antiquiorem habuisse originem. Ergo.

℟. *Neg. min.* 1º ratione generali, quia quæcumque chronologia contraria est libris, quos demonstravimus veros, et divinitus inspiratos, falsa est. 2º quia Scriptores illi, qui in Gentis suæ adulationem tantam finxerunt antiquitatem, longe posteriores sunt Moyse; ipsa autem ratio dictat, ut in rerum historiis præferamus auctores vetustiores, et viciniores rebus, quas enarrant. 3º quia Scriptores isti, quorum chronologia Mosaicæ contraria est, innumeris scatent fabulis, quas increduli libenter deglutiunt. 4º quia Dynastiæ Ægyptiorum, si veræ sunt, non fuerunt unius, et ejusdem Regni, sed series quædam Regulorum, qui eodem tempore variis Ægypti regionibus imperitarunt, ut observant eruditi. 5º quia *Berosus* recentissimus scriptor manifesti mendacii convincitur ex eo quod Callisthenes, rogante *Aristotele* Babylonicas observationes diligenter inspexit, quæ non excedebant annos 1093. 6º Sinensium Annales incertissimos esse, imo, et fabulis refertos ostendunt *P. Du Halde* in Historia, et *D. Fouquet* in Chronologia Sinensium, uterque multis annis apud Senenses commorati, quos vide.

Objic. II. Narrat Moyses, ex uno homine Adam in universam terram disseminatum esse Genus humanum. Id vero falsum videtur 1º quia Americæ regiones, in quas a nostris regionibus commeare non potuerunt homines, utpote longo maris intervallo sejunctas, sæculo XV. inventæ sunt populosissimæ. 2º quia tam varius color hominum videtur ostendere, non omnes ab uno ortos esse. Ergo.

℟. *Neg. min.* America enim vel adhæret, vel potuit nostræ telluri olim adhærere versus Septentrionalem plagam; indeque postmodum terræ motibus, aliisque temporum vicissitudinibus separari. Ceterum, etsi semper interjecto mari separata fuerit, potuerunt naves vi tempestatum jactatæ eo deferri; sicut Lusitani in Brasiliam vi ventorum sæculo XV. dejecti sunt. Imo potuerunt homines sponte eo navigare. Certe *Plato* mentionem facit

cit vastissimæ Insulæ in mari occiduo trans fretum Gaditanum, quam Insulam nonnulli putant ad Americam pertinuisse. Quod addit *Volterius*, ex vario hominum colore colligi, non ab uno homine propagatum genus humanum, valde ridiculum est; nam ferventiores solis radii, clima, cibi, aliaque colorem hominum immutant, ut constat experientia Saracenorum, et Lusitanorum; qui in Africa sedes fixerunt.

Objic. III. Historia diluvii videtur fabulosa 1°. quia non potuit tanta esse aquarum copia, ut quindecim cubitis superaret præcelsos montes: 2°. quia non potuerunt omnia animalia, cibique ipsis per annum necessarii in arca contineri 3°. quia nova animalium genera in America repetta sunt, quæ non sunt in nostra tellure, ac proinde non potuerunt hinc illuc permeare, præsertim cum mari interjecto prohiberentur: ideoque falsum videtur, ex animalibus in arca servatis, orta esse cuncta animalia, quæ hodie terram occupant. Ergo.

℞. *Neg. ant.* Etenim 1°. aquæ diluvii partim e cœlo deciderunt, partim e terræ visceribus prosilierunt. *Rupti sunt fontes abyssi magnæ, & cataractæ cœli apertæ sunt Gen VII.* 11. Quis autem mensus est aquas, quæ continentur in terræ visceribus adeo profundis, ut terræ ipsius semidiamiter 4000. milliaria exæquet, quæ profunditas immenso intervallo superat montium altitudinem, quæ vix duorum, vel trium est milliarium? quis supputare potuit, quanta aquarum copia e cœlo possit decidere quadraginta diebus, & quadraginta noctibus? Certe diluvii vestigia in ipsis montibus deprehenduntur, in quibus marinæ conchæ, & pisces effodiuntur in lapides concreti.

2°. Demonstrant hodie eruditi post *D. Pelletier in Dissert. de Arca*, geometrice supputatis arcæ dimensionibus, quas describit Moyses, longe majorem inveniri capacitatem, quam quæ sat esset ad cunctas animalium species continendas, cum præsertim panciores sint primariæ animalium species, ex quibus deinde aliæ a primis degeneres ortæ sunt.

3°. Multa efficere potuerunt, ut nonnullæ animalium species in nostra tellure perierint, *ex. gr.* adversæ tempesta-

pestates, aut clima ipsis inimicum, quæ tamen species in America, quo potuerunt penetrare eodem modo, quo supra diximus penetrare potuisse homines; non perierunt.

Objic. IV. Post diluvium ait Moyses, sic Deum Noë allocutum: *Arcum meum ponam in nubibus, ut sit signum fœderis inter me, & inter terram. Gen. II. 11.* quasi tum primum arcus inter nubes apparere cœperit. Atqui hoc falsum videtur; arcus enim ille ex varia radiorum solarium refractione necessario semper oriri debuit. Ergo.

℟. *Neg. maj. quoad secundam partem;* verba enim illa *arcum meum ponam in nubibus &c.* non significant, tum primum apparere incœpisse arcum, sed *phænomenon* illud tunc a Deo constitutum fuisse *signum fœderis*, præsertim cum textus Hebraicus, cui consonat etiam Samaritanus, imo & versio Syriaca, & Arabica ita habeant: *arcum meum posui in nubibus.*

Objic. V. Narrat Moyses, quinta plaga, qua Deus percussit Ægyptios, *mortua esse omnia animantia Ægyptiorum. Exod. IX. 6.* & tamen septima plaga scribit, *periisse in omni terra Ægypti cuncta, quæ fuerunt in agris ab homine usque ad jumentum, Ibid. v. 25.* imo addit, Pharaonem insecutum esse Israelitas cum equitatu. Atqui hæc pugnantia sunt; si enim animantia omnia perierunt quinta plaga, nulla remansissent jumenta interimendæ per septimam, & multo magis Pharao destitutus fuisset equis, quibus Israelitas insequeretur.

℟. *Neg. min.* Quod enim ait Moyses, quinta plaga periisse omnia animantia, intelligendum est de omnibus animantium generibus, non de singulis omnium generum, quod in Scripturis non est insuetum: unde remanserunt adhuc jumenta, quæ sub septima plaga perierunt. Sed nec septima plaga scribit Moyses, omnia jumenta, sed ea tantum, quæ fuerint in agris, interiisse propter ingruentem grandinis vim. *Sed qui timuit verbum Domini de servis Pharaonis, fecit confugere jumenta in domos. Exod. IX. 20.*

Objic. VI. Plura habent sacri scriptores, quæ saniori physicæ non congruunt, *ex. gr.* cœlos esse solidos, lunam

lunam esse stellis majorem, & alia ejusdem generis, quæ utique falsa sunt. Ergo.

℟. *Neg. ant.* Verba enim divinitus inspirata nulli possunt veritati esse contraria; licet aliquando ad captum hominum accommodata, intelligenda tamen sint aliquo sensu, qui veritati non adversetur. Lunam quidem Scriptura appellat *luminare magnum*, tum quia revera talis apparet oculis, tum maxime, quia si spectetur non ratione molis, sed ratione luminis, ex quo dicitur *luminare*, magis lucet ipsa lumine alieno, quam omnes simul stellæ lumine proprio; ideoque revera nobis est luminare majus. Cœlum vero esse solidum, Scriptura non asserit. Quod enim Cœlum vocat *firmamentum*, id secundum Hebraicam vocem *extensionem* significat, ut omnes norunt: quod vero *Job. XXXVIII.* 18. ait *Eliu*, cœlos *solidissimos, quasi ex ære fusos*, id refert Scriptura ab illo dictum: non probat; imo *Cap. XXXVIII.* 2. ait de illo Deus: *Quis est iste involvens sententias sermonibus imperitis?*

Objic. VII. Liber *Ecclesiastes* videtur ab homine Epicureo compositus, qui unum esse ait interitum hominum, & jumentorum, ideoque fruendum bonis vitæ hujus. Præterea *Canticum Canticorum* carmen videtur amatorium. Ergo.

℟. *Neg. ant.* Verba enim *Ecclesiastes* ex ore, & sententia impiorum, & errantium hominum prolata esse patet ex libri ipsius scopo, & conclusione. Postquam enim docuit, vana esse omnia bona vitæ hujus, quæ homines adeo sollicitos habent, sic ait: *Finem loquendi pariter omnes audiamus: Deum time, & mandata ejus observa; hoc est enim omnis homo, & cuncta, quæ fiunt, adducet Deus in judicium pro omni errato, sive bonum, sive malum.* Canticum vero canticorum non carnali, sed spirituali sensu intelligendum esse Religio Christiana semper docuit, idest non inhærendum litteræ, quæ occidit, sed spiritui, qui vivificat.

Multa alia æque frivola de Scripturis veteris Testamenti congerunt increduli, quæ sicut a nostris Interpretibus desumpserunt, ita a nostris jamdiu explicata fuerant, quæ omnia hic proponere non sinit nostri instituti brevitas. Vide *Calmet*, *Estium*, & præcipue eruditum

ditum opus *D. Guneti* de hoc argumento (*a*). Veniamus ergo ad Novum Testamentum.

Objic. VIII. Matthæus Lucæ contrarius est in describenda Christi genealogia. Nam *Matthæus* ait *Cap. I. Joseph* fuisse filium *Jacob*, quem deducit a *David* per *Salomonem* vigintiseptem generationibus; *Lucas* vero eumdem *Joseph* fuisse dicit filium *Eli*, quem deducit a *David* per *Nathan* generationibus quadraginta duabus: Ergo.

℞. *Neg. ant. Ad confirm.* duplex est Patrum responsio. Prima est, *Matthæum* descripsisse progenitores *Joseph*, *Lucam* vero *Mariæ*, ait enim *Lucas*: *Ipse Jesus erat incipiens quasi annorum triginta, ut putabatur filius Joseph, qui fuit Heli*; *h. e.* putabatur quidem filius *Joseph*, sed erat filius, *h. e.* nepos *Eli*, qui idem est, ac *Joachim* pater *Mariæ* Virginis; nam *Eliacim*, *Eli*, & *Joachim* nomina sunt unius, ejusdemque hominis, ut patet ex *Lib. IV. Regum Cap. XXV.* quia ab *Eliachim* per apocopen vel priorum, vel posteriorum syllabarum fit *Eli*, & *Joachim*. Ex hac responsione evanescit objectio: nam quod plures in *Luca*, quam in *Matthæo* generationes notentur, nihil refert, cum possint utique in una familia eodem tempore plures esse generationes, quam in alia.

Verum altera responsio communior est apud Patres, traditurque a *Julio Africano*, qui eam ab ipsis *Josephi* cognatis se accepisse scribit, nimirum *Joseph* dici potuisse filium *Jacob*, & *Eli*, quia cum *Eli* sine liberis defunctus esset, *Jacob* ejus frater uterinus, ex præscripto legis, ejus viduam duxit uxorem, ita ut *Joseph* fuerit filius naturalis *Jacobi*, & legalis *Eli*. Ceterum hæc, quæ ob antiquitatem nobis obscura sunt, erant tunc omnibus nota, quia familiarum genealogiæ diligenter servabantur.

Objic. IX. Matthæus *Cap. I.* ait, Christum esse filium

(a) *Lettres de quelques Juifs Portugais & Allemands par l' Abbé* Guerenet.
Item *Reponses Critiques a plusieurs difficultes proposées par les nouveaux incredules sur divers endroits des livres saints par* M. Bullet.

lium *David*, & tamen describit genealogiam *Joseph*, & addit, Christum non fuisse filium *Joseph*, sed *Mariæ* Virginis, quae erat ex tribu *Levi*, cum *Cap. I. Lucæ* dicatur cognata *Elisabeth*, quæ erat de filiabus *Aaron*. Ergo contraria loquitur.

℟. *Neg. Conf.* Nam nisi dicere velimus, *Matthæum* fuisse omnino stupidum; fateri debemus, notum tunc omnibus fuisse, *Joseph* conjugem accepisse ex eadem familia, scilicet *Mariam* Virginem, quæ per lineam maternam cognata erat *Elisabeth*.

Objic. X. Idem Matthæus *Cap. II.* refert, nato Domino *Herodem* crudelissima puerorum strage Bethleem, ejusque fines cruentasse: Lucas *Cap. II.* ante Domini nativitatem Augustum edixisse totius orbis Romani descriptionem, & addit, *hanc descriptionem primam factam esse a Præside Syriæ Cyrino*. At hæc videntur non solum falsa ob silentium *Josephi* de cæde puerorum, & Romanorum Historicorum de descriptione totius Romani Orbis, quos latere non poterant facta tam publica, tamque memorabilia; verum etiam videntur sibi contraria. Nam *Cyrinus*, seu *Quirinus* Syriam provinciam suscepit decennio post *Herodis* mortem, ac proinde si Christus natus est sub *Herode*, descriptio tunc a *Cyrino* fieri non potuit; si vero Christus natus est tempore hujus descriptionis, jam *Herodes* obierat, atque ideo falsa est cædes puerorum jussu *Herodis* facta, jam nato Christo.

℟. *Neg. min.* Silentium enim tum *Josephi* de cæde puerorum, tum *Suetonii*, & *Taciti* de censu *Augusti*, argumentum est *negativum*, quod nihil valet contra affirmantem, sive *positivam* historiam *Matthæi*, & *Lucæ*; qui in factis adeo publicis, & memorabilibus nec falli, nec mentiri poterant. Historia autem *Dionis*, qui fusius de *Augusto* scripserat, intercidit ab anno 748 V.C., usque ad annum 786, intra quod decennium contigit illa descriptio juxta *Lucam*, quæ adeo certa est, ut *Justinus*, & *Tertullianus* Gentiles, & hæreticos provocent ad Acta publica, quæ tunc adhuc extabant, illamque descriptionem testabantur.

Cyrinus autem, antequam Proconsul Syriam Provinciam obtineret, id munus suscepit extraordinarium recensendi, & describendi Palæstinam, & quia unus tan-

ro oneri non sufficiebat, socios habere debuit; cum *Tertullianus* censum in Judæa actum scribat *per Sentium Saturninum*. Hoc pacto difficultas evanescit (a).

Objic. XI. Johannes Evangelium ita concludit: *Sunt autem & alia multa, quæ fecit Jesus, quæ si scribantur per singula, nec ipsum arbitror mundum capere posse eos, qui scribendi sunt, libros*. Atqui hæc immoderata hyperbole Spiritui Sancto tribui non potest. Ergo.

℞. Nomine *mundi* Johannes intelligere potuit, homines, præsertim mundanos, quo sensu nomen illud sæpe usurpat in Evangelio, & in Epistolis: verbum autem *capere* usurpatur ibi pro *intelligere*. Sensus ergo esse potest; mundanos homines *concipere*, *intelligere*, *imaginari* non posse, quot scribendi essent libri, si omnia Christi acta singillatim exponerentur; atque hic, si aliqua hyperbole est, est utique modestissima. Sed si per mundum intelligas totum terrarum orbem (non enim intelligi potest cælum, & terra), non insueta est hominibus hæc hyperbole ad significandam rerum multitudinem aptissima; ad hominum autem captum Scriptura accommodata est.

Prætermittimus alias incredulorum miseras cavillationes, præsertim de Evangelistarum consensu, cum omnes jam a nostris Interpretibus occupatæ, & exsufflatæ sint. Vide Augustinum *de Consensu Evangelistarum* aliosque (b).

Corollarium I.

Quotiescumque igitur in Scripturis aliquid occurrit, quod veritati non videatur congruere, quamvis nequeamus enodare difficultatem; certissime tamen tenendum est, vel codices incuria amanuensium esse mendosos, vel nos sensum non esse assecutos, quod sapienter monet Augustinus *Lib. II. cont. Faust. Cap. 5.*

PRO-

(a) Vide Benedictum XIV. in erudito opere De Festis J. Christi, & Mariæ.

(b) Omnes apparentes scripturarum *antilogias* accurate collegit *Tirinus*.

PROPOSITIO IV.

Omnes aliæ religiones, a Christiana diversæ, falsæ sunt.

Prob. Omnes aliæ religiones vel in uno, vel in pluribus contrariæ sunt Religioni Christianæ, alioquin non essent ab ea diversæ. Atqui quod contrarium est veritati a Deo revelatæ, falsum est, nec a Deo revelari potuit. Ergo.

Objic. Rousseaus. Ut possis falsas dicere omnes alias religiones, peragrare deberes omnem terram, ediscere linguam omnium populorum, legere in proprio idiomate libros sacros omnium religionum, examinare non solum dogmata, quæ continent, verum etiam miracula, quæ jactant. Atqui hoc hominum vires longe superat. Ergo nemo scire potest, utrum alia sit vera Religio.

℟. *Neg. maj.* Mirum enim est, homines, philosophorum nomine tumidos, adeo ineptire. Quando veritas detecta est, nullo alio opus est examine. Quidquid veritati jam demonstratæ opponitur, falsum est.

Inst. Theologi Christiani testantur, fidem esse actum mentis liberum, non necessarium. Ergo non est evidenter demonstrata veritas Religionis Christianæ.

℟. *Neg. cons.* Potest enim mens, vel præjudiciis occupata, vel cupiditatibus dedita, vel ipsa obscuritate rerum revelatarum impedita, nolle attendere demonstrationi; vel etsi attendat, tamen potest nolle elicere actum fidei. Atque hinc patet, merito a Catholicis omnibus cum indignatione rejectas illas propositiones: *Religio Christiana non est evidenter vera ..... hinc infer, evidens non esse 1°. quod existat nunc in terris aliqua vera religio 2°. quod omnium, quæ in terra sunt, verosimillima sit Christiana 3°. quod Apostolis manifesta fuerit Christi divinitas 4°. quod afflante Deo fusa sint prophetarum oracula &c.* (*Inter damnatas a Clero Gallicano anno* 1700.)

CA-

CAPUT IX.

Sola Ecclesia Romano-Catholica veram Christi Religionem profitetur.

Adv. I. MUltæ sectæ tum in Oriente, tum in Occidente Christianam Religionem se profiteri gloriantur; una tamen debet esse vera, nam contraria simul vera esse non possunt.

II. Quamvis sequenti Libro, Catholicam Ecclesiam veram profiteri Christi Religionem, ostendamus contra hæreticos ex Scripturis, quas ipsi agnoscunt ut divinas; hic tamen operæ pretium est, idipsum ostendere ratione naturali contra incredulos, qui falso objiciunt, Religionem Christianam non esse unam, sed in varias sectas divisam.

PROPOSITIO.

Sola Ecclesia Catholico-Romana veram profitetur Religionem Christianam.

Prob. I. Sola Ecclesia Romano-catholica est illa, quam Christus, & Apostoli fundarunt. Nam sola habet pastores, qui legitima ordinatione, sibi invicem perpetuo succedentes, pertingunt usque ad Apostolos, ac proinde usque ad Christum. Reliquæ vero sectæ ubi ad primum pervenerint auctorem suum, *ex. gr. Lutherum Calvinum, Nestorium*, non possunt ulterius progredi, atque ideo earum pastores non sunt successores Apostolorum. Atqui Christus promisit, Ecclesiam, quam ipse fundavit, numquam defecturam esse a Religione, quam ipse docuit. *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem seculi* Matth. XXVIII. 20. *Ego rogabo Patrem, & alium Paraclitum dabit vobis, ut maneat vobiscum in æternum, Spiritum veritatis.* Joh. XIV 16. Ergo cum Christi promissiones veræ sint, quia religio Christiana docet, ipsum a Deo missum nec falli, aut fallere potuisse; fit hinc, nunquam defecisse Ecclesiam Romano-Catholicam a vera Christi religione. Aliunde vero aliæ sectæ profitentur Religionem catholicæ

cæ contrariam ; ergo sola Ecclesia Catholico-Romana profitetur veram Christi Religionem.

II. Ecclesia Catholica antiquior est omnibus aliis sectis, quia omnes sectæ a catholica secessionem fecerunt. Igitur antequam sectæ illæ orirentur, vel Ecclesia Catholica profitebatur veram Christi religionem, vel non. Si primum dicas ; ergo sectæ illæ a vera Christi Religione defecerunt, quæ in sola Catholica remansit. Sin alterum ; ergo cum sectæ illæ ortæ sunt, jam defecerat in terris Christi Religio ; ac proinde Christi promissiones non fuerunt veræ, nec ipse Christus a Deo missus est. Unde manifestum est, vel solam Catholicam Ecclesiam profiteri Religionem Christi, vel ipsam Christi Religionem falsam esse. Atqui posterius dici nequit, ut fuse hucusque demonstravimus, & fatentur sectarii. Ergo.

III. Omnes sectæ ideo a Catholica Ecclesia recesserunt, quia putarunt, illam errare in Scripturis interpretandis. Atqui interpretatio nova, quam ipsæ protulerunt, non est a Deo revelata ; non enim Deus revelavit, interpretationem *Lutheri ex. gr.* esse veram, quia si id revelasset, miraculis confirmasset, ut supra docuimus. Ergo sectæ illæ, quæ fundatæ sunt in illa interpretatione, non innituntur revelatione divina, sicut innititur Catholica Ecclesia miraculis, & prophetiis toto orbe a Christo instituta, et fundata. Ergo vel nulla existit in terris Christiana religio, vel hæc est in sola Catholica. Atqui prius dici non potest, quia unum ex dogmatibus Christianæ religionis, quam probavimus esse veram, est hoc, nempe Christi religionem numquam in terris extinctum iri. Ergo.

IV. Omnes sectarii fatentur, imo evidens est, Ecclesiam Catholicam primis sæculis, quibus per Apostolos est fundata, veram Christi religionem coluisse. Atqui non potest notari tempus, quo Religionem illam ejuraverit, et docere incœperit ea, quæ nunc docet. Ergo revera numquam a Christi religione defecit. Neque enim mutatio tam insignis fieri potuisset toto orbe, nemine contradicente, imo nec sentiente.

Responsiones, atque objectiones sectariorum tum secundo Libro, tum sequentibus refutabimus.

CA-

CAPUT X.

Indifferentismus in Religionis negotio absurdissimus est.

Adv. I*Ndifferentistæ* post *Baelium*, *Roussojum*, *Voltarium*, *Argensium*, aliosque miseros auctores *Litterarum Sinensium*, *Peruvianarum*, &c. docent, quamcumque religionem bonam esse, Deoque gratam, atque homini sufficere ad salutem. Hoc autem eorum dogma dicitur *tollerantia religiosa*.

II. At Christiana religio contrarium docet. *Non est in alio aliquo salus*, *neque enim aliud nomen* (præter Jesum Christum) *est hominibus sub cœlo datum*, *in quo oporteat*, *nos salvos fieri* Act. IV. 12. *Qui crediderit*, *& baptizatus fuerit*, *salvus erit*, *qui vero non crediderit*, *condemnabitur*, Marc. XVI. 16. *sine fide impossibile est placere Deo*, Hebr. XI. 6. *Qui credit in eum non judicatur*, *qui autem non credit*, *jam judicatus est*, *quia non credit in nomine Unigeniti Filii Dei* Joh. III. Hoc Christianæ Religionis dogma dicitur *intollerantia religiosa*.

III. Differt *tolerantia religiosa* a *tolerantia civili*; quæ est silentium magistratuum non impedientium in politica societate contrarias religiones.

PROPOSITIO

Absurdissimus est indifferentismus, *seu religiosa tolerantia*.

Prob. I. Si Deus religionem aliquam revelavit, tamquam solam sibi gratam, et homini necessariam, absurdissimum est asserere contrarium. Atqui Deus revelavit, ut supra *Cap. VII.* ostendimus, religionem Christianam, cujus dogma est, non esse in alia ulla religione salutem. Ergo iisdem argumentis quibus Christiana religio statuitur, absurdissimus demonstratur *indifferentismus*.

II. Deo, qui est ipsa summa veritas, placere non potest, nisi veritas; falsa autem sicut Deo placere non possunt, ita non possunt esse apta, et idonea, quibus ho-

homines Deo placeant, et salventur. Atqui veritas una est; una igitur religio Deo grata esse potest; atque ideo si Religio Christiana vera est, sola Deo placere potest.

Hinc sequitur, *intolerantiam religiosam* esse solius veræ Religionis characterem.

Solvuntur Objecta.

Objic. I. Illud dogma rejiciendum est, quod immanitatem quandam, sive crudelitatem Deo tribuit; atqui talis est *intolerantia religiosa*; si enim extra Christianam Religionem salus esse nulla potest; jam tot centena hominum millia, quibus Religio hæc prædicata non fuit, in æternum perierunt, et peribunt. Ergo.

℞. *Neg. min.* Deus enim neminem damnat ob ignorantiam *invincibilem* Christianæ Religionis; sed ob peccata: quod non crudelitatis, sed justitiæ est. Si quis autem Religionem hanc *invincibiliter* ignoraret, sed servaret cum Dei auxilio omnia præcepta legis naturalis, quam nemo invincibiliter ignorare potest; Deus ei non deesset, sed revelaret aliqua ratione ipsi nota veram Religionem, sicut revelavit Cornelio Centurioni, ut legimus in *Actis Apostolorum*.

Inst. Si nemo extra Christianam Religionem salvari posset, divina revelatio multiplicasset impedimenta salutis; imposuisset enim novum jugum suscipiendi hanc Religionem revelatam. Atqui hoc absurdum est. Ergo.

℞. *Neg. seq. maj.* Revelatio enim pluribus rationibus, quæ supra expositæ sunt *Cap. III.*, erat homini necessaria ad salutem; unde debitum illud revelatam Religionem suscipiendi est in hominis utilitatem, ut scilicet salutem consequatur. Si qui sunt autem, quibus hæc revelatio annunciata non est, ii in eodem statu sunt, in quo erant ante revelationem. Sed si nihil contra legem naturalem peccaverint, Deus iis non deerit, ut supra diximus.

Objic. II. Deus cor intuetur. Si ergo homo corde sincero Deum colat, parum refert quonam externo cultu ipsum honoret.

℞. *Neg. cons.* 1°. Quia externus cultus oritur ab in-

 terna

terna opinione, quam de divinis attributis habemus; ita ut si externus cultus pravus sit, pravas esse oporteat opiniones de Dei proprietatibus, quæ opiniones Deo placere non possunt. 2°. Quia ex interno cordis affectu oritur, quod quis nolit illa de Deo credere, illumque cultum Deo exhibere, quem ipse revelavit, quæ quidem perversa voluntas Deo displicet. 3°. quia absurdissimum est, Deum, qui est ipsa summa, et una, et sancta veritas, delectari tam variis, et monstrosis, imo et flagitiosis ritibus, qui a variis religionibus sanciti sunt.

Objic. III. Filius hominis Christiani laudabilis est, si sequitur absque ullo examine Religionem patris: Ergo filius Mahumetani bene etiam faciet, si patris Religionem sequatur. Idem dicas de pueris in alia quacumque Religione natis. Ergo.

℟. *Neg. conf. & parit.* Nam filius Mahumetani potest natura duce, ac magistra cognoscere, in patria religione nonnulla præcipi, aut permitti legi naturali contraria (a); idem dicas de pueris in alia religione natis.

Inst. Magna est educationis, & præjudiciorum vis. Ergo puer Mahumetanus cognoscere non potest quæ in illa religione contraria sunt rationi.

℟. *Neg. conf.* Nam *ab actu ad posse valet conclusio*, ut habet commune Philosophorum effatum. Si pueri Judæorum, & Gentilium cognoverunt initio nascentis Ecclesiæ falsitatem patriæ religionis, et veritatem Christianæ, eamque amplexi sunt, poterunt etiam, Deo auxiliante, idem facere pueri Mahumetani, aut alterius religionis. Interim fatemur, magno esse impedimento educationem, et præjudicia; ideoque gratias agimus Deo, qui nos in vera Religione nasci, ac nutriri voluit.

Inst. 2. Credibile non est, Deum voluisse, ut universum ferme humanum genus periret ante Christum, et post Christum major hominum pars, quæ Religionem non sequitur Christianam. Ergo.

℟. *Neg.*

(a) Vide *Hoornberkium*, & *Andream Relandum* contra Mahumetanos, *Grotium* De veritate Rel. Christ. *Natalem Alexandrum*. Hist. Eccl. Sæc. VI. *Forbesium* Lib. IV. Instruct. Theol.

℟. *Neg. ant.* Postquam enim demonstravimus, Religionem Christianam solam veram esse, non solum credibile, sed etiam certum est, omnes, qui extra hanc Religionem vivunt, salutem consequi non posse. At cur eos Deus damnat? Propter peccata. Cur non illuminat? Quia rursus propter peccata non merentur hanc gratiam. Cur alios æque peccatores ad veram Religionem adduxit? Quia infinita est misericordia ejus. Cur eadem misericordia usus non est erga ceteros? Quia non solum misericors sed etiam justus est. Cur erga hos potius, quam erga illos misericordia usus est? Id vero nostrum non est judicare, *quis enim consiliarius ejus fuit?* Sufficiat nobis scire, Religionem nostram certissime a Deo revelatam esse, ac proinde extra eam neminem salvari, Deumque justissimum neminem damnare posse innoxium.

Objic. IV. Hæc doctrina videtur Reipublicæ noxia. Hoc enim semel statuto, neminem extra Ecclesiam salvari posse, Christiani concives suos ab avita Religione retrahere conabuntur. Hinc dissidia, et seditiones, quæ publicam pacem perturbant, unde ipse Christus hoc prævidens dixit: *Non veni pacem mittere, sed gladium Matth. X. 34.* Ergo melius statuisse videntur philosophi veteres, et ipse Cicero, et Epictetus, cives religionem patriam colere debere, etsi falsam: quos etiam secutus est *Antonius Genuensis Lib. de Officiis* in prima editione, quod tamen in altera retractavit.

℟. *Neg ant.* Cum enim hæc Religio doceat, diligendos esse omnes homines, etiam inimicos, et incredulos; et obediendum Magistratibus in omnibus, quæ non sunt contra Deum; nulla religio aptior est vel ad pacem servandam, vel ad publicum bonum promovendum: quod enim alii faciunt metu pœnarum, quas aliquando facile est evadere, id Christiani facere debent lege religionis, et ob timorem Dei, quem nullus aut fallere, aut effugere potest. Quod ergo Christiani, quantum in ipsis est, studeant concives suos, imo omnes populos instruere in veritate, atque ab errore perniciosissimo retrahere; id suadet amor veritatis, et proximi: tamen cum non arma, sed suasiones adhibeant, et quidem opportuno tempore; si dissidia oriantur, culpa est eorum, qui errorem suum vi, et armis defendere, et tantum

 pro-

proximi bonum impedire volunt. Sed numquid bonum erit malum, quia mali, ut bonum impediant, mala faciunt? Hanc igitur malitiam hominum Christus prævidit, cum ait: *Non veni pacem mittere*. Turpiter ergo errarunt veteres Philosophi *indifferentistæ* et cum iis *Genuensis*, licet laudandus sit, quod errorem suum cito correxerit in altera Editione laudati operis.

Inst. Varia sunt terræ climata, et varia in iis ingenia, et mores populorum. Formæ etiam civitatum variæ sunt, cum aliæ Monarchico, aliæ Aristocratico, aliæ Democratico regimine utantur. At *Montesquius* in *Spiritu Legum* docet, varias religiones variis terræ Climatibus, et Rebuspublicis facilius aptari. Ergo.

℟. *Dist. min.* Egregie fallus est Auctor ille *conc.* secus *neg.* Unus est ubique Deus, una est humana natura, et veritas una. Ergo nihil absurdius dici poterat, quam quod dixit *Montesquius*. Imo ipsa experientia compertum est, Christianam Religionem in variis illis terræ Regionibus, et vario earum regimine variis temporibus floruisse, Deo per gratiam suam quæcumque obstacula superante.

Inst 2. Quot Christiani, præsertim Magistratus, usi sunt gladio, ut heterodoxos cogerent ad amplectendam religionem suam! Atqui id non fecissent, si tolerantiam religiosam admisissent; Ergo. Hic indifferentistæ longam historiam texunt malorum, quæ ipsi dicunt ab intolerantia religiosa orta esse.

℟. Religio Christiana docet, 1°. Neminem cogendum ad ipsam suscipiendam: 2°. Subditos non debere adversus suos Principes rebellare prætextu Religionis. Si qui secus fecerint, ipsi viderint facti sui rationem. Certe sæculo II. exeunte, licet Christiani totum jam orbem impleverint, et multo plures numero essent, quam Gentiles, ut ait *Tertullianus*; nihil tamen fecerunt, quod Reip. pacem turbare posset, ne quidem ut ab injustissima, et cruentissima infedelium persecutione se defenderent.

Scholium.

Diximus, neminem extra Christianam religionem salvari posse, solam autem Catholicam Ecclesiam vere Chri-

Christianam Religionem profiteri, ideoque neminem extra Catholicam Ecclesiam salutem consequi. Sed advertendum est, hæreticorum filios, vel qui ab hæreticis baptizati sunt infantes, non censeri extra Catholicam Ecclesiam, donec adulti voluntarie profitentur hæresim, cujus falsitatem possunt agnoscere; ideoque non tantus est eorum, qui pereunt, numerus, quantus in *tertia Objectione* ponitur.

Libri Conclusio.

Quod ergo in *Dissertatione Prodroma* diximus, principia Theologiæ esse a Deo revelata, id jam demonstravimus. Sed quoniam Catholicæ religionis hostes, licet Christiano nomine glorientur, non consentiunt de locis, ubi divina revelatio contineatur, contendentibus nonnullis, eam in sola Scriptura sacra contineri, cujus varios libros pro lubitu rejiciunt; hinc ex ipsis Scripturæ libris, quos agnoscunt, revincendus est eorum error, et veri fontes aperiendi, sive loci, unde Theologica argumenta deduci debeant, quod sequenti Libro præstabimus.

Finis Libri I.

L I B E R II.

S E U

TRACTATUS DE LOCIS THEOLOGICIS.

Præfatio.

QUoniam oportet, Theologum ita amplecti eum qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem, ut potens sit exhortari in doctrina sana, & eos, qui contradicunt, arguere vaniloquos, & seductores; nosse eum imprimis necesse est tum sedes, unde promat principia disciplinæ, tum qua via, & ratione ex iis debeat & sua confirmare, & refutare contraria. Quod nos hoc libro explicare quanta maxima possumus brevitate, ac perspicuitate, instituimus.

C A P U T I.

Locorum Theologicorum definitio, & divisio. Errores in hoc Libro refutandi.

I. LOci Theologici dicuntur, more Rethorum, & Philosophorum, sedes, ac veluti promptuaria, unde Theologus argumenta depromit.

II. Diximus autem *Differt. Prodr. Cap.* I. Theologiam ex principiis a Deo revelatis argumentari, non rejecta tamen ratione naturali, dummodo revelationi famuletur. Loci ergo Theologici duplicis sunt generis, *interni*, & *externi*. Interni sunt, qui ipsam Dei revelationem vel certo, vel probabiliter continent, ideoque rursus dividuntur in *necessarios*, & *non necessarios*. Necessarii sunt, ex quibus certa habetur revelatio, ut Scriptura divina, Traditio, & Ecclesiæ definitio: non necessarii vero, ex quibus probabilis tantum revelatio,

vel

vel revelationis consectaria eruuntur, ut Provincialia Concilia, aliquot seorsim Patres, consensus Theologorum. Denique loci externi suppeditant principia naturali ratione cognita, ut est ipsa communis omnibus Ratio, Philosophorum placita, Historia.

III. Sunt ergo loci Theologici decem, 1°. Scriptura: 2°. Traditio, de qua tamen nos primo loco disseremus, tum quia ipsa tempore Scripturam antecessit, tum quia ex traditione discernendi sunt Scripturæ Libri Genuini ab Apocryphis: 3°. Sanctorum Patrum auctoritas, quæ reducitur ad traditionem, ad quam probandam adhibetur, ideoque expenditur a nobis eodem loco, quo de Traditione tractabimus: 4°. Ecclesia: 5°. Concilia 6°. Summorum Pontificum decreta: 7°. Theologorum consensus: 8°. Ratio naturalis: 9°. Philosophia; 10°. Historia.

IV. In definiendo autem quinam sint loci, unde principia divinitus revelata certo depromantur, errarunt Hæretici. Novatores enim post *Lutherum*, & *Calvinum* (*a*) docent 1°. Solam Scripturam continere verbum Dei. 2°. Nonnullos Scripturæ libros, quos Ecclesia Catholica recipit, non esse divinos. 3°. Ipsam Scripturam in rebus ad salutem necessariis esse claram, atque omnibus perspicuam. 4°. Si qua tamen controversia oriatur de sensu Scripturæ, unumquemque privatum Spiritu Sancto interius illustrari, ut de ea certo possit judicare. Hinc inferunt 1°. non esse agnoscendam sed rejiciendam Traditionem; tum quia quidquid est ad salutem necessarium, continetur in Scriptura; tum quia ipsa Traditio, ut ipsi contendunt, fallax est. 2°. rejiciendam esse Ecclesiæ auctoritatem, quia dicunt, Ecclesiam non esse semper *visibilem*, nec talem, ut non possit aliquando falli, aut omnino deficere, seu non esse *indefectibilem*, nec *infallibilem*: quibus vocabulis

 jam-

(1) Lutherus *in Cap. 1. ad Galat.* Calvinus *Lib. IV. Instit. Cap.* 8. §. 7 & *Cap. X.* §. 18. & *in Antidot. Conc. Trid. Sess. IV.* Brentius *Proleg. cont Pet. a Soto.* Kemnitius *Exam. Conc. Trid. Sess. IV.* Hamelmannus *cont. Tradit.* &c.

jamdiu in Schola receptis, compendii gratia, deinceps utemur.

V. Rectus igitur ordo postulat, ut ex ipsis Scripturarum libris, quos hæretici cum catholicis ut divinos agnoscunt, demonstremus contra eos 1°. Non solam Scripturam continere verbum Dei, sed etiam Traditionem: cujus testes sunt libri SS. Patrum, Conciliorum definitiones, & Pontificum decreta; eamque continere aliqua ad salutem necessaria, nec esse fallacem: 2°. Statuta auctoritate Traditionis, ex duplici isto capite Scripturæ scilicet, & Traditionis ostendamus, veros esse, & divinos eos Libros Scripturarum, quos recipit Ecclesia catholica: 3°. Ipsam Scripturam non in omnibus esse claram: 4°. Si qua oriatur controversia de sensu Scripturarum, non esse quemque privatum judicem certum, & falli nescium: 5°. Judicem controversiarum esse ipsam Ecclesiam, quam demonstrabimus visibilem, indefectibilem, infallibilem. Quæ cum præstiterimus etiam de iis locis agemus, quæ suppeditant argumenta Rationi congruentia.

C A P. II.

De Traditione.

§. I.

Traditionis definitio, atque divisio.

I. Traditio apud Patres, & Theologos est doctrina ad fidem, mores, aut disciplinam pertinens in Ecclesia conservata, & ad nos usque transmissa, quæ in Libris Canonicis scripta non est, quo sensu Irenæus *Lib. III. Cap.* 2. ait, hæreticos *neque Scripturis, neque Traditioni consentire*: licet scripta sit in libris SS. Patrum, & Actis Conciliorum.

II. Triplex est traditio, *Divina*, *Apostolica*, & *Ecclesiastica*. *Divina* est ipsum Dei Verbum per Apostolos tamquam divinæ Revelationis præcones viva voce prædicatum. *Apostolica* est Institutio, seu disciplina ab Apostolis tamquam Ecclesiæ pastoribus viva voce statuta, ut *ex. gr.* jejunium quadragesimale. *Ecclesiastica* est di-

disciplina a successoribus Apostolorum instituta, usque fidelium confirmata, & ad nos usque transmissa, ut *ex. gr.* vigiliæ, aliaque Ecclesiastica statuta, & consuetudines.

III. Ab his longe distant eæ, quæ dicuntur traditiones hominum divinæ legi contrariæ, vel superstitiosæ, & inutiles, quas reprehendit Christus *Matth. XV.* 3., dicens: *Quare vos transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram?*

§. II.

Existit Traditio divina, eaque agnoscenda est ut locus Theologicus, seu regula fidei & morum, continens etiam multa ad salutem necessaria, quæ non habentur in Scripturis.

Lutherani igitur, Calvinistæ, Zuingliani negant, ullam esse divinam Traditionem, ac proinde docent, nullum desumi posse ex Traditione argumentum ad dogmata Fidei, & Morum confirmanda, quæ omnia docent in solis Scripturis contineri. Qui quidem error pluribus Hæreticis vetustioribus communis fuit, ut Wicleffo, *ex Th. Waldensi Lib.* 11. *c.* 19. Arianis *ex Epiphanio Her. LXIX.*, & *LXXIII.*, Donatistis *ex Augustino Lib. de Unit. Eccl. Cap.* 19. Valentinianis, & Marcionitis *ex Tertulliano de Præscript.* & *Irenæo Lib. III. c.* 2. aliisque. Imo videtur perpetuus hic fuisse Hæreticorum mos, rejecta Traditione, qua omnes confodiuntur errores, ad Scripturas provocare. Contrarium docent Catholici.

PROPOSITIO.

Divina existit Traditio, eaque agnoscenda est tamquam necessaria Regula Fidei, & Morum.
Est dogma fidei.

Prob. Ab Adamo usque adhuc triplicem Religionis statum nobis ostendit Scriptura, nempe Legis Naturæ, Legis Mosaicæ, & Legis Evangelicæ. Atqui in tripli-

ci

ci illo statu agnoscenda est divina Traditio &c. Ergo.
Prob. min. I. De Statu Legis Naturæ nulla potest esse controversia, cum nulla tunc fuerit Sacra Scriptura, & tamen fuerint justi: *justus autem ex fide vivit Rom. I.* 17. sine qua *impossibile est placere Deo Heb. XI. 6.* Ergo erant tunc veri fideles, qui fidem ex auditu, sive ex Traditione habebant. Idem dicas de iis, qui extra Judaicam gentem pie vixerunt, etiam post scriptam legem Mosaicam. Ergo vera Religio per annos plusquam bis mille sola Traditione stetit.

II. Sub lege Mosaica, licet scripta, fuisse etiam divinas Traditiones necessarias patet, 1°. Quia nonnulla erant scitu necessaria ad salutem, quæ in Scripturis non continebantur, *ex. gr.* quinam libri Scripturarum vere essent divini, quodnam esset remedium ad delendum originale peccatum non solum in fœminis, verum etiam in masculis ante octavum diem &c. quæ nonnisi ex Traditione cognoscebantur: 2°. Quia in ipsis Scripturis veteris Testamenti mentio fit traditionis, ut Psalmo LXXVII. *Quanta mandavit patribus nostris nota facere ea filiis suis, ut cognoscat generatio altera, filii, qui nascentur, & exurgent, & narrabunt ea filiis suis, ut ponant in Deo spem suam:* 3°. Quia cum de sensu Scripturarum aliqua oriebatur quæstio, nonnisi ex Traditione dirimi poterat.

III. In lege Evangelica Traditionem divinam existere, & necessariam esse probatur, 1°. ex Apostolo II. *Thessal. II.* 14. *State*, inquit, *& tenete traditiones, quas didicistis sive per sermonem, sive per epistolam nostram:* quæ verba adeo clare traditionis existentiam, & necessitatem ostendunt, ut scripserit *Chrysostomus Hom. IV. in Epist. ad Thessal. Hinc patet, quod non omnia per epistolam tradiderunt Apostoli, sed multa etiam sine litteris. Eadem vero fide digna sunt tam illa, quam ista. Itaque traditionem quoque Ecclesiæ fide dignam putamus: traditio est, nihil quæras amplius* (a). Idem etiam Paulus

(a) Cui concinit Basilius *Lib. de Spir. S. ep.* 27. Oecumenius, & Theophilactus *in h. l.* Damascenus *Lib.* 4. *de fid. Cap.* 17. Concilium VIII. generale *Act. ult. Can.* 1.

Paulus *in Epist. II. ad Tim. II.* 2. *Quæ audisti*, inquit, *a me per multos testes, hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere*: Nihil clarius pro doctrina non scripta, quam idem Apostolus tum *in I. ad Tim. VI.* tum *in II. Tim. cap. I.* appellat *Depositum* fideliter custodiendum, & ita in aliis Epistolis hortatur fideles, ut permaneant in doctrina, quam ab ipso audierunt. Vide *Estium in Comment.*

2°. Multa ad Fidem, & Mores pertinentia, etiam ab adversariis credita, non continentur in Scripturis. Nam quinam Scripturarum libri divini sint, qui vero apocryphi, imo & libros, quos habemus, esse genuinos, & non vitiatos, nonnisi ex Traditione sciri potest, unde videmus veteres hac una via genuinos Scripturarum libros a spuriis discrevisse *Vide Euseb. Lib. VI. Hist. Cap. 10.*, *& seq.* Quod enim nonnulli novatores post *Calvinum Lib. I. Inst. cap 7. §. 1.* jactant, Spiritum Sanctum interius docere prædestinatos, quinam libri sint divini, id non modo falsum est, sed etiam viam aperit unicuique rejiciendi pro lubitu libros sacros, sicut *Lutherus* Epistolam *Jacobi* rejicit, quam *Calvinus* admittit. Unde *Brentius in Proleg.* & *Kemnitius in Examine Conc. Trid.* evidentia victi ingenue fatentur, hanc traditionem, qua libros sacros discernimus, solam esse admittendam; cur ergo asserunt, solam Scripturam continere verbum Dei? Cur aliæ traditiones divinæ pariter servari non potuerunt? Præterea credunt ipsimet adversarii contra Donatistas, valere baptismum ab hæreticis collatum: contra Anabaptistas valere baptismum parvulorum: contra *Helvidium*, Mariam semper Virginem fuisse; aliaque, quæ in Scripturis non sunt.

3°. Certum est, non omnia, quæ *Christus* dixit, scripta esse; nam *Johannes* multa refert, quæ non scripserant tres priores Evangelistæ, & addit *Cap. XX.* 30., *& XXI.* 25. multa se prætermisisse, scripsisse vero, quæ sufficiebant, ut credatur, *quia Jesus est Christus filius Dei*. Id concedunt adversarii, sed gratis asserunt ea, quæ prætermissa sunt, non fuisse ad salutem necessaria; quod falsum esse patet tum ex eo quod *Christus* nihil inutile prædicaverit, tum ex *Lucæ* testimonio *Act. I.* 3. qui docet, *Christum* post resurrectionem per dies

dies quadraginta cum Apostolis collocurum esse *de Regno Dei*; hoc est de rebus ad informandam Ecclesiæ Fidem pertinentibus, & tamen quænam tunc Christus dixerit, silet.

4°. Certum etiam est; *Christum* non omnia per se Apostolis revelasse; inquit enim apud *Joan. Cap. XVI.* 12. *Adhuc multa habeo vobis dicere*, utique necessaria, *sed non potestis portare modo; cum autem venerit, ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem*. Itaque Spiritus S. reliqua revelavit; atque ideo ad cognoscendam omnem necessariam *veritatem* scire debemus omnia, quæ Apostoli Spiritu S. edocti prædicarunt. At hæc ubinam scripta sunt in Libris Sacris? Non in Actis Apostolorum, ut legenti patet. Neque in eorum Epistolis, quæ scriptæ sunt non ad integrum Religionis systema exponendum, sed ob particulares quasdam causas. Accedit quod ingenue fatetur *Brentius in Prolegom.* „ Negari non debet, nec potest, quin tam Christus multa dixerit, & fecerit, quam Apostoli multa tradiderint, & instituerint, quæ non sunt ab ipsis litteris comprehensa"; Ergo nisi dicere velimus, Apostolos inutilia prædicasse, concedant necesse est, ea quæ voce prædicarunt, neque litteris consignarunt, perpetua Religione servanda Ecclesiæ tradidisse.

5°. Doctrina *Christi* per Apostolos prædicata diu stetit antequam aliquid ipsi Apostoli scriberent: imo testatur Irenæus. *Lib. III. Cap.* 4. apud nonnullas barbaras Nationes Christianam Religionem sine litteris etiam suo tempore viguisse. Ex quo patet; Traditionem priorem fuisse, quam Scripturam, a qua non fuit abrogata Traditio; cum præsertim *Christus* Religionem suam instituerit non in tabulis, sed in corde scribendam, ut prædixerat *Ieremias Cap. XXXI.* 33.

6°. Si nulla esset divina Traditio, interminabiles essent controversiæ de sensu Scripturarum, ut patet ex ipsorum adversariorum experientia, qui tria jam sæcula inter se digladiantur de sensu verborum, quibus Eucharistiam Christus instituit, neque adhuc ullis conditionibus inter se pacem inire potuerunt.

7°. Patres trium priorum sæculorum, quos adversarii fatentur a vera fide non desciviſſe, constanter Tradi-

tio-

tionis divinæ existentiam, & necessitatem asserunt, ut *Irenæus, Tertullianus, Origenes* &c. (a) imo passim affirmant potius ex Traditione, quam ex Scriptura revincendos Hæreticos, ut fuse Tertullianus *Libro de Præscriptionibus*. Basilius vero ex communi sententia totius Ecclesiæ ait *Lib. De Spiritu S. Cap.* 27. *Dogmata quæ in Ecclesia servantur, & prædicantur, partim ex conscripta doctrina habentur, partim ex Apostolorum traditione in mysteria ad nos delata recepimus. Quæ utraque eandem ad pietatem vim habent.* Ergo patet, necessariam esse, & existere divinam Traditionem, tamquam regulam fidei, & morum, meritoque Conc. Tridentinum id ut fidei dogma definisse *Sess. IV.* his verbis: *Traditiones ipsas tum ad fidem, tum ad mores, pertinentes, tamquam vel oretenus a Christo, vel a Spiritu Sancto dictatas, & continua successione in Ecclesia catholica conservatas; pari pietatis affectu, ac reverentia suscitis, ac veneratur.* Præiverat Concilium Nicænum II. *Act. VI. & VII.*, & Concilium VIII. Generale. *Act. VIII. & Act. ult. Can.* 1. De Traditione fuse tractarunt Card. Hosius *cont. Prolegom. Brentii*: Petrus a Soto *in Defens. adv. Brent Part.* II. Melchior Canus *Lib. III. de Loc.* Bellarminus *Lib. IV. de Verb. Dei*. Lindanus *in Panoplia*, *aliiq.* (b).

Solvuntur objectiones.

Objic. I. Traditio aliquid Scripturæ superaddit. Atqui prohibemur aliquid Scripturis addere. Nam *Deuter.* IV. 2. dicitur: *Non addetis ad verbum, quod ego præcipio vobis, nec auferetis ex eo. Et Apoc. XXII.* 18. *Si quis*

(a) Irenæus *Lib III Cap.* 2., *& seq.* Tertullianus *Lib. I. cont. Marcion. Lib. de Præscrip. & al.* Origenes *in Cap VI. Epist* ad *Rom.* & *Hom. V. in Num.* Cyprianus *Epist. LXIII. ad Cæcil & alii*:

(b) Inter Veteres legendi Tertullianus *De præscript.* & Lirinensis *Commonitorium*: inter Recentiores lectu digna sunt quæ habent Wallemburg *De methodo prob. fid.* Perpetuitè de la foi *Tom. VI.* Bossuet *Tom. III. Op. post.*

quis apposuerit ad hæc, apponet Deus super illum plagas. Ergo.

℞. *Dist. maj.* Traditio aliquid addit Scripturæ contrarium, *neg.* non contrarium, sed potius aptum ad Scripturam defendendam, & intelligendam, *transeat*; nam potius Scriptura superaddita est Traditioni, quæ & ipsa continebat verbum Dei, antequam Scriptura ulla ederetur. *Dist. & min.* Prohibemur aliquid addere Scripturæ contrarium, quales erant traditiones Pharisaeorum, quos Christus reprehendit *Matth. XV.* 3. dicens: *irritum fecistis mandatum Dei propter traditiones vestras*, *conc.* non contrarium, *subdist.* Si a nobis ipsis confictum sit, *conc.* Si ab ipso Deo revelatum, & nobis traditum, *neg.* Traditio igitur non ab homine superadditur Scripturis, sed ab ipso Deo proficiscitur, & ideo Scripturæ contraria non est. Prohibemur quidem de nostro aliquid addere Scripturis, quod earum sensum evertat, vel ut a Deo revelatum venditetur, sed si additio quæcumque vetita fuisset laudatis locis, illicitum fuisset alios libros sacros scribere post Deuteronomium, & Apocalypsin.

Inst. Prohibemur addere non solum contra, sed etiam præter Scripturam. Apostolus enim *Galat. I.* 8. ait; *Licet nos, aut Angelus de cœlo evangelizet vobis, præterquam quod evangelizavimus vobis, anathema sit*, quem locum sic exponit Augustinus *Lib. III. contr. lit. Petil. c. 6. Si quis annuntiaverit, præter quam quod in Scripturis legalibus, & Evangelicis accepistis, anathema sit.* Et Basilius *Serm. De Fidei confes.* generatim ait: *Infidelitatis argumentum erit, & signum superbiæ certissimum, si quis eorum quæ scripta sunt, aliquid velit rejicere, aut eorum, quæ non scripta, introducere.* Ergo.

℞. *Neg. ant.* 1°. Enim Apostolus non ait: *præterquam quod scripsimus*, sed *præterquam quod evangelizavimus, & v. 9. præter id quod accepistis.* Evangelizaverat autem non solum scripto, sed præcipue verbo. 2°. Vocem *præter* usurpat pro *contra*; dixerat enim *v. 6. miror, quod sic tam cito transferimini in aliud Evangelium.* Eodem sensu usus erat ea voce *Rom. ult.* 27. *Rogo autem vos, fratres, ut observetis eos, qui dissen-*

sen tiones, & offendicula præter doctrinam, quam vos didicistis, faciunt. Simili sensu semetipsum explicat Augustinus *Tract. LXXXIX. in Job. Non ait plusquam accepistis, sed præterquam quod accepistis; nam si illa diceret, sibi ipsi præjudicaret, qui cupiebat venire ad Thessalonicenses, ut suppleret quæ illorum fidei defuerant; sed qui supplet, quod minus erat, addit, non quod inerat tollit: qui autem prætergreditur regulam fidei, non accedit in via, sed recedit de via.* Idem responsum esto ad Basilii sententiam.

Objic. II. Idem Apostolus II. *Tim.* III. 16. ait: *Omnis Scriptura divinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in justitia, ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus.* Ergo sola Scriptura sufficit, nec necessaria est traditio.

℞. *Neg. conf.* 1°. Enim argumentum probat nimis. Apostolus enim loquitur de Scripturis, quas dicit, Timotheum *ab infantia didicisse h. e.* de veteri Testamento, unde sequeretur, sufficere vetus Testamentum, imo omnem quemcumque librum veteris Testamenti. 2°. Non dicit: *omnis scriptura sufficit*, sed *utilis est*, ad hominem perficiendum, quod nos concedimus.

Objic. III. Multis scripturarum locis traditiones damnantur. Sic *Matth. XV.* 3. ait *Christus: Irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem vestram.* Et Apostolus *Colos.* II. 8. *Videte, ne quis vos decipiat per philosophiam, & inanem fallaciam secundum traditionem hominum.* Quibus similia in aliis scripturæ locis habentur. Ergo.

℞. *Dist. ant.* Damnantur traditiones humanæ ad labefactandum Dei verbum excogitatæ, quales erant traditiones Rabbinorum, quas legere est in eorum *Talmud*, & traditiones Gentilium philosophorum, *conc.* Traditiones divinæ, *neg.* Responsio patet ex ipso Scripturarum contextu, & ex communi Patrum interpretatione, ut Irenæi *Lib. IV. Cap.* 25. Epiphanii *Hæres. Ptolomæi:* Hieronymi *in Cap. VIII. Is.* & *in Cap. III. ad Tit.* & *Epist. ad Algas.*

Objic. III. Patres docent, solas sufficere Scripturas. Nam Irenæus *Lib. III. Cap.* 1. ait: *Quod tunc prædicave*

verunt Apostoli, postea per Dei voluntatem in Scripturis nobis tradiderunt, si non omnia omnino, saltem quae necessaria erant, & sufficiebant; Cyrillus etiam Alexandrinus *Lib. XII. in Joh. cap. ult.* ait: *Non omnia, quae Deus fecit, scripta sunt, sed quae scribentes tam ad mores, quam ad dogmata putarunt sufficere*. Cui concinit Augustinus *Tract. XIX. in Joh.* dicens: *Electa sunt, quae scriberentur, quae saluti credentium sufficere videbantur*. Ergo etc. Novatores licet parvi faciant Patrum auctoritatem, avide tamen ex ipsis atripiunt, quod sibi favere falso credunt.

℟. *Dist. ant.* Sufficere *mediate*, *h. e.* media adhibita traditione, quam ipsa Scriptura commendat, *conc.* Sufficere *immediate*, *subdist.* Ad praecipua dogmata, quae necessario ab omnibus explicite credenda sunt, ut est Dei existentia, Providentia, Trinitas, Incarnatio *conc.*, Ad omnia, *neg. Ireneus* non ait: *omne quod praedicaverunt*, scripserunt, sed scripserunt idem quod praedicaverunt, quod verum est, licet non omnia scripserint. *Cyrillus*, & *Augustinus* asserunt, scripta esse, quae sufficerent, 1°. quia cum ipsa Scriptura nos doceat, *divinas tenere traditiones*; jam aliquo sensu dici potest Scripturas sufficere: 2°. Quia ad ea quae omnibus necessario scienda, & credenda sunt, aliquo pacto Scripturae sufficiunt; licet etiam in ipsis explicandis, & vindicandis a falsis haereticorum interpretamentis, saepe Traditio necessaria sit.

Objic. IV. Saepe Patres ad solas Scripturas provocant Haereticos. Sic *Tertullianus cont. Hermog. Cap.* 22. *Adoro Scripturae plenitudinem, qua Deus mihi & factorem manifestat, & facta. Athanasius* Orat. cont. Gent. n. 1. *Sufficiunt per se sacrae, & divinitus inspiratae Scripturae ad veritatis indicationem*. Et *Epist.* 1. *ad Serapion. n.* 19. *Sufficiunt quae in illis reperies documenta*. Ergo.

℟. *Dist. ant.* In iis quae clare in Scripturis posita sunt, qualia erant, quae tunc contra haereticos afferebant, *conc.* in omnibus, *neg. Tertullianus* enim contra Hermogenem agebat de sola creatione, quae aperte in Scripturis continetur. *Athanasius* in *orat. contra gentes* duo probat, nempe idola non esse Deos, & Christum esse verum Deum, verumque hominem, ad quae probanda Scripturae sufficiunt. In Epistola vero *ad Sera-*

pion.

pionem docet, satis esse Scripturas ad refellendas Arianorum blasphemias.

Inst. Patres docent, omnia credenda in Scripturis contineri; imo nonnulla rejiciunt tamquam falsa, vel ob id solum, quod in Scripturis non continentur. Sic Chrysostomus *Hom. I. in Epist. ad Tit.: Omnia*, inquit, *Evangelium continet & præsentia, & futura; honorem, pietatem, fidem*. Similia alibi docet *Homil. XCIII. in Psal. Homil. XIII. in Epist. II ad Cor. & in Cap. XXII. Matth.* Augustinus *Lib. II. de doct. Christ. cap. 9. In his, quæ aperte posita sunt in Scripturis, inveniuntur illa omnia, quæ continent fidem, moresque vivendi*. Idem sæpe alibi repetit *Lib. II. de peccat. merit. Cap. ult. Lib. III. cont. lit. Petil. Cap. 6. Lib. de bono viduit. & al.* Et Hieronymus *in Cap. I. Epist. ad Tit. Sine Scripturarum auctoritate garrulitas non habet fidem*. Et *in Cap. XXII. Matthæi. Hoc quia de Scripturis auctoritatem non habet, eadem facilitate contemnitur, qua probatur*: quod & ante scripserat Origenes *Homil. I. in Hierem. Necesse nobis est Scripturas sanctas in testimonium vocare. Sensus quippe nostri, & narrationes sine his testibus non habent fidem*. Ergo.

℞. *Dist. ant.* Docent, omnia in Scripturis contineri vel *immediate*, vel *mediate*, *conc.* omnia *immediate*, *Subdist.* Quæ omnibus scitu necessaria sunt necessitate *medii*, *transeat*: Omnia omnino, *neg.* Et ita aperte docet *Augustinus Lib. I. cont. Crescon c. 33. Scripturæ a nobis veritas tenetur, quando id facimus, quod universæ Ecclesiæ placet, etsi nihil de ea re scriptum legamus*. 2o. *Chrysostomus* nomine *Evangelii* non solam intelligit Scripturam, sed universam Ecclesiæ doctrinam, quæ partim Scriptura, partim traditione continetur, in aliis vero locis, quibus aut sufficere Scripturam docet, aut quod non scriptum est rejicit, loquitur de singularibus, quæ tractabat, argumentis, rejicitque traditiones hominum ingenio excogitatas. 3°. *Hieronymus in Cap. I. Epist. ad Tit.* loquitur de hæreticis, qui Scripturam usurpare audent, sine qua eorum garrulitas non haberet fidem. Et in *Cap. XXII. Matth.* loquitur non de traditionibus, sed de singulari quadam sententia ex apocrypho libro deprompta, qua quidam afferebant, *Zacha-*

riam filium *Barachiæ*, quem Christus *Matth. XXII.* dicit occisum inter templum, & altare, fuisse patrem *Joannis Baptistæ*; sicut etiam in *Lib. contra Helvidium*, qui falso asserebat, B. Virginem post mortem S. Joseph alteri nupsisse, scribit: *sicut hæc quæ scripta sunt non negamus, sic ea, quæ non sunt scripta, renuimus.*

Objic. V. *Cyprianus Epist. LXXIV. ad Pompejum* hæc habet de traditione, quam *Stephanus* ipsi objiciebat de hæreticis non rebaptizandis: *Unde est ista traditio? Ea facienda esse, quæ scripta sunt, Deus testatur . . . . Si ergo aut in Evangelio præcipitur, aut in Apostolorum Epistolis, & Actibus continetur . . . . observetur hæc divina, & sancta traditio.* Ergo aperte rejicit traditionem.

℞. *Transeat conf.* Cyprianus enim in eo errabat, improbans baptismum ab hæreticis datum, quod ipsi adversarii ex traditione credunt esse validum; Dixi *transeat*, quia Cyprianus non omnem respuebat traditionem, sed illam tantum, quæ tunc ipsi objiciebatur, falso putans, eam esse non divinam, sed humanam, & verbo Dei contrariam. Ceterum eum traditiones in universum non respuisse patet ex *Epistola LXIX.*: *Admonitos nos scias*, inquit, *ut in calice offerendo Dominica traditio servetur, ut calix mixtus vino offeratur.*

Objic. VI. Fidei dogmata committi non debuerunt custodiæ infidæ, & fallaci; Atqui talis est traditio; quod enim de ore in os transit, vel malitia, vel imperitia hominum facile mutatur, & deperditur. Unde Poëtæ famam pingunt tot variatam coloribus. Ergo &c. Hinc *Augustinus Tract. II. in Epist. Joh.* ait, *Deum contra insidiosos errores firmamentum ponere voluisse in Scripturis.*

℞. *Dist. min.* Fallax est traditio, si spectetur seorsim a providentia Dei, qui Ecclesiam fundavit, & regit, sine qua providentia ipsæ Scripturæ facile depravari, & deperdi possent, *conc.* Secus, *neg.* Si ergo Deus in Ecclesia sua per annos plusquam bismille in statu Legis Naturæ veram fidem servavit per solam traditionem, sine ullis Scripturis; quanto magis in Lege Evangelica, in qua promisit, fore ut numquam *portæ inferi adversus Ecclesiam prævaleant*; & in qua traditioni addidit etiam

etiam *firmamentum Scripturarum contra insidiosos* quosdam *errores*, eos scilicet, qui contra præcipua fidei dogmata spargi poterant, de quibus loquitur *loc. cit. Augustinus*? Præterea cum De providentia omnia suaviter disponat, ne traditiones interirent, adjumenta etiam suppeditavit, scilicet Scripta SS. Patrum, Acta Conciliorum, Festorum annuas celebrationes, Pastorum diligentiam etc.

Objic. VII. Sacræ litteræ Deo inspirante conscriptæ sunt, ut essent nobis Fidei, et Morum Regula, ut sæpe docet Augustinus *Lib. XIX. De Civ. Cap.* 18., *& al.* At opera Dei perfecta sunt. Ergo Scriptura est perfecta Fidei, & Morum Regula, ut traditione non sit opus.

℞. *Dist. ant.* Sacræ litteræ scriptæ sunt, ut essent Fidei, et Morum Regula *partialis*, *conc.* Unica, et *totalis*, *neg.* Una est ergo Regula Fidei, et Morum, Verbum Dei, quod continetur partim in Scriptura, partim in Traditione, quarum unaquaeque in suo genere perfecta est.

Inst. Scriptura *totalis*, et unica regula est, ad quam Patres asserunt exigendas esse, tamquam ad Lydium lapidem, omnes Ecclesiasticorum Scriptorum sententias. Sic Augustinus *Epist. XII. al. XIX. ad Hieron.* „ Ego, „ inquit, fateor charitati tuæ, solis eis Scripturarum „ libris, qui jam Canonici vocantur, didici hunc ti„ morem, honoremque deferre, ut nullum eorum au„ ctorem scribendo aliquid errasse, firmissime credam ... „ Alios autem ita lego, ut quantalibet sanctitate, „ doctrinaque præpolleant, non ideo verum putem „ quia ipsi ita senserunt, sed quia mihi vel per illos „ auctores Canonicos, vel probabili ratione quæ a ve„ ro non abhorreat, persuadere potuerunt „. *Hieronymus* quam fuerit acer Scriptorum Ecclesiasticorum, quos nunc ut Patres laudamus, censor, ex ejus Libro de Scriptoribus Ecclesiasticis, aliisque operibus patet. Denique ut alios prætermittamus, S. Thomas 1. P. Q. I. *art.* 8. *ad* 2. hæc habet: „ Sacra doctrina utitur auctoritate ca„ nonicæ Scripturæ proprie, et ex necessitate argumentan„ do, auctoritatibus vero aliorum Doctorum Ecclesiæ, „ quasi arguimentando ex propriis, sed probabiliter. In„ nititur enim fides nostra revelationi Apostolis, et Pro-

 „ phe-

„ phetis factæ, qui canonicos Libros Scripserunt ". Ergo si ad Scripturam, tamquam ad Regulam, comparanda est ipsa Patrum doctrina, restat, ut Scriptura unica, et *totalis* regula sit.

℞. *Dist. ant.* Patres docent, ad Scripturas, tamquam ad Regulam, exigenda esse quorumlibet Scriptorum opera, si seorsim singuli inspiciantur, *conc.* Singulos enim seorsim falli potuisse concedimus. Si omnes simul in eandem conspirent sententiam, eamque tradant ut divinitus revelatam, *neg.*

Inst. Traditionis prætextus erroris occasio est. Sic *Papias* regnum Christi millenarium post resurrectionem futurum finxit quasi ex Traditione, et ita multos in errorem induxit. Ergo.

℞. 1°. Si hoc valeret argumentum, etiam Scriptura rejicienda esset, quia etiam illa abusi sunt hæretici, partim apocryphas Scripturas venditando pro veris, partim veras Scripturas ad suos sensus detorquendo. Sed quia non desunt rationes Scripturas, et traditiones veras a falsis dignoscendi;

℞. 2°. *Dist. ant.* Et nulla ratio suppetit, qua detegatur error, *neg.* et multis rationibus cognosci potest, et caveri error, *conc.* Sic omnibus SS. Patrum operibus inspectis patuit, non esse ex traditione divina fictitium mille annorum regnum, sed ex male intellectis verbis *Apocal. XX. 46.* & *regnabunt cum Christo mille annis*. Quænam ergo ratio sit, et quænam regulæ, quibus Veræ a falsis traditionibus dignoscantur, videamus.

§. III.

Regulæ, quibus Traditio Divina ab Apostolica, Ecclesiastica, & humana discernitur.

Adv. I. Traditio Divina, Apostolica, et Ecclesiastica facile ab humana discernuntur. Traditiones enim humanæ nullum habent in scriptis Sanctorum, aut in Ecclesiæ canonibus fundamentum, et plerumque superstitiosæ sunt, et Scripturis contrariæ.

II. Facile etiam Traditiones Divinæ, et Apostolicæ ab Ecclesiastica secernuntur. Hæc enim non semper, nec ubi-

ubique in Ecclesia viguit: illæ vero semper in Ecclesia universa servatæ sunt. Unde *Augustinus Lib. IV cont. Donat. Cap. 24. Quod universa*, inquit, *tenet Ecclesia, nec conciliis institutum, sed semper retentum est, nonnisi auctoritate Apostolica traditum rectissime creditur*.

III. Difficultas ergo solum remanet de Divinis Traditionibus discernendis ab iis, quæ Apostolicæ sunt; nam utræque semper, et ubique viguerunt, et Patres aliquando Traditionem Divinam vocant Apostolicam, et vicissim. Sic Augustinus *Lib. X. de Genes ad lit. c. 25.* dicit, parvulorum baptismum esse traditionem *Apostolicam*, cum tamen divina Traditio sit. E contrario S. Leo *Serm. IV. de Quadrag.* jejunium quadragesimale divinam traditionem appellat, cum Apostolica sit traditio.

IV. Testes traditionis sunt SS. Patres, et statuta veterum Conciliorum. Patrum autem nomine intelligimus eos tantum, quos Ecclesiæ consensus eo nomine donavit, eo quod doctrinæ fidei, et morum Defensores, et Doctores antiquitus fuerint; ideoque filios quodammodo Christo genuerint. Addunt nonnulli, ut eo nomine proprie aliqui Scriptores appellentur, oportere, ut fuerint viri sanctitate illustres, et qui a fide vel numquam defecerint, vel saltem in ea mortui sint. Ait enim Lirinensis, eorum dumtaxat Majorum consulendas esse sententias, *qui in fide, & communione catholica sancte, sapienter, constanter viventes, docentes, & permanentes vel mori in Christo fideliter, vel occidi pro Christo feliciter meruerunt*. Ex quo sequitur, proprie inter Patres recensendum non esse Tertullianum, qui postquam strenue contra Gentiles, Judæos, et Hæreticos pro fide catholica decertavit, tandem Montanistarum cœno adhæsit; nec scripta Origenis, quia vel ab ipso, vel ab Hæreticis varia errorum labe aspersa sunt. Laudantur tamen opera Tertulliani vel quæ ante hæresim scripsit, vel in iis, quæ ad Montani dogmata non pertinent, sicut et Origenis Scripta, ubi ille ceteris consonat, vel non ex sua, sed ex universæ Ecclesiæ sententia loquitur. Idem de Eusebio Cæsariensi dicas, qui nonnullis Arianismi suspectus est, aliisq. qui nonnisi improprie Patres appellantur.

S. Bernardus sæc. XIII. ultimus Patrum habetur; nam SS. Thomas, et Bonaventura Doctores sæcius, quam Patres appellantur; eo quod Theologiam alia methodo docuerint, quam a Patribus eo usque tradita erat. Sylvius tamen, eos etiam Patrum nomine donandos contendit. *Opusc. V. Lib. VI. Q. I. art.* 1.

PROPOSITIO.

Sunt certæ Regulæ, quibus Divina Traditio ab Apostolica dignoscatur.

Prob. Enumerando, & probando regulas ipsas. Ia. *Regula*. Unanimis consensus omnium Patrum, qui ab initio Ecclesiæ per omnium sæculorum successiones dogma aliquod, licet non expressum in scripturis tenuerunt, ejusque contrarium ut hæreticum refutarunt, certissimum est divinæ traditionis argumentum. Talia sunt dogmata de perpetua Deiparæ Virginitate, de materia, & forma omnium Sacramentorum, saltem in genere &c.

IIa. *Reg.* Quando hic consensus non est unanimis, tunc ante Ecclesiæ definitionem non parit quidem certitudinem Fidei, tamen præbet Divinæ Traditionis argumentum majus, aut minus pro majori, aut minori numero, & gravitate Patrum, qui dogma illud docent; imo etiam certum; si consensus ille sit *moraliter* unanimis, cum scilicet paucissimi contradicunt. At post Ecclesiæ definitionem, argumentum est Divinæ Traditionis certissimum.

IIIa. *Reg.* Quando Patres omnes aliquid servandum docent pertinens ad Ecclesiæ disciplinam, quod non excedat potestatem a Christo Apostolis concessam, potest Apostolica censeri traditio, nisi forte constanter doceant, divinam esse traditionem ab ipso Christo institutam, nec ullibi eam tribuant Apostolis.

Regula autem IIa. probatur ex Apostolo *I. Cor. XII.* 28. ubi ait *Quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia, primum Apostolos, secundo prophetas, tertio Doctores*, & *Ephes. IV.* 11 *Et ipse dedit quosdam Apostolos . . . alios autem Pastores, & doctores, ut jam non simus parvuli fluctuantes, & circumferamur omni vento doctri-*

ctrinæ. Ergo si Pastores omnes, & doctores Ecclesiæ errassent in aliquo dogmate tradendo, quasi illud divinitus revelatum esset, infirmum *fidei præsidium* in Ecclesia posuisset Deus; quod absurdum est; imo ipsa Ecclesia in Fide errare posset, cum nonnisi a suis Doctoribus eam audiendo hauriat; quod quidem etiam absurdum esse infra probabimus, ubi de Ecclesia dicemus. Hinc Vincentius Lirinensis Commonit. Cap. 4. *Quidquid*, inquit, *non unus, aut duo tantum; sed omnes pariter uno, eodemque consensu aperte, frequenter, perseveranter tenuisse, scripsisse, docuisse cognoverit, id sibi quoque intelligat absque ulla dubitatione credendum*. Idem repetit Cap. 39. *ad* 42. & inculcat exemplo Ephesini Concilii, cui *placuit nihil aliud posteris credendum decernere, nisi quod sacrata SIBI CONSENTIENS SS. Patrum tenuisset antiquitas*. Nec solum Ephesini Concilii, sed omnium Conciliorum eadem mens fuit; unde merito Tridentinum *Sess. IV.* vetat, *ne quis ipsam S. Scripturam contra unanimem SS. Patrum consensum interpetrari audeat*, certo credens, unanimem hunc consensum falsum esse non posse.

Regula vero 2ª. probatur ex eo, quod Ecclesiæ doctores seorsim singuli errare possunt; unde Augustinus *Epist. CXLVIII. al. CXI. Neque vero*, ait, *quorumlibet disputationes velut Scripturas Canonicas habere debemus, ut nobis non liceat, salva honorificentia, quæ illis debetur hominibus, aliquid in eorum scriptis improbare, atque respuere, si forte invenerimus; quod aliter senserint, quam veritas habeat divino adjutorio vel ab aliis intellecta, vel a nobis*. Ceterum quoniam facti alicujus *extrinseca* probabilitas ex numero, & gravitate testium æstimari debet, hinc pro majori, vel minori numero, & gravitate Patrum divinæ traditionis testium, major, vel minor erit rei probabilitas, imo & *moralis* certitudo, si consensus sit *moraliter* unanimis. Cui si accedat definitio Ecclesiæ, quam suo loco probabimus infallibilem, certitudinem Fidei habebimus.

Ceterum quinam Patres ceteris graviores habendi sint, merito quæritur. Et quidem 1°. qui in Sanctorum numerum ab Ecclesia relati sunt, ceteris paribus, sine dubio alios gravitate vincunt. Hinc major S. Justini, &

Irenæi, quam Clementis Alexandrini auctoritas, quem Benedictus XIV. *Præf. in Martyrol.* ostendit, non quam ab Ecclesia universa Sanctorum catalogo adscriptum. 2o. Qui ex professo hæresim aliquam suo tempore exortam impugnarunt, sunt ceteris in eo dogmate præferendi; sic in rebus ad Verbi Divinitatem pertinentibus Athanasius: ad Incarnationem Cyrillus Alex.: ad Gratiam, & Prædestinationem Augustinus inter omnes eminent. 3o. Qui post exortas hæreses floruerunt, gravioris sunt auctoritatis, quam ii qui præcesserunt. Hinc Hieronymus ait: *Patres qui ante Arium scripserunt, innocenter quædam, & minus caute locutos Lib. II. Apolog. cont. Ruffin.* quod & sæpe Augustinus observat de iis, qui ante Pelagium floruerunt. 4o. Si qui loquuntur ex Ecclesiæ sensu, seu rem ita ab Ecclesia credi affirmant, præferendi iis, qui, tamquam suas, proponunt opiniones. Imo si quis doceat aliquid ab universa Ecclesia prædicari, nec contrarium affirmetur ab aliis, erit ejus testimonium certissimum, licet nondum dogma fidei. Hinc Augustinus *Lib. I. cont. Julian. Cap.* 5. Juliano unum opponit Nazianzenum, & alibi *Lib. III. Cap.* 17. unum Cyprianum. 5o. Quos Ecclesia semper tamquam viros scientia, & pietate præcellentes venerata est, majorem sibi auctoritatem vindicant, ut Augustinus tot Pontificum, & Conciliorum encomiis laudatus, Gregorius M. Leo M. aliiq.

Tertia vero Regula ex ipsa ejus expositione rectæ rationi videtur consentanea.

Solvuntur objecta.

Objic. I. c^a. *I* : *Reg.* Singuli Patres errare possunt, quia homines sunt, & revera multa eorum errata collegerunt *Rivetus Tract. de Auctorit. PP.* Dallæus *De Usu Patr.* Barbeyracus *Traitè de la Moral des Peres:* Clericus Basnagius, aliiq. Ergo & omnes.

R. Neg. cons. Singuli enim Patres non constituunt consensum universæ Ecclesiæ, sicut constituunt omnes simul sumpti. Dei autem promissiones non singulis seorsim hominibus, sed universæ Ecclesiæ factæ sunt, ut infra dicemus. Licet ergo singuli errare potuerint, non om-

omnes. Advertendum tamen est, multa, quæ ab hæreticis objiciuntur singulis seorsum Patribus, meras esse calumnias; vel eorum opiniones ad philosophiam, aut historiam pertinentes, in quibus non contendimus, majorem eorum esse auctoritatem, quam rationem, cui innituntur; concedimusq. eos falli potuisse. Vide Muratorium *Lib. De Ingenior. moderat.* P. Baltum, Bossuetum, Natalem Alex. (a).

Inst. Omnium simul Patrum consensus humanum testimonium est. Ergo est errori obnoxium: *omnis enim homo mendax*.

℟. *Dist. ant.* Est testimonium humanum divina auctoritate, atque præsidio fultum, *conc.* humanum simpliciter, *neg.* Sic *Omnis* quidem *homo* seorsim *mendax* est; sed non omnes simul homines, nam omnium simul hominum testimonium etiam in rebus humanis falsum esse non potest.

Inst. 2. Omnes fere Patres sæculi II. & III. Millenariorum dogma secuti sunt: item omnes Patres usque ad D. Bernardum negarunt, B. Virginem immunem fuisse ab originali peccato. Utrumque dogma falsum esse tenet catholica Ecclesia. Ergo.

℟. *Neg. maj.* quoad ambas ejus partes, de quibus fusius dicemus in Tractatu de Deo, & de Peccato Originali.

Objic. II. cum Dallæo *Lib. I. de usu Patrum* a C. 1. *usque ad* 11. Paucissima supersunt opera Patrum trium priorum sæculorum; quæ autem supersunt, partim supposititia, partim interpolata videri possunt; partim etiam ita sunt obscura, ut quæ fuerit eorum mens, certo non constet. Ergo quæ sit Divina, quæ Apostolica quæ Humana Traditio, ex illorum scriptis extundi non potest.

℟. *Dist. ant.* Et tamen non dicimus petenda esse argu-

(a) Baltus *Defense des S. Peres*. Natalis Alexander *Dissert. XVI. in Hist. Eccl. Sæc. II.* Bossuet *Defense de la Tradition*.

gumenta, nisi ab iis, quæ supersunt, genuinis, non interpolatis, & claris, *conc.* secus, *neg.* Licet enim multa vetustiorum Patrum opera injuria temporum perierint, superfuerunt tamen, quæ sufficiunt ad Traditionis seriem. Licet nonnulla supposititia sint; tamen hæc opera critices facile a genuinis secernuntur. Licet nonnullis in locis obscura sint, tamen in multis sunt clarissima. Nos autem non utimur supposititiis, aut interpolatis, aut obscuris. *Vide Nat. Alexandrum Dissert. XVI. in Hist. Eccl. sæc.* II. *Bossuet. in Defens. Tradit.* qui de hoc argumento fusius scripserunt.

CAPUT III.

De Sacra Scriptura.

STatuto Traditionis præsidio, facile profligantur qui in hoc tractatu a veritate aberrarunt; oppugnantur enim non solum Scripturis, quas recipiunt, sed etiam traditione.

§. I.

Sacræ Scripturæ notio, & definitio.

Adv. I. Demonstravimus superiori libro, Scripturam sacram divinitus inspiratam esse. At *Cappellus*, & alii post *Erasmum Annot. ad Cap. II. & XXVII. Matth.* tenent, non esse inspiratam in omnibus, & singulis partibus, quod & nonnulli veteres affirmaverant, ut *Anomæi*, aliique apud *Epiphanium*, *Hieronymum*, & *Augustinum* (a). Imo *Grotius* nullam in libris Historicis S. Scripturæ inspirationem agnoscit.

II. Inter Catholicos nonnulli docent, non solum sententias, verum etiam verba divinitus inspirata esse. Ita te-

(a) Epiphanius *Hæres. LXXVI.* Hieron. *in Cap. V. Mich.* Augustinus *Lib. II. cont. Adversar. Leg. & Proph. Cap. 2.*

tenent *Estius in Cap.* 3. 11. *ad Tim. Academia Lovaniensis*, & *Duacensis*, aliique graves Theologi. Alii post *Bellarminum Lib. I.* de Verbo Dei *Cap. XV.* censent, exceptis mysteriis Fidei, quæ rationem humanam superant, & in quibus verborum mutatio errori obnoxia esset; in reliquis sensum tantummodo divinitus inspiratum esse; verba vero permissa esse delectui Sacri Scriptoris.

III. Divina inspiratio tria comprehendere potest, 1°. Revelationem veritatis ignotæ, 2°. Incitationem, seu divinum quendam impulsum ad scribendum, salva scriptoris libertate, addito tamen præsenti Dei auxilio, seu, ut ajunt, *assistentia*, ne in scribendo erretur, 3°. Simplex Dei auxilium, seu adsistentiam. Fatendum est, non omnes Scripturæ partes fuisse divina revelatione patefactas; nonnulla enim S. Scriptores vel suis oculis viderant, ut Moyses plagas Egyptiorum, vel a testibus fide dignis acceperant, ut Lucas Historiam Evangelicam *Luc. I.* 2. Fatendum etiam, non sufficere simplicem in scribendo *adsistentiam*, alias canones Conciliorum, qui etiam Spiritu S. adsistente conditi sunt, essent Scriptura divina. Restat ergo divinus ille impulsus, qui & afflatus & inspiratio dicitur, de quo quæri potest, an etiam ad singulas Scripturæ partes, & ipsa verba pertingat.

PROPOSITIO.

Sacra Scriptura est Verbum Dei scriptum, ipso inspirante singulas ejus partes, saltem quoad sensum.

Est dogma fidei.

Verba illa: *est verbum Dei* exprimunt id, in quo Scriptura cum Traditione convenit, reliqua notant differentiam, quæ Scripturam a Traditione discernit.

Prob. 1a. *pars* de tota Scriptura. Petrus *Ep. II. c.* 1. *v.* 20. *Omnis prophetia Scripturæ propria interpretatione non fit; non enim voluntate humana allata est aliquando Prophetia*, idest ipsa Scriptura, *sed Spiritu Sancto inspirati locuti sunt Sancti Dei homines.* Et *Paulus II. Tim. III.* 16. *Omnis Scriptura divinitus inspirata*

uti-

inutilis est ad docendum &c. & *Matth XXII 43: Quomodo ergo David in Spiritu vocat eum Dominum dicens: Dixit Dominus Domino meo sede a dextris meis?* & *Luc. I 7. Sicut locutus est per os Sanctorum.* Ergo.

Prob. II. ex Traditione. 1°. In Symbolo enim Constantinopolitano de Spiritu S. dicitur: *qui locutus est per prophetas.* 2°. Patres uno ore docent S Scripturam fuisse *dictatam*, *prolatam*, *compositam* a Spiritu S qui ejus est *auctor* & *inspirator*, cum Sacri Scriptores ejus *calamus*, & *manus* videri debeant. Vid. *Irenaeum Lib. II. cont. haer. cap.* 38 *n.* 2. *Augustinum Lib. I de cons. Evang. c. ult. Gregorium M. Praefat. in Moral. c.* 1. *n.* 2. aliosque. Ergo.

Prob. 2a. pars de singulis Scripturae partibus ratione & auctoritate *Augustini Lib. I de doct. Christ. c.* 37. Si concedatur, aliquam Scripturae partem non a Spiritu Dei, sed hominis fuisse dictatam, nulla erit Scripturae pars, de qua dubitari non possit, mirum fuerit divinitus inspirata, atque ita divina inspiratio prorsus esset inutilis; *titubabit autem fides nostra, si divinarum Scripturarum vacillet auctoritas* (a).

Diximus autem *saltem quoad sensum*, quod sufficit, ut Scriptura divinitus *dictata*, & *inspirata* dicatur in singulis ejus membris; sicut si quis Epistolam amanuensi dictet quoad sensum, utique Epistolae auctor est, & dicitur, licet scribenti permittat verborum delectum. Imo quamvis *Estii*, atque *Academiae Lovaniensis*, et *Duacensis* sententia gravibus nitatur momentis, verosimiliter tamen videtur sententia Bellarmini, 1°. quia auctor libri *II Machab. cap. II. v.* 27. testatur, se multo labore opus illud confecisse, et cap. ult veniam petit, si *minus digne* scripserit, quod absurdum esset, si Spiritus S. ipsa verba dictasset: 2°. quia huic sententiae favent *Dionysius Alex. apud Euseb. Lib. VII. Hist.* cap.

(a) Idem docent *Basilius Hom. X. in Hexam. Chrysostomus Hom. I. ad Popul. Hieronymus in Cap. III. ad Ephes.*

cap. 15. *Arnobius Lib.* 1. *contra Gent. Hieronymus Epist. ad Algasiam, Augustinus Lib. II. de Cons. Evang. Cap.* 28. *n.* 67.

Corollarium.

Nihil igitur est in Scriptura sacra, quod verum non sit, non solum in dogmatibus, sed etiam in historia, et chronologia. Omnia enim divinitus inspirata sunt saltem quoad sensum. *Deus autem verax est Rom. III. Non est quasi homo ut mentiatur Num. XXV. Unde Augustinus Epist. LXXXII. al. XXIX illis libris . . . didici hunc timorem, honoremque deferre, ut nullum eorum auctorem scribendo errasse aliquid firmissime credam, ac si aliquid in eis offendero libris, quod videatur contrarium veritati*, quod quidem solum in Chronologia, aliisque levioribus accidere solet, *nihil aliud, quam vel mendosum esse codicem, vel interpretem non assecutum esse quod dictum est, vel me minime intellexisse non ambigam*, quod repetit *Lib. II. contra Faust. cap.* 5.

Solvuntur objectiones.

Objectiones incredulorum contra Scripturam universam partim refutavimus *Lib. I.* partim apud interpretes nostros refutatas reperies. Nunc videamus quæ præcipue moveri solent contra nonnullas Scripturæ partes.

Obj. c. I. Sacri Scriptores videntur aliquando memoria lapsi. Sic *Matthæus Cap XXVII.* 9. citat *Jeremiam* pro *Zacharia*. *Marcus Cap. I.* 2. citat *Isaiam* pro *Malachia*, & *Cap. II.* 25, & 26. refert, *Christum Judæis dixisse: Numquam legistis quid fecerit David, quando esuriit ipse, & qui cum eo erant? quomodo introivit in domum Dei sub Abiathar Principe Sacerdotum, & panes propositionis manducavit?* cum tamen id acciderit sub *Achimelech*, ut patet ex *I. Reg.* 21. Item *cap. XV* 25. ait: *erat autem hora tertia, & crucifixerunt eum*, cum Joannes *Cap. XIX.* 14. scribat id contigisse *hora quasi sexta*. Lucas etiam *Act. VII* referens concionem *S. Stephani*, nonnulla scribit contra hi-

historiæ veritatem, ut cum ait v. 16. *Translati sunt in Sichem, & positi sunt in sepulcro, quod emit Abraham pretio argenti a filiis Hemor filii Sichem*, cum constet ex *Gen Cap. XXIII. Abraham* emisse agrum ab *Hebron* Hetheo filio Seor, *Jacobum* vero Gen. XXXIII. *a filiis Hemor patris Sichem* alium emisse agrum non pretio argenti, sed centum agnis. His adde locutiones quasdam dubias, ut *quasi mensibus tribus Luc. I 56.*, *quasi annorum triginta Luc. III. 23.* Atqui hujusmodi memoriæ lapsus Spiritui S. tribui non possunt. Ergo non in omnibus suis partibus Scriptura a Spiritu S. dictata est.

R. *Neg. ant.* et ad singula resp. 1°. Verosimilius est, *Matthæum* nomen Prophetæ non posuisse, sicut etiam aliis in locis facere consuevit. Testatur enim *Augustinus Lib. III. de Conf. Evang cap 7. n. 29.* in nonnullis latinis Codicibus ista tantum verba legi: *tunc adimpletum est quod dictum est per prophetam*, cui lectioni consonant plura exemplaria Græca, Latina, Syriaca, Arabica, quæ citantur a *Millio*, & *Jansenio*, deinde vero, scriptorem aliquem addidisse ad marginem nomen Jeremiæ, quod postea in textum culpa amanuensium translatum est. *Addit Augustinus*, fieri potuisse, ut Spiritus S. ideo voluerit hic *Jeremiam* pro *Zachariæ* poni, ut ostenderet, eumdem fuisse Spiritum, quo omnes Prophetæ loquebantur; ita ut quod *Jeremiæ* est, sit etiam *Zachariæ*, & vicissim.

Ad 2m. *Marcus* duorum Prophetarum oracula simul jungit: *Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam ante te. Vox clamantis in deserto: parate viam Domini*, quorum primum est *Malachiæ*, alterum *Isaiæ*; unde non est falsa citatio; unum enim Prophetam laudavit, alterum siluit. Laudavit vero *Isaiam*, non solum quia erat illustrior, & clarius *Joannem Baptistam* designabat, verum etiam, quia textus *Malachiæ* quoad sensum idem sonat, ac textus *Isaiæ*.

Ad 3m. Vel *Achimelech* vocabatur etiam *Abiathar*, vel uterque Sacerdotio fungebantur, sicut legimus *Sadoc*, & *Abiathar* sub *Davide* summos sacerdotes fuisse *I. Paralip. XV. 11.* vel sub *Abiathar* idem est ac *tempore Abiathar*, qui postea fuit summus Sacerdos.

Ad

Ad 4m. Idem est *hora tertia*, & *hora quasi sexta*, si ratio em habeas consuetudinis Hebræorum, qui integrum diem in duodecim partiebantur horas, easque iterum in quatuor partes dividebant, quarum quælibet tribus horis constabat. Itaque *prima* hora, seu prima diei pars extendebatur usque *ad tertiam*: secunda pars, quæ dicebatur *tertia*, quia a tertia hora incipiebat, ducebatur usque ad sextam. Itaque hora tertia desinente erat hora quasi sexta. *Vide Bened. XIV de Festis*.

Ad 5m. *Melchior Canus Lib. II. de Locis cap. ult.* respondet, Stephanum memoria lapsum esse, non Lucam, qui noluit mutare ipsa verba, quæ *Stephanus* in concione protulerat, imo mentitus esset, si mutasset. Alii vero dicunt, *Seor* patrem *Hebron*, a quo *Abraham* emit sepulcrum, vocatum fuisse etiam *Hemor*, ejusque patrem fuisse Sichem, non illum qui tempore Jacobi vivebat, sed alium antiquiorem; adeo ut potuerit dicere *Stephanus*, *Abraham* emisse agrum a filiis Hemor, filii Sichem. Nec obstat quod ex Genesi non constet, Seor appellatum etiam Hemor, & filium fuisse Sichem; Constat enim ex verbis S. Stephani, in quo loquebatur idem Spiritus, qui in Moyse.

Ad 6m. particula *quasi* non dubitantis est, sed certo asserentis rem circa illud tempus contigisse, quod Spiritus S. noluit præcise designare, ut esset etiam in hoc silentio necessarium nobis documentum, ne in rebus ad salutem minime necessariis effræni curiositati serviamus.

Objic. II. Nonnulla sunt in Scripturis, quæ Spiritus S. majestatem non decent; *ex. gr.* quod *Tobia* redeunte præcurrens *canis blandimento caudæ gauderet Tob. XI. 9.*; & quod scribit *Paulus II. Tim. IV. 13. penulam, quam reliqui Troade, veniens affer tecum, & libros, maxime autem membranas*. Ergo.

℞. *Negant.* Quod enim a Deo est, inutile esse non potest; licet ignoremus quo consilio a Deo sit factum. Hæc generalis responsio sufficit. Ceterum quod dicitur 1°. de cane Tobiæ pertinet ad historiæ integritatem, & nativam simplicitatem, quæ rem gestam sub oculos lectoris ponit; unde Homerus idem scribit de cane Ulyssis Ithacam redeuntis. 2o. Quod objicitur de Pauli penula (quam nonnulli pallium, alii volumen quod-

quoddam putant, *V. Estium in Com.*) & de libris, & membranis, valde utile habet documentum, ut Evangelici ministri, exemplo tanti Apostoli, videant debere se humanas infirmitates humanis etiam adjumentis, quando opus est, sublevare; lectioni, & scriptioni dare operam.

Objic. III. Idem Paulus I. Cor.VII. 12. aperte dicit: *Ceteris ego dico, non Dominus*. Et II. Cor.XI. 17. *Quod loquor non secundum Deum loquor, ... In quo quis audet, in insipientia dico, audeo & ego*. Ergo quædam scribebat, quæ non erant divinitus inspirata.

℟. *Neg. conf.* Verbis enim illis: Ego dico non Dominus, ostendere voluit *Paulus*, se non præceptum dare, sed consilium. Ad consilium autem istud dandum movebatur a Spiritu Sancto. Quod autem scribit non secundum Deum, & in insipientia se locutum, non aliud sibi voluit, nisi se in laudibus suis proferendis imitatum esse morem insipientium, licet ad id necessitate coactus, & Deo inspirante motus fuerit ad coërcendam Pseudoapostolorum petulantiam.

Objic. IV. Sacri Scriptores divina inspiratione opus non habebant ad ea scribenda, quæ vel ipsi viderant, ut Joannes *Cap. XIX.* 35. de se ipso testatur: *Qui vidit testimonium perhibuit*, vel audiverant, ut testatur *Lucas* de se ipso *Cap. I.* Imo *Hieronymus* de *Marco* ait: *juxta quod Petrum referentem audiverat, rogatus Romæ a fratribus breve scripsit Evangelium, quod cum Petrus audisset probavit, & Ecclesiæ legendum sua auctoritate dedit*, quæ verba indicant 1°. Evangelium *Marci* non fuisse divinitus inspiratum, alias *Petri* approbatione non indiguisset: 2°. Librum aliquem humano ingenio elaboratum posse evadere Sacram Scripturam, si Spiritus S. illum approbet. Ergo.

℟. *Neg. ant.* In rebus enim historicis, quæ ipsi viderant, Sacri Scriptores opus habebant inspiratione divina, tum ne memoria falleret; tum ne ad inutilia scribenda dilaberentur; Quod vero *Petrus* Marci Evangelium probaverit, non indicat, Evangelium illud non fuisse divinitus inspiratum; sed *Petrum* auctoritate sua, ac sententia declarasse, librum illum Deo inspirante scriptum esse; unde multo minus sequitur, librum

brum humanum posse censeri Sacram Scripturam ex divina adprobatione; quæ propositio damnata est ab *Academia Lovaniensi*, & *Duacensi*.

Reliquas objectiones, ex apparentibus quibusdam antilogiis desumptas, apud interpretes nostros reperies.

Objic. V. contra 3^{m}. partem, Singula *Scripturæ verba* videntur inspirata *Matth. V.* 18. *jota unum, aut unus apex non præteribit a lege*: Ergo.

℞. *Neg. cons.* Verba enim illa *Jota unum, aut unus apex* commode intelligi possunt de singulis Scripturarum sententiis quoad sensum implendis.

Objic. VI. Chrysostomus *Hom. XVIII. in Gen.* docet, nihil temere, vel fortuito loqui Scripturam, sed vel syllabam, & apiculum reconditum habere thesaurum. *Augustinus*, *Bernardus*, aliique Patres passim docent, divino consilio factum esse, ut unam vocem præ alia Sacri Scriptores usurpaverint, ut cum *Joannes Cap. XIX.* scribit, *unus militum lancea latus ejus aperuit*; non dixit *jauciavit*, *aut vulneravit*. Ergo &c.

℞. *Neg. cons.* In rebus sublimioribus fatemur, non solum res, sed & singula verba fuisse inspirata. In reliquis vero, licet verborum delectus sacris Scriptoribus permissus sit, tamen quia peculiari modo Spiritus S. aderat, ne aut falsa, aut inutilia scriberent; nullum in sacris Libris verbum est otiosum. Ceterum fatemur, adversam sententiam gravibus etiam niti rationibus, & auctoritatibus; nostram, ut verisimiliorem tantum defendimus.

§. II.

De Canone Scripturarum.

Adv. I. *Canon* duo significat, *regulam*, & *catalogum*, unde libri Scripturarum dicuntur *canonici*, quia sunt *regula* Fidei, & quia recensentur in *catalogo* librorum divinorum. Qui autem extra hunc catalogum sunt, dicuntur *apocryphi*, seu ignoti, quia ut divini non agnoscuntur, licet fortasse tales sint.

II. Dividuntur autem libri Canonici in *Protocanonicos*, & *Deuterocanonicos*. Priores sunt, qui semper ab uni-

universa Ecclesia agniti sunt ut canonici : posteriores vero, de quibus primo a nonnullis dubitabatur, deinde vero relati sunt in canonem. Omnes porro Scripturarum libri sive prius, sive posterius in canonem relati, dividuntur in Historicos, Legales, Sapientiales, & Propheticos; sed nonnulli, ut Pentateuchus, & Evangelia sunt simul historici, & legales.

III. Triplex est Scripturarum *Canon*, Catholicorum, Judæorum, & Hæreticorum. Catholici LXXII. Libros in canone habent, scilicet XLV. Veteris Testamenti, & XXVII. novi. Veteris Testamenti libri sunt *Pentateuchus*, qui libros complectitur quinque, *Genesim*, *Exodum*, *Leviticum*, *Numeros*, et *Deuteronomium*; liber *Josue*, *Judicum*, *Ruth*, quatuor *Regum*, duo *Paralipomenon*; duo *Esdræ*, quorum secundus dicitur etiam Liber *Nehemiæ*, *Tobias*, *Judith*, *Esther*, *Job*, *Psalmi* CL., *Proverbia*, *Ecclesiastes*, *Canticum*, *Sapientia*, *Ecclesiasticus*, quatuor Prophetæ dicti *majores*, quia fusius scripserunt, *Isaias*, *Jeremias* cum *Baruch*, *Ezechiel*, *Daniel*, duodecim minores *Oseas*, *Joel*, *Amos*, *Abdias*, *Jonas*, *Michæas*, *Nahum*, *Habacuc*, *Sophonias*, *Aggæus*, *Zacharias*, *Malachias*; & duo *Machabæorum*. Novi autem Testamenti libri sunt quatuor Evangelia, *Acta* Apostolorum, Epistolæ *Pauli* Apostoli quatuordecim, Epistolæ *Petri* duæ, *Joannis* tres, *Jacobi* una, *Judæ* una, & *Apocalypsis*.

IV. Judæi solum recipiunt Vetus Testamentum, exceptis *Tobia*, *Judith*, *Baruch*, *Sapientia*, *Ecclesiastico*, *Libris Machabæorum*, & nonnullis partibus *Danielis* & *Esther*, quos libros non habent in Canone, quem Esdras, ut vulgo existimant Patres (a), & Theologi, composuit, probavitque Synagoga, licet eos magni faciant, ut testantur *Josephus Lib. I. cont. Appion.* & *Hieronymus Præfat. in Lib. Tob. & Judith.* De *Esdræ* Ca-

(a) Irenæus *Lib. III. Cap.* 25. Tertullianus *Lib. De cultu fem. Cap.* 3. Athanasius *in Synopsi*: Chrysostomus *Hom. VIII. in Ep. ad Hebr.* &c.

Canone Vide *Natalem Alex. Differt. IV. in VI. Mundi Ætat.*, *Calmet*, alioſq. (a). Dividunt autem *Judæi* Scripturæ libros in Legem, Prophetas, & Hagiographos ſeu libros ſanctos quidem, ſed non legales, nec propheticos.

V. Varii Hæretici varios rejecerunt Scripturæ libros, prout eos ſuis erroribus videbant adverſos. Ita *ex. gr.* Manichæi totum Vetus Teſtamentum tamquam a malo Deo dictatum reſpuebant, ex novo autem detrahebant quicquid iis placebat, unde *Tertullianus Lib. de præſcript.* docet, potius ex traditione revincendos Hæreticos, quam ex Scripturis, quas vel non recipiunt, vel pro lubitu mutilant. Vide *Bellarminum Lib. I. de Verbo Dei Cap. 5. & 6.* qui omnes recenſet hæreticos, qui varios Scripturarum libros, aut eorum partes reſpuebant; & *Bartholomæum Germonium de veteribus hæreticis Eccleſiaſticorum codicum corruptoribus L. b. I. part. 1.* Lutherani ex Veteri Teſtamento eos libros rejiciunt, quos Judæi non habent in Canone: ex Novo vero rejiciunt Epiſtolam Pauli ad Hebræos, nec non Epiſtolam Jacobi, Judæ, ſecundam Petri, ſecundam, et tertiam *Joannis*, et *Apocalypſin*. *Calvinus*, ejuſque aſſeclæ circa libros veteris teſtamenti cum *Luthero* conſentiunt; recipiunt tamen libros novi teſtamenti, quos *Lutherus* rejicit; ut patet ex *Calvini* Inſtitutione bteviore *Cap. 8. §. 216.*, et ex Confeſſione fidei a Calviniſtis oblata in comitiis Poiſſiacenſibus, *Cap. 3.*

(a) Adi etiam Rich. Simonium *Hiſt. Crit. V. T. Lib. I. Cap. 8.* Henricum Maſſum *Differt. De Libris Canonicis*, qui tamen caute legendi ſunt.

PROPOSITIO

Verus est, & legitimus canon Scripturarum, quem Ecclesia Catholica probat. Est dogma fidei.

Prob. ex Traditione, neque enim aliunde Judæi, aut Hæretici probare possunt, librum aliquem esse divinum, et canonicum. I. *Innocentius* I in Epist. III. ad *Exuperium* Tholosanum anno 400. Concilium Carthaginense III. anno 410. *Augustinus Lib. II. de Doct. Christ. Cap.* 8. Gelasius Papa decreto edito in Concilio Romano anno 494. Canonem Scripturarum exponunt qualem Catholici habent, nisi quod librum Baruch, qui scriba Jeremiæ fuit, nonnulli, ut *Augustinus loc. cit.* in ipso Jeremia comprehendunt.

II. Patres, qui ante annum 400. floruerunt, licet Canonem Scripturarum non describant; laudant tamen ut canonicos omnes libros, qui sunt in canone Catholicorum, et ab Judæis, vel Hæreticis rejiciuntur. Eorum testimonia vide apud *Bellarminum Lib. I. de Verb. Dei Cap. VII.*, *& seq. & Sylvium Opusc. V.*

III. Ruffinus crimini vertit Hieronymo, quod libros deuterocanonicos, præsertim *Judith*, in Canonem non receperit, a qua objectione Hieronymus se purgat *Lib. II. cont. Ruff. cap.* 9. Ergo constans erat tunc apud catholicos horum librorum auctoritas, licet nonnullæ ecclesiæ de iis, salva fide, et pace, dubitaverint ante definitionem Concilii generalis.

IV. Eugenius IV. in decreto pro Armenis ad calcem Concilii Florentini eumdem edidit Scripturarum Canonem.

V. Denique Concilium Tridentinum rem aperte declaravit *Sess. IV.* ubi postquam Canonem Scripturarum juxta Catholicos exposuit, sic definit: *Si quis autem libros ipsos integros cum omnibus suis partibus, prout in Ecclesia Catholica legi consueverunt, & in veteri vulgata latina editione habentur, non susceperit . . . . anathema sit.* Quibus verbis non solum libros ipsos, sed etiam nonnullas eorum partes, de quibus antea a quibusdam dubitabatur, declaravit canonicas, quales sunt

et

ex gr. septem postrema capita Libri *Esther*, historia *Susannæ* apud *Danielem*; *Marci* cap. ultimum, *Lucæ* historia de sudore *Christi* Sanguineo, *Joannis* historia de muliere adultera, & insignis locus ejusdem *Joannis* Epist. 1. Cap. 5. v. 7. *Tres sunt qui testimonium dant in Cælo*; Omnes enim hæ partes in *Vulgata Latina editione* habentur; & in *Ecclesiâ legi consueverunt*. Hinc rejicienda est ut temeraria sententia *Sixti* Senensis *Lib.* 1. *Bibliotb. Sanct.* Concilium *sc.* intelligendum esse de partibus veris, non de spuriis, quod si verum esset, omnium Scripturæ partium nutaret auctoritas.

Scholium.

Ne quem fallat judicium Melchioris Cani, qui asserit non esse hæreticum, qui Libros deuterocanonicos Veteris Testamenti non susciperet ut divinos, sciat Theologum illum ante absolutum Concilium Tridentinum obiisse, anno scilicet MDLX. nec interfuisse sessioni IV. Vid. *Vindicias Librorum deuterocanonicorum*, quæ insertæ sunt supplemento Historiæ *Natalis Alex.* et Calmet *in Præfationibus*.

Objectiones diluuntur.

Objectiones partim fiunt generatim contra omnes libros *deuterocanonicos*, partim contra singulos. Hic generales tantum diluemus, singulares vero, quia excedunt institutæ brevitatis limites, apud *Bellarminum*, & *Sylvium* legi possunt.

Objic. I. Libri veteris Testamenti, qui divini non fuerunt in Synagoga, non possunt tales esse in Ecclesia. At libri *deuterocanonici* Veteris legis divini non fuerunt in Synagoga. Ergo.

℞. *Neg. min.* licet enim Synagoga eos libros nondum in Canonem receperit, non tamen rejecit ut spurios. Aliud ergo est, esse librum aliquem divinum, aliud canonicum, licet omnis liber canonicus divinus sit. Divinus est liber, qui Deo inspirante scriptus est: canonicus, qui in canonem ab Ecclesia est relatus. Erant ergo libri illi divini, sed nondum in canone recensiti.

Inst. Libri, qui in canonem relati non sunt a Synagoga, non possunt in canonem referri ab Ecclesia, quae utique canonem suum a Synagoga recepit; *Judaeis* enim *credita sunt eloquia Dei Rom. III. 2.* Ergo.

℞. *Neg. ant.* Si enim loquamur de libris post compositum ab Esdra canonem conscriptis, ut sunt libri Machabaeorum, & Ecclesiastici, Sapientiae, et in multorum sententia etiam liber Judith, patet non minus potuisse Ecclesiam agnoscere ut divinos, & canonicos libros illos, qui post *Esdram* scripti sunt, quam potuit Synagoga tempore *Esdrae* canonicos agnoscere libros antiquiores, qui licet ante *Esdram* non essent in canonem relati, non ideo tamen divini non erant. Si vero loquamur de libris ante compositum ab *Esdra* canonem, vel ante clausum canonem, quod contigit in nonnullorum sententia circa finem imperii Medorum, ut est liber Tobiae; & in nonnullorum sententia etiam liber Judith; respondendum est, *Esdram* non rejecisse eos ut spurios, sed non retulisse in canonem, quia Chaldaica lingua scripti erant, non Hebraica, qua eousque Sacri Scriptores usi erant. Hoc autem non obstitit, quominus eos postea Ecclesia in canone recenseret.

Ecclesia quidem canonem *T. Vet.* a Synagoga recepit, sed in agnoscendis divinis libris eodem spiritu regitur, quo Synagoga regebatur. Atque haec responsio valet etiam pro iis partibus *Danielis*, & *Estheris*, quas Hebraei in canone non habent.

Obj c. II. Nonnulli ex antiquis Ecclesiae Doctoribus dubitarunt de libris deuterocanonicis tum veteris, tum novi Testamenti. Ita *Hieronymus* in *Prologo Galeato*, & *Hieronymo* antiquior *Melito* Sardensis *ap. Euseb. Hist. Lib IV. Cap.* 26. expunxit e Canone libros Baruch, Sapientiae, Ecclesiastici, Tobiae, ambos Machabaeorum: ita etiam alii alios deuterocanonicos. Ergo non constabat traditio de eorum divinitate.

℞. *Neg cons.* Traditio enim praecipue ex Ecclesiarum Apostolicarum, *seu quae ab Apostolis erant fundatae*, testimonio probanda est; quod non satis attenderunt singulares illi Doctores, aut etiam minores Ecclesiae, & falli potuerunt in re nondum clare definita. Eorum autem

tem peculiaris opinio communem Ecclesiæ traditionem non labefactat.

§. III.

De Auctoribus Librorum Veteris, Novique Testamenti.

Adv. Cum primus Scripturæ auctor sit ipse Deus, quærimus hic quorum ministerio ad varios Scripturarum libros exarandos usus sit. Cum autem Deus quocumque homine, quando ei placuerit, æque uti possit ad opera quæque egregia perpetranda, quippe qui infirma mundi eligat, & contemptibilia, ut confundat fortia; licet multorum ignoretur Scriptor Librorum, non inde tamen nutat Scripturarum veritas. Sed quia ad revincendam incredulorum pervicaciam juvat ostendere, quosdam Libros historicos scriptos esse ab auctoribus, qui rebus, quas narrant, interfuerant, easque scripsere, viventibus iis, coram quibus acciderant; propheticos vero ante rerum eventum: ideo de singulis Scripturarum Libris agemus breviter, ut quid de eorum auctoribus certum sit, quid incertum, tyrones perspectum habeant.

De Pentateucho.

Adv. Omnes igitur contendunt nervos increduli (a) ut suadeant, Moysen non esse Pentateuchi auctorem, ne concedere cogantur miracula, quæ in exitu filiorum Israel ex Ægypto patrata sunt; imo nec defuerunt, qui effutirent, Moysen personam esse fictitiam, quæ numquam extitit. Quos quidem nemo melius, & copiosus confutavit Huetio in Demonst. Evan. Prop. IV. & *seq.*

(a) Hobbesius *in Leviathane*: Is. Pereyra *Tract. Præadamit.* Spinosa *Tract. Theol. Polit.* Tholandus *Orig. Judaic.* quibus accedunt Simonius *Hist. Crit. V. T.* Clericus *Respons. & Observat. in Hist. Simon.*

PROPOSITIO

Auctor Pentateuchi est ipse Moyses, licet nonnulla post ejus mortem addita verosimilius videantur.

Prob. 1ª. *pars.* I. Non alia ratione certi sumus, librum aliquem a certo auctore scriptum, nisi quia illum ei tribuit constans omnium sæculorum traditio; sic enim scimus *Platonis*, *Aristotelis*, *Ciceronis* Libros, ipsorum opera esse genuina. Omnium autem sæculorum traditio Hebræorum, Christianorum, Ethnicorum, Pentateuchum *Moysi* constantissime tribuit. De Hebræis enim & Christianis comperta res est. Ex Ethnicis habemus testimonia *Nicolai Damasceni*, *Strabonis*, *Appionis Grammatici*, *Manethonis* Ægyptii, aliorumque, quos longa serie Daniel Huetius collegit. Ergo.

Prob. II. Auctor Pentateuchi refert, ipsum *Moysen* scripsisse universos sermones Domini: *Exod. XXIV.* 4. *Scripsit autem Moyses universos sermones Domini* .... *Assumensque volumen fœderis legis, audiente populo*, etc. Et *Exod. XXXIV.* 27. *Dixitque Dominus ad* Moysen *scribe tibi verba hæc, quibus & tecum, & cum* Israel *pepigi fœdus*. Deuter XXXI. 9. *Scripsit itaque* Moyses *legem hanc, & tradidit Sacerdotibus filiis Levi.* Atqui volumen illud a *Moyse* scriptum ipsissimus est Pentateuchus; tum quia servatum fuisset sine dubio volumen illud a *Moyse* scriptum, & a Pentateucho diversum; tum quia Pentateuchus, excepta Genesi, quæ est necessaria introductio ad intelligendam historiam latæ legis, nihil aliud continet nisi sermones, & legem Domini, interjectis tantummodo narrationibus eorum, quorum occasione Deus locutus est. Atque ideo si *Moyses* universos scripsit sermones Domini, Pentateuchum totum conscripsit. Ergo etc.

Prob. III. Si impostor aliquis à *Moyse* diversus Pentateuchum scripsisset, id factum esset vel ipso vivente *Moyse*, vel post ejus obitum. Sed neutrum fieri potuit. Non primum; facile enim detecta fraus a Legislatore ipso mendacii inimico non fuisset impunita. Nec alterum fieri potuit; cum enim in Pentateucho referantur facta mul-

multis Israelitarum familiis probrosa, & scribantur leges toti populo gravissimæ, fieri non potuit, ut vel omnis populus in imposturam conspiraret, vel a paucis composita fraus a reliquo populo non detegeretur. Ergo ec.

Prob. 2ª. *pars.* Sunt nonnulla in Pentateucho, quæ post *Moysis* mortem accidisse constat, ut 1°. ipsa *Moysis mors*, & sepultura *Deuteron.* ult. 2°. mutatio nominis Regionum, ut cum dicitur *Genes*. XIV. *Abraham* persecutus reges, qui *Lothum* captivum duxerant, *usque Dan*, cum constet, urbem illam nonnisi post mortem *Moysis* ita appellatam ex tribu *Dan*, cum antea vocaretur *Lais*; *Judic.* XVIII. 29. Tale est etiam quod dicitur Deuter. III. 11. de lecto ferreo *Og* Regis Basan. Atqui licet potuerit ista *Moyses* prophetice scribere, sicut opinantur *Josephus* *Lib. IV. Antiq. Judaic.* & *Philo Lib. De vita Moysis*, verosimilius tamen est, post ejus mortem fuisse adjecta; non enim sine causa miracula multiplicanda sunt. Ergo etc.

Objectiones.

Objic. I. *Moyses* Jordanem non trajecit, mortuus est enim in monte *Nebo* antequam Jordanem Israelitæ transirent; *Deuter.* ult. Atqui auctor *Pentateuchi* scripsit trans Jordanem. Sic enim de *Moyse* loquitur *Deuteron.* 1., *Hæc sunt verba, quæ locutus est Moyses ad omnem Israël trans Jordanem*. Ergo etc.

℞. *Neg. min.* 1°. quia vox Hebraica בעבר *beeber* quam vulgata vertit *trans*, ambigua est, utrumque significans & *trans*, & *citra*; ut Vatablus *Buxtorfius*, aliique observant: 2°. quia *Moyses* scribens posteris, qui trajecturi erant Jordanem, sapientissime notavit locum, ubi tunc agebat, esse respectu posterorum trans Jordanem. 3°. Denique potuerunt hæc verba adjecta esse post mortem Moysis, ut putat *Calmet*.

Inst. 1°. *Auctor Pentateuchi* semper de *Moyse* loquitur ut de alia persona; dixit *Moyses*, respondit *Moyses*, vocavit Dominus *Moysen* etc. Ergo non ipse *Moyses* ea scripsit.

℞. *Neg. conf.* Nam & prophani historici sæpe de se ipsi in tertia persona loquuntur, ut *Cæsar* in Commentariis, *Josephus* in Libris de Bello Judaico; & ipsi Sacri Scri-

Scriptores idem faciunt, ut *Matthæus*, *Matt.* IX. 9. & *Joannes*, *Joan.* XIII. 23. nec ullus ipsis umquam abjudicavit libros, qui eorum nominibus inscribuntur.

Inst. 2°. In Genesi legitur, *Abraham* ex *Haran* profectum esse in *Chanaan*: subditque auctor: *Chananæus autem tunc erat in terra*, ac proinde cum hæc scripta sunt, expulsi jam e suis sedibus erant Chananæi. Atqui hoc factum est post mortem *Moysis*. Ergo.

℟. 1°. *Neg. ant.* quoad alteram partem; verba enim illa *Chananæus autem tunc erat in terra* sensum illum nativum, ac simplicem habere possunt: jam tunc Chananæi in terra illa erant, cum Abraham eo pertexit; ac proinde non significant, jam esse inde depulsos, cum hæc scripta sunt.

℟. 2°. Potuisse vel *Moysen* prophetico spiritu, vel alium sacrum Scriptorem post ejus mortem ista adjicere verbis Mosaicis.

Inst. 3°. Scribit auctor Pentateuchi *Exod.* XVI. 35. *Filii Israel comederunt Man quadraginta annis . . . . hoc cibo aliti sunt, usquequo tangerent fines terræ Chanaan*. Sed *Moyses* jam objerat, cum Israelitæ Chananæos fines attigerunt. Ergo etc.

℟. *Neg. cons.* Cum enim *Moyses* per annos illos quadraginta populi ductor fuerit, videritque eum manna manducasse, & sciret Deo revelante *Num.* XIV. 33. non amplius quadraginta annis duraturam peregrinationem in deserto, quidni scribere potuit, per annos quadraginta Israelitas manna comedisse, donec fines attingerent terræ Chanaan, in qua utpote feracissima, eo cibo ipsis amplius opus non erat?

Inanes *Volterii* objectiones prætermittimus; præstat enim ad ea, quæ majoris momenti sunt properare, quam in miseri hujus & impii scurræ cavillationibus dissolvendis immorari (*a*).

Co-

(a) V. Lettres de quelques Juifs a M. de *Voltaire*.

Corollaria.

I. Hinc sequitur, Pentateuchum esse omnium librorum, qui extant, antiquissimum. *Moyses* enim *Pentateuchi* auctor, non solum Græcis Historicis *Herodoto*, *Thucidide*, ac Poetis *Lino*, *Orpheo* vetustior est, verum etiam Ægyptiis, & Assyriis *Beroso*, *Manethone*, *Sanchuniathone*; quippe, fatente *Appione* apud *Josephum*, *Lib. I. cont. Apion* *Moyses* coævus fuit *Inacho* Argivo, qui Scriptores omnes Græcos, ac Barbaros longe antecessit. Sed utrum ante *Moysen* alii fuerint libri, qui perierint, exploratum non est: Nam *liber bellorum Domini*, qui laudatur *Num.* XXI. 14. non est certe vetustior *Pentateucho*; potuit enim liber ille ab ipso *Moyse* esse scriptus, potuit & versus ille post mortem *Moysis* esse adjectus. Quidquid sit, non videtur verosimile, ipsum *Moysen* fuisse litterarum inventorem, cum *Act.* VII. 22. dicatur excultus *omni sapientia Ægyptiorum*, a quibus verisimile est alphabeticas litteras accepisse, nisi dicere malimus, Abrahamum, ejusque nepotes eas accepisse a Chaldæis, ex quibus orti, vel a Phœniciis; apud quos diu peregrinati sunt. Vide D. Calmet *Dissert. De mater. & form. vet. libr.*

II. Cum recta ratio postulet, ut in historia major sit illorum auctoritas, qui viciniores fuerunt rebus, quas memoriæ prodiderunt, sequitur, Mosaicam historiam prophanas omnes historias auctoritate vincere, quamvis non esset Deo inspirante conscripta: ut mira sit eorum cæcitas, qui ex fabulosis narratiunculis scriptorum Ægyptiorum, Chaldæorum, Sinensium multis sæculis *Moyse* posteriorum, Mosaicæ historiæ tenebras offundere conantur.

III. Quamvis autem referat *Moyses* res vetustissimas virorum antediluvianorum; potuit tamen præter revelationem eas ediscere ex traditione, quæ propter virorum illorum longissimam vitam tempore *Moysis* recens erat. Avus enim *Moysis Caath* cum *Jacobo* ingressus est in Ægyptum. *Jacob* autem natus est superstite adhuc *Abrahamo*, qui cum *Sem* filio Noe diu vixit, *Sem* autem cum

cum *Mathusala*, qui diutius cum ipso *Adamo* conversatus est. Vide *Duguet Comment. in Genes.*

IV. Denique hinc sequitur, miracula, quæ in *Pentateucho* patrata referuntur in exitu Israelitarum ex Ægypto, esse certissima, ut in dubium revocari sine scepticismo non possint. Scripta sunt enim ab ipso *Moyse* viventibus illis, coram quibus facta referuntur.

De Libro Iosue.

Librum *Iosue Bellarminus Lib. De Scriptor. Eccles.* Sixtus Senensis *Lib.* 1. Biblioth. aliique scriptum censent ab ipso *Iosue Moysis* successore, tum quia *Ios. ult.* dicitur: „Scripsit quoque *Iosue* ultima verba hæc in volumine Legis Domini „; tum quia *Eccl.* XLVI. dicitur *Iosua* successor *Moysi* in Prophetis, Græce *in proferiis*, nempe in scribendis divino spiritu libris sacris. Id si verum est, dicendum, ea quæ ibi leguntur de morte *Iosue Cap. ult.* vel de iis rebus, quæ post ejus mortem acciderunt, adjecta esse ab alio sacro Scriptore. Ceterum *Andreas Masius* totum librum Esdræ attribuit, *Natalis Alexander* rectius incerto auctori.

De Libris Judicum, Ruth, Regum, & Paralipomenon.

Horum Librorum auctor incertus est. Sunt qui putent Librum *Judicum*, *Ruth*, primum *Regum* scriptos a *Samuele*; secundum a *Nathan*, & *Gad* prophetis; tertium & quartum *Regum*, ut & duos *Paralipomenon* ab Esdra.

De duobus Libris Esdræ.

Priorem *Esdræ* librum, ipsum *Esdram* scripsisse putant *Driedo, Sixtus Senensis*, *Bellarminus*, aliique, posteriorem vero *Nehemiam* scripsisse satis patet tum ex Libri initio, quod sic habet: *Verba Nehemiæ filii Helchiæ*, tum quia ibi sæpe *Nehemias* de se in prima persona loquitur. Dicuntur autem primus, & secundus Esdræ, quia apud Hebræos in unum volumen connexi tribuuntur primo Scriptori.

De

De Libris Tobiæ, Esther, Judith, & Job.

Librum *Tobiæ* ipsum *Tobiam* scripsisse verisimile est ex *Cap.* XII. ubi juxta versionem LXX. habetur: „ Scribite omnia, quæ consummata sunt in libro „ ab alio tamen scriptore adjecta creduntur, quæ habentur in fine Cap. XIV.

Liber *Judith* fortasse a *Ioachim* tunc summo Pontifice scriptus est: ut Librum *Esther* a *Mardochæo* compositum valde est verisimile ex iis, quæ ibi leguntur *Cap.* IX „ Scripsit autem *Mardochæus* omnia: et *Cap.* XII. „ *Mardochæus* rei memoriam litteris mandavit.

Librum *Job* nonnulli volunt a *Moyse* scriptum, ut patientiæ exemplum proponeret Israelitis: alii ab ipso *Job*, sed fortasse a *Jobo* lingua Arabica composita historia, postea a *Moyse* digesta est.

De Libro Psalmorum.

Psalmos nonnulli volunt partim a *Davide* compositos, partim ab iis, quorum nomina præferunt, ut *Asaph*, *Iathun*, *Ethan*, filiis *Chore* etc.; alii vero omnes a *Davide* scriptos, datos autem cantoribus illis *Asaph*, *Idithun* etc. ut eos musicis notis distinguerent, & canerent. Hæc posterior sententia placuit *Augustino Lib.* XVII. *De Civ. Cap.* 14. *Chrysostomo*, *Theodoreto*, aliisque (a), tum quia *Christus Luc.* XX. Librum Psalmorum *Davidi* videtur tribuere, tum quia in novo Testamento semper Psalmi sub nomine *Davidis* allegantur (b); favet etiam huic opinioni Tridentinum, quod Psalterium omne *Davidicum* appellat. Sed non desunt priori sententiæ gravissimi auctores *Hilarius*, *Hieronymus*; aliique (c), imo

(a) *Chrysostomus in Psal.* 1. *Theodoretus Præf. in Psal. Ambrosius Præf. in Ps.* Euthymius *Præf. in Psal.* Philastrius *Hæres.* LXXIX. Cassiodorus *Prol. in Psal*

(b) *Matth. XXII* 42. *Marc. XII.* 36. *& al.*

(c) Hilarius *Præf in Psal & in Psal* 131 Hieronymus *Epist. ad Sophron* 134 Eusebius Cæs. *Præf in Psal. & alib.* Auctor *Synopsis inter Opp Athanasii*, *aliiq.*

imo rationes fortasse validiores, ita ut verosimilior illa videatur. Non solum enim Psalmorum tituli eos variis tribuunt auctoribus, sed & argumenta sunt de rebus, quas multo post *Davidem* accidisse constat. Tribuitur aliquando in Scripturis Psalterium *Davidi*, utpote praecipuo Psalmorum auctori, sicut Epistolarum collectio tribuitur *Ciceroni*, *Augustino*, *Hieronymo*, quamvis aliorum etiam Epistolas habeat.

De Proverbiis, Ecclesiaste, Cantico Canticorum, & Sapientia.

Proverbia, *Ecclesiasten*, *Canticum Canticorum Salomonis esse*, Patres omnes sine ulla controversia affirmant, ut *Hieronymus Praef. in Lib. Salom. Augustinus Lib. II. De Doct. Christ. Cap. 8.*, & *alii*, consentiuntque Hebraei, imo patet ex ipsis Libris. Controversia tantum est de Cap. tricesimo Proverbiorum, eo quod initio ejus Capitis, ubi in vulgata habemus: *Verba congregantis*: in Hebraeo legitur *Verba Agur*. Sed verosimilius est nomen *Agur* ibi esse appellativum, quod *congregantem* significat, recteque congruit *Salomoni*, qui & Ecclesiastes dicitur.

Sapientiae vero Liber, licet quoad sententias *Salomonis* sit, ut docent *Tertullianus*, *Hieronymus*, *Eusebius*, aliique (*a*), cum non alteri aptari possint ea verba *Cap.* IX. *Tu elegisti me regem populo tuo, & judicem filiorum tuorum, & filiarum, & dixisti, me aedificare templum in monte sancto tuo*; tamen cum nec in Hebraeo habeatur, & Graecam redoleat eloquentiam, ex sententiis *Salomonis* a quodam Judaeo Graece perito compositum putatur, vel a *Philone* quodam ante *Christi* adventum, ut nonnulli putant, vel ab incerto auctore, ut rectius alii docent.

Denique *Ecclesiastici* auctor est *Jesus* filius *Sirach* Hie-

---

(a) Hieronymus *Ep. XIII. ad Paulin.* Tertullianus *Lib. de Praes* [illegible] *Lib. de mortalitat. et al.* Eusebius *Lib. IV.* [illegible]

Hierosolymitanus, ut ex *Cap.* penultimo constat; idque ante Machabæorum ætatem, annis ante *Christum* circiter ducentis. Vocatur aliquando liber *Salomonis* tum propter quandam eloquii similitudinem, tum propter insertas aliquas *Salomonis* sententias, ut *Augustinus* observat *Lib.* XVII. *De Civ. Cap.* 20.

De Prophetis.

Quatuor Prophetas, qui Majores dicuntur, & duodecim Minores auctores esse librorum, qui illis inscribuntur, constans Patrum, & Theologorum sententia est; omnibus enim sæculis Libri illi ipsis tributi sunt.

De Libris Machabæorum.

Prior Machabæorum liber probabili ratione scriptus creditur ab *Hircano* summo Pontifice, qui & Propheta dicitur a *Josepho Lib.* XIII. *Antiq. Cap.* 17. Ejus sententiæ est *Bellarminus Lib.* de *Script. Eccles.* Posterior vero ex quinque Libris *Jasonis* Cyrenæi collectus est ab incerto auctore.

Ceterum quæ hic strictissime sumus prosecuti de Libris Veteris Testamenti, ea uberrime, & eruditissime pertractata invenies apud D. *Calmet* in Præfationibus. Jam de novi Testamenti Libris breviter dicendum est.

De quatuor Evangeliis, Actibus Apostolorum, & Epistolis Pauli, Petri, & Joannis.

Quin quatuor *Evangelia* ab iis scripta sint, quorum inscribuntur nominibus, dubitare apertæ dementiæ est, ut alibi observavimus. *Acta* vero Apostolorum a *Luca* esse composita, tum ex verbis, quæ initio Libri habentur, tum ex perpetua traditione constat. Denique *Epistolas Pauli* tredecim, primam *Petri*, & primam *Joannis* ab ipsis esse scriptas, omnium Patrum consensus ostendit. Sed de Epistola ad *Hebræos*, *secunda* Petri, *secunda*, & *tertia Joannis*, sicut & de Epistolis *Jacobi* & *Judæ* a quibusdam mota est controversia.

De Epistola ad Hebraeos.

Duæ sunt de *Epistola ad Hebraeos* distinctæ quæstiones 1°. utrum sit canonica: 2°. utrum genuinum *Pauli* opus. Prius negarunt olim Marcionitæ *ap. Hieron. Præf. in Epist. ad Tit.* Arius *ap. Theodoret. Præf. in Epist. ad Heb.* Lutherus, ejusque asseclæ. Posterius in dubium revocarunt nonnulli veteres, præsertim Latini, teste Hieronymo *Lib. de Vir. Illust.* & Eusebio *Lib.* III. *Hist. Cap.* 3. quam dubitationem jam olim excussam renovare conati sunt *Calvinus*, *Erasmus*, & Cardinalis *Cajetanus*.

Quoniam autem ostendimus supra, hanc Epistolam, ut & ceteros libros deuterocanonicos, vere esse divinam, non est hic prior quæstio iterum agitanda. Quod autem ea sit Apostoli *Pauli*, non *Barnabæ*, non *Lucæ*, non *Clementis* Romani, ut varii suspicati sunt auctores, inde evincitur, quod vetustissimi Patres eam laudant ut *Pauli* opus. Ita *Clemens* Romanus *apud Euseb. Lib.* III. *Cap.* 38. Gelasius I. in Concilio Romano, Concilium Laodicænum *Can.* 59. Carthaginense III. *Can.* 47. Omnes denique Græci Patres, imo & Latini, quatuor tantum exceptis *Tertulliano*, *Cypriano*, *Lactantio*, *Arnobio*, qui hanc Epistolam non videntur agnovisse. Ceterum tanta est Ecclesiæ universæ consensio in agnoscenda hac *Pauli* Epistola, ut *Philastrius* inter hæreticos recenseat eos, qui illam *Paulo* abjudicant. Nos quidem ab hac censura abstinemus, sed cum Concilio Tridentino, & universa Ecclesia eam epistolam, ut divinum, & genuinum agnoscimus Pauli opus.

Duo objiciunt adversarii, nempe quod non sit in principio *Pauli* nomen, & salutatio, quam ceteris Epistolis præmisit, et quod stylus sit ornatior. Sed primum factum est vel quia *Pauli* nomen Hebræis erat invisum, vel alia de causa, quam ignoramus; posterius vero vel quia *Paulus* Epistolam Hebraice scripsit; ideoque utpote in nativa lingua ornatius, ut putat *Eusebius* Lib. III. Cap. 38. vel quia quoad sensum a *Paulo* dictata, ab alio quoad delectum verborum ornatius scripta est, ut putat *Origenes ap. Euseb.* Lib. VI. *Hist. Cap.* 18.

Quid-

Quidquid ejus rei sit, non est insuerum, ut idem auctor variis in libris, pro vario argumento, vario etiam utatur stylo. Quæ autem objiciunt ex nonnullis hujus Epistolæ sententiis, potius ad oppugnandam ejus divinitatem pertinent; ideoque nos prætermittimus. Ea apud *Bellarminum*, et *Sylvium* refutata reperies.

De Epistolis Jacobi, Judæ, secunda Petri, secunda & tertia Joannis.

De his etiam Epistolis quosdam dubitasse, auctor est *Hieronymus*, et *Eusebius*. *Lutherus*, *Kemnitius*, Magdeburgenses Jacobi, et Judæ Epistolas aperte rejiciunt; de reliquis dubitant. Erasmus Jacobi Epistolam non redolere Apostolicam gravitatem affirmat: secundam, et tertiam Joannis negat esse Apostolicas: de secunda Petri dubitat. *Cajetanus* de omnibus dubitat.

Verum has Epistolas horum esse Apostolorum, iisdem argumentis probatur, quibus paulo ante usi sumus, omnium nempe Patrum, et Conciliorum consensione (*a*), paucissimis exceptis auctoribus, quorum dubitatio universæ Ecclesiæ consensum concutere, aut subvertere non poterit.

De Apocalypsi.

Et hunc postremum Scripturæ Librum e Canone expungere ausi sunt primo hæretici nonnulli, ut *Marcionitæ* apud *Tertullian. Lib.* IV. *cont. Marcion.* Alogi, et Theodotiani apud *Epiphan. Heres.* LI. et LIV. Denique Lutherani, exceptis Magdeburgensibus *Cent. I. Lib. II. Cap.* 4. Deinde etiam nonnulli veteres Catholici; ait enim *Hieronymus Epist. ad Dardanum*, ita pau-

(a) Concil. Laodic. Carthag. III. Florentin. & Trident. Innocent. I. *Epist. ad Exuper.* Gelasius I. Origines *Hom. VII. in Jos.* Epiphanius *Heres. LXXVI.* Athanas *in Synopsi*: Hieron. *Epist. ad Paulin.* Augustin. *Lib.* II. *de Doct. Cap.* 8. & alii innumeri.

cos Græcorum dubitare de *Apocalypsi*, ut pauci Latinorum de Epistola ad Hebræos. *Erasmus* variis rationibus suadere conatur, Librum hunc non esse *Joannis* Apostoli *Annotat. in Apocalyps.*

Sed præter omnium Latinorum Patrum consensum, etiam Græci Apocalypsim, ut divinum *Joannis* Apostoli opus agnoscunt (*b*), nec recta ratio patitur, ut duorum aut trium Græcorum dubitatio, qui etiam a coævis scriptoribus refutati sunt, communi et perpetuæ traditioni prævaleat.

Objectiones vero *Erasmi*, nempe quod sæpe in Apocalypsi *Joannes* seipse nominat dicens, *Ego Joannes*: quod in Evangelio præ modestia numquam fecit: et quod in nonnullis codicibus *Apocalypsis* inscribitur *Joanni* Theologo, nullius momenti sunt. Potuit enim seipse nominare, cum in Patmos exularet, ne quis eum librum genuinum esse Apostoli opus dubitaret: potuit etiam ab antiquis vocari Theologus, quia de divinitate Verbi, et Trinitatis sublimius scripserat.

§. IV.

De Libris Scripturarum Apocryphis.

Ἀπόκρυφον occultum aliquid significat, unde solet apocryphus appellari liber, qui non ejus est auctoris, cui tribuitur, sed alterius ignoti. Apud veteres Patres apocryphi dicuntur libri, qui vel continent doctrinam catholicæ adversam, aut suspectam; quo sensu *Gelasius I.* in

(b) Inter Latinos Tertullianus *Lib. IV. cont. Marcion.* Ambrosius *in Psal. XL.* Augustinus *Tract. XXXVI. in Joan.* Innocentius I. *Epist. ad Exuper.* Hieronymus, qui in *Epist. ad Dardan.* omnium Latinorum hunc esse consensum docet. Inter Græcos Justinus *Dial. cum Tryph.* Irenæus *Lib. V. in fin.* Origenes *Hom. VII. in Jos.* Athanasius *in Synopsi*. Epiphanius, Chrysostomus, Damascenus. Adde Concilia, Ancyranum, Carthaginense III Romanum sub Gelasio, Toletan. IV. *can.* 16. Tridentinum *Ses. IV.*

in Concilio Romano apocryphos appellat libros *Clementis* Alexandrini, *Origenis* etc. vel qui in Canonem Scripturarum non sunt ab Ecclesia recepti. Hoc igitur postremo sensu multi recensentur apocryphi tum veteris, tum novi Testamenti libri a *Gelasio I.*, *Athanasio*, vel alio auctore in *Synopsi*, et *Innocentio I.* in Epistola ad *Exuperium*. Eorum maxima pars periit; sed supersunt ex veteri Testamento Liber tertius, et quartus *Esdræ*: tertius, et quartus *Machabaeorum*: Oratio *Manasse*: Appendix ad Librum *Job*, Psalmus CLI. Oratio *Salomonis*, quæ in veteribus Bibliorum editionibus in fine libri *Ecclesiastici* reperitur.

Dubitatur autem a nonnullis, utrum apocryphus sit Prologus *Ecclesiastici*, et Præfatio Threnis *Jeremiæ* præfixa.

Ex novi autem Testamenti libris apocryphi sunt Evangelia secundum *Thomam*, *Mathiam*, *Bartholomæum*, *Petrum*, *Nicodemum*, *Andræam*, *Paulum*, *Barnabam*, *Jacobum*, *secundum Hebræos*, aliaque omnia Evangelia, quorum mentio apud veteres occurrit, præter quatuor, quæ in Canone habentur. Epistola *Barnabæ*, Liber *Pastoris*, sive *Hermæ*, Epistola *Jesu Christi* ad *Abgarum*. Vide de Apocryphis libris Novi Testamenti *Fabricium*.

Gravis porro est inter Theologos quæstio, utrum libri aliqui non apocryphi, sed vere divini, incuria hominum, vel injuria hostium Religionis perierint. Bellarminus quidem *Lib. IV. de Verbo Dei cap.* 4. Serarius *in Proleg. cap.* 8. Estius *in Lib. II. Paralip. cap.* 33. aliique post Chrysostomum *Homil. IX. in Matth.* & *Homil. VII. in* 1. *ad Cor.* id affirmant, eo quod in Scriptura nonnulli laudantur libri, quos verisimile est, fuisse sacros, ac divinos, ut *Liber Bellorum Domini Num. XXI.* 14. *Visio Addo Videntis*, Nathan Prophetæ, et *Abiæ* Silonitis *II. Paralip. IX* 29. *Liber Semeiæ Prophetæ II. Paralip. XII.* 15. Tot libri Salomonis, quorum mentio fit *III. Reg IV.* 32. *Liber sermonum dierum Regum Juda*, & *Israel*. *Liber Enoch &c.* Sed cum Sacri Scriptores aliquando laudent etiam sententias ex libris, qui certissime sacri non sunt, ut *Act.* XVII. ex *Arato*, ad Tit. I. ex *Epimenide*; non est adeo evi-

 dens

dens, libros alios, qui in Scripturis laudantur, fuiſſe divinos. Ceterum ſi providentia Dei libros illos dictavit, ac poſtmodum intercidere permiſit, putandum eſt, eos non ad perpetuum, ſed temporaneum Eccleſiæ uſum fuiſſe divinitus inſpiratos. Etiam ex Libris novi Teſtamenti periiſſe putant aliam Pauli Epiſtolam ad Corinthios, cujus videtur meminiſſe *I. Cor. V. 9.* iis verbis *Scripſi vobis in Epiſtola, ne commiſceamini fornicariis*: ſed poſſet reſponderi, *Epiſtolam* illam non eſſe aliam prius miſſam, ſed illam ipſam, in qua *Paulus* paulo ante Corinthios reprehenderat, quod inceſtuoſum ab Eccleſia non ejecerant. Quapropter in ambiguo res eſſe videtur.

§. V.

De idiomate textus originalis Sacræ Scripturæ.

Adv. I. Libri veteris Teſtamenti Protocanonici lingua Hebraica conſcripti ſunt, licet Chaldaicis characteribus ab *Eſdra* (ut vulgo creditur) poſt captivitatem Babylonicam fuerint expreſſi, cum Hebraici characteres, quales ſunt hodie in textu Samaritano, jam exoleverint, qua de re vide eruditam D. Calmet *Diſſertationem: An Eſdras charact. mutav.* Ex Deuterocanonicis vero *Tobias*, & *Judith*, & nonnullæ partes *Danielis*, & *Eſdræ* ſcriptæ ſunt Chaldaice; *Sapientia*, & ſecundus *Machabæorum* Græce. Primus vero *Machabæorum*, & *Eccleſiaſticus* Hebraice, licet hodie ſuperſit tantum Græca verſio.

II. Novi Teſtamenti textus originalis Græcus eſt, excepto Evangelio *Matthæi*, &, juxta nonnullos, Epiſtola ad Hebræos, Hebraice, ſeu potius Syriace ſcriptis: Ita *Hieronymus Præfat. in Evang.* et *Euſebius Lib. VI. Hiſt. cap. 11.* Diſputatur autem, utrum originalis Scripturæ textus ſit hodie incorruptus. *Calvinus* enim, *Kemnitius*, aliique contendunt, hodiernum Hebraicum *Vet. Teſt.* textum eſſe ubique puriſſimum. Contra vero *Melchior Canus Lib. II. de loc. cap. 13.* aliique, pluribus in locis malitia Judæorum volunt eſſe corruptum: quod et ſenſit ipſe *Morinus Lib. I. Exercit. Cap. 4.* Nos mediam ſequimur ſententiam, quæ eſt *Driedonis Lib. II. de Eccl. Dogm. cap. 1.*

PRO-

PROPOSITIO I.

Textus Hebraicus Vet. Test. incorruptus est quoad substantiam, licet non careat mendis levioribus partim negligentia Librariorum, partim ignorantia Rabbinorum.

Prob. 1ª. *pars.* 1°. Si Scripturas Hebræi corrupissent, id vel ante, vel post Christi adventum fecissent. At neutrum fingi potest. Non primum: nam *Christus*, et Apostoli numquam grande hoc scelus Judæis objecerunt; imo ipse *Christus Joan. V.* 39. eos ad scrutandas mittit Scripturas: *Scrutamini Scripturas*: nec umquam monuit, ut caverent a corruptis textibus. Non alterum, fieri enim non potuit, ut Judæi falsarent codices omnes ubique terrarum dispersos non solum apud Judæos, sed etiam apud Christianos. Ita fere argumentantur *Hieronymus in Cap. VI. Isaiæ*, *Augustinus Lib. XV. de Civ. Cap.* 13.

2°. Si Judæi Scripturæ textum, quem incredibili religione coluerunt semper, & colunt, voluissent corrumpere, maxime id fecissent iis in locis, quæ Christianæ Religioni favent. At id non fecerunt; sæpe enim magis Christianis favet Hebraicus textus, quam Græca, aut Latina versio. Ergo.

3°. Denique incredibile est, providentiam Dei id permisisse, quæ ideo Judæos per totum orbem dispersos servat, ut ex sacris Codicibus, quos ipsi circumferunt, probemus contra incredulos, non esse a nobis conficta vaticinia Prophetarum, ut observat *Augustinus Lib. XVIII. de Civ. c.* 46.

Prob. 2ª. *pars.* 1°. ex ipsis variantibus lectionibus, quæ in textu originali occurrunt, 2°. ex similitudine quarundam litterarum Hebraicarum, quæ facile secum invicem commutari possunt, ut norunt eruditi, 3°. ex punctis vocalibus, quæ Rabbini adjecerunt; mutatio enim punctorum vocis sensum immutat. Hæc tamen leviora sunt, nec textus integritatem labefactant.

Objic. cont. Iᵐ. *part. Justinus in Dialogo cum Triph.* Judæis objicit, eos quædam capita e Scripturis

abstulisse, idemque docet *Origenes Homil. XII. in Hierem*. Adde etiam, si libet, *Chrysostomum Homil. V. in Matth.* et Hieronymum variis in locis. Ergo.

℞. *Neg. conf. Justinus* enim, et *Origenes* aperte loquuntur de versione LXX., nec de omnibus ejus exemplaribus, cum Judæi falsare non potuerint exemplaria Christianorum. *Chrysostomus* vero, et *Hieronymus* de versione Aquilæ, Symmachi, et Theodotionis verba faciunt; nemo autem de ipso Hebraico textu: Imo ipse *Hieronymus in Præfat. Comment. in Isaiam* ridet eos, qui Hebraicos fontes putant esse corruptos: Vide *Duguet Dissert. XIII.*

PROPOSITIO II.

Græcus Novi Testamenti textus incorruptus est quoad substantiam, licet mendis levioribus non careat.

Prob. 1ª. *pars*. 1º. Si textus ille quoad substantiam corruptus esset, jam Ecclesia Græca, quæ eo utitur, veras *non haberet Scripturas*, quod absurdum est: 2º. Fieri non poterat, ut corruptio omnia prorsus exemplaria per orientalem Ecclesiam diffusa pervaderet; nec ullus id adverteret: Certe cum hæretici aliquid in eo textu mutare conati sunt, cito est detecta fraus; ut testatur de Marcionitis *Tertullianus Lib. V. cont. Marcion. Cap.* 13. & *Epiphanius Hær. XLII.* de Arianis *Ambrosius Lib. III de Spir. S. Cap.* 11. 3º. Latina versio recte cum Græco textu quoad substantiam consonat: Ergo &c.

Prob. 2ª. *pars*. 1º. Quia fieri non poterat, ut codex tot millibus Librariorum manibus exscriptus, humanam non pateretur infirmitatem, præsertim si attendas Græcorum Manuscriptorum litteras, & notas compendiarias, in quibus facile mendum potest irrepere. 2º. quia severa sunt nonnulla in hodierno Græco textu, quæ aliter se habebant in veteri, ut *ex. gr. Rom. XII.* καιρῷ δουλεύοντες, cum olim haberetur κυρίῳ δουλεύοντες, sicut veteres Græci Patres *Origenes*, *Chrysostomus*, *Theophilactus* legerunt, et probat *Hieronymus* in *Epist. ad Marcel.*

cellam : unde vulgata nostra recte habet *Domino servientes* .

Corollaria .

Ex his eruuntur regulæ, secundum quas textu originali uti possumus. I. Quando in nostra vulgata videtur esse librariorum error, ad textum originalem confugiendum est.

II. Quando lectio variat, præferenda quæ textui originali est conformior.

III. Cum verba ambiguum habent sensum, ex textu originali explicanda sunt.

IV. Cum vis, sive potestas, et proprietas vocabulorum quæritur, ex originali textu repetenda est.

Ex quibus vides, quantum præbeat Theologo adjumentum linguarum originalium peritia.

§. VI.

De Sacræ Scripturæ versionibus.

Adv. I. Præcipuæ Scripturarum versiones sunt Græca, Syriaca, Arabica, Chaldaica, Latina.

II. Græca versio multiplex est. 1ª. vetustissima nonnullorum veteris Testamenti librorum ante *Alexandri M.* tempora, cujus meminit *Clemens Alexandrinus Lib. I. Strom.* 2ª. celebrior Septuaginta Interpretum, qui (ut veteres omnes tradidere Patres) rogante *Ptolemæo* Philadelpho Ægypti Rege, ab *Eleazaro* Summo Judæorum Pontifice missi sunt Alexandriam; ibique non solum *Pentateuchum*, ut ex *Josepho* in *Proœm. Antiquit.* opinatur *Scaliger*, aliique recentiores Critici; sed totum vetus Testamentum ex Hebræo in Græcum transtulerunt. Scribunt autem *Justinus*, *Irenæus*, aliique, eos interpretes in cellulis septuaginta duabus inclusos, singulos versionem suam adornasse; deinde vero collatas omnium versiones tam mire consensisse, quasi uno dictante conscriptæ essent. Ex quo inferunt, eos divino Spiritu fuisse illustratos, ac motos. Sed probabilius est, eos in unam Basilicam convenientes secum contulisse,

ut ait *Hieronymus Præfat. in Pentateuchum*, id probant testimonio *Aristeæ* (a), qui negotio interfuit, et *Josephi Lib. XII. Antiq. Cap.* 2. (b) 3ª. *Aquilæ* Judæi sub *Adriano* circa annum Christi CXXX. 4ª. *Symmachi* Samaritani, qui ex Judæo Christianus in hæresim Ebionitarum incidit, scripsitque imperante Commodo. 5ª. *Theodotionis*, primum hæretici Marcionitæ, deinde Judæi sub Antonino Caracalla, cujus versionis supersunt duo postrema capita libri Danielis, et pars etiam Cap. tertii, quæ, quia deerant in aliis versionibus, ex *Theodotione* sumpta sunt. 6ª. *Hiericuntina*. 7ª. *Nicopolitana*, quarum prior in urbe *Hierico*, altera *Nicopoli* reperta est. 8ª. *Luciani* Presbyteri, et martyris. 9ª. ipsius *Origenis*, qui versionem LXX ita emendavit, additis quibusdam ex *Theodotione*, ut nova versio videretur; 10ª. denique *Hesychii*, qui eamdem versionem LXX iterum emendavit.

III. Syriaca, et Arabica versio in Ecclesiis Syrorum, atque Arabum fuit in usu. Chaldaica vero, non versio, sed *paraphrasis*, est a tribus Rabbinis sæc. V. exarata, & licet aliquando utilis sit ad sensum intelligendum, & revincendos Judæos; non semper tamen sententiam textus originalis tenet, nec a Rabbinorum fabulis est immunis.

IV. Inter innumeras Latinas versiones duæ fuerunt celeberrimæ, Itala, quæ ante *Hieronymi* ætatem in usu Ecclesiæ latinæ fuit, ideoque tunc vulgata dicebatur, quamque *Augustinus Lib. II. de Doct. Christ. cap.* 15. ceteris anteponit, licet non ex Hebræo, sed ex Græco textu tran-

(a) Libellus, qui sub nomine *Aristeæ* circumfertur, multis est refertus fabulis, & supposititius habetur a Criticis.

(b) Recentiores quidam Critici non solum cellularum circumstantiam, sed totam historiam versionis LXX contra omnium veterum auctoritatem vel negant, vel revocant in dubium. Eorum varia opinamenta vide apud Calmet *Dissert. De vers. LXX* & Natalem Alex. *Dissert. VIII. Mundi æt.* Vide etiam *Prideaux Historia des Juifs. Tom. III.*

translata esset (*a*), & *Vulgata* nostra, quæ ab ipso *Hieronymo* adornata est ex textu originali, excepto Novo Testamento, quod tantum correxit, ut ipse testatur *Lib. de Scriptor. Eccles.* necnon Libris quibusdam *Deuterocanonicis* Veteris Testamenti, quos in latinum non transtulit, nempe Libris Sapientiæ, Ecclesiastici, Machabæorum, Baruch cum Epistola Hieremiæ, et Psalmis, quorum Hieronymiana versio recepta non est in Vulgata, quia fideles in Psalmis canendis jam veteri, et communi versioni assueverant, quam, ex Origenis, et Luciani Græca interpretatione translatam, ipse Hieronymus emendavit, ut testatur *Epist. ad Juniam*, & *Fretell.* Hac hodie utimur in Latina Ecclesia.

V. *Origenes* primum edidit Biblia Tetrapla ex quatuor versionibus in quatuor columnas dispositis, scilicet LXX., *Aquilæ*, *Symmachi*, et *Theodotionis*. Deinde addidit columnas duas, quæ exhibebant Hebraicum textum Hebraicis, et Græcis characteribus descriptum; unde dicta sunt Exapla. Tandem, adjectis etiam duabus columnis, quæ versionem Hiericuntinam, et Nicopolitanam exhibebant, Biblia dedit Octapla. Hoc opus immensi laboris, et apud veteres celeberrimum, temporis injuria pessimo publico intercidit (*b*). Recentiores varia ediderunt Biblia Polyglotta; inter quæ copiosissima sunt Polyglotta *Briani Valtonis*.

VI. *Authentica* dicitur versio, quæ ab Ecclesia probata est, nullumque continet errorem in rebus Fidei, et Morum, esto in nonnullis levioribus emendari possit, idque exemplo Jurisconsultorum, qui authenticam dicunt Scripturam, quæ in publicis judiciis fidem facit. Quæritur ergo, quænam ex tot versionibus authentica dici possit.

PRO-

(a) Supersunt veteris Italæ versionis fragmenta a Patribus citata, quæ summo studio collegit Flaminius Nobilius, digessitque in ordinem, ut Italam versionem restitueret. Supersunt etiam ex veteri Psalterio Romano Introitus Missarum, Offertoria, & Invitatorium ad Matutinum, quæ Ecclesia mutare noluit.

(b) Vide Huetium in Origenianis *Lib. III. Cap. 27.*

PROPOSITIO I.

Versio LXX. fuit olim, & est modo authentica. Est contra Bellarminum Lib. II. De Verbo Dei Cap. 6.

Prob. 1ª. *pars*. Apostoli, Patres, et universa Ecclesia Græca per quinque priora sæcula ea versione usa est tum in fidelibus edocendis, tum in revincendis hæreticis vel in privatis Scriptis, vel in Conciliis. Ergo tunc versio illa authentica fuit. Hinc *Augustinus Lib. II. de doct. Christ. cap.* 15. *Septuaginta Interpretum quod ad vetus Testamentum attinet, excellit auctoritas*.

Prob. 2ª. *pars*. 1º. Fieri non potuit, ut versio illa, quæ per quinque sæcula in universa Ecclesia obtinuit, & cujus tot millia extabant exemplaria, in rebus gravibus ita corrumperetur, ut nemo errorem agnosceret, & corrigeret. 2º. Ecclesia Græca non solum schismatica, verum etiam catholica eadem Versione hodie utitur, nec umquam Latini Græcis objecerunt, quod authenticas Scripturas non haberent. 3º. *Sixtus* V. Versionem LXX, editam *Romæ* anno 1582. ex vetusto Codice Biblioth. Vaticanæ, auctoritate sua probavit, vetuitque, ne quis in posterum auderet eam immutare. Ergo.

Objic. cont. 1ªm *part. Hieronymus* sæpe carpit LXX. Interpretes. Docet enim, eos 1º. quædam testimonia omisisse, ut illa: *Ex Ægypto vocavi filium meum. Quoniam Nazaræus vocabitur. Videbunt in quem transfixerunt &c.*: 2º. quædam aliter transtulisse, sicut ea quæ favent mysterio SS. Trinitatis, *ut arcanum fidei non vulgarent*: 3º. nonnulla addidisse; 4º. in aliis *extenuasse sensum, & subvertisse fortissima testimonia contra Judæos*. Ergo.

℟. *Dist. ant.* in rebus levioribus, *conc.* in rebus gravioribus Fidei, et Morum, *neg.* Quæ enim a LXX interpretibus mutata, aut addita, aut omissa notat *Hieronymus*, non ita corrupta esse docet, ut aliquid contineant fidei, et bonis moribus contrarium, licet utilius putet, ea corrigi juxta Hebraicos fontes.

Objic.

Objic. cont. 2ᵐ *part. Hieronymus Præfat. in Lib. Paralip.* ait: *Si* LXX. *Interpretum pura, & ut ab eis in Græcum versa est; editio permaneret, superflue me, Chromati Episcoporum Sanctissime, atque doctissime impelleres, ut Hebræa tibi volumina latino sermone transferrem*: His adde, quod *Justinus in Dialogo cum Tryph.* aliique Patres passim queruntur, Judæos versionem hanc corrupisse. Ergo si à tempore *Hieronymi* ea versio erat corrupta; à fortiori hodie post tot sæcula.

℟. *Dist. cons.* Erat corrupta, & est modo in rebus levioribus, quæ Fidem, & Mores non tangunt, *conc.* Secus, *neg.* Nunquam dixit *Hieronymus*, Ecclesiam universam ad suam usque ætatem usam esse Scriptura in rebus fidei, & morum vitiata. Nec *Justinus*, aliive Patres asserunt, Judæos exemplaria omnia violasse, quod tentare non poterant in iis Codicibus, qui in Ecclesia catholica religiose servabantur.

Objic. II. *Philo*, & *Aristæas* docent, mirificam fuisse inter textum Hebraicum, & versionem LXX consonantiam. At hæc versio, qualis nunc est, ab Hebræo valde dissonat, quod non solum observat *Hieronymus* in *Epist. ad Juniam*, & alibi passim, sed etiam cuilibet legenti patet. Ergo.

℟. *Dist. min.* In levioribus, *conc.* in gravioribus, *neg.* Ita etiam Vulgata nostra authentica est, licet nonnulli in ea sint nævi.

PROPOSITIO II.

Syriaca, & Arabica versio utilis est ad quorumdam locorum sensum melius explicandum.

Prob. Cum enim eæ versiones in usu Ecclesiæ Syrorum, atque Arabum fuerint, juvat scire quomodo quædam loca explicaverint, cum præsertim de Syriaca hæc habeat *Basilius Homil. II. in Hexameron*: *Syrorum vox significantior, & evidentior, & ob affinitatem, quam habet cum Hebraica lingua, sententias Scripturarum propius attingit*. Ea usi sunt *S. Ephrem*, aliique Ecclesiæ Doctores Syri, Ergo &c.

PRO-

PROPOSITIO III.

Vulgata latina versio authentica est.

Concilium Tridentinum id definivit celebri decreto Sessionis IV. *Sacrosancta Synodus considerans; non parum utilitatis accedere posse Ecclesiæ Dei; si ex omnibus Latinis editionibus, quæ circumferuntur sacrorum librorum, quænam pro authentica habenda sit, innotescat, statuit, & declarat, ut hæc ipsa vetus & vulgata editio, quæ longo tot sæculorum usu in ipsa Ecclesia probata est, in publicis lectionibus, disputationibus, prædicationibus, & expositionibus pro authentica habeatur, & ut nemo illam rejicere quovis prætextu audeat, vel præsumat.*

Probatur I. Versio authentica non eo sensu dicitur a Tridentino, quod præferenda sit Hebraicis, Græcisque fontibus, ut falso calumniatur *Calvinus In Antidoto Sess.* IV. sed quod nihil habeat fidei, bonisque moribus adversum, & in rebus præcipuis a primario Scripturæ sensu non discrepet, licet in levioribus emendari possit. Ita sensum Tridentini explicant *Andreas Vega*, qui Concilio interfuit *Lib. XV. Cap. 9. Bellarminus Lib. II. de Verb. Dei cap.* 10., & 11. *Sixtus Senensis Lib. VIII. Biblioth.* Atqui talis est versio Vulgata latina. Universa enim occidentalis Ecclesia per tot sæcula hac una versione usa fuerat. Siquidem ab ætate *Hieronymi* statim receperat novi Testamenti editionem, quam ille contexerat jussu Damasi: vetus vero Testamentum jam a septimo sæculo secundum hanc vulgatam versionem, quæ ipsius *Hieronymi* est, in tota Ecclesia occidentali legi coepit. Si ergo hæc versio authentica non esset, jam Ecclesia catholica per tot sæcula veris caruisset Scripturis, & in rebus fidei, & morum errorem pro veritate recepisset. At id absurdum esse patet tum ex iis, quæ libro superiore diximus, tum ex iis, quæ infra dicturi sumus de Ecclesiæ *infallibilitate*. Ergo.

Prob. II. Sicut agnoscendus est judex aliquis supremus, qui libros scripturarum genuinos secernat a spuriis,

riis, ceterasque fidei controversias finiat; ita pariter idem judex debet genuinam, & authenticam Scripturarum versionem definire. Utrumque enim paris momenti est. At Ecclesiam esse supremum illum judicem ostendemus inferius. Ergo.

Prob. III. Nemo umquam tantam jactare poterit Hebraicæ linguæ peritiam, quantam habuit *Hieronymus*, qui sub quinque Hebræis Præceptoribus eam didicit, & codices Hebraicos habuit meliores. Jure ergo ejus interpretatio ceteris antelata est. Licet enim nonnulli principio, vetustatis amantiores, *Hieronymo* obloquerentur, tamen paulatim versionis ejus perspicuitatem, & fidelitatem mirari, eam summo consensu omnes receperunt, *quia hæc nova translatio* inquit Gregorius *M. Lib. XX. Moral. Cap.* 24 *ex Hebræo nobis, Arabicoque eloquio cuncta verius transtulisse perhibetur*. Atqui vulgata nostra ipsissima est *Hieronymi* versio, exceptis paucis, quæ supra dicta sunt, ut patet non solum ex præfationibus unicuique Libro præfixis, verum etiam ex eo quod quidquid in Commentariis *Hieronymus* scribit, aliquo modo ex Hebræo transferendum vel supplendum, ita habetur in vulgata; nec ullus fingi potest alius ejus auctor præter *Hieronymum*. Ergo ex ipsa auctoris eruditione Vulgata nostra versio merito palmam ceteris præripuit. Quod & confirmatur ex eo, quod per duo amplius sæcula novatores, contra eam versionem disputantes, nullum adhuc invenire potuerunt nævum, quo in rebus gravioribus ab originali textu discordet, imo ipsi Protestantes, in hac parte ceteris æquiores, Vulgatæ excellentiam fateri tandem coacti sunt, ut *Grotius*, *Casaubonus*, *Ludovicus de Dieu*, *Fagius*, & ipse *Beza* linguarum orientalium periti. Ergo &c. (a).

Sol-

(a) Vide quæ pro Vulgata copiose scribunt Andræas *Vega Lib. XV. in Conc. Trid. Cap.* 9. Driedo *Lib.* II. *de Eccles. dogm. Cap.* 1. *Coccius* Apolog pro conc. Trid. p. 1. Lindanus, *Sixtus Senensis*, *Melchior Canus*, *Bellarminus* &c.

Solvuntur Objectiones.

Objic. Declarare Versionem vulgatam authenticam est retundere diligentiam studiosorum, ne textum originalem umquam consulant. Hoc autem perniciosum est. Sicut enim *Hieronymus* utile esse credidit post veteres versiones Latinas novam ex textu Hebraico adornare; ita etiam utile erit, & licebit Recentioribus adornare novas. *Hieronymus* enim non erat in interpretando fallinescius, sive *infallibilis*, ut ei objicit ipse *Augustinus Epist. X. Unde etiam*, inquit, *nobis videtur, te quoque in nonnullis falli potuisse*. Ergo.

℞. *Neg. maj.* Numquam enim Tridentini Patres vulgatam versionem textui originali prætulerunt, aut Hebraicos, Græcosque fontes consulere prohibuerunt, ut docent illi ipsi, qui Concilio interfuerunt, Salmero *Proleg. 3.* Vega *Lib. XV. Cap. 9.* quique post Tridentinum scripserunt *Pallavicinus*, *Bellarminus* &c. Imo etiam post Tridentinum locum habent regulæ, quas §. II. in corollariis tradidimus, ut patet ex Catholicorum Interpretum consensione, qui, Ecclesia probante, ac laudante sæpe ad Hebraicos, Græcosque fontes confugiunt in Scripturis interpretandis.

℞. 2°. *Neg. min.* Inutile enim, imo et noxium esset novas quotidie versiones prodire, inter quas unusquisque fluctuaret incertus. *Hieronymus* quidem falli aliquando potuit; sed Ecclesia declarando ejus versionem authenticam, declaravit etiam, eum *actu* non fuisse deceptum in rebus gravioribus.

Inst. 1°. Posito Tridentini decreto, nemo potest vulgatam editionem rejicere, cum contra liceat rejicere textum Hebraicum ubi mendosus est. Ergo Concilium versionem textui originali præferendam decrevit.

℞. *Dist. ant.* quoad 1^{m} *part.* Nemo potest Vulgatam rejicere universam, *conc.* In nonnullis partibus, in quibus mendosa est, *neg.* Ipsi enim Pontifices *Sixtus V.* et *Clemens VIII.* Vulgatæ emendandæ operam navarunt, testatique sunt qui ei operi insudarunt, se non pauca emendanda reliquisse.

Inst. 2°. Si in una particula concedatur esse mendosa versio,

versio, in omnibus ejus nutat auctoritas; de singulis enim ejus sententiis dubitari poterit. Ergo etc.

℞. *Neg. ant.* Non enim de universis *Platonis*, *Ciceronis*, *Livii* operibus dubitamus, licet plurima in ipsis mendosa esse constet; non enim leviter, ac temere, sed gravissimis rationibus emendatio fieri debet; quæ rationes ubi desunt, rejici textus non potest, sive Hebraicus sive Vulgatus.

PROPOSITIO IV.

Merito Concilium Tridentinum proscripsit versiones Scripturæ ab hæreticis editas lingua vernacula: imo etiam merito prohibuit, ne versiones catholicorum vernaculæ passim, & sine discrimine legerentur ab omnibus.

Prob. 1ª. pars. Hæretici eo consilio multas Scripturæ versiones lingua vernacula adornaverant, ut erroris sui veneno fideles facilius inficerent. Merito ergo Ecclesia eas proscripsit.

Prob. 2ª. pars verbis regulæ IV. Indicis editi jussu Concilii Tridentini, quæ regula æquitate sua se probat: *Cum experimento manifestum sit, si Sacra Biblia vulgari lingua passim sine discrimine permittantur, plus inde ob hominum temeritatem, detrimenti, quam utilitatis oriri; hac in parte judicio Episcopi, aut Inquisitoris stetur, ut cum consilio Parochi, aut confessarii, Bibliorum a catholicis auctoribus versorum lectionem in vulgari lingua eis concedere possint, quos intellexerint ex hujusmodi lectione non damnum, sed fidei, atque pietatis argumentum capere posse.* Nimirum cum nonnullis ob infirmitatem, imperitiam, aliasve caussas offendiculo esse possint quædam historiæ, vel sententiæ Scripturarum, statuit Ecclesia, ut ii Scripturas vulgari lingua legant, qui non damnum, sed utilitatem inde possint percipere. Quod autem sequitur in ea regula: *quam facultatem in scriptis habeant. Qui autem absque ea facultate ea legere, vel habere præsumserit, nisi prius Bibliis Ordinario redditis, peccatorum absolutionem percipere non possit*, id non ubique usu receptum est: alicubi etiam in desuetudinem abiit.

Cete-

Ceterum Sacra Concilii Congregatio die 13. Junii anno 1757. declaravit, idq. Benedictus XIV. confirmavit, non comprehendi ea regula Versiones a catholicis factas, notis illustratas ex Patrum Commentariis, & ab Ecclesia probatas, qualis est versio Italica *Martini*, quæ omnium optima videtur.

Objecta diluuntur.

Objic. I. Libri Scripturarum a Sacris auctoribus scripti sunt lingua, quæ erat vulgaris apud eos populos, quibus credita sunt eloquia Dei. Deinde vero cum aliæ Nationes ad Ecclesiam venerunt, sacra Biblia in earum linguam translata sunt *ex. gr.* in Græcam, Latinam, Syriacam, Arabicam etc. Ergo.

℞. *Dist. ant.* In ædificationem, *transeat*: In destructionem, *neg.* Hoc est, licet in lingua vulgari scripti sint, vel translati Libri sacri, semper tamen ipsa naturali lege cautum est, ut si qui ex alicujus libri sacri lectione detrimentum capere possent, ab ea abstinerent; nec aliud præcepit Ecclesia Romana. Dixi *transeat*, quia non omnino verum est, Sacram Scripturam cito in vernaculam linguam cujuscumque Nationis fuisse translatam. Nam post captivitatem Babylonicam, licet Judæi, Hebraicam linguam obliti, Chaldaice, vel Syriace loquerentur, tamen Hebraicus textus religiose retentus est: Paulus ad Romanos scripsit Græce: et licet viventibus adhuc Apostolis per universum orbem fundatæ sint Ecclesiæ, non ideo tamen cito in vulgarem cujusque Gentis linguam translatæ sunt Scripturæ.

Objic. II. Chrysostomus *Homil. IX. epist. ad Colos.* *Audite*, inquit, *obsecro sæculares omnes; comparate vobis Biblia, animæ pharmaca. Si nihil aliud vultis, vel Novum Testamentum acquirite*. Imo ipse Christus *Joan. V. 39.* Judæis ait: *Scrutamini Scripturas*. Ergo Scripturæ ab omnibus etiam sæcularibus, et mulieribus passim legendæ sunt, ac proinde vulgari lingua.

℞. *Neg. conf.* Chrysostomus enim, aliique Patres, qui generatim hortantur fideles, ut legant Scripturas, intelligendi commode sunt de iis, qui nullum inde detrimentum ob suam ipsorum infirmitatem possunt acci-

pe-

pere. Verba autem Christi *scrutamini Scripturas* ad rem nostram non faciunt; nam vel intelliguntur modo indicandi, ut putat *Cyrillus*, vel modo imperandi, ut *Chrysostomus*, et *Augustinus*; manifestum est, ea dirigi ad viros in lege eruditos; Scriptura enim translata non erat in linguam Judæorum vernaculam, quæ utique erat Syriaca; atque idcirco legisperiti utebantur vel ipso originali textu Hebraico, vel ad summum Græco ex versione LXX.

Objic III. Saltem negari non debet, in Sacrificio Missæ, in administratione Sacramentorum, et publicis precibus Scripturam legendam esse lingua vulgari. Apostolus enim *I. Cor. XIV.* 16. hortatur fideles, qui dono linguarum præcellebant, ne convenientes in Ecclesiam uterentur lingua audiroribus ignota, alioquin *qui supplet*, inquit, *locum idiotæ*, *quomodo dicet amen super tuam benedictionem*, *quoniam quid dicas nescit*? Male ergo Concilium Tridentinum *Sess. XXII. de Ref. cap.* 8. & *can.* 9. cavit, ne Missa vulgari lingua celebraretur.

℟. *Neg. ant.* Periculum enim erroris, quod ex privata Scripturarum lectione timeri poterat idiotis, et infirmis, multo magis imminet ex publica lectione Scripturæ vulgari idiomate in publicis Ecclesiæ precibus, et sacrificiis; in quibus illud etiam incommodum accedit, quod si in tot linguas transferenda esset liturgia, quot sunt Christianæ gentes, vitari non posset in tot versionibus aliqua mutatio sensus, quæ semper maximi momenti esset in re tam gravi. Apostolus autem de Scriptura, aut divinis Officiis non loquitur, ut legenti patet; sed si per vim trahere velis ejus verba ad rem præsentem, observandum est, Apostolum ibidem permittere, ut quis in Ecclesia ignotis linguis loquatur, si sit qui interpretetur. *Sive lingua quis loquitur*, *secundum duos*, *aut ut multum tres*, & *per partes*, & *unus interpretetur*. Concilium autem Trid. licet vetet divina officia vulgari Lingua celebrari, monet tamen pastores, ut interpretentur, et explicent populo vulgari lingua quæ ad eorum instructionem faciunt. Quod si negligunt, ipsorum culpa est. V. *Bellarm. Lib. II. de Verb. Dei Cap.* 15. *etc.*

Inst. Absurdum est, ut qui Deum orat, nesciat quid dicat. Atqui multi ad divina officia recitanda obligantur, ut Religiosæ mulieres, qui latine nesciunt. Vnde Apostolus *loc. cit. v.* 14. *si orem*, inquit, *lingua*, scilicet ignota, *spiritus meus orat, mens autem mea sine fructu est*. Ergo.

℞. *Dist. ant.* Si non habeat mentem ad Deum elevatam, eumque laudare, et orare non intendat per verba, quæ profert in sensu matris Ecclesiæ, cujus gerit personam qui divina officia persolvit, *conc.* De talibus enim dicit Dominus *Isaiæ* XXIX. 13. *Populus hic labiis suis glorificat me, cor autem ejus longe est a me;* Secus, *nego*: alioquin multi etiam latine docti abstinere deberent a recitandis Psalmis, in quibus multa obscura sunt, nec passim ab omnibus intelliguntur; et eadem maneret obscuritas, licet in vulgarem linguam transferrentur. Iudæi etiam sacrificia, et ceremonias legales abjicere debuissent, quorum sensum ignorabant. Ceterum cum sint versiones psalmorum ab Ecclesia probatæ, potest quis privatim eas legere, ut in publicis precibus, quantum fieri potest, quod dicit intelligat. Apostolus quidem ait, eum, qui preces non intelligit, habere mentem vacuam peculiari illo fructu, qui percipitur ex sensu verborum; sed non illo, qui fluit ex elevatione mentis ad Deum, quæ præcipua pars orationis est; imo fieri potest, ut qui majori intentione ad Deum elevatus est, majorem hinc percipiat fructum, licet verba non capiat, quam qui verba intelligens, minus est ad Deum intentus. Vide S. *Thomam*, *Estium* in Commentariis. Vide etiam de toto hoc argumento *Bellarminum Lib.* II. *de Verbo Dei Cap.* 15., & 16. (a). §.VII.

(a) Vide etiam omnino *Bibliothecam Sacram D. Calmet*, quæ præmissa est ejus *Dictionario* Historico S. Scripturæ, in qua de variis editionibus, & versionibus Scripturarum eruditissime, & copiosissime differit. *Jacobus* Le *Long* edidit Bibliothecam Sacram, sive Syllabum omnium Scripturæ Sacræ editionum, ac versionum. *Richardus* Simonius *Hist. Crit. Textus N. T. Cap.* 29. varios recenset manuscriptos Codices novi Testamenti, qui hucusque fervati sunt. Idem præstat in *Hist. Crit. Vet. Test.* *Joannes Millius* in Prolegomenis N. T. variantes lectiones summo studio collegit, & de statu ipsius textus fuse agit.

§. VII.

De multiplici Scripturæ sensu.

Adv. I. Sensus Scripturæ generatim triplex est, *litteralis*, *mysticus*, et *accommodatitius*. Litteralis est, quem verba sive proprie, sive metaphorice intellecta ἀμέσως *immediate* exprimunt. Mysticus vero, seu spiritualis, quem significant ipsæ res per verba expressæ. Sic quod legitur in Genesi, *Abraham* duos habuisse filios, unum de ancilla, alterum de libera, ad litteram quidem significat, hominem illum revera duos illos filios genuisse; at Apostolus per duos filios intelligit duo Testamenta, Vetus, et Novum, illud in servitutem, hoc in libertatem filios generans. *Ad Galat.* IV.

II. Mysticus autem sensus triplex est, *Tropologicus*, qui pertinet ad mores informandos, *allegoricus*, qui est de rebus in Ecclesia militante credendis, *anagogicus* de sperandis in patria. Vnde illud:

Littera gesta docet, quid credas allegoria:
Moralis quid agas, quo tendas anagogia.

Sic ergo vox illa *Jerusalem ad litteram* designat urbem Judæorum metropolim, *allegorice* Ecclesiam, *tropologice* animam hominis, *anagogice* cœlestem beatorum patriam.

III. Accommodatitius sensus est, quem nec verba, nec res per verba significatæ indicant, sed per quamdam similitudinem ad aliud significandum aptatur. Sic quod *Eccli.* XLIV. dicitur de *Abraham: non est inventus similis illi*; Ecclesia Sanctis pontificibus applicat. Imo etiam ipsa Scriptura aliquando sensu accommodatitio utitur: ut *ex. gr. Joannes* in Apocalypsi *Cap.* XI. aptat *Enoch et Eliæ* quæ dicuntur *Zach.* IV. de *Jesu*, et *Zorobabele*: *hi sunt duæ olivæ*. Duo autem hic in re cavenda sunt: 1°. ne putemus, Scripturam sensu accommodatitio uti cum citat Prophetias veteris Testamenti, tamquam impletas in novo, qua in re deceptus est *Grotius* in *Cap.* VII. *Matt.* v. 22. merito notatus ab

Huetio, et Bossueto; 2°. ne Scripturæ verba aptentur ad res falsas, vel etiam prophanas, aut scurriles: quod severe vetat Concilium Tridentinum *Seff.* IV. Sancta enim sancte tractanda sunt, nec nisi ad pietatem, et religionem fovendam usurpari debent.

IV. Licet non semper Scriptura sub una sententia plures sensus habeat, nam ut observat *Augustinus Quaest. II. in Genes. quibusdam in locis solus sensus litteralis quærendus est*; negari tamen non potest, quin sæpe sub eadem sententia præter sensum litteralem mysticus etiam lateat. Hinc *Chrysostomus Homil.* XXXVII. *in Genesim In una*, inquit, *dictione plurima sæpe multitudo sensuum invenitur; divina enim sunt eloquia, non humana*. Idque non solum millies insinuant Patres, verum etiam ipsa Scriptura, ut patet ex Apostolo citato loco Epistolæ ad Galatas. Imo aliquando ejusdem sententiæ duplex est sensus, uterque litteralis. Sic quod de agno Paschali dicitur *Exod.* XII. 46. *Os non comminuetis ex eo*, *Joannes Cap.* XIX. 36. ad litteram explicat de Christo. Ceterum nullus est Scripturæ locus, qui nullum omnino habeat sensum litteralem, qui sensus, ut advertit Calmet *Præfat. in Lib. V. Test.* est aliorum sensuum basis, et fundamentum; meritoque *Cajetanus* reprehenditur, qui contra omnium Patrum sententiam apud Petavium *Lib. II. De opif. Cap.* 8. putat, formationem Hevæ, *Gen.* II. 21. intelligendam esse in sensu *allegorico*, excluso litterali. His ergo explicatis, dicimus:

PROPOSITIO.

Ex solo sensu litterali Scripturarum argumenta Theologica duci possunt, non ex mystico: nisi forte sensus mysticus Scripturæ, aut Traditionis auctoritate nitatur.

Prob. 1ª. *pars.* Sensus mysticus, qui Scriptura, aut Traditione non nititur, est sensus ab homine excogitatus; sed theologus non ab humanæ sapientiæ inventis, sed a sola divina revelatione argumentari debet: Ergo. Hinc *Hieronymus in Cap.* XIII. *Matth. Numquam para-*

bolæ, *& dubia ænygmatum intelligentia potest ad auctoritatem dogmatum proficere*. Et Augustinus *Epist.*XCIII. *al.* XLVIII. *c.* 8. *Quis autem non imprudentissime nitatur aliquid in allegoria positum pro se interpretari, nisi habeat & manifesta testimonia, quorum lumine illustrentur obscura?*

Prob. 2ª. *pars.* Cum Scriptura, aut traditio locum aliquem mystico sensu interpretantur, tunc non ex hominum excogitationibus, sed ex ipsa revelatione firmissimum habemus argumentum, sensum illum a Spiritu Sancto fuisse significatum. Ita ex verbis illis *Deuter.* *XXV. non alligabis os bovi trituranti*, recte concludimus, deberi stipendia ministris Evangelicis, quia Apostolus I. *Cor.* IX. 9. verba illa in hoc sensu mystico exponit.

§. VIII.

Sensus Scripturæ non est ubique clarus, etiam in rebus ad salutem necessariis.

Adv. I. Inter varios Scripturæ sensus eruendus est verus, ut argumenta inde peti possint. *Lutherus* autem in Præfatione Assertionis articulorum a *Leone* X. damnatorum, *Brentius*, *Kemnitius*, aliique passim Protestantes contendunt, Scripturæ sensum esse ubique clarissimum, nec ullo interprete, aut judice indigere. Sed aliquando idem *Lutherus* experientia victus fatetur, *Præfatione in Psalmos, esse impudentissimæ temeritatis eum, qui audeat profiteri, unum Scripturæ librum a se in omnibus partibus intellectum*. Nec abnuunt alii Protestantes, aliqua esse Scripturæ loca obscura. Quod cum priori assertione tribus modis conciliant: 1º. Scripturam esse ubique claram fidelibus, sed alicubi obscuram infidelibus: 2º. Scripturam esse claram, quia loca quædam obscura per alia loca clariora explicantur; 3º. Esse ubique claram in rebus ad salutem necessariis, licet in aliis aliquando sit obscurior, ut in descriptione Templi apud *Ezechielem*, in Prophetia *Apocalypsis etc.* Contra hos catholici sentiunt.

PROPOSITIO I.

Scripturæ sensus est alicubi obscurus.

Prob. I. Ex ipsa Scriptura. *Petrus Epist.* II. *Cap.* 3. de Epistolis *Pauli* ait: *in quibus sunt quædam difficilia intellectu, quæ indocti, & instabiles depravant, sicut & ceteras Scripturas.* Christus *Luc.* XXII. Apostolis Scripturas interpretabatur, quod fuisset inutile, si ubique claræ essent. Eunuchus *Act.* VIII. interrogatus a *Philippo*, num intelligeret Scripturam, quam legebat, respondit, *quomodo possum, si non aliquis ostenderit mihi?* Hinc David sæpe orat, ut ei legis sensum aperiat: *da mihi intellectum, & scrutabor legem tuam: Revela oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua etc. Ps.* CXVIII.

Prob. II. ex Patribus, inter quos *Gregorius Homil.* XVII. *in Ezechiel. Multa sunt*, inquit, *in Scripturis aperta, ut pascant parvulos, quædam obscura, ut exerceant fortes.* Et Augustinus *Lib.* LXXXIII *Quæst. Deus noster sic ad salutem animarum divinos libros Spiritu Sancto moderatus est, ut non solum manifestis pascere, sed etiam obscuris exercere nos vellet.* Et in *Lib. II. de doctr. Christ. cap.* 6. docet, id divino consilio factum *ad edomandam hominis superbiam*. Adde *Irenæum Lib. II. cap.* 47. *Origenem Lib. VII. contra Cels. Chrysostomum Homil.* XL. *in Joan. Ambrosium Epist.* XLIV. *ad Constantium, aliosque* (a). In his autem Scripturæ, et Patrum locis non solum dicitur, Scripturam esse obscuram hominibus infidelibus, et superbis, sed etiam fidelibus, et sanctis.

Prob. III. ratione. Tanta est in Scripturis rerum sublimitas, absentia factorum quæ narrantur, troporum, & fi-

---

(a) Origines *Lib. VII. cont. Cels.* Hieronymus *Epist. ad Paulin. & Præf. Comment. in Epist. ad Ephes. & Ep. ad Algas. q.* 8. Gregorius M. *Hom. VI. in Ezech.* Augustinus vero millies id repetit.

& figurarum multitudo, varietas sensuum, quos una, eadem littera habere potest, etc. ut necessario quædam nobis obscura esse debeant. Denique si Scriptura ubique clara est, cur ipsi Protestantes tot in eam edidere commentaria? cur inter ipsos tot agitantur lites de sensu multorum Scripturæ textuum, quas lites hucusque post annos fere trecentos componere non potuerunt?

PROPOSITIO II.

Scriptura etiam in rebus ad salutem necessariis obscura est nonnullis in locis, quæ per alia loca clariora explicari non possunt.

Prob. I. Quibusdam exemplis. 1°. Necessarium est ad salutem scire, quo sensu dixerit *Christus Matth. V.* 32. *Omnis qui dimiserit uxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam mœchari, & qui dimissam duxerit, mœchatur*: inde enim Græci errant, putantes in causa adulterii matrimonium dissolvi. Si autem iis opponas, textum hunc explicari per alium *Marci X.* 11. in quo Christus absolute pronunciat: *Quicumque dimiserit uxorem suam, & aliam duxerit, adulterium committit super eam*, reponent, potius locum *Marci* explicari per locum *Matthæi*; quod enim apud *Marcum* sine exceptione dicitur, apud *Matthæum* ostenditur intelligendum, excepta causa adulterii. Ergo locus hic obscurus de re maximi momenti per ipsam Scripturam explicari non potest. 2°. Obscurus est etiam locus Apostoli *Ephes. V.* 32. *Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo, & in Ecclesia*. Obscurum enim est, nec ex aliis Scripturæ locis constat, utrum Apostolus *magnum Sacramentum* appellaverit unionem Christi cum Ecclesia, an ipsum matrimonium, quod hujus unionis signum est; et tamen necessarium est ad salutem scire, utrum matrimonium dici possit *magnum sacramentum*. 3°. Quomodo per ipsam Scripturam explicabis quod ait idem Apostolus *I. Cor. VII.* 14. *Sanctificatus est vir infidelis per mulierem fidelem, & sanctificata est mulier infidelis per virum fidelem, alioquin filii vestri immundi essent, nunc autem sancti sunt?* Si enim Calvinistæ ex

 hoc

hoc loco contendunt, filios mulieris fidelis esse sanctos absque baptismo, sequeretur hinc etiam, virum infidelem per mulierem fidelem absque baptismo sanctificari; Apostolus enim de patre æque ac de filiis pronuntiat, eos esse sanctos per mulierem fidelem. Mitto alia Scripturæ loca.

Prob. II. ad hominem eodem argumento, quo supra usi sumus. Si Scriptura in necessariis clara est, cur apud ipsos Protestantes de rebus maxime necessariis *ex. gra.* de numero Sacramentorum, de præsentia reali Corporis Christi in Eucharistia, de justificatione etc. tam graves controversiæ sunt, quas hucusque per solam definire non valuerunt Scripturam, cum tamen omnes contendant in his rebus Scripturam esse clarissimam? Ergo.

Objectiones diluuntur.

Objic. I. Ipsa Scriptura claram se esse docet, quod saltem de rebus necessariis intelligendum est. *Deuteron. XXX. 11. Mandatum hoc, quod ego præcipio tibi hodie, non supra te est, neque procul positum, nec in cœlo situm, ut possis dicere; quis nostrum valet ad cœlum ascendere, ut deferat illud ad nos, & audiamus, & opere compleamus?* Et *Psal. XVIII. Præceptum Domini lucidum illuminans oculos: & Psal.* CXVIII. *Lucerna pedibus meis verbum tuum*, & *lumen semitis meis:* Et *Proverb. VI. 23. Mandatum lucerna est, & lex lux:* quibus concinit *Petrus II. cap. I. 19. Habemus firmiorem propheticum sermonem, cui benefacitis attendentes, tamquam lucernæ lucenti in caliginoso loco*. Ergo.

℟. *Dist. ant.* Ipsa Scriptura docet, se esse claram in multis, *conc.* in omnibus, *subdist.* vel *absque*, *immediate*, vel *mediate*, sive ope legitimi interpretis, *conc immediate* semper, *neg.* Itaque fatemur, Scripturam multis in locis esse clarissimam, ut sapienter advertit, & probat *Bossuetus* in sua *Defensione Traditionis*, qualia sunt generalia præcepta decalogi, de quibus sermo est *Deuter. XXX.*, & *Psalm XVIII.*, & *CXVIII.* & *Prov. VI.* dicunturque etiam, *non esse supra nos*, quia divinæ gratiæ auxilio ser-

servari possunt, ut post alios Patres (a) exponit Augustinus *Lib. De Perfect. just.* Item prophetiæ de *Christo*, de quibus loquitur *S. Petrus*. Sed id non obstat, quin sint etiam obscura quædam, de quibus sermo est in eodem *Deuteron. Cap.* XVII. 8. & in eodem *Psalm.* CXVIII. & in eadem Epistola Petri locis supra laudatis. Præterea etiam in locis obscuris Scripturæ dici possunt lux, lucerna, etc. non quia per se omnibus claræ sunt, sed quia cum toti Ecclesiæ, ut dicemus suo loco, earum sensus revelatus sit; quicumque fidelis ope legitimi hujus interpretis eas legerit, & intellexerit, lumen habebit lucidissimum, quo dirigatur ad vitam.

Inst. Si quæ obscuritas apparet in aliquibus Scripturæ locis, ea oritur ex legentium infidelitate. Ait enim Apostolus *II. Cor. IV.* 3. *Quod si opertum est Evangelium nostrum, in iis, qui pereunt, est opertum, in quibus Deus hujus sæculi excæcavit mentes infidelium*. Ergo ipsa per se Scriptura clara est in omnibus, sicut lumen solis clarissimum est, licet iis, qui oculos claudunt, non luceat.

℞. *Neg. ant.* Nomine enim *Evangelii* non intelligit Apostolus Sacram Scripturam, sed ipsam Christianam religionem, quæ sæpe *Evangelium* in novo Testamento dicitur, quod quidem non est opertum umbrarum, & figurarum velaminibus, ut Testamentum vetus. Si cui igitur non lucet veritas Christianæ religionis post tot miracula, prophetias, aliaque *credibilitatis motiva*, id ex cordis sui duritie, & cæcitate proficiscitur.

Inst. 2°. *Apoc. V.* 8. dicitur Agnus aperuisse librum, & solvisse signacula ejus. Ergo si quæ erat antea in Scripturis obscuritas, evanuit.

℞. *Neg. conf.* Non enim eo sensu dicitur Agnus aperuisse librum, quod omnes Scripturarum sententias explicaverit, sed quia in ejus morte impleta sunt omnia vaticinia, quæ sub umbris, & figuris obscure sacrificium Christi præsignificabant.

Ob.

(a) Tertullian. *Lib. IV. cont. Marcion.* Origenes, Ambrosius; Chrysostomus etc. *in Cap.* 10. *Epist. ad Rom.*

Objic. II *Chryfoftomus Homil. III. de Lazaro* ait, Philofophos locutos effe obfcure: *Apoftoli vero*, inquit, *& Prophetæ omnia contra fecerunt, manifefta, claraque, quæ prodiderunt, expofuerunt nobis, veluti communes orbis doctores, ut per fe quifque difcere poffit ea, quæ dicuntur ex fola lectione*. Idem repetit *Homil. III. in II. ad Theffalon.* & alibi. *Auguftinus Lib. II. de doct. Chrift. c 9. In iis, quæ aperte pofita funt in Scripturis, inveniuntur ea omnia, quæ continent fidem, moresque vivendi*; fidem fcilicet, fpem, & charitatem. Et *Lib II. de peccator. merit.* docet, modum, quo traducitur peccatum originale ideo non effe in Scripturis clare expreffum, quia ad falutem neceffaria non erat ifta notitia: *Hinc divinorum eloquiorum clariffima auctoritas effet, fi homo illud fine difpendio promiffæ falutis ignorare non poffet*. Et *Cyrillus Lib. VII. cont. Jul.* docet, ideo Scripturas fimplici ftylo fuiffe compofitas, ut cuivis perfpectæ forent. Ergo ex Patribus, faltem in rebus ad falutem neceffariis, Scriptura clara eft.

℞. *Neg. conf. Ad.* 1^m^. *Chryfoftomus* difputans contra eos, qui cum poffent ex lectione Scripturæ proficere, propter focordiam id negligebant, exaggerantes Scripturæ obfcuritatem, oratorio more eorum excutit torporem, amplificando Scripturæ claritatem. Quæ amplificatio falfa non eft; poteft enim aliquo fenfu Scriptura dici clara, 1°. Quia plurima habet clariffima, ex quibus legentes proficere poffunt; quod ad argumentum *Chryfoftomi* fufficiebat: 2°. Quia clare docet quid fit agendum in locis obfcuris, fcilicet audiendam Ecclefiam; 3°. Quia fideles a Paftoribus edocti facile intelligunt ea ipfa loca, quorum fenfus effet illis alioquin impervius. Ceterum *Chryfoftomus* agnofcit in multis Scripturæ obfcuritatem non folum *Homil. XL. in Joan.*, verum etiam in hac ipfa *Homil. III.* de Lazaro. Ait enim ante verba in objectione pofita: *Quid igitur, fi non intelligamus ea, quæ continentur in libris? Maxime quidem, etiamfi non intelligas illic recondita, tamen ex ipfa lectione multa nafcitur fanctimonia*. Et infra: *Sume librum in manum, lege hiftoriam omnem, & quæ nota funt, memoria teneas, & quæ obfcura funt, parumque manifefta, frequenter percurre: Quod fi non poteris affiduitate le-*

ctio-

ctionis invenire quod dicitur, *accede ad sapientiorem*, *vade ad doctorem*.

Ad. 2^m. Agnoscit ibi *Augustinus*, esse loca in Scripturis obscura. Docet tamen, in iis, quæ clare sunt posita, inveniri ea omnia, quæ necessaria sunt, tum quia inveniuntur clara, & aperta generalia præcepta fidei, spei, et charitatis, tum quia in iis, quæ clare posita sunt, invenitur, confugiendum ad Ecclesiam in locis obscuris. Unde distingui potest: inveniuntur omnia quæ necessaria sunt, quoad generalia præcepta fidei, et morum, *conc.* quoad omnia omnino necessaria, *subd'st.* vel *immediate*, vel *mediate*, ope scilicet legitimi interpretis, *conc.* *immediate* semper, *neg.* Pari ratione explicari potest Cyrillus.

Ad. 3^m. Agit *Augustinus* de quæstione obscurissima, quomodo scilicet peccatum originale traducatur. Cum ergo de ea re sileat omnino traditio, et Ecclesia, recte docet *Augustinus*, eam in Scripturis fuisse clarissime reperiendam, si esset scitu necessaria ad salutem.

Objic. III. Merito reprehenditur in homine sermonis obscuritas. Ergo multo minus tribuenda est Deo in Scripturis ad homines loquenti de rebus ad salutem necessariis.

R. Neg. conf. & parit. Homo enim hominem alloquitur obscure, vel quia non potest, vel quia non vult melius animi sui sensa patefacere, quorum primum infirmitatis, alterum superbiæ, vel calliditatis est. At Deus hominem alloquitur, non solum ut doceat, verum etiam ut a peccato sanet: cum ergo omnis peccati radix superbia sit, ita eloquia sua temperavit, ut claris depelleret ignorantiam, obscuris foveret humilitatem. Ceterum omnia clare aperuit Ecclesiæ, quam quisque humiliter audiens, ita intelliget obscura, ut non efferatur in superbiam. Vide *Augustinum Lib. II. de Doct. Christ. c. 6.*, *& Præfationem D. de Sacy in Librum Eccli. Art.* 1.

Corollarium.

Cum ergo Scriptura multis in locis obscura sit, quæ non possunt per alia loca clariora explicari, sequitur, quæ-

quærendum esse interpretem, qui sit a Scriptura distinctus, ut possit obscura absque erroris periculo explicare. Qui autem explicare potest textus obscuros, a fortiori interpretari poterit claros, quos hæretici, malive catholici falsis interpretationibus obnubilare moliuntur; *non enim natæ sunt hæreses aliquando*, inquit *Augustinus*, *nisi, cum Scripturæ bonæ intelliguntur n n bene*, *Tract. X. in Joan.* Confugiendum ergo est ad Traditionem, quam Capite superiori diximus esse alteram fidei regulam. Hinc *Vincentius* Lirinensis *Commonitor. C. XXXVIII. Si*, inquit, *divinis eloquiis, sententiis, promissionibus & diabolus, & discipuli ejus utuntur . . . . quid facient catholici omnes, & matris Ecclesiæ filii? Quonam modo in Scripturis sanctis veritatem a falsitate discernent? Hoc scilicet facere magnopere curabunt, quod in principio commentarii istius sanctos, & doctos viros nobis tradidisse scripsimus, ut divinum Canonem secundum universalis Ecclesiæ Traditiones & juxta catholici dogmatis regulas interpretentur.* Quam regulam a catholica Ecclesia omnibus sæculis servatam sancivit Concilium Tridentinum *Sess. IV.* Sed cum contingat aliquando, ipsam traditionem in aliquibus obscuram esse, profecto qui est legitimus Scripturarum interpres, erit et interpres traditionis, cum utrumque sit verbum Dei. Hinc cum omnes controversiæ fidei, et morum vel ex Scripturæ, vel ex traditionis sensu oriri, et definiri possint; patet, legitimum & infallibilem interpretem Scripturæ, et Traditionis esse infallibilem judicem controversiarum omnium fidei, & morum. Quis sit ergo iste judex, inquirendum est.

§. IX.

Privatus cujusque Spiritus non est legitimus, et infallibilis interpres Scripturæ, & Traditionis.

Adv. I. Jam aggredimur arcem Hæreticorum omnium. Quicumque enim a rectæ fidei regula aberrarunt, ii semetipsos constituerunt judices veri sensus Scripturarum, et omnium controversiarum fidei.

II. At Lutherani, et Calvinistæ hoc commune hæ-
re-

reticorum omnium principium, novo quodam molimine veluti basim totius sui systematis posuerunt. Docent enim, quemlibet fidelem, præsertim Prædestinatum, interius edoceri *immediate* a Spiritu S. ut de quacumque fidei controversia judicet. Hinc quodcumque Ecclesiæ judicium superbe rejiciunt. *Ad unumquemque hominem privatum*, inquit *Brentius in Prolegom. cont. Petrum Soto pertinet de doctrina religionis judicare, & vera a falsis internoscere*. Similia docent Lutherus *in Præfat. Assertion. artic. Calvinus Lib. IV. Instit. Cap. IX.* §. 8. etc. *Kemnitius in Exam. IV. Sess. Conc. Trid.* Hic igitur capitalis error, unde tot hæresum monstra prodierunt, radicitus extirpandus est.

PROPOSITIO.

Privatus cujusque Spiritus non est legitimus, & infallibilis interpres, & judex Scripturæ, & Traditionis, Dogma fidei est.

Prob. I. Fictitium esse privatum Spiritum, ipsa Scriptura clare docet, quæ in controversiis fidei, & morum privatos non ad Spiritum privatum, seu ad revelationem immediate ipsis factam a Spiritu Sancto, sed ad alium externum, & visibilem judicem mittit. *Deuteron. XVII.* 8. *Si difficile, & ambiguum apud te judicium esse perspexeris inter causam, & causam . . . . . . surge, & ascende ad locum quem elegerit Dominus, veniesque ad Sacerdotes Levitici generis, & ad judicem, qui fuerit illo tempore, quæresque ab eis, qui indicabunt tibi judicii veritatem &c.* Et *Malach. II.* 7. *Labia sacerdotis custodient scientiam, & requirent legem ex ore ejus*. Aggæi II. 12. *Interroga Sacerdotes legem*. Et *Ephes. IV.* 11. *& seq. Ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios vero Evangelistas, alios autem Pastores, & doctores ad consummationem sanctorum, in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi; ut jam non simus parvuli fluctuantes, & circumferamur omni vento doctrinæ*. Hæc verba clarissime Spiritum privatum e medio tollunt, ut patet; si enim

Spi-

Spiritus S. cuilibet privato *immediate* veritates fidei revelaret, periculum non erat ullum, ne fideles omni vento doctrinæ circumferrentur, ita ut dari iis debuerint Pastores, & Doctores. Adde quod ait Apostolus *II. Cor. XI. 14. Ipse satanas transfigurat se in angelum lucis;* ita ut facile decipiatur, qui suo ipsius spiritu ducitur; atque ideo tam multa scribit ad Corinthios, ut caveant a pseudoapostolis, quod esset inutile, si Corinthii a Spiritu sancto privatim edocti, veram doctrinam a falsa internoscerent. Præterea ipse Paulus, tam claris a Spiritu Sancto revelationibus instructus, venit Jerosolymam, & cum aliis Apostolis contulit evangelium, quod prædicabat in gentibus, *ne fortè*, inquit, *in vacuum currerem, aut cucurrissem. Galat. II. 2.* Ergo &c.

Prob. II. Longum esset, & inutile adferre testimonia Patrum (a), cum habeamus hac in re traditionem clarissimam. Nam per sæcula octodecim numquam controversiæ fidei, & morum privato cujusque spiritui permissæ, & dimissæ sunt. Ipsimet Apostoli controversiam de legalibus non cujusque privati arbitrio reliquerunt, sed solemniter in Concilio Jerosolymitano definierunt, quod omnibus sæculis imitata est Ecclesia in Conciliis. Ergo.

Prob. III. *ratione.* Si quisque privatus constituatur controversiarum fidei judex, nulla erit inter Christianos pax, nulla societas. Sociniani, Anabaptistæ, Lutherani, Calviniani contendent, somnia cordis sui a Spiritu Sancto sibi fuisse revelata. Quis ergo credat, Christum Ecclesiæ dedisse talem controversiarum judicem, qui controversias non solum non finiat, verum etiam suscitet, & in-

(a) V. Irenæum *Lib. III Cap. 3.* Athanasium *Epist. ad Solitar.* Tertullianum *toto Lib. de Præscript.* Cyprianum *Epist. III.* Ambrosium *Epist. XXXII. ad Valentinian.* Hieronymum *Epist. ad Damas.* Augustinum *Lib. I. cont. Crescon. Cap. 33.* Innocentium *I. Epist. ad Conc. Carthag.* Leon. M. *Ep. LXXXV. ad Episc. Vien.* Gelasium ad *Episc. Dardan.* Gregorium M. *Lib. IV. Epist. 52. &c.*

inflammet, reddatque inesplicabiles, atque æternas? Hujus rationis vim vel ipsi Protestantes sentiunt. Jam enim tot annos inter se digladiantur de sensu eorum verborum: *Hoc est corpus meum*. Unusquisque jactat, Spiritum Sanctum sibi revelasse ejus loci sensum, & tamen hucusque inter ipsos convenire non potuit. Ergo.

Diluuntur Objectiones.

Objic. I. *Isaiæ LIV.* 13. dicit Deus: *Ponam universos filios tuos doctos a Domino. Jerem. XXXI.* 33. *Dabo legem meam in visceribus eorum, & in cordibus eorum scribam illam.* Et I. *Joan. II.* 27. *Unctio ejus docet vos de omnibus*. Ergo Deus docet interius fideles, saltem prædestinatos.

℞. *Dist. conf.* Docet interius *mediate*, h. e. per ministerium Pastorum, *conc. Immediate*, *Subdist.* Si nomine doctrinæ intelligas gratiam, qua interius corda movet ad audiendam, credendam, & opere implendam doctrinam Pastorum, *conc.* Si intelligas immediatam revelationem unicuique factam, *neg.* alioquin nec Christus prædicasset, nec constituisset in Ecclesia Pastores, & Doctores, ne fideles circumferrentur omni vento doctrinæ. Hinc *Augustinus Tr. ct. III. in* 1. *Joan. Si unctio ejus docet nos de omnibus, quare nos sine causa laboramus? Ut quid tantum clamamus? Sed quæstionem illi ipsi Apostolo facio: unctionem habebant quibus loquebaris, ut quid talem Epistolam fecisti? quid illos docebas? Jam videte magnum Sacramentum, fratres; admonere possumus per strepitum vocis nostræ: si non sit intus qui docet, inanis fit strepitus noster.* Et mox: *neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus, idest, unctio ejus docet nos de omnibus.* Atque ita ipse *Christus* explicat locum Isaiæ *Joan. VI.* 45.

Inst. Post allata verba subdit *Jeremias*. „ Non docebit „ ultra vir proximum suum, & vir fratrem suum, di„ cens cognosce Dominum, omnes enim cognoscent me „ a minimo eorum usque ad maximum “. Ergo in novo Testamento non est opus exteriori doctrina.

R.

℞. *Neg. conf.* alias frustra docuisset Christus & Apostoli; frustra constituti essent in Ecclesia Doctores; frustra ipsi Protestantes prædicarent, scriberent, docerent. Loquitur ergo Propheta de cognitione unius veri Dei, quæ cuique fideli obvia est: *non docebit vir proximum suum dicens cognosce Dominum*: non vero de judicio omnium controversiarum fidei.

Obj c. II. Apostolus I. Cor. II. 15. ait: *Spiritualis judicat omnia, & ipse a nemine judicatur.* Ergo.

℞. *Neg. conf.* Vult enim Apostolus, homines spiritales; hoc est, qui carnis desideriis non aguntur, facile percipere sublimiora religionis dogmata, & præcepta, quæ homines carnales, utpote sensibus adversa, vel non capiunt, vel contemnunt. Ait enim versu præcedenti: *animalis homo non percipit ea, quæ sunt spiritus Dei, stultitia enim est illi, & non potest intelligere, quia spiritualiter examinatur*, seu, ut alii codices habent, *examinantur*, hoc est, quia ea, quæ sunt spiritus Dei, *spiritualiter*, scilicet per magisterium sive gratiam ipsius Spiritus S. percipienda, & dijudicanda sunt: eumdemque fere sensum habet prior lectio *examinatur*: Mox subdit: *spiritualis autem judicat omnia*, hoc est percipit non solum sensibilia, ut homo animalis, verum etiam spiritalia, quæ hominis carnalis captum superant. Verbum ergo *ανακρινειν*, quod vulgata vertit *judicare*, non significat apud Apostolum definire controversias, sed *percipere*, *cognoscere*, *dijudicare*, ut patet ex antithesi instituta inter hominem animalem, & spiritualem, & eodem sensu usurpatur sæpe a Græcis, quorum loca vide apud H. Stephanum in Thesauro, Budæum, & alios.

Inst. Subdit Apostolus: *& ipse a nemine judicatur*. Atqui hoc posteriori membro verbum judicandi de vero judicio intelligitur; ita ut sensus sit, hominem spiritualem nullius judicio, et auctoritati esse subjectum. Ergo idem significat in priori.

℞. *Neg. min.* Si enim id verum esset, magna oriretur ordinis perturbatio non solum in Ecclesia, sed etiam in republica, falsumque esset quod ait Apostolus in eadem Epistola, in corpore Ecclesiæ varia esse membra, quorum alia præsint, alia subsint. Quivis enim conten-

dens

dens, se esse hominem spiritalem, Pastorum, et Principum auctoritati rebellis esset. Sensus ergo est, rationem vitæ hominis spiritualis non posse percipi, et dijudicari ab ullo carnali homine. Potest tamen homo spiritualis ab alio spirituali homine judicari, et reprehendi, ut *Petrus* a *Paulo Galat. II.*, et quilibet fidelis ab Ecclesia, quæ maxime *spiritualis* est, ac proinde etiam ab ejus ministris, inter quos licet aliqui carnales sint, debent tamen in nomine, et Spiritu Ecclesiæ regere, et judicare.

Objic. III. Idem Apostolus *I. Thessal. V. 21. Omnia* inquit *probate, quod bonum est tenete.* Ergo unicuique privato licet dogmata fidei examinare, suumque de iis proferre, ac sequi judicium.

℟. *Neg. cons.* Apostolus enim loquitur de prophetiis, quas nonnulli fideles, dono prophetandi præditi, proferebant. Non vult igitur fideles dogmata fidei examinare, sed probare, utrum prophetiæ illæ dogmatibus fidei, quæ jam noverant, convenirent. Ait enim v. 20. *prophetias nolite spernere: omnia autem probate, quod bonum est tenete:* Neque hanc probationem fieri vult privato uniuscujusque spiritu.

Objic. IV. *Act.* XVII. 11. Berœenses erant *quotidie scrutantes Scripturas, ut viderent, si ita se haberent* quæ dicebantur a Paulo. Ergo quivis etiam laicus judicare potest ex Scripturis dogmata religionis.

℟. *Neg. cons. & parit.* Cum enim prædicatur nova religio, ut tunc fiebat a *Paulo*, licet auditoribus examinare an vera sit, hoc est an miraculis, et prophetiis constet ejus veritas. Cum igitur *Paulus* ex prophetiis veritatem religionis Christianæ ostenderet Judæis, quales erant Berœenses, poterant isti, imo et debebant examinare, num id verum esset. *Qui enim cito credit, levis est corde Eccli.* XIX. 4. At dispar est ratio ejus, cui jam constitit veritas, et divinitas Ecclesiæ. Imprudens enim esset, imo et impius, si ipse vellet privato Spiritu examinare quod docet Ecclesia, quam ipse jam credit institutam esse divinitus.

Corollarium.

Cum igitur neque Scriptura, neque privatus cujusque spiritus judices sint sensus obscuri Scripturæ, et traditionis, omniumque controversiarum fidei; nos cum catholicis omnibus asserimus, judicem hunc esse ipsam Ecclesiam. Sed, ut hoc adstruamus, edisserendum est, quid sit Ecclesia: quæ notæ, sive caracteres, quibus vera Ecclesia discernatur a falsa; quæ demum proprietates.

C A P. IV.

De Ecclesia.

§. I.

Ecclesiæ notio, & definitio.

ETsi aliquando *Ecclesiæ* nomen late accipitur pro quacumque congregatione, etiam impiorum hominum, ut in *Ps. XXV. odivi ecclesiam malignantium;* communiter tamen stricte intelligitur de collectione hominum, ad Dei cultum convocatorum; ut *Matth. XVI.* 18. *Super hanc petram ædificabo ecclesiam meam.*

Hoc modo accepta *Ecclesia*, duplici rursus sensu potest intelligi: 1°. pro universa sanctorum collectione sub uno capite Christo, quæ complectitur Ecclesiam triumphantem, militantem, et patientem in Purgatorio, ut *Ephes. I.* 22. *Ipsum dedit caput supra omnem ecclesiam;* 2°. pro sola ecclesia militante. Iterum autem hoc altero sensu usurpatum Ecclesiæ nomen tria significat; 1°. Pastores ecclesiæ; ut *Matth.* XVIII. 17. *dic Ecclesiæ:* 2°. particularem aliquam ecclesiam, ut *ecclesia Corinthi*, *ecclesiæ Asiæ*, *Macedoniæ* sæpe apud Apostolum, qui et unam familiam appellat *ecclesiam: Rom.* XVI. 5. *Salutate Priscam, & Aquilam, & domesticam ecclesiam eorum;* 3°. Ecclesiam per universum terrarum orbem diffusam. Postremo hoc sensu hic accipimus nomen Ecclesiæ, cujus definitio hæc traditur a Bellarmino.

PRO-

PROPOSITIO.

Ecclesia est cœtus hominum viatorum unius, & ejusdem fidei Christianæ professione, & eorumdem sacramentorum communione adunatus, sub regimine legitimorum Pastorum, ac præcipue Rom. Pontificis Christi vicarii.

Probatur, et explicatur definitio. Verba illa *cœtus hominum viatorum* designant genus supremum, in quo Ecclesia convenit cum quacumque hominum congregatione. Sequentia verba *unius, & ejusdem fidei professione &c.* explicant differentiam, qua Ecclesia discernitur a quacumque collectione infidelium, hæreticorum &c. Ergo recta est definitio.

Dices cum *Launoyo Lib. VIII. Epist. 13.* Non solum fides, sed etiam spes, et charitas ad naturam Ecclesiæ pertinent. Ergo melius definitur Ecclesia: *Societas hominum viatorum, & baptizatorum sive internis vinculis fidei, spei, & charitatis, sive externis communionis catholicæ, & ejusdem fidei professionis vinculis colligata &c.*

R. Neg. ant. Spes enim, et charitas licet ex promissionibus Christi numquam omnino in corpore Ecclesiæ extinguantur; non tamen ejus naturam constituunt, nec proinde in definitione ponendæ erant: 1°. quia non reperiuntur in omnibus Ecclesiæ membris, ut infra docebimus; 2°. quia cum sint proprietates occultæ in corde hominis, et invisibiles, si requirerentur ad constituendam Ecclesiæ naturam; jam Ecclesia esset corpus natura sua invisibile, quod falsum esse, et contra naturam ipsius Ecclesiæ, docebimus suo loco. Hinc pessime in Ecclesiæ definitione ponuntur verba illa disjunctiva *sive internis, sive externis vinculis colligata*, quæ eo spectant, ut possit aliquando esse Ecclesia nullo externo communionis signo colligata, adeoque invisibilis.

Ergo, inquies, nec ipsa fides in definitione ponenda erat; potest enim quis exterius simulare fidem, quam negat interius, atque ideo non minus fides, quam spes, et charitas occulta est.

℞. *Neg. seq. & parit.* Fides enim est natura sua visibilis per exteriorem professionem: ex accidenti autem est, quod quis eam simulet, quod nos de nemine suspicari debemus, quem videmus vivere in Ecclesiæ societate, nec ulla exterius signa infidelitatis proferre. At spes, et præcipue charitas sæpe occulta sunt etiam illi ipsi, qui eas habet, adeo ut quantumcumque exterius profiteatur, se illas habere; semper id occultum sit, nec per solam ejus affirmationem visibile.

Inst. Spes, & charitas constituit animam Ecclesiæ, ut post *Bellarminum* fatentur omnes, qui ejus definitionem secuti sunt, idemque docuerat *Augustinus in Breviculo Coll.* Atqui inepte quis definiret hominem describendo ejus corpus, nulla omnino injecta mentione animæ rationalis. Ergo.

℞. *Dist. ant.* Et ejusmodi locutio metaphora est, *conc.* Propria, *neg.* Vult igitur *Augustinus*, aliique, fidem, spem, & charitatem perfecte conjungere multa Ecclesiæ membra cum Christo capite, eaque movere ad opera supernaturalia, sicut anima movet viva corporis membra ad opera naturalia; sed in eo differunt ab anima, quod hæc constituat hominis naturam, illæ autem minime. Non enim ait *Augustinus*, fidem, spem, & charitatem idem esse in Ecclesia, quod est anima in *homine*, sed quod est anima in *corpore* hominis. Nos igitur eamdem metaphoram libenter sequemur, dicemusque, aliquos pertinere ad corpus Ecclesiæ, non ad animam, ut peccatores: alios ad animam, non ad corpus, ut nonnulli cathecumeni; alios ad animam simul & corpus, ut justi. Sed hic corpus Ecclesiæ visibile definiendum erat.

Objic. II. cum eodem *Launoyo*. Potest aliquando esse Ecclesia sine Pastore, ut accidit, mortuo S. Pontifice, vel tempore schismatis, cum dubitatur quisnam verus sit, & legitimus Pastor. Ergo non pertinet ad naturam, & definitionem Ecclesiæ, ut sit *sub regimine Pastorum*.

℞. *Dist. ant.* Potest esse sine Pastore, sed tunc natura sua petit, ut legitimus Pastor instituatur, sicut Monarchia tempore interregni, *conc.* Id non petit, *neg.* Cyprianus enim Ecclesiam sic describit *Epist. LXIX. ad* Pa-

Papianum : *Plebs sacerdoti adunata*, *&* *Pastori suo grex adhærens*.

Ceterum nostra definitio in singulis ferme partibus a variis hæreticis oppugnatur. Cum enim alii doceant, solos prædestinatos esse membra Ecclesiæ, ut *Joan. Wiclefus*, & *Joan. Hus*, in Concilio Constantiensi *Sess. XV.* damnati, & *Calvinus Lib. IV. Instit. Cap.* 1. §. 2. alii solos homines justos, vel saltem a criminibus gravioribus immunes, ut olim Novatiani apud *Cyprianum Ep. LI. & LII.* & Donatistæ apud *Augustinum Lib. de hæresib. Cap. LXIX.*, alii e contrario, perperam distinguentes inter articulos fidei *fundamentales*, & non fundamentales, doceant, ipsos hæreticos esse membra Ecclesiæ, si non errent in fundamentalibus, ut *Jurius* minister Calvinista, alii S. Pontificem non agnoscant, ut caput Ecclesiæ, ut hæretici ferme omnes; mirum non est, si nostram definitionem omnibus hisce erroribus oppositam oppugnent. Ut ergo ejus veritas constet, videamus modo quænam sint Ecclesiæ membra: nam de Summo Pontifice, utrum sit Ecclesiæ caput, suo loco disseremus inferius (*a*).

L 3 §. II.

(a) Quæ nos hic brevius de Ecclesia tradimus, ea fusius tractarunt inter veteres quidem *Cyprianus Lib. de Unitate Ecclesiæ*. Augustinus in *Libro De Unitate Ecclesiæ*, & aliis contra Donatistas, *Optatus Milevitanus* Libris sex *contra Parmenianum*: inter recentiores vero Joannes de Turrecremata in *Summa De Ecclesia*, Melchior Canus *Lib. IV. & V. De Locis*, Joannes Ant. Delphinus Libris tribus *de Ecclesia*, Franciscus Turrianus Libris duobus de eodem argumento, Sylvius Opusculo V. Bellarminus *Lib. III. de Conciliis*, *& Eccles.* Wallemburg *De veritate*, *& notis Ecclesiæ*, Thomassinus *De l' unitè de l' Eglise*, Nicole *Prejugès legitimes De l' unitè de l' Eglise*. *Le pretendus Reformès convaincus de Schisme*. Abbas Cordemoi *De l' infallibilitè de l' Eglise*, & alii.

§. II.

De membris Ecclesiæ. Et primo de hæreticis & apostatis.

Adv. Hæreticus est qui veritatem a Deo revelatam, & a vera Ecclesia ad credendum propositam, pertinaci animo negat. Qui autem omnem omnino Christianam religionem, ejusque dogmata ejuravit, *Apostata* dicitur. Sunt autem hæretici, & apostatæ vel *publici*; vel *occulti*, vel tantum *interni*. Publici sunt, quorum hæresis tot hominibus innotuit, ut cælari amplius communitati non possit. *Occulti*, qui licet hæresim vel ore protulerint, vel alio exteriori signo approbaverint, non tamen publice innotuerunt. Interni, qui hæresim, mente conceptam, nullo exterius signo aperuerunt.

II. *Alphonsus de Castro Lib. II. de justa hæretic. punit. Cap.* 24 docet, hæreticos aliquo sensu membra Ecclesiæ dici posse, etsi publici sint. At *Jurius* Calvinista novam comminiscitur distinctionem inter articulos fidei *fundamentales*, & *non fundamentales*, docetque, eos, qui errant in fundamentalibus articulis, ab Ecclesia esse sejunctos, secus qui errant in non fundamentalibus. Quæ sententia, etsi prima fronte mitior sententia *Alphonsi*, longe tamen absurdior, & periculosior est, tum propter novam, & hactenus inauditam distinctionem dogmatum fidei; tum quia *Alphonsus* docet quidem, hæreticos esse aliquo pacto membra ecclesiæ, sed omnem eis adimit spem salutis; hic vero tenet, hæreticos in non fundamentalibus errantes, licet propriam sibi sectam constituant, esse tamen Ecclesiæ membra, & salutem æternam consequi; quod ad *indifferentismum* pertinet, & manifesta hæresis est.

III. De internis hæreticis quæstio inter catholicos est. *Sylvius* enim post alios docet, eos vere, & absolute non esse in Ecclesia, sed tantum secundum quid, h. e. *apparenter*. Alii cum *Bellarmino Lib.* III. *De Eccle. mil. Cap.* 10. contra sentiunt. His positis, dicimus.

PRO-

PROPOSITIO I.

Haeretici, & multo magis Apostatae, publici membra Ecclesiae non sunt.

Prob. I. *ex Scriptura.* I. *Joan.* II. 19. de haereticis dicitur: *Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis; si enim fuissent ex nobis, permansissent utique nobiscum.* At si publici haeretici Ecclesiae membra essent, non possent dici in ea *non permansisse*. Et II. *Joan.* 10. *Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non affert, nec Ave ei dixeritis*: quod edixerat etiam Apostolus, monens Episcopum in *Tit.* III. 10. *Haereticum hominem post unam, & secundam correptionem devita*. Atqui homo vitandus a quolibet Ecclesiae membro, nullo pacto dici potest Ecclesiae pars, & membrum, cum nullam habeat cum reliquis partibus communionem. Ergo &c.

Prob. II. ex perpetua Ecclesiae traditione, quae semper haereticos habuit ut extraneos, eosque ad rectam fidem redeuntes suo corpori rursus coaptavit, ut patet ex *Can.* VIII., & IX. Concilii Niceni: & in Officio feriae VI. Hebdomadae majoris Deum orat, ut haereticos omnes *ad Ecclesiam revocet*; quod clare ostendit, eos antea in unitate Ecclesiae non fuisse. Hinc *Hieronymus* de haereticis omnibus pronunciat (*Lib. cont. Luciferian.*) *Sicubi audieris eos, qui dicuntur Christi, non a Domino Jesu Christo, sed a quocumque alio nuncupari, utpote Marcionitas, Valentinianos, Montenses, sive Campitas, scito, non ecclesiam Christi, sed Antichristi esse synagogam.* Atqui Scriptura, & Traditio cum haereticos ab Ecclesia excludunt, nullum omnino excipiunt, nec ullam umquam articulorum fundamentalium, & non fundamentalium adferunt differentiam, omnibus saeculis usque ad Calvinistas inauditam. Ergo non solum *Alphonsi* de Castro, sed etiam *Jurii* sententia falsa est.

Scholion.

Quod autem de publicis haereticis diximus, id intelligendum est etiam de occultis, qui tamen exteriori ali-

quo signo hæresim protulerunt. Hi enim jam excommunicati sunt, atque ideo extra Ecclesiam, ut de excommunicatis dicemus; licet exterius in corpore Ecclesiæ permanere videantur.

Diximus autem in *Prop.* *& multo magis apostata*, quia si in Ecclesia non est qui vel unum rejicit fidei articulum, ut hæreticus, multo magis qui universam religionem, & fidem ejuravit, ut apostata. Augustini, Gregorii, Ambrosii loca vide inferius *Prop.* II. (*a*)

Objectiones.

Objic. I. Christus *Matth.* XIII. docet in eodem agro esse zizania simul cum tritico. Atqui per agrum *Cyprianus Epist. LI.* intelligit Ecclesiam; per zizania vero *Hieronymus*, & *Chrysostomus*, in hunc locum scribentes, intelligunt hæreticos. Ergo in eadem Ecclesia sunt hæretici, & orthodoxi.

℟. *Dist. min.* Et *Cyprianus*, qui per agrum intelligit Ecclesiam, per zizania non intelligit hæreticos, sed fideles peccatores, sicut e contrario *Hieronymus*, & *Chrysostomus*, qui per *zizania* intelligunt hæreticos, per agrum non intelligunt Ecclesiam, sed mundum universum, *conc.* Secus, *neg.* Per agrum ergo in *Christi* parabola totus mundus intelligendus est, ut explicat ipse *Christus Ibid. v.* 38. *ager autem est mundus*. Idque observat *Augustinus Quæst. XI. in Matth. Dominus agrum ipsum non Ecclesiam, sed hunc mundum interpretatus est*. *Cyprianus* autem, qui agri significationem soli Ecclesiæ aptavit, per zizania non hæreticos, sed alios peccatores intellexit, ut recte advertit *Augustinus Lib. II. cont. Crescon. cap.* 34. At *Hieronymus*, *Chrysostomus*, aliique, qui per agrum intellexerunt hunc mundum, juxta ipsius Domini explicationem, potuerunt utique zizaniorum nomen hæreticis aptare.

Objic.

(*a*) Adde Cyprianum Epist. ad Jubajan. Augustinum. *Lib. de Unit. Eccl. Cap.* 4. *&c.*

Objic. II. Apostolus II. Tim. II. 20. *In magna*, inquit, *domo non solum sunt vasa aurea, & argentea, sed & lignea, & fictilia*. Atqui per magnam domum sine dubio intelligit Ecclesiam; per vasa autem lignea, & fictilia intelligit hæreticos. Nam paulo ante dixerat de hæreticis: *eorum sermo ut cancer serpit, ex quibus est Hymenæus, & Philetus, qui a veritate exciderunt, & subverterunt quorumdam fidem*, tum paucis interjectis subdit: in *magna autem domo* &c. Ergo.

℟. *Neg. min.* quoad secundam partem, & ad ejus confirmationem *Dist. ant.* & verba illa *in magna autem domo* referuntur ad ipsos hæreticos *Hymenæum*, & *Philetum*, *neg.* referuntur ad verba posteriora *subverterunt quorumdam fidem*, *conc.* Sensus ergo est, ideo *Hymenæum*, *Philetum*, aliosque hæreticos subvertisse fidem quorumdam, quia in magna Ecclesiæ domo non solum sunt homines in fide firmi, & in charitate radicati, vasa scilicet aurea, & argentea, sed etiam infirmi in fide, & charitate, mobiles & fragiles, vasa lignea, atque fictilia, ita ut facile circumferantur omni vento doctrinæ, & ab Ecclesia abducantur. Vide *S. Thomam Comment. in hunc loc.*

Inst. Augustinus Lib. IV. cont. Donatist. Cap. 12. ex *Cypriani* sententia per vasa lignea, & fictilia eos ipsos intelligit, *quorum sermo ut cancer serpit*, puta hæreticos: Ait enim: *& ipsos, de quibus ait Apostolus, sermo eorum ut cancer serpit, vellem intelligere foris fuisse; sed Cyprianus ipse me non sinit*. Ergo putavit, ipsos hæreticos non esse foris, sed intus, in magna domo, in Ecclesia.

℟. *Dist. ant.* Et *Augustinus* loquitur ex sua sententia *neg.* Ipse enim *Lib. de Unit. eccl. Cap.* 4. ait: *quicumque de ipso capite ab scripturis sanctis dissentiunt, etiamsi in omnibus locis inveniantur, quibus Ecclesia designata est, in ecclesia non sunt*: imo centies repetit in eodem libro; & alibi passim, hæreticos esse extra Ecclesiam. Loquitur ex sententia, quam putavit esse *Cypriani*, *Subdist.* & per eos, quorum sermo ut cancer serpit, non intelligit *formales* hæreticos, sed eos quorum prava doctrina nondum ab Ecclesia damnata est, *conc. Formales* hæreticos intelligit, *neg.* Augustinus ergo tum ali-

alibi, tum in hoc eodem Libro, sæpe docet, hæreticos esse extra Ecclesiam. Idipsum docuerat *Cyprianus*, qui idcirco hæreticorum baptismum improbabat, quod extra Ecclesiam esset datus; nec id ignorare poterat *Augustinus*. Hic autem loci ut probaret contra Donatistas, Ecclesiam constare ex justis, & peccatoribus, affert *Cyprianum*, cujus auctoritate Donatistæ abutebantur, ostenditque, S. Martyrem omnes peccatores in Ecclesiæ sinu agnovisse, etiam eos, *quorum sermo ut cancer serpit*; licet id conceptis verbis non dicat *Cyprianus*, sed putaverit ipse *Augustinus* erui posse ex ejus verbis. Ne igitur dicamus, tantum Doctorem tam aperte sibimetipsi, & *Cypriano* esse contrarium, intelligendus est de iis, quorum sermo serpit quidem, ut cancer, sed nondum damnatus est ab Ecclesia ut hæresis.

Objic. III. Hæretici habent baptismum, iis tantum exceptis, qui, errantes in fundamentalibus fidei articulis, baptismi formam immutarunt: imo iidem, si baptismum in Ecclesia susceperunt, ejus semper characterem retinent. Atqui per baptismum homo corpori Ecclesiæ inseritur. Ergo.

℟. *Dist. min.* Inseritur Ecclesiæ corpori, a quo tamen per voluntariam hæresim recedit, *conc.* secus, *neg.* Pueri enim ante usum rationis per legitimam baptismi formam corpori Ecclesiæ copulantur; at cum ad eam ætatem perveniunt, in qua sectæ suæ falsitatem agnoscere queunt, tunc, in ea voluntarie permanentes, ab Ecclesia recedunt, non secus ac ii, qui vel adulti baptizantur in hæretica secta, vel in Ecclesia nati, & baptizati, adulta ætate hæresim profitentur. Quamdiu vero sectæ suæ, in qua ab infantia baptizati sunt, falsitatem *invincibiliter* ignorant: quod contingere præcipue potest in rusticis, ubi secta aliquid non docet contra naturæ legem, vel contra prima religionis principia, quæ nemo invincibiliter potest ignorare Christianus; in Ecclesia esse pergunt. Vide Gersonem in *Tract. De probation. circa mater. fid.* et Canum *Lib. XII. Cap. 7.* in quibus multa invenies hac de re non vulgaria.

Inst. Absurdum est tot homines a salute excludere, quot sunt, qui hæreticas sectas profitentur, cum e contrario si omnes, qui dicuntur Christiani, licet hæretici, in

in sinu Ecclesiæ esse dicerentur, facilius obstrueretur os incredulis, qui ex paucitate membrorum Ecclesiæ divinam ejus institutionem oppugnant. Ergo.

℞. *Dist. ant.* Absurdum esset, si ipsi se voluntarie a corpore Ecclesiæ excluderent, *neg.* si non voluntarie excluderentur, *transeat*. Deus ergo salutis domicilium, Ecclesiam scilicet catholicam, pro salute omnium hominum constituit, sed cum non debeat homines per vim salvare; non est absurdum, sed miseranda cæcitas hominum, qui ab Ecclesia libere discedunt. Dixi tamen *transeat* altera distinctionis pars, quia etsi non voluntarie extra Ecclesiam essent, ut accidit infidelibus *negativis*, adoranda hic essent; non reprehendenda inscrutabilia judicia Dei; nec ullum hinc præjudicium opponi posset contra veritatem Ecclesiæ; quæ tam patentibus signis constabilita est, ut superiore libro ostendimus.

PROPOSITIO II.

Occulti, & interni hæretici, & Apostatæ, secundum rei veritatem absolute non sunt in Ecclesia; sunt tamen secundum quid.

Prob. 1ª. *pars*. Apostolus *Tit.* III. 11. ait, hæreticum ideo esse vitandum, quia est *proprio judicio condemnatus*; quod & clarius *Iudas* in Epistola sua v. 19. docet: loquens enim de hæreticis ait: *Hi sunt qui segregant semetipsos*: Hinc Augustinus *Lib. IV. de Bapt. Cap.* 16. Si *quisquam*, inquit, *idem sentiat quod illi, & esse noverit hæresim ab unitate catholica separatam, ubi hoc docetur, & discitur, sed alicujus sæcularis emolumenti causa in catholica unitate baptizari voluerit, vel in ea baptizatus hinc exire noluerit, non solum separatus habendus est, verum etiam tanto sceleratius, quanto magis errori hæresis, & divisioni unitatis fallaciam simulationis adjungit*. Et *Lib. De Unit. Eccl. cap.* 25. *Cum pro ipsis operibus etiam veritati apertissimæ, qua redarguitur, resistere cæperit, tunc præciditur. Et multi tales sunt in sacramentorum communione cum Ecclesia, & tamen jam non sunt in Ecclesia*. Hanc doctrinam repetit *Quæst. XI. in Matth. & Lib. II. contra*

tra Litt. Petil. Cap. 108 & *Lib. II contr. Crescon. C.* 21. Unde Cathechismus Romanus *P.* 1. *c.* 10. *q.* 2. ex Augustino Ecclesiam definit *populum fidelem*. Idem docent *Ambrosius Lib. VII. in Cap.* 11. *Luc. Gregorius Lib.* II. *Mor. c.* 15 Leo M. *Epist.* LII. Ergo.

Prob. 2ª *pars*. Hæretici, de quibus agimus, pergunt exterius veram profiteri fidem, manere in Ecclesiæ externa societate, cum reliquis fidelibus in sacramentorum participatione communicare. Ergo *secundum quid*, idest secundum externam formam, sunt in Ecclesia.

Objic. Ecclesia, ut suo loco dicemus, est corpus visibile, atqui tale non esset, si occulti, & interni hæretici, & apostatæ non essent ejus membra. Ergo.

℞. *Neg. min.* Sufficit enim, ut Ecclesia dicatur visibilis, si visibile sit ipsum corpus, in quo ex *Christi* promissionibus vera fides numquam deficiet. Et licet de unoquoque membro Ecclesiæ certi non simus absoluta certitudine, in eo esse veram fidem; sufficit tamen certitudo *moralis*, quæ ex eo oritur, quod videamus ipsum manere in Ecclesiæ societate, nec ulla infidelitatis signa exterius protulisse.

Inst. Episcopus interius hæresim, vel apostasiam fovens, pergit esse caput suæ ecclesiæ. Ergo est membrum Ecclesiæ principale.

℞. *Dist. ant.* Pergit esse caput *secundum quid*, propter jurisdictionem, quam Ecclesia ipsi non adimit, *conc.* Proprie, *neg.* Vide Sylvium *Opusc. V. Lib.* III. *Quæst. I. art.* 7.

Corollarium.

Ergo recte posita sunt in definitione Ecclesiæ verba illa: *unius fidei professione*.

§. III.

§. III.

De Schismaticis.

Adv. I. Schismaticus est qui, secessionem in Ecclesia faciens, ab unitate capitis, & membrorum, vel palam, vel latenter sejungitur.

II. Licet schisma natura sua ab hæresi sit diversum, plerumque tamen schismatici hæresim aliquam amplectuntur. Nam ut advertit Hieronymus *in Epist. ad Galat. Nullum schisma est, quod non sibi aliquam hæresim confingat, ut recte ab Ecclesia recessisse videatur.* Hic tamen loquimur de schismaticis, prout ab omni hæresi immunibus.

PROPOSITIO

Manifesti Schismatici membra Ecclesiæ non sunt.

Hæc propositio probatione non indiget, cum ipsa schismatis definitio separationem a corpore Ecclesiæ significet. Nihilominus probatur ex Patribus. *Hieronymus* enim *in* Cap. III. *Epist. ad Tit. Inter hæresim*, inquit, *& schisma hoc interesse arbitramur, quod hæresis perversum dogma habeat, schisma propter Episcopalem dissensionem ab ecclesia separet.* Fulgentius *Lib. de Fide ad Petrum cap.* 38. *Firmissime tene, & nullatenus dubites, non solum paganos, sed etiam hæreticos, & schismaticos, qui extra Ecclesiam catholicam præsentem finiunt vitam, in ignem æternum ituros.* Mitto ceteros (a) in re clarissima. Hinc Ecclesia Feria VI. Majoris Hebdomadæ orat Deum *pro schismaticis, ut eos ad sanctam ma-*

(a) Irenæus *Lib. IV. Cap.* 62. Cyprianus *Epist. LXX. ad Pupian.* Chrysostomus *Hom III. in I. ad Corinth* Hieronymus *in Cap I. Amos.* Optatus Milevit. *Lib. I. cont. Parmenian.* & alii.

matrem Ecclesiam catholicam, & Apostolicam vocare dignetur. Ergo.

Objic. I. Schismatici baptismum habent, fidem habent, unitatem habent cum *Christo* capite. Ergo.

℞. *Neg. ant.* quoad 3ᵐ. partem. Sicut enim *non potest habere Deum Patrem, qui non habet Ecclesiam matrem*, ut loquitur *Cyprianus*, ita non possunt cum *Christo* habere unitatem, qui, recedentes a Pastoribus per *Christum* statutis, discedunt a Corpore *Christi*.

Scholion.

De Schismaticis autem internis non idem dicere possumus, quod de internis hæreticis antea diximus. Schismatici enim interni peccant interius non contra fidem, quæ ad essentiam Ecclesiæ pertinet, sed contra charitatem, quam diximus ad naturam Ecclesiæ non pertinere. Cum ergo illi pergant exterius societatis vincula servare, in Ecclesia permanent.

Corollarium.

Recte igitur in definitione Ecclesiæ posita sunt ea verba: *sub regimine legitimorum Pastorum &c.*

§. IV.

De Excommunicatis.

Adv. Excommunicatio duplex est, *major*, & *minor*. *Major* hominem baptizatum privat bonis Ecclesiæ communibus, sacramentis, sacrificiis, suffragiis, aliisque; *minor* vero excludit tantum a sacramentis suscipiendis. Certum est excommunicatione *minori* multatos extra Ecclesiam non esse. Excommunicati autem majori excommunicatione vel sunt *tolerati*, vel *non tolerati*, sive vitandi.

PRO-

PROPOSITIO

Excommunicati majori excommunicatione, sive sint tolerati, sive vitandi, in Ecclesia non sunt.

Prob. I. *Matth.* XVIII. 7 de talibus ait Christus, *Si ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus* h. e. ut explicat *Augustinus Serm.* LXXXII. *al.* XVI. *De verb. Dom. noli illum deputare jam in numero fratrum tuorum.* Et Apostolus I. *Cor. V.* 2. jubens excommunicari incestuosum Corinthium: *Et non magis*, inquit, *luctum habuistis, ut tollatur de medio vestri qui hoc opus fecit*: hoc est de medio Ecclesiæ. Ergo.

Prob. II. ex *PP. Cyprianus Epist.* LXII. de excommunicatione loquens, ait: *Spiritali gladio superbi, & contumaces necantur, dum de Ecclesia ejiciuntur.* Et *Augustinus Lib. de Unit. Eccl.Cap. ult. Quisque præciditur cum visibiliter excommunicatur.* Et *Quæst.* XXXIX. *in Deuteron. Hoc nunc agit in Ecclesia excommunicatio, quod agebat tunc interfectio.* Denique quoties de excommunicatione Patres loquuntur, nomen *separationis, ejectionis*, aliave similia usurpant (*a*). At, qui ejiciuntur, præciduntur, separantur, pelluntur ab Ecclesia, in ea amplius non sunt: sicut qui interficiebantur, in societate hominum, & Republica Judæorum amplius non erant. Ergo.

Prob. III. Excommunicati omni spirituali commercio cum membris Ecclesiæ privantur. Non ergo amplius membra sunt.

Di-

(a) Eusebius *Lib. V. Hist. Cap.* 24 Epiphanius *Hæresi XLII.* Hilarius, Chrysostomus, & Theophilactus in *Cap. XVIII. Matth.* & alii.

Diluuntur objecta.

Objic. I. Augustinus *Lib. post. Collation. Cap.* 10. inquit: *Neque a populo Dei separamus quos vel degradando, vel excommunicando, ad humiliorem pœnitendi locum redigimus.* Atqui populus Dei est Ecclesia. Ergo si excommunicati non separantur a populo Dei, non separantur ab Ecclesia.

℞. 1°. Nonnulli; ut *Lensaeus Lib.* I. *de Eccl. cap.* 14. & *Bellarminus Lib.* III. *cap.* 6. suspicantur, locum *Augustini* esse mendosum, & addendam esse negationem sic: *neque enim a populo Dei non separamus.* Sed missa hac responsione.

℞. 2°. *Dist. maj.* Non separamus in perpetuum fine spe redintegrationis, *conc.* Non separamus ad tempus, scilicet donec excommunicatus resipiscat, *neg.*

℞. 3°. Attente legenti textum *Augustini* patet, eum non de majori excommunicatione loqui, sed de *degradatione*, & excommunicatione minori, qua quis ad agendam pœnitentiam tedactus, ab Eucharistiæ communione prohibebatur.

Objic. II. Excommunicatus injuste, vel juste quidem, sed perfecte contritus, si ante absolutionem moriatur, utique salvus erit. Atqui nemo salutem sperare potest, nisi membrum Ecclesiæ sit. Ergo.

℞. *Ad* 1^m^. de injuste excommunicato, *Nego suppositum.* Loquimur enim hic de excommunicatione justa; cum injuste excommunicatus non privetur communibus Ecclesiæ bonis, licet exterius se pro excommunicato gerere debeat, vel quia de injustitia non constat, vel quia scandalum timetur. *Ad* 2^m^. de juste excommunicato, sed perfecte contrito, *Dist. min.* Nemo salutem sperare potest, nisi sit membrum Ecclesiæ vel reipsa, vel voto, *conc.* Reipsa semper, *neg.* Sicut ergo cathecumeno morienti sufficit ad salutem baptismi votum, ita excommunicato perfecte contrito sufficit votum absolutionis. Utrum autem sufficiat etiam, ut ille fruatur communibus Ecclesiæ suffragiis, quæstio est inter Theologos.

Objic III. Excommunicati tolerati ex Constitutione *Martini* V., quæ incipit *Ad evitanda*, valide sacramen-

menta ministrant, imo licet cum iis communicare, etiam in sacris. Ergo saltem ii membra sunt Ecclesiæ.

℞. *Neg. conf.* Hæc enim Constitutio non est in commodum excommunicati sancita, sed in bonum, atque utilitatem fidelium, quibus multa imminerent animarum pericula, si excommunicati tolerati jurisdictione priventur, aut essent a fidelibus vitandi.

Corollarium.

Recte ergo in definitione posita sunt ea verba: *eorumdem sacramentorum communione adunatus.*

§. V.

De non baptizatis.

Adv. Qui baptismo initiati non sunt, vel infideles sunt, vel fideles. Primi in Ecclesia non sunt. *Quid enim mihi de iis, qui foris sunt, judicare?* inquit Apostolus I. *Cor. V.* 12. Fideles autem vel nolunt baptizari, vel jam volunt, ideoque curant edoceri mysteria fidei, dicunturque a verbo Græco *cathecumeni*. Qui ergo baptizari nolunt, extra Ecclesiam omnino sunt. De cathecumenis quæritur.

PROPOSITIO

Cathecumeni non sunt actu membra Ecclesiæ, sed tantum potentia.

Prob. 1ª. *pars*. Cathecumeni, utcumque ferveant charitate, non tamen ad sacramenta suscipienda cum Ecclesiæ membris admittuntur, nec ad communia Ecclesiæ bona jus habent ullum. Ergo membra Ecclesiæ actu non sunt. Hinc *Act.* II. 41. fideles tunc dicuntur *appositi*, sive adjecti Ecclesiæ corpori, cum baptismum susceperunt. *Qui receperunt sermonem ejus, baptizati sunt, & appositæ sunt in illa die animæ circiter tria millia.* Ea-

dem est omnium *Patrum* (a) sententia. Concilium Florentinum *Baptismus*, inquit, *vitæ spiritualis janua est, per quam membra Christi, ac de corpore Ecclesiæ actu efficimur*. Et Tridentinum *Sess. XIV. cap. 2. Ecclesia in neminem exercet judicium, qui non prius in ipsam per baptismi januam sit ingressus*. Ergo.

Secunda pars patet; cum enim cathecumeni ad suscipiendum baptismum disponantur, jam sunt *in potentia* membra Ecclesiæ.

Objectiones.

Objic. I. Cathecumeni cum reliquis ecclesiæ membris per fidem communicant, imo & salvi sunt, si ante baptismum in charitate decesserint. Ergo actu sunt membra ecclesiæ.

℟. *Neg. conf.* Non enim sufficit fides, ut quis membrum Ecclesiæ censeatur, sed præterea requiritur, ut in eam per baptismum, qui janua est, introeat. E contrario, ut quis salvus sit, sufficit baptismi desiderium, quo fit, ut is, licet non ad corpus, ad animam tamen, ut ita dicam, Ecclesiæ pertineat.

Inst. 1°. In Concilio Lateranensi sub Innoc. III. *cap.* 1. dicitur: *Una est fidelium universalis ecclesia, extra quam nullus omnino salvatur*. Ergo, si cathecumeni salvi esse possunt, in Ecclesia sunt.

℟. *Dist. ant.* Nullus *salvatur*, qui sit extra Ecclesiam tum reipsa, tum voto, *conc.* Reipsa semper, *neg. Dist.* etiam *conf.* Sunt in Ecclesia per votum, *conc.* Reipsa, *neg.*

Inst. 2°. Ante *Christum* fideles incircumcisi pertinebant ad Ecclesiam; ut enim observat Augustinus *Lib. II. de peccator. merit. cap.* 24. & Auctor libri de *Vocatione gentium Lib. II. cap.* 14. fuerunt etiam aliqui ex Gentilibus fideles. Ergo etiam post *Christum*.

℟. *Neg.*

(a) Tertullianus *Lib. de præscript.* Nazianzenus *Orat. in S. Lavacrum*. Chrysostomus *Hom. XXIV. in Joan.* Cyrillus Alex. *Lib. XII. in Joan. cap.* 10. Augustinus *Tract. IV. in Joan.*

℞. *Neg. conf.* Præceptum enim circumcisionis non omnibus Gentibus erat datum, sicut præceptum baptismi, sed solis Abrahæ posteris.

Objic. II. *Augustinus Tract.* IV. *in Joan.* ait *: futuri erant aliqui in Ecclesia excelsioris gratiæ cathecumeni.* Ergo.

℞. *Dist. ant.* Futuri erant in Ecclesia improprie, h. e. *in potentia, conc.* Reipsa, *neg.* Cum enim *Augustinus* passim distinguat cathecumenos a Christianis, ut *Tract.* XI. *in Joan. Nesciunt*, inquit, *cathecumeni, quod accipiunt Christiani*, non alia ratione explicari potest quod dicit, eos *esse in Ecclesia*, quam eo sensu, quo dicimus, esse in domo eum, qui in vestibulo est, ut statim ingrediatur.

§. VI.

De prædestinatis, & reprobis.

Adv. Calvinus *Lib.*IV. *Instit. Cap.* 1. §. 2. post *Wiclefum*, & *Hus*, solos prædestinatos, ait, esse membra Ecclesiæ; idque ex suo systemate deducit. Docet enim ipse, neminem veram habere fidem, nisi prædestinatum; cum ergo nemo sit membrum ecclesiæ sine fide; hinc nemo membrum ecclesiæ est, nisi prædestinatus.

PROPOSITIO.

Ecclesia constat ex prædestinatis, & reprobis: imo non omnes prædestinati sunt actu membra ecclesiæ.
Est dogma fidei.

Prop. 1ª. *pars* ex parabolis, quibus in Evangelio *Christus* ecclesiam adumbravit. Eam enim comparavit primo *areæ*, in qua continetur simul triticum, & paleæ. *Matth.* III. 12. *Permundabit aream suam, & congregabit triticum in horreum suum, paleas autem comburet igni inextinguibili.* At per triticum manifeste intelliguntur electi, sicut per paleas reprobi. 2°. Comparavit convivio, in quo repertus est homo, in tenebras exteriores projiciendus *Matth.* XXII. 3°. Agro, in quo zi-

zania cum frumento creverunt usque ad messem; tuncque demum collecta sunt in fasciculos, & in ignem projecta. *Matth.* XIII. 4°. Sagenæ missæ in mare, & ex omni genere piscium congreganti, quam, cum impleta esset, educentes, & secus littus sedentes, elegerunt bonos in vasa, malos autem miserunt foras *Matth.* XIII. 5°. Decem virginibus, quarum quinque fatuæ a nuptiali convivio exclusæ sunt *Matth.* XXV. At homo in tenebras exteriores projectus, zizania igni combusta, mali pisces foras missi, virgines fatuæ domo exclusæ, non utique significant prædestinatos, sed reprobos. Ergo. Hinc *Gregorius* M. *Lib. I. Homil. XII. in Evang. Regnum Dei*, inquit, *sæpe præsentis temporis Ecclesia dicitur, in qua, quia mali cum bonis, & reprobi cum electis admisti sunt, recte similis virginibus prudentibus, & fatuis esse perhibetur*.

Prob. 2°. *ratione*. Si Ecclesia solis constaret prædestinatis, invisibilis esset. Atqui, eam natura sua esse visibilem, docebimus inferius. Ergo.

Prob. 2ª. *pars*. Infideles, schismatici, hæretici, excommunicati membra ecclesiæ non sunt, ut supra docuimus. Atqui nonnulli ex iis sunt prædestinati. Ergo non omnes prædestinati *actu* sunt in Ecclesia. Unde *Augustinus Tract. XLV. in Joan. n.* 12. utramque propositionis nostræ partem paucis verbis complectens, ait: *secundum Dei præscientiam*, & *prædestinationem*, *quam multæ oves foris, quam multi lupi intus!* Denique Concilium Constantiense *Sess. XV.* contrariam doctrinam *Joannis Hus* damnavit.

Solvuntur Objectiones.

Objic. 1. Ecclesia ab ipso *Christo* comparatur ovili, ejusque membra comparantur ovibus *Joan. X.* 16. *alias oves habeo, quæ non sunt ex hoc ovili, & illas oportet me adducere, & fiet unum ovile, & unus pastor*. Atqui oves Christi sunt soli prædestinati. Ait enim Christus *Ibid. v.* 27. *Oves meæ vocem meam audiunt, & ego cognosco eas, & sequuntur me, & ego vitam æternam do eis, & non peri-*

vibunt in æternum, & non rapiet eas quisquam de manu mea. Ergo.

℞. *Dist. min.* Oves Christi præcipuæ sunt soli prædestinati, *conc.* Oves omnes absolute, *neg.* In Evangelio igitur nomine ovium aliquando fideles omnes veniunt, licet non sint prædestinati, ut cum Petro dicitur *pasce oves meas Joan. XXI.* 17. neque enim Petrus, ejusve successores prædestinatos cognoscere poterant, ut eos pascerent. Aliquando vero intelliguntur electi, ut in citato loco, & *Matth. XXV.* 33.

Inst. 1. Ex concessis, in laudato *Joannis* loco, nomine ovium veniunt prædestinati. Atqui Christus ait, ovile ex iis tantum ovibus constare. Ergo.

℞. *Neg. min.* Dicit enim Christus, se adducturum oves suas in ovile unum; sed non ait, ex iis ovibus solis constare ipsum ovile.

Inst. 2°. Idem est ovile Christi, & domus Christi; utrumque enim Ecclesiam significat. Atqui soli prædestinati sunt domus Christi. Ait enim Apostolus *Heb. III. quæ domus Christi sumus nos, si fiduciam, & gloriam spei usque ad finem firmam retineamus*. Ergo.

℞. *Dist. min.* Prædestinati sunt domus Christi modo quodam perfectissimo, *conc.* modo quocumque, *neg.* Hortatur itaque Apostolus fideles ad perseverantiam, docens, eos frustra esse in Ecclesia, nisi in fide, & charitate perseverent, cum soli perseverantes sint perfecti illi lapides vivi, ex quibus construitur domus Dei, in æternum duratura, Ecclesia scilicet triumphans. Vide *Estium Commentar. in h. l.*

Objic. II. Ecclesia *Cantic. IV.* 12. dicitur *hortus conclusus, fons signatus, puteus aquarum viventium*. Atqui hæc solis conveniunt prædestinatis. *Augustinus* enim *Lib. V. de Bapt. Cap.* 27. ait: *numerus ergo ille justorum . . . , de quibus dictum est: novit Dominus qui sunt ejus, ipse est hortus conclusus, fons signatus &c.* Ergo &c.

℞. *Transeat maj.* Nam ut observat *Bellarminus Lib. III. de Eccl. Cap.* 6. laudatum Canticorum locum quidam de B. Virgine, quidam, etiam probabilius, de anima justi perfecta intelligunt. Sed etsi de Ecclesia tantum intelligi posset, non sequitur, eam ex solis constare præ-

destinatis. Nam etiam in horto concluso nascuntur vepres, aliæque inutiles plantæ per agricolam evellendæ: sicut & fons signatus, & puteus aquarum viventium a sordibus identidem emundandus est. Ceterum etsi hortum conclusum omnino de solis prædestinatis velis intelligere, potest etiam hoc sensu Ecclesia sic appellari, quia solet attribui toti; quod convenit nobiliori parti, sicut solet Respublica appellari dives opum propter illustriores ejus cives. *Augustinus* autem favet potius nobis, quam adversatur; ait enim, hortum conclusum non significare Ecclesiam universam; sed partem; solos scilicet electos. Quod autem in Ecclesia tota agnoverit etiam reprobos, patet tum ex loco supra laudato; *ex tract. XLV. in Joan.* tum ex aliis.

Objic. III. Joannes in I. *Epist. c.* II. 19. ait: *Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis; si enim fuissent ex nobis, permansissent utique nobiscum.* Et Apostolus II. *Tim. II.* 19. *Firmum*, inquit, *fundamentum Dei stat, habens signaculum hoc: Novit Dominus qui sunt ejus.* Ergo reprobi, de quibus loquitur Apostolus, membra Ecclesiæ non sunt.

℞. *Neg. cons.* Illud enim *ex nobis* non significat totam Ecclesiam, sed solos prædestinatos. Sensus ergo est: prodierunt de medio nostri, h. e. de Ecclesia, in qua erant, sed non erant ex nobis, h. e. ex numero electorum; si enim fuissent ex eo numero, permansissent in Ecclesia nobiscum.

Adde quod advertit Augustinus *Tract. XLV. in Joan. & Lib. de dono persev. c.* 8. sæpe homines in Scripturis tales dici; quales nondum sunt, sed futuri prævidentur a Deo, cui omnia præsentia sunt. Sic electi; licet adhuc idololatræ, dicuntur in Scripturis *oves*, & *filii Dei*. *Alias oves habeo Joan. X.* 16. *Ut filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in unum Joan. XI.* 52. Sic igitur reprobi possunt dici *ex nobis*, & *non ex nobis*: *filii Dei*; & *filii perditionis*: *oves*, & *hædi*: oves quidem, filii Dei, *ex nobis* secundum præsentem eorum statum: hædi vero, filii perditionis, *non ex nobis* secundum Dei præscientiam; nam *secundum Dei præscientiam, quam multæ oves foris, quam multi lupi intus!*

Objic. IV. Ecclesia comparatur a Patribus Arcæ Noë, quæ

quæ fuit ejus figura. At in arca non fuerunt, nisi qui servandi erant a diluvio. Ergo in Ecclesia non sunt, nisi prædestinati.

℞. *Dist. maj.* Comparatur Arcæ quoad aliqua, *conc.* Quoad omnia, *neg.* In his ergo Patres comparationem instituunt, 1°. quod sicut nemo servatus est a diluvio, nisi qui erat in arca; ita nemo servatur, nisi qui est in Ecclesia. Ita *Augustinus Lib. V. de Bapt. cont. Donatist. Cap. ult. Hieronymus in Epist. ad Damas.* & ante eos *Cyprianus Lib. de unit. Eccl.*; 2°. quod sicut in arca non solum munda animalia erant, sed etiam immunda, sic in Ecclesia non solum boni sunt, sed etiam mali; non solum electi, sed etiam reprobi: ita *Hieronymus Lib. cont. Luciferian. Cap.* 8. & alii.

§. VII.

De Justis, & peccatoribus.

Adv. Bellarminus *Lib. III. de Eccl. Cap.* 2. scribit, docuisse *Pelagianos*, Ecclesiam constare ex solis justis, & quidem ita perfectis, ut nullum omnino peccatum habeant. Sed videtur deceptus ex quodam *Augustini* loco *Lib. de Hæresib. Cap.* 88. in quo ait, *Pelagianos* asserere *ex his hominibus* immaculatis *Ecclesiam Christi in hac mortalitate perfici*. Sed advertendum, aliud esse *Ecclesiam perfici*, aliud constare ex hominibus immaculatis. Prius docebant *Pelagiani*, quorum dogmata suo loco refutabimus: posterius numquam videntur asseruisse.

II. *Novatiani* autem, & *Donatistæ* graviorum scelerum reos asserebant, non esse Ecclesiæ membra, ut testantur *Cyprianus* de Novatianis *Epist. LII.* et de Donatistis Augustinus *Lib. de Heres. Cap.* 69.

III. *Lutherani*, ut patet ex *Confessione Augustana Art. VII.* docent, ex solis justis Ecclesiam constare. Idem sentit *Calvinus Lib. IV. Instit. Cap. I.* §. 2. sed quia in ejus systemate nemo justus est, nisi sit prædestinatus, idcirco ex solis prædestinatis constare Ecclesiam somniavit, quem errorem supra refutavimus.

IV. Ceterum *Lutherani*, & *Calviniani* duplicem fingunt Ecclesiam, aliam vere, proprieque dictam, eam-

que ex solis justis coalescere, ideoque invisibilem, solique Deo cognitam esse statuunt; aliam externam, materialem, visibilem, quæ improprie, sive per *Synecdochen*, ut explicat *Buddeus* Lutheranus, Ecclesia dicitur, in qua justi simul, & peccatores inveniuntur.

V. Peccatores illi, qui sunt etiam hæretici, vel schismatici, infideles, excommunicati extra Ecclesiam sunt, ut supra ostendimus. De reliquis ergo hic agimus.

PROPOSITIO.

Ecclesia constat ex justis, & peccatoribus, etiam scelestissimis, modo non fint hæretici, schismatici, infideles, aut excommunicati. Est dogma fidei.

Prob. I. ex omnibus iis parabolis Evangelicis, quibus supra docuimus, Ecclesiam constare ex prædestinatis, & reprobis. Eæ enim probant non solum reprobos, sed & peccatores, utcumque sceleftos, esse membra Ecclesiæ, ut patet.

Prob. II. ex constanti traditione. *Cyprianus Epist. LIV. ad Maxim. Etsi videntur in Ecclesia esse zizania, non tamen impediri debet aut fides, aut charitas nostra, ut quoniam zizania esse in Ecclesia cernimus, ipsi de Ecclesia recedamus.* Idem millies inculcat *Augustinus* in Libris contra Donatistas, tamquam constantissimam universalis Ecclesiæ fidem. Et *Tract. VI. in Joan. Si arca*, inquit, *figurabat Ecclesiam, videtis utique, quia necesse est, ut in isto diluvio sæculi utrumque genus contineat Ecclesia & corvum, & columbam. Qui sunt corvi? qui sua quærunt. Qui sunt columbæ? qui ea, quæ Christi sunt, quærunt .... Nos fatemur, in Ecclesia bonos, & malos esse, sed tamquam grana, & paleas.* Innumera ejusdem S. Doctoris testimonia collegit *Hieronymus Torrensis in Lib. I. Confess. August. Cap. 6. §. 7.* Hinc Fulgentius *Lib. de Fide ad Petrum Cap. 44. Firmissime tene, & nullatenus dubites, arcam Dei esse Ecclesiam catholicam, & intra eam usque in finem sæculi frumento mixtas paleas contineri, hoc est bonis malos Sacramentorum communione misceri: & in omni professione sive clericorum, sive monachorum, sive laico-*

eorum bonos esse simul, & malos &c. Et Gregorius M. *Homil. XI. in Evang. Nunc bonos, malosque communiter, quasi commixtos pisces, fidei sagena nos continet.*

Denique Ecclesia est visibilis, ut suo loco dicemus. Ergo continet bonos, & malos. Cum enim justitia, aut pravitas humani cordis videri ab hominibus non possint; si solis justis Ecclesia constaret; jam esset invisibilis. Commentitia ergo est, & omnibus sæculis inaudita distinctio, quam Novatores obtrudunt inter Ecclesiam visibilem, & invisibilem, cum omnes Patres, imo & ipsa Scriptura, quam solam volunt esse fidei regulam, de una Ecclesia loquantur, quam dicunt esse sagenam, bonos & malos continentem.

Solvuntur Objectiones.

Objic. I. Isaiæ XXXV. 8. hæc habentur: *Non transibit per eam pollutus . . . non erit ibi leo, & mala bestia non ascendet per eam.* Et clarius *Cap. LII.* 1. *Non adjiciet ultra, ut pertranseat per te incircumcisus, & immundus.* Sed hæc de Ecclesia prædicuntur. Ergo &c.

℞. *Ad* 1m. *Isaiæ* locum: *neg. min.* Non enim ibi sermo est de Ecclesia, sed de via, qua in Ecclesiam, seu in patriam cælestem ascenditur: ait enim: *Et erit ibi semita, & via sancta vocabitur: non transibit per eam pollutus &c.* Fatemur autem, hanc viam esse sanctam, quia ipse Christus de se ait: *Ego sum via*: per quam non ambulant peccatores, non obedientes mandatis ejus: quæ mandata etiam dici possunt via sancta, qua itur ad patriam, & per quam peccatores non ambulant.

Ad 2m. Verba illa ad litteram intelliguntur de Jerusalem, per quam prædicit Dominus, post captivitatem non amplius, per longum temporis spatium, transituros incircumcisos, & immundos, qui eam vastent, & evertant, sicut fecere Babylonii. Allegorice autem intelligi possunt etiam de Ecclesia, quæ ab incircumcisis, & immundis oppugnabitur quidem, sed numquam delebitur juxta Domini promissionem *Matth. XVI.* 18. *Portæ inferi non prævalebunt adversus eam.* Itaque *Dist. min.* Prædicuntur de Ecclesia, ita ut immundi non

non transeant per eam, more victorum, vastantes, & delentes, *conc.* ita ut nullus in ea sit immundus, *neg.*

Objic. II. Apostolus *Ephes.* V. 27. de Ecclesia ait: *Ut exhiberet sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam, aut rugam.* Ergo.

℞. *Dist. ant.* In patria cælesti, *conc.* In hoc sæculo, *subdist.* Non habentem maculam, aut rugam propter præcipua, & nobiliora ejus membra, aliasque rationes, quibus Ecclesiam dici sanctam docebimus inferius, *conc.* Propter omnia ejus membra sancta, *neg.* Itaque quod ait Apostolus *Ecclesiam gloriosam, non habentem maculam, aut rugam*, Augustinus passim de Ecclesia triumphante intelligit. Sic *Lib. de perfect. justit. Cap.* 35. *Tunc*, ait, *plena, atque perfecta erit Ecclesia, non habens maculam, aut rugam, aut aliquid hujusmodi, quia tunc erit etiam vere gloriosa. Cum enim non tantum ait*, ut exhiberet sibi Ecclesiam, non habentem maculam, aut rugam, *sed addidit* gloriosam, *satis significavit, quando erit sine macula, aut ruga, tunc utique quando gloriosa.* Idem docet *Hieronymus in Cap. XXXI. Jerem.*, *S. Thomas* 3. *P. Q. VIII. art.* 3. *ad* 2. Potest tamen etiam in hoc sæculo Ecclesia dici sancta, sine macula, propter illustriora ejus membra.

Objic. III. *Rom.* VIII. 9. *Qui Spiritum Christi non habet, hic non est ejus*; & I. *Cor.* XII. 13. *In uno spiritu omnes nos in unum corpus baptizati sumus.* Sed peccatores Spiritum Christi non habent. Ergo non sunt ejus.

℞. *Dist. min.* Non habent spiritum *Christi* inhabitantem cum charitate, *conc.* non habent Spiritum *Christi* conservantem eos in fide, quam nondum amiserunt, *neg. Distinguo* etiam *conf.* Non sunt ejus, ut membra perfecta, *conc.* non sunt ejus, ut membra imperfecta, & infirma, *neg.* Hinc *Augustinus in Psalm. XLVII. Qui sacramenta habent*, inquit, *& bonos mores non habent, & Dei dicuntur, & non Dei; & ejus dicuntur, & alieni: ejus, propter ipsius sacramentum; alieni, propter proprium vitium.*

Inst. Peccatores membra sunt diaboli, imo & filii diaboli. Atqui non potest idem esse membrum Christi, & diaboli; *Quæ enim conventio Christi ad Belial?* inquit

quit Apostolus II. *Cor.* VI. 15. Ergo nullo pacto sunt membra Christi.

℞. *Dist. min.* Non potest idem esse membrum Christi & diaboli, *sub eodem respectu*, *conc. sub diverso respectu*, *neg.* Hoc enim interest inter corpus morale, & physicum, quod in physico corpore non potest unum membrum ad duo corpora; & capita pertinere. At non ita se res habet in corpore morali; potest enim civis proditor *ex. gr.* qui cum hoste occulte consilia communicat; pertinere simul ad principem; cui utcumque subjectus esse pergit, & ad hostem, cui animo, & consiliis conjunctus est.

Inst. 2. Corpus *Christi* est vivum; Ergo non potest habere membra mortua, quales sunt peccatores. *Confirmatur*. Ecclesia ab Apostolo comparatur pani, qui ex multis frumenti granis conficitur; *Unus panis*, inquit, *unum corpus multi sumus* I. *Cor.* X. 17. At panis conficitur ex tritico, quod in scripturis justos significat, non ex paleis, quæ significant peccatores. Ergo &c.

℞. *Neg. conf* Nam etiam in corpore vivo sunt aliquando membra mortua, antequam præcidantur. Adde, peccatores non esse eo sensu membra mortua, ut nullum a *Christo* capite influxum recipiant. Retinent enim fidem, quam *Christus* per gratiam suam in ipsis servat. Ad confirmationem *respondeo*; similitudines non in omnibus urgendas esse. In hoc ergo posita est comparatio panis cum Ecclesia; quod sicut ex multis granis per aquam fit unus panis, ita ex multis hominibus per baptismum fit unum Ecclesiæ corpus, ut explicant *Cyprianus Epist. LXXVI. ad Magnum* et *Irenæus Lib.* III. *Cap.* 19.

Objic. IV. Ecclesia est sancta: Ergo singula ejus membra sancta sint, oportet. Hinc Beda *in Cap.* XXVI. *Job* Ecclesiam vocat *congregationem Sanctorum*.

℞. *Neg. conf.* Ecclesia enim, ut suo loco explicabimus, dicitur Sancta ratione *Christi* capitis; doctrinæ, Sacramentorum, & præcipuorum ejus membrorum; a nobiliori enim parte denominatio sumi potest. Quod autem ait *Beda*, Ecclesiam esse congregationem Sanctorum, eo sensu intelligendum est, quod extra Ecclesiam nemo fit san-

fanctus, nisi, saltem voto, ad eam aliquo pacto pertineat, ut cathecumeni.

Objic. V. Chrysostomus *Homil. IV. in* II. *Epist. ad Tim.* docet, Apostolum per *magnam domum*, in quâ esse dicit vasa aurea, & fictilia, non intelligere Ecclesiam, sed mundum: *quia*, inquit, *in Ecclesia nullum vult esse vas ligneum, aut fictile*. Ergo.

℟. *Dist. ant.* Nullum vult esse vas ligneum, aut fictile, quasi necessarium Ecclesiæ, sicut necessaria sunt in magna domo vasa lignea, & fictilia, *conc.* Nullum omnino, *neg.* Ita seipse explicat *Chrysostomus* paulo post laudata verba: *non itaque*, inquit, *inter necessarias res malitia est*. Mundus autem etiam per malos ex accidenti ornatur. Quod autem S. Doctor, etiam malos esse in Ecclesia, docuerit, patet ex ejus expositione I. in *Psalm.* XXXIX. *Nec ex perfectis quidem*, inquit, *universa constat Dei Ecclesia, sed habet eos etiam, qui ocio, & socordiæ se dedunt, mollemque, & dissolutam vitam amplectuntur, & libenter serviunt voluptatibus*.

Objic. VI. Sæpe docet *Augustinus*, impios homines, æque ac hæreticos, non esse membra Christi, sed esse extra Ecclesiam; atque inde Donatistas redarguit, eo quod hæreticorum rejicerent baptismum, non respuerent vero baptismum sceleftorum hominum, cum utrique ad Ecclesiam non pertineant. Sic *Lib. II. cont. Crescon. Cap.* 21. *Etiam*, inquit, *nesciente Ecclesia, propter malam, pollutamque conscientiam damnati a Christo, jam in corpore Christi non sunt, quod est Ecclesia, quoniam non potest Christus habere membra damnata. Proinde & ipsi extra Ecclesiam baptizant*. Similia alibi repetit. (a) Ergo.

℟. *Dist. ant.* Docet impios non esse in Ecclesia eo modo, quo Donatistæ contendebant, debere aliquem esse membrum Christi, et Ecclesiæ, ut valide baptizaret, *conc.*

(a) *Lib. De unit. Eccl. Cap* 21. *Tract. VI. in Joan. n.* 12. *Lib. III. De bapt. Cap.* 18., *& alibi*.

conc. Non esse in Ecclesia, nec membra Christi ullo modo, *neg.* Putabant itaque Donatistæ, non valere baptismum, nisi minister in Ecclesia sit vivum, ac perfectum Christi membrum, eo quod, inquiebant, nemo potest alteri dare quod ipse non habet. Ex quo sequebatur, non minus hæreticorum, quam impiorum rejiciendum esse baptismum. Cum ergo illi hæreticorum baptismum rejicerent, impiorum vero retinerent; recte eos argumento *ad hominem* refellit *Augustinus*. Ceterum, peccatores esse in Ecclesia, tam sæpe, tam luculenter contra Donatistas docuit, et ostendit, ut absurdum sit vel suspicari, eum in contraria fuisse opinione versatum. Vide Nicolium *De unit. Eccl. Lib. I. Cap. 1.*

Scholium.

Quamvis fidei dogma sit, peccatores esse Ecclesiæ partes; quæstio tamen inter Theologos agitatur, utrum proprie dici debeant Ecclesiæ *membra*. Multæ enim sunt partes corporis, quæ membra dici non possunt, ut humores, dentes, pili. *Joannes de Turrecremata, Melchior Canus, Petrus Soto*, aliique docent, peccatores non vere, & proprie dici Ecclesiæ membra, laudantque etiam pro hac sententia *S. Thomam*, qui ait, peccatores esse membra *æquivoce in* III. *Dist.* 13. *q.* 2. *art.* 2. *Quæstiunc.* 2. *ad* 2. Is tamen 3. P. *Summæ Q.* VIII. videtur id correxisse. At *Bellarminus*, aliique docent, vere, et proprie dici debere peccatores membra Ecclesiæ, alioquin, inquiunt, Pastores iniqui non essent vera Ecclesiæ membra, cum tamen ipsi sint capita, h. e. membra præcipua.

C A P. V.

De notis veræ Ecclesiæ.

Adv. I. JAm in primo libro sola ratione naturali contra incredulos demonstravimus, 1°. religionem Christianam divinitus esse institutam a *Christo*, & per Apostolos longe, lateque in orbe fundatam; 2°. Extra eam religionem nemini fas esse salutem sperare. Ex qui-

quibus pronum est colligere, 1°. veram *Christi* Ecclesiam non posse esse nisi *unam*, quia veritas una est; 2°. non posse esse nisi *Sanctam*, quia Deus nonnisi sanctæ religionis potest esse auctor; 3°. non posse esse nisi *Catholicam*, sive *universalem*; quia Deus eam ad omnium hominum salutem fundavit; 4°. non posse esse nisi *Apostolicam*, quia Ecclesia *Christi*, non fundata ab Apostolis, non potest esse Ecclesia *Christi*. Hinc etiam ostendimus, solam Ecclesiam Romanam esse veram Christi Ecclesiam.

II. At nunc, cum traditionis, & Scripturæ veritatem statuerimus, juvat novo molimine rem adgredi, & tribus veluti lucidissimis facibus Scripturæ, traditionis, & rationis naturalis exquirere, quænam sint notæ, seu characteres, quibus vera Christi Ecclesia discernatur ab iis, quæ falso sibi hoc nomen vindicant, ut tandem contra hæreticos omnes concludamus, eas notas soli Romanæ Ecclesiæ convenire.

III. *Nota*, seu character veræ Ecclesiæ debet esse 1°. notior ipsa Ecclesia, ut fatentur Hæretici, 2°. debet uni, & soli veræ Ecclesiæ convenire. Si unum ex his duobus desit, non potest aliquid constitui tamquam veræ Ecclesiæ *nota*.

IV. Quod autem revera sint quædam notæ, seu signa veræ Ecclesiæ, quæ ab omnibus facile videri possunt, docet *Augustinus Tract. I. in Joan.* dicens: *possumus digito demonstrare Ecclesiam Christi, & sunt cæci, qui eam non vident*; & persuadet etiam recta ratio; frustra enim Deus veram fundasset Ecclesiam ad omnium hominum salutem, nisi certis notis, & characteribus eam discrevisset a falsis.

V. Quæritur ergo, quænam sint veræ Ecclesiæ notæ. Protestantes duas statuunt, 1°. veritatem doctrinæ, 2°. rectam administrationem sacramentorum, ut constat ex Confessione *Augustana Art. VI. Calvino Lib. IV. Instit. cap. 1. §. 10.* aliisque; quæ duæ ad unam reduci possunt, nempe ad solam doctrinæ veritatem. Catholici e contrario docent esse quatuor, scilicet eas ipsas, quas principio commemoravimus, nempe, ut Ecclesia sit Una, Sancta, Catholica, & Apostolica.

§. I.

§. I.

PROPOSITIO

Veritas doctrinæ, & legitima Sacramentorum administratio, & usus non sunt nota veræ Ecclesiæ.

Prob. I. *Nota* debet esse clarior, & notior ipsa re, quam inquirimus. At veritas doctrinæ, & legitima Sacramentorum administratio, et usus non sunt notiora, et clariora ipsa Ecclesia, quæ inquiritur. Unaquæque enim secta contendit, se veram tradere doctrinam, recteque administrare Sacramenta. Et ne dicas, per Scripturam cognosci doctrinæ veritatem: quævis secta profert pro dogmate suo Scripturam. Quomodo ergo inter tot dissidentes hæreses cognoscent homines, præsertim rudes, et indocti, quænam sit vera doctrina, ut inde sciant, quæ vera Ecclesia sit? Spiritus Sanctus, inquiunt novatores, revelat cuique, præsertim prædestinato, verum Scripturæ sensum; ut inde noscat, eam esse veram Ecclesiam, quæ sensum illum amplectitur. Sed prætterquam quod nemo scit, se esse prædestinatum, ut suo loco docebimus, ideoque nemo scit, utrum ipse fallatur; quævis novatorum societas a Spiritu Sancto se accepisse jactat sensum Scripturarum: Luterani *ex. gr.* a Spiritu S. accepisse se putant sensum verborum, quibus Eucharistia est instituta: Zuingliani, et Calvinistæ putant, se a Spiritu Sancto accepisse contrarium. Ergo veritas doctrinæ non est notior ipsa Ecclesia, quæ inquiritur.

Prob. II. Nota Ecclesiæ non debet nisi soli veræ Ecclesiæ convenire. At sectæ Schismaticorum initio schismatis veram doctrinam, et legitimam Sacramentorum administrationem retinere solent, et tamen vera Ecclesia non sunt. Ergo.

Prob. III. Scriptura, et Patres clare docent, non ex veritate doctrinæ dignoscendam Ecclesiam, sed ex vera Ecclesia accipiendam esse doctrinæ veritatem. Ita Apostolus *Ephes.* IV. 11. docet, divinitus constitutos esse in Ecclesia *Pastores, & doctores, ut non circumferamur* omni

omni vento doctrinæ: Et *Tertullianus Lib. de præscript. Cap.* 21. *Quid prædicaverint*, inquit, *Apostoli*, *quid Christus illis revelaverit*, & *hic præscribam*, *non aliter probari debere*, *nisi per easdem Ecclesias*, *quas ipsi Apostoli condiderunt*. Similia docent *Augustinus Lib.* XIII. cont. *Faust. cap.* 13. *Irenæus Lib.* III. *cap.* 2. aliique.

Prob. IV. Si veritas doctrinæ constituatur tamquam Ecclesiæ nota, lata unicuique patebit via a vera Ecclesia recedendi. Quisque enim nova dogmata procudens, eaque verbis Scripturarum, in alienum sensum utcumque tortis, fulciens, calumniari poterit Ecclesiam tamquam veræ fidei inimicam. Tam longe igitur abest, ut sapientissimus Ecclesiæ fundator Deus hanc nobis dederit notam, qua veram Ecclesiam dignoscamus, quin potius hæc aptissima esset ratio veram Ecclesiam ignorandi, et obscurandi.

Objic. cum *Molineo*. Nihil cognosci potest, nisi cognoscatur id, quod ad ejus essentiam, et definitionem pertinet. Sed veritas doctrinæ pertinet ad definitionem, et naturam Ecclesiæ, quam diximus esse *cœtum hominum viatorum*, *unius fidei*, utique veræ, *professione* &c. *copulatum*. Ergo non potest cognosci vera Ecclesia, nisi per veritatem doctrinæ.

℞. *Neg. maj.* Multa enim cognoscimus, et discernimus a ceteris, licet eorum nondum cognoscamus, imo et ignoremus essentiam. Sic lupum ab ove, aurum a luto per alias visibiles notas primo aspectu discernimus, licet eorum naturam nondum perspectam habeamus.

Objic. II. Scriptura est notior Ecclesia; quia per ipsam Scripturam probatur Ecclesia. Hinc *Augustinus Lib. de Unit. Eccl. cap.* 3. *Nolo*, inquit, *hominum documentis*, *sed divinis oraculis Sanctam Ecclesiam demonstrari*: & *cap.* 2. *ubi sit Ecclesia* .... *puto quod potius in illius verbis eam quærere debeamus*, *qui veritas est*, & *optime novit corpus suum*. Imo pressius loquens *Chrisostomus Hom. XLIX. in Matth.* ait: *qui ergo vult cognoscere*, *quæ sit vera Ecclesia Christi*, *unde cognoscat*, *nisi tantummodo per Scripturas*? Ergo.

℞. *Dist. ant. Absolute*, & *simpliciter*, *neg. hypote-*
tice;

tice; nempe in hypothesi, qua quis agnoscat Scripturam, et nolit agnoscere Ecclesiam, *subdist. Remote*, quatenus Scriptura suppeditat notas, quibus vera Ecclesia dignoscatur, *conc. Proxime*, *Transeat*. Itaque *absolute* Ecclesia notior est Scriptura, tum quia extabat ante Scripturam; tum quia ab Ecclesia discimus, qui sint genuini Scripturarum libri, quos hæretici pro lubitu aut rejiciunt, aut mutilant; tum denique quia nonnisi ab Ecclesia discere possumus sensum Scripturæ, ubi obscurior est. Sed si quis, Scripturas admittens, Ecclesiam nolit agnoscere, tunc per Scripturam ostendemus ei Ecclesiæ veritatem, quia inde discimus notas, quibus vera Ecclesia discernitur. Atque id sibi volunt Patres in Objectione citati. Adverte tamen, auctorem *Operis imperfecti in Matthaeum*, in quo opere est laudata *Homil.* XLIX. non esse *Chrysostomum*, cum multa habeat ex libris apocryphis, nonnulla etiam, ut ait *Tournely*, hæretica, et doctrinæ *Chrysostomi* contraria.

Objic. III. Symbolum Apostolorum habitum est a Patribus ut tessera, qua fideles ab infidelibus distinguuntur. Ergo doctrina est nota Ecclesiæ.

℞. *Dist. ant.* Symbolum est tessera, qua fideles distinguuntur ab infidelibus non Christianis puta *Judæis*, *Mahumetanis*, *Idololatris*, *conc.* qua distinguuntur a sectis hæreticorum, et schismaticorum, *neg.* Schismatici enim, et plures hæretici retinuerunt Symbolum, ut *Pelagiani*, *Nestoriani* &c. nec tamen erant vera Ecclesia *Christi*.

Objic. IV. Non potest esse vera Ecclesia *Christi* sine vera doctrina. Ergo veritas doctrinæ est ejus nota.

℞. *Neg. conf.* Fatemur in vera *Christi* Ecclesia veram tradi doctrinam; hinc tamen non sequitur, veritatem doctrinæ esse ipsius notam, propter rationes supra explicatas.

§. II.

PROPOSITIO.

Notæ Ecclesiæ quatuor sunt simul sumtæ, nempe ut sit Una, Sancta, Catholica, & Apostolica.

Dicimus autem has esse Ecclesiæ notas *simul sumtas*; quia si quælibet seorsim accipiatur, distinguit quidem Ecclesiam *negative*, ut ajunt, h. e. demonstrat, eam societatem, cui vel una ex his quatuor notis deest, non esse veram Ecclesiam, sed non distinguit *positive*, h. e. non certo demonstrat, societatem, cui una, aut altera ex his notis convenit, veram esse Ecclesiam, nisi omnes simul notæ conveniant.

Prob. I. Ex Symbolo Nicæno, et Constantinopolitano Ecclesia ita describitur: *Credo . . . unam, Sanctam, Catholicam, & Apostolicam Ecclesiam*. Hæ sunt notæ igitur, quibus vera Ecclesia discernitur.

Prob II. ratione initio capitis explicata. Ecclesia a Christo divinitus instituta non potest esse, nisi una, sancta, catholica, et Apostolica; et vicissim Ecclesia, quæ simul est una; sancta, catholica, Apostolica non potest esse, nisi illa ipsa, quam *Christus* divinitus instituit. Ergo quatuor istæ notæ uni veræ Ecclesiæ a Christo fundatæ conveniunt; aliunde sunt notiores ipsa Ecclesia, quam inquirimus, quia, ut dicemus inferius singillatim eas notas expendentes, sunt characteres unicuique attendenti visibiles. Ergo etc.

Obiic. Inter catholicos non convenit, quænam sint Ecclesiæ notæ. Etenim *Augustinus Lib. cont. Epist. fundam.* sex ponit notas Ecclesiæ: *Hieronymus Dial. cont. Lucif.* duas. Lirinensis *in Common* tres. Bellarminus *Lib. IV. de Eccl. cap.* 3. quindecim; alii alias. Ergo.

℞. *Dist. ant.* Et tamen notæ ab omnibus positæ reduci possunt ad illas quatuor, *conc.* Non possunt ad eas reduci, *neg.* Hinc *Bellarminus* fatetur, quindecim notas

notas, a se fuse explicatas, ad illas quatuor referri posse, quæ communiter a recentioribus proponuntur. Nunc quoniam generatim notas veræ Ecclesiæ statuimus, de singulis seorsim agendum est.

§. III.

De Unitate Ecclesiæ.

Adv. I. Tria hic explicanda sunt, 1°. veram Ecclesiam esse unam, 2°. qua in re illa unitas sit ponenda; 3°. cuinam societati congruat unitas, quæ est veræ Ecclesiæ nota.

II. Veram Ecclesiam esse unam, Protestantes fatentur, Licet enim ipsi duplicem fingant Ecclesiam, ut supra docuimus, tamen nomen Ecclesiæ vere, et proprie uni justorum collectioni convenire docent. Sed quærentes, in quo posita sit illa unitas, mirifice a catholicis dissentiunt. Docent enim, præsertim Calvinistæ post *Jurium*, Ecclesiæ unitatem positam esse in consensione circa articulos fidei fundamentales, ita ut omnes sectæ hæreticorum, modo in fundamentalibus illis articulis non errent, in unitate Ecclesiæ reperiantur, licet implacabile inter se bellum gerant, et se mutuo execrentur, et anathemate percellant. Quo nihil dici poterat absurdius, nosque ex parte supra refutavimus, ostendentes hæreticos esse extra Ecclesiam.

PROPOSITIO I.

Vera Christi Ecclesia est una, eaque omnes hæreticorum, & schismaticorum sectas excludit, nec extra ipsam salus cuiquam speranda est.
Est dogma Fidei.

Prob. 1ª. *pars.* I. ex Scripturis. Ecclesia est Sponsa Christi. At Sponsa Christi una est; nam *Cant.* VI. 8. de ea dicitur: *Una est columba mea, perfecta mea.* Rursus Ecclesia est corpus Christi. At corpus Christi unum est *Ephes.* IV. 4. *Unum corpus, & unus spiritus, sicut*

vocati estis in una spe vocationis vestræ. Quod & sæpe repetit Apostolus, ut I. *Cor.* XII. 12. *sicut enim corpus unum est, & membra habet multa; omnia autem membra, cum sint multa, unum corpus sunt; ita & Christus. Etenim in uno spiritu omnes nos in unum corpus baptizati sumus*. Demum Ecclesia est ovile *Christi*. At *Christi* ovile unum est *Joan.* X. 16. *fiet unum ovile, & unus Pastor*. Ergo Ecclesia Christi una est.

Prob. II. ex Traditione. Cyprianus *Lib. de Unit. Eccles. Episcopatus unus est, cujus a singulis in solidum pars tenetur. Ecclesia quoque una est, quæ in multitudine latius incremento fœcunditatis extenditur: quomodo solis multi radii, sed lumen unum: & rami arboris multi, sed robur unum etc.* Et in toto eo libro idem argumentum late prosequitur, & Ecclesiam comparans Arcæ Noe, tunicæ Christi inconsutili, aliisque figuris, ubique ejus unitatem confirmat. Tum sub finem sic ait: *Deus unus est, & Christus unus, & Ecclesia ejus, & fides una, & plebs in solidam corporis unitatem concordiæ glutino copulata*. Idem demonstrat Augustinus in libris contra Donatistas. (a) Ergo &c.

III. Ratio etiam manifesta est. Deus enim unus, & veritas una, nonnisi unam Ecclesiam fundare poterat: Unde *Augustinus Serm.* CIII. *al.* XXVI. *de Verbis Dom. Deus unus, Ecclesia una; non respondet uni, nisi unitas*. Ergo.

Prob. 2ª. *parf.* I. Ex Scriptura, quæ docet, homines hæreticos vitandos esse: nullam cum ipsis servandam societatem; ne salutandos quidem, ut supra docuimus. At si omnes hæreticorum sectæ ad unum Ecclesiæ corpus pertinerent; non liceret ipsis societatis officia denegare. Ergo.

II. Ex constanti Traditione. 1°. *Irenaeus Lib.* III. *cap.* 4. Ecclesiam omnibus hæreticorum sectis opponit: *Apud hæreticos, qui fures sunt, & latrones, quaerenda non*

(a) Add. Optatus Mil. *Lib. I.* Clemens Alex. *Lib. III. Strom.* Origines *Lib. I. in Job etc.*

non est veritas, quæ in Ecclesia facile invenitur. At si Ecclesia sectas omnes complecteretur, inepta foret hæc antithesis. 2°. *Tertullianus Lib. de Præscript. cap.* 4. hæreses comparat Antichristo: *sunt haereses*, inquit, *non minus doctrinarum perversitate Ecclesiam persequentes, quam tum Antichristus persecutionum atrocitate persequetur*. 3°. *Hieronymus Dial. cont. Lucifer.* hæreticos omnes vocat *Antichristi Synagogam*. Et ne singulos appellemus Patres, Concilium Nicænum *Can.* VIII. Novatianos, ad Ecclesiam redire cupientes, per manuum impositionem recipi jubet; quod clare ostendit, eos ante ab Ecclesia fuisse sejunctos. Concilium Constantinopolitanum I. *Can.* 6. de haereticis omnibus sic ait: *Haereticos dicimus & qui olim ab Ecclesia ejecti sunt, & qui sunt postea a nobis anathematizati*. Et Concilium generale V. *Act.* V. *Si qui se haereticis adjungunt, a Sancta Dei Ecclesia anathematizantur, & damnantur*. Hi Patres, hæc Concilia sine ullo discrimine articulorum fundamentalium, & non fundamentalium hæreticos omnes, qui dogmata ab Ecclesia definita oppugnabant, anathemate damnarunt. Ergo.

Prob. III. Distinctio articulorum fidei, a Jurio excogitata, non solum Scripturæ, quam solam agnoscunt Protestantes ut fidei regulam, verum etiam Patribus omnium sæculorum fuit ignota. Hinc *Cyprianus Epist.* LXXIII. *Neque enim*, inquit, *Dominus noster aliquam speciem haereseos designavit; sed omnes omnino haereticos . . . adversarios suos esse ostendit . . . nec ipse ullam haeresim, aut schisma discrevit*. Et *Augustinus Enchirid. cap.* 5. & *lib. de Hæres*. Omnes quoscumque hæreticos falso, & nomine tenus, appellari docet Christianos. Ergo rejicienda est.

Prob. IV. Ecclesia sæpe anathemate perculit hæreticos, qui in articulis non fundamentalibus errabant, hoc est qui non errabant circa fidem Trinitatis, & Incarnationis, qui videntur esse fundamentales *Jurii* articuli; licet hucusque non clare explicaverint Protestantes, quid fundamentalium articulorum nomine intelligant. Ergo.

Prob. 3ª. *pars*, quæ jam *Lib.* I. *Cap.* 10. demonstrata est contra *Indifferentistas* sola ratione naturali; nunc autem

tem etiam ex Scripturis, & Traditione ostenditur. *Joan.* XV. 6 Christus seipsum comparat viti, homines autem sibi adhaerentes palmitibus. Tum subjicit: *Si quis in me non manserit, mittetur foras sicut palmes, & arescet, & colligent eum, & in ignem mittent, & ardet.* At qui sunt extra Ecclesiam, non utique sunt palmites ejus vitis, quae *Christus* est. 2°. Ecclesia est ovile *Christi*, ac proinde qui extra Ecclesiam, extra ovile *Christi*. At si extra hoc ovile salutem consequi possent, frustra *Christus* semetipsum tradidisset, ut oves suas in ovile unum congregaret. 3°. Ecclesia est corpus Christi; *Christus* autem est *Salvator corporis ejus Ephes.* V. 23. Ergo qui extra hoc corpus sunt, a *Christo* non servantur. Idem probatur ex figuris, quibus Ecclesia adumbratur. Designatur enim, ut alia praetermittamus, per Arcam Noe. At extra Arcam nemo servatus est a diluvio. Ergo nec extra Ecclesiam quisquam salutem consequitur. Hinc *Cyprianus Lib. de Unit. Eccl. Si potuit evadere quisquam, qui extra arcam Noë fuit, & qui extra Ecclesiam foris fuerit, evadet.*

Prob. II. Ex Patribus 1°. *Irenaeus Lib.* IV. *Cap.* 33. *Judicaturus est*, inquit, *dominus*, idest damnaturus, *eos omnes, qui sunt extra veritatem, idest qui sunt extra Ecclesiam.* 2° Augustinus *Serm. ad pleb. coram Emerito: Salutem non potest habere homo, nisi in Ecclesia catholica.* 3°. Fulgentius *Lib. de fide ad Petr. cap.* 39. *Firmissime tene, & nullatenus dubites, quemlibet haereticum, sive schismaticum . . . si Ecclesiae Catholicae non fuerit aggregatus, quantascumque eleemosynas fecerit, etsi pro Christi nomine sanguinem fuderit, nullatenus posse salvari.* Patres Concilii Carthaginensis IV. & Cyrtensis id dogma fidei posuerunt ut certum, sicut fuit semper a Patribus habitum. Ergo.

Solvuntur Objectiones.

Objic. I. Apostolus I. *Cor.* III. 11. & *seq. Fundamentum*, inquit, *aliud nemo potest ponere praeter id, quod positum est, quod est Christus Jesus. Si quis autem superaedificat super fundamentum hoc aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, foenum, stipulam...*

uniu-

uniuscujusque opus, quale sit, ignis probabit. Si cujus opus manserit, quod superaedificavit, mercedem accipiet; si cujus opus arserit, detrimentum patietur; ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem. Atqui hæretici, non errantes in *fundamentalibus*, ædificant super fundamentum, nempe *Christum*, in quem credunt, ligna, fœnum, stipulam. Ergo, etsi opus eorum ardeat, ipsi tamen salvi erunt, ac proinde ad Ecclesiæ unitatem pertinent.

℞. *Neg. min.* Licet enim perdifficilis sit iste locus Apostolicus; illud tamen certum est, hæreticos quoscumque non superædificare super Christum: nec per ligna, fœnum, stipulam intelligi hæreses. Illi enim non superædificant super *Christum*, qui *Christo* non credunt. At tales sunt omnes hæretici, utpote qui oppugnant aliquem articulum a *Christo* revelatum, & ab Ecclesia propositum. Hinc ipse Christus ait: *qui vos audit, me audit, & qui vos spernit, me spernit.* Præterea, quomodo hæreses, quæ falsæ sunt, dici possunt superædificatæ super Christum, qui veritas est? Licet ergo hæretici videantur credere in Christum, aliaque dogmata ab eo revelata retinere, revera tamen fidem amiserunt, & nonnisi humana persuasione tenent, quæ credere videntur. *Qui autem non credit jam judicatus est Joan.* III. 18. *condemnabitur Marci* XVI. 16. Per ligna ergo, fœnum, stipulam intelligenda veniunt vel peccata venialia, ut exponit Augustinus *De fide, & Operib. cap.* 16., *& alibi*, & Gregorius M. *Lib.* IV. *Dialog.* 1. 34. vel doctrina, non quidem hæretica; hæc enim fundamentum destruit, sed plus æquo curiosa, inutilis, vana oblectatione mentes occupans, ut explicant post *S. Thomam Lyranus, Cajetanus, Estius. Vide S. Thom. Commentar. in h. l.*

Objic. II. Vera Christi Ecclesia debet esse ubique terrarum dispersa, ut constat tum ex propheriis, tum ex ipsa naturali ratione. Ecclesia enim, pro omnium hominum salute divinitus instituta, omnia terrarum loca occupare debet; nisi Deum facere velimus aut personarum acceptorem, aut crudelem. Atqui talis non esset Ecclesia, nisi omnes sectas sinu suo exciperet, & con-

tineret, saltem eas, quæ fundamentalia dogmata non evertunt. Ergo.

℞. *Conc. maj.* sed nego rationem pro ea allatam; non enim personarum acceptor, nec crudelis, sed justus esset Deus, si vellet omnes homines in peccato suo deserere, & damnare. Quod ergo nolit omnes perdere, sed aliquos servare, misericordiæ ejus est: quod autem *Petrum* salvet, *Neronem* deserat, pertinet hoc ad inscrutabilia judicia ejus. Igitur, *concessa majore, neg. min.* 1°. Quia licet Ecclesia sectas omnes excludat: tamen ubicumque sunt hæreticorum sectæ, ibidem catholici permixti sunt; ideoque si Ecclesia sectas omnes comprehenderet, esset quidem numerosior, sed non esset diffusa latius. 2°. Quia quicumque in omnibus sectis baptizantur infantes, ii veræ Ecclesiæ inseruntur, & in ea permanent, donec ad ætatem adultam pervenientes, voluntarie adhærent hæresi, in qua nati sunt. 3°. Quia licet non eodem tempore, tamen *successive* per omnes orbis partes Ecclesia pervagata est, quod sufficit, ut nemo eam ignorare possit.

Alias objectiones supra dissolvimus, cum probavimus, hæreticos esse extra Ecclesiam.

PROPOSITIO II.

Non solum unitas fidei, sed etiam unitas regiminis Ecclesiastici requiritur, & sufficit, ut Unitas sit nota Ecclesiæ.

Prob. Requiri unitatem fidei, jam in prima propositione demonstratum est.

Prob. 2ª. *pars.* Christus *Joan.* X. 16. unitatem Ecclesiæ constituit in unitate pastoris: *Fiet unum ovile, & unus pastor*: Et Apostolus I. *Cor.* XII. 12. unitatem Ecclesiæ comparat cum unitate humani corporis ex multis membris compositi. Atqui multa membra ideo unum corpus componunt, quia omnia inter se per omnem juncturam connexa, uni capiti subsunt, a quo reguntur, & moventur. Eamdem regiminis unitatem in veteri Ecclesia, nempe in Synagoga constituit Deus. Ergo etc.

Prob.

Prob. II. ex Traditione. Patres omnes in eo Ecclesiæ constituunt unitatem, quod unica in ea sit *cathedra*, quo nomine doctrina simul, & regimen intelligitur. *Cyprianus Lib. de Unit. Eccl. Ut unitatem manifestaret, unam cathedram constituit, & unitatis ejusdem originem ab uno incipientem sua auctoritate disposuit*. 2°. Optatus Milevitanus *Lib.* II. *cont. Parmenian. In qua una cathedra unitas ab omnibus servaretur, ne ceteri Apostoli singulas unusquisque defenderent, ut jam schismaticus, & peccator esset, qui contra singularem cathedram alteram constitueret*. 3°. *Hieronymus cont. Jovin. Inter duodecim unus eligitur, ut capite constituto, schismatis tollatur occasio*.

Prob. III. ratione. Augustinus *Serm.* CIII. *al.* XXVI. *De verbis Dom. Non potest*, inquit, *fieri, ut Ecclesia sit una, nisi isti multi, qui recte credunt, in unitatem quandam Ecclesiastici corporis coalescant. Da ergo unum, & populus est, tolle unum, & turba est, quid enim est turba, nisi multitudo turbata? Hanc verò fidelium sic cohærentium unitatem charitas facit, quæ eo ipso læditur, & corpus laceratur, quo membra pertinaciter incipiunt vel diversa credere, vel eadem credendo, seorsim ab illo toto separata sibi conventicula constituere: illud hæresis, quæ sine schismate esse non potest; hoc propriè dictum schisma facit*. Ergo.

Prob. 3ª. *part.* Illa unitas sufficit, in qua sunt duæ conditiones, quas supra diximus requiri ad constituendam Ecclesiæ notam, nempe ut sit notior re quæsita, & illi soli conveniat. Atqui, licet Ecclesiæ unitas multis ex capitibus oriatur, scilicet 1°. ab unitate Christi capitis: 2°. ab unitate auctoris, nempe Dei: 3°. ab unitate finis, nempe spei æternæ salutis: 4°. ab unitate Spiritus, qui Ecclesiam vivificat, & regit: 5°. ab unitate fidei, & sacramentorum: 6°. ab unitate regiminis; sola tamen fidei, & regiminis unitas habet conditiones duas supra requisitas. Nam 1°. hæc sola visibilis est, reliqua videri non possunt. 2°. Vera *Christi* Ecclesia hac fidei, & regiminis unitate carere non potest; & vicissim hæc fidei, & regiminis unitas, si cum aliis notis conjuncta sit non potest nisi soli veræ Ecclesiæ convenire. Ergo sola uni-

unitas fidei, & regiminis sufficit ad adstruendam hanc Ecclesiæ notam.

Corollarium.

Ergo Ecclesia illa interior, invisibilis, quam Protestantes fingunt compositam ex solis justis per varias sectas dispersis, fictitia est. Patres enim in vera *Christi* Ecclesia requirunt unitatem tum fidei, tum regiminis Ecclesiastici. At illa Ecclesia interior, & invisibilis neutram habet unitatem.

PROPOSITIO III.

Protestantium societates non habent eam unitatem, quæ est veræ Ecclesiæ nota: Imo ipsi manifesti schismatis convincuntur.

Prob. Unitas illa duabus in rebus sita est, ut paulo ante diximus, in unitate scilicet fidei, & regiminis. Atqui Protestantium societates neutram habent. 1°. Non habent unitatem fidei: si enim omnes simul sectas accipias *Lutheranos*, *Calvinistas*, *Zuvinglianos*, *Arminianos*, *Gomaristas*, *Presbyterianos*, *etc.*, incredibilis est inter eos in rebus gravissimis varietas opinionum, ut patet non ex privatis eorum scriptis, in quibus fere tot sententiæ sunt, quot capita, sed ex publicis fidei professionibus, quas hucusque ediderunt, quasque simul edidere fratres *Chovet* Genevæ anno 1612. Si vero singulas seorsim sectas sumas, tanta est dogmatum inconstantia, & varietas, ut unaquæque secta varias variis temporibus fidei professiones composuerit, ut egregie prosequitur *Bossuet in Histor. Variat.* imo vero singuli suam fidem habere videantur, cum præcipuum dogma apud ipsos invaluerit, solam Scripturam esse fidei regulam, & privatum uniuscujusque spiritum esse ejus interpretem. Porro hæc doctrinæ varietas est de articulis fidei *fundamentalibus*, ut *ex. gr.* de *præsentia reali* corporis *Christi* in Eucharistia, quod dogma adeo capitale est, ut ipsi omnes hucusque vires intenderint, quo secum hac in parte convenirent, quod fieri non potuit,

ruit; imo Calviniſtæ propter hanc fidem catholicos appellent *idololatras*.

2°. Non habent etiam unitatem regiminis. Si enim omnes ſectas ſimul accipias, patet, nullam inter eas eſſe ſocietatem, cum ſe mutuo execrentur. Si vero ſingulas ſeorſim accipias, manifeſtum eſt, unamquamque ſectam in varias partes pro variis regnis, & rebuſpublicis eſſe diviſam; nec unam partem cum altera eſſe connexam ut unum ex omnibus fiat corpus. Imo cum ipſi Proteſtantes doceant, religionem eſſe ſub omnimoda Principum poteſtate, ut contendit *Puſendorfius Lib. de habitu relig. Chriſt. Buddeus Theol. Moral. P. 2. cap. 3.* aliique paſſim; hinc factum eſt, ut eorum ſocietates, variis principibus mancipatæ, varia conſtituerint corpora a ſe mutuo ſejuncta. Ergo cum Proteſtantium ſocietates non habeant unitatem fidei, nec unitatem regiminis, patet eas carere unitate illa, quæ nota eſt veræ Eccleſiæ.

Prob. 2a. parſ. Illi ſunt rei manifeſti ſchiſmatis, qui manifeſta rebellione ab unitate veræ Eccleſiæ receſſerunt. Atqui tales ſunt Proteſtantes omnes. Ipſi enim receſſerunt ab Eccleſia Romana, nec alteri ſe Eccleſiæ adjunxerunt, ſed conſtituerunt novam. Quo poſito: aut Eccleſia Romana eo tempore erat vera Eccleſia, aut aliqua altera. At Proteſtantes a Romana Eccleſia recedentes, nullius alterius Eccleſiæ communioni ſe adjunxerunt. Ergo manifeſte ſejuncti ſunt ab unitate veræ Eccleſiæ, ſive hæc erat Eccleſia Romana, ſive quæcumque alia.

Prob. II. Illi ſunt manifeſte ſchiſmatici, quorum Paſtores manifeſte in miniſterium irruperunt abſque ulla *miſſione*. Nam miſſionem neceſſariam eſſe ſtatuit Apoſtolus *Hb. V. 4. Nemo ſumit ſibi honorem*, inquit, *ſed qui vocatur a Deo tamquam Aaron*: idque ſuadet recta ratio: alioquin enim cunctis impoſtoribus pateret aditus: nec ipſi adverſarii diffitentur. At Proteſtantium Paſtores *Lutherus, Calvinus, Zwinglius etc.* ſine ulla miſſione in ſacrum miniſterium irruperunt. Si enim miſſionem habuiſſent, ea vel fuiſſet ordinaria, vel extraordinaria. Sed neutram habuerunt. 1°. non habuere ordinariam; hanc enim vel ab Eccleſia Romana, vel ab aliqua alia Eccleſia habere debuiſſent. At non eam habuerunt ab Eccleſia Romana; tum quia hæc illos anathema-

quibus pronum est colligere, 1°. veram *Christi* Ecclesiam non posse esse nisi *unam*, quia veritas una est; 2°. non posse esse nisi *Sanctam*, quia Deus nonnisi sanctæ religionis potest esse auctor; 3°. non posse esse nisi *Catholicam*, sive *universalem*, quia Deus eam ad omnium hominum salutem fundavit; 4°. non posse esse nisi *Apostolicam*, quia Ecclesia, non fundata ab Apostolis, non potest esse Ecclesia *Christi*. Hinc etiam ostendimus, solam Ecclesiam Romanam esse veram Christi Ecclesiam.

II. At nunc, cum traditionis, & Scripturæ veritatem statuerimus, juvat novo molimine rem adgredi, & tribus veluti lucidissimis facibus Scripturæ, traditionis, & rationis naturalis exquirere, quænam sint notæ, seu characteres, quibus vera Christi Ecclesia discernatur ab iis, quæ falso sibi hoc nomen vindicant, ut tandem contra hæreticos omnes concludamus, eas notas soli Romanæ Ecclesiæ convenire.

III. *Nota*, seu character veræ Ecclesiæ debet esse 1°. notior ipsa Ecclesia, ut fatentur Hæretici; 2°. debet uni, & soli veræ Ecclesiæ convenire. Si unum ex his duobus desit, non potest aliquid constitui tamquam veræ Ecclesiæ *nota*.

IV. Quod autem revera sint quædam notæ, seu signa veræ Ecclesiæ, quæ ab omnibus facile videri possunt, docet *Augustinus Tract. I. in Joan.* dicens: *possumus digito demonstrare Ecclesiam Christi, & sunt cæci, qui eam non vident*: & persuadet etiam recta ratio; frustra enim Deus veram fundasset Ecclesiam ad omnium hominum salutem, nisi certis notis, & characteribus eam discrevisset a falsis.

V. Quæritur ergo, quænam sint veræ Ecclesiæ notæ. Protestantes duas statuunt, 1°. veritatem doctrinæ, 2°. rectam administrationem sacramentorum, ut constat ex Confessione *Augustana Art. VI. Calvino Lib. IV. Instit. cap. 1. §. 10.* aliisque; quæ duæ ad unam reduci possunt, nempe ad solam doctrinæ veritatem. Catholici e contrario docent esse quatuor, scilicet eas ipsas, quas principio commemoravimus, nempe, ut Ecclesia sit Una, Sancta, Catholica, & Apostolica.

§. I.

§. I.

PROPOSITIO

Veritas doctrinæ, & legitima Sacramentorum administratio, & usus non sunt nota veræ Ecclesiæ.

Prob. I. *Nota* debet esse clarior, & notior ipsa re, quam inquirimus. At veritas doctrinæ, & legitima Sacramentorum administratio, et usus non sunt notiora, et clariora ipsa Ecclesia, quæ inquiritur. Uraquæque enim secta contendit, se veram tradere doctrinam, recteque administrare Sacramenta. Et ne dicas, per Scripturam cognosci doctrinæ veritatem: quævis secta profert pro dogmate suo Scripturam. Quomodo ergo inter tot dissidentes hæreses cognoscent homines, præsertim rudes, et indocti, quænam sit vera doctrina, ut inde sciant, quæ vera Ecclesia sit? Spiritus Sanctus, inquiunt novatores, revelat cuique, præsertim prædestinato, verum Scripturæ sensum; ut inde noscat, eam esse veram Ecclesiam, quæ sensum illum amplectitur. Sed præterquam quod nemo scit, se esse prædestinatum, ut suo loco docebimus, ideoque nemo scit, utrum ipse fallatur; quævis novatorum societas a Spiritu Sancto se accepisse jactat sensum Scripturarum: Luterani *ex. gr.* a Spiritu S. accepisse se putant sensum verborum, quibus Eucharistia est instituta; Zuingliani, et Calvinistæ putant, se a Spiritu Sancto accepisse contrarium. Ergo veritas doctrinæ non est notior ipsa Ecclesia, quæ inquiritur.

Prob. II. Nota Ecclesiæ non debet nisi soli veræ Ecclesiæ convenire. At sectæ Schismaticorum initio schismatis veram doctrinam, et legitimam Sacramentorum administrationem retinere solent, et tamen vera Ecclesia non sunt. Ergo.

Prob. III. Scriptura, et Patres clare docent, non ex veritate doctrinæ dignoscendam Ecclesiam, sed ex vera Ecclesia accipiendam esse doctrinæ veritatem. Ita Apostolus *Ephes.* IV. 11. docet, divinitus constitutos esse in Ecclesia *Pastores, & doctores, ut non circumferamur*

omni

omni vento doctrinæ: Et *Tertullianus Lib. de præscript. Cap. 21. Quid prædicaverint*, inquit, *Apostoli*, *quid Christus illis revelaverit*, & *hic præscribam*, *non aliter probari debere*, *nisi per easdem Ecclesias*, *quas ipsi Apostoli condiderunt*. Similia docent *Augustinus Lib.* XIII. cont. *Faust. cap.* 13. *Irenæus Lib.* III. *cap.* 2. aliique.

Prob. IV. Si veritas doctrinæ constituatur tamquam Ecclesiæ nota, lata unicuique patebit via a vera Ecclesia recedendi. Quisque enim nova dogmata procudens, eaque verbis Scripturarum, in alienum sensum utcumque tortis, fulciens, calumniari poterit Ecclesiam tamquam veræ fidei inimicam. Tam longe igitur abest, ut sapientissimus Ecclesiæ fundator Deus hanc nobis dederit notam, qua veram Ecclesiam dignoscamus, quin potius hæc aptissima esset ratio veram Ecclesiam ignorandi, et obscurandi.

Objic. cum *Malineo*. Nihil cognosci potest, nisi cognoscatur id, quod ad ejus essentiam, et definitionem pertinet. Sed veritas doctrinæ pertinet ad definitionem, et naturam Ecclesiæ, quam diximus esse *cœtum hominum viatorum*, *unius fidei*, utique veræ, *professione* &c. *copulatum*. Ergo non potest cognosci vera Ecclesia, nisi per veritatem doctrinæ.

℞. *Neg. maj.* Multa enim cognoscimus, et discernimus a ceteris, licet eorum nondum cognoscamus, imo et ignoremus essentiam. Sic lupum ab ove, aurum a luto per alias visibiles notas primo aspectu discernimus, licet eorum naturam nondum perspectam habeamus.

Objic. II. Scriptura est notior Ecclesia; quia per ipsam Scripturam probatur Ecclesia. Hinc *Augustinus Lib. de Unit. Eccl. cap.* 3. *Nolo*, inquit, *hominum documentis*, *sed divinis oraculis Sanctam Ecclesiam demonstrari*: & *cap.* 2. *ubi sit Ecclesia* ... *puto quod potius in illius verbis eam quærere debeamus*, *qui veritas est*, & *optime novit corpus suum*. Imo pressius loquens *Chrisostomus Hom.* XLIX. *in Matth.* ait: *qui ergo vult cognoscere*, *quæ sit vera Ecclesia Christi*, *unde cognoscat*, *nisi tantummodo per Scripturas*? Ergo.

℞. *Dist. ant. Absolute*, & *simpliciter*, *neg. hypotetice*;

tice; nempe in hypothesi qua quis agnoscat Scripturam, et nolit agnoscere Ecclesiam, *subdist. Remote*, quatenus Scriptura suppeditat notas, quibus vera Ecclesia dignoscatur, *conc. Proxime*, *Transeat*. Itaque *absolute* Ecclesia notior est Scriptura; tum quia extabat ante Scripturam; tum quia ab Ecclesia discimus, qui sint genuini Scripturarum libri, quos hæretici pro lubitu aut rejiciunt, aut mutilant; tum denique quia nonnisi ab Ecclesia discere possumus sensum Scripturæ, ubi obscurior est. Sed si quis, Scripturas admittens, Ecclesiam nolit agnoscere, tunc per Scripturam ostendemus ei Ecclesiæ veritatem, quia inde discimus notas, quibus vera Ecclesia discernitur. Atque id sibi volunt Patres in Objectione citati. Adverte tamen, auctorem *Operis imperfecti in Matthæum*, in quo opere est laudata *Homil.* XLIX. non esse *Chrysostomum*, cum multa habeat ex libris apocryphis, nonnulla etiam, ut ait *Tournely*, hæretica, et doctrinæ *Chrysostomi* contraria.

Objic. III. Symbolum Apostolorum habitum est a Patribus ut tessera, qua fideles ab infidelibus distinguuntur. Ergo doctrina est nota Ecclesiæ.

℞. *Dist. ant.* Symbolum est tessera, qua fideles distinguuntur ab infidelibus non Christianis puta *Judæis*, *Mahumetanis*, *Idololatris*, *conc.* qua distinguuntur a sectis hæreticorum, et schismaticorum; *neg.* Schismatici enim, et plures hæretici retinuerunt Symbolum, ut *Pelagiani*, *Nestoriani* &c. nec tamen erant vera Ecclesia *Christi*.

Objic. IV. Non potest esse vera Ecclesia *Christi* sine vera doctrina. Ergo veritas doctrinæ est ejus nota.

℞. *Neg. conf.* Fatemur in vera *Christi* Ecclesia veram tradi doctrinam; hinc tamen non sequitur, veritatem doctrinæ esse ipsius notam, propter rationes supra explicatas.

§. II.

PROPOSITIO.

Notæ Ecclesiæ quatuor sunt simul sumtæ, nempe ut sit Una, Sancta, Catholica, & Apostolica.

Dicimus autem has esse Ecclesiæ notas *simul sumtas*; quia si quælibet seorsim accipiatur, distinguit quidem Ecclesiam *negative*, ut ajunt, h. e. demonstrat, eam societatem, cui vel una ex his quatuor notis deest, non esse veram Ecclesiam, sed non distinguit *positive*, h. e. non certo demonstrat, societatem, cui una, aut altera ex his notis convenit, veram esse Ecclesiam, nisi omnes simul notæ conveniant.

Prob. I. Ex Symbolo Nicæno, et Constantinopolitano Ecclesia ita describitur: *Credo . . . unam, Sanctam, Catholicam, & Apostolicam Ecclesiam*. Hæ sunt notæ igitur, quibus vera Ecclesia discernitur.

Prob II. ratione initio capitis explicata. Ecclesia a Christo divinitus instituta non potest esse, nisi una, sancta, catholica, et Apostolica; et vicissim Ecclesia, quæ simul est una; sancta, catholica, Apostolica non potest esse, nisi illa ipsa, quam *Christus* divinitus instituit. Ergo quatuor istæ notæ uni veræ Ecclesiæ a Christo fundatæ conveniunt; aliunde sunt notiores ipsa Ecclesia, quam inquirimus, quia, ut dicemus inferius singillatim eas notas expendentes, sunt characteres unicuique attendenti visibiles. Ergo etc.

Objic. Inter catholicos non convenit, quænam sint Ecclesiæ notæ. Etenim *Augustinus Lib. cont. Epist. fundam.* sex ponit notas Ecclesiæ: *Hieronymus Dial. cont. Lucif* duas. Lirinensis *in Common* tres. Bellarminus *Lib. IV. de Eccl. cap.* 3. quindecim; alii alias. Ergo.

℟. *Dist. ant.* Et tamen notæ ab omnibus positæ reduci possunt ad illas quatuor, *conc.* Non possunt ad eas reduci, *neg.* Hinc *Bellarminus* fatetur, quindecim notas

notas, a se fuse explicatas, ad illas quatuor referri posse, quæ communiter a recentioribus proponuntur. Nunc quoniam generatim notas veræ Ecclesiæ statuimus, de singulis seorsim agendum est.

§. III.

De Unitate Ecclesiæ.

Adv. I. Tria hic explicanda sunt, 1°. veram Ecclesiam esse unam, 2°. qua in re illa unitas sit ponenda; 3°. cuinam societati congruat unitas, quæ est veræ Ecclesiæ nota.

II. Veram Ecclesiam esse unam, Protestantes fatentur. Licet enim ipsi duplicem fingant Ecclesiam, ut supra docuimus, tamen nomen Ecclesiæ vere, et proprie uni justorum collectioni convenire docent. Sed quærentes, in quo posita sit illa unitas, mirifice a catholicis dissentiunt. Docent enim, præsertim Calvinistæ post *Jurium*, Ecclesiæ unitatem positam esse in consensione circa articulos fidei fundamentales, ita ut omnes sectæ hæreticorum, modo in fundamentalibus illis articulis non errent, in unitate Ecclesiæ reperiantur, licet implacabile inter se bellum gerant, et se mutuo execrentur, et anathemate percellant. Quo nihil dici poterat absurdius, nosque ex parte supra refutavimus, ostendentes hæreticos esse extra Ecclesiam.

PROPOSITIO I.

Vera Christi Ecclesia est una, eaque omnes hæreticorum, & schismaticorum sectas excludit, nec extra ipsam salus cuiquam speranda est.
Est dogma Fidei.

Prob. 1ª. *pars.* I. ex Scripturis. Ecclesia est Sponsa Christi. At Sponsa Christi una est; nam *Cant.* VI. 8. de ea dicitur: *Una est columba mea, perfecta mea.* Rursus Ecclesia est corpus Christi. At corpus Christi unum est *Ephes.* IV. 4. *Unum corpus, & unus spiritus, sicut* vo-

vocati estis in una spe vocationis vestræ. Quod & sæpe repetit Apostolus, ut I. Cor. XII. 12. *sicut enim corpus unum est, & membra habet multa; omnia autem membra, cum sint multa, unum corpus sunt; ita & Christus. Etenim in uno spiritu omnes nos in unum corpus baptizati sumus*. Demum Ecclesia est ovile Christi. At Christi ovile unum est *Joan.* X. 16. *fiet unum ovile, & unus Pastor*. Ergo Ecclesia Christi una est.

Prob. II. ex Traditione. Cyprianus *Lib. de Unit. Eccles. Episcopatus unus est, cujus a singulis in solidum pars tenetur. Ecclesia quoque una est, quæ in multitudine latius incremento fœcunditatis extenditur: quomodo solis multi radii, sed lumen unum: & rami arboris multi, sed robur unum etc.* Et in toto eo libro idem argumentum late prosequitur, & Ecclesiam comparans Arcæ Noe, tunicæ Christi inconsutili, aliisque figuris, ubique ejus unitatem confirmat. Tum sub finem sic ait: *Deus unus est, & Christus unus, & Ecclesia ejus, & fides una, & plebs in solidam corporis unitatem concordiæ glutino copulata*. Idem demonstrat Augustinus in libris contra Donatistas. (a) Ergo &c.

III. Ratio etiam manifesta est. Deus enim unus, & veritas una, nonnisi unam Ecclesiam fundare poterat: Unde *Augustinus Serm.* CIII. *al.* XXVI. *de Verbis Dom. Deus unus, Ecclesia una; non respondes uni, nisi unitas*. Ergo.

Prob. 2ª. *pars.* I. Ex Scriptura, quæ docet, homines hæreticos vitandos esse: nullam cum ipsis servandam societatem; ne salutandos quidem, ut supra docuimus. At si omnes hæreticorum sectæ ad unum Ecclesiæ corpus pertinerent; non liceret ipsis societatis officia denegare. Ergo.

II. Ex constanti Traditione. 1°. *Irenaeus Lib.* III. *cap.* 4. Ecclesiam omnibus hæreticorum sectis opponit: *Apud hæreticos, qui fures sunt, & latrones, quaerenda non*

(a) Add. Optatus Mil. *Lib. I.* Clemens Alex. *Lib. III. Strom.* Origines *Lib. I. in Job etc.*

non est veritas, quae in Ecclesia facile invenitur. At si Ecclesia sectas omnes complecteretur, inepta foret hæc antithesis. 2°. *Tertullianus Lib. de Præscript. cap.* 4. hæreses comparat Antichristo: *sunt haereses*, inquit, *non minus doctrinarum perversitate Ecclesiam persequentes, quam tum Antichristus persecutionum atrocitate persequetur*. 3°. *Hieronymus Dial. cont. Lucifer.* hæreticos omnes vocat *Antichristi Synagogam*. Et ne singulos appellemus Patres, Concilium Nicænum *Can.* VIII. Novatianos, ad Ecclesiam redire cupientes, per manuum impositionem recipi jubet; quod clare ostendit, eos ante ab Ecclesia fuisse sejunctos. Concilium Constantinopolitanum I. *Can. 6.* de haereticis omnibus sic ait: *Haereticos dicimus & qui olim ab Ecclesia ejecti sunt, & qui sunt postea a nobis anathematizati*. Et Concilium generale V. *Act.* V. *Si qui se haereticis adjungunt, a Sancta Dei Ecclesia anathematizantur, & damnantur*. Hi Patres, hæc Concilia sine ullo discrimine articulorum fundamentalium, & non fundamentalium hæreticos omnes, qui dogmata ab Ecclesia definita oppugnabant, anathemate damnarunt. Ergo.

Prob. III. Distinctio articulorum fidei, a Jurio excogitata, non solum Scripturæ, quam solam agnoscunt Protestantes ut fidei regulam, verum etiam Patribus omnium sæculorum fuit ignota. Hinc *Cyprianus Epist.* LXXIII. *Neque enim*, inquit, *Dominus noster aliquam speciem haereseos designavit; sed omnes omnino haereticos . . . adversarios suos esse ostendit . . . nec ipse ullam haeresim, aut schisma discrevit*. Et *Augustinus Enchirid. cap.* 5. *& lib. de Hæres*. Omnes quoscumque hæreticos falso, & nomine tenus, appellari docet Christianos. Ergo rejicienda est.

Prob. IV. Ecclesia sæpe anathemate perculit hæreticos, qui in articulis non fundamentalibus errabant, hoc est qui non errabant circa fidem Trinitatis, & Incarnationis, qui videntur esse fundamentales *Jurii* articuli; licet hucusque non clare explicaverint Protestantes, quid fundamentalium articulorum nomine intelligant. Ergo.

Prob. 3ª. *pars*, quæ jam *Lib.* I. *Cap.* 10. demonstrata est contra *Indifferentistas* sola ratione naturali; nunc autem

tem etiam ex Scripturis, & Traditione ostenditur. *Joan.* XV. 6 Christus seipsum comparat viti, homines autem sibi adhærentes palmitibus. Tum subjicit: *Si quis in me non manserit, mittetur foras sicut palmes, & arescet, & colligent eum, & in ignem mittent, & ardet.* At qui sunt extra Ecclesiam, non utique sunt palmites ejus vitis, quæ *Christus* est. 2°. Ecclesia est ovile *Christi*, ac proinde qui extra Ecclesiam, extra ovile *Christi*. At si extra hoc ovile salutem consequi possent, frustra *Christus* semetipsum tradidisset, ut oves suas in ovile unum congregaret. 3°. Ecclesia est corpus Christi; *Christus* autem est *Salvator corporis ejus Ephes.* V. 23. Ergo qui extra hoc corpus sunt, a *Christo* non servantur. Idem probatur ex figuris, quibus Ecclesia adumbratur. Designatur enim, ut alia prætermittamus, per Arcam Noe. At extra Arcam nemo servatus est a diluvio. Ergo nec extra Ecclesiam quisquam salutem consequitur. Hinc *Cyprianus Lib. de Unit. Eccl. Si potuit evadere quisquam, qui extra arcam Noë fuit, & qui extra Ecclesiam foris fuerit, evadet.*

Prob. II. Ex Patribus. 1°. *Irenaeus Lib.* IV. *Cap.* 33. *Judicaturus est*, inquit, *dominus*, idest damnaturus, *eos omnes, qui sunt extra veritatem, idest qui sunt extra Ecclesiam.* 2° Augustinus *Serm. ad pleb. coram Emerito: Salutem non potest habere homo, nisi in Ecclesia catholica.* 3°. Fulgentius *Lib. de fide ad Petr. cap.* 39. *Firmissime tene, & nullatenus dubites, quemlibet haereticum, sive schismaticum . . . si Ecclesiae Catholicae non fuerit aggregatus, quantascumque eleemosynas fecerit, etsi pro Christi nomine sanguinem fuderit, nullatenus posse salvari.* Patres Concilii Carthaginesis IV. & Cyrtensis id dogma fidei posuerunt ut certum; sicut fuit semper a Patribus habitum. Ergo.

Solvuntur Objectiones.

Objic. I. Apostolus I. *Cor.* III. 11. *& seq. Fundamentum*, inquit, *aliud nemo potest ponere praeter id, quod positum est, quod est Christus Jesus. Si quis autem superaedificat super fundamentum hoc aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fœnum, stipulam . . . uniu-*

uniuscujusque opus, quale sit, ignis probabit. Si cujus opus manserit, quod superaedificavit, mercedem accipiet; si cujus opus arserit, detrimentum patietur; ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem Atqui hæretici, non errantes in *fundamentalibus*, ædificant super fundamentum, nempe *Christum*, in quem credunt, ligna, fœnum, stipulam. Ergo, etsi opus eorum ardeat, ipsi tamen salvi erunt, ac proinde ad Ecclesiæ unitatem pertinent.

℟. *Neg min.* Licet enim perdifficilis sit iste locus Apostolicus; illud tamen certum est, hæreticos quoscumque non superædificare super Christum: nec per ligna, fœnum, stipulam intelligi hæreses. Illi enim non superædificant super *Christum*, qui *Christo* non credunt. At tales sunt omnes hæretici, utpote qui oppugnant aliquem articulum a *Christo* revelatum, & ab Ecclesia propositum. Hinc ipse Christus ait: *qui vos audit, me audit, & qui vos spernit, me spernit*. Præterea, quomodo hæreses; quæ falsæ sunt, dici possunt superædificatæ super Christum, qui veritas est? Licet ergo hæretici videantur credere in Christum; aliaque dogmata ab eo revelata retinere, revera tamen fidem amiserunt, & nonnisi humana persuasione tenent, quæ credere videntur. *Qui autem non credit jam judicatus est Joan.* III. 18. *condemnabitur Marci* XVI. 16. Per ligna ergo, fœnum, stipulam intelligenda veniunt vel peccata venialia, ut exponit Augustinus *De fide, & Operib. cap.* 16., *& alibi*, & Gregorius M. *Lib.* IV. *Dialog.* 1. 34. vel doctrina, non quidem hæretica; hæc enim fundamentum destruit, sed plus æquo curiosa, inutilis, vana oblectatione mentes occupans, ut explicant post *S. Thomam Liranus*, *Cajetanus*, *Estius*. *Vide S. Thom. Commentar. in h. l.*

Objic. II. Uera Christi Ecclesia debet esse ubique terrarum dispersa, ut constat tum ex propheriis, tum ex ipsa naturali ratione. Ecclesia enim, pro omnium hominum salute divinitus instituta, omnia terrarum loca occupare debet; nisi Deum facere velimus aut personarum acceptorem, aut crudelem. Atqui talis non esset Ecclesia, nisi omnes sectas sinu suo exciperet, & con-

tineret, saltem eas, quæ fundamentalia dogmata non evertunt: Ergo etc.

℞. *Conc. maj.* sed nego rationem pro ea allatam; non enim personarum acceptor, nec crudelis, sed justus esset Deus, si vellet omnes homines in peccato suo deserere, & damnare. Quod ergo nolit omnes perdere, sed aliquos servare, misericordiæ ejus est: quod autem *Petrum* salvet, *Neronem* deserat, pertinet hoc ad inscrutabilia judicia ejus. Igitur, *concessa majore, neg. min.* 1°. Quia licet Ecclesia sectas omnes excludat: tamen ubicumque sunt hæreticorum sectæ, ibidem catholici permixti sunt; ideoque si Ecclesia sectas omnes comprehenderet, esset quidem numerosior, sed non esset diffusa latius. 2°. Quia quicumque in omnibus sectis baptizantur infantes, ii veræ Ecclesiæ inseruntur, & in ea permanent, donec ad ætatem adultam pervenientes, voluntarie adhærent hæresi, in qua nati sunt. 3°. Quia licet non eodem tempore, tamen *successive* per omnes orbis partes Ecclesia pervagata est, quod sufficit, ut nemo eam ignorare possit.

Alias objectiones supra dissolvimus, cum probavimus, hæreticos esse extra Ecclesiam.

PROPOSITIO II.

Non solum unitas fidei, sed etiam unitas regiminis Ecclesiastici requiritur, & sufficit, ut Unitas sit nota Ecclesiæ.

Prob. Requiri unitatem fidei, jam in prima propositione demonstratum est.

Prob. 2ª. *pars.* Christus *Joan.* X. 16. unitatem Ecclesiæ constituit in unitate pastoris; *Fiet unum ovile, & unus pastor*: Et Apostolus I. *Cor.* XII. 12. unitatem Ecclesiæ comparat cum unitate humani corporis ex multis membris compositi. Atqui multa membra ideo unum corpus componunt, quia omnia inter se per omnem juncturam connexa, uni capiti subsunt, a quo reguntur, & moventur. Eamdem regiminis unitatem in veteri Ecclesia, nempe in Synagoga constituit Deus. Ergo etc.

Prob.

Prob. II. ex Traditione. Patres omnes in eo Ecclesiæ constituunt unitatem, quod unica in ea sit *cathedra*, quo nomine doctrina simul, & regimen intelligitur. *Cyprianus Lib. de Unit. Eccl. Ut unitatem manifestaret, unam cathedram constituit, & unitatis ejusdem originem ab uno incipientem sua auctoritate disposuit*. 2°. Optatus Milevitanus *Lib.* II. *cont. Parmenian. In qua una cathedra unitas ab omnibus servaretur, ne ceteri Apostoli singulas unusquisque defenderent, ut jam schismaticus, & peccator esset, qui contra singularem cathedram alteram constitueret*. 3°. *Hieronymus cont. Jovin. Inter duodecim unus eligitur, ut capite constituto, schismatis tollatur occasio*.

Prob. III. ratione. Augustinus *Serm.* CIII. *al.* XXVI. *De verbis Dom. Non potest*, inquit, *fieri, ut Ecclesia sit una, nisi isti multi, qui recte credunt, in unitatem quandam Ecclesiastici corporis coalescant. Da ergo unum, & populus est, tolle unum, & turba est, quid enim est turba, nisi multitudo turbata? Hanc vero fidelium sic cohærentium unitatem charitas facit, quæ eo ipso læditur, & corpus laceratur, quo membra pertinaciter incipiunt vel diversa credere, vel eadem credendo, seorsim ab illo toto separata sibi conventicula constituere: illud heresis, quæ sine schismate esse non potest; hoc proprie dictum schisma facit*. Ergo.

Prob. 2ª. *part*. Illa unitas sufficit, in qua sunt duæ conditiones, quas supra diximus requiri ad constituendam Ecclesiæ notam, nempe ut sit notior re quæsita, & illi soli conveniat. Atqui, licet Ecclesiæ unitas multis ex capitibus oriatur, scilicet 1°. ab unitate Christi capitis: 2°. ab unitate auctoris, nempe Dei: 3°. ab unitate finis, nempe spei æternæ salutis: 4°. ab unitate Spiritus, qui Ecclesiam vivificat, & regit: 5°. ab unitate fidei, & sacramentorum: 6°. ab unitate regiminis; sola tamen fidei, & regiminis unitas habet conditiones duas supra requisitas. Nam 1°. hæc sola visibilis est, reliqua videri non possunt. 2°. Vera *Christi* Ecclesia hac fidei, & regiminis unitate carere non potest; & viciffim hæc fidei, & regiminis unitas, si cum aliis notis conjuncta sit non potest nisi soli veræ Ecclesiæ convenire. Ergo sola

uni-

tuit; imo Calviniſtæ propter hanc fidem catholicos appellent *idololatras*.

2°. Non habent etiam unitatem regiminis. Si enim omnes ſectas ſimul accipias, patet, nullam inter eas eſſe ſocietatem, cum ſe mutuo execrentur. Si vero ſingulas ſeorſim accipias, manifeſtum eſt, unamquamque ſectam in varias partes pro variis regnis, & rebuſpublicis eſſe diviſam; nec unam partem cum altera eſſe connexam ut unum ex omnibus fiat corpus. Imo cum ipſi Proteſtantes doceant, religionem eſſe ſub omnimoda Principum poteſtate, ut contendit *Puſendorfius Lib. de habitu relig. Chriſt. Buddeus Theol. Moral. P. 2. cap. 3.* aliique paſſim; hinc factum eſt, ut eorum ſocietates, variis principibus mancipatæ, varia conſtituerint corpora a ſe mutuo ſejuncta. Ergo cum Proteſtantium ſocietates non habeant unitatem fidei, nec unitatem regiminis, patet eas carere unitate illa, quæ nota eſt veræ Eccleſiæ.

Prob. 2a. partis Illi ſunt rei manifeſti ſchiſmatis, qui manifeſta rebellione ab unitate veræ Eccleſiæ receſſerunt. Atqui tales ſunt Proteſtantes omnes. Ipſi enim receſſerunt ab Eccleſia Romana, nec alteri ſe Eccleſiæ adjunxerunt, ſed conſtituerunt novam. Quo poſito: aut Eccleſia Romana eo tempore erat vera Eccleſia, aut aliqua altera. At Proteſtantes a Romana Eccleſia recedentes, nullius alterius Eccleſiæ communioni ſe adjunxerunt. Ergo manifeſte ſejuncti ſunt ab unitate veræ Eccleſiæ, ſive hæc erat Eccleſia Romana, ſive quæcumque alia.

Prob. II. Illi ſunt manifeſte ſchiſmatici, quorum Paſtores manifeſte in miniſterium irruperunt abſque ulla *miſſione*. Nam miſſionem neceſſariam eſſe ſtatuit Apoſtolus *Heb. V. 4. Nemo ſumit ſibi honorem*, inquit, *ſed qui vocatur a Deo tamquam Aaron*: idque ſuadet recta ratio: alioquin enim cunctis impoſtoribus pateret aditus: nec ipſi adverſarii diffitentur. At Proteſtantium Paſtores *Lutherus, Calvinus, Zwinglius etc.* ſine ulla miſſione in ſacrum miniſterium irruperunt. Si enim miſſionem habuiſſent, ea vel fuiſſet ordinaria, vel extraordinaria. Sed neutram habuerunt. 1°. non habuere ordinariam; hanc enim vel ab Eccleſia Romana, vel ab aliqua alia Eccleſia habere debuiſſent. At non eam habuerunt ab Eccleſia Romana; tum quia hæc illos anathe-

ma-

mate perculsit; tum quia juxta illos non erat vera Ecclesia, ac proinde non poterat dare alteri missionem, quam nec ipsa habebat. Nec habuerunt ab aliqua alia Ecclesia; quia nulli alteri Ecclesiæ se adjunxerunt. Ergo ordinariam missionem nullo pacto habuerunt.

2°. Nec habuere missionem extraordinariam, scilicet *immediate* a Deo. Missio enim extraordinaria miraculis, & prophetiis probanda est, ut in primo Libro ostendimus. Hinc *Tertullianus: Nemo*, inquit, *veniens ex alterius auctoritate, ipse eam sibi ex sua affirmatione defendit* *Lib.* III. *Cont. Marcion. cap.* 2. & in libro *de Præscript.* hoc argumento omnium hæreticorum ora obstruit: *Volo igitur*, inquit, *eorum virtutes proferri. Sic enim Deus solet Apostolos facere, dare illis virtutem eadem signa edendi, quæ & ipse. De Præscript. cap.* 30. Atqui Protestantes nulla adhuc patrare potuerunt miracula. Ergo nec ordinariam, nec extraordinariam missionem habuerunt, ac proinde manifesti schismatis rei sunt; & tantum abest, ut habeant unitatem, quæ est nota veræ Ecclesiæ, quin potius ipsi ab unitate veræ Ecclesiæ discesserunt (a).

PROPOSITIO IV.

Ecclesia Romana habet unitatem, quæ est vera Ecclesiæ nota.

Prob. Unitas hæc duo complectitur, doctrinam, & regimen. At Ecclesia Romana utramque unitatem habet. 1°. Habet doctrinæ unitatem. Cum enim Ecclesiæ doctrina non ex privatorum scriptis, sed ex publicis ipsius Ecclesiæ definitionibus sit petenda, manifestum est, omnia Romanæ Ecclesiæ membra eandem doctrinam tenere; si quis enim talibus definitionibus contradicit, jam

(a) Vide aureum opus D. Nicole *Prejugés legitimes* & *Les pretendus Reformés convaincus de schisme*: item D. Perron *De la Mission*.

jam ab Ecclesia Romana est excommunicatus, & expulsus.

2°. Habet etiam unitatem regiminis. Omnes enim fideles subjecti sunt parochis (vel Episcopis, ubi parochia nulla esse potest) parochi Episcopis, hi Archiepiscopis, Archiepiscopi Patriarchis, Patriarchæ Romano Pontifici. Itaque totum Romanæ Ecclesiæ corpus, licet longe, lateque per universum orbem dispersum, tamen compactum, & connexum est *per omnem juncturam subministrationis*. Ergo cum Ecclesia Romana habeat unitatem fidei, & regiminis, habet utique unitatem illam, quæ veræ Ecclesiæ nota est.

Objic. In ipsa Romana Ecclesia mira est, pro Scholarum varietate, Theologorum dissensio. *Thomistæ*, *Scotistæ*, *Augustiniani*, *Molinistæ*, *Congruistae*, *Eclectici*, varia docent, imo aliquando unius scholæ Theologi alterius scholæ adversarios violatæ integritatis fidei accusant; ut *ex. gr.* Thomistæ in *Congregationibus de Auxiliis* Molinistas tamquam Pelagianos accusabant; hi vero, ut Thomistis vicem rependerent, eos *Calvinismi* insimularunt. Ergo.

℞. *Dist. ant.* Est dissensio in rebus fidei, sive ab Ecclesia definitis, *neg.* In rebus nondum definitis, & quæ, salva fide, qua Christiani sumus, disputari possunt, *subdist*. Est dissensio, sed cum debita animi præparatione obediendi judicio Ecclesiæ, quam omnes agnoscunt ut supremum judicem controversiarum, *conc.* secus *neg.* Itaque doctrina Ecclesiæ non ex privatorum opinionibus, sed ex publicis Ecclesiæ judiciis, ut paulo ante diximus, petenda est, quæ judicia in tantam conspirant unitatem, ut nullum reperiatur alteri contrarium. Sed ante Ecclesiæ definitionem licet Doctoribus varie opinari, modo tamen adversariis nullam censuram impingant, nisi forte arguendi gratia, ut faciebant Thomistæ in *Congregationibus de Auxiliis* antequam *Paulus* V. id in ea causa vetaret.

At in Protestantium societatibus contra accidit; cum enim ibi quisque privatus sit supremus controversiarum judex, merito iis etiam privatorum dissidia, quæ ex eo principio ortum habent, objicerentur. Sed nos id non fa-

facimus, cum habeamus publicas eorum fidei professiones maxime discordes, & secum contrarias.

PROPOSITIO V.

Orientalium societates, a Romana Ecclesia sejunctae, unitatem non habent: imo schismaticae sunt.

Prob. Eae societates vel sunt haereticorum, a Constantinopolitano Patriarcha sejunctorum, puta *Nestorianorum*, *Jacobitarum etc.* vel sunt Graecorum, Patriarchae Constantinopolitano adhaerentium. At neutrae unitatem habent. Non priores; sectae enim illae jam olim ab unitate Ecclesiastica excommunicatae, & rejectae sunt a Conciliis Oecumenicis ejus Ecclesiae, quam ipsi haeretici ante suum schisma ut veram Ecclesiam agnoscebant. Sed nec posteriores. Illi enim aperti schismatis revincuntur, qui discesserunt, & quidem sine causa, ab unitate ejus Ecclesiae, quam ipsi, omnibus saeculis ante schisma, ut centrum unitatis agnoverant, imo ut talem agnoscebant eo ipso tempore, quo ab ea recedebant. Atqui tales sunt illae Graecorum societates. Constat enim 1°. Graecos ante *Photium* per octo saecula agnovisse Romanam Ecclesiam ut centrum unitatis: 2°. *Photium*, qui primus fuit auctor discessionis, viventem *Ignatium* Episcopum Constantinopolitanum e sede sua expulisse, ejusque locum occupasse; 3°. Eumdem *Photium*, cum non potuisset a *Nicolao* I. Romano Pontifice, quem ut centrum unitatis agnoscebat, impetrare suam in Episcopatu confirmationem, indicto conciliabulo, ab ejus communione recessisse.

Illud etiam constat, Graecos sine ulla causa secessionem fecisse a Romana Ecclesia; tum quia Patres semper schisma ut maximum malum habuerunt; unde *Augustinus Lib.* II. *cont. Epist. Parmen. Cap.* 11. *praescindendae*, inquit, *unitatis nulla est justa necessitas*; tum quia caussae, quas Graeci obtendebant, erant vel res ad disciplinam pertinentes, ut *ex. gr.* quod Latini Sabato jejunarent, quod Eucharistiam in azymo conficerent etc. vel merae calumniae, ut *ex. gr.* quod aqua pro chrismate uterentur; vel res laudabiles, quas Graeci imitari potius, quam

quam reprehendere debuissent, ut *ex. gr.* quod continentiam Sacerdotibus imponerent, quod Spiritum S. a Patre, Filioque procedere profiterentur.

Accedit, quod in tribus Oecumenicis Conciliis, nempe Constantinopolitano IV. Lugdunensi II. & Florentino, ipsimet Græci Episcopi professi sunt, Romanam Ecclesiam esse unitatis centrum, a qua discesserant; & cum ea ter in gratiam restituti, conjunctique sunt, sed ter iterum aperte rebellarunt. Ergo tantum abest, ut Orientalium societates, a Rom. Ecclesia disjunctæ, unitatem habeant, quin potius manifesti schismatis revincantur (*a*).

Corollarium.

Ergo cum nulla alia societas, præter Romanam Ecclesiam, habeat unitatem, quæ est veræ Ecclesiæ nota, sequitur, nullam aliam esse posse veram Ecclesiam. Nam, ut supra diximus, nulla societas, cui deest vel una ex quatuor recensitis Ecclesiæ notis, vera Ecclesia esse potest.

§. IV.

De Sanctitate Ecclesiæ.

Adv. In hoc etiam articulo tria quærimus 1°. utrum sanctitas sit nota veræ Ecclesiæ: 2°. in quo sita sit; 3°. cui societati conveniat.

PROPOSITIO I.

Ecclesiam Christi esse Sanctam, est dogma fidei; ideoque sanctitas est nota veræ Ecclesiæ.

Prob. Ephes. V. 25. ait Apostolus: *Christus dilexit Ecclesiam, & tradidit semetipsum pro ea, ut eam sanctificaret.* Et alibi *Hebr.* XIII. 12. *Propter quod & Je-*

(a) Vide Le Quien *Panoplia adversus Græcos.*

Jesus, ut sanctificaret per suum sanguinem populum, extra portam passus est. Et Petrus I. *Epist.* II. 9. *Vos autem genus electum, regale Sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis*. Imo ipse Christus *Joan.* XVII. 19. *Pro eis*, inquit, *sanctifico meipsum, ut sint & ipsi sanctificati in veritate*. Ergo societas, cui sanctitas non convenit, vera Christi Ecclesia esse non potest, aliunde vera sanctitas non potest esse, nisi in vera Ecclesia. Ergo.

PROPOSITIO II.

Sanctitas, quæ est nota Ecclesiæ, non in eo sita est, ut nullam habeat maculam, nec ut omnia membra habeat sancta, sed in sanctitate professionis, & præcipuorum ejus membrorum.

Prob. 1ª. *pars*. Quandiu hanc mortalem vitam vivimus ad omnes homines, quamvis sanctos, pertinet illud Joannis I. *Epist. cap.* I. 8. *Si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est*, ut fuse docebimus *Lib.* VII. ubi dicemus de Gratia. Ergo.

Prob. 2ª. *pars*. Ecclesia militans complectitur bonos, & malos, sicut area frumentum, & paleas, ut supra contra Donatistas, & Protestantes ostendimus. Ergo.

Prob. 3ª. *pars*. Illa sanctitas requiritur, & sufficit, quæ est notior ipsa Ecclesia, & cuique visibilis, nec potest alteri, nisi veræ Ecclesiæ convenire, si quidem cum aliis conjuncta sit. Atqui sanctitas professionis, & præcipuorum membrorum talis est; 1°. sanctitas professionis facile ab omnibus cognosci potest: quisquis enim attendit ad societatis alicujus finem, præcepta dogmatica, & moralia, statim cognoscet, utrum professio ejus sanctitati advertetur. 2°. sanctitas plurium membrorum, licet ipsa per se conspici non possit, cum sit interior, tamen per opera ipsa in nonnullis saltem Ecclesiæ membris extrinsecus se prodit; unde Christus *Matt.* VII. 20. *Ex fructibus*, inquit, *eorum cognoscetis eos*. Aliunde si vera sanctitas extra veram Ecclesiam esse posset, fru-

stra

stra Deus veram Ecclesiam Christi sanguine fundasset. Ergo sanctitas professionis, & præcipuorum membrorum requiritur, & sufficit ad constituendam Ecclesiæ notam,

Scholion.

Licet Ecclesia sancta sit non solum ob sanctitatem professionis, & plurium ejus membrorum, verum etiam, imo & præcipue ob sanctitatem capitis Christi & Spiritus, qui ab ipso capite in omnia membra diffunditur secundum *operationem in mensuram uniuscujusque membri*, aliis tribuens gratiam sanctificantem, aliis perseverantiæ donum, omnibus fidem; tamen cum hæc sanctitas, & spiritus diffusio non sit visibilis, nisi in effectibus, scilicet operibus membrorum, qui ab hoc Spiritu aguntur, ideo ad notam Ecclesiæ sufficere diximus sanctitatem professionis, & plurium membrorum.

PROPOSITIO III.

Neque Protestantium, neque Orientalium societates a Romana Ecclesia sejunctæ eam habent sanctitatem, quæ est veræ Ecclesiæ nota.

Prob. I. Illæ societates manifestum schisma profitentur, ut supra docuimus. Atqui schisma maximum malum est, ut passim Patres docent. Vide *Cyprianum de Unit. Ecclesiæ*, & *Augustinum* in libris contra Donatistas. Ergo eorum professio sancta non est.

Prob. II. de sectis Protestantium speciatim. Illæ societates non habent sanctitatem, quæ profitentur dogmata impia, & præcepta bonis moribus adversa. At tales sunt Protestantium societates. Docent enim, Deum prædestinare homines ad malum, esse caussam peccati, non minus esse opus Dei proditionem Judæ, quam conversionem Pauli, divina præcepta esse impossibilia, singula opera, etiam bona, justorum esse peccata, justitiam semel acceptam amitti non posse, non esse invocandos Sanctos, non jejunandum, non observanda vota; & quis omnia enumeret errorum portenta partim in veteribus

hæreticis jam damnata, partim recens ab ipsis inventa?

Ergo cum Protestantium, & Orientalium societates professionem sanctam non habeant, & ab unitate Ecclesiæ discesserint, merito quidem ipsis objicimus vitia, scelera, & probra plurium membrorum suorum, præsertim fundatorum, ut *Lutheri*, *Zwinglii*, *Calvini*, quos constat, non fuisse sanctos, sed impios, & sceleftos, in reprobam sensum traditos; ea enim vitia a professione ipsa mala oriuntur. Quæ cum dolore commemoramus, non ut ipsis insultemus, sed ut tandem oculos aperiant. E contrario, si quæ in nonnullis apparent bona opera, ea non possunt esse veræ sanctitatis signa, sicut nec quædam opera infidelium *ex objecto* bona. Hinc Augustinus, *Epist.* CXLI. *al.* CLII. *Quisquis*, inquit, *a catholica Ecclesia fuerit separatus, quantumlibet laudabiliter se vivere existimet, hoc solo scelere, quod a Christi unitate disjunctus est, non habet vitam, sed ira Dei manet super eum.*

PROPOSITIO IV.

Ecclesia Romana eam sanctitatem habet, quae est veræ Ecclesiae nota.

Prob. I. Ecclesia Romana habet sanctitatem tum professionis, tum præcipuorum ejus membrorum. 1°. Habet sanctitatem professionis; finis enim ejus est, ut abjectis diaboli nequitiis, & sæcularibus desideriis, Deo ex toto corde serviamus, & placeamus, eique perpetua charitate conjungamur. Adjumenta vero ad hunc finem habet sanctissima, præcepta scilicet dogmatica, & moralia: dogmatica quidem, quia nihil proponit credendum, nisi quod in Scriptura, & perpetua Sanctorum Patrum traditione continetur: moralia vero, quia quidquid præcipit eo spectat, ut vitia vel minima caveamus, & virtutes omnes excolamus. Sanctum habet sacrificium, sacramenta sancta, sanctas solemnitates.

2°. Habet etiam membra sanctitate illustria: primo ejus fundatores, Apostolos scilicet, Apostolicos viros, aliosque sanctitate, miraculis, martyrio celeberrimos; ejus enim hodierni Pastores, ut infra docebimus, per-

pe-

petua serie talibus viris succedunt. Post hos innumerabilem multitudinem sanctissimorum hominum in sua communione defunctorum, *Athanasios*, *Basilios*, *Gregorios*, *Ambrosios*, *Augustinos*, aliosque innumeros martyres, virgines, confessores, quos ipsi Protestantes vel inviti admirantur, nec ulla vitii alicujus calumnia labefactare queunt. Neque hi fuere tantum antiquitus, sed eorum perpetua series ad nostra usque tempora, etiam post schisma Protestantium, decurrit, ut legendo vitas, & acta sanctorum quilibet saltem ex parte potest cognoscere.

Fuerunt etiam in Ecclesia Romana novissimis temporibus viri Apostolici, qui religionem Christianam prædicatione, & sanguine in India, America, & remotissimis regionibus propagarunt. Fuerunt innumeri in sanctorum numerum relati, post rigidissimum examen virtutum, & miraculorum, quæ in confirmationem falsæ sanctitatis fieri non possunt. Adde societates, sodalitia, congregationes tum virorum, tum mulierum, ad omnia virtutum genera excolenda, a viris sanctissimis institutas, in quibus semper homines Evangelica perfectione illustres floruerunt, & florent.

Prob. II. Est aliqua hodie in terris vera Ecclesia, quæ habeat spiritum sanctitatis, qui nascenti Ecclesiæ datus est, ut in ea maneret in æternum. Atqui talis non est ulla societas sejuncta a Romana Ecclesia, ut in *Prop.* II. demonstravimus, sed talis est Ecclesia Romana, quæ perpetua serie, ut infra docebimus, est eadem illa, cui Spiritus S. datus est. Ergo. etc.

Solvuntur Objectiones.

Objic. I. In Ecclesia Romana plures sunt mali, quam boni. Ergo potius dici deberet mala, quam sancta.

℞. *Transeat ant. neg. conf.* Dixi *transeat* antecedens, quia cum ad Ecclesiam pertineant omnes infantes in omnibus etiam hæreticorum sectis baptizati, qui utique sancti sunt; profecto si iis adjungantur etiam sancti, qui in adulta ætate sunt in Ecclesia Romana, fortasse major numerus exurget sanctorum, quam malorum. Sed licet concedatur, majorem esse malorum numerum, non sequitur,

Ecclesiam dici posse malam. Denominatio enim a nobiliori parte deducitur, sicut civitas dicitur dives a multis, qui in ea locupletes sunt, licet major sit numerus egenorum, præsertim cum professio ipsa sancta sit.

Objic. II. Ipsa Ecclesia in Conciliis Oecumenicis ingenue professa est, se indigere reformatione, ut in Concilio Lateranensi IV. Constantiensi, Basileensi. Ergo ejus professio sancta non est.

℞. *Dist. ant.* Professa est, se indigere reformatione in iis, quæ pertinent ad dogmata fidei, & morum, *neg.* In iis, quæ pertinent ad disciplinam, *subdist.* quia ipsa Ecclesia approbaverat antea disciplinam intrinsecus malam, *neg.* quia a privatis introducti fuerant abusus, quos Ecclesia corrigi exoptat, pro temporum tamen opportunitate, *conc.* Responsio patet ex ipsa distinctione.

Objic. III. In Ecclesia Romana multi *Casuistæ* impune docent *Probabilismum*, & innumera errorum portenta contra bonos mores. *Contensonus* enim excurrens per omnia præcepta Decalogi demonstrat, nullum esse, quod non fuerit perversis nonnullorum Casuistarum doctrinis labefactatum. Ergo.

℞. *Neg. conf.* Doctrina enim Ecclesiæ non a privatorum scriptis, sed a publicis ipsius Ecclesiæ judiciis petenda est. Falsas autem Casuistarum doctrinas Ecclesia non probat, sed vel jam damnavit, vel pro temporum opportunitate damnatura est.

§. V.

De Ecclesiæ Catholicitate.

Adv. I. Tria quoque in hoc articulo disputabimus. 1°. utrum *catholicitas*, ut ajunt, sit Ecclesiæ nota. 2°. in quo sita sit. 3°. Cui societati conveniat.

II. *Catholicum* καθολικον Græci dicunt quod est *universale*. Catholica igitur Ecclesia idem est, ac Ecclesia universalis. In quo autem sita sit hæc Ecclesiæ *universitas*, dissentiunt a Catholicis Protestantes. Volunt enim isti, Ecclesiam ideo dumtaxat dici universalem, quia non est ad unius gentis salutem instituta, ut olim Synagoga, sed ad salutem omnium hominum, ita ut

omnes fanctos finu fuo complectatur, & nemo extra illam falvus effe poffit. Cumq. hæc Ecclefiæ proprietas non fit diverfa ab Ecclefiæ unitate, nec fit vifibilis, nec notior ipfa Ecclefia, fequitur, apud illos *catholicitatem* non effe Ecclefiæ notam.

III. Contra Catholici, licet concedant, Ecclefiam effe etiam eo fenfu univerfalem, quia ad omnes gentes, ad omnia tempora, ad omnia dogmata fe extendat; contendunt tamen eo præcipue fenfu Ecclefiam effe catholicam, quod cum una fit, tamen *moraliter* per univerfum orbem fit diffufa, unde Pacianus *Epift.* I. *ad Simpronian.* catholicum interpretatur *ubique unum*: atque hanc diffufionem, moraliter univerfalem, dicunt effe veræ Ecclefiæ notam.

PROPOSITIO I.

Veram Chrifti Ecclefiam effe Catholicam, eft dogma fidei, ideoque Catholicitas eft veræ Ecclefiæ nota.

Prob. I. In veteris Teftamenti propheriis Ecclefia Chrifti prædicitur eo fenfu univerfalis. Promifit enim Deus Abrahæ *Genes.* XXII. 18. *In femine tuo benedicentur omnes gentes*, quæ promiffio rurfus Ifaac, & Jacob facta eft *Genes.* XXVI. & XXVIII. Hoc autem *femen* effe Chriftum docet Apoftolus *Galat.* III. 16. Et Jsaias *Cap.* XLIX. 8. de Chrifto hæc clare vaticinatur: *Et dixit Dominus: parum eft, ut fis mihi fervus ad fufcitandas tribus Jacob, & fæces Ifrael convertendas. Ecce dedi te in lucem gentium, ut fis falus mea ufque ad extremum terræ.* Et clarius etiam Malachias *Cap.* I. 11. *ab ortu folis ufque ad occafum facrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda, quia magnum eft nomen meum in gentibus, dicit Dominus.* Idem fæpe repetitur in Pfalmis, ut *Pf.* II. *Poftula a me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poffeffionem tuam terminos terræ.* Ipfe Chriftus idem prædicit *Luc.* XXIV. 46. & *Act.* I. 8. Ergo illa focietas, quæ hanc univerfitatem, quæ prædicta eft a Prophetis per totum orbem, non habet, non poteft effe Ecclefia Chrifti. Et viciffim illa focietas, quæ eam habet univerfitatem, fi quidem

alias etiam tres notas habeat, non potest non esse vera Christi Ecclesia; ac proinde *Catholicitas* eo sensu explicata est nota veræ Ecclesiæ. Legendus est *Augustinus*, qui fuse ex Scripturis de hac re pertractat in Libro *de Unit. Eccl.* contra Donatistas.

Prob. II Patres ita constanter docent, catholicitatem, nostro sensu acceptam, esse Ecclesiæ notam, ut inde probent contra hæreticos, & schismaticos, eorum societates veram Christi Ecclesiam non esse. Duos commemorasse sufficiat. Optatus Milevitanus *Lib.* II. *cont. Parmenian Si apud vos*, inquit, *tantummodo Ecclesiam esse vultis; apud nos non erit; nec in Hispania, in Italia, in Gallia, in Græcia, nec per tot innumerabiles insulas, & ceteras provincias, ubi vos non estis. Ubi ergo proprietas catholici nominis? cum inde Ecclesia dicta sit catholica, quod sit ubique diffusa*. Et Augustinus *Tract* III. *in Epist. Joan. Tenemus hæreditatem Christi: illi* hæretici *eam non tenent; non enim communicant orbi terrarum; non communicant universitati redemtae sanguine Christi*. Idem alibi repetit; & ex professo tractat *Lib. de Unit. Eccl. cap.* 6. *& seqq.* Ergo etc.

Objectiones solvuntur.

Objic. I. Ecclesia in sui exordio catholica non fuit in sensu exposito; quia angustis Jerosolymorum limitibus continebatur, cum Apostoli prædicare cœperunt, & tamen erat vera Christi Ecclesia. Ergo *catholicitas* non est veræ Ecclesiæ nota in sensu superius explicato.

℟. *Neg. conf.* Cum enim ex Prophetiis lumen Evangelii ab Jerusalem in omnes gentes diffundendum esset, *quia de Sion*, ait Isaias, *exibit Lex, & verbum Domini de Jerusalem*; sequitur, eam non potuisse uno ictu oculi universitatem illam obtinere, sed sufficit, ut brevissimo tempore obtinuerit. Nam Paulus adhuc vivens scribit ad Colossenses I. 7. *Pervenit ad vos verbum veritatis Evangelii, sicut in universo orbe, & fructificat, & crescit, sicut in vobis.*

Inst. Nota non potest a re notata divelli. Ergo.

℟. *Dist. ant.* Si oriatur ab ipsa rei natura, *conc.* ita est

est unitas, Sanctitas, *Apostolicitas* Ecclesiæ. Si oriatur a libera Dei voluntate, *neg.* Porro Deus ita voluit, Ecclesiam esse catholicam, ut a parvis initiis inciperet. Accedit, quod nota *catholicitatis* Ecclesiæ divinitus data est, ut eam non tam a paganis, qui, nascente Ecclesia, per orbem universum diffusi erant, quam à sectis hæreticorum distinguat. Porro cum Apostoli Hierosolymis prædicare cæperunt, hæretici erant nulli. Cum autem hæretici in aliquibus terrarum angulis prodire incœperunt, jam Ecclesia totum orbem, teste Apostolo, pervagata erat.

PROPOSITIO II.

Nulla Societas a Romana Ecclesia divisa est catholica.

Prob. Eæ societates vel sunt Protestantium, vel Græcorum, aliorumque Orientalium. Atqui neutræ dici possunt catholicæ. Non Protestantium. Si enim singulas eorum sectas accipias, *Anglicanos*, *Calvinistas*, *Zwinglianos*, *Lutheranos*, constat, eas exiguam Europæ partem occupare. Sin omnes simul velis accipere, licet tunc non efficiant corpus unum, ac proinde ridicule dicerentur catholicæ, cum una secta alteram excludat, tamen neq. sic sumtæ catholicæ dici possunt. Etenim in Occidente quidem notæ sunt; in Oriente toto non cognoscuntur, nisi forte ut sectæ hæreticorum occidentalium.

Neque Orientalium societates catholicæ dici possunt. Si enim singulas seorsim hæreticorum sectas, puta *Nestorianorum*, *Eutychianorum &c.* accipias, manifestum est, eas angustissimis quarumdam provinciarum Asianarum limitibus coërceri. Si vero sumere velis Græcos omnes schismaticos, Patriarchæ Constantinopolitano subjectos; & nonnisi impudenter catholicæ Ecclesiæ vocabulum iis attribues. Non solum enim in Oriente ipso a Mahumetanis Tyrannis in angustos redacti sunt terminos, sed etiam nullam habent in Africa, nullam in America Ecclesiam, paucas in Europa. Ergo, cum neque Protestantes, neque Græci *catholicitatem* habeant, sequi-

tur, nullam societatem a Romana Ecclesia sejunctam esse catholicam.

Prob. II. Argumento, quo utitur *Augustinus*, aliique Patres contra hæreticos sui temporis. Si peregrinus aliquis ingressus urbem, ubi hæretici cum catholicis libertate religionis utuntur, interroget hæreticum, ubinam sit Ecclesia catholicorum, nemo hæreticus ei Ecclesiam suam demonstrabit, nisi velit fallere. Ergo ex ipsa eorum confessione patet, Ecclesiam suam non esse catholicam.

PROPOSITIO III.

Ecclesia Romana catholica est.

Nomine Romanæ Ecclesiæ intelligimus Ecclesias omnes, quæ cum Romana communicant, quæ est centrum unitatis (*a*).

Prob. prop. Illa Ecclesia est catholica, quæ *moraliter* per totum orbem est diffusa, licet non omnes homines ejus veritatem velint agnoscere. Atqui talis semper fuit, & est modo Ecclesia Romana. Fuit quidem semper talis. Nam Patres priorum sæculorum, ut *Irenæus*, *Tertullianus*, *Cyprianus*, *Optatus*, *Augustinus* constanter objecerunt hæreticis, Ecclesiam Romanam per universum orbem esse diffusam, quod non objecissent contentiosissimis, & pervicacissimis hæreticis, si falsum fuisset.

Est vero etiam modo hæc Ecclesia universalis. Nam 1°. hodierna Romana Ecclesia est eadem illa, quam Patres catholicam prædicarunt, nec unquam ab ea per hæresim, aut schisma defecit, 2°. viget etiam modo in

---

(*a*) Quod ideo notamus, ut dissolvamus putidissimam *Buddei* Lutherani cavillationem; qui asserit esse *contradictorium* dicere Ecclesiam Romano-catholicam: quia, inquit, Ecclesia Romana significat Ecclesiam particularem Romæ fundatam, catholica vero universalem. Quo quid miserabilius excogitare poterat?

in quatuor mundi plagis, in Asia, in Africa, in America, in Europa. In Asia reperiuntur in omnibus provinciis, *Sultano* subjectis, Romanæ communionis fideles (licet schismatici numero excedant) nec non apud Indos, Persas, Sinenses, Siamenses, & in omnibus ferme insulis Oceani orientalis. In Africa fuit quidem Romana Ecclesia olim florentissima, nunc autem a barbaris occupata illa regione, habet etiam ibi sua membra, suos fideles. In America longe, lateque diffusa est per omnes regiones Hispanis, Lusitanis, Gallis subjectas, imo etiam in regionibus a Protestantibus occupatis non desunt catholici. Denique in Europa maximam partem occupat; & diffusa est per omnia omnino regna, etiam ea, in quibus prævaluere Protestantes. Est enim catholica Ecclesia in Italia, Hispania, Gallia, Germania, Hollandia, Anglia, Hibernia, Dania, Svecia, Russia. Ergo Ecclesia Romana fuit semper, et est modo catholica.

Confutantur Objecta.

Objic. I. In multis terræ regionibus non floret Romana Ecclesia, ut in Anglia, Hollandia, Svecia, Dania, apud Græcos, Ægyptios, Abyssinos, aliasque Africæ, & Asiæ regiones; Ergo non est catholica.

℟. *Neg. conf.* Nam, ut sit catholica, non requiritur, ut omnes homines ejus veritatem agnoscant, & amplectantur, sed sufficit, ut *moraliter* sit ubique diffusa, licet ubique patiatur persecutionem adversariorum, in majori numero eam insectantium, ut accidit sub Imperatoribus Idololatris.

Inst. Sunt etiam nonnullæ regiones, in quibus nulli omnino sunt catholici. Ergo.

℟. *Transeat ant. Neg. conf.* Etenim ut Ecclesia sit catholica non requiritur, ut in omnibus omnino vel minimis terræ angulis reperiatur. Sic *Augustinus* hæreticis constanter objicit Romanæ Ecclesiæ *catholititatem*, licet ipse sæpe fateatur, esse aliquas terræ regiones, in quibus Evangelium nondum erat prædicatum. Sufficit ergo, ut moraliter per omnes orbis cogniti partes diffusa sit, sive ut maximam orbis terræ partem occupet.

Objic.

Objic. II. Certum est, Romanam Ecclesiam integra regna, & gentes amisisse. Ubi sunt enim modo tot Ecclesiæ Africanæ, Asianæ &c.? In ipsa Europa nonne plures provinciæ, imo & integra regna a communione Romana recesserunt, Svecia, Dania, Anglia, magna Germaniæ, & Helvetiorum pars? Ergo si Patribus licuit Romanam Ecclesiam appellare catholicam; id hodie non licet, cum videamus pauca regna Romanæ sedi esse conjuncta.

℟. *Dist. ant.* Certum est, amisisse integra regna omnino, ut nulli in eis remanserint catholici, *nego*. Amisisse ex parte, hoc est desiisse in eis florere, ut prius, *Subdist.* Et tamen eodem tempore nova regna acquisivit; *conc.* Secus, *neg.* Itaque licet in multis Orientis, & Occidentis regionibus non sit ita florens, & quodammodo dominans Romana Ecclesia, ut prius erat; non tamen omnino in iis defecit. Imo cum aliqua gens a Romana communione defecit, accessit nova. Sic deficientibus Arianis conversi sunt Saraceni, Æthyopes, Iberi: deficientibus Græcis Schismaticis, Hungaria, Svecia, Dania, Norvegia Romanæ Ecclesiæ adjecta est: Lutheranis, & Calvinistis rebellantibus, ad Indos, Japonenses, Sinenses, Brasilianos, Peruvianos, aliosque Americæ populos Romana Ecclesia invecta est. *Aufertur* enim a nonnullis *regnum Dei*, & *datur genti facienti fructus ejus Matth. XXI.* 43. cum præsertim in sola Romana Ecclesia, tamquam in corpore vivo, sit ardens illud studium seipsam semper augendi, & propagandi per Apostolicos *Missionarios*, quod non est in sectis hæreticorum, quæ, tamquam membra mortua, ibi putrescunt, ubi a corpore resecta sunt.

§. VI.

De Apostolicitate Ecclesiæ.

Adv. I. Veram Christi Ecclesiam debere esse Apostolicam, diffitetur nemo. Per Apostolos enim Christus Ecclesiam suam fundavit. Sed quid requiratur, ut societas aliqua dicatur Apostolica, controversia est inter hæreticos, & catholicos.

II.

II. Hæretici enim omnes contendunt, requiri solam doctrinam Apostolicam, ut inde inferant, Ecclesiam suam esse Apostolicam, quia fallo jactant, se docere quod docuerunt Apostoli.

III. Catholici fatentur, veram Christi Ecclesiam doctrinam Apostolicam tenere; sed docent *Apostolicitatem*, (ut ita dicam) quæ nota est veræ Ecclesiæ, non in doctrina, sed in successione non interrupta Pastorum ponendam esse; ita ut non ex doctrina Apostolica cognoscatur, quænam sit Ecclesia Apostolica; sed potius ex Ecclesia, quæ serie perpetua Pastorum succedit Apostolis, cognoscendum sit, quænam doctrina sit Apostolica.

IV. Igitur in hoc articulo quæremus, ut in superioribus fecimus, 1°. utrum Apostolicitas sit Ecclesiæ nota: 2°. in quo sita sit; 3°. cui societati conveniat.

PROPOSITIO I.

Apostolicitas est veræ Ecclesiæ nota.

Prob. I. Patres ex eo probant, hæreticorum societates non esse veram Christi Ecclesiam, quod non sunt Apostolicæ. Ita *Tertullianus* in Libro *de Præscriptionibus*, *Optatus Milevitanus*, *Augustinus*, aliique, quorum textus infra recitabimus. Ergo.

Prob. II. Cum *Christus* nonnisi per Apostolos Ecclesiam suam fundaverit, non potest esse vera Christi Ecclesia, quæ non est Apostolica; & vicissim Ecclesia Apostolica, si habeat etiam alias notas, unitatem, sanctitatem, catholicitatem, non potest non esse vera Christi Ecclesia. Ergo Apostolicitas est nota veræ Ecclesiæ.

PROPOSITIO II.

Apostolicitas, quæ est Ecclesiæ nota, non est sita in doctrina Apostolica.

Prob. I. Schismaticæ societates initio schismatis sæpe retinent doctrinam Apostolicam, & tamen dici non possunt Ecclesiæ Apostolicæ. Ergo.

Prob.

Prob. II. Notio debet esse notior re, quam quærimus: atqui doctrina Apostolica non est aliquid notius ipsa Ecclesia; omnes enim hæreticorum sectæ contendunt, se doctrinam profiteri Apostolicam. Ergo.

Prob. III. Patres docent, non ex doctrina cognoscendam esse Ecclesiam Apostolicam sed ab Ecclesia Apostolica accipiendam esse doctrinam Apostolorum. Imo docent, hæreticos, proferentes pro se Scripturas, non esse audiendos; quia cum Scriptura sit Ecclesiæ patrimonium, quod ipsa accepit ab Apostolis, quicumque Scripturam pro se profert, repellendus est tamquam fur, nisi prius ostendat, Ecclesiam suam esse Apostolicam: quemadmodum in jure non est audiendus, qui ex chirographo alteri surrepto aliquid sibi deberi contendit, nisi prius ostendat, chirographum esse suum. Sic *Tertullianus Lib. de præscript. Cap.* 37. postquam fuse hoc tractavit, argumentum concludit: *Constat ratio propositi nostri definientis, non esse admittendos hæreticos ad ineundam de Scripturis provocationem, quos sine Scripturis probamus ad Scripturas non pertinere.* Similia docent *Pacianus Epist. III. ad Sympron.* Chrysostomus *Homil. XI. in Epist. ad Ephes.* aliique. Ergo.

PROPOSITIO III.

Apostolicitas Ecclesiæ sita est in successione legitima, & non interrupta Pastorum, pervenientem usque ad Apostolos.

Prob I. Patres in hac legitima, & perpetua successione *Apostolicitatem* Ecclesiæ positam esse docent. Sic 1°. Tertullianus *de Præscript. Cap.* 32. *Si quæ (hæreses) audent se interserere ætati Apostolicæ, ut ideo videantur ab Apostolis tradita .... possumus dicere: Edant ergo origines Ecclesiarum suarum, evolvant ordinem Episcoporum suorum ita per successiones ab initio decurrentem, ut primus ille Episcopus aliquem ex Apostolis, vel Apostolicis viris, qui tamen cum Apostolis perseveraverit, habeat auctorem, & antecessorem. Hoc enim modo Ecclesiæ Apostolicæ census suos deferunt.* Si-

Sicut Smyrnæorum Ecclesia Polycarpum ab Joanne collocatum refert : sicut Romanorum Clementem a Petro ordinatum edit &c.

2°. Idem docet Irenæus *Lib. IV. Cap. 26., al. 43. Eis, qui sunt in Ecclesia, Presbyteris obaudire oportet iis, qui successionem habent ab Apostolis, sicut ostendimus, qui cum Episcopatus successione charisma veritatis certum secundum placitum Patris acceperunt; reliquos vero, qui absistunt a principali successione, & quocumque loco se colligunt, suspectos habere, vel quasi hæreticos, & malæ sententiæ, vel quasi scindentes, & elatos, & sibi placentes.*

3°. Hinc etiam Optatus Milevitanus *Lib. II. cont. Parmenian.* sic provocat hæreticos: *Vestræ cathedræ originem reddite, qui vobis vultis Sanctam Ecclesiam vindicare.* Quod & facit *Augustinus* tum in libro *de Unitate Ecclesiæ*, tum alibi læpissime contra Donatistas. In *Psalmo contra partem Donati* sic ait: *Numerate sacerdotes vel ab ipsa Petri sede, & in ordine illo Patrum quis cui successit, videre.* Et in Libro *contra Epist. fundam. cap. 4. Tenet me* (in catholica Ecclesia) *ab ipsa Sede Petri, cui pascendas oves Christus Dominus tradidit, usque ad præsentem Episcopatum successio Sacerdotum.* Ergo.

Prob. II. *ratione*. Omne *ens successivum*, ut Scholæ ajunt, unitatem suam amittit, si paulisper successio abrumpatur. Sic si corpus motum parumper quiescat, & iterum deinde moveatur, posterior hic motus non est unus & idem cum primo, sed novus, atque diversus, quo iterum cieri incipit. Atqui Ecclesia est corpus *successivum*, quia primis Pastoribus, aliisque Ecclesiæ membris defunctis alii succedunt. Ergo si vel minimum abrumpatur hæc successio, licet denuo corpus componi videatur; non erit hoc illud idem corpus, illa eadem Ecclesia, quam Christus per Apostolos fundavit, sicut si omne genus humanum diluvio periisset, profecto homines, qui nunc sunt, non essent ex stirpe Adami, licet eandem habeant humanam naturam.

PRO-

PROPOSITIO IV.

Protestantium, & Orientalium societates, a Romana Ecclesia sejunctæ, non sunt Apostolicæ.

Prob. 1ª. *pars*. Protestantium societates non habent successionem Pastorum, continua serie pervenientem usque ad Apostolos. Nam *Lutherus*, *Calvinus*, *Zwinglius*, primi societatum illarum fundatores, nulli Apostolico Episcopo successerunt, sed ipsi semetipsos Pastores societatum suarum fecerunt., imo *Calvinus* laicus Ecclesiasticum ministerium usurpavit. Ergo &c. Idem dicas de quacumque societate hæreticorum sive Orientalium, sive Occidentalium; si enim numerent Pastorum suorum successionem, ubi ad primum sectæ auctorem pervenerint, ex. gr. *Nestorium*, *Eutychen*, *Socinum* &c. ulterius progredi non possunt. Ubi ergo erat Ecclesia Calviniana, Lutherana, Nestoriana, Eutychiana &c. ante *Lutherum*, *Calvinum*, *Nestorium* &c.? Nullibi profecto; nam si alicubi fuisset, illi Ecclesiæ se adjunxissent. Sed ipsi nulli se Ecclesiæ adjunxerunt, sed instituerunt novam. Ergo eorum societas Apostolica non est.

Prob. 2ª. *pars* speciatim de Græcis, Patriarchæ Constantinopolitano adhærentibus. Illorum societates non sunt Apostolicæ, quæ manifesti schismatis convincuntur. Atqui tales sunt societates Græcorum, Patriarchæ Constantinopolitano adhærentium, ut supra demonstravimus. §. II. Quod argumentum rursus contra Protestantium etiam societates urgeri potest. Ergo.

Solvuntur Objectiones.

Objic. I. Pro societatibus Protestantium. In veteri lege Deus identidem suscitavit Prophetas, qui extirparent abusus in Ecclesiam irrepentes, nemo autem dixerit, Prophetas, & qui iis adhærebant, recessisse ab Ecclesia Mosaica. Atqui vetus hæc erat querela virorum doctrina, & pietate illustrium, irrepsisse scilicet graves in Ecclesiam abusus. *Quis mihi det*, inquit *Bernardus Epist. CCXXXVIII. ad Eugen. antequam moriar vide-*

re

re Ecclesiam Dei sicut in diebus antiquis? quod desiderium reformandæ Ecclesiæ testata sunt etiam tria Concilia Œcumenica Lateranense IV. Constantiense, & Basileense, & tamen nemo tot malis radicitus extirpandis manus umquam admovebat. Ergo Deus ipse in nova lege suscitavit Protestantium duces ad renovandam Ecclesiæ faciem, & reformandos abusus, nec proinde eorum societates dicendæ sunt ab Ecclesia Apostolica recessisse.

℞. *Dist. maj.* Suscitavit Prophetas ad mutandum sacerdotium vetus, novumque instituendum, *nego*. Ad corrigendos abusus, salvo semper ordine, & successione sacerdotum, quos elegerat Dominus, *Subdist.* Et simul dedit Prophetis illis signa manifesta suæ divinæ missionis extraordinariæ, *conc.* Nulla dedit extraordinaria signa, *nego*. Itaque Prophetæ numquam ausi sunt attrectare sacra, expellere ministros Aaronicos, novumque ordinem sacerdotum instituere: quod si fecissent, profecto nova societas, ab ipsis collecta, non fuisset amplius Mosaica; *translato enim Sacerdotio, necesse est, ut & legis translatio fiat*, inquit Apostolus *Heb. VII. 12.* Prædicabant igitur tantum, & insectabantur peccata populi, in primis idololatriam; imo hanc ipsam prædicandi missionem divinam esse probabant non solum vitæ sanctitate, verum etiam signis extraordinariis prophetiæ, & miraculorum. Deus enim ipse *Deuteron. XVIII. 22.* signa statuerat, quibus veri a falsis prophetis discernerentur.

At contra Protestantes in Ecclesiæ sacerdotium tanto furore insurrexerunt, & debacchati sunt, ut, quos potuerint, Sacerdotes necaverint, reliquos in fugam egerint, novumque sacerdotium a seipsis incipiens instituerint; sine ullo Episcopali charactere novos ministros ordinaverint; doctrinam Ecclesiæ rejecerint; antiquas hæreses, jam olim damnatas, ab inferis revocaverint; sanctissimas Ecclesiæ leges, & instituta, quasi essent abusus, conculcaverint. Ad hæc autem facienda quænam signa suæ extraordinariæ missionis prætulerunt? imo vero omnes characteres, quibus Pseudoprophetæ depinguntur a Petro *Epist. II. Cap. 2.* ipsis optime quadrant.

℞. 2. *Dist. etiam min.* Erat vetus querela abusuum, in

in Ecclesiam irrepentium, circa dogmata fidei, & morum, *neg.* Circa disciplinam, *subdist.* Et tamen certum fixumque erat dogma, non recedendum ab unitate Ecclesiæ Apostolicæ propter abusus, sed potius Deum orandum, ut daret Ecclesiæ opportunitatem eos corrigendi, *conc.* Secus, *neg.* Itaque sancti illi viri, qui de abusibus conquerebantur, sanam esse fatebantur Ecclesiæ Romanæ doctrinam circa fidem, & mores. Abusus a privatis invectos, non ab Ecclesia probatos, circa disciplinam deplorabant, sed tamen docebant post *Cyprianum*, & *Augustinum*, non recedendum ab agro Domini propter paleas &c. Nomine autem abusuum non intelligebant, nisi malas bonæ disciplinæ corruptelas. At contra Protestantes totam Ecclesiæ doctrinam, tamquam falsam rejecerunt, ipsam Ecclesiam Satanæ synagogam vocarunt, atque ab ea aperto schismate discesserunt, et nomine abusuum intellexerunt res bonas, et laudabiles, ut cultum Sanctorum, jejunia, vota, cœlibatum, et cet. Propter hæc autem scelera non injuste, sed merito ab Ecclesia Apostolica, adhibitis prius frustra omnibus patientiæ, et lenitatis argumentis, paternisque admonitionibus, excommunicati, et resecti sunt.

Inst. Romana Ecclesia veros illos abusus, de quibus tot erant querimoniæ, numquam extirpare voluit nec in Concilio Constantiensi, nec in Basileensi etc. Ergo non sunt reprehendendi Protestantes, qui illos correxerunt.

℞. *Dist. ant.* Numquam voluit, quia non potuit, nec erat opportunum ob multitudinem hominum malorum, atque potentium, qui eos abusus fovebant, *conc.* Quia eos probabat, *neg.* Itaque sæpe Ecclesia tolerare debet zizania in medio tritici, ne, eradicans zizania, eradicet simul et triticum. Quare *neg. cons.* Si enim liceret privatis prætextu abusuum expellere magistratus, occupare ministerium, longe majora orirentur mala, quam ipsi abusus, qui extirpandi dicuntur. Quod profecto accidit Protestantibus. *Nego* etiam *suppositum*, quia, ut supra diximus, Novatores non abusus extirparunt, sed laudabiles, ac sanctas Ecclesiæ leges prætextu abusuum abrogarunt.

PRO-

PROPOSITIO V.

Sola Ecclesia Romana Apostolica est.

Prob. Sola Ecclesia Romana successionem habet non interruptam Pastorum, usque ad Apostolos pervenientem, ut patet numeratione Pastorum cujusque Ecclesiæ, quæ cum Romana communicat. Ipsa enim particularis Ecclesia, quæ Romæ est, habet perpetuam Pontificum seriem, sibi legitime succedentium usque ad Petrum. Reliquæ Ecclesiæ, quæ cum illa communicant, habent singulæ Episcoporum suorum series, pervenientes ad aliquem Romanum Pontificem, qui Ecclesiæ illi primum dedit Episcopum: et per hunc R. Pontificem ascendit usque ad Petrum. Atqui in nulla societate, quæ ab Romana Ecclesia sit divisa, talis est pastorum successio. Ergo sola Romana Ecclesia Apostolica est.

Objic. In magno Schismate Occidentis, cum tres simul veluti Pontifices Romani de Papatu contendebant, interrupta est series summorum Pontificum. Ergo &c.

℞. *Neg. ant.* Licet enim tres simul se gererent tamquam Pontifices, unus tamen erat verus, et legitimus, licet non omnes fideles clare cognoscerent, quis esset ex tribus, atque ideo in tres veluti communiones Ecclesia scissa videretur. Sed etsi daremus, quod falsum est, nullum ex iis verum fuisse Pontificem, non ideo successio abrupta esset, sicut non abrumpitur, cum mortuo legitimo Pastore, tempus aliquod excurrit, ut novus, et legitimus eligatur.

Corollarium.

Ergo sola Romana Ecclesia est vera Ecclesia Christi, quia sola habet simul quatuor notas veræ Ecclesiæ.

Scholion.

Demonstrari etiam potest, Romanam Ecclesiam esse Apostolicam ratione Apostolicæ doctrinæ, hæreticorum vero societates, etiam ratione doctrinæ, non esse Aposto-

PROPOSITIO.

Ecclesia Christi vere, & proprie dicta, semper visibilis est, hoc est videri, & discerni potest a falsis sectis. Est dogma fidei.

Prob. I. Scriptura cum de Ecclesia absolute loquitur, nec ulla subest ratio eam intelligendi in sensu improprio, semper eam describit ut cœtum visibilem. Sic *Isaiae III. 2.* prædicit Dominus: *Erit in novissimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium, & elevabitur super colles, & fluent ad eum omnes gentes.* Hic primo describitur Ecclesia, adeo conspicua, ut mons supra verticem montium erectus; deinde prædicitur talis, ut omnes gentes ad eam confluere possint; quod fieri non posset, si esset invisibilis. Et Christus *Matth. XVIII.* 17. fratrem frustra correptum ad Ecclesiam deferri jubet: *Dic Ecclesiæ: si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus.* quomodo autem id fieri posset, si non esset Ecclesia sole clarior, & conspicua etiam idiotis, ad quos etiam pertinet Christi præceptum?

Præterea, Apostolus, congregans Episcopos Ecclesiæ Ephesinæ, sive Asianæ, monet, ut sibi, & universo dominico gregi attendant: *Attendite vobis, & universo gregi, in quo vos Spiritus S. posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei. Act. XIX.* 28. cui autem gregi attenderent: quam Ecclesiam pascerent, si hæc visibilis non esset? Sic etiam *Act.* XVIII. 22. dicitur Paulus *salutasse Ecclesiam.* Ergo &c.

Prob. II. ex Patribus. 1°. Origenes *Homil. XXX. in Matth. Ecclesia*, inquit, *plena est fulgore ab Oriente usque in Occidentem.* 2°. Cyprianus *De unit. Eccl. Ecclesia Domini luce perfusa est; per totum orbem radios suos porrigit.* 3°. *Augustinus* id sæpe inculcat contra Donatistas, ex visibilibus characteribus probans, Catholicorum Ecclesiam esse veram (a). Et in *Tract.* I. in

(a) *Lib. II. cont. Petil. Cap. 32. Lib. de Unit Eccl. Cap. 23. Lib. III. cont. Epist. Parmenian. Cap. 5. Epist. XLVIII. in Psal. XLIV. & XLVII. & al.*

in Epist. Joan. n. 23., post recitata Scripturarum testimonia, quæ Ecclesiam ostendunt, esse visibilem: *Numquid*, inquit, *non sic digito ostendimus Ecclesiam, fratres mei? Nonne aperta est? nonne tenuit omnes gentes? nonne impletur quod ante tot annos prædictum est Abrahæ, in semine ejus benedici omnes gentes? Ecce mons implens universam faciem terræ. Ecce civitas, de qua dictum est: non potest civitas abscondi supra montem posita.* Ergo &c.

Prob. III. *ratione*. Deus ita Ecclesiam fundavit ad omnium salutem, ut nemo extra illam salvus esse possit, quod supra ostendimus. Ergo sapientiæ, & bonitatis ejus erat, ut eam redderet semper omnibus visibilem, atque conspicuam.

Solvuntur Objectiones.

Objic. I. Ecclesia redditur invisibilis, 1°. in persecutionibus infidelium, & hæreticorum; tunc enim fideles omni studio latitant: 2°. cum hæreses longe, lateque diffunduntur, ut olim Ariana. Ergo.

℟. *Neg. ant.* Nam etiam in crudelissimis Imperatorum persecutionibus Ecclesia visibilis erat, non solum in regionibus, quæ Romano imperio non erant subjectæ, sed etiam in tot martyribus partim trucidatis, partim in carcerem, aut in exiliu n actis. Multo minus latere potest in persecutionibus hæreticorum, aut in quacumque hæresis diffusione; tum quia hæresis numquam universum orbem occupare potest, tum quia in illis ipsis provinciis, quas occupat, veri fideles latere non possunt; eo ipso enim, quod se a conventiculis hæreticorum separant, jam conspicui fiunt.

Objic. II. Ecclesia est objectum fidei: *Credo sanctam Ecclesiam*: est articulus Symboli. Ergo non videtur.

℟. *Dist. ant.* Est objectum fidei quoad ejus veritatem, & interiores dotes, *conc.* Quoad ejus existentiam, *neg.* Itaque quod hæc sit Ecclesia a Christo instituta, conspicitur. Quod autem hæc Ecclesia, a Christo instituta, vera doceat, Spiritu Sancto regatur, & vivificetur &c. id creditur.

Corollarium.

Ergo hinc rursus probatur, societates Protestantium non esse veram Christi Ecclesiam, quia, ipsis fatentibus, ante *Lutherum*, & *Calvinum* erant invisibiles.

§. II.

De Ecclesiæ perpetuitate, seu indefectibilitate.

Adv. Nullus fortasse hæreticorum asseruit, veram Christi Ecclesiam posse omnino deficere. *Donatistæ* enim, qui Ecclesiam toto orbe periisse affirmabant, docebant tamen, remansisse eam in Africa in parte Donati. *Berengarius* etiam, qui teste Ratramno Corbejensi *Opusc. de Eucharist.* asserebat, Ecclesiam totam errasse, & periisse; contendebat tamen, eam remansisse saltem in Berengarianis.

II. Protestantes etiam fatentur, Ecclesiam deficere non posse: sed id intelligunt de Ecclesia invisibili. Nam visibilem Ecclesiam deficere posse, docent, & aliquando defecisse. Novissime vero *Claudius* Calvinista novum excogitavit systema. Docet enim, Ecclesiam etiam visibilem numquam posse deficere, sed aliquando corrumpi posse erroribus fidei contrariis; ita tamen, ut semper in ea remaneant aliqui fideles occulti.

PROPOSITIO

Visibilis Christi Ecclesia deficere non potest.
Fidei dogma est.

Prob. I. ex Scriptura. Prophetæ prædixerunt, visibilem Christi Ecclesiam perpetuam fore: & Christus ipse, & Apostoli id aperte promiserunt. 1°. Prophetæ id prænuntiarunt. Isaias enim *Cap. LXI. 8. Fœdus*, inquit, *perpetuum feriam eum eis. Et scient in gentibus semen eorum, & germen eorum in medio populorum: omnes, qui viderint eos, cognoscent illos, quia ipsi sunt semen, cui benedixit Dominus*: quod Isaiæ vaticinium

 sine

sine dubio de Ecclesia est intelligendum. Hic autem clare prædicit *Isaias*, Ecclesiam, quæ a cunctis gentibus videbitur, & cognoscetur, perpetuam fore, quippe quæ juncta sit Deo *fœdere perpetuo*.

Et Michæas *Cap. IV.* 1. & 5. *In novissimo dierum erit mons domus Domini præparatus in vertice montium, & sublimis super colles, & fluent ad eum populi.* En Ecclesiam cunctis visibilem: *Nos autem*, subdit, *ambulabimus in nomine Domini nostri in æternum*; en perpetuitatem. Et in *Psalm. XLVII.* qui totus est de Ecclesia, et quidem visibili, ut legenti patet: *Sicut audivimus, sic vidimus in civitate Domini virtutum, in civitate Dei nostri*: En visibilem Ecclesiam: *Deus fundavit eam in æternum*; en perpetuitatem. Mitto alia Prophetarum vaticinia.

2°. Ipse *Christus* Ecclesiæ visibili durationem perpetuam promisit. *Matth. XXVIII.* 20. *Ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem sæculi.* Et *Matth. XVI.* 18. *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adversus eam.* Nulla autem ratio subest coarctandi hæc loca ad Ecclesiam invisibilem. Præterea Christus in omnibus parabolis, in quibus Ecclesiam designavit, eam dicit duraturam usque ad finem sæculi. Sic docet, in agro futura zizania cum tritico usque ad messem: in sagena futuros bonos cum malis piscibus, usque dum trahatur ad terram; in area futuras paleas cum frumento, donec triticum congregetur in horreum, paleæ autem comburantur igni inextinguibili. Messis autem, tractio retis ad terram, divisio frumenti a paleis, ipso Christo explicante, diem judicii designant. Atqui hæ parabolæ, fatentibus Protestantibus, pertinent ad Ecclesiam visibilem, quia invisibilis Ecclesia non continet, ut ipsi dicunt, bonos & malos. Ergo visibilis Ecclesia usque ad finem mundi duratura est.

3°. Idipsum prædicunt Apostoli. Paulus enim *Ephes. IV.* 11. *Ipse dedit*, inquit, *quosdam quidem Apostolos, alios Prophetas, alios Evangelistas, alios Pastores, & doctores . . . . donec occurramus omnes in unitatem fidei &c.* Quibus verbis testatur, ministerium Pastorum, quod

quod utique non potest esse in Ecclesia invisibili, duraturum usque in diem judicii. Ergo.

Prob. II. ex Patribus. 1°. Hieronymus *in Cap. VIII. Amos. Ex quo*, inquit, *intelligimus, Ecclesiam usque in finem mundi concuti quidem persecutionibus* (quæ nonnisi contra Ecclesiam visibilem excitantur) *sed nequaquam posse subverti: tentari, non superari. Et hoc fiet, quia Dominus Deus . . . se facturum esse pollicitus est, cujus promissio Lex naturæ est.* 2°. Augustinus *in Ps. CI. conc. 2. Sed illa Ecclesia, quæ fuit omnium gentium, jam non est, periit. Hoc dicunt qui in ea non sunt. O impudentem vocem! Illa non est, quia tu in illa non es? Vide, ne tu in ea non sis, nam illa erit, etsi tu non sis* (a). 3°. Ambrosius loquens de persecutionibus, quæ utique contra visibilem Ecclesiam excitantur; Postquam Ecclesiam navi comparavit, subdit: *Lib. de Salomone Cap. 4. Quæ etsi undarum fluctibus, & procellis sæpe vexatur, numquam potest sustinere naufragium, quia in arbore ejus, idest in Cruce Christus erigitur, in puppi Pater residet gubernator, proram Paracletus servat Spiritus. Hanc per angusta hujus mundi freta duodecim in portum remiges ducunt, idest duodecim Apostoli.* 4°. Chrysostomus *in Cap. VI.* Isaiæ: *facilius est solem extingui, quam Ecclesiam deleri.* Mitto ceteros (*b*). Ergo.

Systema autem *Claudii* Calvinistæ contradictionem involvit. Statuit enim iste, Ecclesiam visibilem non posse deficere, & tamen posse corrumpi erroribus fidei contrariis, quod aperte est *ἀσύστατον*, sive repugnans. Eo ipso enim, quod societas aliqua in fide labitur, non est amplius Christi Ecclesia, sed Antichristi synagoga. Vide *Bossuet Hist. Variat. Lib. XIX.*

(a) V. etiam *Lib. 1. De Symbolo ad Catech. cap. 6. Epist. XLVIII.*, & al.

(b) Origenes *Hom. XXX. in Matth.* Leo M. *Serm. XIV. de Passione*, & *Serm. II. in Anniverf. suæ assumt.* Bernardus *Serm. LXXIX. in Cantic.* & alii.

Objectiones solvuntur.

Objic. I. Vetus Ecclesia defecit aliquando, & 1°. quidem in Adam, et Heva, cum uterque peccavit. 2°. in egressu filiorum Israel ex Ægypto, cum, praeeunte ipso *Aarone*, vitulum aureum omnes adoraverunt. *Exod. XXXII.* 3°. tempore Judicum, quando *filii Israel fecerunt malum in conspectu Domini, & servierunt Baalim, ac dimiserunt Deum patrum suorum. Judic. II,* 11. 4°. tempore impiorum Regum *Achaz*, & *Manasse*, qui abolito publico ministerio religionis, idololatriam usque in Templum Domini intulerunt. 5°. aetate Jeremiae, qui *Cap. II.* 26. sic Dei nomine loquitur: *Confusi sunt domus Israël, ipsi & Reges eorum, Principes, & Sacerdotes, & Prophetae eorum, dicentes ligno: Pater meus es tu .... Quid vultis mecum judicio contendere? Omnes dereliquistis me, dicit Dominus.* 6°. Denique cum summi Pontifices, et omne Concilium Sacerdotum, Scribarum, Pharisaeorum, et ipsa plebs Judaeorum Christum morti dedit. Ergo.

℞. *Transeat Ant. Neg. conf.* Dixi *transeat. ant.* quia etsi concederetur, defecisse veterem Ecclesiam, sive potius Synagogam, non inde tamen sequeretur, deficere etiam posse Ecclesiam Christi, cum divinae promissiones isti, non illi factae sint. Sed tamen falsum est, ipsam veterem Ecclesiam umquam defecisse.

1°. Etenim non defecit cum Adam, & Heva peccaverunt. Sive enim peccatum illud fuerit vera infidelitas, ut docent nonnulli Patres, sive fuerit simplex inobedientia, certum est, Ecclesiam post Adae lapsum coepisse, tunc enim revelatus est futurus Christi adventus, in cujus fide fundata est Ecclesia. Utrum autem incaeperit Ecclesia a poenitentia *Adae*, an ab *Abel*, quaestio est. Ceterum hoc argumentum *nimis probat*; si quid enim valeret, probaret etiam, in Adamo, atque Heva Ecclesiam invisibilem defecisse, quod fieri posse adversarii negant.

2°. Nec defecit vetus Ecclesia tempore *Aaronis*, Judicum, aut Regum impiorum, aut Jeremiae; quia nec tunc defuerunt veri Dei cultores, qui et ipsi erant visibiles,

cum

cum non communicarent cœtibus idololatrarum. Utitur autem Scriptura in objurgandis impiis generali quadam reprehensione totius populi; ut ostendat, peccantium magnum esse numerum; quod sexcentis confirmari potest exemplis.

3°. Denique in morte Christi defecit Synagoga, quia tunc deficere debebat; *finis enim legis Christus*: sed non defecit Ecclesia, tum quia tot erant per universum orbem dispersi Judæi fideles, qui de prædicatione, et nece Christi nihil audierunt, tum quia in ipsa Judæa, imo in ipsis Jerosolymis multi non consenserunt neci Christi, inter quos etiam viri principes, quales fuere *Joseph ab Arimathea*; *&* *Nicodemus*.

Inst. In Apostolis omnibus defecit fides in morte Christi, quod significari dicitur per lumina omnia, quæ extinguuntur in Officio majoris Hebdomadæ, excepta una B. Virgine. Imo ipse Christus *exprobravit* Apostolis *incredulitatem eorum*. *Marc. XVI.* 14. Ergo a fortiori defecit fides in ceteris omnibus, ac proinde tunc defecit Ecclesia, quia sola B. Virgo non constituebat Ecclesiam, quæ utique multorum cœtum requirit.

℞. 1°. *Neg. ant.* Defecit enim in Apostolis constantia, et fortitudo in rebus adversis, sed non fides. Petrus enim, qui contra externam fidei confessionem peccaverat, statim conversus flevit amare; quod non fecisset, si amisisset fidem: Christus ipse moriens matrem virginem Joanni commendavit, quod ostendit etiam Joannem permansisse fidelem. A fortiori ceteri discipuli, qui fugerunt, nec tantis tentationibus objecti sunt, quantæ *Petrum*, & *Joannem* impetiverunt. De extinctione autem luminum in majori Hebdomada varia est explicatio, ut videre potes apud *Ben. XIV. de Festis*; sed licet explicemus de Apostolis, non sequitur, in eis extinctum fidei lumen, sed constantiam, quam Christo spoponderant. *Infidelitas* vero, quam Christus redivivus Apostolis exprobravit, non fuit *positiva*, sed *negativa*, hoc est, tarditas quædam, et mora credendi *explicite* resurrectionem, quam putabant nondum idoneis testimoniis confirmatam, quia nondum ipsi viderant; quod quidem esse potuit veniale peccatum. Adde his, quod verba Christi non de omnibus accipienda esse Apostolis,

doces

docet Maldonatus *in Comment.* sed de uno *Thoma*, licet per syllepsin omnibus dicta sint.

℞. 2°. *Neg. cons.* Nam præter Apostolos erant innumeri fideles tum in Judæa, tum in longinquis regionibus, ut supra dictum est.

Objic. II. Christus *Luc. XVIII.* 8. prædicit, ante adventum suum defecturam Ecclesiam: *Veniens filius hominis putasne inveniet fidem in terra?* Quod et confirmat Apostolus *II. Thessal. II.* 3. ubi ait, ante diem judicii venturam *discessionem*, h. e. generalem apostasiam. Ergo.

℞. 1°. Argumentum *nimis probare*. Si enim nulla tunc erit fides, sed generalis apostasia, peribit etiam Ecclesia invisibilis; quod negant Protestantes.

℞. 2°. *Neg. ant.* Christus enim non ait: *filius hominis non inveniet fidem*, sed *putas ne inveniet?* quod significat raritatem fidei, non qualiscumque, sed præcellentis, et firmissimæ, de qua ibi loquitur. Et reverà idem Christus *Matth. XXIV.* 22. clare docet, futuros tunc electos: *propter electos breviabuntur dies illi.* Apostolus vero per *discessionem* non intelligit generalem defectionem a fide, cum ipse Apostolus *I. Thessal. IV.* 16. doceat, in ipso adventu Christi futuros fideles, et alibi doceat, ipsos Judæos convertendos esse ad fidem ante adventum Christi. Quomodo ergo adversarii per discessionem intelligere possunt *generalem* apostasiam, cum commode possit, et debeat intelligi *particularis*, sed magna defectio multorum ab Ecclesia, quam Scriptura toties inculcat fore perpetuam? Vide *Estium*, et *D. Thomam Comment. in h. l.*

Objic. III. *Hieronymus* loquens de Conciliis Ariminensi, et Seleuciensi, in quibus Episcopi subscripserunt formulæ fidei ab Arianis compositæ, sic ait *Dialog. cont. Luciferian. Tunc Usiæ nomen abolitum est, tunc Nicenæ fidei damnatio conclamata est: ingemuit totus orbis, & se Arianum esse miratus est.* Ergo tempore Arianorum defecit Ecclesia.

℞. *Neg. cons.* 1°. enim non omnes orbis Episcopi ad Concilia illa venerunt: imprimis abfuit Romanus Pontifex caput Ecclesiæ, et centrum unitatis: 2°., non omnes Episcopi formulæ illi subscripserunt: 3°. illi, qui

sub.

subscripserunt, eam in sensu catholico intellexerunt; formula enim ita subdole erat concepta, ut fidem Nicænam videre ur exprimere, mutata tantum voce ὁμοούσιον, seu *consubstantiale*. Sed quia etiam sensum hæreticum pati poterat, ideoque Ariani Episcopi gloriabantur, et *conclamabant damnatitnem fidei Nicenæ*; idcirco totus orbis ingemuit, et miratus est, se, eo ipso tempore, quo Arianam perfidiam detestabatur, subscripsisse formulæ, quæ sensum Arianum habere poterat. Episcopi ergo illi nec *formaliter* fuerunt hæretici, nec etiam *materialiter*, quia verba formulæ etiam in sensu obvio catholica videbantur.

Objic. IV. Singuli fideles deficere possunt. Ergo et omnes.

℞. *Neg. conf.* Cum enim promissio non ad singulos fideles, sed ad totum Ecclesiæ corpus pertineat, a *distributivo ad collectivum*, ut Scholæ ajunt, non valet conclusio.

Inst. Quod singulis convenit partibus, etiam toti convenire debet: Ergo &c.

℞. *Dist. ant.* Si sermo sit de proprietatibus *essentialibus*, *conc.* Si de *accidentalibus*, *neg.* Sic singuli senatores jus non habent condendi leges, quod tamen totus Senatus habet. Cujus rei varia congeri possunt exempla.

Inst. Omnes simul fideles libere credunt, et manent in Ecclesia: Possunt ergo deficere omnes simul.

℞. *Neg. conf.* Etsi enim omnes libere credunt; tamen, cum fidelis Deus in promissis semper retineat multos per efficacem gratiam, qua *actu* credunt; non possunt simul non credere: cum credere simul, et non credere rationi repugnet; sicut repugnat hominem eodem temporis momento sedere, et ambulare, quamvis libere sedeat, aut ambulet. Cum igitur *impossibile* sic mentiri Deum, erit etiam impossibile, ut Ecclesia deficiat, licet omnes fideles libere credant. Quapropter si consideretur Ecclesiæ *indefectibilitas* ratione divinarum promissionum, cum *physice* impossibile sit, Deum mentiri; erit etiam physice impossibile, ut Ecclesia deficiat: si vero consideretur ratione humanæ libertatis, erit tantum impossibile *moraliter*.

Objic.

Objic. V. & *simul Inst.* Etiam Leviticum Sacerdotium, ideoque et Synagogam, promiserat Deus 1. æternum duraturam: *Exod. XXIX. 9. Erunt sacerdotes mihi* Aaron, et filii ejus *religione perpetua*. Quibus similia in aliis leguntur vet. Testamenti locis. Et tamen Synagoga defecit. Ergo divina promissa sunt sub tacita conditione intelligenda, modo scilicet homines non se reddant indignos.

℞. *Dist. ant.* Promisit Deus, Leviticum Sacerdotium duraturum in perpetuum quoad rem significatam, scilicet Christum, ejusque Sacerdotium, et sacrificium, *conc.* Quoad ipsas figuras, *neg.* Cum enim quidquid in veteri illo populo Dei gestum est, figura esset novi; ut sæpe monet Apostolus *I. Cor. X. Heb. X. &c.* imò in ipso veteri Testamento promittatur novum fœdus, novumque sacrificium, quod vetera aboleret, *Ezech. XXXI. 31. Malach. II.* 10. patet; non figuras ipsas, sed res inde significatas, futuras fuisse perpetuas. Conditio autem, quæ temere in objectione fingitur, non solum in Scripturis fundamentum nullum habet, verum etiam absurda est. Quomodo enim peccata hominum divinas abolerent promissiones, quæ ad ipsa peccata remittenda, atque abolenda institutæ sunt?

§. III.

De Ecclesiæ veritate, sive infallibilitate in rebus fidei, & morum.

Adv. I. Cum quæritur, an Ecclesia *infallibilis* sit, de rebus dumtaxat ad fidem, et mores pertinentibus sermo est.

II. Ex dictis in superiori articulo certum est, non posse Ecclesiam universam falli in credendis fidei, et morum dogmatibus; si enim totum Ecclesiæ corpus in fide errare posset, deficere etiam posse manifestum est.

III. Quæritur ergo, an non solum in credendis, sed etiam in docendis rebus fidei, et morum Ecclesia falli possit, hoc est, an totum corpus Pastorum Ecclesiæ (ad hos

hos enim pertinet docendi officium) possit falli in tradendis fidei, et morum dogmatibus.

IV. Et Protestantes quidem communiter id affirmant. Cum enim totam visibilem Ecclesiam deficere doceant, a fortiori cœtum Pastorum, qui pars est ipsius Ecclesiæ, in docendo falli posse statuunt.

PROPOSITIO.

Ecclesia in docendo, hoc est tota collectio Pastorum Ecclesiæ, ad quos officium docendi pertinet, sive sit per totum orbem dispersa, sive in unum congregata, falli non potest in rebus fidei, & morum docendis. Est dogma fidei.

Prob. Ex articulo superiori Ecclesia visibilis deficere non potest, nec in fide errare. Atqui *fides est ex auditu*, ut ait Apostolus *Rom. X* 17. Ergo si numquam potest Ecclesia deficere a vera fide, numquam potest deficere vera prædicatio, et doctrina fidei, ac proinde non possunt pastores omnes, ad quos prædicare, et docere spectat, in docendo falli, aut fallere; alioquin oves Christi, fidem non amplius *ex auditu* concipientes, deberent credere contraria iis, quæ a Pastoribus edocentur, atque ideo Ecclesia non esset amplius corpus compactum, et per omnem juncturam subministrationis connexum, ut eam describit Apostolus *Ephes. IV.* 16. frustraque Christus Pastoribus dixisset: *Qui vos audit, me audit, qui vos spernit, me spernit*, *Luc. X.* 16. Tractat hoc argumentum egregie Canus *Lib. IV. Cap.* 5.

Prob. II. ex Scriptura. 1°. Isaias *LIX.* 21. prædicit, Spiritum S. numquam ab Ecclesia discessurum; sed semper in ea servaturum verba Domini. *Hoc fœdus meum cum eis, dicit Dominus: Spiritus meus, qui est in te; & verba mea, quæ posui in ore tuo, non recedent de ore tuo, & de ore seminis tui amodo, & usque in sempiternum.*

2°. Hunc Spiritum *Christus* ipse promisit Ecclesiæ. *Joan. XIV.* 16. *Ego rogabo Patrem, & alium Paraclytum dabit vobis, ut maneat vobiscum in æternum, Spiritum veritatis: & v.* 26. *ille vos docebit omnia. &*

sug-

suggeret vobis omnia, quaecunque dixero vobis. Quæ verba non solis Apostolis dicta sunt, cum ipsi non deberent manere in terris *in aeternum*, sed per Apostolos omnibus in ministerio successoribus. Et *Matth XXVIII. 18. docete omnes gentes .... Ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem seculi*; quibus verbis spondet *Christus*, se adfuturum Doctoribus Ecclesiæ usque ad sæculorum finem.

3°. Hanc promissionem Christum implevisse, docet Apostolus I. *Tim. III.* 15. *Hæc*, inquit, *scribo tibi, ut scias, quomodo oporteat, te in domo Dei conversari, quæ est Ecclesia Dei vivi, columna, & firmamentum veritatis*. Hæc Apostoli verba mirum est quantum hæreticos torqueant. Dicunt enim, Ecclesiam esse columnam, et firmamentum veritatis, vel quia conservat Scripturas, vel quia ejus officium est tueri veritatem, licet huic officio aliquando desit. Quibus nihil ineptius fingi potest; nam etiam Judæi, et hæretici Scripturas conservant, et quique privati tenentur tueri veritatem, licet eam aliquando deserant. Quare Judæi, hæretici, et quique privati dici deberent columna, et firmamentum veritatis: quod falsum est. Igitur: Illa societas in docendo falli non potest, cui promissus est, et datus Spiritus veritatis, qui eam ita regit, ut reddat columnam, et firmamentum veritatis. Atqui talis est Ecclesia Christi. Ergo.

Prob. III. ex Patribus. 1°. Irenæus *Lib.* III. *cap.* 4. *Non oportet*, inquit, *apud alios quaerere veritatem, quam facile est ab Ecclesia sumere, cum Apostoli, quasi in depositorium dives, plenissime contulerint omnia, quae sunt veritatis, ut omnis quicumque velit, sumat ex ea potum vitae*. 2°. Augustinus *Lib.* I. *Cont. Crescon. Cap.* 33. *Scripturarum a nobis tenetur veritas, cum id agimus, quod universae jam placuit Ecclesiae, quam ipsarum Scripturarum commendat auctoritas, ut quoniam ipsa Scriptura fallere non potest, quisquis falli metuit alicujus obscuritate quaestionis, eandem Ecclesiam de illa consulat, quam sine ambiguitate sancta Scriptura demonstrat*. Celebre est ejusdem effatum *Lib. cont. Epist. fundam. cap.* 5. *Evangelio non crederem, nisi me catholicae Ecclesiae mo-*

moveret auctoritas. Item illud *Lib. de hæres. cap. ult. Cur contra ista sentiat Ecclesia catholica, superflue quaeritur, cum propter hoc scire sufficiat, eam contra ista sentire*. Accedit, quod Patres omnium sæculorum judicarunt hæreticos, qui doctrinam universæ Ecclesiæ impugnarunt: imo ipsi Protestantes excommunicarunt Arminianos qui decretis Ecclesiæ Protestantium, in synodo Dordracena conditis, obsistebant. Vide Bossuet *Collation. cum Claudio*, & *Hist. Variat*. Ergo etc.

Diximus autem in propositione, Pastorum omnium collectionem *sive per orbem dispersam, sive in unum congregatam falli non posse*; quia eadem est Ecclesia, sive dispersa, sive collecta in unum, & Christi promissiones absolutæ sunt, nulla apposita conditione sive dispersionis, sive adunationis: nisi quod in collectione Pastorum promtius, & facilius quæ sit omnium sententia conspicitur. Et revera Augustinus *Lib.* IV. *ad Bonifac. cap. ult.* contra Pelagianos docet, omnes ferme hæreses sine generali Pastorum Concilio fuisse ab Ecclesia damnatas: ut omnes hæreses ante Concilium Nicænum exortæ, & plurimæ etiam post ipsum.

Si autem quæras, quanta Pastorum consensio requiratur, ut aliquid dici possit totius Ecclesiæ doctrina, facilis responsio est, non requiri omnium consensum, ne uno quidem excepto; hoc enim vix fieri potest in tanta hominum infirmitate; sed sufficere consensum *moraliter* unanimem, hoc est tot Pastorum consensionem, ut *moraliter* dici possit, omnes ita sentire. Hinc *Vincentius Lirinensis Commonitor.* 1. doctrinam Ecclesiæ eam esse, ait, *quod semper, quod ubique, quod ab omnibus creditum est*.

Objectiones contra hanc propositionem fieri solitas dissolvemus, ubi agemus de Conciliis Oecumenicis.

Scholion.

Franciscus Veronius in *Regula fidei* §. 16. docet, abstinendum esse a voce *infallibilitatis*, cum loquimur de Ecclesiæ auctoritate in docendo, eo quod, inquit, Concilium Tridentinum illud solum ut dogma fidei proponit, quod *Ecclesiae sit judicare de vero sensu Scripturarum*,

rum, nec usquam utitur voce *infallibilitatis*; ideoque saltem ab hæreticis, ad Ecclesiam redeuntibus, non esse exigendum, ut fateantur, Ecclesiam esse *infal libilem*. Sed ejus auctoris pace dixerim, idem esse judicare de sensu vero, hoc est non aberrare a veritate in judicando, ac esse infallibilem: licet Concilium ab hac Scholastica voce abstinuerit. Cum ergo hæretici contrarium doceant, non video cur ab eis exigi non debeat, ut credant, Ecclesiam esse infallibilem. Cæterum modo ipsi rem eamdem aliis vocabulis exprimant, ut facit ipse Veronius, de nomine non esse litigandum, concedimus.

C A P. VII.

De Supremo Interprete Scripturae, & Traditionis, & Judice controversiarum fidei, & morum.

Adv. OStendimus *Cap.* I. non omnia ad salutem necessaria contineri in Scripturis; *Cap.* II. Scripturam aliquibus in locis esse obscuram, nec per loca clariora posse explicari: in aliis, licet claram, obscurari falsis hæreticorum interpretationibus: præterea in ipsa Traditione contingere posse obscuritatem, atque ideo requirendum esse interpretem aliquem, qui sit ab ipsa Scriptura, & Traditione distinctus, quique explicare possit quidquid in Scriptura, & traditione obscurum est, ac proinde de omnibus fidei, & morum controversiis judicare. Hunc interpretem ostendimus eodem capite, non esse privatum cujusque spiritum. Nunc ergo, cum *Cap.* superiori explicaverimus Ecclesiæ naturam, notas, proprietates; quis sit legitimus, & falli nescius Scripturæ, & Traditionis interpres, & omnium controversiarum fidei judex, facile inveniemus.

II. Sed hac occasione quæri etiam solet, utrum Ecclesia sit etiam *infallibilis* judex quæstionum *facti*.

III. *Facta* autem alia sunt *dogmatica*, scilicet quæ negari non possunt, quin simul negetur & dogma: alia simplicia, nihil cum dogmate connexa: alia quodammodo media; quæ scilicet si negentur, non quidem aperte oppugnatur dogma, sed via sternitur erroribus fidei & moribus oppositis: ut si quis *ex. gr.* damnans omnes

Lutheri hæreses contendat, eas non contineri in libris Lutheri, hic afferit factum, quod licet dogmata catholica aperte non impugnet, tamen viam sternit erroribus.

PROPOSITIO I.

Ecclesia est legitimus, & infallibilis interpres Scripturae, & traditionis, & judex controversiarum fidei, & morum. Est de fide.

Prob. I. In interprete, ac judice controversiarum quinque conditiones requiruntur. 1°. ut sit vivens, alioquin discrepantium rationes audire, ponderare, & judicare non poterit. 2°. ut sit visibilis, alioquin ad eum non erit accessus. 3°. ut sit semper manens, et indeficiens, alioquin in ejus defectu nulla erit ratio finiendi lites. 4°. ut sit *infallibilis*, alioquin semper ejus judicium nutabit, nec causa dici poterit finita. 5°. ut auctoritatem habeat coërcendi eos, qui judicio sunt rebelles. Atqui omnes hæ conditiones sunt in Ecclesia. 1°. enim est vivens, ut patet. 2°. est visibilis. 3°. indefectibilis. 4° infallibilis, ut *Cap.* superiori ostensum est. 5°. auctoritatem habet coërcendi rebelles, ut habetur Matth. XVIII. 18. *Quaecumque alligaveritis super terram, erunt ligata & in cælis*: & constat ex clarissima Traditione, Ecclesiam omnibus sæculis a tempore Apostolorum hac potestate usam esse. Ergo.

Prob. II. Ex Scriptura. 1°. *Matth.* XVIII. 17. ait Christus: *Dic Ecclesiæ, si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Amen dico vobis, quaecumque alligaveritis super terram, erunt ligata & in cælis; & quaecumque solveritis super terram, erunt soluta & in cælis.* Igitur Christus Ecclesiæ auctoritatem dedit de omnibus judicandi, quæ bonis moribus sunt adversa. Atqui non haberet eam potestatem, si non posset judicare de hæresi, quæ capitale peccatum est. Ergo.

2°. Præterea: qui est veritatis, tamquam depositi, custos, & doctor, imo columna, & firmamentum veritatis, ille est judex supremus de falsitate, quæ veritati adversa est. Atqui Ecclesia, cui Deus mandavit *docere omnes gentes*, in qua Deus constituit *Pastores, & doctores, ne* homines *omni vento doctrinæ circumferantur*,

cui Apostoli depositum fidei commendarunt ; est veritatis ipsius, tamquam depositi, custos, columna, & firmamentum veritatis, ut supra diximus. Ergo etc.

3°. Non minus Deus Ecclesiæ Christi consuluit, quam Synagogæ olim providerat, & consuluerat. Atqui in Synagoga constituit Ecclesiasticos Pastores, ut supremos controversiarum judices, & interpretes Legis. Ergo. *Prob. min Deut. XVII. 8. Si difficile, & ambiguum apud te judicium esse perspexeris inter sanguinem, & sanguinem, causam, & causam, lepram, & lepram, & judicum intra portas tuas videris verba variari; surge, & ascende ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus. Veniesque ad Sacerdotes Levitici generis, & ad judicem, qui fuerit illo tempore: quæresque ab eis, qui indicabunt tibi judicii veritatem. Et facies quodcumque dixerint qui præsunt loco, quem elegerit Dominus, & docuerint te juxta legem ejus, sequerisque sententiam eorum; non declinabis ad dexteram, neque ad sinistram. Qui autem superbierit, nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Deo tuo, & decreto judicis, morietur homo ille, & auferes malum de Israel.* Quod confirmavit *Christus Matth. XXIII. 2. Super cathedram Moysi sederunt Scribae, & Pharisæi. Omnia ergo, quæcumque dixerint vobis, servate, & facite.* Nihil clarius dici poterat. Vana autem effugia Protestantium refutata reperies apud *Bellarminum Lib. III. de Verbo Dei, Cap. 4.* Ergo &c.

Prob. III. Ex apertissima, et constantissima traditione. A tempore enim Apostolorum per XVIII. Sæcula quæcumque ortæ sunt de fide, & moribus controversiæ, eæ ab Episcopis in Synodos collectis decisæ sunt, & rebelles anathemate perculsi. Quem morem ipsi Apostoli servarunt, qui controversiam de legalibus in Concilio Jerosolymitano finierunt: suamque definitionem pronuntiarunt, tamquam sententiam Spiritus S. *Visum est Spiritui S. & nobis.* Act. XV. 28. Ergo.

Prob. IV. Accedit, quod si Ecclesia non esset supremus judex, & interpres fidei, & morum, nutaret etiam Scriptura, & Traditio. Pulchre *Augustinus Lib. cont. Epist. fundam. cap. 5. Quibus ego obtemperavi dicentibus, credite Evangelio; cur eis non obtemperem dicentibus*

bus mihi : noli credere Manichæo, Socino, Luthero, Calvino etc. ? *Infirmabis forte mihi catholicorum auctoritatem, qua infirmata, jam nec Evangelio credere potero, qui per eos illi credideram!*

Prob. V. Denique idem probari potest ex refutatione aliarum sententiarum. Si enim neque Scriptura, neque privatus Spiritus est controversiarum judex, nullus alius remanet, nisi Ecclesia, alioquin finiri nullo modo possent controversiæ fidei, & inutilis foret divina revelatio.

Objic. Nemo judex est in caussa propria: atqui aliquando ab hæreticis movetur controversia contra ipsam Ecclesiam, utrum scilicet illa sit vera Ecclesia Christi, sicut fiebat a Protestantibus contra Ecclesiam Romanam. Ergo in his controversiis Ecclesia judex non est.

℟. *Dist. maj.* Si sit judex supremus, *neg.* in unaquaque enim societate summi imperantes etiam in caussa propria judicant. Si sit judex inferior, *Subdist.* Si ex proprio ingenio, & affectu judicare debet, *conc.* Si a Spiritu S. regatur in judicando, sicut regitur Ecclesia ex Christi promissionibus, *neg.* Si vero hæretici litem moveant, quænam sit vera Ecclesia Christi, facile ex notis Ecclesiæ convinci possunt, eam esse solam Ecclesiam Romanam; cœci autem sunt, qui eam non vident.

Scholion.

Ex iis, quæ supra posita sunt, manifestum est, Ecclesiam non novam accipere, & proponere revelationem, cum aliquid definit, sed explicare clarius, quod antea obscurius credebatur. Tota enim revelatio Apostolis, & Ecclesiæ primitus facta est: sed quia ob humanam infirmitatem aliquando multi fideles dubitant, quid de aliqua controversia revelaverit Deus, hanc dubitationem Ecclesiæ definitio, seu potius declaratio e medio tollit, ut fuse Vincentius Lirinensis *Commonit.* I. *Cap.* 32. exponit.

PROPOSITIO II.

Ecclesia est judex infallibilis in factis mere dogmaticis.

Prob. Facta dogmatica diximus esse ea, quæ negari non possunt, quin simul negetur & dogma: *ex. gr.* quod

Scriptura, & Traditio prædicent, Verbum esse Patri consubstantiale, est factum dogmaticum, quod si quis neget, etiam neget necesse est ipsum dogma. Ergo non potest Ecclesia esse infallibilis in dogmatibus proponendis, quin simul in hujusmodi factis infallibilis sit; unde hæc propositio a priore non differt, atque æque ad fidem pertinet.

PROPOSITIO III.

In factis simplicibus, quæ asseri, & negari possunt, salvis fidei, & morum dogmatis, Ecclesia infallibilis non est.

Prob. I. In hujusmodi factis decidendis Ecclesia utitur adminiculis errori obnoxiis, hominum scilicet testimoniis. Ergo ejus definitio non potest esse ab omni erroris periculo immunis.

Prob. II. Ex consensu omnium Theologorum, quorum longam seriem texuit *Carolus Witasse*, & *Opstraet*. Vnum sufficiat citare *Bellarminum*, qui *Lib.* IV. *de Sum. Pont. Cap.* 2. sic ait: *Conveniunt omnes Catholici, & hæretici, posse Pontificem, etiam ut Pontificem, & cum suo cœtu Consiliariorum, vel cum Concilio generali errare in controversiis facti particularibus, quæ ex informatione, testimonioque hominum præcipue pendent.*

PROPOSITIO IV.

Putandum non est, Ecclesiam umquam falli in definiendis factis mixtis, in quibus falsitas viam sterneret erroribus, qualis est præcipue censura librorum in rebus ad fidem, & bonos mores pertinentibus.

Prob. Ecclesia in suis Pastoribus potestatem a Christo accepit pascendi ejus oves. *Pasce oves meas: Joan.* XXI. 17. Ergo putandum non est, Pastores umquam falli in judicando, ubinam sint pascua ovibus noxia. Hujus enim judicii falsitas ovibus ipsis non mediocriter noceret.

Prob. II. Ecclesia omnibus sæculis hujusmodi facta definivit, imo aliquando pœnis coërcuit eos, qui ejusmo-

modi definitionibus parere nollent. Sic in Concilio Nicæno non solum hæresim, sed & personam, & scripta *Arii* damnavit. In Concilio Chalcedonensi non prius admisit *Theodoretum*, quam damnaret non solum hæresim, sed et personam *Nestorii*, quem antea ab errore excusaverat. In Concilio generali V. declaravit, hæresim Nestorii contineri in libris *Theodori Mopsuesteni*, & *Theodoreti* contra *Cyrillum*, & in Epistola *Ibæ Edesseni* ad *Marim Persam*, eaque scripta anathemate damnavit. Hæc sunt tria Capitula Concilii V. Ex quibus, aliisque longa serie relatis a *Tournely*, sic conficitur argumentum. Id fideles debent de Ecclesia sentire, quod ab ipsis Ecclesia exigit, alioquin dicendum esset, injuriam fidelibus irrogare Ecclesiam universam, cum id exigit, quod illi facere non tenentur. Atqui Ecclesia, hujusmodi facta definiens, exigit a fidelibus, ut hujusmodi definitiones uti veras recipiant. Ergo ipsam unquam falli, putandum non est.

Prob. III. Si Ecclesia falleretur in hujusmodi factis *ex. gr.* declarando librum aliquem hæresi infectum; falli posset etiam in damnandis propositionibus a libro avulsis. Quid enim aliud est liber, nisi multarum propositionum collectio? Atqui ex demonstratis in *I. Prop.* & fatentibus catholicis, Ecclesia, in damnandis propositionibus a libro avulsis, falli non potest. Ergo &c. Hinc doctissimus *Norisius Apolog. Monach. Scyth.* loquens de damnatione trium Capitulorum in Concilio V. ait: *Quo judicio demonstratur, in damnandis propositionibus in sensu ab auctoribus intento, non errare Ecclesiam, neque latum ab ea semel judicium posse retractari.*

Dices. Omnes Theologi, qui ante *Jansenium* floruerunt, ingenue professi sunt, falli posse Ecclesiam non solum in factis simplicibus, verum etiam in mixtis. Instar omnium sit *Bellarminus*, qui *Lib. IV. De Rom. Pont. Cap. II.* loquens de VI. Synodo, quæ damnavit Honorium: *Tuto*, inquit, *dicere possumus, hos Patres, deceptos ex falsis rumoribus, & non intellectis Honorii Epistolis, immerito cum hæreticis connumerasse Honorium.*

℟. *Transeat ant.* quod negari posset, cum nemo conceptis verbis asseruisse videatur, Ecclesiam falli pos-

se in expendendo Librorum sensu, sed tantum in factis singularibus, quæ ex hominum testimonio judicari debent, ut sunt ea, quæ pertinent ad personas vel damnandas, vel absolvendas. Ipse *Bellarminus*, in objectione laudatus, ait, deceptos Patres VI. Synodi in damnanda *Honorii* persona ex falsis rumoribus, atque ex ejus Epistolis, quas putarunt, eum scripsisse mente, atque animo hæretico. Dixi autem *transeat*, quia etsi daremus, scripsisse Theologos, Ecclesiam in hujusmodi factis absolute falli posse, staret adhuc quod in propositione affirmavimus, scilicet non esse putandum, id umquam accidere.

PROPOSITIO V.

Nemini privato licet Ecclesiæ judicio in factis mixtis reluctari eo pretextu, quod Ecclesia, absolute loquendo, in hujusmodi factis judicandis falli possit.

Prob. I. Si reluctari liceret judicio Superiorum eo prætextu, quod absolute falli possent, universa hominum societas pessum iret. Non audiendi essent parentes, non magistri, non amicorum exposcenda consilia, non magistratibus obtemperandum: imo nullum fieri posset judicium ex testimonio hominum; omnes enim absolute falli possunt. Atqui Ecclesiæ judicium longe majoris est ponderis, quam omnia judicia hominum. Ecclesiæ enim Pastoribus dictum est: *Qui vos audit, me audit*; & ; *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus*: Ergo a fortiori non licet Ecclesiæ judicio reluctari. Hinc *Petrus Aurelius*: *Consensus*, inquit, *Ecclesiæ, etiamsi verbo Dei non contineatur, certitudinem habet omni humana majorem, adeo ut illi obstrepere, sit erroneum*. Tum notat, plures hæreticos, licet in Conciliis particularibus (quæ utique falli possunt) damnatos, ab omnibus fidelibus fuisse rejectos.

Hinc etiam Gregorius M. *Lib. I. Ep.* 24. *Quintum Concilium*, inquit, *pariter veneror, in quo Epistola, quæ Ibæ dicitur, erroris plena damnatur . . . cunctas, quas præfata veneranda concilia personas respuunt, respuo . . . quia dum universi sunt consensu constituta*, *se*,

se, & non illa destruit, quisquis præsumit aut solvere quos ligant, aut religare quos solvunt.

Prob. II. In rebus dubiis legitimo Pastori obtemperandum est; inquit enim Bernardus *Lib. de Præcept. & dispens. Cap. 9. Ipsum, quem pro Deo habemus, in iis, quæ non sunt contra Deum, audire debemus.* Atqui quando Ecclesia de aliquo facto judicavit, quæcumque rationes in contrarium adducantur, ad summum rem efficere possunt dubiam, nisi quis forte adeo insolenter superbus sit, ut putet, se melius rem perspexisse, quam totam Ecclesiam. Ergo in eo dubio Ecclesiæ obtemperandum est.

Objic. Quando judicium est evidenter falsum, & injustum, obedire non licet. Atqui aliquis, legens *ex gr.* librum proscriptum, potest evidenter cognoscere, Ecclesiam in ejus Libri damnatione deceptam esse. Ergo.

℞. *Dist. maj.* Quando judicium est evidenter falsum evidentia vera, *conc.* Falsa, *neg. Dist.* etiam *min.* potest id evidenter cognoscere evidentia falsa, & apparenti, *conc.* Vera, *neg.* Cum enim sæpe nos falli contingat in iis, quæ evidenter vera videbantur, prudentia exigit, ut judicium nostrum non præferamus judicio Ecclesiæ, cui datum est oves Christi pascere, cui promissus est Spiritus veritatis, quam qui spernit, Deum ipsum spernit. Unde enim oriri potest nostra persuasio, & evidentia, nisi ex insolentissima superbia, qua putamus, nos plus intelligere, quam Ecclesiam?

Corollaria.

I. Hinc inferes, multo minus Ecclesiam errare posse in approbanda disciplina, quæ ubique terrarum servatur: *Quod enim tota facit Ecclesia, id an sit faciendum, disputare, insolentissimæ insaniæ est*, inquit Augustinus *Epist. LIV. al. CXVIII.*

II. Ex quo sequitur, etiam putandum non esse, Ecclesiam umquam falli in *canonizazione* Sanctorum. Maximi enim momenti est res hæc, in qua credendum non est, Ecclesiam ita a Spiritu Sancto deseri, ut hominem damnatum cultui fidelium exponat.

III. Denique eadem de causa Ecclesia falli non potest

rest in probandis, confirmandisque regulis, ac institutis Ordinum Religiosorum, declarando scilicet, nihil in iis esse instituris Evangelio, bonisque moribus adversum. Utrum autem novum Religiosorum ordinem fundari expediat, non e scientia id solum, sed etiam ex prudentia pendet, variisque temporum, & locorum circumstantiis, factique potius, quam dogmatis quæstio est, ut observat *Melchior Canus Lib. V. Cap.* 5.

CAPUT VIII.

De regimine Ecclesiæ.

Adv. DIximus *Cap.* superiori, Ecclesiam in definiendo falli non posse. Sed quoniam intelligi non potest, quandonam definitio aliqua pro legitima Ecclesiæ definitione habenda sit, nisi cognoscatur etiam, quale sit ipsius Ecclesiæ regimen; ad illud explicandum veniamus, fusis tamen prius ad Patrem luminum enixis precibus, ne nos in re tot controversiis agitata, tantique momenti, à veritate aberrare patiatur.

II. Lutherani, ut Buddeus *Inst. Lib. V. Cap.* 3. §. 17. Pufendorfius *De habitu relig. Christ. ad vit. Civ.* aliique rident catholicos, eo quod disputent, utrum Ecclesiæ regimen sit *monarchicum*, an *aristocraticum*, an denique *democraticum*, cum hæc vocabula ad terrenos principatus pertineant; at contra Ecclesiæ pastoribus dixerit Christus *Luc. XXII.* 25. *Reges gentium dominantur eorum... vos autem non sic*, & alibi *Joan. XVIII.* 36. *Regnum meum non est de hoc mundo*. Sed fallit eos ratio: cùm enim quærimus, an Ecclesiæ regimen sit *ex. gr.* monarchicum, non quærimus, utrum Ecclesia civilem potestatem habeat, qua potiuntur monarchæ, sed utrum potestas illa spiritalis, quam Christus Ecclesiæ dedit, resideat in uno, sicut potestas civilis in uno principe residet in regimine monarchico.

III. Calvinistæ scinduntur in partes duas, nempe Presbyterianos, & Anglicanos Episcopales. Primi post *Aërium*, & *Wiclefum* docent, presbyteros omnes paris esse inter se potestatis, nec Episcopis jure divino esse minores: quod systema *Dallæus*, *Blondellus*, *Basnagius*, *Sal-*

Salmasius toto conatu adstruere moliti sunt. Posteriores vero agnoscunt Episcoporum supra presbyteros jure divino statutam potestatem. Ceterum Protestantes omnes regendæ Ecclesiæ potestatem aliquo pacto a populo pendere volunt, & a monarchico Ecclesiæ regimine valde abhorrent (*a*).

IV. Edmundus Richerius *Lib. de Ecclesiastica & politica potestate*, formam Ecclesiastici regiminis esse docuit quodammodo democraticam, licet, ad declinandam catholicorum offensionem, vocaverit etiam monarchicam, aristocratia temperatam. Statuit enim, Christum potestatem clavium ipsi Ecclesiæ dedisse, sed eam potestatem exerceri ab Episcopis, tamquam Ecclesiæ ministris; sicut in democratia suprema potestas est penes populum, quæ tamen a Magistratibus, tamquam populi ministris, exercetur. Hoc systema statuerat antea *Tostatus* Abulensis *in Cap. XV. Num. Quæst.* 49. illudq. post Richerium avide arripuerunt *Febronius*, *Dupinus* (*b*), aliique. Sed Richerius, agente Cardinali Richelæo, sententiam retractavit, licet ejus sectatores hanc retractationem vi, metuque extortam fuisse, calumnientur. Marc. Antonius de Dominis *De Repub. Eccles. Lib. I.* docet, regimen Ecclesiæ esse Aristocraticum, sed democratia quadam temperatum. Quidam *Joan. Sarazin* absolute mo-

(a) Mirum est *Laurentii Moshemii* systema, seu potius fabula. Ait enim, principio Ecclesiæ regimen fuisse democraticum: mox Presbyteros, seu seniores paulatim omnia ad se traxisse, atque imminuisse privilegia populi, ita ut regimen evaserit Aristocraticum. Tandem inter ipsos Presbyteros unum Episcopum usurpasse principatum. Hoc systema ipsimet hæretici solide confutarunt, *Beveregius* in *Observationibus in Canones Ecclesiæ primitivæ Lib. II. Cap.* 11. Pearson in *Vindiciis Ignatianis Part. II. Cap.* 13. Cotelerius *in Epist. Ignat.* e nostris vero Petavius *De Ecclesiastica Hierarchia*, *Natalis Alexand. Dissert. XLIV. in Hist. Eccl. Sæc. IV.* Carolus Witasse *De Sacram. Ord.*

(b) *Febronius* Lib. de Statu Ecclesiæ, *Tom. I. Cap. I.* §. 2. *n. 6. Dupin Dissert. VI. De Antiqua Eccles. Discipl.* §. 1. *n.* 24.

monarchicum statuit, ita ut *omnes potestates Ecclesiæ sint a Papa quantum ad institutionem, & collationem*; quam sententiam olim *Turrecremata*, *Cajetanus*, mox P. *Laynez* cum nonnullis aliis Theologis in Concilio Tridentino, cum Episcoporum indignatione, propugnavit. Vide *Pallavicinum in Hist. Conc. Trid.* Bellarminus *Lib. I. de Rom. Pont. Cap. 1.* statuit, esse monarchicum, aristoctatia temperatum; quæ communior sententia Catholicorum est.

PROPOSITIO I.

Potestas regendi, & pascendi non est a Christo data immediate ipsi Ecclesiæ communitati, sed Pastoribus.

Prob. I. *ex Scriptura*. 1°. Christus *Matth. XXVIII.* 18 solis Apostolis dixit: *Data est mihi omnis potestas in Cælo & in terra: Euntes ergo docete omnes gentes, &c.* Ergo non immediate ipsi Ecclesiæ communitati, sed Apostolis, eorumque successoribus potestas a Christo data est.

2°. *Confirmatur*. Christus citato loco Apostolos, eorumque successores constituit Magistros, & Doctores Ecclesiæ, per eos colligendæ. At absurdum est, Magistrum accipere potestatem docendi a discipulis, qui nondum existunt, sed adhuc colligendi sunt, & non potius immediate ab eo, a quo constituitur Magister. Ergo.

3°. Præterea ipse Christus *Joan. XXI.* 15. *& seq.* Petro dixit: *Pasce agnos meos; pasce oves meas*: Petrus autem *Epist. I. Cap. V.* 2. omnibus Ecclesiæ Pastoribus scribit: *Pascite, qui in vobis est, gregem Dei*: & Apostolus *Act. XX.* 28. *Attendite vobis, & universo gregi*: imo sæpissime in Evangelio Communitas Ecclesiæ vocatur *grex Christi*, *ovile Christi*; Atqui absurdum est, potestatem pascendi non a domino gregis Pastoribus immediate dari, sed ipsis ovibus, quarum natura est, ut pascantur, non ut pascant.. Ergo &c.

4°. Accedit, quod Apostolus *I. Cor. XII. & Ephes. V.*

V. Ecclesiam describit ut corpus, in quo varia membra ab ipso Deo per electionem, & vocationem suam posita sunt, quorum alia præsunt, alia subsunt. Ergo potestas præsidendi, & regendi data est divinitus immediate iis, membris, quibus datum est præesse, & regere, non iis, quibus subesse, & regi concessum est.

5°. Denique quid clarius iis Christi verbis *Matth. XVI. 18. Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & Tibi dabo claves Regni cælorum?* Igitur si Christus potestatem ἀμέσως dedisset Ecclesiæ communitati, non dixisset Petro, *tibi dabo claves*, sed *Ecclesiæ dabo claves*. Atqui &c. Ergo &c.

Prob. II. ex Traditione, scilicet ex testimonio Patrum, qui dicunt, Episcopos *immediate* a Christo potestatem suam habere, quos infra citabimus.

Solvuntur Objecta.

Objic. Augustinus *Serm. XVI. de diverſ.* ait: *Petrus multis in locis Scripturæ personam gestat Ecclesiæ, maxime illo in loco, ubi dictum est: tibi dabo claves Regni cælorum.* Ideo sæpe repetit Augustinus, claves datas esse Ecclesiæ, ut *Serm. I. de Verb. Dom. Tract. L. in Joan. & alibi.* Ergo.

℞. *Neg. conſ.* Claves enim datas esse Ecclesiæ, *Augustinus*, aliique Patres ideo docent, quia potestas non data est a Christo Apostolis, ut singularibus personis, ita ut cum ipsis peritura esset.; sed ut semper in Ecclesia duraret, scilicet transmissa successoribus Apostolorum in commodum Ecclesiæ, sicut cum dicimus, Ecclesiam habere potestatem dimittendi peccata, non intelligimus, potestatem hanc esse in Ecclesiæ communitate, sed in sacerdotibus ad utilitatem Ecclesiæ. Uno verbo: sicut dicimus, corpus humanum habere cerebrum, quia cerebrum est in capite, sic dicimus Ecclesiam habuisse a Christo potestatem, quam ejus Pastores habuerunt.

Inſt. Defunctò Petro, potestas clavium in Ecclesia remansit. Ergo Ecclesiæ primario loco ἀμέσως data erat.

℞. *Diſt. ant.* Remansit in Ecclesia, hoc est in Ecclesiæ communitate, *neg.* in Ecclesia, h. e. in pastoribus Ecclesiæ, Petro inferioribus, *Subdiſt.* remansit potestas, nulli

nulli superiori obnoxia, *neg.* Pendens a successore eligendo, cui ipse Christus sua promissione, primaque institutione potestatem Petri communicat, *conc.*

PROPOSITIO II.

Singuli Apostoli, eorumque successores Episcopi immediate a Christo potestatem regendæ Ecclesiæ habuerunt.

Prob. I. Christus *Matth. XXVIII. 19.* omnibus Apostolis dixit: *Euntes docete omnes gentes &c.* et *Matth. XVI. 15. Euntes in mundum universum, prædicate Evangelium omni creaturæ:* & *Joan. XX. 21. sicut misit me Pater, & ego mitto vos.* Paulus etiam docet, se esse Apostolum *non ab hominibus, neque per hominem, sed per Jesum Christum, & Deum Patrem. Galat. I. 1.* Sed Episcopos Apostolorum successores esse, omnes Patres docent. Cyprianus *Epist. LXIX. Christus*, inquit, *dicit ad Apostolos, ac per hos ad omnes Præpositos, qui Apostolis vicaria ordinatione succedunt.* Hieronymus *Epist. LIV. Apud nos Apostolorum locum Episcopi tenent.* Idem docet Augustinus *in Ps. XLIV. Gregorius M.* aliique; imo & ipsum Conc. Tridentinum *Sess. XXIII. Cap. 4. & can. 6.* Ergo. Vide *Thomassinum P. I. Lib. I. Cap. 60.*

Merito igitur Parisiensis facultas ad palinodiam compulit *Joannem Sarrasinum, Nicolaum Quadrigarium, Joannem Munerium*, qui contrariam doctrinam expositis thesibus propugnaverant.

Solvuntur Objecta.

Objic. I. Optatus Milevitanus *Lib. VII. cont. Parmenian.* ait: *Bono unitatis B. Petrus, cui satis erat, si, postquam negavit, solam veniam consequeretur, & præferri omnibus Apostolis meruit, & claves Regni cælorum communicandas ceteris solus accepit.* Ergo omnes Apostoli non acceperunt *ἀμέσως* potestatem a Christo, sed a Petro.

R. *Neg. conf.* Non enim ait *Optatus*, claves commu-

municandas ceteris *a Petro*: possumus ergo eum ita commode interpretari, ut non advertetur claris Scripturæ, & aliorum Patrum testimoniis: scilicet *B. Petrum* solum accepisse primum claves, quæ postea ceteris etiam Apostolis a Christo communicandæ erant, servato tamen debito ordine ad Petrum eorum caput. Mirum autem est, adversarios adeo urgere locum unius auctoris obscurum, qui, etsi esset clarus, adversus Scripturam, & traditionem prævalere non posset.

Objic. II. Leo M. *Serm. III. Ann. Assumtionis suæ: Magnum*, inquit, *& mirabile, dilectissimi, huic viro*, sc. Petro, *consortium potentiæ suæ tribuit divina dignatio: & si quid cum eo commune ceteris voluit esse principibus, numquam, nisi per ipsum dedit quidquid aliis non negavit*. Idem docet *Epist. X.* Dominum *ab ipso* Petro, *quasi quodam capite, dona sua velut in corpus omne diffudisse*. *Innocentius I.* aliique PP. affirmant, Petrum fuisse initium, exordium, originem, fontem, auctorem Episcopalis auctoritatis. Ergo.

℞. *Neg. conf.* Cum enim *Leo M.* aliique ajunt, per Petrum datas esse Apostolis claves, aut ipsum Petrum fuisse auctorem, fontem &c. auctoritatis Episcopalis, volunt, per ea verba *Matth XVI. Tibi dabo claves*, omnibus Apostolis datam esse potestatem *per Petrum*, h. e. in persona Petri, qui pro omnibus Christo interroganti responderat; ac proinde omnes Apostolos repræsentabat; ita tamen, ut hæc potestas in ipso Petro, tamquam in capite resideret.

Objic. III. Christus optimam regiminis formam in Ecclesia constituit. Atqui optimum regimen est monarchicum, in quo omnes magistratus potestatem accipiunt ab uno. Ergo.

℞. *Dist min.* In politicis, *conc.* In Ecclesiasticis, *neg.* Christus enim voluit, Ecclesiæ suæ regimen non esse absolute monarchicum, sed quadam aristocratia mixtum. Idcirco judicare debemus, formam hanc regiminis, a Christo statutam, fuisse, & esse meliorem.

PRO-

PROPOSITIO III.

Romanus Pontifex jure divino habet super omnes Episcopos primatum non solum honoris, sed etiam jurisdictionis. Est de fide.

In hanc thesim hæretici omnes, & schismatici, licet in ceteris inter se discordes, vesano furore debacchantur. Ut ceteros prætermittam, *Waldenses* sedem Romanam *purpuratam meretricem* appellabant. *Lutherani*, & *Calvinistæ* post *Wiclefum* solium Antichristi vocant, ipsumque Pontificem docent esse Antichristum. Græci Schismatici Constantinopolitanum Episcopum, quem paulatim ab ann. CCCLXXXI. in Concilio Constant. contra canones extollere cœperant, & in Chalcedonensi parem quodammodo fecerant Romano Pontifici; volunt esse primum, & universalem Episcopum: Rom. vero Pontificem esse schismaticum, imo & hæreticum propter additam Symbolo particulam *Filioque*.

Prob. prop. unico syllogismo. Petrus a Christo super omnes Apostolos accepit primatum non solum honoris, sed etiam jurisdictionis. Atqui Romanus Pontifex Petro succedit non solum in Episcopatu, verum etiam in primatu. Ergo &c.. Vtraque ex *præmissis* negatur ab hæreticis.

Prob. itaque *major*. I. ex Scriptura. *Matth.* XVI. 18. cum Petrus, tacentibus ceteris Apostolis, Christo interroganti respondisset: *Tu es Cristus Filius Dei vivi*, respondit Christus: *Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adversus eam. Et tibi dabo claves Regni cælorum; & quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum & in cælis, & quodcumque solveris super terram, erit solutum & in cælis.* Atqui ridiculum est asserere, per verba tam gravia, tantamque emphasim nihil Petro datum præ ceteris Apostolis. Ergo.

2°. Christus *Joan. XXI.* 15. cum Petrum interrogasset, utrum eum plusquam ceteri diligeret, subdit: *pasce agnos meos, pasce oves meas.* Atqui frustra majorem dilectio-

ctionem exegisset, si non donasset altiorem principatum, qui satis exprimitur per verba illa *pasce agnos*; *h. e.* fideles, *pasce oves*, *h. e.* ipsos Episcopos, qui sunt respectu fidelium, sicut oves respectu agnorum. Ergo.

3°. Quoties Evangelistæ Apostolos enumerant, semper Petrum nominant *primum*, vel primo loco. *Matth. X.* 2. *Apostolorum nomina hæc sunt: primus Simon, qui dicitur Petrus.* Similia habes *Marc. III.* 16. *Luc. VI.* 14 *Act.* I. 13. Atqui hoc non accidit, quia Petrus esset senior, vel prior ad Apostolatum vocatus, vel plus ceteris dilectus a Christo. Nam ex Evangelio constat, Andræam vocatum fuisse primum: ex *Epiphanio* habemus, ipsum Andræam fuisse ceteris seniorem, *Hæresi* LI. ex Evangelio Joannis constat, ipsum Joannem propter virginitatis prærogativam fuisse plus ceteris dilectum; ita ut per antonomasiam diceretur *discipulus, quem diligebat Jesus*. *Joan.* XXI. 7. Ergo primus inter Apostolos recensetur Petrus propter primatum, quem a Christo accepit.

4°. Ille primatum honoris, & jurisdictionis habuit a Christo, qui ejus primatus actus exercuit. Atqui Petrus id fecit. Nam ipse prior proponit in concilio discipulorum electionem alterius Apostoli loco *Judæ*: ipse prior die Pentecostes Evangelium prædicat, ipse prior Gentiles in Ecclesiam admittit, ipse prior in Concilio Jerosolymitano de observatione legalium sententiam dicit. Ergo.

Prob. II. ex Traditione. 1°. Ex PP. Græcis. Basilius *Serm. de Judicio Dei*, de Petro ait: *Ille beatus, qui ceteris prælatus discipulis fuit*. Epiphanius *Hæresi* LI. *Petrum elegit Christus, ut dux esset discipulorum*. Chrysostomus *Hom. XIV. in Joan. Deus solus concedere potest, ut futura Ecclesia . . . . . immobilis maneat, cujus Pastor, & caput est homo piscator*. Idem sæpissime repetit, & inculcat aliis in locis, ut *Homil. LV. in Matth. & alibi* (a).

2°. Ex

(a) Adde Origenem *Hom V. in Exod.* & in *Epist. ad Rom.* Nazianzenum *Orat. De Moderat. serv.* Cyrillum *Lib. II. Cap.* 2. *in Joan.* Theophilactum *in Cap. XXII. Luc.* Euthymium *in Cap. XVI. Matth.*

2°. Ex Latinis. 1°. Ambrosius *in Cap. XII. Ep. 2. Cor. Primatum*, inquit, *non accepit Andreas, sed Petrus*. 2°. Hieronymus *Lib. 1. cont. Jovin. Inter duodecim unus eligitur, ut capite constituto, schismatis tollatur occasio*. 3°. Leo *M. Serm. 3. de Assumtione sua ad Pontif. De toto mundo unus Petrus eligitur, qui & universarum gentium vocationi, & omnibus Apostolis, cunctisque Ecclesiæ Patribus præponatur, ut quamvis in populo Dei multi sacerdotes sint, omnes tamen proprie regat Petrus, quos principaliter regit & Christus*. 4°. Augustinus *Serm. XV. De Sanctis*. *Petrum itaque fundamentum Ecclesiæ Dominus nominavit, & ideo digne fundamentum hoc Ecclesia colit, supra quod Ecclesiastici ædificii altitudo consurgit* (b). Innumera alia PP. loca vide apud Nat. Alexandrum *Dissert. IV. in Hist. Eccl. Sec. I.* Bellarminum *toto Lib. 1. de Rom. Pont.* & alios (c).

Prob. minor ex perpetua Traditione. 1°. Patres uno ore docent, Romanos Pontifices esse Petri successores. Cyprianus *Epist. LII. ad Antonian. Factus est*, inquit, *Cornelius Episcopus, cum Fabiani locus, idest cum locus Petri, & gradus cathedræ sacerdotalis vacaret*. Optatus *Lib. II. cont. Parmen. Sedit prior Petrus, cui successit Linus, Lino successit Clemens* . . . . . & post enumeratam seriem Pontificum; *Liberio Damasus, Damaso Syricius, qui noster est socius*. Idem facit Augustinus *Epist. LIII. al. CLXV. ad Generosum*, deducens Pontificum seriem a Petro usque ad Anastasium: *Petro successit Linus, Lino Clemens &c. . . . Syricio Anastasius . . . . qui nunc super eamdem Cathedram sedet*. Hieronymus *Ep. XIV. ad Damas. Cum successore piscatoris loquor* . . . . *Beatitudini tuæ, idest cathedræ Petri communione consocior*. Unde pa-

---

(b) Adde Tertullianum *Lib. de Præscript.* Cyprianum *Epist. ad Quintam, & alibi sæpe*. Hilarium *in Cap. XVI. Matth.* Augustinum *Serm. XV. De Sanctis, & Psalm. cont. part. Donat.* Paulinum *Epist. IV ad Severum*. Gregorium *M. Lib. VI. Epist. 37. ad Eulog.* & alios.

(c) In Bibliotheca Roccaberti.

patet impudentia *Ulrici Veleni* Lutherani, qui integro libro contra omnium veterum fidem asseruit, Petrum numquam Romæ fuisse; nec non Calvini *Lib. IV. Inst. Cap. 6. §. 15.* qui docet, Petrum fuisse quidem Romæ, sed non ut Episcopum. Quæ somnia qui fusius confutare vellet, frustra tempore abuteretur. Vide, si lubet, Bellarminum *Lib. II. De Rom. Pont. a Cap. 1. ad 12. & Nicolaum Pallavicinum* singulari opere de hoc argumento.

2°. Patres, Romanam sedem primatum habere, semper docuerunt. Irenæus *Lib. III. Cap. 3. Ad hanc*, inquit, *Ecclesiam propter potentiorem principalitatem necesse est, omnem convenire Ecclesiam, hoc est eos, qui sunt undique fideles*. Cyprianus *Epist. LV. Navigare audent ad Petri cathedram, atque ad Ecclesiam principalem*. Augustinus *Epist. XLIII. In Romana Ecclesia semper Apostolicæ cathedræ viguit principatus*. Prosper *Carm. de Ingrat. Cap. 2. Sedes Roma Petri, quæ Pastoralis honoris Facta caput mundi, quidquid non possidet armis, Religione tenet*.

3°. Iidem Patres affirmant, ad Rom. Pontificem appellari posse a judicio synodorum, ad eumque pertinere etiam causas Ecclesiæ majores: quæ duo in Jure Canonico tractantur uberius. Ergo ex constanti traditione Romanus Pontifex habet in Ecclesia universa primatum non solum honoris, sed etiam jurisdictionis. (a) Unde merito Concilium Florentinum, præsentibus etiam, & suffragantibus Græcis *Sess. VI.* definivit, *Sanctam Apostolicam sedem, & Rom. Pontificem in universum orbem tenere primatum, & ipsum Rom. Pontificem suc-*

(a) Vide aliorum Patrum testimonia apud Bellarminum, & alios supra laudatos, quæ omnia recitare non patitur instituti brevitas. Loca sunt Athanasii *Apolog. II. & Epist. ad Felicem. P.* Basilii *Epist. LII. ad Athanas.* Cyrilli Alex. *Epist. X. XI. & XVIII. Sozomeni Lib. III. Cap. 7.* Optati *Lib. III. Cont. Parmen.* Ambrosii *in Cap. 3. 1. ad Tim.* Lirinensis *in Commonit.* Bedæ *Lib. II. Hist.* Cassiodori *Lib. XI. Epist. 2.* Anselmi *Lib. de Incarn. Cap. 1.* Bernardi *Lib. II. de Consid. & aliorum.*

cessorem esse B. Petri principis Apostolorum, & verum Christi Vicarium, totiusque Ecclesiæ caput, & omnium Christianorum Patrem, & Doctorem existere, & ipsi in B. Petro pascendi, regendi, & gubernandi universalem Ecclesiam a Domino nostro Jesu Christo plenam potestatem traditam esse, quemadmodum etiam in gestis oecumenicorum Conciliorum, & in Sacris canonibus continetur, ut constat ex Concilio Nicæno, Constantinopolitano I., Ephesino, Chalcedonensi, Lateranensi IV. Instar omnium sit Chalcedonense Concilium, in quo *Act.* I. Leo M. dicitur *Apostolicum thronum gubernare*, sedesque Romana *Caput omnium Ecclesiarum*. Et *Act.* II. cum Epistola *Leonis* lecta esset, Patres omnes adclamarunt: *Anathema, qui ita non credit: Petrus per Leonem locutus est*. Item *Act.* III. de *Dioscoro* Alexandrino Patriarcha, quem *Leo* damnaverat, inquiunt: *Sanctissimus Archiepiscopus magnæ Romæ una cum ter beatissimo Petro, qui est petra, & crepido catholicæ Ecclesiæ, & ille qui est rectæ fidei fundamentum, nudavit eum episcopatus dignitate*. Quid poterat dici luculentius, & gravius? Ergo, &c.

Solvuntur Objectiones.

Novatores putantes, saltem numero objectionum, quamvis ineptarum, posse vincere, tam multa congerunt contra primatum Papæ, ut ea hic complecti omnia nec vacet, nec juvet. Post ea, quæ *Nilus Thessalonicensis*, *Lutherus*, *Melancthon*, *Calvinus*, *Brentius*, *Illyricus*, aliique scripserant, *Claudius Salmasius* octo integros Libros contra Papæ primatum evomuit. Præcipua argumenta dissolvemus.

Objic. I. Petrus non habuit a Christo primatum jurisdictionis. Nam verba illa *Matth. XVI. Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam*, non intelliguntur a Patribus de Petro, sed de Christo, qui est *Petra I. Cor. X. 4. & fundamentum*, præter quod nemo potest aliud ponere I. *Cor. III.* 11. vel de professione divinitatis Christi. Hinc Hilarius *Lib. VI. de Trin.* verba illa *super hanc petram ædificabo &c.* sic explicat: *super hanc confessionis petram*. Et Cyrillus Alex. *Lib. IV. de Trin.*

Pe-

Petram, inquit, *opinor nihil aliud, quam inconcussam discipuli fidem*. Similia docent Augustinus *Lib. I. Retract. Cap. 21.* Chrysostomus *Homil. LV. in Matth.* aliique. Ergo.

℞. *Neg. ant. Ad confirm. Dist. ant.* Intelliguntur de Christo, non excluso Petro, *con.* Excluso Petro, *subdist.* si nomine *petræ* intelligatur *primarium* Ecclesiæ fundamentum, *conc.* si intelligatur utrumque *primarium*, & *secundarium*, *neg.* Solutionem suppeditat nobis ipse Apostolus *Paulus*, qui I. *Cor. III.* 11. ait: *Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id, quod positum est, quod est Christus Jesus*: & tamen idem Apostolus scribens ad Ephesios *Cap. II. v.* 20. ait: *Superædificati super fundamentum Apostolorum & Prophetarum*. Quod utique intelligendum est de fundamento *secundario*, cum *primarium* sit ipse *Christus*, præter quod nemo potest aliud fundamentum ponere.

Simili ergo ratione Patres ajunt, petram, seu fundamentum primarium esse ipsum Christum, sed non negant, imo asserunt, etiam Petrum esse fundamentum secundarium; jam enim a tempore *Augustini* cantabatur in Ecclesia illud Ambrosii: *hoc ipsa petra Ecclesiæ canente, culpam diluit*. Ita Leo M. *cit. Serm. III.* explicans verba Christi ait: *Ego fundamentum, præter quod aliud nemo potest ponere, tamen tu quoque petra es, quia mea virtute solidaris, ut quæ mihi potestate sunt propria, sint tibi mecum participatione communia*. Et quia hanc prærogativam meruit Petrus admirabili confessione, & fide divinitatis Christi, ideo docent Patres, Ecclesiam ædificatam esse super fidei confessionem, super quam fundatus erat ipse Petrus. *Super me ædificabo te, non me super te*, inquit Augustinus *Serm. LXXVI. al. XIII. De Verb. Dom.*

Inst. Augustinus *Lib. I. Retract. Cap.* 21. retractat quod alibi scripserat, nempe verba illa *super hanc petram* intelligi de ipso Petro, & docet, intelligenda de Christo. Ergo Petrum excludit.

℞. *Dist. ant.* Retractat, absolute rejiciendo priorem interpretationem, quæ est ad litteram, *neg.* Retractat, novam interpretationem adjiciendo, non rejecta priori, *conc.* Non omnia enim, quæ Augustinus retractat, rejicit,

jicit, sed multa iterum tractat ad meliorem rei explicationem, quod proprie Latini *retractare* dicunt. Genuinus ergo sensus ejus loci *Tu es Petrus, & super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam*, hic est: Tu es Petra (hoc enim significat Syriacum nomen *Cephas*, licet Latinus & Graecus interpres masculino genere dixerit Petrum) & super hanc petram, *h. e.* super te aedificabo Ecclesiam meam. Non enim recto sensu, atque ad litteram dicere poterat: *dico tibi, quia tu es Petra, & super me aedificabo Ecclesiam meam*. Patres tamen laudata verba extenderunt ad *Christum*, qui Petra est sine ulla dubitatione principalis. En verba Augustini *loc. cit. Dixi in quodam loco de Apostolo Petro, quod in eo, tamquam in petra, fundata esset Ecclesia; qui sensus cantatur in ore multorum ex versibus B. Ambrosii: hoc, ipsa petra Ecclesiae, canente, culpam diluit* (Ecce non reprobat hanc interpretationem, quam agnoscit esse Ambrosii, & cantari in Ecclesia) *Sed scio, me postea saepissime sic exposuisse; ut super hanc petram intelligeretur, quem Petrus confessus est*.

Objic. II. Omnibus Apostolis pariter dictum est a Christo: *Quaecumque alligaveritis super terram, erunt ligata & in caelis*: *Matth. XVIII.* 18. *Sicut misit me Pater, & ego mitto vos*. *Joan. XX.* 21. Unde Paulus ait, fideles superaedificatos esse super *fundamentum Apostolorum*, & Cyprianus *Lib. De Unit. Eccl. Hoc erant utique caeteri Apostoli, quod fuit & Petrus*. Imo ipse *Leo M. cit. Ser. III.* in ea verba: *tibi dabo claves*, inquit: *Transivit quidem etiam in alios Apostolos jus potestatis istius, & ad omnes Ecclesiae principes decreti hujus constitutio commeavit*. Ergo Petrus non habuit super Apostolos primatum jurisdictionis.

℞. *Dist. ant.* Omnibus Apostolis dictum est a Christo *quaecumque alligaveritis &c.* omnibus, inquam, sub Petro eorum capite, sive, ut Scholae ajunt, *salva subordinatione* ad Petrum omnium caput, *conc.* Secus, *neg.* Hac distinctione explicantur omnes textus in objectione recitati. Unde Cyprianus *loc. cit.* ait: *Super illum unum aedificavit Christus Ecclesiam suam, & illi pascendas mandat oves suas. Et quamvis Apostolis omnibus, post resurrectionem suam, parem potestatem tribuat . . . tamen*

ut

ut unitatem manifestaret, unam cathedram constituit, & unitatis ejusdem originem, ab uno incipientem, sua auctoritate disposuit. Hoc erant utique ceteri Apostoli, quod fuit & Petrus, pari consortio praediti honoris, & potestatis; sed exordium ab unitate proficiscitur .... Primatus Petro datur, ut Ecclesia una monstretur ... Ecclesia Domini ramos suos in universam terram copia suae ubertatis extendit: unum tamen caput est, & origo una. Similia loquitur *Leo M.*

Inst. Saltem negari non potest, *Paulum* omnino aequalem fuisse *Petro*. Nam 1°. ipse Paulus *Galat. II. 7.* ait: *Creditum est mihi Evangelium praeputii; sicut Petro circumcisionis*, & *ibid. v. 11. cum venisset Cephas Antiochiam, in faciem ei restiti, quia reprehensibilis erat*. Et *II. Cor. XI. 28. instantia mea quotidiana, sollicitudo omnium Ecclesiarum.* 2°. *Petrus de Marca Exercit. de singulari Primatu Petri* docet, Petrum simul, & Paulum fuisse Romae Episcopos, tum quia R. Pontifices aliquando successores se Petri, & Pauli esse dicunt, tum quia in eorum Bullis plumbeis apparet imago Petri simul, & Pauli, & quidem Pauli imago ad dexteram Petri. Idem docuerat Arnaldus in *Lib. de frequ. commun.*; ubi Petrum, & Paulum dicit, fuisse duo Ecclesiae capita, quae unum caput morale efficerent. Ergo.

℟. *Neg. ant.* & *ad* 1^m. *resp.* omnes Apostolos habuisse *sollicitudinem omnium Ecclesiarum*, quia in omnem terram missi sunt, sed instinctu Spiritus S. divisae provinciae, sicut *Petro* praecipue Judaei, Paulo praecipue gentiles, obtigerunt. Hoc tamen non obstabat, quin & *Paulus* Judaeis, & *Petrus* gentilibus praedicaret. Verum licet *Paulus*, aliique Apostoli omnium Ecclesiarum sollicitudinem haberent; omnes tamen Petro ut capiti subjecti erant. Correptio autem, qua Paulus Petrum redarguit, non ex auctoritate, sed ex fraterna charitate profecta est, qualis adhiberi etiam potest, salvo tamen obsequio, ac reverentia, ab inferiore erga superiorem: nec aliud ostendit, nisi exemplum sanctae libertatis in Paulo, & magnae humilitatis in Petro. Adposite *Augustinus Epist. LXXXII. al. XIX. Rarius*, inquit, *& sanctius exemplum Petrus praebuit po-*

 ste-

steris, quo non dedignarentur a posterioribus corrigi, quam Paulus, quo confidenter auderent minores majoribus pro defendenda veritate, salva charitate, obsistere.

Ad 2^m. Sententia *Petri de Marca* stare non potest. Veteres enim, quoties de Romano Episcopatu, proprie loquuntur, uni Petro illum adjudicant. Sed quia Paulus comes ejus in fundanda Romana Ecclesia fuit, ideo aliquando veteres utrumque Romæ Episcopum sive Apostolum fuisse, scribunt, & Romani Pontifices successores se appellant etiam Pauli non in Romano Episcopatu, sed in munere Apostolico. Imago autem Pauli ad dexteram Petri, si quid probaret, nimis probaret, scilicet Paulum fuisse Petro majorem. Itaque imago Pauli aliquando ad dexteram, aliquando ad lævam Petri cernitur, ad designandam æqualitatem Apostolatus. Fortasse aliquando collocata est ad dexteram, vel quia apud veteres, qui amicitia arctiori juncti erant, sinistrum locum tamquam honoratiorem dabant digniori, vel quia, ut advertit ipse *P. de marca*, imago, quæ respectu videntis est ad dexteram, respectu ipsius imaginis ad sinistram est.

Ad 3^m. Absurdum est, & monstrosum, imo Scripturis, & traditioni contrarium asserere duo Ecclesiæ capita. Ceterum etiam in sententia *Petri de Marca*, & *Arnaldi*, staret primatus R. Pontificis. Nam licet *Petrus de Marca* Paulum cum Petro Episcopum Romanum faciat, fatetur tamen, primatum fuisse in uno Petro. *Arnaldus* vero licet duo capita constituat *physica*; fatetur tamen, ea constituisse caput unum morale, cui R. Pontifex succedit.

Objic. III. Incertum est, utrum *Petrus* Romæ fuerit, ibique Episcopus sederit, & martyr obierit. Nam 1o. Quo tempore Petrus Romam venerit, valde obscurum est, variantque ea in re veteres. 2o. Paulus scribens ad Romanos, licet multos fratres salutandos jubeat, de Petro silet, & in Epistola, quam Roma scribit ad *Timotheum II. Tim. IV.* ait, se ab omnibus fuisse derelictum; ac proinde non erat ibi Petrus.

℞. *Neg. ant.* Si enim negemus, Petrum Romæ Episcopum, & martyrem obiisse, nutabit omnis historiæ Sacræ, & prophanæ fides; nulla enim est historia, quæ ... plu-

pluribus, & gravioribus nitatur testibus, quam historia Episcopatus, & martyrij *Petri* Romæ.

Ad 1m. *resp.* licet chronologia sit incerta, quod accidit etiam sæpe in prophanis historiis, non ideo tamen facti veritas nutat.

Ad 2m. Petrus non ita Romæ affixus esse potuit, ut non per finitimas urbes excurreret, prædicans Evangelium. Cum ergo Paulus scripsit ad Timotheum, Petrus fortasse Romæ non erat, aut nihil Paulum juvare potuit. Cum autem scripsit ad Romanos, Petrus certe Roma exulabat, propter edictum *Claudii* Imperatoris, qui circa finem imperii sui Judæos omnes Roma expulit, ut testatur Suetonius *in Claudio cap.* 25. & Lucas *Act. XVIII.* 24. eo ipso enim tempore scripta est Epistola ad Romanos, cum scilicet Paulus jam profecturus esset Jerosolymam, *Rom. XV.* 25. ubi comprehensus a Judæis, perductus est ad tribunal *Felicis*, qui Judææ præfuit circa finem imperii *Claudii*.

Objic. IV. Cyprianus *Epist. ad Quintum* videtur omnem primatum R. Pontifici abjudicare: Ait enim: *Neque quisquam nostrum Episcopum se Episcoporum constituit, aut tyrannico terrore ad obsequendi necessitatem collegas suos adigit, cum habeat omnis Episcopus pro licentia libertatis, & potestatis suæ arbitrium proprium, tamquam judicari ab alio non possit, cum nec ipse possit alium judicare.* Ergo.

℟. *Neg. ant.* Longe enim abest a mente Cypriani, ut nullus Episcopus alteri subsit, ac judicari possit, cum in Epist. ad *Stephanum* roget S. Pontificem, ut jubeat deponi Marcianum Episcopum Arelatensem, & alium institui, & in *Lib. de Unit. Ecclesiæ* tam magnifice loquatur de primatu Petri.

Ad confirm. ℟. *dist. ant.* Nemo se constituit Episcopum Episcoporum, non potest ab alio judicari &c. in rebus, quæ non sunt contra fidem, & bonos mores, *conc.* in iis, quæ fidei, & bonis moribus adversantur, *neg.* Putabat itaque *Cyprianus*, disciplinam, quæ vigebat in Africa ab aliquot annis, repetendi scilicet baptismum datum ab hæreticis, non esse fidei contrariam, sed consentaneam; ac proinde unumquemque Episcopum posse eam sequi. Ideo conqueritur *Cyprianus*, *Stephanum* Pa-

pam eam ob causam minatum esse excommunicationem Episcopis Africanis, si ab ea consuetudine non recederent. Qua in re decipiebatur *Cyprianus*; eum tamen excusat sæpe *Augustinus*, eo quod hæc controversia ipsi tunc obscura esset, necdum ab universa Ecclesia definita; & si quid contra *Stephanum* Papam in ipso controversiæ æstu peccavit, id martyrio eluit.

Objic. V. Hieronymus *Epist. ad Evagr.* ait: *Ubicumque fuerit Episcopus sive Romæ, sive Eugubii, sive Constantinopoli, sive Rhegii, sive Alexandriæ, ejusdem meriti est, & ejusdem Sacerdotii.* Ergo.

℞. *Dist. ant.* Ejusdem est Sacerdotii, quoad potestatem ordinis, *conc.* quoad potestatem jurisdictionis primatui annexam, quam *Hieronymus* agnoscit, & mirifice extollit, præsertim in laudata Epistola *ad Damasum*, *neg.* Reprehendit ergo *Hieronymus* superbiam diaconorum Ecclesiæ Romanæ, qui ideo supra Episcopos ipsos extollebantur, quod proximi adstarent R. Pontifici.

Objic. VI. R. Pontificis primatus oritur ex Canonibus, & consuetudine Ecclesiastica. Ait enim Concilium Nicænum *Can. VI. Antiqua consuetudo servetur per Ægyptum, Lybiam, & Pentapolim; ita ut Alexandrinus Episcopus horum omnium habeat potestatem, quia & Urbis Romæ Episcopo parilis mos est.* Et Concilium Chalcedonense *Can. XXVIII. Antiquæ Romæ throno, quod Urbs illa imperaret, jure Patres privilegia tribuerunt.* Ergo.

℞. *Dist. ant.* Oritur ex Lege Ecclesiastica quoad jura *Patriarchalia*, *conc.* quoad ipsum primatum in tota Ecclesia, *neg.* Concilia Nicænum, et Chalcedonense comparant Romanum Pontificem cum Patriarchis Orientis, atque ideo de solis Patriarchalibus juribus loquuntur. Igitur R. Pontifex considerari potest vel ut Episcopus urbis Romæ, vel ut Metropolitanus suæ provinciæ, vel ut Patriarcha totius Occidentis, aut saltem Provinciarum suburbicariarum, ut explicat Ruffinus *Lib. I. Hist. cap. 6* quæ Præfecto Urbis suberant, vel ut caput totius Ecclesiæ. Ejus jura, tamquam Ecclesiæ Capitis, sunt ex institutione divina; jura autem Metropolitica, et Patriarchalia, ex dispositione canonum, vel antiquæ con-

consuetudinis, quæ diœcesim cujusque Episcopi terminavit. Cæterum Canon XXVIII. Calchedonensis non fuit a Concilio editus, sed absoluto Concilio adjectus a Græcis ambitu *Anatolii* Episcopi Constantinopolitani, absentibus legatis S. Pontificis, qui ei Canoni contradixit; quia aliorum Patriarcharum Orientis jura minuebat contra Canones Nicænos, nec Romana sedes, nisi pro bono pacis, multis post annis eum canonem, apud Græcos consuetudine roboratum, servari permisit.

Quænam ergo, inquies, sunt jura R. Pontificis *Metropolitica*, quænam *Patriarchalia*; quænam denique ipsi, ut Capiti Ecclesiæ, conveniunt?

℞. Omissis juribus Metropoliticis, et Patriarchalibus, de quibus in jure Canonico disputatur, jura primatus ea sunt, sine quibus obtineri nequit finis, ob quem statutum est Ecclesiæ Caput. Finis autem ille est, *ut Ecclesia una monstretur*, teste *Cypriano*; *ut unitas servaretur*, teste, *Optato*; *ut capite constituto, schismatis tollatur occasio*, teste *Hieronymo*. Cum ergo Ecclesiæ unitas sita sit in unitate fidei, et regiminis, sequitur, ad Romanum Pontificem pertinere, 1°. definire controversias fidei, ut fecerunt *Stephanus* in caussa baptismi hæreticorum, *Zosimus* in causa Pelagianorum, *Leo M.* in caussa Eutychianorum &c. 2°. Constitutiones edere ad servandam, vel reparandam Ecclesiæ disciplinam. 3°. Episcopis per vim contra canones oppressis, aut depositis, et ad eum appellantibus, opem ferre. 4°. Œcumenica Concilia, quando opus fuerit, indicere, iisque præsidere, et eadem, postquam absoluta sunt, adprobare, et confirmare, et in aliquibus Canonibus aliquando pro bono Ecclesiæ *dispensare*.

Objic. VII. Si Pontifex in universa Ecclesia primatum haberet, ab omnibus posset ad eum appellari in caussis Ecclesiasticis. Atqui falsum *consequens*. Ergo &c.

Prob. min. 1°. Marcion ab Episcopo suo excommunicatus Romam venit, ut Ecclesiasticæ communioni restitueretur. Ei tamen responsum est, non posse R. Ecclesiam illi communionem impertiri, injussu Episcopi sui, ut scribit Epiphanius *Hæres*. *XLII.* 2°. Cyprianus *Epist. III. ad Cornel.* queritur, Presbyteros, et Clericos Africanos ad R. sedem appel-

lare. Imo statutum est in Concilio Milevitano II. ut qui *ad transmarina judicia putaverit appellandum, a nulla intra Africam communione suscipiatur*. 3°. Africani Episcopi acriter restiterunt Zosimo P. qui causam *Apiarii*, ad R. Sedem appellantis, retractari mandaverat per legatos suos, ut patet ex Actis Concilii Carthaginensis VI. ea autem controversia etiam post mortem *Zosimi* sub *Bonifacio*, et *Cælestino* duravit. Unde *Petrus de Marca* jus appellationum nonnisi ex Concilio Sardicensi oriri docet. Ergo

R. Dist. maj. Ab omnibus posset appellari, si non obstarent Canones ab ipsis S. Pontificibus probati, *conc.* Secus; *neg.* Et distincta eodem modo *minori*: *Neg. cons.* Cum itaque primatus institutus sit in ædificationem, non in destructionem, cautum est ab Ecclesia, ipsis R. Pontificibus consentientibus, ut nonnullis in causis appellationi non esset locus, ne Ecclesiasticæ disciplinæ vigor infringeretur. Constitutum igitur est, 1°. ut excommunicatus a suo Episcopo, non posset ab altero communionem accipere; quod ab Apostolorum ætate sancitum, et consuetudine firmatum, Nicæna deinde Synodus *Can. V.* confirmavit, et ita intelligimus, cur *Marcion* Romæ non est receptus, præsertim cum is Romam venerit, *Hygino* Papa mortuo, ac proinde, sede vacante, Romani Presbyteri excommunicatum a suo episcopo recipere nec voluerint, nec potuerint (a) 2°. ne Presbyteri, et minores Clerici in Africa possent ad transmarina judicia, h. e. sedem Romanam appellare, sed tantum ad Africana concilia: atque hinc intelligimus, cur *Cyprianus*, et Concilium Milevitanum appellationes istas vetuerint, et Patres Concilii Carthag. VI. non cito ac- [illegible] quie- [illegible]

(a) Accedit 1°. non esse inter eruditos exploratum, utrum *Marcion* revera appellaverit Romanam Ecclesiam, ut putat *Bellarminus*, an vero in ejus communionem subdole irrepere tentaverit sine vera appellatione, ut contendit *Natalis Alexander Dissert. II. in Hist. Eccl. Sæc. II. art. 3.* 2°. Affirmare *Tertullianum Lib. de Præscript. Cap. 30.* *Marcionem* ab *Eleutherio* communioni restitutum, iterum ad vomitum rediisse, quod non solidis rationibus negat *Tillemontius*.

quieverint *Zosimo*, Apiarii presbyteri causam per legatos suos retractanti; cum praesertim *Zosimus* citaret pro appellationibus Presbyterorum Canones Concilii Nicaeni, qui non habebantur nec in Codice Africano, nec in Alexandrino, nec in Antiocheno Canonum Nicaenorum, sed erant canones Concilii Sardicensis, in Codice Romano Canonibus Nicaenis subnexi. Numquam tamen vetitum, ne Episcopi ad R. Pontificem appellarent. Unde Episcoporum appellationes frequentissimae fuerunt etiam ante Concilium Sardicense; quippe quae ortum habeant ex divino jure primatus, ut contra *Petrum de Marca* demonstrat Nat. Alexander *Dissert. XXII. in Hist. Eccl. Sec. IV.*

Ceterum ipsi Canones, qui vetabant appellationes minorum Clericorum, probant R. Pontificis primatum; Si enim R. Pontifex primatum in Ecclesia non haberet, nemo ad eum appellasset.

Inst. Cyprianus *Epist. LXVIII.* laudat Hispanos, quod *Basilidem*, & *Martialem* Episcopos in conciliis damnatos, & a *Stephano* P. restitutos, recipere noluerant. Ergo.

℟. *Neg. cons.* Non enim ita scripsit Cyprianus, quod negaret *Stephani* primatum, sed quia judicavit, Episcopos illos, manifesti criminis reos, falsis narrationibus R. Pontifici obrepsisse.

Objic. VIII. *Gregorius M.* damnat nomen *Episcopi universalis*, quod assumserat Joannes Episcopus Constantinop. tamquam *nomen blasphemiae Lib. VII. Ep. 30.* imo *Epist. 43.* docet, nullum e Romanis Pontificibus hoc umquam nomen usurpasse. Ergo negat, Romanum Pontificem esse Episcopum universalem, h. e. totius Ecclesiae caput.

℟. *Dist. ant.* Damnat in sensu pravo, *conc.* in sensu Catholico, *neg.* Nomen enim Episcopi universalis duplicem potest habere sensum. Primus falsus est, scilicet unum esse in tota Ecclesia Episcopum, cujus omnes alii Episcopi sint vicarii. Alter rectus, & catholicus, scilicet quod inter omnes Episcopos unus primatum habeat. Episcopo autem Constantinopolitano in neutro sensu nomen Episcopi universalis conveniebat; at Romano Pontifici nomen hoc convenit quidem in sensu recto, & catho-

te ordinaria, & eo deficiente, R. Ecclesiæ Cardinales auctoritate extraordinaria: 2°. ut ii convocentur, qui conveniendi jus habent, nemine excluso, scilicet omnes Christiani orbis Episcopi. Atqui, ut Concilium Oecumenicum sit legitimum, utrumque requiritur. Ergo.

Prob. min. 1°. Requiritur, ut convocetur a R. Pontifice auctoritate ordinaria. Ecclesiæ enim regimen Monarchium est, Aristocratia mixtum; ergo sicut in Regno, in quo regimen politicum est monarchico aristocraticum, nulla censentur legitima comitia, nisi a monarcha convocentur, ita generalia Ecclesiæ Concilia legitima non sunt, nisi a Principe omnium Pastorum convocentur. Parum autem refert, utrum convocentur a S. Pontifice *αυτως immediate*, vel *mediate*, hoc est ab aliis ex ejus consensu, sicut octo priora Concilia œcumenica ab Imperatoribus, ex R. Pontificis consensu, convocata sunt. Confirmatur ex perpetuo usu, & praxi Ecclesiæ. Unde Pelagius II. *Can. multis*. *Dist.* 17. *Multis*, inquit, *Apostolicis, Canonicis, atque Ecclesiasticis instruimur regulis, non debere absque sententia R. Pontificis Concilia celebrari*.

Quod autem deficiente R. Pontifice, si necessitas Ecclesiæ id exposcat, possit Concilium extraordinaria auctoritate convocari à R. Ecclesiæ Cardinalibus (qui aliquam partem Pontificiæ jurisdictionis habent, deficiente Papa, non secus ac Capitulum sede vacante) patet; quia aliter necessitati Ecclesiæ succurri non posset. Ita si duo de Pontificatu contendant, nec, quis eorum verus sit pontifex, cognosci possit, nisi quæstio in Concilio œcumenico dirimatur, tunc si neuter Concilium convocare velit, a Cardinalibus convocabitur, ut Concilium Pisanum. Idem dicas, si Pontifex ut privata persona labatur in hæresim, nec monitus velit resipiscere, nec Concilium indicere.

2°. Requiritur, ut omnes convocentur, nemine excluso, qui conveniendi jus habeat, quales sunt de jure omnes Episcopi; omnes enim pascendi, & regendi Ecclesiam jus habent. Ex consuetudine quidem obtinuit, ut vocentur ad Concilium etiam Cardinales, Generales ordinum, & aliqui Abbates cum suffragio *decisivo*, ex privilegio Pontificio. Imo & Theologi, ut

consultores; & principes sæculares, ut defensores. Sed Episcopi de jure prætermitti, & excludi sine culpa non possunt. Unde Ægyptii in Concilio Chalcedonensi dixerunt: *Synodus Episcoporum est, non clericorum, superfluos foras mittite*. Ergo. Hæc 1ª. pars est contra Lutheranos, qui docent Concilium indicendum esse a principe sæculari, & omnes etiam Laicos convenire debere. Quæ duo longe absurdissima sunt &c.

Explic. & Prob. 2ª. pars. Per legitimam celebrationem duo intelligimus, 1º. ut R. Pontifex per se, vel per legatos suos Concilio præsideat; 2º. ut Episcopi ex majori saltem provinciarum parte reipsa conveniant, vel per se, vel per legatos suos, sufficienti numero, qui licet non sit a jure definitus, debet tamen esse non exiguus. Atqui utrumque requiritur ad legitimum concilium generale. Ergo.

Prob. min. 1º. requiritur, ut præsideat R. Pontifex vel per se, vel per legatos; nam alioquin Concilium non repræsentaret Ecclesiæ corpus, si caput ipsum abesset. Hinc omnibus œcumenicis Conciliis R. Pontifex vel per legatos suos, vel per se ipse præfuit.

2º. Requiritur, ut Episcopi reipsa conveniant, & quidem numero sufficienti. Ridiculum enim esset, si quinque, aut decem Episcopi Concilii generalis nomen sibi tribuerent. Licet autem hic numerus certus non sit, ut patet ex historia omnium Conciliorum, quibus modo plures, modo pauciores Episcopi adfuerunt; necesse tamen est, ut ex majori provinciarum Christianarum parte Episcopi vel per se, vel per legatos conveniant. Si autem celebretur concilium in oriente, sufficit, ut aliqui saltem adveniant ex occidente, & vicissim.

Explic. & prob. 3ª. pars. Per legitimum exitum quatuor intelligimus, 1º. ut Episcopi libertatem habeant suffragiorum, 2º. ut nemo excludatur, qui audiri voluerit, 3º. ut adhibeatur etiam humana diligentia in inquisitione veritatis, 4º. ut acta confirmentur a R. Pontifice. Atqui hæc quatuor requiruntur. Ergo.

Prob. min. 1º. Requiritur suffragiorum libertas. Si enim Episcopi coacti sententiam dicunt, non constabit utrum locuti fuerint ex sententia Ecclesiæ, an ex ſen-

ſa

cessorem esse B. Petri principis Apostolorum, & verum Christi Vicarium, totiusque Ecclesiæ caput, & omnium Christianorum Patrem, & Doctorem existere, & ipsi in B. Petro pascendi, regendi, & gubernandi universalem Ecclesiam a Domino nostro Jesu Christo plenam potestatem traditum esse, quemadmodum etiam in gestis oecumenicorum Conciliorum, & in Sacris canonibus continetur, ut constat ex Concilio Nicæno, Constantinopolitano I., Ephesino, Chalcedonensi, Lateranensi IV. Instar omnium sit Chalcedonense Concilium, in quo *Act.* I. Leo M. dicitur *Apostolicum thronum gubernare*, sedesque Romana *Caput omnium Ecclesiarum*. Et *Act. II.* cum Epistola *Leonis* lecta esset, Patres omnes adclamarunt: *Anathema, qui ita non credit: Petrus per Leonem locutus est*. Item *Act. III. de Dioscoro* Alexandrino Patriarcha, quem *Leo* damnaverat, inquiunt: *Sanctissimus Archiepiscopus magnæ Romæ una cum ter beatissimo Petro, qui est petra, & crepido catholicæ Ecclesiæ, & Ille qui est rectæ fidei fundamentum, nudavit eum episcopatus dignitate*. Quid poterat dici luculentius, & gravius? Ergo, &c.

Solvuntur Objectiones.

Novatores putantes, saltem numero objectionum, quamvis ineptarum, posse vincere, tam multa congerunt contra primatum Papæ, ut ea hic complecti omnia nec vacet, nec juvet. Post ea, quæ *Nilus Thessalonicensis*, *Lutherus*, *Melancton*, *Calvinus*, *Brentius*, *Illyricus*, aliique scripserant, *Claudius Salmasius* octo integros Libros contra Papæ primatum evomuit. Præcipua argumenta dissolvemus.

Objic. I. Petrus non habuit a Christo primatum jurisdictionis. Nam verba illa *Matth. XVI. Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam*, non intelliguntur a Patribus de Petro, sed de Christo, qui est *Petra I. Cor. X. 4. & fundamentum*, præter quod nemo potest aliud ponere I. *Cor. III.* 11. vel de professione divinitatis Christi. Hinc Hilarius *Lib. VI. de Trin.* verba illa *super hanc petram ædificabo &c.* sic explicat: *super hanc confessionis petram*. Et Cyrillus Alex. *Lib. IV. de Trin.* Pe-

Petram, inquit, *opinor nihil aliud, quam inconcussam discipuli fidem*. Similia docent Augustinus *Lib. I. Retract. Cap. 21.* Chrysostomus *Homil. LV. in Matth.* aliique. Ergo.

℞. *Neg. ant. Ad confirm. Dist. ant.* Intelliguntur de Christo, non excluso Petro, *con.* Excluso Petro, *subdist.* si nomine *petræ* intelligatur *primarium* Ecclesiæ fundamentum, *conc.* si intelligatur utrumque *primarium*, & *secundarium*, *neg.* Solutionem suppeditat nobis ipse Apostolus *Paulus*, qui I. *Cor. III.* 11. ait: *Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id, quod positum est, quod est Christus Jesus*: & tamen idem Apostolus scribens ad Ephesios *Cap. II. v.* 20. ait: *Superædificati super fundamentum Apostolorum & Prophetarum*. Quod utique intelligendum est de fundamento *secundario*; cum *primarium* sit ipse *Christus*, præter quod nemo potest aliud fundamentum ponere.

Simili ergo ratione Patres ajunt, petram, seu fundamentum primarium esse ipsum Christum, sed non negant, imo asserunt, etiam Petrum esse fundamentum secundarium; jam enim a tempore *Augustini* cantabatur in Ecclesia illud Ambrosii: *hoc, ipsa petra Ecclesiæ, canente, culpam diluit*. Ita Leo M. *cit. Serm. III.* explicans verba Christi ait: *Ego fundamentum, præter quod aliud nemo potest ponere; tamen tu quoque petra es, quia mea virtute solidaris, ut quæ mihi potestate sunt propria, sint tibi mecum participatione communia*. Et quia hanc prærogativam meruit Petrus admirabili confessione, & fide divinitatis Christi, ideo docent Patres, Ecclesiam ædificatam esse super fidei confessionem, super quam fundatus erat ipse Petrus. *Super me ædificabo te, non me super te*, inquit Augustinus *Serm. LXXVI. al. XIII. De Verb. Dom.*

Inst. Augustinus *Lib. I. Retract. Cap.* 21. retractat quod alibi scripserat, nempe verba illa *super hanc petram* intelligi de ipso Petro, & docet intelligenda de Christo. Ergo Petrum excludit.

℞. *Dist. ant.* Retractat, absolute rejiciendo priorem interpretationem, quæ est ad litteram, *neg.* Retractat, novam interpretationem adjiciendo, non rejecta priori, *conc.* Non omnia enim, quæ Augustinus retractat, re-

jicit,

jicit, sed multa iterum tractat ad meliorem rei explicationem, quod proprie Latini *retractare* dicunt. Genuinus ergo sensus ejus loci *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam*, hic est: Tu es Petra (hoc enim significat Syriacum nomen *Cephas*, licet Latinus & Græcus interpres masculino genere dixerit Petrum) & super hanc petram, *h. e.* super te ædificabo Ecclesiam meam. Non enim recto sensu, atque ad litteram dicere poterat: *dico tibi, quia tu es Petra, & super me ædificabo Ecclesiam meam*. Patres tamen laudata verba extenderunt ad *Christum*, qui Petra est sine ulla dubitatione principalis. En verba Augustini *loc. cit.*: *Dixi in quodam loco de Apostolo Petro, quod in eo, tamquam in petra, fundata esset Ecclesia: qui sensus cantatur in ore multorum ex versibus B. Ambrosii: hoc, ipsa petra Ecclesiæ, canente, culpam diluit* (Ecce non reprobat hanc interpretationem, quam agnoscit esse Ambrosii, & cantari in Ecclesia). *Sed scio, me postea sæpissime sic exposuisse, ut super hanc petram intelligeretur, quem Petrus confessus est.*

Objic. II. Omnibus Apostolis pariter dictum est a Christo: *Quæcumque alligaveritis super terram, erunt ligata & in cœlis: Matth. XVIII. 18. Sicut misit me Pater, & ego mitto vos. Joan. XX. 21.* Unde Paulus ait, fideles superædificatos esse super *fundamentum Apostolorum*, & Cyprianus *Lib. De Unit. Eccl. Hoc erant utique ceteri Apostoli, quod fuit & Petrus.* Imo ipse *Leo M. cit. Ser. III.* in ea verba: *tibi dabo claves*, inquit: *Transivit quidem etiam in alios Apostolos jus potestatis istius, & ad omnes Ecclesiæ principes decreti hujus constitutio commeavit.* Ergo Petrus non habuit super Apostolos primatum jurisdictionis.

℞. *Dist. ant.* Omnibus Apostolis dictum est a Christo *quæcumque alligaveritis &c.* omnibus, inquam, sub Petro eorum capite, sive, ut Scholæ ajunt, *salva subordinatione* ad Petrum omnium caput, *conc.* Secus, *neg.* Hac distinctione explicantur omnes textus in objectione recitati. Unde Cyprianus *loc. cit.* ait: *Super illum unum ædificavit Christus Ecclesiam suam, & illi pascendas mandat oves suas. Et quamvis Apostolis omnibus, post resurrectionem suam, parem potestatem tribuat... tamen*
ut

ut unitatem manifestaret, unam cathedram constituit, & unitatis ejusdem originem, ab uno incipientem, sua auctoritate disposuit. Hoc erant utique ceteri Apostoli, quod fuit & Petrus, pari consortio præditi honoris, & potestatis; sed exordium ab unitate proficiscitur .... Primatus Petro datur, ut Ecclesia una monstretur .... Ecclesia Domini ramos suos in universam terram copia suæ ubertatis extendit: unum tamen caput est, & origo una. Similia loquitur *Leo M.*

Inst. Saltem negari non potest, *Paulum* omnino æqualem fuisse *Petro*. Nam 1°. ipse Paulus *Galat. II. 7.* ait: *Creditum est mihi Evangelium præputii; sicut Petro circumcisionis*, & *ibid. v. 11. cum venisset Cephas Antiochiam, in faciem ei restiti, quia reprehensibilis erat*. Et *II. Cor. XI. 28. instantia mea quotidiana, sollicitudo omnium Ecclesiarum*. 2°. *Petrus de Marca Exercit. de singulari Primatu Petri* docet, Petrum simul, & Paulum fuisse Romæ Episcopos, tum quia R. Pontifices aliquando successores se Petri, & Pauli esse dicunt, tum quia in eorum Bullis plumbeis apparet imago Petri simul, & Pauli, & quidem Pauli imago ad dexteram Petri. Idem docuerat Arnaldus in *Lib. de frequ. commun.*; ubi Petrum, & Paulum dicit, fuisse duo Ecclesiæ capita, quæ unum caput morale efficerent. Ergo.

℞. *Neg. ant.* & *ad* 1^{m}. *resp.* omnes Apostolos habuisse *sollicitudinem omnium Ecclesiarum*, quia in omnem terram missi sunt, sed instinctu Spiritus S. divisæ provinciæ, sicut *Petro* præcipue Judæi, Paulo præcipue gentiles, obtigerunt. Hoc tamen non obstabat, quin & *Paulus* Judæis, & *Petrus* gentilibus prædicaret. Verum licet *Paulus*, aliique Apostoli omnium Ecclesiarum sollicitudinem haberent; omnes tamen Petro ut capiti subjecti erant. Correptio autem, qua Paulus Petrum redarguit, non ex auctoritate, sed ex fraterna charitate profecta est, qualis adhiberi etiam potest, salvo tamen obsequio, ac reverentia, ab inferiore erga superiorem: nec aliud ostendit, nisi exemplum sanctæ libertatis in Paulo, & magnæ humilitatis in Petro. Adposite *Augustinus Epist. LXXXII. al. XIX. Rarius*, inquit, *& sanctius exemplum Petrus præbuit po-*

flexis, *quo non dedignarentur a posterioribus corrigi*, *quam Paulus*, *quo confidenter auderent minores majoribus pro defendenda veritate*, *salva charitate*, *obsistere*.

Ad. 2^m. Sententia *Petri de Marca* stare non potest. Veteres enim, quoties de Romano Episcopatu, proprie loquuntur, uni Petro illum adjudicant. Sed quia Paulus comes ejus in fundanda Romana Ecclesia fuit, ideò aliquando veteres utrumque Romæ Episcopum sive Apostolum fuisse, scribunt, & Romani Pontifices successores se appellant etiam Pauli non in Romano Episcopatu, sed in munere Apostolico. Imago autem Pauli ad dexteram Petri, si quid probaret, nimis probaret, scilicet Paulum fuisse Petro majorem. Itaque imago Pauli aliquando ad dexteram, aliquando ad lævam Petri cernitur, ad designandam æqualitatem Apostolatus. Fortasse aliquando collocata est ad dexteram, vel quia apud veteres, qui amicitia arctiori juncti erant, sinistrum locum tamquam honoratiorem dabant digniori, vel quia, ut advertit, ipse *P. de marca*, imago, quæ respectu videntis est ad dexteram, respectu ipsius imaginis ad sinistram est.

Ad 3^m. Absurdum est, & monstrosum, imo Scripturis, & traditioni contrarium asserere duo Ecclesiæ capita. Ceterum etiam in sententia *Petri de Marca*, & *Arnaldi*, staret primatus R. Pontificis. Nam licet *Petrus de Marca* Paulum cum Petro Episcopum Romanum faciat, fatetur tamen, primatum fuisse in uno Petro. *Arnaldus* vero licet duo capita constituat *physica*, fatetur tamen, ea constituisse caput unum morale, cui R. Pontifex succedit.

Objic. III. Incertum est, utrum *Petrus* Romæ fuerit, ibique Episcopus sederit, & martyr obierit. Nam 1o. Quo tempore Petrus Romam venerit, valde obscurum est, variantque ea in re veteres. 2o. Paulus scribens ad Romanos, licet multos fratres salutandos jubeat, de Petro silet, & in Epistola, quam Roma scribit ad *Timotheum II. Tim. IV.* ait, se ab omnibus fuisse derelictum; ac proinde non erat ibi Petrus.

℞. *Neg. ant.* Si enim negemus, Petrum Romæ Episcopum, & martyrem obiisse, nutabit omnis historiæ Sacræ, & prophanæ fides; nulla enim est historia, quæ plu-

pluribus, & gravioribus nitatur testibus, quam historia Episcopatus, & martyrii *Petri* Romæ.

Ad 1m. *resp.* licet chronologia sit incerta, quod accidit etiam sæpe in prophanis historiis, non ideo tamen facti veritas nutat.

Ad 2m. Petrus non ita Romæ affixus esse potuit, ut non per finitimas urbes excurreret, prædicans Evangelium. Cum ergo Paulus scripsit ad Timotheum, Petrus fortasse Romæ non erat, aut nihil Paulum juvare potuit. Cum autem scripsit ad Romanos, Petrus certe Roma exulabat, propter edictum *Claudii* Imperatoris, qui circa finem imperii sui Judæos omnes Roma expulit, ut testatur Suetonius *in Claudio cap.* 25. & Lucas *Act. XVIII.* 24. eo ipso enim tempore scripta est Epistola ad Romanos, cum scilicet Paulus jam profecturus esset Jerosolymam, *Rom. XV.* 25. ubi comprehensus a Judæis, perductus est ad tribunal *Felicis*, qui Judææ præfuit circa finem imperii *Claudii*.

Objic. IV. Cyprianus *Epist. ad Quintum* videtur omnem primatum R. Pontifici abjudicare: Ait enim: *Neque quisquam nostrum Episcopum se Episcoporum constituit, aut tyrannico terrore ad obsequendi necessitatem collegas suos adigit; cum habeat omnis Episcopus pro licentia libertatis, & potestatis suæ arbitrium proprium, tamquam judicari ab alio non possit, cum nec ipse possit alium judicare.* Ergo.

℟. *Neg. ant.* Longe enim abest a mente Cypriani, ut nullus Episcopus alteri subsit, ac judicari possit, cum in Epist. ad *Stephanum* roget S. Pontificem, ut jubeat deponi Marcianum Episcopum Arelatensem, & alium institui, & in *Lib. de Unit. Ecclesiæ* tam magnifice loquatur de primatu Petri.

Ad confirm. ℟. *dist. ant.* Nemo se constituit Episcopum Episcoporum, non potest ab alio judicari &c. in rebus, quæ non sunt contra fidem, & bonos mores, *conc.* in iis, quæ fidei, & bonis moribus adversantur, *neg.* Putabat itaque *Cyprianus*, disciplinam, quæ vigebat in Africa ab aliquot annis, repetendi scilicet baptismum datum ab hæreticis, non esse fidei contrariam, sed consentaneam; ac proinde unumquemque Episcopum posse eam sequi. Ideo conqueritur *Cyprianus*, *Stephanum* Pa-

 pam

pam eam ob causam minatum esse excommunicationem Episcopis Africanis, si ab ea consuetudine non recederent. Qua in re decipiebatur *Cyprianus*; eum tamen excusat saepe *Augustinus*, eo quod haec controversia ipsi tunc obscura esset, necdum ab universa Ecclesia definita; & si quid contra *Stephanum* Papam in ipso controversiae aestu peccavit, id martyrio eluit.

Objic. V. Hieronymus *Epist. ad Evagr.* ait: *Ubicumque fuerit Episcopus sive Romae, sive Eugubii, sive Constantinopoli, sive Rhegii, sive Alexandriae, ejusdem meriti est, & ejusdem Sacerdotii.* Ergo.

℟. *Dist. ant.* Ejusdem est Sacerdotii, quoad potestatem ordinis, *conc.* quoad potestatem jurisdictionis primatui annexam, quam *Hieronymus* agnoscit, & mirifice extollit, praesertim in laudata Epistola *ad Damasum*, *neg.* Reprehendit ergo *Hieronymus* superbiam diaconorum Ecclesiae Romanae, qui ideo supra Episcopos ipsos extollebantur, quod proximi adstarent R. Pontifici.

Objic. VI. R. Pontificis primatus oritur ex Canonibus, & consuetudine Ecclesiastica. Ait enim Concilium Nicaenum *Can. VI. Antiqua consuetudo servetur per Ægyptum, Lybiam, & Pentapolim; ita ut Alexandrinus Episcopus horum omnium habeat potestatem, quia & Urbis Romae Episcopo parilis mos est.* Et Concilium Chalcedonense *Can. XXVIII. Antiquae Romae throno, quod Urbs illa imperaret, jure Patres privilegia tribuerunt.* Ergo.

℟. *Dist. ant.* Oritur ex Lege Ecclesiastica quoad jura *Patriarchalia*, *conc.* quoad ipsum primatum in tota Ecclesia, *neg.* Concilia Nicaenum, et Chalcedonense comparant Romanum Pontificem cum Patriarchis Orientis, atque ideo de solis Patriarchalibus juribus loquuntur. Igitur R. Pontifex considerari potest vel ut Episcopus urbis Romae, vel ut Metropolitanus suae provinciae, vel ut Patriarcha totius Occidentis, aut saltem Provinciarum suburbicariarum, ut explicat Ruffinus *Lib. I. Hist. cap. 6.* quae Praefecto Urbis suberant, vel ut caput totius Ecclesiae. Ejus jura, tamquam Ecclesiae Capitis, sunt ex institutione divina: jura autem Metropolitica, et Patriarchalia, ex dispositione canonum, vel antiquae con-

consuetudinis, quæ diœcesim cujusque Episcopi terminavit. Ceterum Canon XXVIII. Calchedonensis non fuit a Concilio editus, sed absoluto Concilio adjectus a Græcis ambitu *Anatolii* Episcopi Constantinopolitani, absentibus legatis S. Pontificis, qui ei Canoni contradixit; quia aliorum Patriarcharum Orientis jura minuebat contra Canones Nicænos, nec Romana sedes, nisi pro bono pacis, multis post annis eum canonem, apud Græcos consuetudine roboratum, servari permisit.

Quænam ergo, inquies, sunt jura R. Pontificis *Metropolitica*, quænam *Patriarchalia*; quænam denique ipsi, ut Capiti Ecclesiæ, conveniunt?

℞. Omissis juribus Metropoliticis, et Patriarchalibus, de quibus in jure Canonico disputatur, jura primatus ea sunt, sine quibus obtineri nequit finis, ob quem statutum est Ecclesiæ Caput. Finis autem ille est, *ut Ecclesia una monstretur*, teste *Cypriano*; *ut unitas servaretur*, teste, *Optato*; *ut capite constituto, schismatis tollatur occasio*, teste *Hieronymo*. Cum ergo Ecclesiæ unitas sita sit in unitate fidei, et regiminis, sequitur, ad Romanum Pontificem pertinere, 1°. definire controversias fidei, ut fecerunt *Stephanus* in caussa baptismi hæreticorum, *Zosimus* in causa Pelagianorum, *Leo M.* in caussa Eutychianorum &c. 2°. Constitutiones edere ad servandam, vel reparandam Ecclesiæ disciplinam. 3°. Episcopis per vim contra canones oppressis, aut depositis, et ad eum appellantibus, opem ferre. 4°. Œcumenica Concilia, quando opus fuerit, indicere, iisque præsidere, et eadem, postquam absoluta sunt, adprobare, et confirmare, et in aliquibus Canonibus aliquando pro bono Ecclesiæ *dispensare*.

Objic. VII. Si Pontifex in universa Ecclesia primatum haberet, ab omnibus posset ad eum appellari in caussis Ecclesiasticis. Atqui falsum *consequens*. Ergo &c.

Prob. min. 1°. Marcion ab Episcopo suo excommunicatus Romam venit, ut Ecclesiasticæ communioni restitueretur. Ei tamen responsum est, non posse R. Ecclesiam illi communionem impertiri, injussu Episcopi sui, ut scribit Epiphanius *Heres*. *XLII*. 2°. Cyprianus *Epist. III. ad Cornel.* queritur, Presbyteros, et Clericos Africanos ad R. sedem appella-

lare. Imo statutum est in Concilio Milevitano II. ut qui *ad transmarina judicia putaverit appellandum, a nulla intra Africam communione suscipiatur*. 3°. Africani Episcopi acriter restiterunt *Zosimo P.* qui causam *Apiarii*, ad R. Sedem appellantis, retractari mandaverat per legatos suos, ut patet ex Actis Concilii Carthaginensis VI. ea autem controversia etiam post mortem *Zosimi* sub *Bonifacio*, et *Cælestino* duravit. Unde *Petrus de Marca* jus appellationum nonnisi ex Concilio Sardicensi oriri docet. Ergo.

R. *Dist. maj.* Ab omnibus posset appellari, si non obstarent Canones ab ipsis S. Pontificibus probati, *conc.* Secus; *neg.* Et distincta eodem modo *minori*: *Neg. cons.* Cum itaque primatus institutus sit in ædificationem, non in destructionem, cautum est ab Ecclesia, ipsis R. Pontificibus consentientibus, ut nonnullis in causis appellationi non esset locus, ne Ecclesiasticæ disciplinæ vigor infringeretur. Constitutum igitur est, 1°. ut excommunicatus a suo Episcopo, non posset ab altero communionem accipere; quod ab Apostolorum ætate sancitum; et consuetudine firmatum, Nicæna deinde Synodus *Can. V.* confirmavit, et ita intelligimus, cur *Marcion* Romæ non est receptus, præsertim cum is Romam venerit, *Hygino* Papa mortuo, ac proinde, sede vacante, Romani Presbyteri excommunicatum a suo episcopo recipere nec voluerint, nec potuerint (a) 2°. ne Presbyteri, et minores Clerici in Africa possent ad transmarina judicia, h. e. sedem Romanam appellare, sed tantum ad Africana concilia: atque hinc intelligimus, cur *Cyprianus*, et Concilium Milevitanum appellationes istas vetuerint, et Patres Concilii Carthag. VI. non cito ac- [illegible] quie- [illegible]

(a) Accedit 1°. non esse inter eruditos exploratum, utrum *Marcion* revera appellaverit Romanam Ecclesiam, ut putat *Bellarminus*, an vero in ejus communionem subdole irrepere tentaverit sine vera appellatione, ut contendit *Natalis Alexander Dissert. II. in Hist. Eccl. Sæc. II. art. 3.* 2° Affirmare *Tertullianum Lib. de Præscript. Cap. 30.* *Marcionem* ab *Eleutherio* communioni restitutum, iterum ad vomitum rediisse, quod non solidis rationibus negat *Tillemontius*.

quieverint *Zosimo*, Apiarii presbyteri causam per legatos suos retractanti; cum praesertim *Zosimus* citaret pro appellationibus Presbyterorum Canones Concilii Nicaeni, qui non habebantur nec in Codice Africano, nec in Alexandrino, nec in Antiocheno Canonum Nicaenorum, sed erant canones Concilii Sardicensis, in Codice Romano Canonibus Nicaenis subnexi. Numquam tamen vetitum; ne Episcopi ad R. Pontificem appellarent. Unde Episcoporum appellationes frequentissimae fuerunt etiam ante Concilium Sardicense; quippe quae ortum habeant ex divino jure primatus, ut contra *Petrum de Marca* demonstrat Nat. Alexander *Dissert. XXII. in Hist. Eccl. Sec. IV.*

Ceterum ipsi Canones, qui vetabant appellationes minorum Clericorum, probant R. Pontificis primatum; Si enim R. Pontifex primatum in Ecclesia non haberet, nemo ad eum appellasset.

Inst. Cyprianus *Epist. LXVIII.* laudat Hispanos, quod *Basilidem*, & *Martialem* Episcopos in conciliis damnatos, & a *Stephano* P. restitutos, recipere noluerant. Ergo.

℞. *Neg. cons.* Non enim ita scripsit Cyprianus, quod negaret *Stephani* primatum, sed quia judicavit, Episcopos illos, manifesti criminis reos, falsis narrationibus R. Pontifici obrepsisse.

Objic. VIII. *Gregorius M.* damnat nomen *Episcopi universalis*, quod assumserat Joannes Episcopus Constantinop. tamquam *nomen blasphemiae Lib. VII. Ep. 20.* imo *Epist.* 43. docet, nullum e Romanis Pontificibus hoc umquam nomen usurpasse. Ergo negat, Romanum Pontificem esse Episcopum universalem, h. e. totius Ecclesiae caput.

℞. *Dist. ant.* Damnat in sensu pravo, *conc.* in sensu Catholico, *neg.* Nomen enim Episcopi universalis duplicem potest habere sensum. Primus falsus est, scilicet unum esse in tota Ecclesia Episcopum, cujus omnes alii Episcopi sint vicarii. Alter rectus, & catholicus, scilicet quod inter omnes Episcopos unus primatum habeat. Episcopo autem Constantinopolitano in neutro sensu nomen Episcopi universalis conveniebat; at Romano Pontifici nomen hoc convenit quidem in sensu recto, & catho-

tholico; sed *Gregorius* docet, prædecessores suos ab eo nomine ob modestiam abstinuisse. Ceterum Concilium Chalcedonense *Act. III.* R. Pontificem vocat *Patriarcham Oecumenicum*, & *Act. IV. Universalis Ecclesiæ Pastorem*,

Objic. IX. Quod R. Pontifex succedat Petro in primatu Ecclesiæ, oritur ex facto ipsius Petri, qui voluit Romæ potius, quam Antiochiæ permanere, ubi per plures annos Ecclesiam rexerat. Ergo non est ex jure divino.

℞. Oritur ex facto Petri primario, & absolute, *neg.* Secundario, & hypothetice, *Subdist.* ex facto Petri, humana tantum prudentia agentis, *neg.* divina, *conc.* Itaque quod Primatus Petro datus transiret in eum, qui Petro in Episcopatu successurus erat, ex jure divino est; quod autem talis successor sit Romanus Episcopus, est ex facto Petri, non humana, sed divina providentia dirigente. Vide Bellarminum *Lib. II. De Rom. Pont. Cap.* 12. Sylvium *Opusc. V.* Melchiorem Canum *Lib. VI.*

Corollarium.

Ergo Regimen Ecclesiæ non est democraticum; nec absolute Monarchicum, sed Monarchicum Aristocratia mixtum. Vide Bellarminum *Lib. I. de R. Pont.* & alios ab eo citatos *Cap.* 5. Celebre est illud Cypriani *Lib. de unit. Eccl. Episcopatus unus est, cujus a singulis in solidum pars tenetur*, h. e. licet multi divinitus constituti sint Episcopi, tamen omnes *unum* constituunt *episcopatum*, non solum quia vinculo charitatis uniti sunt, sed etiam quia alter alteri ita connexus est, ut omnes ab uno regantur. Dicit autem, a singulis partem in solidum teneri, quia licet unicuique certi diœcesis limites assignati sint, ut jam usurpator habeatur, si in alienam diœcesim velit manum extendere; tamen hæc partitio non impedit, quominus, in communi periculo, unusquisque Episcopus totius Ecclesiæ sollicitudine tangatur: unde laudatur *Eusebius* Vercellensis Episcopus, qui in gravi Arianorum tempestate in alienis diœcesibus Episcopos catholicos ordinavit.

CAP.

C A P. IX.

De Conciliis.

Adv. I. QUoniam Ecclesiæ regimen est Monarchicum Aristocratia mixtum, ut supra docuimus, patet, eam censendam esse totius Ecclesiæ definitionem, quæ fit consensu moraliter unanimi omnium Episcoporum, suo capiti R. Pontifici adhærentium.

II. Hic autem consensus explicari potest vel ab Episcopis per orbem dispersis, vel in unum legitime congregatis. Legitima autem congregatio Episcoporum, aliorumque Pastorum, Concilium dicitur.

III. Concilia vel *particularia*, vel *generalia* sunt. Particularia rursus dividuntur in *diœcesana*, *provincialia*, & *nationalia*, quæ ex unius diœcesis, provinciæ, aut nationis Pastoribus componuntur. Et particularia quidem, si seorsim sumantur, in fide errare possunt, sicut accidit Conciliis a *Cypriano* habitis in causa baptismi hæreticorum. Raro tamen errarunt; magnæ auctoritatis sunt, & accedente Ecclesiæ adprobatione, auctoritatem infallibilem acquirunt, ut Concilium Arausicanum II.

IV. Generalia Concilia (quæ & *Oecumenica* Græce dicuntur) sunt, quæ constant ex Episcopis ab universa *οικουμενη* sive terra habitabili, seu ab universo orbe Christiano legitime convocatis. Quærimus ergo hic 1°. quid requiratur, ut hæc Concilia sint legitima, 2°. quantæ sint auctoritatis; 3°. quænam eorum necessitas.

P R O P O S I T I O I.

Ut Concilium œcumenicum sit legitimum, requiritur legitima convocatio, legitima celebratio, legitimus exitus.

Explicatur, & prob. 1ª. pars. Per legitimam convocationem intelligimus, 1°. ut ab illo convocetur qui convocandi jus habet, qualis est R. Pontifex auctorita-

te

consultores; & principes sæculares, ut defensores. Sed Episcopi de jure prætermitti, & excludi sine culpa non possunt. Unde Ægyptii in Concilio Chalcedonensi dixerunt: *Synodus Episcoporum est, non clericorum, superfluos foras mittite*. Ergo. Hæc 1ª. pars est contra Lutheranos, qui docent Concilium indicendum esse a principe seculari, & omnes etiam Laicos convenire debere. Quæ duo longe absurdissima sunt &c.

Explic. & Prob. 2ª. *pars*. Per legitimam celebrationem duo intelligimus, 1º. ut R. Pontifex per se, vel per legatos suos Concilio præsideat; 2º. ut Episcopi ex majori saltem provinciarum parte reipsa conveniant, vel per se, vel per legatos suos, sufficienti numero, qui licet non sit a jure definitus, debet tamen esse non exiguus. Atqui utrumque requiritur ad legitimum concilium generale. Ergo.

Prob. min. 1º. requiritur, ut præsideat R. Pontifex vel per se, vel per legatos; nam alioquin Concilium non repræsentaret Ecclesiæ corpus, si caput ipsum abesset. Hinc omnibus œcumenicis Conciliis R. Pontifex vel per legatos suos, vel per se ipse præfuit.

2º. Requiritur, ut Episcopi reipsa conveniant, & quidem numero sufficienti. Ridiculum enim esset, si quinque, aut decem Episcopi Concilii generalis nomen sibi tribuerent. Licet autem hic numerus certus non sit, ut patet ex historia omnium Conciliorum, quibus modo plures, modo pauciores Episcopi adfuerunt; necesse tamen est, ut ex majori provinciarum Christianarum parte Episcopi vel per se, vel per legatos conveniant. Si autem celebretur concilium in oriente, sufficit, ut aliqui saltem adveniant ex occidente, & viciffim.

Explic. & prob. 3ª. *pars*. Per legitimum exitum quatuor intelligimus, 1º. ut Episcopi libertatem habeant suffragiorum, 2º. ut nemo excludatur, qui audiri voluerit, 3º. ut adhibeatur etiam humana diligentia in inquisitione veritatis, 4º. ut acta confirmentur a R. Pontifice. Atqui hæc quatuor requiruntur. Ergo.

Prob. min. 1º. Requiritur suffragiorum libertas. Si enim Episcopi coacti sententiam dicunt, non constabit utrum locuti fuerint ex sententia Ecclesiæ, an ex sen-

[illegible] sen-

[illegible]

sententia ejus, qui coegit. Hac de causa Concilium Ephesinum II. evasit illegitimum.

2°. Requiritur, ne quis excludatur, qui audiri voluerit. Prudentia enim exigit, ut in veritatis inquisitione perpendamus etiam momenta partis adversæ.

3°. Requiritur etiam humana diligentia in rebus obscuris investigandis. Qui enim nulla adhibita diligentia ad rem definiendam prosiliret, is utique tentaret Deum. Hinc in Concilio Hierosolymitano Apostolorum ait Lucas *Act. XV. 7. Cum magna conquisitio fieret &c.*

4°. Requiritur adprobatio, & confirmatio S. Pontificis; Quod probatur tum ex praxi omnium Conciliorum generalium, tum ex ratione; non enim censeri potest, totum Ecclesiæ corpus aliquid definire, si huic definitioni consensus & approbatio ipsius capitis non accedat. Hinc *Leo X.* in *Concil. Later. Sess. XI.* recte ait: *consueverunt antiquorum Conciliorum Patres pro eorum, quæ in suis Conciliis gesta fuerunt, corroboratione, a R. Pontifice subscriptionem, & adprobationem humiliter petere, & obtinere, prout in Nicæna, & Ephesina, & Chalcedonensi, & VI. Constantinopolitana, & VII. eadem Nicæna . . manifeste colligitur: quod etiam novissime Constantienses Patres fecisse constat.* Adde, nullum Concilium, cui R. Pontifex subscribere recusavit, habitum fuisse umquam in Ecclesia legitimum. Utrum autem satis sit ad Concilii firmitatem ea subscriptio, quæ fit a legatis, nomine Pontificis Concilio præsidentibus, infra videbimus.

Dices *cont.* 1^m. *part.* pro Lutheranis. In Conc. Hierosolymitano Apostolorum, quod aliorum forma fuit, *Act. XV.* non solum Episcopi, sed etiam Presbyteri, & laici convenerunt. *Convenerunt Apostoli, & seniores videre de verbo hoc.* Et infra: *placuit Apostolis, & senioribus cum omni Ecclesia eligere viros ex eis, & mittere Antiochiam.* Ergo.

R. *Dist. ant.* Non solum Episcopi, sed etiam alii convenerunt ut judices, *neg.* convenerunt ut consultores, & auditores, *conc.* Itaque per *seniores* intelliguntur *Presbyteri*, quo nomine donabantur etiam Episcopi, ut patet ex *Epist. I. Petri cap. ult. v. 1. Seniores* (*πρεσβυτέρους*) *qui in vobis sunt, obsecro consenior.*

Si

Si ergo nomine Presbyterorum apud Lucam *Act. XV.* intelliguntur Episcopi, patet, solos Episcopos cum Apostolis rem definivisse, nam ipsi soli *convenerunt videre de verbo hoc*: & ipsorum nomine scripta est Epistola, cujus initium est: *Apostoli, & seniores fratres*. Si vero nomine *Presbyterorum* intelliguntur etiam simplices Sacerdotes, dicendum est, eos admissos etiam ad suffragium *consultivum*, sicut aliis Conciliis Oecumenicis adsunt Theologi, vel etiam ad suffragium *decisivum* ex concessione Apostolorum, sicut etiam in aliis Conciliis admittuntur Cardinales, Abbates, & Generales Præpositi ex privilegio Apostolico.

Quod autem *Lucas* ait, adfuisse *omnem Ecclesiam*, non probat, etiam laicos adfuisse ad definiendum, sed tantum ad audiendam definitionem, quæ omni Ecclesiæ *placuit*, hoc est gratissima accidit.

Inst. Concilium Oecumenicum totam Ecclesiam repræsentat: Ergo non soli Episcopi convenire debent.

℟. *Neg. cons.* Cum enim in corpore Ecclesiæ varia membra *non eundem actum habeant*, ut ait Apostolus, illi soli repræsentant totam Ecclesiam docentem, qui soli sunt *Pastores, & doctores*. *Numquid enim omnes doctores? I. Cor. XII. 29.*

Dices II. cont. 2m. & 3m. part. Si duo de Papatu contendant, aut Pontifex, ut privata persona in hæresim lapsus, a Concilio judicandus sit; non poterit R. Pontifex ei præsidere, nec eum adprobare, & tamen potest Concilium esse legitimum. Ergo non requiritur, ut R. Pontifex Concilio præsit, illudq. confirmet.

℟. *Neg. cons.* tum quia in prædictis extraordinariis causis perinde est, ac si Romana Sedes tunc vacaret; tum quia iisdem in causis eligetur in ipso Concilio legitimus Pontifex, qui præsit reliquis Sessionibus, & Acta confirmet, ut factum est in Concilio Pisano, & Constantiensi.

PROPOSITIO II.

Legitima Concilia Oecumenica in fide, & moribus errare non possunt. Est dogma fidei contra Lutheranos, & Calvinistas.

Prob. I. Ecclesia universa in fide, & moribus errare non potest, ut supra ostendimus. Atqui Concilia oecumenica universam repræsentant Ecclesiam; licet enim soli Episcopi conveniant, non laici, tamen munus docendi non ad laicos, sed ad Pastores pertinet, ut inquit Apostolus *Ephes. IV.* 11. ac proinde illi soli totam Ecclesiam docentem repræsentant. Unde Augustinus *Lib. I. de Bapt. Cap.* 18. vocat sententiam Concilii plenarii *consensionem totius Ecclesiæ*. Et Martinus V. in Conc. Constantiensi suspectos de hæresi interrogari jubet, *utrum credant, quod Concilium generale universam Ecclesiam repræsentet*. Ergo.

Prob. II. Apostoli in Concilio Hierosolymitano *Act. XV.* definitionem ipsius Concilii vocant sententiam Spiritus Sancti: *visum est Spiritui Sancto, & nobis*. Unde merito Gregorius M. *Epist. XXV. ad Joan. Antioch. Sicut*, inquir, *Sancti Evangelii quatuor libros, sic quatuor Concilia suscipere, & venerari me fateor*. Ergo.

Prob. III. ex perpetua Ecclesiæ traditione, quæ definitiones Conciliorum generalium semper ut infallibiles, & irretractabiles, quique ipsis teluctati sunt, pro hæreticis habuit (*a*). Ergo.

Sol.

(a) Athanasius *Epist. ad Epictet.* Nazianzenus *Epist. ad Cledon. & Orat. in Athanas.* Basilius *Epist. LXXXVII.* Cyrillus *Lib. I. De Trin.* Augustinus. *Lib.* 1. *de Bapt. Cap.* 18. *& Epist. CLXXII.* Leo M. *Epist. LXXVIII.*, *& al.* Ambrosius *Epist. XXXII.* Hilarius *Lib. De Synodis*, & alii.

Solvuntur Objectiones.

Objic. I. Augustinus *Lib. III. cont. Maxim. Nec ego*, inquit, *Nicænum tibi, neque tu Ariminense mihi debes tamquam præjudicaturus proferre Concilium. Nec ego hujus auctoritate, nec tu illius detineris.* Ergo Augustinus non judicavit infallibilem auctoritatem Conc. Nicæni.

℞. *Neg. cons.* Non enim ita scripsit S. Doctor, quia parvi penderet Nicænum Concilium, de quo sic ait in *eod. Lib. Hoc est illud homousion, quod in Conc. Nicæno adversus Arianos a Catholicis Patribus veritatis auctoritate, & auctoritatis veritate firmatum est.* Sed quia *Maximinus* Arianus ejus Concilii auctoritatem non agnoscebat, Conciliabulum vero Ariminense prædicabat, ut legitimum, ideo, ne longiori disputatione demonstrare cogeretur Augustinus, Concilium Nicænum esse legitimum, Ariminense vero illegitimum, utitur præteritione: & missa tunc ea controversia, Arianam impietatem confodit ex Scripturis, quas adversarius respuere non poterat.

Objic. II. Idem Augustinus *Lib. II. de Bapt. cap. 5.* ait; *ipsa plenaria Concilia priora a posterioribus emendari.* Atqui emendari non possent, si omnino falli nequirent. Ergo.

℞. *Dist. maj.* Concilia plenaria priora a *posterioribus* emendantur in rebus fidei, & morum, *neg.* in rebus facti, & disciplinæ, quæ est pro temporum, & locorum varietate mutabilis, *conc.* Subdit enim Augustinus, tunc emendari, *cum aliquo rerum experimento aperitur quod clausum erat, & cognoscitur quod latebat*: ex quibus manifestum est, Augustinum loqui de rebus *facti*, quæ solæ *experimento rerum* cognosci possunt.

Objic. III. Gregorius Naz. *Epist. LV. ad Procop.* ait, se omnem Episcoporum conventum fugere, *quoniam*, inquit, *nullius Concilii finem lætum & faustum vidi, nec quod depulsionem malorum potius, quam accessionem, & incrementum non habuerit.* Ergo.

℞. *Dist. ant.* Et loquitur *Gregorius* de particularibus Conciliis suo tempore celebratis; Ariana factione omnia

perturbante, *conc.* loquitur de Conciliis oecumenicis, ac legitimis, *neg.* Ipse enim *Orat.* XXXII. Concilium Nicænum magnis laudibus extollit, imo Concilio Constantinopolitano interfuit.

Objic. IV. Plura Oecumenica Concilia manifesti erroris revincuntur, ut Lateranense III. quod expeditionem *Crucesignatorum* statuit contra infideles: Lugdunense II. quod eamdem expeditionem statuit contra hæreticos, & Fridericum Imperatorem exauctorare est ausum: Constantiense, quod *Joannem Hus*, & *Hieronymum* Pragensem contra publicam fidem ipsis datam morte damnavit; quæ omnia injusta fuerunt. Ergo &c.

℟. *Negari potest. ant.* Nam bellum quidem contra Infideles, & hæreticos susceptum est, non ut infideles, sed ut hostes, ad propulsandam injuriam, & ad defensionem, ex causis, quæ tunc justæ visæ sunt. *Fridericum* Imperatorem non Concilium Lugdunense, sed *Innocentius* IV. damnavit, *sacro præsente Concilio*, non vero *approbante*, ut in Actis legitur. De cujus *Innocentii* facto non est hic dicendi locus. Denique *Joannes Hus*, & *Hieronymus Pragensis* hæretici, & seditiosi pluries a Concilio Constantiensi admoniti sunt, ut hæresim ejurarent; sed in errore obstinati, damnati sunt a Concilio, pœnis tantum Canonicis. Morte vero eos damnarunt magistratus civiles. Joanni *Hus* fides data non fuerat a Concilio, sed ab Imperatore sub conditionibus, quas ipse non servavit. Hieronymo vero Pragensi fides data fuerat quidem a Concilio, sed *salva justitia*.

Sed quamvis daremus quod in *antecedenti* positum est, nihil sequeretur contra Conciliorum infallibilitatem. Non enim defendimus gesta Conciliorum, in quibus errore facti labi potuerunt, sed definitiones fidei, & morum, cujusmodi non sunt ea, quæ in Objectione commemorata sunt.

Objic. V. Concilium generale V. & Concilium VII. a nonnullis Ecclesiis diu recepta non sunt; nec tamen illæ Ecclesiæ habitæ sunt hæreticæ. Ergo.

℟. *Dist. ant.* Quia illæ Ecclesiæ particulares errore facti putarunt, illa Concilia non fuisse oecumenica, & legitima, *conc.* Secus, *neg.*

Inst. 1°. Concilium Constantiense ab omnibus Catholi-

licis habetur ut oecumenicum, & legitimum; & tamen plures catholici docent, R. Pontificem esse supra Concilium, contra quod definitum est *Sess. IV. & V.* illius Concilii. Ergo.

℞. *Dist. ant.* Et non constat inter omnes catholicos, utrum illa decreta *Sess. IV. & V.* fuerint a R. Pontifice adprobata, nec constat, utrum loquantur de Pontifice tempore schismatis, an etiam extra tempus schismatis, *conc.* Secus, *neg.* Itaque *Martinus* V. in Concilio electus Pontifex confirmavit omnia Concilii Acta, sed addidit in decreto confirmationis ea verba: *quæ conciliariter acta sunt*. Non constat autem inter omnes catholicos, utrum ea decreta *Sess. IV. & V.* sint acta *conciliariter* juxta mentem Pontificis. Sed etsi illud constaret, non est inter omnes catholicos manifestum, utrum verba Concilii intelligenda sint de tempore schismatis illius, quod occasionem præbuit celebrandi concilii.

Inst. 2°. Ex concessis possunt quædam particulares Ecclesiæ errore facti, absque nota hæresis, non habere pro oecumenico Concilium aliquod, quod revera oecumenicum, & legitimum est. Ergo, quod aliquod singulare Concilium sit œcumenicum, & legitimum, de fide non est, ac proinde a fortiori non erit de fide quod in Concilio illo definitum est.

Respondent nonnulli Theologi. *Dist. conf.* Quod aliquod singulare concilium sit œcumenicum, non est de fide, nec umquam tractu temporis pervenire potest ad certitudinem fidei, *neg.* Non est de fide aliquo spatio temporis, *subdist.* respectu totius Ecclesiæ, *neg.* respectu aliquarum Ecclesiarum, quæ propter peculiares circumstantias aliqua facti ignorantia laborare possunt, *conc.* Itaque quod aliquod singulare Concilium, *ex. gr.* Tridentinum, sit œcumenicum, & legitimum jam, inquiunt, est de fide ex consensu totius Ecclesiæ, quæ illud recipit ut œcumenicum. Sed antequam hic consensus cognosci possit, potest quidem ex humana certitudine, & consensu Scriptorum, præcipue vero ex approbatione sedis Apostolicæ sciri, Concilium illud esse œcumenicum, & legitimum: sed possunt aliquandiu aliquæ particulares Ecclesiæ absque culpa ignorare quædam facta, ex quibus pendet, ut Concilium legitimum,

 & œcu-

& œcumenicum censeatur, sicut accidit nonnullis Ecclesiis respectu Concilii V. & VII. Hoc autem contingere non potest Ecclesiæ universæ; quæ a Spiritu S. edocta, falli non potest in agnoscendo aliquo Concilio ut œcumenico, vel eo rejiciendo ut illegitimo.

Verum quia hæc responsio novis posset sternere viam objectionibus, idcirco, ea prætermissa, concedimus cum *Melch. Cano*, & *Bellarmino*, non esse dogma fidei, quod hoc singulare Concilium sit œcumenicum, id enim non est a Deo primitus Ecclesiæ revelatum, sed cognoscitur certissime ex ipsa rerum serie, quæ in Concilio gestæ sunt. Cognoscitur, inquam, statim a tota Ecclesia, quæ a Spiritu S. illustratur, ne in hoc negotio erret, tractu vero temporis ab Ecclesiis singularibus. Neque tamen inde sequitur, non esse dogma fidei, quod a Concilio definitum est; alioquin nullum esset dogma fidei; quod enim Deus locutus sit, & Ecclesiam fundaverit, ex *motivis credibilitatis* evincitur, quæ naturali notitia comparantur. Fides quippe non consistit in quadam ratiocinatione, qua, ex duabus propositionibus fidei, tertia deducatur, sic enim procedendum esset in infinitum; sed in simplici assensu, quo mens, posita morali certitudine, quod Deus locutus sit Ecclesiæ, & per Ecclesiam, ejusque Concilium nobis, firmiter, & sine ratiocinatione credit, per gratiam Dei, quæ revelata sunt, ut suo loco dicemus.

Objic. VI. Plura Concilia Oecumenica in fide errarunt, ut Ariminense, Seleuciense, Ephesinum II. Trullanum, Constantinopolitanum sub *Leone Isaurico*. &c.

℟. *Neg. ant.* Concilia enim ista nec legitima, nec Oecumenica fuerunt, nec a supremo Ecclesiæ Capite probata, sed rejecta: ut ex historia Ecclesiastica facile patet, excurrendo per singula.

Objic. VII. Singuli Episcopi in concilio errare possunt; præsertim cum sæpe in concilium veniant Episcopi, rerum Theologicarum rudes. Ergo & omnes.

℟. *Neg. conf.* Promissiones enim Christi non singulis, sed omnibus simul factæ sunt. Vide supra hanc eandem objectionem propositam, & exsufflatam *Cap.* IV. §. 2. ubi de Ecclesiæ *indefectibilitate* diximus. Quod vero ajunt, Episcopos quosdam esse Theologiæ rudes, id

id nihil est; non enim ex hominum doctrina, sed ex præsenti Spiritus S. auxilio Conciliorum reperimus infallibilitatem.

Ergo, inquies, quidquid in Concilio Oecumenico dicitur, de fide est.

℞. *Neg. seq.* Ea enim censenda sunt de fide, quæ non ex opinione, sed firmo decreto definiuntur, cum præsertim contraria sententia declaratur contraria verbo Dei, aut anathemati subjicitur. Vide *Canum Lib.V. Cap.* 4. Hinc variæ Patrum allocutiones, præfationes, incidentes propositiones, de fide non sunt, licet magnam habeant auctoritatem.

PROPOSITIO III.

Licet Concilia Oecumenica absolute necessaria non sint; tamen aliquibus occurrentibus caussis, sunt hypothetice necessaria.

Prob. 1ª. *pars.* Multas hæreses proscripsit Ecclesia, præsertim tribus prioribus sæculis, absque ullo Oecumenico Concilio, ut Simonianos, Cerinthianos, Ebionitas, Marcionitas, Montanistas, Sabellianos &c. Nam Ecclesia ubique dispersa eamdem habet infallibilem auctoritatem, ac Concilium Oecumenicum. Ergo Concilium Oecumenicum non est absolute necessarium. Hinc *Augustinus* disputans contra Pelagianos, qui contendebant, errorem suum non posse, nisi in Oecumenico Concilio examinari, & damnari, sic ait *Lib. IV. ad Bonifac. Cap.* 12. *Quasi nulla hæresis aliquando, nisi Synodi congregatione damnata sit; cum potius rarissimæ inveniantur, propter quas damnandas necessitas talis extiterit, multoque sint, atque incomparabiliter plures, quæ ubi extiterunt, illic improbari, damnarique meruerunt, atque inde per ceteras terras devitandæ innotescere potuerunt.*

Prob. 2ª. *pars* enumeratione earum caussarum. 1º. Si error aliquis longe, lateque sit diffusus, multosque ex ipsis Ecclesiæ Pastoribus infecerit, ut olim Ariana hæresis. 2º. Si plures de Papatu contendant, nec ulla alia pateat via extinguendi Schismatis, quod Ecclesiam uni-

versam dividit, ut olim accidit in magno schismate Occidentis. 3°. Si generalis reformatio facienda sit abusuum, qui in Ecclesiam universam irrepserunt, nulla alia efficacior, & convenientior erit ratio occurrendi malis, nisi Concilium Oecumenicum, ut patet ex perpetua praxi Ecclesiæ in similibus caussis. Ergo (a).

Corollaria.

I. Quoniam Episcopi in generali Concilio totam Ecclesiam docentem repræsentant, sequitur, eos non esse tantum Pontificis consiliarios, ut perperam nonnulli affirmarunt, sed judices. In ipso enim Apostolorum Concilio *Act. XV.* 19. post dictam a Petro sententiam, Jacobus, prolatis ex Scriptura testimoniis, ait: *Propter quod ego judico, non inquietari &c.* & nomine omnium Apostolorum scriptum est: *Visum est Spiritui S. & nobis*. Unde Paulus *Act. XVI.*, 4. ejus Concilii decretum vocat præcepta *Apostolorum*, *& seniorum*. Imo in omnibus Oecumenicis conciliis Episcopi non ut consiliarii, cui officio aptiores essent docti Theologi, sed ut judices subscripserunt.

II. Hinc illa dissolvitur quæstio, quam supra innuimus, utrum ipsa per se firma sit Concilii definitio, præsidentibus legatis Pontificiis edita, antequam ab ipso Pontifice sollemniter confirmetur. Qua in re distinguendum est. Vel enim legati, ut fieri solet, a Pontifice instructi de sententia R. Ecclesiæ ad Concilium venerunt, vel non instructi. Si primum, vel juxta legatorum sententiam definivit Concilium, & tunc ipsa per se definitio firmum habet robur. Sin contra legatorum

(a) De Conciliis tractant fusius Johannes Turrecremata *Lib. III Summæ de Ecclesia*. Joh. Gerson. *De potestate Ecclesiæ, & Conciliorum*. Dionysius Chartusianus *tribus libris de Conciliis*. Coclæus *Lib. De Conciliis*. Cajetanus *in Opusculis*. *Bellarminus*, *Sylvius Melchior Canus*, *Jacobatius*, *Lindanus*, *Villæpandæus*. Historiam vero vel omnium, vel singulorum Conciliorum varii auctores scripserunt. Acta Conciliorum omnium collegerunt Harduinus, & Labbeus.

rum, ideoque ipsius Pontificis sententiam major Concilii pars definiat (nam omnes ad unum episcopos contra Pontificis sententiam opinari, non est credibile) & tunc vel reclamantibus legatis, ut in Ephesino latrocinio, vel timore consentientibus, infirma est definitio. Si vero legati ad Concilium sine ullis Pontificiis mandatis venerunt, & tunc si major Concilii pars in unam consentiat sententiam, adhuc definitio ante Pontificis assensum infirma est; si vero omnes omnino Episcopi, ipsique legati in unum consentiant, quia non est credibile, R. Pontificem universæ Ecclesiæ consensui dissensurum, videtur jam transacta res, firmaque Concilii definitio. Sed quia sunt Theologi Catholici, ut *Cajetanus*, *&* *Turrecremata*, qui contra sentiunt, non potest nota hæreseos inuri iis, qui contra definitionem illam loquerentur ante Pontificis confirmationem. Vide Canum *Lib. V. Cap.* 5. & Suarez *De fide Disp. V. Sect.* 7.

C A P. X.

Utrum Romanus Pontifex ex cathedra definiens controversias fidei, & morum, errare possit.

Adv. I. Diximus supra, ad primatum R. Pontificis pertinere, ut exortas de religione controversias definiat. Si igitur huic definitioni consensus universæ Ecclesiæ vel per orbem dispersæ, vel in Concilio congregatæ accesserit, certissimum fidei dogma est, fatentibus omnibus catholicis; alioquin ipsa Ecclesia falli posset. Sed quæritur, utrum sicut errare nequit in rebus fidei & morum generale Concilium, ita etiam numquam errori obnoxia, sive *infallibilis* censeri debeat R. Pontificis definitio, etiam antequam consensus Ecclesiæ cognoscatur.

II. Apud Veteres Patres hanc controversiam non videmus agitatam; omnes tamen decreta sedis Apostolicæ summa reverentia prosequebantur. Sed quia turpe est hodie, nescire Theologum saltem historiam earum rerum, quæ ad hanc caussam pertinent; idcirco primum ea ponemus, quæ apud omnes Catholicos certa sunt, in

in reliquis, more historicorum, contrarias opiniones, atque auctorum rationes proferemus in medium, ut liberum sit lectoribus ea sequi, quæ, libratis utrinque rationibus, aut vera, aut vero simillima videantur.

III. S. Thomas 2a. 2æ. Q. I. art. 10. Summum Pontificem in rebus fidei definiendis infallibilem esse, ac supremum judicem affirmat, ita ut ad eum *pertineat finaliter determinare ea, quæ sunt fidei, ut ab omnibus inconcussa fide teneantur*, ideoque ait, ipsam *symboli editionem* ad R. Pontificis auctoritatem pertinere. Eum sequuntur S. Bonaventura *in Exposit. Reg. S. Franc.* Johannes Turrecremata *Lib. II. Sum. Cap.* 109. *& seq.* Thomas Waldensis *Lib. II. Doc. fid. Cap.* 47. *& seq. Johannes Driedo*, *Cajetanus*, *Ekius*, *Hosius*, *Petrus Soto*, *Melchior Canus*, *Bellarminus*, aliique innumeri non solum ex Italia, ut falso affirmat *Maymburgus* (a) sed ex Gallia, Hispania, & aliis nationibus Theologi. Quippe *Petrus de Marca* Parisiensis Antistes, quem auctorem non ut Theologum, sed ut testem locupletissimum laudamus ejus doctrinæ, quæ in Gallia, aliisque regionibus sua ætate defendebatur, sic ait *in Observat. ad Theses Claremontanas*: *Hæc opinio* (quæ Pontifici tribuit privilegium non errandi) *est illa, quam unice Hispania, Italia, aliæque omnes Christianitatis provinciæ docent, ita ut illa, quam sententiam Parisiensium vocant, ad classem earum opinionum revocanda sit, quæ solum tolerantur*. Subdit, *inter omnes Universitates solam veterem Sorbonam contra sentire, imo*, addit, *hoc quoque tempore hanc de infallibilitate Pontificis sententiam in ipsa Sorbona doceri videmus*.

IV. E contrario vir sine controversia doctissimus *Johannes Gerson*, primus e Latinis Theologis (nam *Nilum Thessalonicensem*, R. Pontifici infensissimum, nihil moror) expresse docuit, S. Pontificem extra Concilium in fide, & moribus definiendis, errare posse. Eum secuti sunt Almainus *Lib. De potest. Eccl. Cap.* 18. Alphon-

(a) Maymburg. *Traité Historique de l'etablissement, & prerogatives de l'Eglise de Rome*.

phonsus de Castro *Lib. 1. cont. hæres. Cap.* 16. Hadrianus, aliique.

V. Hæc controversia evasit celebris anno MDCLXXXII. quo anno occasione dissidiorum inter *Ludovicum XIV.*, & *Innocentium XI.* multi Galliarum Episcopi, Parisiis collecti, sollemnem ediderunt *Declarationem Cleri Gallicani*, quatuor continentem articulos; quorum hic erat quartus: *Licet R. Pontifex præcipuam partem habeat in quæstionibus fidei; ejusque decreta respiciant Ecclesias omnes, & singulas; ejus tamen judicium non est irreformabile; nisi Ecclesiæ consensus accedat.* Monet tamen Bossuetus *in Defens. Declar. Dissert. prævia* §. 6. Clerum Gallicanum non edidisse declarationem illam *ut decretum, sed ut opinionem* (a). Adversus eam Declarationem scripserunt *Antonius Charlas, Thyrsus Gonzalez, Emmanuel Schelstrate, Card. de' Aguirre, Card. Sfondratus*, aliique. Speciatim vero pro R. Pontificis ἀσφαλτία, sive infallibilitate certarunt *Duvallius, Perronius, Orsius* etc. Præterea *Thomas Roccaberti* XXI. Volumina *in folio* edidit; quibus varios collegit auctores, qui pro R. Pontificis auctoritate scripserant. Sed vir clarissimus, & doctissimus *Jac. Benignus Bossuet* duobus voluminibus, quæ tamen viginti post ejus mortem annis prodierunt, omnes illos Scriptores refutare aggressus *Defensionem declarationis Cleri Galliani* composuit. Ceterum *Parte III. Lib. X. Cap.* 5. distinguens sedem Apostolicam a sedente Pontifice, fatetur, sedem Romanam in definiendo errare non posse, singulos vero Pontifices posse; ita ut si unus labatur, corrigatur ab altero, ut ita semper in Romana sede firmitas fidei constet.

VI. Porro R. Pontifex duplici ratione spectari potest, vel

(a) Sub Innocentio XII. plures Gallicani Episcopi declarationem illam retractarunt in Epistola ad eumdem Pontificem. Et quamvis contendat Bossuetus, Epistolam illam non fuisse retractationem, sed Explicationem Declarationis, verba tamen Epistolæ Clariora sunt, quam ut ullo pacto obscurari queant, ut observat ipse D. Racine. *Histoire Ecclef. Siecl. XVII. art. 7.*

vel ut privata persona, doctorque privatus, vel ut *loquens ex Cathedra*, hoc est universam docens Ecclesiam, adhibito consilio fratrum, auditis Theologis, fusis ad Deum precibus; uno verbo, adhibita ea diligentia, quam pro rei gravitate necessariam judicaverit. Non defuerunt quidem R. Pontificis adulatores, quibus etiam adstipulatus est Albertus Pighius *Lib. IV. De Eccles. Hierarch. Cap.* 8. qui affirmarent, eum, etiam ut privatum doctorem, in *formalem* hæresim labi non posse. Qua quidem opinione ab omnibus explosa, restat tantum quæstio de Pontifice, *docente ex cathedra*. In qua primum, ut diximus, quæ apud omnes catholicos certa sunt, explicabimus, deinde quæ in controversiam veniunt more historicorum, prolatis utrinque rationibus, proponemus.

PROPOSITIO I.

Romanus Pontifex, ut privatus doctor, in hæresim labi potest.

Prob. Non potest Pontificibus asseri privilegium, quod ipsi Pontifices negant, ac respuunt. Atqui privilegium non incidendi in hæresim, ut privata persona, Pontifices ipsi negant, ac respuunt. Sic enim *Adrianus II.* in Epistola ad Concilium generale VIII. quæ legitur *Actione* V. ait, ob crimen hæresis R. Pontificem a Concilio judicari posse. Sic & in *Can. Si Papa. Dist.* 40. habetur, Pontificem a nemine judicandum, *nisi deprehendatur a fide devius*. Male igitur consulunt Pontificis auctoritati, qui mendaciis eam conantur extollere, sed exponunt potius ludibrio inimicorum. *Non eget Petrus mendacio nostro, adulatione nostra non eget*, ut inquit *Melchior Canus. Lib. V. Cap.* 5.

PRO.

PROPOSITIO II.

Nulla hucusque proferri potuit definitio R. Pontificum ex cathedra, in qua definitione evidenter in fide erraverint.

Prob. I. *Agatho* Papa, qui sedit post *Honorium*, aliosque Pontifices, qui erroris accusantur, in Epistola, quæ probata fuit in Concilio VI. generali, confidenter ait: *Ecclesia Romana a tramite Apostolicæ traditionis numquam erravit*. Et clarius post Agathonem Leo IX. *in Epist. ad Petrum Antioch.* referens ea Christi verba: *Ego rogavi pro te, Petre &c.* subdit: *Quæ venerabilis, & efficax oratio obtinuit, ut hactenus fides Petro non defecerit, nec defectura credatur in throno illius*. Adde Bernardum in *Epist. ad Innoc. II. &c.*

Prob. II. Qui gravius accusati sunt Pontifices, ut *Honorius*, *Liberius*, *Johannes XXII.* passim excusantur a Theologis, nosque suo loco ostendemus, nec Honorium docuisse ex cathedra Monothelitarum hæresim, nec Liberium Arianorum impietatem, nec Johannem XXII. quidquam definivisse de præsenti piorum beatitudine. Reliquos Pontifices usque ad numerum quadraginta, de quibus levior est suspicio, erudite defendunt Card. Orsius *De R. Pontif.* Bellarminus *Lib. IV. De R. Pont.* Sylvius *Opusc. V.* ita ut hodie, qui moderatiores sunt Theologi, libenter fateantur, nullam hucusque R. Pontificis definitionem ex cathedra evidenter esse hæreticam, totamque controversiam in eo versari, utrum aliquando id fieri possit. Ergo.

PROPOSITIO III.

Hæc quæstio: utrum R. Pontifex ex cathedra definiens in fide & moribus errare possit, in neutram partem definita est ut dogma fidei.

Prob. Nec ii, qui R. Pontificem ex cathedra falli posse tenent, afferunt, hoc esse dogma fidei, imo fatetur Bossuetus *Diss. prev.* §. 6. id propositum esse tantum ut

ut opinionem, non ut decretum; nec R. Pontifices umquam Parisienses illos Theologos ut hæreticos damnarunt. Licet enim *Alexander VIII.* & *Pius VI.* eam sententiam improbaverint, non tamen ut hæreticam proscripserunt. Unde videmus, viros doctissimos, & de Ecclesia optime meritos, contrarias hac de re sententias sine ulla hæreseos nota defendisse. Male ergo veritati consulunt qui adversarios hac in re, tamquam hæreticos, traducere audent.

PROPOSITIO IV.

Licet hæc quæstio definita non sit, tamen decreta S. Pontificis, ex cathedra docentis, magna a fidelibus veneratione excipienda sunt, nec ullus iis temere reluctari potest eo prætextu, quod infallibilia non sint.

Prob. prop. in qua catholici omnes consentiunt, etiam ii, qui Pontificis *infallibilitatem* negant. Patres enim semper decreta sedis Apostolicæ summe venerati sunt. Sufficeret recitare verba *Petri Chrysologi*, vere aurea, *in Epist. ad Eutychet. Hortamur te, frater honorabilis, ut quæ a beatissimo Papa Romanæ civitatis scripta sunt, obedienter attendas, quia B. Petrus, qui in propria sede vivit, & præsidet, præstat quærentibus fidei veritatem.* Nec minus luculenter Hieronymus *Epist. ad Damas. A pastore*, inquit, *præsidium ovis peto. Cum successore Piscatoris, & discipulo Crucis loquor. Ego nullum primum, nisi Christum sequens, Beatitudini tuæ, idest cathedræ Petri communione consocior. Super hanc petram ædificatam Ecclesiam scio . . . . . Quicumque tecum non colligit, spargit, hoc est qui Christi non est, Antichristi est.* Et *Prosper* in Epigrammate adversus eos, qui post R. Pontificis definitionem Augustini doctrinam oppugnabant, hæc habet:

Verte gradum, fuge perniciem, stratosque rebelles
Oris Apostolici fulmine ubique vide.

x *Prob.*

Prob. II. Petro, ejusque successoribus dictum est a Christo: *Pasce oves meas Joan. XXI.* 17. Atqui ovis summe venerari debet vocem pastoris, positi ab ipso Christo, qui dixit: *Qui vos audit, me audit, & qui vos spernit, me spernit*: quæ verba præcipue de capite omnium intelligenda sunt.

Prob. III. ex praxi Ecclesiæ in rebus difficilibus consulendi sedem Apostolicam, quod frustra fieret, si possent fideles ejus responsa contemnere. Quanta autem fuerit totius Ecclesiae, & præsertim Gallicanæ reverentia erga sedis Apostolicæ decreta, vide apud Card. de Aguirre *Defens. Cathed. S. Petr.* Sfondratum *in Gallia vindicata*, Hiacynthum Serry *De Rom. Pont.* & ipsum Bossuetum passim in *Defensione*.

PROPOSITIO V.

Proponuntur utrimque rationes Theologorum, qui sive pro infallibilitate R. Pontificis, sive contra ipsam certarunt.

Theologi itaque, qui pro R. Pontificis infallibitate pugnant, eam probant primum ex Scripturis. Nam 1°. *Luc. XXII.* 31. ait Christus: *Simon, Simon, ecce Satanas expetivit vos, ut cribaret tamquam triticum: ego autem rogavi pro te, ut non deficiat fides tua, & tu aliquando conversus, confirma fratres tuos*. Quibus verbis Christus Petro impetravit (oratio enim ejus erat efficacissima) tantam fidei firmitatem, ut non solum ipse numquam deficeret, sed etiam nutantes Apostolos in fide roboraret. Atqui hæc verba, ipso fatente Bossueto *Part. III. Lib. X. Cap.* 4. & 5. non solum respiciunt Petrum ut singularem personam, sed etiam ut Caput Ecclesiæ, ejusque successores, ut docent Patres, inter quos satis est laudare Bernardum Gallicanæ Ecclesiæ clarissimum decus, qui *in Epist. CXC. ad Innoc. Oportet*, inquit, *ad vestrum referri Apostolatum pericula quæque, & scandala regni Dei, ea præsertim, quæ de fide contingunt. Dignum namque arbitror, ibi potissimum resarciri damna fidei, ubi non possit fides sentire defe-*

defectum. *Cui enim alteri sedi dictum est aliquando*: *Ego rogavi pro te, ut non deficiat fides tua?*

2°. Verba illa Christi Matth. XVI. 18. *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adversus eam*, fatentibus adversariis, ad Petrum, ejusque successores referuntur. Atqui Petri sucoessor non esset petra, ac fundamentum Ecclesiæ adeo stabile, ut contra illam portæ inferi prævalere non possint, si circumferri posset omni vento doctrinæ, atque ex cathedra universam docens Ecclesiam, posset hæresim docere. Idque ex eo confirmant, quod Ecclesia fundatur in Petro, ejusque successore, tamquam centro unitatis. Sed Ecclesia fundatur in fide, juxta illud *Oseæ II.* 20. *Sponsabo te mihi in fide*: unde laudata Christi verba multi Patres explicant non solum de Petro, verum etiam de Petri fide. Ergo non potest Petri successor Ecclesiæ universæ proponere hæresim, tamquam dogma fidei.

3°. *Joan. XXI.* 21. Christus Petro, ejusque successoribus præcipit: *Pasce oves meas*. Quibus verbis Petri successor constitutus est Ecclesiæ doctor. Atqui Ecclesia in fide deficere non potest. Ergo nec supremus ejus doctor; alioquin Christus promisisset discipulis non errandi privilegium, quod non promisit supremo magistro, ac doctori, a quo discipuli fidem debent accipere, cum *fides sit ex auditu Rom. X.* 17.

Probant II. ex Patribus. 1°. *Cyprianus* licet Stephano S. Pontifici restiterit in causa baptismi hæreticorum, vel quia æstu disputationis abreptus, erravit, vel quia putavit, ut docet Natalis Alexander Parisiensis doctor, eam controversiam spectare ad disciplinam; tamen ante motam illam controversiam sic de Romano Pontifice loquitur *Epist. ad Cornel*: *Navigare audent ad Petri cathedram, atque ad Ecclesiam principalem, unde unitas sacerdotalis exorta est . . . nec cogitare, eos esse Romanos, quorum fides Apostolo prædicante laudata est, ad quos perfidia habere non possit accessum*. 2°. Chrysostomus *Homil.* II. *in Psal.* II. & *Homil. De Petro, & Helia*; Sedem Apostolicam vocat *Basim fidei immobilem*. Et Concilium VI. generale *Prosphonet. ad Constant. Imp.* R. Pontificem appellat *Adamantem fidei*, cujus

cujus solida mens adgressionibus , atque conflictionibus alienæ a fide opinion.s, non est vulnerabilis. 3°. Omissis ceteris, quos congerunt *Sfondratus*, aliique , præstat , inquiunt ; audire Patres, Concilia, & Theologos ipsius Ecclesiæ Gallicanæ, qui ante Gersonem , sive ante illud fatale Occidentis schisma floruerunt . Irenæus Lugdunensis *Lib. III. Cap.* 3. ait , *necesse esse omnem Ecclesiam , hoc est omnes undique fideles ad R. Ecclesiam convenire , ex qua Apostolica traditio ad omnes manat* . *Bernardus* Ecclesiæ Gallicanæ columen, nec certe Romanæ sedis adulator, ut ex Libris *De consideratione* patet, quid de R. Pontificis infallibilitate senserit, jam supra vidimus , sed legenda cum primis est tota ejus Epistola *ad Innoc. cont. error. Pet. Abael.* S. Thomas Parisiensis Doctor , quem semper Gallia & vivum , & post mortem summe venerata est , atque haud scio an alterum ei parem Accademia Parisiensis protulerit ; R. Pontificem, ait, esse supremum , & *finalem* judicem , ad quem pertinet definire ea, quæ ab universa Ecclesia inconcussa fide teneri debent , ipsumque edere fidei symbolum . 2ª. 2ª. Q. 1. art. 10. Idem docet S.Bonaventura Parisiensis doctor loco supra laudato, ut mirum sit, Bossuetum asserere, se nihil in eo invenisse, quod huic sententiæ faveret . His addendi *Avitus Viennensis* , *Jesse Ambianensis* , *Yuo Carnotensis*, Rhegino *Prumiensis* , *Hincmarus Rhemensis*, *Alcuinus* , *Lupus Servatus* , *Anselmus* , *Petrus Cellensis* , *Petrus Cluniacensis* , *aliique* , quorum testimonia *Sfondratus* collegit . Præterea Synodi Aurelianensis, Touronensis , Ratisponensis , Trecensis , Pontigonensis , Lugdunensis I. & II. , aliæque synodi , & conventus Cleri Gallicani apud eumdem *Sfondratum* .

Probant III. idipsum ratione Theologica , eaque multiplici . 1°. inquiunt , perpetua hæc fuit Ecclesiæ praxis , ut in dubiis de religione R. Pontifex consuleretur , quod fecit sæpissime ipsa Ecclesia Gallicana . Unde Hincmarus Rhemensis *in Opusc. de divort. Lothar. De omnibus*, inquit , *dubiis , vel obscuris , quæ ad rectæ fidei tenorem , vel ad pietatis dogmata pertinent , Sancta Romana Ecclesia, ut omnium Ecclesiarum mater , & magistra , nutrix , & doctrix est consulenda , & ejus salubria monita sunt tenenda* . Atqui hoc frustra factum

 esset,

esset, si R. Pontificis definitio falli posset; nam post ejus definitionem, iisdem res esset agitata controversiis, quibus antea agitabatur. Ergo &c. Hinc Augustinus *Serm. XI. al. CXXI. De verb. Apost.* loquens de hæresi Pelagiana, quam Innocentius I. damnaverat, hæc habet: *Jam enim hac de re duo concilia ad sedem Apostolicam missa sunt: inde etiam rescripta venerunt; causa ergo finita est*: quæ postrema verba multum videntur habere momenti; inde enim infert Augustinus, non esse ad eam causam necessarium generale Concilium, quod Pelagiani flagitabant.

2°. Multas hæreses R. Pontifices absque generali concilio ex cathedra damnarunt, eorumque decreta ita venerata est Ecclesia, ut damnati a R. Pontifice ubique pro hæreticis habiti sint. Sic Damasus Papa Apollinarem, Timotheum, & Vitalem: Syricius Jovinianum: Innocentius Pelagium, & Cœlestium; alii alios hæreticos damnarunt. Ergo &c.

3°. Cum multæ sæpe hæreses oriantur, nec haberi possit concilium Oecumenicum, ut accidit tribus prioribus sæculis, & sæpe alias; optime profecto Christus Ecclesiæ providit, ne supremus ejus Pastor ex cathedra docens falli posset; alioquin nulla tunc pateret via cavendæ, atque damnandæ hæresis: &, ut observat S. Bonaventura, *Synagoga felicior fuisset, quam Ecclesia, quia illa habebat unum summum Pontificem, qui omnes discordias poterat terminare. Deuter. XVII.* Nec dicas, posse tunc explorari consensum Ecclesiæ per orbem dispersæ, tum quia hoc opus longius temporis spatium exigit, quo tempore latius serpit error, tum quia sæpe multæ particulares Ecclesiæ erroris vortice abripiuntur, ita ut non possit consensus Pastorum unanimis certo cognosci.

4°. Utuntur etiam ratione *S. Thomæ*. Cum Ecclesia sit infallibilis; *supremus*, & *finalis* controversiarum judex debet esse infallibilis. Atqui supremus, & finalis judex est S. Pontifex. Quippe ipsa Concilia œcumenica non censentur absoluta, nec legitima, nisi Romani etiam Pontificis consensione firmentur. Quodnam enim exstitit Concilium, quod a R. Pontifice improbatum habeatur ut legitimum, ac ratum? Ergo.

5°.

5°. Ajunt, neminem ante *Gersonem* conceptis verbis asseruisse, R. Pontificem ex cathedra docentem falli posse. Quamvis enim *Bossuetus* innumera congerat testimonia Patrum, & Conciliorum, ex quibus argumentando colligit, hanc fuisse antiquam, atque perpetuam Ecclesiæ doctrinam; quamvis semper Parisiensium sententiam, veluti perpetuam in illa Academia traditionem, objiciat; tamen cum ventum est ad auctores citandos, qui id expresse dixerint, nullum laudat Gersone, aut saltem ejus magistro *Petro* Alliacensi antiquiorem, cum contra Bernardus, Gallicanæ Ecclesiæ columen, S. Thomas, Parisiensis Academiæ maximum ornamentum, contraria ante Gersonem expresse docuerint. Ergo, inquiunt, verum est, quod prius traditum. Distinctionem vero sedis Apostolicæ a sedente Pontifice, qua distinctione Bossuetus explicari putat sententias Patrum, & perpetuam doctrinam ipsius Ecclesiæ Gallicanæ, & Gallicanorum Patrum, & Theologorum, qui Sedem Apostolicam infallibilem esse tradunt; tamquam absurdam rejiciunt. Bernardus enim, cum Innocentium II. interpellabat; non sedem ejus, sed ipsum Pontificem interpellabat. Idemque dicas de aliis Patribus. Ergo &c.

Sed jam adversantium Theologorum rationes proponendæ sunt. Ajunt igitur: 1°. Infallibilitas a Christo promissa est Ecclesiæ, quæ ab Apostolo dicitur *columna, & firmamentum veritatis*. Ergo non est promissa R. Pontifici.

2°. Si R. Pontifex ex cathedra definiens infallibilis esset, frustra cogeretur generale Concilium cum tanto totius catholici orbis incommodo. Atqui constat ex perpetua Ecclesiæ praxi, jam inde ab Apostolis deducta, ad definiendas de fide controversias Concilia oecumenica congregata esse: nec aliam visam esse definiendarum rerum aptiorem viam, a Concilio Apostolorum usque ad Tridentinum.

3°. Hanc autem rationem ex eo maxime confirmant, quod si R. Pontifex ex cathedra falli non posset, profecto postquam ille rem ex cathedra definivit, non liceret iterum definitionem ejus ad examen revocare. Sed contra accidisse, ex historia novimus. Nam post ipsam S. Pontificum definitionem generalia Concilia ha-

 bi-

bita sunt, in quibus definitio illa sollemni judicio examinata est, nec probata, nisi postquam inventa est Scripturæ, & traditioni consona: quod & fecit ipsum Apostolorum Concilium, postquam Petrus sententiam dixit. Sic definitio *Cælestini* contra *Nestorium* subjecta est examini Concilii Ephesini: definitio *Leonis M.* Concilio Chalcedonensi; definitio *Leonis X.* Concilio Tridentino. &c. Quod autem respondent prioris sententiæ Theologi, nempe ideo Concilium aliquando esse necessarium, ut definitio acquirat fidei firmitatem (cum infallibilitas S. Pontifi is non sit dogma fidei) vel ut hæreticorum pertinacia retundatur, cum se videant universæ Ecclesiæ judicio damnatos; id, inquiunt, nihil est, nec propositi argumenti robur infringit.

4°. Si veterum Patrum rationem habere volumus, certe *Cyprianus*, inquiunt, non solum Africanæ, sed totius Ecclesiæ lumen, licet malæ causæ patrocinium suscepisset, rejiciens baptismum hæreticorum, tamen restitit Stephano R. Pontifici, qui rem ex traditione definiverat; quod certe non fecisset tantus Præsul, si R. Pontificem putasset infallibilem. Et tamen Augustinus *Lib. II. De bapt. cont. Donat. Cap.* 4. ideo eum ab hæresi excusat, quia licet S. Pontifex decretum emiserit, res tamen nondum erat in Concilio plenario definita.

5°. Auctoritatem objiciunt Ecclesiæ Gallicanæ, et præcipue Parisiensis Academiæ, quæ, laudantibus ipsis R. Pontificibus, toto orbe celebrata est, et celebrabitur. Magnum certe est Gersonis nomen, qui tantum pro extinguendo schismate, & profligandis hæreticis laboravit; magnum Bossueti, magnum aliorum Parisiensium.

6°. Quid opus est, inquiunt, disputare utrum R. Pontifex falli possit, cum innumeros habeamus in manifesto errore deprehensos? Quis ex. gr. excusabit *Honorium*, quem tria Concilia Oecumenica, ut Monothelitarum fautorem damnarunt? Quis *Joan. XXII.*? Quis alios quadraginta Pontifices? Sudet, inquiunt, *Bellarminus*, sudet *Sylvius*, sudet *Cardinalis Orsius*, nihil certe proficiunt. Multa præterea congerunt argumenta utriusque partis Theologi. Sed cum omnia re-

ferre

ferre brevitas instituti non patiatur, poterit lector ex iis, quæ dicta sunt, veriorem partem eligere, salvo vinculo charitatis, et pacis.

Scholion.

Aliam quæstionem, inter Theologos excitatam, utrum Pontifex Concilio oecumenico præstet; an Concilium Pontifici, libenter omittimus; utpote quæ ad contentionem potius, quam ad pietatem fovendam valet. Quæ autem ad Ecclesiæ, et fidelium utilitatem in ea controversia pertinent, et apud omnes constant, hæc sunt. 1°. Tempore Schismatis Concilium oecumenicum esse Pontifice ipso præstantius; id enim ex gestis Concilii Pisani, et Constantiensis manifestum est. 2°. Pontificem in crimine hæresis Concilio oecumenico subesse; id enim fatetur Hadrianus II. in Epistola ad Concilium VIII. 3°. Concilium simul cum Pontifice, et a Pontifice ipso probatum, esse Pontifice solo præstantius. Ipsi enim R. Pontifices fatentur, se Conciliorum generalium statuta pro lubitu mutare non posse. *Nullus jam veraciter Christianus ignorat, uniuscujusque synodi constitutum, quod universalis Ecclesiæ probavit assensus, nullam magis exequi sedem oportere, quam primam,* inquit Gelasius *Epist. ad Episc. Dardan.* Et Zosimus *in Epist. ad Episc. Prov. Vien. ap. Gratian. Caus. XXV. Q. I. & Labbeum Tom. II. conc. Contra statuta Patrum condere aliquid, vel mutare, nec hujus quidem sedis* (Apostolicæ) *potest auctoritas.* Quod tamen non impedit, quominus pro temporum, et locorum circumstantiis in ipsis Conciliorum generalium statutis Pontifices *dispensare* possint, ubi Ecclesiæ id poscit utilitas. Sed hæc ad Canonistas pertinent.

CAPUT XI.

De auctoritate Scholasticorum.

Adv. Scholasticorum nomine non eos intelligimus, qui Scriptura, et Traditione posthabita, inutiles controversias excitant, solvuntque philosophicis ratiocinationibus; sed Theologos graves, qui Scripturarum, et Patrum auctoritate controversias versant, moribus fidelium formandis aptas.

PROPOSITIO I.

Ubi Doctores Scholastici dissentiunt, major numerus non est certum veritatis argumentum.

Prob. Quando Scholastici dissentiunt, utraque pars rationes habet, atque adducit suas. Atqui fieri potest, ut minor Doctorum numerus pro se habeat rationes aut æque graves, aut etiam graviores rationibus majoris numeri adversariorum. Sæpe enim accidit, ut primus aliquis Doctor a veritate aberraverit, qui tamen auctoritate sua alios in suam sententiam pertraxerit, atque hi alios; quia sunt nonnulli, qui, quasi avis avem, aut ovis ovem, sequuntur magistros, quorum auctoritatem suspiciunt. Ergo solus numerus non est certum veritatis argumentum.

PROPOSITIO II.

Communis Theologorum sententia tam probabile præbet argumentum, ut nisi manifesta in contrarium afferatur ratio, ei refragari temerarium sit.

Prob. Sententia communis ea est, quam communiter tenent fere omnes, licet pauci aliqui dissentiant. Atqui ab hujusmodi sententia discedere, nisi ex manifesta ratione, temerarium est; cum in qualibet arte peritis habenda sit fides. Hinc Concilium Viennense *Clem. un. de Sum. Trin.* opinionem illam, quæ dicit tam pueris, quam

quam adultis conferri in baptismo gratiam informantem, et virtutes, tamquam probabiliorem, et dictis Sanctorum, *& modernorum Theologiæ doctorum* magis consonam, statuit eligendam. Ergo.

Diximus autem, *nisi manifesta in contrarium afferatur ratio*, quia fieri potest, ut pauci illi doctores, qui contra sentiunt, tam graves rationes adferant, quæ numero adversariorum æquale pondus habeant, fortasse etiam antecellant. Hinc Augustinus *Lib. III. de Bapt. cont. Donat. cap. 4. Non quia*, inquit, *fieri non potuit, ut in obscurissima quæstione verius pluribus unus, pauci ve sentirent, sed quia non facile pro uno, vel pro paucis adversus innumerabiles ejusdem religionis, & unitatis viros, & magno ingenio, & ubere doctrina præditos, nisi pertractatis pro viribus, atque perspectis rebus ferenda sententia est.*

PROPOSITIO III.

Constans omnium Theologorum sententia in rebus fidei, & morum tantæ auctoritatis est, ut ei contradicere, si non hæresis, saltem hæresi proximum sit.

Prob. Quia numquam omnes Theologi in aliquo dogmate consentirent, nisi ex Scriptura, aut traditione consensio illa originem certam haberet; nec ullum invenitur dogma ab omnibus Theologis constanter propugnatum, cui Ecclesia contradixerit. Ergo. Vide de hoc *Canum Lib. VIII. de Loc. cap. 4.*

CAP. XII.

De locis Theologiæ externis.

Adv. EXterni theologiæ loci sunt, ratio naturalis, Philosophorum placita, Historia humana (nam divina historia, quæ habetur in Libris Sacris, ad Scripturam pertinet). De ratione naturali, et Philosophorum placitis diximus in *Dissertatione Prodroma*, quantum sufficere putavimus. Restat ergo humana historia, quæ duplex est, Ecclesiastica, et prophana.

PROPOSITIO I.

Historia humana Theologo valde utilis est.

Prob. Ex historia humana discimus quid antiquum sit, quid novum: quæ dogmata in Conciliis sint statuta: quæ vetus, quæ nova Ecclesiæ disciplina: quæ praxis Sanctorum in civilibus reipublicæ perturbationibus: qua occasione scripserint Patres, aut habita sint Concilia; quod valde juvat ad eorum sensum intelligendum. Atqui hæc omnia adeo sunt utilia, ut nemo possit eruditus censeri Theologus, qui ea ignoret. Ergo.

Scholium.

Tyrones igitur compendium aliquod Ecclesiasticæ historiæ perlegant, quale est Breviarium Ecclesiasticæ Hist. *Laurentii Berti*, aut Compendium Historiæ *Gravesoni*; non enim expedit, ut in ipso Theologicarum institutionum curriculo per latissimum Historiæ campum evagentur. Eo tamen emenso, *Baronii* Annales cum Critica *Pagii*, *Natalem Alexandrum*, *Tillemontium*, *Fleurium*, *Orsium*, aliosque, si licebit, lectitare poterunt. Gaspar Sagittarius edidit *Introductionem in Historiam Ecclesiasticam*, & *singulas ejus partes*, quam supplevit, auxitq. Joan. Andreas Schmidius, ubi satis copiose enarrant, atque in ordinem digerunt Scriptores omnes Ecclesiasticæ Historiæ, quod et fecit Joan. Albertus Fabricius *Tom. XII.* Bibliothecæ Græcæ.

Porro quamvis una Theologo satis esset Ecclesiastica historia, tamen quia illa sine aliqua civilis historiæ notitia comparari nequit, sequitur ut hæc etiam non omnino negligenda sit.

PRO-

PROPOSITIO II.

Res gesta, a pluribus gravibus, & fide dignis historicis relata, probabile theologo argumentum præbet.

Prob. Si namque, inquit Canus *Lib. XI. de Loc. cap. 4. Concl. 2. in ore duorum, vel trium stat omne verbum, cur adversus hanc legem pluribus testibus, rem eandem olim gestam contestantibus, fidem Theologus abrogabit?*

PROPOSITIO III.

Res gesta, ab omnibus gravibus, & fide dignis historicis enarrata, certum suppeditat ad stabilienda Theologiæ dogmata argumentum.

Prob. Quia de hujusmodi factis, quæ graves historici omnes, nemine contradicente, enarrant, dubitare manifesta insania est. Quis enim *ex. gr.* serio dubitaverit, fuisse *Cæsarem*? Quis negaverit, Petrum Romæ fuisse? Imo si de hujusmodi rebus dubitari fas esset, nutaret etiam veritas earum rerum, quæ *motiva credibilitatis dicuntur*: probari non posset, Concilium aliquod revera fuisse legitimum, & oecumenicum; atque pessum iret Theologia universa. Ergo.

Dices. Quænam conditiones requiruntur, ut historicus aliquis fide dignus habeatur.

℞. *Tres*. Prima, ut sit rei, quam enarrat, coævus. Altera, ut in aliis rebus non sit deceptus, aut manifestas venditaverit fabulas. Tertia, ut ipsius non intersit, quod res ita evenerint, ut ab eo referuntur. Vide *Honoratum a S. Maria in Animadversionibus super regulas, & usum artis Criticæ.*

CAP.

C A P. XIII.

De Theologicis propositionum censuris.

SOlet Ecclesia propositiones a veritate aberrantes, quas Scriptor aliquis vulgavit, censoria nota inurere. Hæ autem censuræ præcipuæ numerantur septem in Concilio Constantiensi *Sess. VIII.* in damnatione propositionum *Wiclefi*, quibus deinde aliæ censurarum species additæ sunt a R. Pontificibus, quarum sensum perspectum habere Theologos, necesse est. Aliæ itaque propositiones dicuntur *hæreticæ*; aliæ *erroneæ*; aliæ *schismaticæ*, aliæ *seditiosæ*, aliæ *blasphemæ*, aliæ *impiæ*, aliæ *scandalosæ*, aliæ *temerariæ*, aliæ *piarum aurium offensivæ*; aliæ *falsæ*, aliæ *verbo Dei contrariæ*; quas hic singillatim explicabimus.

Illud tamen sedulo animadvertendum est, censuras istas notare propositiones, quales ipsæ per se, & *ex objecto* sunt, non quales sunt in eo, qui eas protulit. Fieri enim potest, ut qui propositionem ex objecto hæreticam pronunciaverit, hæreticus non sit, eo quod ab ea pertinacia sit immunis, quæ ad hæreticum constituendum; et damnandum necessaria est; atque idcirco in eo homine propositio *formaliter* hæretica non sit judicanda. Idem de aliis censuris esto judicium. Nunc singula perstringamus:

I. Propositio *hæretica* dicitur ea, quæ directe opponitur propositioni revelatæ, et ab Ecclesia ad credendum propositæ. Propositio autem revelata, et ab Ecclesia ad credendum proposita est, quæ vel expresse habetur in Scripturis, vel si non habetur in Scripturis, aut non ita clare habetur; constat tamen ex traditione, et definita est ab Ecclesia ut dogma fidei. Sic ista propositio: *gratia Dei secundum merita nostra datur*, hæretica est, quia opponitur propositioni revelatæ, quæ expresse habetur in Scripturis: *si gratia, jam non ex operibus, alioquin gratia non esset gratia Rom. XI. 6.* Item hæc propositio, *baptismus ab hæreticis forma legitima collatus, est invalidus*, hæretica est, quia licet contrarium non habeatur expresse in Scripturis, habetur tamen ex traditione, et definitum ab Ecclesia est

est ut dogma fidei. Ante Ecclesiæ definitionem propositio illa non erat hæretica, unde *Cyprianus*, qui eam asseruerat, excusatur ab *Augustino*, quia licet contrarium a Deo fuerat revelatum (revelatio enim, ut supra diximus, jam primitus plene facta est Apostolis) tamen ob humanam infirmitatem multis erat obscurum, quid ea de re revelaverit Deus; necdum Ecclesia rem declaraverat. Quod autem nonnulli recentiores Theologi affirmarunt, etiam post Ecclesiæ definitionem posse aliquod dogma fidei iterum obscurari, ut jam hæretici non sint, qui contrarium tenent, id, ut mitissime dicam, valde temerarium est.

Illud autem est addubitatum; utrum propositio; quæ adversatur conclusioni Theologicæ, quæ ex duabus pendeat, quarum una ex fide, altera ex naturali ratione constet; hæretica censenda sit. Qua in re distinguendum est. Si enim conclusio ita evidenter ex dogmate fidei sequatur, ut potius ejus explicatio censenda sit; nec possit ullo pacto negari, quin simul dogma fidei negetur, unde ipsa derivatur; tunc contraria propositio hæretica censeri debet. Sic illa propositio: *non sunt in Christo duæ voluntates*; item illa: *non est in Christo anima rationalis*, hæreticæ sunt, quia contrariæ adeo evidenter sequuntur ex illa: *Christus est homo*, ut potius ejus explicationes videantur, nec negari possint, salvo principio. At si conclusio sit alterius generis, contraria propositio hæreseos notam effugiet. Vide libellum Francisci Veronii, cui titulus est: *Regula fidei*. Vide et Canum *Lib. XII.*

Huic censuræ, qua propositio hæretica dicitur; affines sunt aliæ tres, quibus propositio aliqua dicitur vel *suspecta de hæresi*, vel *sapiens hæresim*, vel *hæresi proxima*. Propositio *suspecta de hæresi* est, quæ probabiliter; *sapiens hæresim* est, quæ probabilius; *proxima hæresi* est, quæ probabilissime opponitur veritati revelatæ.

II. *Erronea* propositio est, quæ opponitur veritati, quam universa tenet Ecclesia, vel constans omnium Theologorum sententia docet, licet nondum sit ab Ecclesia definita. Ita propositio: *B. Virgo non est in cælum cum corpore assumta*; jam hodie erronea est,

III.

III. *Schismatica* propositio dicitur, quæ fideles a subjectione S. Pontificis, & legitimorum Pastorum retrahit. Sic qui diceret: *S. Pontifex tyrannicum gerit imperium*; schismaticam propositionem proferret.

IV. *Seditiosa* est, quæ subditos ad rebellandum contra legitimos principes movet.

V. *Blasphema* est propositio, quæ convicium aliquod in Deum, vel Sanctos continet, tribuens illis aliquod indecens, vel negans quod illis debetur, ut est illa: *aliqua Dei præcepta hominibus justis volentibus, & conantibus secundum præsentes, quas habent vires, sunt impossibilia, deest quoque iis adjutorium, quo fiant possibilia.*

VI. *Impia* dicitur propositio, quæ ad cultum Deo debitum aut tollendum, aut minuendum tendit.

VII. *Scandalosa* dicitur propositio, quæ per se apta est ad proximum in peccatum inducendum, vel a virtutum exercitio retrahendum; ut si quis diceret: *ex confessione auriculari gravia sequuntur incommoda*. Potest autem aliqua propositio esse vera, & tamen pro temporum, locorum, aut auditorum circumstantiis scandalosa; ita ut, mutatis circumstantiis, defendi possit.

VIII. *Temeraria* est, quæ nullo aut Scripturæ, aut traditionis, aut rationis theologicæ fundamento, a communi Theologorum sententia recedit.

IX. *Falsa* dicitur, quæ factum aliquod historicum falso asserit, quod fidei aliquo modo nocere possit. Nam si fidei non noceat, Theologica censura notari non debet.

X. *Piarum aurium offensiva* propositio est, quæ licet non sit hæretica, continet tamen aliquid absonum, ex quo viri pii, non quidem ex imperita multitudine, sed graves, & prudentes offenduntur, ut esset hæc propositio: *Erravit Constantinus Ecclesiam dotando*.

XI. Demum propositio *verbo Dei contraria est*, quæ opponitur Scripturæ, aut traditioni, sed non ita clare, & aperte. Quando scilicet Scriptura, aut traditio non adeo clara est, & Ecclesia rem nondum definivit.

Has censuras inurere ad Ecclesiam pertinet, non ad privatos. Solent tamen Theologi aliqua censura propositiones quasdam arguendo notare, hoc est rationibus

Theo-

Theologicis probare, aliquam propositionem censuram mereri, si ad Ecclesiæ tribunal deferretur.

Movent hic nonnulli controversiam, utrum liceat, aut expediat multas simul propositiones damnare *in globo*, ut ajunt, hoc est damnare plures simul propositiones, ut erroneas, blasphemas, impias, piarum aurium offensivas, scandalosas, hæreticas *respective*. Dicunt enim, ex hac damnatione in globo non constare, quænam censura cuique propositioni conveniat. Nobis sat est, quod Concilium Constantiense Oecumenicum id fecerit in damnatione articulorum *Wiclefi*; quod enim universa Ecclesia facit, id utrum fieri debeat disputare, insolentissimæ insaniæ est, ut ait *Augustinus*. Nec refert, quod non constet, quænam cuique propositioni censura conveniat, cum constet, nullam ex iis propositionibus defendi posse, cum singulæ unam saltem ex iis censuris mereantur.

Vide de his propositionum censuris *Canum Lib. XII. Cap. 6.* ubi multa de his propositionum censuris: de hæresi præsertim disserit erudite, ac luculenter Card. de Turrecremata *Lib. IV. Summ. De Ecclesia, Part. 2.* & alios.

Scholium.

Ex iis, quæ duobus jam libris disseruimus, patet, hominem sola naturali ratione non potuisse veram invenire religionem, atque ad beatam vitam pervenire. Hanc igitur necessitatem commiserans Deus, jam inde ab initio post Adæ lapsum pollicitus est Christum *Gen. III. 15.* atque in fide ipsius Christi jam ab ipso mundi exordio religio Christiana fundata est, ad quam omnes justi, & electi pertinerent. Ab hac fide cum magna hominum pars ad idololatriam defecisset, vocavit Deus *Abraham*, ejusque familiam a ceteris gentibus circumcisione discrevit, ac peculiari sibi fædere devinxit, quam etiam deinde per *Moysen* novis ritibus, ac Sacramentis, quæ Christum significabant, ideoque in ejus morte abolenda erant; colligavit. Hæc particularis Ecclesia, Mosaicis ritibus collecta, extra quam poterant homines per Dei gratiam justi, ac salvi esse, ideoque catholica non erat,

erat, communiter a Scriptoribus Ecclesiasticis *Synagoga* dicitur: quod nomen congregationem significat, & potest etiam irrationabilibus animantibus convenire: ideoque melius carnali populo aptatur, cum contra Ecclesia cœtum significet vocatorum hominum, ratione utentium: ideoque melius Ecclesiæ Christi catholicæ conveniat; licet Scriptura promiscue Synagogam, & Ecclesiam vocet tum Mosaicam, tum Christianam societatem. Christi igitur Ecclesia numquam ab exordio mundi defecit, etiam Synagoga deficiente, nec umquam ex Christi promissis defectura est, ideoque nec umquam in fide errare potest. Quapropter eam, tamquam filii obedientes, in omnibus audiamus, nec umquam ab ea ulla de causa discedamus. Illa enim semper erit, etsi nos in ea non simus.

Finis Lib. II.

AP-

APPENDIX AD LIB. II.

Romanorum Pontificum, Conciliorum generalium, Patrum, & hæreticorum libellus.

Quoniam sæpe in Theologicis disputationibus Pontificum Romanorum, Conciliorum generalium, Patrum, aliorumque Scriptorum Ecclesiasticorum, & hæreticorum mentio occurrit, visum est mihi breviter hæc omnia ante oculos lectorum ponere, non ut ea tyrones memoriæ mandare cogantur, sed ut quo tempore Pontifices, & Patres floruerint, aut emerserint hæretici, quave occasione Concilia Generalia habita sint, pro re nata, cum opus fuerit, facile inveniant. Controversias autem chronologicas inter eruditos agitatas prætermisi, verosimiliora secutus.

CAP. I.

De Summis Pontificibus.

Nomina Pontificum.	Initium Pontificatus.	Obitus.
Petrus Galilæus Romam venit, ibique Pontificatum iniit	Anno Æ. V. 40	Obiit an. 65
Linus Etruscus	Creatus Anno 65	Obiit an. 76
Cletus Romanus	Creatus Anno 76	Obiit an. 89
Clemens I. Romanus	Cr. an. 89	Ob. an. 98
Anacletus Atheniensis	Cr. an. 98	Ob. an. 100
Evaristus Syrus	Cr. an. 100	Ob. an. 109
Alexander I. Romanus	Cr. an. 109	Ob. an. 117
Sixtus I. Romanus	Cr. an. 117	Ob. an. 127
Thelesphorus Thuriensis	Cr. an. 127	Ob. an. 130
Hyginus Atheniensis	Cr. an. 130	Ob. an. 142
Pius I. Aquilejensis	Cr. an. 142	Ob. an. 156
Anicetus Syrus	Cr. an. 156	Ob. an. 168
Soter Fundanus	Cr. an. 168	Ob. an. 177
Eleutherius Neapolitanus	Cr. an. 177	Ob. an. 192
Victor I. Afer.	Cr. an. 192	Ob. an. 201
Zephirinus Romanus	Cr. an. 201	Ob. an. 219

Cal-

Callixtus I. Romanus Cr. an. 219 Ob. an. 224
Urbanus I. Romanus Cr. an. 224 Ob. an. 231
Pontianus I. Romanus Cr. an. 231 Ob. an. 235
Anterus Græcus Cr. an. 236 Ob. an. 236
Fabianus Romanus Cr. an. 236 Ob. an. 250
Cornelius Romanus Cr. an. 250 Ob. an. 252
Sub hoc Pontifice primum Schisma factum est a Novatiano Antipapa, duravitque annis circiter sex.
Lucius I. Romanus Cr. an. 252 Ob. an. 253
Stephanus I. Romanus Cr. an. 253 Ob. an. 257
Sixtus II. Atheniensis Cr. an. 257 Ob. an. 258
Dionysius Græcus Cr. an. 258 Ob. an. 271
Felix I. Romanus Cr. an. 271 Ob. an. 276
Eutychianus Hetruscus Cr. an. 276 Ob. an. 283
Cajus Dalmata Cr. an. 283 Ob. an. 296
Marcellinus Romanus Cr. an. 296 Ob. an. 304
Marcellus I. Romanus Cr. an. 304 Ob. an. 309
Eusebius Græcus Cr. an. 309 Ob. an. 311
Melchiades Afer Cr. an. 311 Ob. an. 313
Sylvester I. Romanus Cr. an. 314 Ob. an. 335
Marcus Romanus Cr. an. 336 Ob. an. 352
Liberius Romanus Cr. an. 352 Ob. an 356
Felix II. Romanus vivente adhuc Liberio factus Pont. eo mortuo legitime electus est. Cr. an. 356 Ob. an. 367
Damasus I. Hispanus Cr. an. 367 Ob. an. 384
Ursicinus Romanus Diaconus Antipapa.
Siricius Romanus Cr. an. 384 Ob. an. 398
Anastasius I. Romanus Cr. an. 398 Ob. an. 402
Innocentius I. Albanus Cr. an. 402 Ob. an. 417
Zosimus Græcus Cr. an. 417 Ob. an. 418
Bonifacius I. Romanus Cr. an. 418 Ob. an. 423
Cœlestinus I. Comensis Cr. an. 423 Ob. an. 432
Sixtus III. Romanus Cr. an. 432 Ob. an. 440
Leo I. M. Tuscus Cr. an. 440 Ob. an. 461
Hilarus Sardus Cr. an. 461 Ob. an. 467
Simplicius Tiburtinus Cr. an. 467 Ob. an. 483
Felix III. Romanus Cr. an. 483 Ob. an. 492
Gelasius I. Africanus Cr. an. 492 Ob. an. 496
Anastasius II. Romanus Cr. an. 496 Ob. an. 498
Symmachus Sardus Cr. an. 498 Ob. an. 514

Laus

Laurentius Romanus Archid. Antipapa.

Hormisdas Campanus	Cr. an. 514 Ob. an. 523
Joannes I. Tuscus	Cr. an. 523 Ob. an. 526
Felix IV. Beneventanus	Cr. an. 526 Ob. an. 530
Bonifacius II. Romanus	Cr. an. 530 Ob. an. 532
Dioscorus Antipapa.	
Joannes II. Romanus	Cr. an. 532 Ob. an. 535
Agapetus I. Romanus	Cr. an. 535 Ob. an. 536
Sylverius Campanus	Cr. an. 536 Ob. an. 540
Vigilius Romanus	Cr. an. 540 Ob. an. 555
Pelagius I. Romanus	Cr. an. 555 Ob. an. 560
Joannes III. Romanus	Cr. an. 560 Ob. an. 573
Benedictus I. Romanus	Cr. an. 574 Ob. an. 578
Pelagius II. Romanus	Cr. an. 578 Ob. an. 590
Gregorius M. Romanus	Cr. an. 590 Ob. an. 604
Sabinianus Tuscus.	Cr. an. 604 Ob. an. 606
Bonifacius III. Romanus	Cr. an. 607 Ob. an. 607
Bonifacius IV. Romanus	Cr. an. 607 Ob. an. 615
Deusdedit Romanus	Cr. an. 615 Ob. an. 618
Bonifacius V. Neapolitanus	Cr. an. 618 Ob. an. 625
Honorius I. Campanus	Cr. an. 625 Ob. an. 638
Severinus Romanus	Cr. an. 639 Ob. an. 640
Joannes IV. Dalmata	Cr. an. 640 Ob. an. 642
Theodorus I. Jerosolymitan.	Cr. an. 642 Ob. an. 649
Martinus I. Tuscus	Cr. an. 649 Ob. an. 655
Eugenius I. Romanus	Cr. an. 655 Ob. an. 657
Vitalianus Campanus	Cr. an. 657 Ob. an. 672
Adeodatus Romanus	Cr. an. 672 Ob. an. 676
Donus I. Romanus	Cr. an. 676 Ob. an. 678
Agatho Siculus	Cr. an. 678 Ob. an. 682
Leo II. Siculus.	Cr. an. 682 Ob. an. 683
Benedictus II. Romanus	Cr. an. 685 Ob. an. 685
Joannes V. Syrus	Cr. an. 686 Ob. an. 686
Conon Trax	Cr. an. 686 Ob. an. 687
Sergius I. Syrus	Cr. an. 687 Ob. an. 701
Joannes VI. Græcus	Cr. an. 701 Ob. an. 705
Joannes VII. Græcus	Cr. an. 705 Ob. an. 707
Sisinnius Syrus	Cr. an. 708 Ob. an. 708
Constantinus Syrus	Cr. an. 708 Ob. an. 715
Gregorius II. Romanus	Cr. an. 715 Ob. an. 731
Gregorius III. Syrus	Cr. an. 731 Ob. an. 741

Zacharias Græcus	Cr. an. 741 Ob. an. 752
Stephanus II. Romanus	Cr. an. 752 Ob. an. 757
Paulus I. Romanus	Cr. an. 757 Ob. an. 767
Conſtantinus adhuc laicus Antipapa.	
Stephanus III. Romanus	Cr. an. 768. Ob. an. 772
Hadrianus I. Romanus	Cr. an. 772 Ob. an. 795
Leo III. Romanus	Cr. an. 795 Ob. an. 816
Stephanus IV. Romanus	Cr. an. 816 Ob. an. 817
Paſchalis I. Romanus	Cr. an. 817 Ob. an. 824
Eugenius II. Romanus	Cr. an. 824 Ob. an. 827
Valentinus Romanus	Cr. an. 827 Ob. an. 827
Gregorius IV. Romanus	Cr. an. 827 Ob. an. 844
Sergius II. Romanus	Cr. an. 844 Ob. an. 847
Leo IV. Romanus	Cr. an. 847 Ob. an. 855
Benedictus III. Romanus	Cr. an. 855 Ob. an. 858
Anaſtaſius Presbyter Antipapa.	
Nicolaus I. Romanus	Cr. an. 858 Ob. an. 867
Hadrianus II. Romanus	Cr. an. 867 Ob. an. 872
Joannes VIII. Romanus	Cr. an. 872 Ob. an. 882
Marinus I. Faliſcus	Cr. an. 882 Ob. an. 884
Hadrianus III. Romanus	Cr. an. 884 Ob. an. 885
Stephanus V. Romanus	Cr. an. 885 Ob. an. 891
Formoſus Portuenſis.	Cr. an. 891 Ob. an. 896
Sergius Rom. Diac. Card. Antipapa	
Bonifacius VI. Tuſcus	Cr. an. 896 Ob. an. 896
Stephanus VI. Romanus	Cr. an. 896 Ob. an. 897
Romanus Faliſcus	Cr. an. 897 Ob. an. 898
Joannes IX. Tiburtinus	Cr. an. 898 Ob. an. 900
Benedictus IV. Romanus	Cr. an. 900 Ob. an. 903
Leo V. Ardeatinus	Cr. an. 903 Ob. an. 903
Chriſtophorus Romanus	Cr. an. 903 Ob. an. 904
Sergius III. Romanus	Cr. an. 904 Ob. an. 911
Anaſtaſius III. Romanus	Cr. an. 911 Ob. an. 913
Landus Sabinus	Cr. an. 913 Ob. an. 914
Joannes X. Romanus	Cr. an. 914 Ob. an. 928
Leo VI. Romanus	Cr. an. 928 Ob. an. 929
Stephanus VII. Romanus	Cr. an. 929 Ob. an. 931
Joannes XI. Romanus	Cr. an. 931 Ob. an. 936
Leo VII. Romanus	Cr. an. 936 Ob. an. 939
Stephanus VIII. Romanus	Cr. an. 939 Ob. an. 942

Ma-

Marinus II. Romanus	Cr. an. 942	Ob. an. 946
Agapetus II. Romanus	Cr. an. 946	Ob. an. 957
Joannes XII. Romanus	Cr. an. 957	Ob. an. 964
Leo VIII. Rom. Diac. Antipapa.		
Benedictus V. Romanus	Cr. an. 964	Ob. an. 965
Joannes XIII. Romanus	Cr. an. 965	Ob. an. 972
Benedictus VI. Romanus	Cr. an. 972	Ob. an. 974
Bonifacius VII. Rom. Diac. Antipapa.		
Donus II. Romanus	Cr. an. 974	Ob. an. 975
Benedictus VII. Romanus	Cr. an. 975	Ob. an. 984
Joannes XIV. Papiensis	Cr. an. 984	Ob. an. 985
Joannes XV. Romanus	Cr. an. 985	Ob. an. 996
Joannes Episc. Placen. Antipapa.		
Gregorius V. Saxo	Cr. an. 996	Ob. an. 999
Sylvester II. Aquitanus	Cr. an. 999	Ob. an. 1003
Joannes XVII. Romanus	Cr. an. 1003	Ob. an. 1003
Joannes XVIII. Romanus	Cr. an. 1003	Ob. an. 1009
Sergius IV. Romanus	Cr. an. 1009	Ob. an. 1009
Benedictus VIII. Romanus	Cr. an. 1009	Ob. an. 1024
Gregorius VI. Presbyter Antipapa.		
Joannes XIX. Romanus	Cr. an. 1024	Ob. an. 1033
Benedictus XI. Romanus	Cr. an. 1033	Ob. an. 1044
Sylvester II. antea Joannes, Antipapa.		
Joannes Antipapa.		
Clemens II. Saxo	Cr. an. 1046	Ob. an. 1047
Damasus II. Bavarus	Cr. an. 1047	Ob. an. 1048
Leo IX. Tullensis	Cr. an. 1048	Ob. an. 1054
Victor II. Germanus	Cr. an. 1055	Ob. an. 1057
Stephanus IX. Lotharingus	Cr. an. 1057	Ob. an. 1058
Benedictus X. Antipapa.		
Nicolaus II. Allobrox	Cr. an. 1059	Ob. an. 1061
Alexander II. Mediolanen.	Cr. an. 1061.	Ob. an. 1073
Honorius II. Episc. Parmæ Antipapa.		
Gregorius VII. Tuscus	Cr. an. 1073	Ob. an. 1085
Clemens III. Archiep. Ravennæ Antipapa.		
Victor III. Beneventan.	Cr. an. 1086	Ob an. 1087
Urbanus II. Gallus	Cr. an. 1087	Ob. an. 1099
Paschalis II. Tuscus	Cr. an. 1099	Ob an. 1118
Silvester III., antea Theodoricus, Antipapa.		
Gelasius II. Neapolitan.	Cr. an 1118	Obiit an. 1119

Gregorius VIII., antea Mauritius Antipapa.
Calixtus II. Burgundus Cr. an. 1119 Ob. an. 1124
Honorius II. Bononiensis Cr. an. 1124 Ob. an. 1130
Innocentius II. Romanus Cr. an. 1130 Ob. an. 1143
Anacletus III., antea Petrus Leo, Antipapa.
Victor II., antea Gregorius, Antipapa.
Cœlestinus II. Tuscus Cr. an. 1143 Ob. an. 1144
Lucius II. Bononiensis Cr. an. 1144 Ob. an. 1145
Eugenius III. Tuscus Cr. an. 1145 Ob. an. 1153
Anastasius IV. Romanus Cr. an. 1153 Ob. an. 1154
Hadrianus IV. Anglus Cr. an. 1154 Ob. an. 1159
Alexander III. Tuscus Cr. an. 1159 Ob. an. 1181
Victor IV., antea Octavianus Romanus, Antipapa.
Paschalis III. antea Guido de Crema, Antipapa.
Calixtus III. antea Joannes ex Hungaria, Antipapa.
Lucius III. Lucensis Cr. an. 1181 Ob. an. 1185
Urbanus III. Mediolanen. Cr. an. 1185 Ob. an. 1187
Gregorius VIII. Beneventan. Cr. an. 1187 Ob. an. 1187
Clemens III. Romanus Cr. an. 1188 Ob. an. 1191
Cælestinus III. Romanus Cr. an. 1191 Ob. an. 1198
Innoc. III. Anagninus Cr. an. 1199 Ob. an. 1216
Honorius III. Romanus Cr. an. 1216 Ob. an. 1227
Gregorius IX. Anagninus Cr. an. 1227 Ob. an. 1241
Cælestinus IV. Mediolanen. Cr. an. 1241 Ob. an. 1241
Innocentius IV. Genuensis Cr. an. 1241 Ob. an. 1254
Alexander IV. Anagninus Cr. an. 1254 Ob. an. 1261
Vrbanus IV. Gallus Cr. an. 1261 Ob. an. 1264
Clemens IV. Gallus Cr. an. 1265 Ob. an. 1268
Gregorius X. Placentinus Cr. an. 1271 Ob. an. 1276
Innocentius V. Burgundus Cr. an. 1276 Ob. an. 1276
Hadrianus V. Genuensis Cr. an. 1276 Ob. an. 1276
Joannes XXI. Lusitanus Cr. an. 1276 Ob. an. 1277
Nicolaus III. Romanus Cr. an. 1277 Ob. an. 1280
Martinus IV. Gallus Cr. an. 1281 Ob. an. 1285
Honorius IV. Romanus Cr. an. 1285 Ob. an. 1287
Nicolaus IV. Asculanus Cr. an. 1287 Ob. an. 1292
Cœlestinus V. Neapolitanus, de Isernia, dictus
Petrus de Morone Cr. ann. 1294 Abdicavit an. 1294
Bonifacius VIII. Anagninus Cr. an. 1294 Ob. an. 1303
Benedictus XI. ex Tarvisio Cr. an. 1303 Ob. an. 1304
Cle-

Clemens V. Gallus	Cr. an. 1305. Ob. an. 1314
Joannes XXII. Gallus	Cr. an. 1316 Ob. an. 1334
Nicolaus V., antea Petrus de Gorbaria Antipapa.	
Benedictus XII. Gallus	Cr. an. 1334 Ob. an. 1342
Clemens VI. Gallus	Cr. an. 1342 Ob. an. 1352
Innocentius VI. Gallus	Cr. an. 1352 Ob. an. 1362
Urbanus V. Gallus	Cr. an. 1362 Ob. an. 1369
Gregorius XI. Gallus	Cr. an. 1370 Ob. an. 1378
Urbanus VI. Neapolitan.	Cr. an. 1378 Ob. an. 1379
Clemens VII. Robertus Sebennensis, Antipapa.	
Petrus de Luna Antipapa.	
Bonifacius IX. Neapolitan.	Cr. an. 1389 Ob. an. 1403
Innocentius VII. Sulmonen.	Cr. an. 1404 Ob. an. 1406
Gregorius XII. Venetus	Cr. an. 1406 abdicavit an. 1409
Alexander V. Bononien.	Cr. an. 1409 Ob. an. 1410
Joannes XXIII. Neapolitan.	Cr. an. 1410 Ob. an. 1415
Martinus V. Romanus	Cr. an. 1417 Ob. an. 1431
Eugenius IV. Venetus	Cr. an. 1431 Ob. an. 1447
Felix V., antea Amædeus, Sabaudiæ Dux, Antipapa.	
Nicolaus V. Sarzanensis	Cr. an. 1447 Ob. an. 1455
Calixtus III. Hispanus	Cr. an. 1455 Ob. an. 1458
Pius II. Senensis	Cr. an. 1458 Ob. an. 1464
Paulus II. Venetus	Cr. an. 1464 Ob. an. 1471
Sixtus IV. Savonensis	Cr. an. 1471 Ob. an. 1484
Innocentius VIII. Genuen.	Cr. an. 1484 Ob. an. 1492
Alexander VI. Hispanus	Cr. an. 1492 Ob. an. 1503
Pius III. Senensis	Cr. an. 1503 Ob. an. 1503
Julius II. Savonensis	Cr. an. 1503 Ob. an. 1513
Leo X. Florentinus	Cr. an. 1513 Ob. an. 1521
Hadrianus VI. e Belgio	Cr. an. 1522 Ob. an. 1523
Clemens VII. Florentinus	Cr. an. 1523 Ob. an. 1534
Paulus III. Romanus	Cr. an. 1534 Ob. an. 1549
Julius III., Aretinus	Cr. an. 1550 Ob. an. 1555
Marcellus II. Italus	Cr. an. 1555 Ob. an. 1555
Paulus IV. Neapolitanus	Cr. an. 1555 Ob. an. 1559
Pius IV. Mediolanensis	Cr. an. 1559 Ob. an. 1565
Pius V. Alexandrinus	Cr. an. 1566 Ob. an. 1572
Gregorius XIII. Bononien.	Cr. an. 1572 Ob. an. 1585
Sixtus V. montis alti Picenus	Cr. an. 1585 Ob. an. 1590
Vrbanus VII. Romanus	Cr. an. 1590 Ob. an. 1590

Gregorius XIV. Mediolanen.	Cr. an. 1590 Ob. an. 1591
Innocentius IX. Bononien.	Cr. an. 1591 Ob. an. 1591
Clemens VIII. Florentin.	Cr. an. 1592 Ob. an. 1605
Leo XI. Florentin.	Cr. an. 1605 Ob. an. 1605
Paulus V. Romanus	Cr. an. 1605 Ob. an. 1621
Gregorius XV. Bononien.	Cr. an. 1621 Ob. an. 1623
Vrbanus VIII. Florentin.	Cr. an. 1623 Ob. an. 1644
Innocentius X. Romanus	Cr. an. 1644 Ob. an. 1655
Alexander VII. Senensis	Cr. an. 1655 Ob. an. 1667
Clemens IX. Tuscus	Cr. an. 1667 Ob. an. 1669
Clemens X. Romanus	Cr. an. 1669 Ob. an. 1676
Innocentius XI. Comensis	Cr. an. 1676 Ob. an. 1689
Alexander VIII. Venetus	Cr. an. 1689 Ob. an. 1691
Innocentius XII. Neapolitan.	Cr. an. 1691 Ob. an. 1700
Clemens XI. Urbinas	Cr. an. 1700 Ob. an. 1721
Innocentius XIII. Romanus	Cr. an. 1721 Ob. an. 1724
Benedictus XIII. Romanus	Cr. an. 1724 Ob. an. 1730
Clemens XII. Florentin.	Cr. an. 1730 Ob. an. 1740
Benedictus XIV. Bononien.	Cr. an. 1740 Ob. an. 1758
Clemens XIII. Venetus	Cr. an. 1758 Ob. an. 1769
Clemens XIV. Riminensis	Cr. an. 1769 Ob. an. 1774
Pius VI. Cæsenas	Cr. an. 1775 Ob. an. 1799
Pius VII. Cæsenas	Cr. an. 1800 Ecclesiam hodie feliciter regit.

C A P. II.

De Conciliis Oecumenicis.

§. I.

Concilium Nicænum I.

POst Concilium Apostolorum Hierosolymis habitum ad finiendam controversiam de Mosaicorum rituum abrogatione, quæ universam Ecclesiam turbaverat, primum generale Concilium celebratum est Nicææ in Bythinia anno CCCXXV. Convocatum est a *Constantino* M. non sine consensu S. Pontificis, quod & in aliis septem prio-

prioribus Conciliis oecumenicis factum esse, merito existimamus. Præfuerunt Concilio *Osius* Episcopus Cordubensis, *Vitus*, & *Vincentius* Presbyteri, nomine *Sylvestri* S. Pontificis. Convenerunt Episcopi trecenti octodecim, ut testatur communis omnium veterum consensio, ex qua patet, mendosum esse locum Eusebii *Lib. III. De vita Constant.* ubi Episcopos numerat ducentos quinquaginta. Ipse *Constantinus* Concilio interfuit, sed infra Episcopos, & quidem ipsis rogantibus, sedit. In eo 1°. damnata est Ariana hæresis, quæ jam multos in Ægypto, atque Asia infecerat, ipseque *Arius* Presbyter Alexandrinus, qui Verbi divinitatem negabat; eamque ob causam inserta symbolo est vox *ὁμόουσιος*, consubstantialis, cui *Arius* subscribere noluit, ut testatur *Athanasius*, qui rem melius nosse potuit, quam *Hieronymus*, qui in *Dial. cont. Lucifer.* ait, ipsum *Arium* formulæ Nicænæ subscripsisse. 2°. Damnati *Quartodecimani*, qui Pascha cum Iudæis ipsa die decimaquarta lunæ celebrandam docebant, sancitumque, ut semper Dominica sequenti, ut hodie fit in Ecclesia, celebraretur; & ita demum sopita controversia, quæ inter occidentalem, & plures orientales Ecclesias fere ab ipso Ecclesiæ initio duraverat. 3°. Ad extinguendum schisma Meletianum, conflatum scilicet a *Meletio* Lycopolis Episcopo, qui, variis criminibus Episcopatu motus, adhuc pergebat ordinationes, & alia Episcopalia celebrare officia, statutum est, ut *Meletius* ipse solum retineret Episcopi nomen; ordinati vero ab eo Clerici Alexandrino Episcopo subessent 4°. Canones editi sunt viginti, ad disciplinam pertinentes; alii enim, qui circumferuntur Nicæni canones, apocryphi sunt.

Absoluto Nicæno Concilio, Ariani Episcopi, qui metu exilii subscripserant Nicænæ fidei, nullum non moverunt lapidem, ut eam aboletent, & *Athanasium* strenuum ejus vindicem perderent, pluribus coactis synodis, variisque, ac novis fidei formulis concinnatis, freti maxime patrocinio *Constantii*, & *Valentis* Imperatorum. Celebriores eorum Synodi fuerunt Tyria, Antiochena, Ariminensis, Seleuciensis, Syrmiensis. Sed tandem sub *Theodosio* M. fractis Arianorum viribus, pax Ecclesiæ restituta est.

Concilium Sardicense anno CCCXLVII. habitum est sub *Constantio*, & *Constante* Imp. præsidente eodem *Osio* Cordubensi, & duobus presbyteris legatis S Pontificis In eo concilio Nicæna fides confirmata est. Fuisse autem Oecumenicum Concilium, *Natalis* Alexander ostendit adversus *Petrum de Marca*; sed quia habitum est a veteribus, tamquam Nicæni Concilii appendix, ejusque Canones sæpe sub nomine Concilii Nicæni laudantur a veteribus, non numeratur ut alterum concilium generale post Nicænum. De eo vide eundem Nat. Alexandrum *Differt. XXVII. in Hist. Eccl. Saec. IV.*

§. II.

Concilium Constantinopolitanum I.

II. Concilium Constantinopolitanum I. indictum est a *Theodosio M.* habitumque anno CCCLXXXI. Præfuit huic Concilio primum *Meletius*, Episcopus Antiochenus; deinde, eo mortuo, *Gregorius Nazianzenus*, qui in eodem Concilio electus est Episcopus Constantinopolitanus, depulso ejus sedis invasore *Maximo Cynico*. Cum ortis dissensionibus, ipse *Gregorius* Episcopatu Constantinopolitano, studio pacis, se abdicasset, præfuit *Timotheus Alexandrinus*, donec electus *Nectarius* Episcopus Constantinopolitanus usque ad finem Concilio præfuit. Adfuerunt Episcopi centum quinquaginta. Et quamvis ipsi Concilium generale non constituerent, absentibus omnibus Episcopis Occidentis, tamen cum *Damasus* Papa, una cum concilio occidentalium, Constantinopolitani decreta probasset, evasit hoc Concilium œcumenicum. In eo 1°. confirmata est Nicæna fides, damnati Ariani, Sabelliani, Photiniani, Apollinaristæ; 2°. damnatus *Macedonius*, Episcopus Constantinopolitanus, qui Spiritus S. divinitatem negabat, insertaque symbolo verba illa, quæ ad ejusdem Spiritus S. divinitatem spectant 3°. Editi canones septem circa disciplinam, quamquam in collectione *Dionysii Exigui* quatuor tantum sint.

§. III.

§. III.

Concilium Ephesinum .

III. Ephesinum indictum est a *Teodosio* juniore, habitumque anno CCCCXXXI. presidente primum *Cyrillo Alexandrino*, deinde legatis S. Pontificis. Convenerunt Episcopi plusquam ducenti. Damnatus est in eo Concilio *Nestorius* Constantinopolitanus Episcopus docens, in Christo duas esse personas divinam, & humanam, ideoque B. Virginem non esse dicendam Θεοτοκον, *Deiparam*. Etiam pelagiani, qui ab Italia pulsi, ad *Nestorium* confugerant, damnati sunt. *Joannes Antiochenus*, *Nestorio* favens, quem ab hæresi putabat immunem, tardius Ephesum adveniens, & indigne ferens *Nestorii* damnationem, cum Episcopis suis conciliabulum habuit: *Cyrillum*, aliosque Episcopos damnavit. Tandem, dissoluto Concilio, pax inter eos inita est.

§. IV.

Concilium Chalcedonense .

IV. Chalcedonense indictum est a *Marciano*, & celebratum anno CCCCLI. præsidentibus S.Pontificis *Leonis* M. legatis. Adfuerunt Episcopi sexcenti triginta sex. 1°. Damnatus *Eutyches* docens, unam esse Christi naturam, ejusque fautor *Dioscorus Alexandrinus*, qui in Ephesino Concilio, quod vulgo *latrocinium Ephesinum* dicitur, *Eutychen* absolverat, *Flavianum* Constantinopolitanum Episcopum damnaverat, omniaque vi, & armis perturbaverat. 2°. Editi canones viginti octo, inter quos ille celeberrimus, qui Constantinopolitanum Episcopum ad Patriarchalem dignitatem, & auctoritatem extollebat contra canones Nicænos, ideoque diu a Romanis Pontificibus improbatus, deinde, studio pacis, tacito consensu receptus, tandem in Concilio Lateranensi IV. sub *Innocentio* III. confirmatus est.

§. V.

§. V.

Concilium Constantinopolitanum II.

V. Constantinopolitanum II. indictum est a *Justiniano*, & celebratum anno DXLIX. Convenerunt Episcopi centum sexaginta circiter. In eo primum quatuor priora Concilia oecumenica confirmata sunt. Deinde damnatus est, quamquam mortuus, *Theodorus Mopsuestenus*, ejusque opera; damnata quoque scripta *Theodoreti Cyrensis* contra S. *Cyrillum*, & Epistola *Ibæ Edesseni* ad *Marim Persam* quæ scripta *Nestorio* favere videbantur. Sed quia *Theodoretus*, & *Ibas* a Concilio Chalcedonensi judicati fuerant catholici, dicentes anathema *Nestorio*, ejusque hæresi; ideo non ipsi, sed ipsorum scripta contra Cyrillum damnata sunt. Hæc sunt tria Capitula, de quibus magna animi contentione certatum est etiam post Concilium Constantinop. II. sed quia illud a *Vigilio* primum Pontifice, deinde ab Ecclesia universa paulatim receptum est, evasit Oecumenicum.

§. VI.

Constantinopolitanum III.

VI. Constantinopolitanum III. indictum a *Constantino Pogonato*, celebratumque est anno DCLXXX. Adfuerunt Episcopi circiter ducenti, præsidentibus legatis S. Pontificis. Damnata hæresis *Monothelitarum* negantium duas in *Christo* voluntates, & operationes, divinam, & humanam. Quoniam autem quintum, & sextum generale Concilium non ediderant canones ad disciplinam pertinentes, habita est in *Trullo*, seu amplo cubiculo Palatii Imperialis Synodus *Trullana*, seu *Quinisexta*, quasi ad supplendum quintum, & sextum Concilium. Eam tamen Synodum, in qua jam superbiæ Græcorum igniculi erumpebant, Romana Ecclesia non recepit.

§. VII.

§. VII.

Nicænum II.

VII. Nicænum II. convocatum a *Constantino*, & *Irene* ejus matre, habitumque est anno DCCLXXXVII. contra *Ichonomachos*, sive *Iconoclastas*, qui sacras imagines confringebant, asserentes, earum venerationem ad idololatriam pertinere. Adfuerunt Episcopi trecenti quinquaginta. Damnata igitur ea hæresis est, cultus imaginum restitutus, improbati, si qui irrepserant, ex in re abusus.

§. VIII.

Constantinopolitanum IV.

VIII. Constantinopolitanum IV. indictum est ab Imperatore *Basilio*, habitumque anno DCCCLXIX. Convenerunt Episcopi centum, & unus, præter patriarchas, præsidentibus etiam S. Pontificis legatis. Damnatus, atque in ordinem redactus *Photius*, qui Patriarchalem Constantinopolis sedem invaserat, expulso legitimo Episcopo *S. Ignatio*, qui in hoc Concilio restitutus est. Sed cum *Photius* deinde iterum eam sedem occupasset, *Ignatio* depulso, semina schismatis inter Græcam, & Latinam Ecclesiam jecit, quod Schisma sæculo XI. agente *Michaële Cærulario* Constantinopolitano Episcopo, confirmatum est, adjuncta hæresi de processione Spiritus S. ex solo Patre. Hinc sequentia Oecumenica Concilia sine Græcis Schismaticis in Occidente celebrata sunt.

§. IX.

Lateranense I.

IX. Lateranense I. celebratum est Romæ a *Callixto* II. in Lateranensi Basilica anno MCXXIII. ad finiendam controversiam, quæ tot annos totam turbaverat Europam, de Investituris, sive electionibus Episcoporum & Abatum, quas Imperatores, aliique principes per traditionem annuli, et baculi celebrabant. Statutum itaque est, ut libera deinceps

ceps Clericis, et Monachis esset electio Episcoporum; et Abatum. Electi tamen *Regalia*, quæ, a Principibus donata, possidebat Ecclesia, ab ipsis Principibus non per baculi et annuli traditionem; sed per Sceptri contactum acciperent. His pactis conventis inter Imperatorem, et Pontificem, redintegrata pax est. Editi etiam in eo Concilio Canones duo, et viginti.

§. X.

Lateranense II.

X. Lateranense II. ab *Innocentio* II. celebratum est anno MCXXXIX. convenientibus Episcopis, Abbatibus, aliisque patribus circiter mille. Rescissa sunt acta *Petri Leonis* Antipapæ: Damnati hæretici *Petrus de Bruis*, & *Arnaldus Brixiensis*; Conditi canones circa disciplinam triginta.

§. XI.

Lateranense III.

XI. Lateranense III. ab *Alexandro* III. habitum est anno MCLXXIX. Adfuerunt Episcopi trecenti, inter quos aliqui etiam orientales. Damnati in eo Concilio *Albigenses*, & *Valdenses*. Occasione autem Schismatis *Octaviani* Antipapæ sancitum, ut nemo censeretur electus Pontifex, nisi a duabus tertiis Cardinalium partibus eligeretur. Conditi Canones ad disciplinam spectantes vigintiseptem.

§. XII.

Lateranense IV.

XII. Lateranense IV. sub *Innocentio* III. celebratum est anno MCCXV. convenientibus Episcopis quadringentis duodecim, Abatibus vero, aliisque patribus plusquam octingentis. Damnati iterum Albigenses; nec non hæresis *Almarici* docentis, unumquemque debere fide

de divina credere, se esse membrum *Christi* : & Liber Abatis *Joachimi* contra *Petrum Lombardum*. Decreta etiam est expeditio ad Terram Sanctam, sive Palæstinam e Saracenorum potestate liberandam. Condita est fidei expositio, & Canones circa disciplinam sexagintanovem.

§. XIII.

Lugdunense I.

XIII. Lugdunense I. ab *Innocentio* IV. habitum est in Gallia anno MCCXLV. convenientibus Episcopis centum triginta, Abatibus, aliisque Prælatis, contra *Fridericum* II. Imperatorem. Decretum quidem contra illum editum est ab ipso *Innocentio* IV. *Sacro præsente Concilio*, reliqua vero *Sacro approbante Concilio*. Decreta iterum expeditio Terræ sanctæ, aliaque circa disciplinam statuta sunt.

§. XIV.

Lugdunense II.

XIV. Lugdunense II. a *Gregorio* X. celebratum est anno MCCLXXIV. convenientibus Episcopis quingentis, Abatibus, aliisque Prælatis circiter mille. Græci, ejurato Schismate, cum Latinis iniere pacem, decantato sollemniter symbolo cum adjecta particula *Filioque*; quam tamen pacem non diu servarunt. Decretum subsidium pro expeditione Ierosolymitana. Canones circa disciplinam triginta & unus a Gregorio ipso promulgati sunt.

§. XV.

Viennense.

XV. Viennense a *Clemente* V. habitum est anno MCCCXI. Viennæ Allobrogum. Adfuerunt Episcopi circiter trecenti, Abates, aliique Prælati. Extinctus ordo

ordo *Templariorum*. Damnati *Beguardi*, & *Beguinæ*, qui falsam quandam Christianæ viræ perfectionem commenti, varias docuere hæreses, quibus posteriorum sæculorum *Quietistis* præluserunt, nec non errores *Petri Johannis*, *Fraticellorum*, *Dulcinistarum*, de quibus vide quæ infra dicentur. Actum etiam de subsidio Terræ sanctæ, ac de gravissimo inter *Bonifacium VIII. Clementis* præcessorem, & *Philippum Pulchrum Galliarum* regem dissidio. Canones circa disciplinam condidit, ac promulgavit ipse *Clemens V*.

§. XVI.

Constantiense,

XVI. Constantiense convocatum est *Johanne* XXIII. anno MCCCCXIV. duravitque annis quatuor. In eo Concilio abolitum est Schisma, quod Ecclesiam Occidentis tot annis diviserat, ac perturbaverat, electis primo duobus, deinde tribus summis Pontificibus. Duo exauctorati sunt *Johannes* XXIII. & *Benedictus* XIII. tertius vero *Gregorius* XII. sponte Pontificatu se abdicavit. Electus deinde *Otho Columna*, qui *Martinus* V. appellatus est. In eodem concilio damnati sunt *Johannes Wiclefus*, *Johannes Hus*, & *Hieronymus Pragensis*. Sancitum, ut Eucharistia deinceps a laicis sub unica tantum specie sumeretur. Actum de Ecclesiæ reformatione, sed ea res dilata est.

§. XVII.

Basileense.

XVII. Basileense a *Martino* V. primum Papiæ indictum, tum Senis haberi cœptum, demum Basileam translatum est anno MCCCCXXXI. Adfuerunt Episcopi circiter trecenti. Actum est de Ecclesiæ reformatione. Sed hoc concilium, initio Oecumenicum, in exitu Schismaticum evasit, cum *Eugenius* IV. *Martini* successor, concilium indixit primo Ferrariæ, deinde Florentiæ ad reducendos in Ecclesiæ sinum Græcos. Episcopi enim non-

nonnulli Basileæ manserunt, ibique ipsum *Eugenium* damnare, atque exauctorare tentarunt, creato *Felice* V. Antipapa.

§. XVIII.

Florentinum.

XVIII. Florentinum ab *Eugenio* IV. habitum est anno MCCCCXXXVIII. primum Ferrariæ, ubi sexdecim habitæ sunt sessiones, deinde, peste ibi grassante, Florentiam translatum, ibique novem reliquæ sessiones celebratæ sunt. Concilio adfuit ipse *Johannes Palæologus* Græcorum Imperator, *Josephus* Patriarcha Constantinopolitanus, ceterique Græci Episcopi. Redintegrata inter Græcos, & Latinos concordia, & unio, sopitis controversiis de processione Spiritus Sancti a Patre & Filio, de adjectione particulæ *Filioque* facta Symbolo, de consecratione Eucharistiæ in azymo, & fermentato, de purgatorio, de beatitudine animarum sanctarum ante resurrectionem, de primatu summi Pontificis. Ceterum profitentibus Græcis, procedere Spiritum S. ex Patre, & Filio, recteque additam a Latinis symbolo particulam *Filioque*; concessum est, ut symbolum ipsum sine ea additione in Ecclesia Græca recitare pergerent, cum ea res ad disciplinam pertineret, ut ex Actis Concilii Florentini advertit *Benedictus XIV. Constit. XLVII. Tom. IV. Bullar.* quæ incipit *Allatæ sunt* §. 30. Unus *Marcus* Episcopus Ephesinus subscribere detrectans, in Patriam reversus, multos Græcorum a pace abalienavit, & in schismate confirmavit.

§. XIX.

Tridentinum.

XIX. Tridentinum a *Paulo* III. convocatum, anno MDXLV. inchoatum est tum ad definiendas fidei controversias a Lutheranis, & Calvinistis excitatas, tum ad Ecclesiæ reformationem. Deinde intermissum, a *Julio* III. restitutum; mox denuo intermissum, a *Pio* IV. re-

revocatum, absolutumque est anno MDLXIII. Quamvis autem hoc Concilium propter nonnulla disciplinæ capita non fuerit in Galliis sollemniter promulgatum, tamen tanta consensione ab Ecclesia universa, ipsisque Gallis receptum est, ut scripserit *Ludovicus Habert*, inter Gallos Theologos celebris: *In hoc Concilio tanta est copia dogmatum definitorum, tanta scientiæ Ecclesiasticæ eruditio, tanta moderatio in disceptationibus Scholasticis, a dogmatibus fidei secernendis, tantum denique restauratæ disciplinæ lumen, ut ipsa legere necesse sit decreta, e quibus velut e quodam veritatis, sanctitatisque fonte doctrina pura, sinceraque pietas hauriatur*. Objectiones *Caroli Molinei*, *Petri Suavis*, & *Innocentii Gentileti* fuse dissolvit Nat. Alexander *Differt.* XII. *art.* 16. *Secul.* XVI.

§. XX.

Lateranense V.

Præter hæc concilia Oecumenica habitum est etiam ante Concilium Tridentinum Lateranense V. a *Julio* II. anno MDXII., eoque mortuo, absolutum a *Leone* X. occasione Concilii Pisani, quod quidam Cardinales, freti *Maximiliano* Imperatore, & *Ludovico* XII. Gallorum Rege, convocaverant contra *Julium* II. In Lateranensi autem confirmata sunt pacta, sive *concordatum* inter *Franciscum I.* Gallorum Regem, *Ludovic*, successorem, & *Leonem* X., abolitum Schisma Pisanum; aliaque sancita circa disciplinam. Patres non plus CXIV. in hoc Concilium convenerunt, quod non ab omnibus habetur ut oecumenicum.

De omnibus autem Conciliis vide *Nat. Alexandrum* in historia Ecclesiastica: De Tridentino Pallavicinum. Tyrones *Notitiam Conciliorum* Cabassutii lectitare poterunt.

CAP.

C A P. III.

De Patribus, aliisque Scriptoribus Ecclesiasticis.

Singula Patrum, & Scriptorum Ecclesiasticorum recensere opera, non est hujus loci. Opus enim foret longius, quam ut hic adjici posset. Sed quo sæculo singuli floruerint, breviter adnotabimus.

§. I.

Primo sæculo.

Præter auctores sacros, quorum Scripta sunt in Canone S. Scripturarum, floruerunt hoc sæculo: 1°. *Clemens Romanus*, cujus duæ extant Epistolæ ad Corinthios; quarum prima, omnium eruditorum judicio, genuina; altera vero mutila, & a multis apocrypha censetur. Libri vero octo *Constitutionum Apostolicarum*, item *Itinerarium Petri*, *Disputatio Petri*, & *Apionis*, & aliæ epistolæ quinque supposititiæ sunt.

2°. *Barnabas*, *Pauli* Apostoli comes. Sub ejus nomine fertur Epistola, quam *Hieronymus* vocat *apocrypham*.

3°. *Hermas*, sive Pastor, Opusculum edidit in tres partes tributum, quarum prima *Visiones*, altera *Statuta*, tertia *Similitudines* complectitur. Magno in pretio a pluribus olim habebatur. *Gelasius* tamen inter apocrypha recenset. Extat in *Bibl. Pp. Lugdun. Tom. I.* & apud *Cotelerium*, qui & omnes istos Apostolicorum temporum Patres edidit, & eruditissime illustravit.

4°. De Epistolis *Martialis*, Episcopi Lemovicensium, & de Scriptis *Prochori*, *Lini*, & *Abdiæ* varie opinantur eruditi.

5°. Opera vero, quæ tribuuntur *Dionysio Areopagitæ*, nempe *De Divinis nominibus*, *De cælesti*, & *Ecclesiastica Hierarchia*, non sunt revera Areopagitæ, sed alterius *Dionysii* recentioris, ideoque ad hoc sæculum non pertinent.

§. II.

Sæculo II.

1°. *Ignatius*, Episcopus Antiochenus, a *Trajano* damnatus ad bestias, Romam missus est, ibique a leonibus discerptus, ineunte sæculo secundo. Scripsit in itinere Epistolas septem *ad Romanos*, *ad Ephesios*, *ad Smyrnenses*, *ad Philadelphios*, *ad Magnesianos*, *ad Trallenses*, & *ad Polycarpum*: quas genuinas ex codice Bibliothecæ Medicææ edidit *Isaacus Vossius*. Reliquæ vero ejus Epistolæ, quæ in *Tom. I. Bibl. Pp.* habentur, necnon opus inscriptum Διδασκαλία, supposititia sunt.

2°. *Polycarpus*, Episcopus Smyrnensis, & Martyr, Epistolam scripsit ad Philippenses, summis laudibus a veteribus merito celebrata. Ceterum *Ignatius*, & *Polycarpus*, cum initio hujus sæculi martyres obierint, solent etiam tamquam primi sæculi Patres laudari.

3°. *Justinus Samaritanus*, primum Philosophus Platonicus, exinde Christianus, & martyr, scripsit *Apologias* duas pro Christianis ad Imperatores, *Dialogum cum Tryphone* Judæo, & *Orationem Pæneticam ad Græcos*. De nonnullis operibus, quæ ejus nomine edita sunt, eruditi dubitant.

4°. *Irenæus*, Episcopus Lugdunensis, & martyr, libros scripsit quinque adversus hæreses.

5°. Alias pro Christianis Apologias scripserunt *Tatianus*, cujus liber superest contra Gentes in appendice Operum *Justini*; *Melito Sardensis*, *Athenagoras*, *Theophilus Antiochenus*, cujus supersunt libri tres *ad Autolycum*: *Apollinaris Hierapolitanus*, *Aristides*, & *Quadratus*, quorum pauca supersunt.

6°. *Clemens Alexandrinus* presbyter, *Pantæni* discipulus, præceptor *Origenis*, Libros edidit *Stromatum* octo, *Pædagogi* tres, & *Protrepticon* ad gentes, sacra, & prophana eruditione refertos.

7°. Floruerunt eodem sæculo *Hegesippus*, *Dionysius*, Corinthiorum Episcopus, *Musanus*, *Modestus*, *Miltiades*, *Asterius Urbanus*, *Serapion Antiochenus*, *Theophylus Cæsaræensis*, *Maximus*; denique *Papias* Hierapo-

li,

litanus, fabulæ millenariorum auctor. Sed præter *Hegesippum*, aliorum opera perierunt, paucis exceptis fragmentis, quæ apud Eusebium, aliosque veteres leguntur.

§. III.

Sæculo III.

1°. *Q. Septimius Tertullianus*, exeunte superiore sæculo, & tertio incipiente floruit. Pro Christianis edidit *Apologeticum*, opus egregium, & numquam satis laudandum, & *de Præscriptionibus* adversus omnes hæreses. Scripsit etiam contra *Marcionem*, *Praxeam*, *Valentinum*, *Hermogenem*, aliaque opera: sed fervidiori ingenio laxans habenas, in plura primum absurda, deinde in hæresim Montanistarum incidit.

2°. *Minucius Felix* Dialogum scripsit, cui titulus *Octavius*: opus elegans, in quo Gentilium fabulas accurate confutat.

3°. *Ammonius Sacca* scripsit *De concordia Moysis cum Jesu*.

4°. *Julius Africanus* scripsit brevi methodo Chronographiam, Historiam Susannæ, quæ superest, & genealogiam Christi, aliaque, quorum meminit Eusebius.

5°. *Origenes*, propter improbos in sacris litteris excolendis labores, dictus Adamantius; innumera scripsit opera tum in S. Scripturam, tum adversus Gentiles. Excellunt libri contra Celsum, Exapla, & Octapla (quæ tamen perierunt), & Peri-archon. Multis tamen erroribus scatent ejus opera, ideoque damnata sunt in Vª. Synodo. Magnos habuit in vita, & post mortem adversarios, magnosque fautores.

6°. *Dionysius Alexandrinus*, cujus pauca supersunt apud *Eusebium*.

7°. *Cyprianus*, *Carthaginensis* Episcopus, & martyr, multa scripsit egregia, de quibus ait Hieronymus in *Lib. de Script. Eccl. Sole clariora sunt ejus opera*.

8°. *Gregorius Thaumaturgus*, Neocæsareæ Episcopus, scripsit *Expositionem in Ecclesiasten*, & *Epistolam Canonicam De lapsis*, quæ superest. Habetur etiam ejus *expositio Fidei* apud *Gregorium Nyssenum*.

9°. *Novatianus* Librum scripsit *De Trinitate*, *Tertulliano* olim attributum.

10. Ad hoc etiam sæculum pertinent *Hyppolitus Portuensis*, *Cajus* Presbyter Rom. Ecclesiæ, *Hymenaeus Hierosolymitanus*, *Victorinus*, *Pamphylus*, *Lucianus*, & *Hesychius* Martyres, *Pierius* Alexandrinus. Eorum tamen opera magna ex parte perierunt.

§. IV.

Sæculo IV.

Tanta est hoc sæculo, & sequentibus, Patrum, & Scriptorum Ecclesiasticorum copia, ut multos acervatim memorare, necesse sit.

1°. Eminet inter omnes initio hujus sæculi *Athanasius*, ob egregiam fidei Nicænæ defensionem contra Arianos, prædicatione, & scriptis celeberrimus, cujus robur non doli Arianorum, non plurium Imperatorum minæ, non exilia, non præsentissimæ mortis pericula fregerunt.

2°. *Cyrillus Hierosolymitanus* de Sacramentis egregias edidit *catechefes*.

3°. *Hilarius Pictaviensis*, libris *De Trinitate*, & *Commentariis in S. Scripturam* celebris.

4°. *Ephrem Syrus* Orationes varias, & hymnos scripsit.

5° *Pacianus Barcinonensis* varia scripsit ad catechumenorum, & pœnitentium instructionem, nec non contra Novatianos.

6°. *Basilius Cæsaraensis*, ob eloquentiam insignis, scripsit multa contra hæreticos, præsertim Eunomianos; multa etiam ad Monachorum instructionem, & in S. Scripturam.

7°. *Gregorius Nyssenus*, Basilii frater, contra Apollinarem, Eunomium, & Manichæos scripsit Orationes, & Epistolas edidit elegantes.

8° *Gregorius Nazianzenus*, cognomento *Theologus*, Oratione, & metro elegantissimus. Multa scripsit contra hæreticos, præsertim Arianos.

9°. *Joannes Constantinopolitanus* ob aureum eloquen-
tiæ

riæ flumen, quo Græcos omnes superavit, dictus *Chrysostomus*, cujus orationes, Scripturarum expositiones, librique cæteri, ut digne laudarentur, ipsa *Chrysostomi* eloquentia opus esset, floruit hoc sæculo; sed initio sequentis obiit in exilio.

10. *Ambrosius Mediolanensis*, inter Latinos Patres celebris, multa eleganter scripsit in S. Scripturam, & alia varii argumenti: orationes præterea, & Epistolas.

11°. *Eusebius Cæsareensis*, vir doctissimus, & omnigena eruditione clarissimus, sed Arianismi suspectus; multa scripsit, præsertim *Historiam Ecclesiasticam*, *Præparationem*, & *Demonstrationem Evangelicam*.

12°. Pertinent vero etiam ad hoc sæculum *Zeno Veronensis*, *Eusebius Vercellensis*, *Epiphanius*, *Philastrius*, *Arnobius Afer*, *Lactantius Firmianus*, *Julius Firmicus Maternus*, *Titus Bostrensis*, *Victorinus Afer*, *Juvencus Presbyter*, *Methodius Patarensis*, *Eustathius Antiochenus*, *Lucifer Calaritanus*, *Phœbadius Agennensis*, *Hilarius Sardus*, *Idatius Clarus*, *Amphilochius*, *Gregorius Bæticus*, *Gaudentius Brixiensis*, *Chromatius Prudentius*, *Commodianus*; &c.

§. V.

Sæculo V.

1°. *Hieronymus Stridonensis*, Hebraicæ, Græcæ, & Latinæ linguæ peritissimus, in omnium veterum lectione versatus; Sacram Scripturam veteris Testamenti magna ex parte vertit ex Hebræo in Latinum; Novum vero Testamentum ex Græco emendavit. Edidit Commentaria in varios Scripturæ Libros; Epistolas, sive libros scripsit ad informandos mores viduarum, virginum, Monachorum, Sacerdotum. *Helvidium*, *Vigilantium*, *Jovinianum*, *Pelagium*, ipsumq. *Ruffinum* stylo insectatus est acerrimo.

2°. *Augustinus Hypponensis* Episcopus, Ecclesiæ universæ fulgidissimum lumen, Paganos, Manichæos, Donatistas, Arianos, aliosque hæreticos mira eruditione, magnaque argumentorum vi profligavit. Sacram Scripturam egregie illustravit, torque edidit de sacris disci-

 pli-

plinis libros, ut integrum, atque absolutissimum Theologiæ corpus efficiant.

3°. *Cyrillus Alexandrinus* Nestorianam hæresim acerrime, atque evidentissime confutavit. Præter Libros quinque contra *Nestorium*, & libros *de Trinitate*, *De incarnatione*, *De recta fide*, scripsit etiam in vetus, novumq. Testamentum erudita Commentaria.

4°. *Leo M.* Romanus Pontifex, Eutychianos egregie oppugnavit, atque contrivit, præsertim in Epistola ad *Flavianum*. Scripsit *Homilias*, sive *Sermones* varii argumenti, summa eloquentia celeberrimos.

5°. *Petrus*, propter auream eloquentiam, quæ in ejus Sermonibus elucet, *Chrysologus* appellatus, scripsit etiam contra Eutychen ad Chalcedonense Concilium.

6°. *Isidorus Pelusiota* multas scripsit Epistolas ad sacram doctrinam illustrandam, moresq. informandos.

7°. *Marius Mercator* scripsit adversus Pelagianos, & Nestorianos.

8° *Vincentius* e Monasterio Lirinensi scripsit egregium contra omnes hæreses *Commonitorium*.

9°. *Salvianus*, *Massiliensis* presbyter, elegantissimum opus edidit *de Dei providentia*.

10. Pertinent etiam ad hoc sæculum *Joannes Cassianus*, Chrysostomi discipulus, auctor *Collationum*, *Nilus Nitriensis*, *Honoratus*, *Maximus*, *Hilarius*, & *Eucherius Lirinenses*, *Synesius*, *Paulinus Mediolanensis*, *Paulinus Nolanus*, *Theodoretus Cyrensis*, *Gelasius Cyzicenus*, & *Gelasius* Papa, *Socrates*, & *Sozomenus*, *Prosper Aquitanus*, *Victor Vitensis*, *Paulus Orosius*, *Gennadius Massiliensis*, *Nonnus Ægyptius*, *Hilarius Arelatensis*, *Cælius Sedulius*, *Apollinaris Sidonius*, *Claudianus Mamertus*, *Marius Victor*, *Hesychius Jerosolymitanus*, *Theodorus Ancyranus*, *Basilius Seleuciensis*, *Julianus Pomerius*, *Arnobius junior*, *Faustus Rejensis*, *Æneas Gazæus*, *Eugenius Carthaginensis*.

§. VI.

§. VI.

Sæculo VI.

1°. *Gregorius M.* Summus Pontifex amplissima edidit in S. Scripturam commentaria, Libros *Moralium*, Libros *Dialogorum*, & *Epistolas*; cujus opera doctrinam & pietatem undique spirant.

2°. *Fulgentius Ruspensis* libros scripsit *De prædestinatione*, & *gratia*, *De incarnatione*: item contra Arianos, quorum hæresim profitebantur Vandali, qui Africam occupaverant. Librum etiam *De Fide ad Petrum*, aliaque opuscula, nec non *Sermones*, & *Epistolas*.

3°. *Paschasius* Diaconus libros edidit duos *De Spiritu Sancto*.

4°. *Severinus Boëtius*, vir doctissimus, præter libros quinque aureos *de Consolatione*, librum edidit etiam *de Trinitate*, aliosque, quos recenset *Possevinus*.

5°. *Ferrandus Diaconus*, præter *Breviarium Canonum*, scripsit etiam *Paræneticum ad Reginum Comitem*, variasque *Epistolas*.

6°. *Vigilius Tapsensis* Libros scripsit, quinque contra Nestorianam, & Eutychianam hæresim, aliaque opera sub nomine *S. Athanasii*, quæ quidem falsa nominis inscriptio, quæ hoc sæculo novis operibus apponi cœpit, non leve attulit Criticis incommodum.

7°. *Rusticus Diaconus* Dialogum scripsit contra Acephalos Eutychianos.

8°. *Primasius Adrumetinus* libros scripsit quinque *Expositionum in Apocalypsim*, atque aliud præterea Opusculum, quo expendit: *Quid faciat hæreticum?*

9°. *Cassiodorus*, primum Senator, maximisque muneribus sub Regibus Gothorum functus, tandem monasticam vitam professus in Monasterio Vivariensi, quod ipse fundaverat prope Scyllacium; multa reliquit sui ingenii, & doctrinæ monumenta. Præter Libros *Epistolarum*, quæ de rebus agunt civilibus, & *Chronicon*, & *Historiam Gothorum*, scripsit etiam Librum *De anima*, *Commentarium in Psalmos*, Libros *De Institutione divinarum litterarum*, aliaque egregia opera.

10. Hoc etiam sæculo floruerunt *Ruricius Lemovicensis*, *Procopius Gazæus*, *Avitus Viennensis*, *Ennodius Ticinensis*, *Joannes Maxentius*, *Gildas sapiens*, *Dionysius Exiguus*, *Remigius Rhemensis*, *Justus Urgelitanus*, *Nonnus*, & *Arator*, *Cæsarius Arelatensis*, *Victor Capuanus*, *Junilius Africanus*, *Liberatus Diaconus*, *Facundus Hermianensis*, *Victor Tunonensis*, *Zacharias Mitilenensis*, *Agapetus Diaconus*, *Martinus Dumiensis*, *Joannes Climacus*, *Leontius Byzantinus*, *Dorotheus Abbas*, *Gregorius Turonensis*, *Anastasius Sinaita*, *Evagrius Scholasticus*, *Joannes Jejunator*, *Joannes Biclariensis*, *Eulogius Alexandrinus*, *Leander Hispalensis*, *Marius Aventicensis*. *Procopius Cæsareensis*, *Basilius Cilix* &c.

§. VII.

Sæculo VII.

Quamquam ob barbarorum incursionem, literarum studia, præsertim in occidente, magna ex parte defecerint; non tamen defuere penitus hoc sæculo viri, ut tempora ferebant, docti, de rebus sacris optime meriti.

1°. *Sophronius Hierosolymitanus*, Monothelitarum oppugnator acerrimus.

2°. *Maximus Martyr* contra eandem hæresim plures scripsit tractatus, eruditione, & rationum momentis præstantissimos.

3°. *Isidorus Hispalensis* libros scripsit *Etymologiarum*, *De Ecclesiasticis Officiis*, aliosque non paucos, numquam satis commendandos, unde dictus est *in sæculorum fine doctissimus*, *& cum reverentia nominandus*.

4°. *Ildefonsus Toletanus*, *De Virginitate*, *& partu Deiparæ*, aliaque de rebus Ecclesiasticis docte, ac pie scripsit.

5°. *Anastasius* alter *Sinaita* recensuit omnes hæreses, & Concilia, quibus illæ damnatæ sunt, usque ad VI. Oecumenicum.

6°. *Joannes Moschus* scripsit de gestis Patrum, quod opus *Pratum spirituale* inscripsit, sed non multum accurate.

7°.

7°. *Antiochus Palæstinus* Monachus scripsit *Pandectas*, seu homilias varias, quæ omnia fere complectuntur ad sacram doctrinam pertinentia.

8°. *Theodorus Raythuensis* Librum scripsit *De Incarnatione Christi*.

9°. Denique hoc etiam sæculo floruerunt *Andræas Cretensis*, *Desiderius Cadurcensis Petrus Laodicensis*, *Thalassius Monachus*, *Eligius Noviomensis*, *Audænus Rothomagensis*, *Julianus Toletanus*, *Theodorus Cantuariensis*, *Berengosus Trevirensis*, *Georgius Nicomediensis*, *Jacobus Monachus*, *&c.*

§. VIII.

Sæculo VIII.

1°. *Ven. Beda Anglus*, pro ejus sæculi ratione eruditissimus, varios scripsit *Tractatus*, *Homilias*, *Commentaria*. In Philosophia etiam, Historia, & humanioribus litteris supra ejus ætatis conditionem claruit.

2°. *Germanus*, C. P. Episcopus, *Leoni Isaurico*, aliisque *Iconoclastis* magna animi fortitudine restitit: Scripsit *De Sex Synodis*, *Defensionem Gregorii Nysseni*, & *Theoriam rerum Ecclesiasticarum*.

3°. *Joannes Damascenus*, vir doctus, et acutus multa scripsit subtiliter, et eleganter *De Fide orthodoxa*, *De Hæresibus*, *&* contra *Eutychianos*, *Nestorianos*, *&* *Manichæos*; variasque orationes eleganti stylo composuit.

4°. *Paulus Diaconus Aquilejensis*, præter *Historiam Longobardorum*, & *Vitam Gregorii M.* *Homilias* etiam, et opuscula alia composuit. Tribuitur ei hymnus S. *Joan. Baptistæ*: *Ut queant laxis &c.*

5°. *Paulinus Forojuliensis* scripsit *Sacrosyllabum* contra *Felicem*, et *Elipandum*.

6°. *Flaccus Alcuinus*, discipulus *Bedæ*, scripsit contra *Felicem*, *&* *Elipandum*, *De sacris officiis*, *ritibusque*, *Interpretationes sacræ Scripturæ*, *Epistolas*, et varia poëmata.

7°. *Elias Cretensis* scripsit *Commentaria in Orationes Gregorii Nazianzeni*.

8°. Floruerunt etiam hoc sæculo *Theodulphus Aurelianensis*, *Isidorus Pacensis*, *Fredegarius Scholasticus*, *Flo-*

Florus Monachus, *Aldhelmus Episcopus Schirburnensis*, *Cosmus Hierosolymitanus*, *Anastasius Abbas S. Euthymii*, *Bonifacius* Frisiorum, aliorumque Germaniæ populorum Apostolus, *Etherius Uxanensis*, *Beatus* Presbyter, *Georgius Syncellus*, *Georgius Theophanes*, *Ambrosius Autpertus*, *Antonius Melissa*, *Leidradus Lugdunensis*, *Odilbertus Mediolanensis*.

§. IX.

Sæculo IX.

1°. *Paschasius Radbertus*, ob librum *De Sacramento Corporis*, & *Sanguinis Domini* celebris, scripsit etiam *De Partu Virginis*, & *in Evangelium Matthæi*, *Psalmum XLIV*. & *Threnos Hieremiæ* Commentaria Libris XXI.

2°. *Rabanus Maurus* versibus, et soluta oratione multa scripsit.

3°. *Bertharius Abbas* scripsit *Quæstiones in Vetus*, *Novumque Testamentum*.

4°. *Haymo*, discipulus *Alcuini*, scripsit *Breviarium Historicum*, *Tractatum De Corpore*, & *Sanguine Domini*, *Commentaria*, & *Homilias* in S. Scripturam.

5°. *Remigius Antissiodorensis* edidit in varios Scripturarum libros Commentaria.

6°. *Agobardus Lugdunensis* multa egregie scripsit contra *Felicem* & *Elipandum*, contra Judaicas superstitiones, contra singularia certamina, seu duella, de dignitate Sacerdotii, de variis superstitionibus, quæ eo tempore apud vulgus vigebant, aliaque egregia opera.

7°. *Amalarius Fortunatus* Librum scripsit *De Sacro Baptismo* ad *Carolum M.* Alter vero *Amalarius Metensis* scripsit *De Ecclesiasticis Officiis*, *De Præscientia*, et *Prædestinatione*; *De Eucharistia*, &c.

8°. *Theodulfus Aurelianensis* Libros edidit de *Ordine Baptismi*, *De processione Spiritus Sancti*, *Capitula* ad Presbyteros suæ diœcesis etc.

9°. *Theodorus Studita* scripsit contra Iconomachos, item *Magnam*, & *parvam Catechesim*, aliaque opera.

10. Floruerunt etiam hoc sæculo *Carolus M.* non so-

solum Imperio, sed etiam litteris clarus. Hujus sunt libri Carolini, Capitularia, Epistolæ. *Nicephorus* C. P. *Abyto Basiliensis*, *Methodius* C. P. *Halitgarius Cameracensis*, *Jonas Aurelianensis*, *Smaragdus Abbas*, *Dungalus Diaconus*, *Adelhardus Abbas Corbejensis*, *Ansegisus*, *Benedictus Abbas Anianensis*, *Amolo*, & *Florus Lugdunenses*, *Lupus Ferrariensis*, *Walafridus Strabo*, *Prudentius Trecensis*, *Ratramnus Corbejensis*, *Remigius Lugdunensis*, *Christianus Drutmarus Corbejensis*, *Isaac Lingonensis*, *Hincmarus Rhemensis*, *Herardus Turonensis*, *Walterus Aurelianensis*, *Photius*, famosus schismatis auctor apud Græcos, *Theodorus Abucara*, *Petrus Siculus*, *Ado Viennensis*, *Abb. Floriacensis*, *Rhegino Prumiensis*; præterea *Usuardus*, *Anastasius Bibliothecarius*, *Joannes Diaconus*, *Hericus Antissiodorensis*, *Almannus*, *Milo*, *Hubaldus*, et alii. Non ultimum etiam hoc sæculo meritus esset locum *Claudius Taurinensis* ob varia in S. Scripturam Commentaria, nisi bellum sacris imaginibus, & Cruci indixisset.

§. X.

Seculo X.

Nec defuerunt hoc obscuriori sæculo Scriptores Græci, Latinique. 1°. *Simeon Metaphrastes*, præter vitas Sanctorum, quibus tamen varia incerta, varia etiam suo ingenio addidit, scripsit etiam de rebus sacris poëmata.

2°. *Odo Cluniacensis* scripsit *Sermones Asceticos*, variosque hymnos.

3°. *Ratherius Veronensis* scripsit *De contemtu Canonum*, *Sermones*, et *Epistolas*, aliaque opuscula.

4°. *Burchardus Wormatiensis* edidit volumen Decretorum, et Canonum *Lib. XX.*

5°. *Suidas* celebre composuit *Lexicon*, in quo, præter res Grammaticas, multa habet ad Theologiam, et Ecclesiasticam historiam pertinentia, et exemplum præbuit recentioribus Dictionariorum compilatoribus.

6°. *Atto Vercellensis* Sermones ad Populum, aliaque edidit opuscula de rebus Ecclesiasticis.

7°.

7°. *Oecumenius* in varios Scripturarum libros Commentaria ex Patribus Græcis compilavit.

8°. *Auxilius* Libros edidit duos *De Ordinationibus, a Formoso Papa celebratis*, quas probat, non fuisse iterandas: item alium *De causa, & negotio Formosi*.

9°. Floruerunt etiam hoc sæculo multi Chronicorum scriptores, qui licet barbare, & sincere scripserint, eis tamen habenda gratia est, quod non penitus hoc sæculo Ecclesiastica historia perierit. *Flodoardus*, *Witichindus*, *Luithprandus*, *Fulcuinus*, *Notcherus*, *Herigerus*. Præterea Græci Historici *Constantinus Porpyrogenetus*, *Anonymus Byzantinus*, *Hippolytus Thebanus*, *Eutychius*, *Joseph Genesius*. Præterea *Adelfricus*, *Fridegodus*, *Dunstanus* Angli, *Odilo Alvernus*, *Moses Bar-Cepha*, Syrorum Episcopus.

§. XI.

Sæculo XI.

Felicius fuit hoc sæculum, quam superius, multique floruerunt sacra doctrina celebres. 1°. *Petrus Damiani*, præter aliquas sanctorum vitas, Tractatus varios edidit de rebus divinis.

2°. *Bruno*, Carthusianorum Institutor, *in Psalmos, & Epistolas S. Pauli* scripsit *Commentaria*.

3°. *Michael Psellus*, præter opera Philosophica, etiam metro *Cantica canticorum* exposuit.

4°. *Lanfrancus Cantuariensis* scripsit contra *Berengarium*; item *Commentaria in Psalmos, & Epistolas S. Pauli*.

5°. *Theophylactus* varios Scripturarum libros explicavit, excerptis ex variis Patribus, præsertim *Chrysostomo*, sententiis.

6°. Refutarunt etiam hæresim *Berengarii Albericus Cassinensis*, *Hugo Lingonensis*, *Theoduinus Leodiensis*, *Adelmandus Brixiensis*, *Guitmundus Aversanus*, *Durandus Troarnensis*.

7°. *Humbertus Cardinalis* confutavit *Michaëlis Cerularii*, aliorumque Græcorum opera contra processionem Spiritus Sancti, & usum azymi in Eucharistia.

8°.

8°. Ecclesiasticos ritus illustrarunt *Lupus Anglus*, *Berno Abbas*, *David Syrus*, *Philippus Solitarius*, *Hildebertus Cluniacensis*, *Guido Aretinus*, auctor *Micrologi*.

9°. *Alulphus Tornacensis* librum contexuit ex omnibus *Gregorii M* operibus, & *Benitius Sutrinus* idem fecit ex operibus *Augustini*.

10. Praeterea floruerunt etiam hoc saeculo *Villeramus Theutonicus*, *Aimoinus Aquitanus*, *Ditmarus Germanus*, *Sampirus Hispanus*, *Ademarus Lemovicensis*, *Leo Grammaticus*, *Hermannus Contractus*, *Glaber Radulfus*, *Georgius Cedrenus*, *Marianus Scotus*, *Adamus Bremensis*, *Fulbertus Carnotensis*, *Bruno Herbipolensis*, *Samuel Marrochianus*, *Anselmus Lucensis*, *Bruno Signinus*, aliique, qui *Chronica*, & *Vitas* Sanctorum scripserunt.

§. XII.

Saeculo XII.

Qui sacras disciplinas hoc saeculo illustrarunt, multi sunt. 1°. Excellit inter omnes **Bernardus Abbas Claravallensis**, sanctitate, doctrina, & eloquentia celeberrimus. Praeter Libros, quibus haereses sui temporis strenue confutavit, scripsit etiam *Sermones*, *Epistolas*, ac *Tractatus* varios, sacra eruditione, doctrina, & sententiarum gravitate refertissimos. Hic postremus ex Sanctis patribus habetur, ideoq. hoc saeculo Sacris Scriptoribus recensendis finem facimus. Addunt tantummodo aliqui *S. Thomam*, & *S. Bonaventuram*, qui sequenti saeculo claruerunt.

2°. *Anselmus Cantuariensis* editis libris clarissimus. Scripsit *De Trinitate*, *De Incarnatione*, *De processione Spiritus Sancti*, *De Dei praescientia*, *praedestinatione*, *gratia*, & *libero arbitrio*; aliaque, numquam satis laudanda. Multa tamen feruntur opera ejus nomine, sed suppositicia.

3°. *Hugo Victorinus*. Commentariis in S. Scripturam, librisque compluribus Theologicis insignis.

4°. *Honorius Augustodunensis* scripsit varia *De Praedestinatione*, *de libero arbitrio*, & *de rebus Liturgicis*.

5°. *Petrus Venerabilis* multa edidit contra Judaeos, Sa-

Saracenos, & hæreticos, item ad Monachorum institutionem.

6°. *Euthymius Zigabenus* edidit *Panopliam* adversus hæreses, *Commentaria* in Sacros libros, & *Apologeticum* pro Concilio Chalcedonensi.

7°. *Petrus Lombardus* Libros scripsit quatuor *Sententiarum*, ex Scripturis, & Patribus excerptarum, in quos subinde Scholastici innumera ediderunt commentaria.

8°. *Gratianus Decretum* composuit ex Canonibus, Patrum sententiis, & Summorum Pontificum decretis, in quo tamen multa inseruit spuria.

9°. *Richardus Victorinus* multa scripsit Theologica, & Ascetica, nec non commentaria in S. Scripturam.

10. Denique ad hoc etiam pertinent sæculum *Petrus Blesensis*, *Petrus Cellensis*, *Hugo Etherianus*, *Joannes Sariberiensis*, *Franco Affligeniensis*, *Eadmerus Anglus*, *Joannes Fiscanensis*, *Ivo Carnotensis*, *Anselmus Laudunensis*, *Rodulphus Abbas*, *Guibertus Bellovacensis*, *Goffridus Vindociensis*, *Hildebertus Cenomanensis*, *Algerus Leodiensis*, *Guillelmus de Campellis*, *Rupertus Tuitiensis*, *Guido Carthusianus*, *Guillelmus Leodiensis*, *Guerricus Abbas*, *Robertus Pullus*, *Philippus Abbas Bonæ spei*, *Petrus Comestor*, *Otho Frisingensis*, *Petrus Cantor*, aliique non pauci.

Porro quinam ex supra recensitis omnium sæculorum Scriptoribus in *Bibliotheca maxima* SS. PP. editi sint, & quo in Tomo, ac pagina extent, satis adcurate adnotatum est in Tomo I. ejus Bibliothecæ editionis Lugdunensis. Qui autem ibi non inveniuntur, ii seorsim extra eam Bibliothecam quærendi, cujusmodi sunt prolixiora Patrum opera, ut Augustini, Hieronymi, Athanasii &c. Multi autem Auctores singulorum Patrum opera recensuerunt, genuina a spuriis secernere studuerunt, optimas eorum indicarunt Editiones, & judicium etiam de singulis suum pronunciarunt, ut *Dupinus*, *Caveus*, *Oudinus*, &c. Sed plerique non pro rei veritate, sed pro partium suarum studio judicarunt, ideoque caute legendi sunt.

CAP.

C A P. IV.

De hæresibus.

ET ipsas hæreses Theologum, saltem strictim, nosse, necesse est, non solum, ut eas caveat, verum etiam, ut magnorum virorum ruina deterritus, non altum sapiat, sed timeat; neque plus sapere aveat, quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem. Singulorum autem hæreticorum integra doctrinæ systemata explicare, non vacat; opus enim excresceret in immensum, sed summa tantum capita innuemus, satisque erit tyronibus scire, quo sæculo quæque emerserit hæresis.

§. I.

Sæculo I.

1°. *Simon Magus*, hæreticorum omnium antesignanus, Persarum philosophia imbutus, qui duo rerum principia statuebant, & magiæ artibus, dolisque instructus, postquam a *Petro* repulsus est, cui pecuniam obtulerat ad spiritualem potestatem comparandam, ex quo crimen hoc *simonia* dicitur; docuit 1°. mundum corporeum a malo principio conditum, & ab eodem latam esse Mosaicam legem. 2°. Unam esse Dei summi, ac boni personam, quæ ob varia opera nunc Pater, nunc Filius, nunc Spiritus Sanctus dicitur. 3°. Legem Mosaicam, utpote a malo Deo latam, spernendam, ac violandam esse. 4°. Ut homines ab ea redimeret, Deum bonum apparuisse non vero corpore indutum, quod a malo principio est, sed falsa corporis imagine, 5°. postquam homines præstigiis decepit, ut crederent, ipsum Simonem esse plusquam hominem, docuit, se esse summum Deum, qui Judæis apparuerat ut Filius, Samaritanis ut Pater, Gentibus ut Spiritus Sanctus. 6°. Negabat corporum resurrectionem. 7°. Spiritales quasdam substantias a summo Deo emanasse, inter quas Verbum quinto loco ponebat. 8°. Promiscuam docebat libidinem, & mysteria quædam, sputcitiæ plena, aliaque turpissima. 9°. Illud erat ipsi cum cæteris ejusdem farinæ hære-

hæreticis commune dogma, omnia licere, etiam idolis immolare ad vitandam mortem, ac martyrium.

2°. In eodem luto hæserunt *Menander*, *Saturninus*, & *Basilides*, Simonis discipuli, licet paucis immutatis, & barbaris quibusdam nominibus inventis; novæ potius hæresis auctores, quam alienæ sectatores videri voluerint.

3°. *Cerinthus Judæus* docuit, 1°. legem Moysis necessariam esse ad salutem, 2°. Christum purum hominem, ex Josepho, & Maria genitum, nec dum resurrexisse, sed resurrecturum in fine mundi; tumque mille annorum regnum in epulis, carnalibusque voluptatibus transigendum.

4°. *Hebion* eadem docuit de lege Mosaica, ac de Christo, quem purum esse hominem, affirmabat.

5°. Nicolaitæ, a *Nicolai* Diaconi vel doctrina, vel imprudenti exemplo seducti, impurissima quædam docebant, & faciebant, quæ commemorare vetat pudor. De Nicolaitis meminit & Joannes in *Apocalypsi*.

§. II.

Sæculo II.

1°. *Carpocrates Alexandrinus*, Gnosticorum, sive sapientum, quod nomen superbe sibi arrogabant, parens, docuit cum Simone, Mundum corporeum non esse a bono Deo productum: Christum genitum ut ceteri homines; animarum affetebat transmigrationem, omnemque infandæ libidinis turpitudinem esse licitam.

2°. *Valentinus Ægyptius* triginta *Æonas*, sive cœlestes quasdam substantias a summo Deo prodiisse, docuit: Christum corpus æthereum assumsisse, quod per Virginem veluti per canalem transierit; licitum esse vel pejerare ad evadendum martyrium. Ejus discipuli fuere præcipui *Marcus*, *Secundus*, *Ptolomeus*, *Bardesanes*. Ex ejus autem secta prodiere *Ophitæ*, *Archontici*, *Cajani*, *Helcesæi*. *Ophitæ* serpentem, a quo Adam deceptus est, colebant, ut ipsam Dei sapientiam. *Archontici* spiritales substantias, tamquam rerum principia, venerabantur. *Cajani*, sive *Cainitæ Cainum*, aliosque homines scelestissimos colebant ut sanctos. *Helcesæi* Christum

ſtum affirmabant eſſe creaturam, et Spiritum Sanctum feminam, ejus ſororem.

3°. *Encratitæ*, duce *Tatiano*, Chriſtianæ religionis contra gentiles primum defenſore, deinde hæreſis auctore, docebant, illicitum eſſe matrimonium; abſtinendum a vino, etiam in Euchariſtiæ celebratione; Adamum eſſe damnatum.

4°. *Marcion*, *Cerdonis* diſcipulus, dogma de duobus rerum principiis latius diſſeminavit. Legem, Prophetas, ipſumq. præceptum, quo Deus Adam vetuit comedere de pomo in Paradiſo, a malo principio eſſe docuit; Chriſtum aſſumſiſſe non corpus, ſed falſam corporis imaginem; damnandas eſſe nuptias. Eandem hæreſim, paucis immutatis, ſecutus eſt *Apelles*.

5°. *Montanus* jactavit, ſe eſſe Spiritum Sanctum, vel eo afflatum, ſuaſque ſectatrices *Priſcillam*, et *Maximillam*, eodem Spiritu motas, prophetare. Docuit autem, ſecundas nuptias a fornicatione non differre; non licere fugam in perſecutione, nec Eccleſiam habere poteſtatem graviora ſcelera dimittendi.

6°. Emerſerunt etiam hoc ſæculo *Theodotus Trapezita*, qui docuit, Melchiſedec fuiſſe virtutem quamdam Chriſto majorem, *Theodotus Coriarius*, et *Artemon*, qui Chriſtum purum hominem cum aliis hæreticis affirmarunt, et *Hermogenes*, qui materiam eſſe voluit non creatam, Deoque coæternam.

§. III.

Sæculo III.

1°. *Praxeas* Phrygius Trinitatem perſonarum in divinis negavit, unamque perſonam Patris agnovit. Eum ſecuti *Beryllus Boſtrenſis*, *Noetus* Epheſinus, *Sabellius Ptolemaidenſis*, et *Paulus* Samoſatenus. Hi omnes in duas claſſes diviſi ſunt. Alii enim docebant, *Chriſtum* purum fuiſſe hominem, ſingulari Dei virtute præditum; alii vero docuerunt, unicam illam perſonam, quam in Deo agnoſcebant, fuiſſe incarnatam, eamque eſſe Chriſtum Dominum, unde dicti ſunt Patripaſſiani.

2°. Omnibus peſtilentior fuit Manes Perſa, dictus a

Graecis *Manichaeus*, qui *Simonis*, *Cerdonis*, *Marcionis*, aliorumque dogma de duobus rerum principiis subtilius instruxit, ac latius propagavit.

3°. Emerserunt etiam hoc saeculo *Angelici*, qui latriae cultum impendebant Angelis, *Apostolici*, qui eos, qui uxoribus utebantur, a sua communione pellebant, *Valesiani*, qui semetipsos, et hospites Eunuchos faciebant.

§. IV.

Seculo IV.

1°. *Donatistae* Sacramenta, a ministris improbis collata, asserebant esse invalida. Hoc praetextu Schisma in Africa conflarunt teterrimum, quod multis duravit annis usque ad saeculum quintum.

2°. *Ariani*, duce *Ario* Presbytero Alexandrino, docuerunt, Verbum esse creaturam, licet nobilissimam, et ceterarum creaturarum initium. Damnati in Concilio Nicaeno, scissi sunt in duas partes, *Anomaeos*, et *Semiarianos*. *Anomaei*, ducibus *Aëtio*, *Eunomio* & *Eudoxio* docuerunt, Verbum esse Patri *ανομοιον*, dissimile; *Semiariani* simile in substantia, sed non *consubstantiale*.

3°. *Macedoniani*, sive *Pneumatomachi* asserebant, Spiritum Sanctum non esse Deum, sed creaturam.

4°. *Apollinaristae* affirmabant, Verbum assumsisse corpus absque anima rationali, ideoque in Christo ipsum Verbum mentis vicem gessisse.

5°. *Photinus* Sabellii haeresim, paucis mutatis, professus est, Christumque purum hominem esse docuit, nec ante Mariam extitisse.

6°. *Priscillianus* Hispanus Manichaeorum dogmata de duobus principiis, de fatali rerum necessitate, aliaque per Hispaniam propagavit.

7°. *Helvidius* Mariae negavit virginitatem. Ejus vero discipulus *Jovinianus* docuit, servandam non esse castitatem, peccata omnia esse aequalia, paria fore praemia justorum, et malorum poenas.

8°. *Aërius* Arianus docuit, Episcopos non esse Presbyteris superiores,

9°.

9°. Emerserunt etiam hoc sæculo *Antropomorphitæ*, qui corpus humanum Deo affingebant, *Collyridiani*, qui cultum latriæ B. Virgini exhibebant, eique offerebant sacrificia, *Messaliani*, qui Sacramenta, et bona opera tamquam inutilia spernebant, solamque orationem necessariam esse docebant, unde dicti sunt *Euchitæ*.

§. V.

Sæculo V.

1°. *Pelagius* Britannus, docuit 1°. *Adamum* conditum fuisse mortalem, et lapsu suo sibi soli, et non posteris nocuisse, ideoque parvulos nasci absque peccato originali, eoque in statu, in quo fuit Adam ante peccatum, nec privari vita æterna (quam distinguebat a regno cœlorum) si sine baptismo moriantur. 2°. Ignorantiam, et concupiscentiam, ipsamque mortem non esse pœnam peccati, sed primordia naturæ. 3°. posse hominem absque actuali gratiæ supernaturalis auxilio vitare omnia peccata, etiam venialia, totamq. legem servare. 4°. Ignorantiam, et oblivionem omnino excusare a peccato. Præcipui Pelagii sectatores fuere *Cœlestius*, & *Julianus*.

2°. *Semipelagiani*, sive *Massilienses* in hoc tantum a *Pelagianis* non diffidebant, quod vellent, voluntates humanas non præveniri a gratia Dei, sed saltem initium fidei, salutis desiderium, & perseverantiam habere homines ex libero arbitrio absque gratia; ideoque negabant prædestinationem gratuitam, in ceteris vero cum catholicis sentiebant.

3°. *Nestorius* C. P. Patriarcha docuit, in Christo duas esse personas divinam, & humanam, ideoque B. Virginem non dicendam esse *θεοτοκον Deiparam*, sed *χριστοτοκον Christiparam*.

4°. *Eutyches Archimandrita*, sive Abbas Monasterii Constantinopolitani docuit, in Christo unam esse naturam, sive ex divina, & humana permixtam, sive divinam tantum, quæ humanam absorbuit. Præcipui ejus assectatores fuere *Dioscorus Alexandrinus*, *Timotheus Ælurus*, *Petrus Mongus*, *Petrus Gnaphæus* &c. *Eury-*

chiani in varias sectas scissi sunt, quæ hoc, & in sequenti sæculo vexarunt Ecclesiam.

5°. *Vigilantius* 1°. martyrum reliquiis bellum indixit, earumque cultum oppugnavit, 2°. negabat, martyres orare pro nobis, ideoque frustra eos invocari, 3°. Virginitatem, & cœlibatum impugnabat, 4°. monasticum institutum spernebat.

§. VI.

Saeculo VI.

1°. *Eutychiani* hoc sæculo in varias sectas divisi, magnos in Ecclesia motus excitarunt. Præcipuæ eorum sectæ fuerunt, 1°. *Corrupticolæ*, & *Incorrupticolæ*. Priores post *Severum* Antiochenum fatebantur, Christum doloribus obnoxium, ejusque corpus ante resurrectionem corruptibile; posteriores vero, post *Julianum Halicarnassensem*, in contrariam factionem, & hæresim discesserunt. 2°. *Theopaschitæ*, qui ipsi divinitati in Christo passionem tribuebant. 3°. *Agnoitæ*, qui aliquam Christo adscribebant ignorantiam. 4°. *Tritheitæ*, qui, duce *Joanne Philopono* Eutychiano, tres divinas personas tres esse naturas divinas affirmabant, idque ex palmari illo Eutychianorum dogmate, nimirum tot esse naturas, quot personas.

§. VII.

Saeculo VII.

1°. *Monothelitae*, Eutychianorum propago, docuerunt, unicam in Christo agnoscendam esse voluntatem, & operationem. In eam autem hæresim pertracti sunt etiam multi ex iis, qui contra Eutychianos duas in Christo naturas profitebantur. Ejus sectæ antesignani fuerunt *Theodorus Pharanites*, *Sergius Alexandrinus*, *Pirrhus*, & *Paulus Constantinopolitani*. *Honorius* Papa, a *Sergio* deceptus, tamquam fautor hæreticorum habitus est.

2°. Prodiit hoc sæculo *Mahometanorum* religio, duce *Muhammede*, quæ longe, lateque vi, & armis propagata est.

est. Totum ejus religionis systema continetur in Alcorano, quod ab Archangelo *Michaele*, se per partes accepisse, *Muhammedes* mentitus est. Multa habet ex veteri, novoque testamento decerpta, multa vero a *Muhammede* addita de suo, quæ longum est hic exponere. Deum esse unum, unamque divinitatis personam; Christum fuisse prophetam ex virgine natum. Necessitate omnia evenire. Paradisum fidelibus promissum, in voluptatibus corporis constituit. Multa vero habet in rebus moralibus, legi naturali contraria.

3°. *Pauliciani*, duce *Paulo* quodam Samosatensi, Manichæorum hæresim hoc sæculo suscitarunt, lateque propagarunt, nonnullisque adjectis, novæ hæresis auctores visi sunt.

§. VIII.

Sæculo VIII.

1°. *Iconoclastae*, Sacras imagines non solum non esse habendas, & honorandas, sed confringendas, & conculcandas docebant, omnemque cultum, imaginibus exhibitum, idololatriam esse. Græci Imperatores *Leo Isauricus*, *Constantinus Copronymus*, *Leo Armenus* totis viribus hanc hæresim stabilire conati sunt, & Catholicos vehementer insectati, quorum multos crudeliter interfecerunt.

2°. *Felix Urgelitanus*, & *Elipandus Toletanus*, Christum, docebant, dicendum esse filium Dei adoptivum, sed disputatur inter Theologos, utrum Christum dicerent adoptivum *secundum naturam humanam*, an *absolute*.

§. IX.

Saeculo IX.

1°. Hoc sæculo *Photius*, Constantinopolitanæ sedis invasor, litem movere cœpit Latinis de processione Spiritus Sancti ex Patre, et Filio, jecitque fundamenta Schismatis Græcorum.

2°. Magnas hoc sæculo in Ecclesia, præsertim Gallicana, excitavit turbas hæresis, quæ disseminari ferebatur, *Praedestinatianorum*, qui docere dicebantur, prædestinationem ad vitam, et ad mortem æternam fatali necessitate homines agere ad bonum, et ad malum. Hujus hæresis Auctor, nomine *Gothescbalchus*, male habitus est ab *Hincmaro Rhemensi*; et perpetuo carcere inclusus. Nonnulli tamen volunt, hanc hæresim fuisse figmentum Semipelagianorum.

§. X.

Saeculo X.

Singularis Dei providentia hoc sæculo enituit, quod in tanta malorum colluvione, quæ tunc grassata est, tantaque ignorantia sacrarum litterarum, non permiserit, novas emergere hæreses. Pauci enim, qui hæreseos postulati sunt, veteres errores, præsertim Manichæorum, profitebantur.

§. XI.

Saeculo XI.

1°. *Berengarius*, Archidiaconus Andegavensis, negavit, panem, et vinum in Eucharistia converti in Corpus, et sanguinem Christi.

2°. *Roscelinus*, *Petri Abaelardi* magister, docuit, tres divinas personas substantia distinctas esse, non secus ac tres homines.

3°. *Michael Caerularius*, C. P. Patriarcha, confirmavit schisma Græcorum, affirmans, Spiritum Sanctum ex solo Patre procedere; et consecrationem Eucharistiæ in azymo esse invalidam.

4°. Prodierunt etiam hoc sæculo clerici concubinarii, et Simoniaci, qui non solum in his rebus peccabant, sed etiam eas defendebant ut licitas. Contra illos, longe lateque diffusos, acriter hoc sæculo decertatum est.

§. XII.

§. XII.

Saeculo XII.

1°. *Tanchelinus*, se Dei Filium mentitus, omnis generis impurissimas libidines licitas esse, et verbo, et exemplo impudentissime prædicabat. Antuerpiæ præsertim disseminavit hæresim, quæ opera *S. Norberti* Episcopi extincta est.

2°. *Petrus de Bruis*, et *Henricus* ejus discipulus, ex quibus *Petrobrusiani*, et *Henriciani* dicti sunt, rejiciebant Vetus Testamentum; docebant, baptismum ante usum rationis non esse administrandum; cruces, aliasque imagines confringebant, sacras ædes diruebant, psalmos, et quascumq. preces ore recitatas irridebant, rejiciebant sacrificium Missæ, et sacerdotum consecrationem.

3°. *Bogomili*, Manichæorum propago, præter reliqua ejus sectæ dogmata, affirmabant, dæmones habitare in corporibus defunctorum, ideoque eorum ossa, et cineres extra Ecclesias projiciebant. Deo, quem Christiani colunt, maledicebant.

4°. *Petrus Abaelardus*, Peripateticæ Philosophiæ nimis addictus, eamque ad Religionis Christianæ mysteria pertractanda adhibens, in varios declinavit errores. A *S. Bernardo*, quem adversarium habuit acerrimum, accusatus est *Arianismi*, *Pelagianismi*, et *Nestorianismi*.

5°. *Arnaldus Brixiensis*, quem postea secutus est *Marsilius Patavinus*, et *Joannes de Jamduno*, docuit, Clericos bona temporalia possidere non posse, multoque minus Episcopos jura regalia, et monachos agrorum, aut sylvarum fundos.

6°. *Gilbertus Porretanus*, Deum a Deitate, et divinas relationes *realiter* ab essentia distingui, docuit.

7°. *Petrus Waldus* Lugdunensis, a quo *Waldenses*, qui et pauperes de Lugduno, et *insabatati* (propter ligneos calceos, quibus utebantur) dicti sunt, Evangelicam, ut ipse ajebat, paupertatem professus, in hæresim incidit. Docuit nimirum, Ecclesiam Romanam jam inde a tem-

tempore *Sylvestri* Papæ defeciſſe, et Sacerdotes, in peccatum lapſos, invalide Sacramenta conficere, ac miniſtrare; ea tamen a laicis piis valide miniſtrari affirmabat. Eccleſiæ Præſules, ritus, cæremonias, legeſque ſpernebant Waldenſes: cetera cum Catholicis ſentiebant, licet poſtea Calvinianam hæreſim amplexi ſint.

8°. *Albigenſes* ex civitate *Albia* provinciæ Narbonenſis, ubi plurimum invaluerant; quos Calviniſtæ perperam cum *Waldenſibus* confundunt, ut in *Hiſtoria variationum* oſtendit *Boſſuet*; erant Manichæorum ſectatores, multaque, præter Manichæorum hæreſim, docebant, quæ turpe eſt & dicere. Ab his non multum abhorrebant *Apoſtolici*, contra quos ſcribit Bernardus *Serm. LXIV. in Cant.* Eodem tempore *Conſtantinus Chryſomalus* docuit, duas eſſe in homine animas, non exhibendum principibus honorem pluſquam diabolo, et alia hujuſmodi.

§. XIII.

Sæculo XIII.

1°. Iidem *Albigenſes*, de quibus paulo ante diximus, hoc ſæculo late per Provinciam, & vicinas Italiæ civitates vagati ſunt. Eorum occaſione inſtitutus eſt ordo *Prædicatorum*, & *Inquiſitio* contra hæreticam pravitatem.

2°. *Almaricus* Gallus docuit, non futuram hominum generationem, ſi *Adam* innocentiæ ſtatum ſervaſſet; nihil aliud eſſe pœnas inferni, niſi conſcientiæ vermem; in morte Chriſti cum Lege Moyſis ceſſaſſe poteſtatem Patris, tempore ipſius *Almarici* ceſſaſſe poteſtatem, & legem Chriſti, & vigere legem Spiritus Sancti, ita ut, abolitis Sacramentis, ceteriſque religionis officiis, ſola interiori gratia homines ſalvi fiant; dummodo credant fide divina, ſe eſſe membra Chriſti, aliaque addebat ejuſdem generis. Illius autem diſcipuli, eo mortuo, docuerunt, Euchariſtiam nihil eſſe niſi panem, & vinum, Romam eſſe Babylonem, & R. Pontificem Antichriſtum, cultum Sanctorum eſſe idololatriam &c.

3°. *David de Dinando* aſſeruit, Deum eſſe materiam pri-

primam, quod ad *Pantheismum* videtur pertinere.

4°. Fuerunt etiam hoc sæculo *Gulielminiani* in Bohemia, qui, *Guilelminam* quandam impurissimam feminam esse, ajebant, Spiritum Sanctum incarnatum, multaque turpia, atque infanda perpetrabant: *Stadingi* in finibus Saxoniæ, qui sacros ministros necabant, sacra mysteria polluebant &c.

§. XIV.

Sæculo XIV.

1°. *Fraticelli*, qui etiam *Beguardi*, *Beguini*, *Bizochi*, & *Fratres Spirituales* dicti sunt, e familia Fratrum minorum exorti, zelo majoris perfectionis, ut ajebant, & strictioris observantiæ regulæ *S. Francisci* a reliquo ordine discedentes; docuerunt, duas esse Ecclesias, alteram carnalem, & divitiis affluentem, cui R. Pontifex præerat, alteram spiritalem, virtutibus, & paupertate decoram; quæ ex ipsis constabat. Tum e *Waldensium* hæresi varia mutuati sunt, præsertim, ministros impios omnem amittere potestatem, advenisse Antichristum &c. hominem in hac vita ad summum perfectionis gradum posse pertingere, in quo amplius de lege, et virtutum exercitio non debeat esse sollicitus, et in clara Dei visione quiescat, nihilque ei jam tribuatur peccato. Præcipui inter eos fuerunt *Joannes Oliva*, *Joannes Parmensis*, Auctor *Evangelii æterni*, in quo multæ continentur hæreses, & absurda, *Michael Cæsenas*, *Guillelmus Okam &c.*

2°. *Flagellantes*, exorti primum superiori sæculo in Italia, ideo sic appellati, quod flagellis usque ad sanguinem se cædebant, in hæresim lapsi docuerunt, neminem salvum esse posse, nisi sectæ suæ dedisset nomen; sibique invicem, etsi laicis, confitebantur peccata, & absolutionem impertiebant.

3°. *Geraldus Segarellus* Parmensis, ejusque discipulus *Dulcinus* Novariensis, a quo *Dulcinistæ*, docebant, Pontifices omnes post *Sylvestrum* seductores fuisse, uno excepto *Cœlestino V.* ordines regulares fidei esse detri-
men-

mento; perinde esse, Deum orare in stabulo, ac in Ecclesia; aliaque ejusmodi.

4°. *Turlupini*, omni pudore abjecto, nudi incedebant, ad omnem libidinem projecti, quam licitam esse docebant. E secta *Manichaeorum*, sive ut aliis placet, *Adamitarum* orti sunt.

5°. *Palamitae*, duce *Gregorio Palama*, docebant, se in oratione conspicere divinum lumen, ab aeternitate diffusum, quod ab essentia divina distinguebant. Dicti sunt etiam *Quiescentes* a quiete animi, quam in oratione se experiri jactabant.

6°. *Lolhardi* in Austria primum exorti, Luciferum, et rebelles Angelos laudabant, Michaelem, et sanctos Angelos afficiebant contumeliis: B. Virginem blasphemabant: salutem nomine diaboli adprecabantur: sacramenta, omnesque Ecclesiae ritus, jejunia, missam, cultumque sanctorum spernebant. Negabant, Deum cognoscere omnia, quae patrantur peccata, et alia impia, atque absurda praedicabant. Porro *Lolhardi* dicti sunt etiam sectatores *Joannis Wiclefi*, de quo mox.

7°. *Joannes Wicleffus* Anglus, a Praefectura Collegii cujusdam Oxoniensis depulsus, ira percitus, docuit, Romanam Ecclesiam esse Synagogam satanae, ideoque Decretalium auctoritatem contemnendam, studiumque abjiciendum; Monachorum institutionem, suadente diabolo, esse inventam; Confirmationem, et ordinationem Episcopos ex avaritia sibi reservasse; donationem bonorum Ecclesiis esse peccatum. His addebat, quae *Waldenses*, *Arnaldus Brixiensis*, *Marsilius Patavinus*, aliique docuerant. Docebat, substantiam panis, et vini in Eucharistia remanere, licet varie hac de re videatur locutus, et alia, quae in quadraginta quinque articulis damnatae sunt in Concilio Constantiensi. Porro *Wiclefi* dogmata, librique, late diffusi, magnam sequentibus saeculis Ecclesiae ruinam intulerunt.

8°. Fuerunt etiam hoc saeculo *Arnaldus* de *Villanova*, *Joannes de Mercuria*, *Raymundus Lullus*, *Echardus*, aliique, quorum varia feruntur errata.

§. XV.

§. XV.

Saeculo XV.

1°. *Joannes Hus*, et *Hieronymus Pragensis Wicleffi* doctrinam mordicus propugnarunt, et seditiose praedicarunt. Affirmabant, Ecclesiam ex solis constare praedestinatis, haereticos non posse tradi judicibus puniendos, neminem a praedicatione verbi Dei prohiberi posse. Triginta novem hujusmodi propositiones a Concilio Constantiensi damnatae sunt. Ceterum de Eucharistia, confessione Sacramentali, invocatione sanctorum, Purgatorio etc. non videntur a Catholica Ecclesia dissensisse.

2°. Ex his prodierunt *Calixtini*, qui, communionem sub utraque specie laicis omnibus necessariam esse ad salutem, affirmabant.

§. XVI.

Saeculo XVI.

1°. *Martinus Lutherus*, Ordinis Augustiniani Apostata, et haereticorum hujus saeculi signifer; docuit, solam Scripturam esse fidei regulam, eamque privato cujusque spiritu explicandam; rejiciendam traditionem; Ecclesiam constare ex solis justis, ideoque esse invisibilem; Romanam Ecclesiam esse Babylonem, et R. Pontificem Antichristum; concupiscentiam esse peccatum, quae cum non deleatur in justificatione, addidit, justificatione peccata non deleri, sed tegi per applicationem justitiae Christi, apprehensae per fidem, qua quis certo credit, peccata sibi esse remissa; sacramenta eatenus prodesse, quatenus excitant fidem, a quocumque ministrentur; indulgentias, invocationes sanctorum, Missas privatas, jejunia, vota, aliaque religionis officia rejicienda. Ceterum longior est totius systematis Lutherani expositio, nosque passim de eo in variis Theologiae tractatibus dicemus.

2°. *Zuinglius*, *Calvinus*, *Bucerus*, *Œcolampadius* in hoc a *Luthero* praecipue dissenserunt, quod praesentiam Christi *realem* in Eucharistia rejecerunt, unde *Sacramen-*

mentarii dicti sunt. Præterea *Calvinus* Deum facit peccati auctorem, et prædestinationem statuit ad mortem æternam *ante prævisa peccata*.

3°. Cum omnium horum hæreticorum commune dogma fuerit, solam Scripturam, privato cujusque spiritu intellectam, esse regulam fi ei, hinc inter eos quot capita, fere tot sententiæ, ac sæpissime multis in capitibus doctrinam mutarunt, ut fuse *Bossuet* in *Historia variationum* exponit. Eorum autem Theologi singuli nova aliquot addiderunt, vel mutarunt. Præcipui fuerunt *Philippus Melanchon*, *Matthias Flaccus Ilyricus*, *Andræas Carlostadius*, *Joannes Œcolampadius*, *Martinus Bucerus*, *Bernardinus Ochinus*, *Petrus Martyr.*, *Hieronymus Zanchius*, *Andræas Osiander*, *Franciscus Stancarus*, *Volfangus Musculus*, *Martinus Kemnitius*, *Joannes Brentius*, *Theodorus Baza*, aliique.

4°. *Anabaptistæ*, duce *Nicolao Storchio*, et *Thoma Muncero*, ex secta Lutheranorum, docuerunt, pueros non esse baptizandos, et baptizatos; in adulta ætate rebaptizandos, illicitum esse omne juramentum, nefas esse Christianis gerere bellum, cum ipsi contra seditione, et cædibus Germaniam perturbaverint.

5°. *Arminiani*, duce *Jacobo Arminio*, negarunt prædestinationem, omniaque pendere voluerunt a libera hominum electione, unde Semipelagianorum dogma recoxerunt. Eis adhæserunt sequenti sæculo *Hugo Grotius*, *Simon Episcopius*, *Stephanus Curcellæus*, *Philippus Limborchius*, *Joannes Clericus*. Contra eos pugnarunt *Gomaristæ*, duce *Francisco Gomaro*, qui Calvinianæ prædestinationis decretum defendunt.

6°. Sociniani, ducibus *Michaële Serveto* Hispano, qui Genevæ vivus combustus est, *Georgio Blandrata*, *Lælio Socino*, & *Fausto Socino* Italis, qui sectæ nomen dederunt; universa fere religionis Christianæ dogmata corruperunt, novumque systema, quod potius *Naturalismum* dixeris, informarunt, veteres hæreses recoquendo. Nimirum cum *Arianis*, *Macedonianis*, *Sabellianis*, *Photinianis* &c. negarunt Trinitatis mysterium, unde *Anti-Trinitarii* dicti sunt. Affirmarunt, Christum esse merum hominem, nullamque pro peccatis Deo obtulisse satisfactionem, aut sacrificium, nullum esse peccatum

ori.

originale, non futuram corporum resurrectionem, Sacramenta nullam habere virtutem; Eucharistiam meram esse ceremoniam &c. Quibus addiderunt reliqua Lutheranorum, & Calvinistarum deliria contra Romanam Ecclesiam, ejusque dogmata, ritus, & præcepta. In Polonia præsertim, et Transylvania invaluerunt.

§. XVII.

Sæculo XVII, & XVIII.

1°. *Quietistæ*, duce *Michaële Molinos* Hispano, docuerunt, statum perfectionis in eo esse situm, ut ad quietem, imo ad nihilum redigantur omnes animæ *potentiæ*, ita ut ipsa nihil agat; spem, timorem, omnemque salutis sollicitudinem, & virtutum actus abjiciat, nec amplius contra tentationes pugnet, quæ in inferiori animæ parte insurgunt. Multa hujusmodi addebant, ex *Beguardorum* fontibus hausta.

2°. *Baji*, *Jansenii*, & *Quesnelli* opera quantas in Europa excitaverint turbas, notissimum est, nosque *Lib. VII.* eorum systemata exponemus.

3°. Magna vero hisce sæculis errorum colluvies grassata est. *Quakeri* in Anglia, *Illuminati* in Hispania, *Massones* in universa fere Europa monstrosas informarunt hæreses, & periculosas societates, & conventicula. Opera vero *Benedicti Spinosæ*, *Petri Bælii*, *Joannis Lokii*, *Helvetii*, *Volterii*, *Roussoji*, aliorumque ejusdem farinæ hominum, integrum adgressi sunt Religionis Christianæ ædificium labefactare. Quapropter oremus Deum, et patrem Domini nostri Jesu Christi, ut in fide nos faciat stabiles, eosque, qui erraverunt & errant, in rectam salutis viam, et Ecclesiæ sinum revocet, ac reducat.

LI.

LIBER III.

SEU TRACTATUS DE DEO UNO.

Præfatio.

IN superioribus libris Theologiæ fundamenta jecimus. Nunc de primario ejus *objecto*, quod Deus est, non prophanæ eruditionis, aut humanæ Philosophiæ lumine, sed ipso duce, et adjutore Deo disserendum est, qui arcana sapientiæ suæ abscondit a sapientibus, & prudentibus, & revelavit ea parvulis *Matth.* XI, 25 Tria autem summa Capita sunt hujus tractatus, scilicet de existentia, atque unitate Dei, ejusque essentia, & attributis.

CAP. I.

De existentia, & unitate Dei

Adv. I. QUoniam tyrones habemus jam edoctos ea, quæ metaphysici demonstrant de existentia Dei, idcirco erimus in hac parte breviores.

II. Athei alii sunt *theoretici*, alii *practici*. Theoretici sunt, qui revera sibi persuadent, nullum esse Deum; practici vero, qui ita scelerate vivunt, quasi nullus esset Deus, malorum vindex.

III. Multos esse atheos practicos, experientia docet, & testatur Psalmista, *Ps.* XIII. *Dixit insipiens in corde suo: non est Deus; Corrupti sunt, & abominabiles facti sunt.* Utrum vero etiam athei theoretici umquam fuerint, aut hodie sint, ambigitur. Inter veteres multi hac infamia laborarunt, sed constat, nonnullos, non quidem veri Dei, sed falsorum numinum negasse existentiam, ut probant Justinus *In Apolog.* I. Clemens Alex. *In Protreptico*, aliique: unde primis Ecclesiæ sæculis Christiani ab idolorum cultoribus vocaban-

bantur athei. Difficilius tamen excusantur ab hoc crimine *Protagoras Abderitanus*, *Diagoras Melius*, *Theodorus Cyrenaicus*, *Evemerus*, de quibus Cicero *Lib.* 1. *de nat. Deor.* Plutarchus *de placit. Philosoph.* Laërtius *de Vit. Philos.* Eusebius *in Præpar. Evang.* Arnobius *contra Gent.* aliique: videntur enim isti, omne numen sustulisse; idque solum dubitari potest, an id dixerint ex animi sententia. Certe eos defendunt *Clemens Alex. Ibid.* Muretus *Lib. X. Var. lection.* Nourry *Apparat. ad Bibl. PP. Lib. I.* Jaquelotius *cont. Baylium*. Videamus ergo 1°. utrum existentia Dei demonstrari possit, 2°. utrum possit a quoqnam invincibiliter ignorari, 3°. utrum sit fidei dogma, 4°. utrum ostendi possit, nonnisi unum esse Deum.

§. I.

Utrum Dei existentia demonstrari possit.

Adv. I. Demonstratio alia est *a priori*, sive per caussam, alia *a posteriori*, sive per effectus. Constat, Dei existentiam non posse demonstrari a priori, sive per caussam, cum Deus a nulla caussa pendeat. Sociniani plures post *Socinum*, *Prælect. Cap.* 2. negant, Dei existentiam ullo modo, etiam a posteriori, demonstrari posse. Eos sequuntur, qui vulgo *Spiritus fortes* dicuntur, sed revera maxime imbecilles sunt, & passionum, vitiorumque omnium servi.

PROPOSITIO I.

Dei existentia potest a posteriori demonstrari.

Prob. I. ex Scriptura. *Job. XII.* 7. *Interroga jumenta, & docebunt te. Ps. XVIII. Cœli enarrant gloriam Dei, & opera manuum ejus annuntiat firmamentum.* Sap. XIII. 1. *Vani sunt omnes homines, in quibus non subest scientia Dei, & de his, quæ videntur bona, non potuerunt intelligere eum, qui est, neque operibus attendentes agnoverunt, quis esset artifex . . . . A magnitudine enim speciei, & creaturæ cognoscibiliter poterit

terit creator horum videri. Rom. I. 20. *Invisibilia enim ipsius a creatura mundi per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque ejus virtus, & divinitas, ita ut sint inexcusabiles*. Ergo etc.

Prob. II. Existentia causæ demonstrari potest ab effectu, qui ab illa necessario pendet. Atqui sunt effectus, nempe creaturæ, quæ non existunt a se, ac proinde necessario pendent a causa, quæ a se existit, nempe Deo. Ergo.

Dices. Nulla inter finitum, atque infinitum proportio est. Atqui omnes, quos videmus, naturæ effectus finiti sunt. Ergo ex iis ens infinitum demonstrari non potest.

℞. 1°. *Dist. mai.* Nulla est proportio naturæ, sive ut ajunt, *entitatis*, *conc.* Nulla est proportio habitudinis, quæ inter effectum, & causam intercedit, *neg.*

℞. 2°. *Dist. min.* Omnes naturæ effectus finiti sunt, si spectetur tantummodo eorum natura, *conc.* Si spectetur eorum productio ex nihilo, *neg.* Licet enim finita sint quæ videmus, eorum tamen productio ex nihilo opus est infinitæ virtutis, ideoque causam arguit infinitam.

PROPOSITIO II.

Dei existentia demonstrari potest argumentis metaphysicis, physicis, & moralibus.

Prob. Indicando breviter argumenta illa, quæ fusius in metaphysica pertractata sunt.

Argumenta metaphysica.

I. Existit aliquid. Hoc negari non potest; si enim eum *Idealistis* negare quis velit ceterarum rerum existentiam, tamen sui ipsius existentiam, nisi sit amens, negare non poterit. Ergo existit aliquod *ens* ab æterno, quod ab alio non pendeat; alioquin *ens*, quod nunc existit, prodiisset ex nihilo absque ulla caussa, quod repugnat. Atqui *ens* ab æterno existens, minimeque ab alio pendens, Deus est; nam *ens* ejusmodi existit

a se,

a se, hoc est in sua ipsius natura rationem habet sufficientem suæ existentiæ, ac proinde est *ens* necessarium, ideoque infinitum, cum nullum *ens* finitum excogitari possit, quod sit necessarium. Ergo &c. Illustrant hoc argumentum *Clarkius*, *Cudwortus*.

II. Omnibus hominibus ab ipsa natura ingenitam esse Dei ideam, Patres docent, & ratio suadet. *Animæ enim a primordio conscientia Dei dos est*, inquit Tertullianus *Lib.* I. *cont. Marcion. cap.* 10. Unde Arnobius *Lib.* 1. *Cont. Gentes*: *Quisquamne est hominum*, inquit, *qui non cum illius principii cognitione diem primæ nativitatis intraverit? cui non sit ingenitum, non affixum, imo ipsi pene in genitalibus matris non impressum, non insitum, esse regem, ac dominum cunctorum, quæcumque sunt, moderatorem* (a)? Primus id negasse videtur Socinus *in prælect. Theol. Cap.* II. quem secuti sunt Worstius *in Not. ad disp. de Deo*, & Episcopius *Instit. Lib.* I. *Cap.* 3. in quorum sententiam miror descendisse quosdam e nostris recentioribus Philosophis, post *Joan. Lokium*, qui ipsam Dei ideam volunt esse adventitiam, sive ortam a rerum sensibilium contemplatione. Atqui quod est ab ipsa natura insitum, falsum esse non potest. Ergo etc. Tractat hoc argumentum *Cartesius in Meditationibus*. Sed demus, ideam Dei esse adventitiam, certe omnes homines ita a natura comparati sunt, ut statim eam ex rerum visibilium contemplatione concipiant. Cum ergo natura ipsa in falsum inclinare non possit, sequitur, veram esse Dei ideam, quæ vel insita est, vel ad quam inclinat, et quodammodo cogit animum ipsa natura.

III. Idipsum Metaphysici demonstrant ex ente contingente, ex idea bonitatis, et veritatis, ex conjunctione animi, & corporis in homine,

(a) Adde *Justinum* Apolog. II. Clementem Alex. *in Protrept.* Nyssenum Orat. V. *Cyprianum de vanit. idol.* Lactantium Lib. II. Instit. Cap. I. Consentiunt ipsi Gentiles Philosophi, *Cicero*, *Plato*, *Plotinus*, *Jamblicus* &c.

Argumenta Physica.

Physica argumenta petuntur 1°. ex admirabili totius universi mole, dispositione, atque ordine. *Quid enim*, inquit Cicero *Lib. II. de Nat. Deor. esse potest tam apertum, tamque perspicuum, cum cælum suspeximus, cælestiaque contemplati sumus, quam esse aliquod Numen præstantissimæ mentis, quo hæc regantur . . . quod qui dubitat, haud sane intelligo, cur non idem, sol sit, an nullus sit, dubitare possit*.

2°. Ex admirabili structura singularum partium universi, in quibus tam stupendus est *mechanismus*, tamque apte singula suis finibus respondent, ut manifestæ insaniæ sit dubitare, utrum illa a sapientissimo artifice sint composita. Hinc Cæsar Vaninus, atheismi accusatus, ut judices falleret, stipulam manu accipiens, *hæc*, inquit, *palea jubet, ut Deum credam*; ut refert testis oculatus Grammondus *Hist. Galliæ Lib. III.* quo testimonio exsufflantur omnia *Petri Baylii* mendacia, qui impiissimi istius athei nescio quam animi fortitudinem sæpe commendat. Hoc argumentum, ex admirabili structura partium Universi petitum, egregie tractant *Niewentitius*, & *Derham*, quibus addi potest etiam P. *Segneri* (*a*).

3°. Ex motu. Cum enim materia ad motum, et quietem sit *indifferens*, profecto quidquid movetur, ab alio moveatur necesse est. Ergo agnosci debet primus motor immotus, mens scilicet infinitæ potentiæ, et sapientiæ; quæ talem, tantumque motum materiæ impresserit, qui ad hoc universum efformandum, et conservandum esset necessarius. Physica hæc argumenta passim adhibent Patres (*b*), et veteres Phylosophi.

Ati-

(*a*) Nievventit. *Traité de l'existence de Dieu*. Derham *Theologie Physique*, Segneri. *L'incredulo senza scusa*.

(b) Athanasius *Lib. cont. Gent.* Nazianzenus *Orat. XXXIV.* Justinus, sive Auctor *Quæst. Græc.* Damascenus *Lib. I De fid. Cap. 3.* Augustinus *Lib. X. Confess. Cap. 6. & Lib. VIII. de Civ. Cap. 6. & al.* Tertullianus *cont. Marcion.* Basilius *Orat. in illud Ap. Attende tibi*. Dio. Chrysost. Epictetus, Simplicius Proclus &c.

Augumenta moralia.

Ex consensu omnium gentium morale argumentum deducitur pro Dei existentia. Ait enim Plutarchus, *Lib. cont. Coloten: Si terram peragraveris, invenies quidem civitates sine muris, sine litteris, sine rege, sine tectis, sine divitiis, sine monetis, sine theatris, sine gymnasiis. Sed civitatem sine templis, sine Deo, sine precibus, sine juramentis, sine oraculis, & quæ sacrificia non offerat, ut bona consequatur, malaque avertat, nemo est, neque fuit umquam, qui viderit.* Idem docet Cicero *Lib. I de Legibus Cap. 8. & alibi*, aliique veteres Philosophi, Historici, et Poëtæ (*a*). Neque audiendi sunt *Lokius*, et *Baylius*, qui aliquas Africæ, et Americæ gentes sine religione repertas asserunt, ut Cafros, Huttentottos, Canarienses, Caraibas, Brasilienses, et sylvestres homines Virginæ, Floridæ, et Canadæ. Constat enim, eos alicujus numinis notitiam, et religionem habuisse, ex testimonio virorum utique doctissimorum, qui eas gentes propius, et diligentius observarunt. Vide hæc testimonia erudite collecta apud P. Moniliam *Lib. Contra Fatalistas in Præfat.* et Patuzium *De futuro impiorum statu cap. 9.* Stat igitur, Dei existentiam communi omnium gentium consensione firmari, si paucos excipias atheos (si modo sint) hac illac dispersos, quasi a natura humana degeneres. Atqui *omni in re consensio omnium gentium vox naturæ putanda est*, ut bene advertit Cicero *Lib. I. Tuscul. Cap. 13.* Nam hæc universalis, et perpetua apud omnes homines persuasio nec præjudiciis, nec calliditati legislatorum tribui potest. Ergo etc.

II. Omnes homines legem naturalem, tamquam cordibus insculptam gerunt; ita ut nullius magisterio edocti, quædam bona, quædam mala esse noscant, imo et

Z 2 post

(a) V. Jacquelot. *Traité de l'existence de Dieu.*

post male facta conscientiæ stimulis agitentur, et supremum malorum vindicem timeant. Atqui hæc notitia nonnisi ab ipsa natura oriri potest. Ergo.

Dices. Si ponamus, Mundum extitisse ab æterno, qualis nunc cernitur, atque in eo homines, animalia, plantas perpetuis generationibus sibi invicem succedentia, jam corruent argumenta omnia metaphysica, physica, et moralia, quibus Dei adstruitur existentia. Atqui talem ab æterno fuisse mundum, nihil habet absurdum. Ergo.

℞. *Neg. min.* Si enim mundus ab æterno est, est utique a se ipso, atque adeo ens necessarium, immutabile, et in omni genere infinitum, et summe perfectum, ideoque Deus. Sed hoc ineptum est, et absurdum. Mundus enim corpus est; corpus autem mutabile, iners, in uno tantum genere perfectum, scilicet extensione, ac mobilitate, ceterum omnes spiritales perfectiones, intellectum, voluntatem etc. respuens. Sed argumenta superius explicata probant, esse ab æterno mentem necessariam, infinitam etc. Accedit, quod in generationibus, sicut & in quocumque motu, absurdus est processus in infinitum, sed semper ad primam aliquam caussam deveniendum est, a qua motus incœperit, ut evidenter ostendit S. Thomas *Lib. 1. cont. Gent. Cap. 13.*

Inst. 1o. Licet mundus in singulis seorsim partibus mutabilis sit, et in pluribus etiam partibus iners, et cogitationis expers; non repugnat tamen ponere, totum simul mundum esse immutabile, et duabus simul proprietatibus præditum, extensione, et cogitatione; ita ut omnes ejus partes, omnesque motus, et ipsæ mentis nostræ cogitationes sint quædam *modificationes* unius, et summi *entis*, quæ quidem est opinio Spinozæ, multorumque veterum philosophorum. Ergo.

℞. *Neg. ant.* Etenim 1°. repugnat, ex partibus natura mutabilibus fieri totum immutabile; cum in proprietatibus *essentialibus*, quod partibus omnibus convenit, idem toti necessario conveniat. 2o. Repugnat, unam, eandemque substantiam extensione, et cogitatione esse præditam, quæ duæ proprietates sese mutuo excludunt, ut Metaphysici demonstrant. 3°. Repugnat, omnes universi motus esse modificationes summi Entis, inde enim fieret,

ret, ut omnia mala physica, et moralia essent modificationes entis summe perfecti, quo quid fingi potest absurdius?

Inst. 2°. Sicut repugnat, uni substantiæ extensionem, et cogitationem convenire, ita repugnat, mundum creatum esse ex nihilo. Ergo cum utrinque sint ambages, satius est hac de re dubitare cum Scepticis.

Resp. Neg. ant. Posito enim ente necessario, intelligente, atque omnipotente, jam non repugnat creatio mundi ex nihilo, ut *Lib. V.* demonstrabimus; aliud enim est, idem simul esse, et non esse, quod repugnat; aliud vero, ut quod non erat, esse incipiat.

Reliquas atheorum objectiones, in metaphysica jam solutas, omittimus.

Scholion.

Quærunt hic Scholastici, utrum hæc propositio: *Deus est*; sit *per se nota*. Propositionem autem per se notam vocant eam, in qua *prædicatum* pertinet ad ipsam *essentiam subjecti*, ut hæc propositio; *homo est rationalis.* Sed rursus propositionem per se notam dividunt in propositionem per se notam *quoad se*, et *quoad nos*. Illam vocant, in qua prædicatum pertinet quidem ad essentiam subjecti, sed hoc a nobis non statim cognoscitur: (quidquid sit de hoc loquendi modo; nam illud est notum quod cognoscitur) hanc vero dicunt esse, in qua nos ex sola nominum notione cognoscimus, prædicatum subjecto convenire, ut est hæc propositio: *totum est majus sua parte*.

His explicatis, omnes fatentur, hanc propositionem: *Deus est*; esse *per se notam quoad se*, cum existentia ad essentiam Dei pertineat: sed utrum sit etiam *quoad nos per se nota*, diputatur. Doctissimus *Estius in I. Diss.III.* §. 4. cum pluribus Thomistis negat, alii affirmant. Nobis *Estii* sententia magis placet; quæ est etiam S. Thomæ *I. P. Q. II. art.* 1.; non enim est per se notum quoad nos, quod demonstratur per *media*, ab ipsis *terminis* distincta; sicut demonstratur Dei existentia per effectus, nempe per creaturas. Fatemur tamen, Dei existentiam esse per se notam quoad nos, si idea Dei in,

intelligatur confuse sub ratione beatitudinis, bonitatis; & veritatis in communi.

Dices: Idea entis summe perfecti necessario existentiam includit, quæ est maxima perfectio, & fundamentum aliarum . . . . ℞. *Dist.* includit existentiam *idealem*, *conc. realem*, *neg.* Hoc est, si cogitas ens summe perfectum, debes illud cogitare ut existens; sed adhuc probare debes, ens hoc summe perfectum, de quo cogitas, revera existere extra mentem, nec esse unam ex ideis, quas mens efformat, nec usquam extra mentem existunt.

§. II.

Utrum Dei existentia possit invincibiliter ignorari.

Adv. I. *Invincibiliter* ignorari dicitur, quod nullo studio, nulla diligentia sciri ne probabiliter quidem potest, nec debet; ut fusius dicemus in Tractatu de Actibus humanis.

II. *Molina*, & *Poncius* asseruerunt, posse hominem in toto vitæ suæ cursu invincibiliter ignorare Deum. Alii docuerunt, hanc ignorantiam in aliquo esse posse saltem ad breve tempus.

PROPOSITIO

Dei existentia a nemine potest etiam brevi tempore invincibiliter ignorari.

Prob. Illud non potest invincibiliter ignorari, quod ex principiis, lumine naturæ notis, ratiocinio facili, ab hominibus etiam rudioribus deducitur. Atqui talis est existentia Dei. Si enim homo utcumque rudis videns ædificium, aut aliud opus affabre elaboratum, in quo singulæ partes suo fini respondent, statim cognoscit, illud a sapiente artifice fuisse compositum, quanto magis videns admirabilem totius universi structuram, atque ordinem, statim concludet, esse Deum, a quo hæc omnia producta, & ordinata sunt? Hinc Apostolus *Rom. I.* vocat *inexcusabiles* eos, qui *non probaverunt Deum habere in notitia.*

Prob.

Prob. II. ex PP. Gregorius M. *Lib. XVII. Moral. cap.* 13. *Omnis homo*, inquit, *eo ipso, quod rationalis est conditus, debet ex ratione colligere, eum, qui se condidit, Deum esse*; Damascenus *Lib. I. Orthod. Fid. cap.* 1. *Notitia Dei omnibus a natura est insita, neque id aliquis ratione utens ignorare potest*. Ergo.

Corollaria.

I. Ergo si qui sunt, qui Deum ignorare videantur, in iis ignorantia hæc est potius impia quædam oblivio, & attentionis defectus, qui ex morum improbitate, atque animo, vitiorum sordibus excæcato, proficiscitur.

II. Merito damnata est ab Alexandro VIII. propositio illa: *Peccatum philosophicum, quantumvis grave, in eo, qui vel ignorat Deum, vel de Deo actu non cogitat, est grave peccatum, sed non est offensa Dei, neque peccatum mortale dissolvens amicitiam Dei, neque æterna pœna dignum.*

Objic. Puer in sylvis, vel quod pejus est, inter barbaros, sylvestres, & atheos homines educatus, postquam ad usum rationis pervenit, aliquo temporis spatio indiget, ut harum vocum; *Deus: existit;* notionem comparet. Ergo illo saltem tempore potest invincibiliter ignorare Deum.

℟. *Dist. ant.* ut comparet hanc notionem sub ratione propria, & distincta *Deitatis*, *conc.* sub ratione confusa primæ causæ improductæ, *neg.* Hoc autem sufficit, ut ignorantia non sit invincibilis.

Inst. Etsi puer ille in primo rationis usu habeat Dei distinctam ideam, tamen aliquo tempore indiget, ut ex creaturis colligat, illum existere. Ergo.

℟. *Neg. ant.* Tam clarum enim est conscientiæ testimonium, tam necessaria connexio creaturæ cum creatore, sive effectus cum causa, ut ne momento quidem temporis possit aliquis carere saltem confusa quadam notitia Dei, si non demonstratione exquisita, at saltem probabili, & conjecturali, quæ sufficit, ut ignorantia invincibilis non sit. Quod si quis voluntarie vitiis, et sceleribus immergatur, ideoque non attendat ad conscientiæ, & creaturarum testimonium, jam culpa sua est.

§. III.

Utrum Dei existentia sit fidei objectum.

Adv. Cum Dei existentiam naturali lumine cognosci posse, imo invincibiliter ignorari non posse, supra docuerimus, merito quæritur, utrum illa ad fidem pertineat; Fides enim est *non apparentium Heb. XI.* 1. Et Thomistæ quidem docent, Dei notitiam non esse dogma fidei, sed *præambulam* fidei in iis, qui sciunt demonstrationes naturales, quibus Dei existentia evincitur. Estius vero *In I. Dist. III.* §. 3. sapienter distinguit in fide certitudinem, & obscuritatem. Si ergo fides ita intelligatur, quatenus utrumque complectitur, fatetur, Dei existentiam non esse *objectum* fidei in iis, qui naturales tenent demonstrationes. Si vero intelligatur *inadæquate* pro sola certitudine objecti, docet, esse objectum fidei in omnibus, sive teneant, sive non teneant demonstrationes naturales; cumque objecti certitudo sit, quæ præcipue attenditur in fide, absolute dicendum esse affirmat, existentiam Dei esse objectum fidei.

PROPOSITIO I.

In iis, qui non capiunt naturales demonstrationes, Dei existentia est objectum fidei.

Prob. I. Apostolus *Heb. XI.* 6. ait; *accedentem ad Deum oportet credere, quia est.* Atqui si hoc non esset verum saltem in iis, qui demonstrationem non capiunt, falsum esset omnino. Ergo.

Prob. II. In iis, qui demonstrationem non capiunt, nihil obstat, quominus existentia Dei sit objectum fidei; possunt enim illi habere hujus objecti certitudinem, & obscuritatem. Ergo.

Dices. Fides est eorum, quæ revelavit Deus. Ergo ante fidem supponenda est notitia existentiæ Dei, qui revelavit; ac proinde hæc notitia ad fidem non pertinet.

℞. *Neg. cons.* Sicut enim Sol est causa, cur videatur lu-

lumen, & alia corpora per lumen illustrata, ita fides est causa, cur cognoscatur Deus, & alia a Deo revelata.

PROPOSITIO II.

Si fides intelligatur prout duo simul complectitur, scilicet certitudinem, & obscuritatem; existentia Dei non est objectum fidei in iis, qui naturales tenent demonstrationes.

Prob. Non potest idem simul esse, & non esse: simul esse evidens, & non evidens. Atqui demonstratio naturalis efficit, ut existentia Dei sit evidens; ergo non potest illa per fidem esse obscura in homine, in quo per demonstrationem naturalem est evidens. Id tamen hoc sensu intelligimus, atque hoc sensu verum esse putamus quod docent vulgo Philosophi, scientiam, fidem, & opinionem non posse simul esse in eodem subjecto de eadem re: si scilicet scientia, et fides sumantur ambo *quoad habitum*, vel ambo *quoad actum*; nam nihil videtur obstare, quominus in eodem subjecto de eadem re sit habitus scientiæ, & actus fidei, vel contra: ac proinde in eo, qui habitu novit demonstrationem existentiæ Dei, sit de eadem re actus fidei.

PROPOSITIO III.

Si fides intelligatur de sola objecti certitudine, innixa divinæ revelationi; Dei existentia est objectum fidei omnibus hominibus; ac proinde absolute dici potest, existentiam Dei esse objectum fidei respectu omnium.

Prob. 1ª. *pars*. I. Apostolus absolute *loc. cit.* de omnibus dicit: *accedentem ad Deum oportet credere quia est*. 2º. Ecclesia ab omnibus Christianis, quantumvis doctis, & ingeniosis, ad Baptismum venientibus, exigit fidem de Dei existentia, eisque recitandum, discendum, & credendum proponit symbolum, in quo primus articulus est: *Credo in Deum*. Ergo.

Prob.

Prob. II. Si fides existentiæ Dei exigeretur ab iis tantum, qui demonstrationem non capiunt, varia sequerentur absurda. Sequeretur enim 1°. Philosophum, ad Christianam religionem accedentem, minori certitudine cognoscere Dei existentiam, quam fidelem indoctum, ille enim eam cognosceret ex ratione, hic ex fide, quæ est certior ratione, quia innititur firmiori momento. 2°. sequeretur, eum, qui existentiam Dei jam credidit ex fide antequam demonstrationem intelligeret, si postea intelligat etiam demonstrationem, amittere eam certitudinem, quam prius habebat, eamque cum minori certitudine commutare. Ergo.

Prob. III. Licet demonstratio existentiæ Dei eam efficiat certam, & evidentem; constat tamen, eam certitudinem, & evidentiam posse adhuc augeri, quia non tanta est, quanta erit in patria per visionem. Sicut ergo per visionem augetur certitudo, & evidentia scientiæ, non destructa ipsa scientia, ita per fidem augetur certitudo ipsius scientiæ; licet non augeatur evidentia, nec per majorem illam certitudinem evidentia scientiæ destruitur.

Prob. 2a. *pars*: Obscuritas, quæ est in rebus fidei subjectis, non producitur ab ipsa fide, sed ab imbecillitate mentis humanæ, non valentis percipere rationes rei revelatæ; ac proinde considerari potest, ut *accidens* ipsius fidei, certitudo vero, ut *essentialis*. Cum ergo omnibus fidelibus insit certitudo fidei de Dei existentia; ex accidenti autem fiat, ut in quibusdam hæc certitudo conjuncta sit cum obscuritate, in aliis cum evidentia; absolute dici debet, existentiam Dei esse objectum fidei. De rebus enim loquimur secundum ea, quæ sunt ipsis *essentialia*, non secundum *accidentalia*.

§. IV.

Unus tantum existit Deus.

Adv. Dei unitatem oppugnarunt 1°. Gentiles, ideo Polytheistæ appellati, qui *creaturæ servientes potius, quam Creatori*, ut loquitur Apostolus *Rom. I. 25.* res innumeras, etiam brutas, & irrationales, imo ipsa homi-

minum vitia pro Diis habuerunt. 2°. Simoniani, Marcionitæ, & Manichæi, duo rerum principia statuentes, bonum, & malum. Quorum historiam hæreticorum erudite prosequitur *Joan. Christophorus Wolphius in libro De Manichæismo ante Manichæos*: 3°. Tritheitæ VI. sæculo, qui, duce *Joanne Philopono*, tres SS. Trinitatis personas tres esse Deos asserebant, qua in re iis præiverant aliquot obscuri nominis hæretici vetustioribus sæculis.

PROPOSITIO.

Unus tantum existit Deus. Est dogma fidei.

Prob. I. ex Scriptura. *Deuteron. VI.* 4. *Audi Israël Dominus Deus noster, Dominus unus est.* Et *Ibid.XXXII.* 39. *Videte, quod ego sim solus, & non sit alius Deus præter me.* Psalm. *XVII. Quis Deus præter Dominum, aut quis Deus præter Deum nostrum?* Et *Joan. XVII.* 3. *Hæc est vita æterna, ut cognoscant te, solum verum Deum.* Et *Ephes. IV.* 5. *Unus Deus & pater omnium, qui est super omnes.* Ergo &c.

Prob. II. ex PP. præsertim priorum sæculorum, qui scribentes contra Gentiles, potius politheismum, quam atheismum impugnarunt, ut *Athenagoras*, *Justinus*, *Minucius Felix*, *Tertullianus*, *Cyprianus*, *Arnobius*, *Lactantius*, *Eusebius*, *Clemens Alex. Augustinus*, & alii (*a*). Eorum loca vide apud Petavium *Lib. I. cap.3*.

Prob. III. *ratione* 1°. Si plures essent Dii, omnes deberent esse a seipsi, ac proinde omnes deberent in hoc genere convenire, distingui vero a se invicem per differentias vel *specificas*, vel *individuas*. Atqui hoc posito, alter non haberet perfectiones alterius, ideoque non

(a) Athenagoras *Legat. pro Christ.* Justinus, vel quivis auctor *Cohort ad Græc. & Lib. de Monarchia*, Minucius *in Octavio*, Tertullianus *in Apolog.* & *Lib. de testim. anim.* Cyprian *Lib de Idolor. vanit.* Arnobius *Lib.II. cont.Gent.* Lactant. *Lib. I. Instit.* & *Lib.De ira Dei*, Clemens Alex. *in Protrept. & Lib.VII.Strom.* Euseb. *Lib.XIII. De Prep Evang.* Augustinus *Lib.6. De Civ.*Cyrillus Alex. *Lib. I. con. Julian.* Athanasius *Lib. cont. Gent. &c.*

non esset ens perfectissimum, & summe bonum, ut patet. Ergo si plures fingerentur Dii, nullus esset Deus. Recte Tertullianus *Lib. I. cont. Marc. cap. 3. Deus* inquit, *si non unus est, non est*.

Idem probatur 2°. ex consensu Gentilium Philosophorum, qui licet exterius falsam populi religionem sequerentur, et *veritatem Dei in injustitia detinerent Rom. I.* 18. tamen unum esse Deum fatebantur. Eorum plura testimonia videre est apud Athenagoram, aliosque supra commemoratos (a), 3°. ex ipso ordine, et structura universi, in quo ita omnia secum apta sunt, atque ad unum finem composita, ut nonnisi ab uno Deo condi, regique potuerint, ut evidenter ostendunt Minucius Felix *in Octavio*, et Athanasius *Lib. cont. Gentiles*; 4°. ex ipso conscientiæ testimonio. Ipsi enim Gentiles in rebus adversis non falsa numina, sed unum Deum invocare consueverunt, *o Deus*, o *bone Deus* &c. quod *Tertullianus* appellat *testimonium animæ naturaliter Christianæ Apolog. cap. XVII. Vide S. Thomam. Lib. I. Cont. Gent.* & *P. I. Summæ*.

Porro contra Manichæos speciatim evincitur, præter unum Deum summe bonum, non posse alium excogitari summe malum. Nam 1°. malum est boni privatio, ac proinde summum malum est privatio cujuscumque boni, ideoque nihil est; si enim est, jam aliquid habet boni, ipsam nempe existentiam. 2°. Si duos fingamus Deos, bonum, & malum; cum sint ambo infiniti, propter æqualem, & contrariam utriusque vim, vel neuter quidquam posset efficere, ideoque nec esset omnipotens, nec Deus; vel si alter, altero invito, potestatem suam in alterius opera exerceret, uterque imbecillus est, ideoque nec esset Deus. Ergo &c. Vide hæc fusius apud Natalem *Hist. Eccl. Sæc. II. Dissert. XVI.*

Sol-

(a) *Vid. Huetium in Alnetanis Lib. II. Cap.* 2. & Pfannerum *in Systëm. Theologiæ Gentil. Purioris Cap.* 2. §. 9.

Solvuntur objecta.

Objic. I. *Psalm. LXXXI. Deus stetit in Synagoga Deorum.* Et Apostolus *I. Cor. VIII. 5. Siquidem*, inquit, *sunt Dii multi. & Domini multi.* Ergo etc.

℟. *Neg. conf.* In Psalmis enim, aliisque Scripturæ locis Dii appellantur homines, in quibus divina potestas elucet. *Ego dixi Dii estis, & filii Excelsi omnes; vos autem sicut homines moriemini.* Apostolus vero loquitur de falsa Gentilium opinione; ait enim: *Sunt qui dicuntur Dii, sive in cælo, sive in terra; siquidem sunt Dii multi, & Domini multi; nobis autem unus est Deus.*

Inst. Scriptura Deos gentium agnoscit, ut veros dominos earum regionum, in quibus colebantur. Ait enim *Jephte* Ammonitis *Judic. XI. 24. Nonne ea, quæ possidet Chamos Deus tuus, tibi jure debentur? Quæ autem Deus noster victor obtinuit, in nostram cedent possessionem.* Ergo etc.

℟. *Neg. ant.* Verba enim *Jephte* dicta sunt *ad hominem* contra Ammonitas, qui falsa Gentilium opinione putabant, unicuique genti peculiarem præesse Deum. Ex quo principio, licet falso, sed ab adversariis recepto, recte arguit *Jephte*: Sicut vos defenditis regiones vestras, quas dicitis a *Chamos* possideri, ita nos defendimus regiones, quas nobis Deus noster jure belli per admirabiles victorias concessit, quasque tot annorum possessione præscripsimus.

Objic. II. Negari non potest, multa esse in mundo mala. Ergo agnoscendum est primum aliquod mali principium; quod cum non possit esse Deus bonus, duo rerum principia ponenda sunt, bonum, & malum; id est duo Dii.

℟. *Dist. ant.* Mala existunt improprie, tamquam aliquid *negativum*, sive tamquam privatio boni, quod supponunt ante se, *conc.* Existunt proprie, tamquam aliquid *positivum*, *neg.* Quare *neg. conf.* Cum enim malum nihil aliud sit, nisi boni privatio, vel negatio, ejus prima causa non est efficiens, sed deficiens. Ita voluntas creata, cum non sit summe perfecta, potest a sum-

summo bono deficere, atque ita peccare. Dixi autem generatim, mala improprie existere, tamquam aliquid negativum, quod convenit malis moralibus, quæ proprie mala sunt; mala enim physica, quæ positive existunt, non sunt vere mala, sed bona quædam, quæ quia displicent iis, qui summum bonum non amant, a quo ista fiunt, dici solent mala; cum revera bona sint, quibus utitur Deus vel ad puniendos malos, vel ad servandum ordinem universi.

Inst. Si unus esset Deus, isque summe bonus, non permitteret mala moralia, seu non permitteret, creatas voluntates a summo bono deficere; quod utique facere posset, salva earum libertate per gratiam, quam Theologi appellant efficacem. Ergo.

℞. *Dist. ant.* Non permitteret mala moralia, si non esset adeo sapiens, omnipotens, & bonus, ut sciret etiam, & posset bona facere de malis, *conc.* Secus, *neg.* *Deus omnipotens*, inquit Augustinus *Enchir. Cap.* 11. *nullo modo fineret mali aliquid esse in operibus suis, nisi usque adeo esset omnipotens, & bonus, ut bene faceret etiam de malis.* Bona autem, quæ Deus e malis eruit, quædam hic videntur a nobis, ut exaltatio Josephi ex invidia fratrum, constantia martyrum ex persecutione tyrannorum: quædam vero pertinent ad inscrutabilia judicia Dei, & videbuntur in patria, ubi clare intuebimur in Deo ipso rationes æternas, quibus ipse universum gubernat.

Objic. III. Tres sunt in Deo personæ. Ergo tres Dii.

℞. *Neg. cons.* Ut enim essent tres Dii, tres etiam deberent esse naturæ divinæ. Et in rebus quidem creatis, quæ finitæ sunt, ubi plures sunt personæ, plures etiam naturæ sunt, quia una persona omnem exhaurit modum, quo natura una potest existere. Non ita autem se res habet in natura infinita, quæ licet una, tribus tamen modis subsistit. Sed de hoc plenius in *Lib. seq.* ubi dicemus de Trinitate.

CAP.

C A P. II.

De natura, sive essentia Dei.

Adv. I. **E***Unomius*, teste Theodoreto, *Lib. IV. Haret. Fab. Cap.* 3. jactabat, se nosse Dei naturam, non secus ac eam novit ipse Deus.

II. Catholici omnes docent, Dei naturam, sive essentiam hic a nobis ignorari. Si enim rerum creatarum naturæ, quæ finitæ sunt, mentis nostræ aciem fugiunt, multo magis natura Infiniti.

III. Nihilominus cum varias Dei proprietates, sive attributa per revelationem simul, & rationem noscamus, quæ quidem proprietates in Deo sunt unum simplicissimum ens, sed a nobis singillatim considerantur, quia non possumus eas omnes uno simul mentis intuitu complecti, ideo quærimus, quænam inter Dei proprietates sit prima, ex qua ceteræ, nostro intelligendi modo, tamquam ex radice manant, quamque Dei naturam, sive essentiam appellamus.

IV. *Scotistæ* proprietatem illam, quam inquirimus, volunt esse *infinitatem radicalem*, ut ajunt: Nominales *infinitatem actualem*, seu cumulum omnium perfectionum: Thomistæ *intellectionem actualem*: reliqui passim Theologi *esse ens a se*, quam sententiam illustrat, ac tuetur *Petavius*, quem sequuntur *Berti*, *Tournely*, *Boucat*, *Lodovicus Habert*, *Jueninus*, aliique Theologi. Nomine autem *Entis a se* non intelligunt ens aliquod limitatum, sed *ipsum esse* non limitatum, aut circumscriptum in aliquo peculiari genere, sed complectens quidquid *entis* nomine significari potest.

P R O P O S I T I O I.

Dei natura, sive essentia non potest hic a nobis naturaliter cognosci. Est dogma fidei.

Prob. I. *ex Scriptura. Eccli XLIII.* 35. *Quis videbit eum, & enarrabit?* Et *Isaiæ XLV.* 15. *Vere tu es Deus absconditus.* I. *Tim. VI.* 16. Lucem inhabitat inaccessibilem. Ergo. *Prob.*

Prob. II. *ex* PP. Auctor Libri *De Trinitate* inter opera *Tertulliani Cap.* 7. *Id quod est* (Deus), inquit, *secundum id quod est, nec humano sermone dici, nec humanis auribus percipi, nec humanis sensibus colligi potest*. Vide etiam Patres, qui contra *Eunomium* scripserunt, præcipue Gregorium *Naz. Orat. XXXIV.* & Basilium *Lib. II. cont. Eunom.* Et generatim docent Patres, quid non sit Deus, posse intelligi, at quid sit, intelligi non posse. Unde Augustinus *in Psalm. LXXXV. n.* 12. *Intendat charitas vestra: Deus ineffabilis est; facilius dicimus quid non sit, quam quid sit . . . . . Quæris quid sit? quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit*. Quod & agnoverunt gentiles Philosophi. Ammonius *in Categor. Aristot. Cum Timæum interrogasset Socrates: quid est Deus? respondit ille: quid non sit scio, quid sit autem, nescio*.

Prob. III. ratione. Natura Dei est simul simplicissima, & infinita; at quod est infinitum, non potest mens naturaliter uno, & simplici actu, ut est in se, cognoscere. Ergo.

Corollarium.

Hinc sequitur, Deum esse ineffabilem, hoc est, nullo nomine ejus essentiam, prout est in se, clare designari. Hinc *Prov. XXX.* 4. *Quod nomen est ejus, & quod nomen filii ejus, si nosti?* Et Justinus *in Cohortat. ad gent. Fieri non potest, ut proprium aliquod Deo nomen attribuatur*. Vide alia PP. & Philosophorum testimonia apud *Thomassinum Lib. VI. Theol. dogm. cap.* 5. *Petavium Lib. VIII. cap.* 6. & *Huetium in Alnetanis*. Habent quidem Hebræi decem Dei nomina, quorum præcipua sunt, 1°. יהוה *Jehova* nomen τετραγραμματον quod soli Deo tribuitur in Scripturis, ab eoque pronunciando Hebræi abstinent, imo veram ejus pronunciationem ignorant. Patres, et linguæ Hebraicæ periti varie pronunciant, communiter tamen post *Petrum Galatinum* dicunt *Jehova*, *Qui est*. 2°. אדני *Adonai* Dominus. 3°. אלהים *Eloim* Princeps, Judex. Sed hæc nomina, et alia apud varias nationes usurpata, ut

Deus

Θεος apud Græcos, apud Latinos *Deus*, essentiam Dei, non prout in se est, sed prout a nobis intelligitur, exprimunt. Vide de variis Dei nominibus Petavium *Lib. VIII. cap. 9.* Angelum Caninium *de Loc. Hebraic. cap. 2.* et alios.

PROPOSITIO II.

Infinitas sive radicalis, sive actualis non est primum attributum, quod in Deo mente concipimus, quodq. essentiam vocamus.

Prob. 1°. Illud non est primum Dei attributum, quod ab alio fluere intelligimus; atqui infinitatem ab alio fluere intelligimus, nempe ab *existentia a se*. Ideo enim Deus est infinitus, quia a se existit, ideoque ens necessarium est, atque a nullo ejus essentia limitari, et circumscribi potest. Ergo.

2°. *Infinitas* est modus existendi; atqui modus existendi non potest constituere rei essentiam, unde ait Titus Bostrensis *Lib. 1. cont. Manich. Esse prius quodammodo est cogitatione, quam talem esse.* Ergo.

PROPOSITIO III.

Intellectio non constituit Dei essentiam.

Prob. I. Intellectio vel pro facultate intelligendi ponitur, vel pro ipso actu intelligendi. Atqui neutro modo posita constituit Dei essentiam. Essentia enim debet esse prima in re, et radix omnium rei proprietatum. Atqui intellectio, utrovis modo accepta, non est prima, quæ mente concipitur, nec est radix omnium Dei attributorum. Non quidem est prima, quæ mente concipitur in Deo; nam prius est esse, quam facultatem habere intelligendi, aut actu intelligere, quippe facultas operandi, et ipsa operatio sequitur naturam, a qua promanat. Nec ab ipsa intellectione fluunt reliquæ Dei proprietates; nam non idcirco Deus mente concipitur omnipotens, aut misericors, quia est intelligens. Ergo.

Prob. II. Idipsum insinuant Scriptura, et Patres,

Scriptura quidem; nam *Job. XII. 13.* dicitur: *Apud ipsum est sapientia, & fortitudo: ipse habet consilium, & intelligentiam*, ubi sapientia, et intelligentia, non fecus ac omnipotentia describuntur tamquam proprietates, quarum subjectum est Deus, ac proinde adjiciuntur, et afficiunt nostro intelligendi modo essentiam divinam. Ex Patribus vero satis est citare Chrysostomum *Orat. I. de Incomprehensib. Dei nat. Non a sapientia*, inquit, *substantia, sed a substantia sapientia est*.

Objectiones Scotistarum, et Thomistarum satis multas omittimus, ut in gravioribus postea possimus esse copiosiores. Pauca ista, quæ diximus, sufficiunt, ut non omnino Scholarum morem contemsisse videamur.

PROPOSITIO IV.

Essentia Dei, seu primum, quod in Deo mente concipimus, attributum est esse a se.

Prob. I. ex Scriptura. Ipse Deus *Exod. III. 14.* a Moyse interrogatus; quodnam esset nomen ejus, respondit: *Ego sum qui sum sic dices filiis Israël: qui est misit me ad vos*. Et *Job. XXIII. 13.* de Deo ait: *Ipse solus est*. Sic et in Apocalypsi legitur *Cap. I. 4. Gratia vobis ab eo, qui est, & qui erat, & qui venturus est.* Quibus verbis existentia dicitur ita Dei propria, ut ipsa sit nomen ejus (quod utique ad designandam rei essentiam, quantum intelligi a nobis potest, imponitur) eumque a creaturis distinguat. Atqui existentia, quæ est Dei propria, est existentia a se, quia creaturis etiam convenit existentia, sed ab alio pendens. Ergo.

Prob. II. ex PP. Hilarius *Lib. I. de Trin. n. 5.* in ea verba exodi: *Ego sum, qui sum. Admiratus sum*, inquit, *tam absolutam significationem, quæ naturæ Divinæ incomprehensibilem cognitionem aptissimo ad intelligentiam humanam sermone loqueretur. Non enim aliquid magis proprium Dei, quam esse intelligitur; quia idipsum, quod est, neque desinentis est aliquando, neque cœpti*: scilicet verbum *est* significat esse necessarium, & æternum, sive quod a se existit; cum creaturæ, quæ existunt ab alio, dicantur non esse *Job. loc. cit.* In eamdem sententen-

tentiam loquuntur Justinus *in Exhort. ad Græcos*, Clemens Alex. *Lib.* 1. *Pædagogi cap.* 8. Ambrosius *in Psalm XLIII.* Epiphanius *Hæres. LXIX. n.* 7. aliique (a).

Prob. III. *ratione*. *Esse a se* est primum, quod in Deo mente concipimus, & ex quo tamquam ex radice cæteræ proprietates prodire intelliguntur. Est quidem primum; nam quodcumque de Deo cogites, superadditur *esse a se*; prius est enim *esse a se* (nostro intelligendi modo) quam esse sapientem, potentem, justum, &c. Est vero veluti radix, a qua cæteræ proprietates prodire intelliguntur, quia ex eo quod Deus est ens a se, sequitur, eum esse ens necessarium: & ex quo est ens necessarium, sequitur, eum esse infinitum, cum nullum ens finitum fingi possit necessarium, denique ex quo est ens infinitum, sequitur, eum omnes alias habere proprietates, quia si vel una careret, jam non esset infinitus. Ergo.

2°. Illud est essentia Dei, quod Deum ab omnibus aliis entibus distinguit; nam idem est *constitutivum*, & *distinctivum*, ut Scholæ loquuntur. Atqui *esse a se* distinguit Deum 1°. ab omnibus creaturis, quarum essentia est, ut sint ab alio, tamquam a causa, 2°. distinguit *virtualiter* essentiam divinam ab ipsis attributis divinis, quæ sunt ab alio, scilicet ab essentia divina, tamquam ab radice. Ergo. Hinc Græci nonnulli Philosophi Dei naturam in eo ponunt, ut sit. Ita Plato *in Timæo*. Plutarchus *Libro De ει apud Delphos*, *Plotinus*, *Numenius*, &c.

Diluuntur Objecta,

Objic. I. Si essentia divina constitueretur in eo, quod est a se, Filius, & Spiritus Sanctus non essent Deus; nam

A a 2

(a) Hieronymus *in Cap. III. ad Ephes.* Augustin. *Tract. XXXVIII. in Joan. & al.* Auctor *lib. de Cognitione veræ vitæ. Cap.* 7. *Tom. IX. Opp. August.* Nazianzenus *Orat. XXXVI.* Dionysius *Lib. de Div. nom. Cap.* 5. Bernardus *Lib.* 1. *de Consid. Cap.* 6.

nam Filius, & Spiritus Sanctus sunt ab alio. Falsum consequens; ergo & antecedens.

℞. *Neg. seq. maj. Ad confirm. Dist. ant.* Filius, & Spiritus Sanctus sunt ab alio tamquam a causa, *neg.* sunt ab alio tamquam a principio, *subdist.* ratione personæ, *conc.* ratione naturæ, *neg.* Cum igitur Pater generat Filium, ei communicat eamdem *numero* naturam divinam, quæ nec gignit, nec gignitur, ideoque sicut natura Patris est a se, ita & natura Filii, quæ eadem numero est. *Persona* quidem Filii producitur, & est a Patre non tamquam a causa, a qua pendeat, sed tamquam a principio, cum quo ejusdem est naturæ. Idem dicas de processione Spiritus S. a Patre, & Filio. Quod autem persona Filii, & Spiritus S. est ab alio tamquam a principio, non destruit, sed magis confirmat sententiam nostram, quia ex hoc patet, *esse a se*, ita esse proprium essentiæ divinæ, ut eam *virtute* distinguat ab ipsis *personalitatibus*, ut loquuntur Scholastici, quæ sunt ab alio tamquam a principio.

Objic. II. Essentia Dei constituenda est in aliquo Dei attributo perfectissimo. Atqui perfectius est esse intelligens, infinitum &c. quam simpliciter esse a se. Ergo.

℞. *Dist. maj.* constituenda est in aliquo perfectissimo, quod sit primum, & radix ceterorum attributorum, *conc.* Secus, *neg. Nego* etiam *min.* Nam nomine entis a se intelligimus *ipsum esse* non limitatum in aliqua essentiæ specie, sed omnes vel *formaliter*, vel *eminenter* continens. Hinc Damascenus *Lib. IV. Cap. 12. Videtur*, inquit, *omnium, quæ de Deo dicuntur, nominum maxime proprium* Ens, *sicut Moysi respondens in monte dixit: Dic filiis Israel: Qui est misit me. Totum enim in seipso comprehendens, habet esse, velut quoddam essentiæ pelagus infinitum, & interminatum.*

Inst. Ens est genus remotissimum, ac supremum, quod non naturales rei proprietates explicat. Atqui essentia rei cujuslibet definiri debet per proximum genus, unde male homo definiretur *ens rationale*, recte vero *animal rationale*. Ergo Dei natura definiri non debet *ens a se*, sed *intelligens, ac vivens a se*.

℞. *Dist. maj.* Si nomen entis adhibeatur ad significandum aliquid finitum, ac terminatum, *conc.* Si adhi-

bea-

beatur ad significandum *ipsum esse* infinitum, ac interminatum, complectens quidquid entis nomine significari potest, *&c.*

Scholion.

Quia nomen *entis* alio sensu Deo attribuitur, ac creaturis, ideo Patres sæpe docent, *essentiæ*, *substantiæ*, *ουσιας* nomina Deo non convenire, non quia non sit ens, ac substantia, sed quia non sit eo sensu, quo ista nomina passim usurpamus, sed supra essentiam, & supra substantiam, ut *Dionysius*, *Damascenus*, aliique docent. *Substantia in illo non est vere substantia, sed ultra substantiam*, inquit Boëtius *Lib. de Trin.*

Corollarium.

Quoniam igitur solus Deus est a se, ceterarum autem rerum natura est esse ab alio, hinc sequitur, creaturas omnes ita a Deo pendere, ut radios a sole, cujus influxus si vel uno momento cessaverit, evanescunt. Quicquid igitur videmus, sentimus, aut etiam patimur, a Deo est, qui omnia per creaturas operatur, excepto peccato; ac proinde in omnibus semper Dei majestatem potentiam, sapientiam revereri debemus.

C A P. III.

De divinis attributis generatim.

Adv. I. Attributa a Theologis dicuntur perfectiones, quæ essentiæ jam constitutæ superaddi, ab eaque tamquam ab radice prodire intelliguntur: quæque Græci Patres, ut Gregorius Nyss. *Lib. II. cont. Eunom.* *αξιωματα*, *ιδιοτητας*, *νοηματα*: Latini, ut Tertullianus *Lib. I. cont. Marc.* proprietates appellant. Licet enim omnia in Deo sint unum, tamen mens nostra, non valens uno simul intuitu complecti omnia, quæ revelatione, vel ratione de Deo cognoscit, ea veluti per partes contemplatur, atque ideo quædam statuit tamquam constituentia ipsius essentiam, quædam vero ab

 essen-

essentia ipsa prodeuntia: quod non est tantummodo Scholasticorum commentum, sed a Patribus etiam usurpatum. Ait enim Chrysostomus *Homil. LXXIV. in ea verba Joan XIV. 8. Domine ostende nobis Patrem: Videamus quid Philippus videre quærat, num sapientiam Patris? num ejus bonitatem? minime, sed quid sit Deus, ipsam substantiam.*

II. Dei attributa alia *absoluta* sunt, alia *relativa*. Absoluta dicuntur, quæ ad ipsam pertinent Dei naturam, communiaque sunt tribus personis, nec significant relationem ad aliud, ut omnipotentia, sapientia &c. Ea rursus dividuntur in affirmantia, quæ aliquam perfectionem Deo tribuunt, ut justitia, sapientia; & negantia, quæ aliquam imperfectionem Deo negant, ut *infinitas*, *immensitas*. Hæc negantia attributa melius explicant quæ cogitamus de Deo, de quo facilius dicimus, quid non sit, quam quid sit, ut supra diximus. Vide etiam Dionysium *De Myst. Theol. cap. 2. & de Cælesti Hierarch. cap.* 2. Relativa attributa sunt, quæ explicant relationem ad aliud. Eaque iterum dividuntur in relativa *ad intra*, et *ad extra*. Illa sunt, quibus tres divinæ personæ intra ipsam Dei essentiam ad se mutuo referuntur, ut Paternitas, Filiatio, Spiratio; ista vero, quibus designatur creaturarum ad Deum relatio, sive habitudo, ac subjectio, qua ab illo pendent, tamquam effectus a causa, ut esse creatorem, dominum, provisorem.

III. De attributis ergo divinis quæritur, quomodo inter se, et ab essentia divina distinguantur. Distinctio primum duplex est, alia *realis*, alia *rationis*. Realis est quæ, etiam nemine cogitante, intercedit inter res duas; eaque rursus triplex, *major*, *minor*, et *formalis*. Distinctio *realis major* est, quæ intercedit inter duas res vel separatas, ut Petrus, et Paulus, vel separabiles, ut anima, et corpus, vel per relationem oppositas, ut in divinis Pater, et Filius. *Realis minor*, quæ et *modalis* dicitur, intercedit inter rem, et modum ab ipsa re separabilem, ut inter hominem, et ejus sapientiam. *Formalis*, quæ et *Scotistica* dicitur, invecta est a *Scoto* inter varia rei attributa, quæ etsi unam habeant existentiam, diversam tamen habent formam, seu naturam,

ac

ac definitionem, ut justitia, et misericordia. Distinctio *rationis* est, quæ non est in re, sed fit cogitatione mentis nostræ, eaque iterum duplex vulgo statuitur in Scholis: altera dicitur *rationis ratiocinantis*, alia *rationis ratiocinatæ*. Illa fit cogitatione sine fundamento in re, ut si quis cogitatione distingueret Simonem, Petrum, et Cephan; ista e contrario cum fundamento in re, cum scilicet res una multis æquivalet. Hæc distinctio, si in ipsa re consideretur, dicitur distinctio *virtualis*.

IV. His explicatis, *Aëtius*, et *Eunomius* Ariani nullam inter Dei attributa distinctionem ne *rationis* quidem esse docebant. Ex quo inferebant, Verbum non esse Deum, quia cum esse *ingenitum*, quod est Patris attributum, nulla ratione ab essentia divina distingui posset, cumq. Filius non sit ingenitus, concludebant, illum non esse Deum. Vide Basilium. *Lib. I. cont. Eunom.* Gregorium *Nyss. Lib. I. cont. eund.* Epiphanium *Hæres LXXVI.* Ab hoc errore non multum recedere visi sunt *Nominales* Scholastici, qui duce *Guillelmo Okam* solam rationis ratiocinantis distinctionem in divinis agnoscunt, sive solam distinctionem nominum.

V. E contrario *Theodorus* Mopsuestenus, teste Leontio Byzantino *Lib. III. cont. Nestor.* divinam essentiam ab attributis reapse distingui opinatus est; quem errorem deinde secutus est *Gilbertus Porretanus* Pictaviensis Episcopus medio circiter XII. Sæculo, at damnatum in Concilio Rhemensi ejuravit. Rem narrant Bernardus, acer ejus adversarius *Serm. LXXX.* in *Cant.* Otho Frisingensis *Lib. I. Hist.* In eundem scopulum impegit Gregorius Palamas Episcopus Thessalonicensis Sæc.XIV. novam distinctionem commini scens inter essentiam Dei, ejusque increatam ενεργειαν, sive operationem, acriter confutatus a *Barlaamo* Episcopo Hieracensi, et *Gregorio Acyndino* (a). Nec multum a Gilberti sententia recessit Scotus cum sua formali distinctione.

A a 4 VI. Non

(a) Vide hæc apud Leonem Allatium *De Ecclesiæ Occid. atq. Orient. perpetua consens. Lib. II. cap. 7.* Multa etiam de his habet Dupinus in Biblioth. Sæc. XIV.

VI. Non satis constat inter eruditos, utrum *Gilbertus* distinctionem realem agnoverit inter essentiam, et omnia Dei attributa, itemque inter ipsa invicem attributa; an vero solum inter essentiam, et attributa relativa, seu inter essentiam, et personas divinas. Petavius *Lib. I. de Deo Cap.* 8. aliique passim priorem sententiam sequuntur, et probant ex verbis *Bernardi*. *Vasquez Disp. CXVI. in* 1. *p. cap.* 2. et *Frassen* posteriorem sententiam probant ex *Othone Frisingensi*, quem tamen constat, fuisse in *Gilbertum* paulo propensiorem, et morti proximum, quæ pro *Gilberto* scripserat, Ecclesiæ judicio subjecisse, ut *Radevicus* ejus *Continuator Lib. II. Cap.* 11. memoriæ prodidit.

PROPOSITIO I.

Nulla est agnoscenda in Deo realis distinctio, neque inter essentiam, & attributa, neque inter ipsa invicem attributa. Est fidei dogma.

Prob. I. *Ex Scriptura*. Ea, quæ de se invicem prædicantur, non sunt reapse distincta. Atqui in Scripturis essentia, et attributa divina de se invicem prædicantur. *Prov. VIII.* 12. Deus dicitur sapientia. *Ego sapientia habito in consilio*. Et *Joan. XIV.* 6. *Ego sum via, veritas, & vita*. Ergo etc.

Prob. II. *ex Patribus*. 1°. Basilius *Lib. I. cont. Eunom.* et Gregorius *Nyssen. Lib. XII. cont. eundem* docent, Dei attributa mente solum, sive κατ'ἐπίνοιαν distingui. 2°. Augustinus *Lib. V. de Trin. Cap.* 10. *Deus*, inquit, *non ea magnitudine magnus est, quæ non est, quod est ipse, ut quasi particeps ejus sit Deus, cum magnus est; alioquin illa erit major magnitudo, quam Deus. Deo autem non est aliquid majus. Ea igitur magnitudine magnus est, qua est ipse eadem magnitudo. Et ideo sicut non dicimus tres essentias, sic nec tres magnitudines. Hoc est enim Deo esse, quod magnum esse . . . . quia ipse sua est magnitudo. Hoc & de bonitate, & de æternitate, & de omnipotentia Dei dictum sit, omnibusque omnino prædicamentis, quæ de eo possunt pronunciari*. 3°. Idem docent Fulgentius

Resp.

Resp. ad Ferrand. Epist. XIV. Gregorius M. *Lib. XVI. Moral. cap.* 43. Isidorus Hispal. *Lib. I. de summo bono Cap. I.* Anselmus *Monolog. Cap. XVII.* et præcipue Bernardus *Lib. V. de Consid. Cap.* 7. et *Serm. LXXX. in Cantic.*

Prob. III. ex Conciliis. Damnatus enim est hic error 1°. in Concilio Rhemensi coram ipso *Eugenio III.* 2°. in Concilio Lateranensi IV. sub *Innoc. III.* in quo damnatus est error Abbatis Johachim, de quo suus erit in sequenti Libro dicendi locus, atque expresse definitum, in Deo Trinitatem esse; non quaternitatem, quæ quidem quaternitas sine dubio ponitur, si essentia ab attributis relativis reapse distinguitur. 3°. denique in Concilio Florentino, ubi inter omnes Græcos, Latinosque convenit, in Deo *omnia esse unum, & idem, ubi non obviat relationis oppositio*, qualis est *ex. gr.* inter Patrem, et Filium.

Prob. IV. ex Theologicis rationibus, quas profert Bernardus *loc. cit.* contra *Gilbertum*. 1°. Si divinitas *ex. gr.* non esset Deus, sed a Deo distincta, vel esset major, vel minor, vel æqualis Deo. At non potest esse major, nihil enim Deo majus est; non minor, cum ipsa constituat Deum; non æqualis, quia nihil est a Deo distinctum, quod Deo possit æquari, alias essent duo summa bona, quod repugnat. Idem dicas de bonitate, sapientia, omnipotentia, cæterisque attributis. Ergo.

2°. Deo nihil melius, et perfectius excogitari potest. Posset autem aliquid excogitari perfectius, si ejus attributa distinguerentur ab essentia, aut a se invicem; nam posset excogitari ens simplicius, in quo nulla esset attributorum distinctio. Ergo.

Corollarium.

Ergo cum sententia Gilberti rejicienda est etiam *formalis* distinctio Scoti. Quæ enim *formaliter* distinguuntur, habent formas, seu naturas distinctas. Sed quæ naturas habent distinctas, distinguuntur reipsa. Ergo si removenda est a divinis distinctio realis, etiam formalis removenda est.

Sol-

Solvuntur objectiones.

Objic. I. Patres docent, distingui essentiam Dei ab attributis præsertim relativis. Ita Augustinus *Lib. VII. de Trin. Cap.* 4. *Deo Patri*, inquit, *aliud est, quod Deus sit, aliud, quod Pater sit, quia Deus dicitur ad se, Pater ad alium.* Et Nazianzenus *Orat. XXXI. Quid? an etiam immortalitas, innocentia, & immutabilitas essentia Dei sunt?* Ergo.

℞. *Dist. ant.* Docent distingui *virtute*, et per mentem, sive *ratione ratiocinata, conc.* Distingui reipsa, sive *realiter*, *neg.* Idem enim *Augustinus*, aliique Patres *locis sup. cit.* omnem realem distinctionem prorsus a Deo removent. Patet autem responsionis nostræ veritas ex eorumdem Patrum scopo. Agebant enim contra Eunomianos, qui distinctionem *rationis* præfracte negabant. Unde inquit Basilius *Lib. I. cont. Eunom. Cum Deus unum sit secundum subjectum, sitque una substantia simplex, & non composita; alias aliter seipse nominat, diversas appellationes inter se ratione diffidentes sibi ipse accommodans.*

Inst. Chrysostomus *loc. sup. cit.* docet, Philippum non petiisse a Christo, ut videret sapientiam, aut bonitatem Patris, sed ipsam substantiam. Ergo distinguit attributa ab essentia.

℞. *Dist. ant.* Non petiit videre sapientiam, aut bonitatem, qualis imperfecte cognoscitur per creaturas, *conc.* Non petiit videre sapientiam, aut bonitatem Patris, ut in se est, *neg.* Si quis enim sapientiam, aut bonitatem Dei clare, ut in se est, intueretur, is ipsam videret Dei substantiam, a qua reipsa non distinguitur sapientia, sicut & cetera attributa. Sed quia mens nostra ex creaturis quædam Dei attributa imperfecte cognoscit, hoc est, non cognoscit ut sunt in se ipsis omnia unum infinitum, sed sincillatim, & per partes, idcirco qui Dei attributa ex creaturis cognoscit, non idcirco Dei essentiam videt.

Objic. II. Una eademque simplicissima res non potest simul communicari, et non communicari; hoc enim contradictionem involvit. Atqui essentia divina per genera-

nerationem a Patre communicatur Filio, non communicatur autem *paternitas*, ut in sequenti libro docebimus. Ergo essentia divina, & Paternitas reipsa distinguuntur.

℞. *Dist. maj* Non potest una, ac simplicissima res communicari, & non communicari eadem ratione, sive *sub eodem respectu*, *conc* Id enim contradictionem implicat. *Sub diverso respectu*, *neg*. Cum igitur res una sub variis rationibus, ac respectibus considerari potest, ideoque rebus multis a se invicem distinctis æquivalet, non repugnat, communicari uno respectu, non autem alio. Ceterum cum paternitas ab essentia reipsa non distinguatur, paternitas ipsa in Filio est per *circuminsessionem*, de qua Libro sequenti dicemus.

Objic. III. Quæ non distinguuntur ab uno tertio, non distinguuntur inter se. Ergo si relationes divinæ non distinguerentur reipsa ab essentia divina, non distinguerentur inter se; quod tamen falsum est.

℞. *Dist. ant*. Quæ non distinguuntur ab uno tertio, non distinguuntur inter se; in eo, in quo a tertio non distinguuntur, *conc*. In aliis, *neg*. Porro relationes divinæ sunt eadem inter se in essentia divina, quæ tribus personis communis est, et a qua relationes reipsa non distinguuntur. Non sunt eadem inter se in *personalitate*, in qua sibi invicem opponuntur.

Objic. IV. *cum Scoto*. Quorum definitiones sunt diversæ, eorum forma diversa est, ac distincta. Atqui definitione justitiæ, & misericordiæ Dei diversæ sunt, imo & contrariæ. Ergo.

℞. *Dist. maj*. Si definitiones explicant res, prout in se sunt, *conc*. Si eas explicent, prout imperfecte cognoscuntur a nobis, *neg*. Definitiones itaque justitiæ, misericordiæ, aliorumque Dei attributorum non explicant ea attributa, prout in Deo sunt. Nam in Deo justitia, & misericordia unum sunt, a nobis vero mente concipiuntur separatim, cum non possimus omnia simul Dei attributa cognoscere.

PRO.

PROPOSITIO II.

Agnoscenda est in Deo virtualis distinctio inter essentiam, & attributa, & inter ipsa invicem attributa.

Prob. I. Scriptura sæpe varia Dei attributa nobis exponit, cum scilicet Deum fortem, justum, misericordem, sapientem vocat. Ergo est in Deo fundamentum ista omnia cogitatione distinguendi. Quamvis enim hæc attributa in Deo unum sint, tamen cum diversos producant effectus, qui a causis reapse distinctis produci solent, unde inquit Augustinus *Lib. XV. De Trin. Cap.* 17. *In Deo Unum aliquid est, quod omnia valet*; sunt utique virtute multiplicia.

Prob. II. *Ex PP.* Basilius *Lib. II. cont. Eunom. Quomodo*, inquit, *ridiculum non est, creandi facultatem substantiam esse dicere, aut etiam providentiam, aut similiter præscientiam rursum substantiam esse, & uno verbo omnem actionem substantiam putare?* Idem docet Gregorius Nyss. *Or. XII. cont. Eunom.* Et Augustinus *Lib. VII. De Trin. Cap.* 4. *Sunt quidem unum paternitas, & essentia; nefas tamen dictu est, Patrem paternitate esse Deum, paternitate sapientem.* Ergo &c.

Corollarium.

Ergo rijcienda est etiam sententia *Nominalium*. Si enim Dei attributa nomine tenus distinguerentur, omnia idem significarent; non ergo distinguerentur virtute, sicut non est *virtualis* distinctio inter *Simonem*, *Cepham*, & *Petrum*, quæ nomina eundem hominem significant. Apposite Basilius *loc. cit. Quod si omnia hæc* (attributa) *ad unum significatum tendunt, necesse omnino est, ut nomina idem inter se valeant, quemadmodum fit in iis, qui multis nominibus appellantur; sicuti cum eundem dicimus Simonem, & Petrum, & Cepham*. Sed quoniam doctissimus *P. Berti* hanc Nominalium sententiam ita emollire studuit, ut ad Thomistarum

rum doctrinam trahi facile possit, nos si de re inter nos convenit, de verbis nolumus esse contentiosi.

Solvuntur Objectiones.

Objic. I. In Concilio Rhemensi sub *Eugenio III.* cautum est, *ne ratio theologica inter Dei naturam, & personam distinguat.* Ergo.

℞. *Dist. ant.* Ne distinguat reali distinctione, ut faciebat *Gilbertus*, cujus error in eo Concilio proscriptus est, *conc.* Ne distinguat per mentem, *neg.* Veteres dicebant, distingui ratione sive κατ' ἐπίνοιαν ea etiam, quæ reapse distincta sunt, sed ita secum conjuncta, ut separari non possint. Ita in divinis tres personas; in Christo naturam divinam, & humanam; in homine animam, et corpus ratione distingui passim docent. Ita Cyrillus Alex. *Lib. I. in Joan. In hujusmodi*, inquit, *separari quodammodo ἐπινοίᾳ, cogitatione videtur gignens ab eo, quod gignitur, & sine ulla divisione prodit: unum tamen est natura, & idem utrumque, nec ullo modo est alterum, sine altero.* Idem alii affirmant, ut videre potes apud Petavium *Lib. I. de Deo cap.* 10.

Objic. II. Ens simplicissimum omnem excludit distinctionem. Atqui Deus est ens simplicissimum. Ergo.

℞. *Dist. maj.* Omnem excludit distinctionem *realem*, *conc. virtualem*, et rationis, *neg.*

Inst. Distinctio rationis, quæ non est objecto consentanea, falsa est. Ergo.

℞. *Dist. ant.* Falsa est, si fiat per affirmationem, aut negationem, *conc.* Si fiat per simplicem præcisionem, *neg.* Distinctio fit per affirmationem, quando asseritur, res extra mentem reapse distingui, quæ a mente distinctis ideis apprehenduntur. Atque hæc distinctio in Deo falsa est. Fit vero distinctio per simplicem præcisionem, quando mens objectum simplicissimum, sed infinitum, non valens uno intuitu contueri, contemplatur veluti per partes, mente concipiens seorsim misericordiam, justitiam etc. non tamen affirmans, ea esse inter se reapse distincta. Hæc autem distinctio falsa non est: quia licet Deus sit objectum simplicissimum, tamen cum sit infinitum, ideoque æquivalens multis reipsa distinctis objectis,

jectis, fundamentum menti præbet seorsim concipiendi distinctis ideis varias ejus proprietates.

PROPOSITIO III.

Inter attributa Dei relativa realis distinctio agnoscenda est. Est dogma fidei.

Prob. Quæ sunt invicem opposita, *realiter* distinguuntur. Atqui attributa relativa, *ex. gr. paternitas*, et *filiatio* invicem opponuntur, nec possunt eidem *supposito* eodem respectu convenire. Ergo etc. Hinc axioma: *In Deo omnia sunt unum, ubi non obviat relationis oppositio.*

Objectiones refutabimus *Lib. seq.* in *Tractatu de Trinitate.*

CAP. IV.

De attributis Divinis speciatim, & primo de ejus simplicitate.

Adv. I. Nunc de præcipuis Dei attributis singillatim disserendum est. Et ut aliquis servetur ordo, primum de negantibus, seu negativis, deinde de affirmantibus, seu positivis agemus. Negantia autem attributa dicimus non solum ea, quæ nominibus negantibus exprimuntur, ut *infinitas*, verum etiam ea, quæ licet affirmanti nomine exprimantur, sensum tamen habent in mente nostra potius negantem, ut *æternitas*, quam non aliter concipimus nisi per negationem principii, & finis, & simplicitas, quæ concipitur per negationem compositionis.

II. Attributa negantia, de quibus hic agemus, septem sunt, *simplicitas infinitas*, *immutabilitas*, *æternitas*, *immensitas*, *invisibilitas*, *incomprehensibilitas*, nam de *ineffabilitate* supra diximus. Affirmantia vero sex, *perfectio*, *bonitas*, *veritas*, *omnipotentia*, *scientia*, *voluntas*, & *providentia*.

III. Simplicitas Dei est negatio cujuscumque compositionis. Compositio autem triplex est, *physica*, quæ exur-

exurgit ex partibus reipsa distinctis, sive partes sint corporeæ, sive sint incorporeæ; *metaphysica*, quæ constat ex partibus cogitatione distinctis, ut ex *essentia*, et *existentia*, *natura*, & *supposito*; & *Logica*, quæ est ex *genere*, et *differentia*.

IV. Physicam in Deo compositionem commenti sunt 1°. Gentiles, qui creaturas corporeas colebant ut Deos. 2°. *Sadducæi*, qui nullum agnoscebant Spiritum *Act. XXIII. 8.* 3°. *Antropomorphitæ* hæretici, qui corpus humano simile tribuebant Deo, quales fuerunt Sæculo V. quidam in Ægypto Monachi, de quibus *Sozomenus Lib. VIII. Cap.* 11. in quem scopulum impegisse visi sunt etiam *Tertullianus*, *Meliso Sardensis*, & *Audius*. 4°. *Spinosa*, qui post veteres quosdam Philosophos deliravit, Deum non aliud esse nisi hoc universum: *Jupiter est quodcumque vides, quocumque moveris*. 5°. denique *Gilbertus Porretanus*. De *Spinosa* dictum est in Metaphysicis; de *Gilberto* supra capite præcedenti. Restant ergo primum alii duo errores confutandi, nempe Deum esse corporeum, aut corpori conjunctum; deinde inspiciendum, an compositio aliqua metaphysica, vel logica ei possit attribui.

PROPOSITIO.

Nulla in Deo compositio physica ponenda est, ideoque Deus nec corpus est, nec corpori ullo modo conjunctus. Dogma fidei est.

Prob. I. Ex Scriptura *Joan. IV.* 24. *Spiritus est Deus, & eos, qui eum adorant, in Spiritu, & veritate oportet adorare. Act. XVII. 29. Non debemus existimare sculpturæ artis, aut cogitationis hominis divinum esse simile.* Ergo.

Prob. II. Ex PP. 1°. *Origenes Lib. I. Peri Arch. Cap.* I. *Non ergo*, inquit, *aut corpus aliquod, aut in corpore esse putandus est Deus, sed intellectualis natura, simplex, nihil omnino in se adjunctionis admittens .... ut sit ex omni parte monas, & ut ita dicam, totus mens*. Idem docet *Hom. I. & III. in Genes.* et *Lib. VII. cont. Cels.* 2°. *Gregorius* Nanz. *Orat. XXXIV.* fuse, et eleganter idem docet, et probat, *An corpus*, inquit,

quit, *eum esse dices? Quomodo ergo immensus, infinitus, figuræ expers, ac denique ejusmodi, ut nec tangi, nec oculis cerni queat?* 3°. *Augustinus Lib. XII. de Trin. cap. 7. Turpiter vana cogitatio est, quæ opinatur, Deum membrorum corporalium lineamentis definiri, atque circumscribi*. Reliquos prætermittimus in re manifesta. Vide *Petavium Lib. II. Cap.* 1. Accedit consensio tum saniorum Judæorum, ut videre est apud Philonem *Lib. de somniis*, tum clarissimorum inter Græcos Philosophorum, ut ex *Platone*, et *Cicerone* probat *Augustinus Lib. VIII. de Civ. cap. 6.* et *Lib. XXII. cap.* 20. (a).

Prob. III. ratione 1°. Deus est ens, quo nihil melius, aut perfectius excogitari potest, si autem esset corpus, aut corpori conjunctus, non esset ejusmodi; posset enim esse ens illo melius, nempe quod omni corporis commixtione careret. 2°. Omne corpus est iners, et *in potentia*, nec ducitur in actum, nisi ab alio: Deus autem est primum ens actu, a nullo alio ente pendens. 3°. Si Deus corpus esset, aut corpori unitus, esset utique *divisibilis*, penderet a partibus, nec esset ubique totus. 4°. esset corpus infinitum, ac proinde omne aliud corpus excluderet. Quæ quidem absurda sunt. Ergo etc.

Solvuntur Objectiones.

Objic. I. Scriptura Deo tribuit membra corporea, oculos, aures, os, brachia, pedes; præterea animam *Heb. X.* 38. Si *subtraxerit se, non placebit animæ meæ*; et animæ affectiones, iram, tristitiam etc. Ergo.

℞. *Dist. ant.* Hæc omnia Scriptura tribuit Deo per metaphoram, *conc.* proprie, *neg.* Cum enim nos per sensus intelligamus rerum proprietates, et virtutes, Scriptura nostræ imbecillitati se accomodans, sub similitudine rerum corporalium spiritalia nobis tradit. Unde in-

(a) Adde Petavium *loc. cit.*, & Huetium in *Alnetanis*.

inquit *Novatianus de Trin. Cap. 5. ad calc. Opp. Tertull. Ut hæc de Deo dicantur, non Deo, sed populo potius imputetur*. Itaque scientiam Dei, qua cuncta cognoscit, et audit, explicat per oculos, et aures; omnipotentiam per brachia; justitiam, qua reos punit, per iram, tristitiam, pœnitentiam etc. Quod autem hæc non proprie accipienda sint, patet ex aliis Scripturæ locis, in quibus id aperte traditur, ut *Isaiæ XLVIII. 18. Cui similem fecistis Deum, aut quam imaginem ponetis ei?* Et *Job. X. 4. Numquid oculi carnei tibi sunt, aut sicut videt homo, & tu videbis? Joan. IV. 24. Spiritus est Deus* etc.

Objic. II. Homo factus est ad imaginem, et similitudinem Dei, *Genes. I. 26.* Atqui homo constat animo, et corpore. Ergo et Deus.

℟. *Dist. maj.* Factus est homo ad imaginem, et similitudinem Dei quoad animum, *conc.* quoad corpus, *subdist.* Factus est ad imaginem Dei, corpore induti, vel induendi per incarnationem, *transeat;* Dei, qualis est in se, *neg.* Patres ergo, ut suo loco dicemus, imaginem Dei in animo hominis constituunt, similitudinem in gratia sanctificante. *Ambrosius in Psalm. 118. Octon. 10. Quod enim, inquit, secundum imaginem est, non est in materia, sed in anima rationabili.* Et *Augustinus Lib. XXIV. cont. Faust. Cap. 2. Eum ad imaginem suam non fecit, nisi secundum quod interius est, non solum incorporeum, verum etiam rationale, quod pecoribus non inest*. Quod quidem varie Patres explicant. Nonnulli enim rationem imaginis statuunt in ipsa animæ natura spiritali, per quam ad Deum, qui spiritus est, quodammodo accedit, alii in tribus animæ facultatibus mente, memoria, et voluntate, quibus SS. Trinitatem videtur exprimere, alii in dominatu, quem habet in res terrenas propter illud, quod dicitur: *& præsit piscibus maris*, et *volatilibus cæli*, et *bestiis, universæque terræ &c.* Sed quia Tertullianus *Lib. de Resurrect. carnis cap. 6.* putavit, Deum in creatione hominis corpus quoddam assumsisse secundum formam corporis, in quo Christus erat venturus, ad ejusque imaginem creatum esse hominem; *quodcumque enim limus exprimebatur,*

Christus cogitabatur homo futurus, quæ sententia nobis nihil incommodat; ideo dixi: *transeat*.

Objic. III. *Melito* Sardensis Episcopus, teste *Origene* apud *Theodoretum Quæst. XX. in Genes.* & *Gennadio De dogmatib. Ecclesiast. cap.* 4. Deum corporeum posuit. Idem docet Tertullianus, teste Augustino *Lib. X. de Genes. ad lit. cap.* 24, & *alib. S. Thoma Lib.* 1, *cont. Gent. Cap.* 2, aliisque Patribus; imo clara sunt ejus verba *Lib. cont. Praxeam Cap.* 7 *Quis negabit, Deum corpus esse, etsi Deus Spiritus est? Spiritus enim corpus est sui generis*. Et *Lib. de Carne Christi*; *Nihil est incorporale, nisi quod non est*. *Audius* etiam, quem Epiphanius *Hæresi LXX.* orthodoxæ doctrinæ fuisse docet, in eandem sententiam concessit, teste Theodoreto *Lib. IV, hæretic. fab. cap.* 10, Augustino *hæres. L.* & aliis. Ergo.

℞. *Transeat ant.* Duorum enim, aut trium hominum error, præsertim Schismaticorum, qualis fuit *Audius*, aut hæreticorum, qualis fuit aliquando *Tertullianus*, doctrinam Scripturis, Traditione, et ratione firmatam, nequit evertere. Dixi *transeat*, quia Melitonem multi ab hoc errore vindicare conantur, tum quia Eusebius *lib. IV. Hist. cap.* 26. & Hieronymus *de Script. Eccl. cap.* 24. eum summis laudibus efferunt, tum quia veteres, qui de Antropomorphitis scripsere, non recensent inter eos *Melitonem*, quo illi auctore maxime gloriati essent. Origenes igitur, si vere id dixit, videtur, inquiunt, deceptus ex titulo libri, quem ille inscripsit περὶ ἐνσωμάτε θεῦ *de Deo corporato*, ex quo putavit, Melitonem asserere Deum corporeum (a). Tertullianus, etsi a multis sæpe reprehenditur, ramen eum aliquando Augustinus excusat, et benigne explicat, eo quod

(a) Hæc qualiscumque Melitonis excusatio frigida videtur *Petavio Lib.* 11. *Cap.* 1 *Clerico Hist. Ecc. ad an* 149. *Caveo*, *Thomassino*, *Berti*, apud quos *Origenis* testimonium, auctoris utique coævi, pluris est, quam quidquid recentiores pro *Melitone* caussati sunt. Ceterum excusant eum *Tournely*, *Nat. Alexander*, *Boucat*, *Sixtus Senensis*.

quod corporis nomen latissima significatione usurpaverit ad significandum quod non est nihil, sed substantia: *potuit propterea putari corpus Deum dicere, quia non est nihil, non est inanitas Lib. de haeres. cap. 86.* (a) Audius etiam excusari ab hoc errore potest; nam coaevus scriptor Epiphanius *Haeres. LXX.* eum orthodoxae doctrinae fuisse docet; imo refellit *Audii* sententiam, qua statuebat similitudinem hominis cum Deo in ipso corpore, eo quod inde sequeretur absurdum, (quod non concedebat *Audius*) scilicet, Deum esse corporeum (*b*). Ex male intellectis igitur *Audii* verbis *Antropomorphitae Audiani* dicti sunt.

Objic. IV. Sunt in Deo tres personae reipsa distinctae: ex tribus ergo compositus est unus Deus.

℟. *Neg. conf.* Non enim tres personae partes sunt divinitatis, sed unaquaeque est totus Deus, ita ut in natura divina tres simul unum fiat simplicissimum, tribus modis subsistens. Vide hoc argumentum fuse pertractatum, & ex Patrum testimoniis illustratum a Petavio *Lib. II. Cap. 4.*

(a) Habuit Tertullianus hac in parte patronos, atque adversarios nobilissimos. Eum enim defendunt *Natalis Alex. Tournely, L' Herminier, Habert, Bucat* &c. Accusant, praeter *S. Thomam, Petavius, Annatus, Huetius, Pamelius*, & Critici fere omnes, ut inquit *Berti*.

(b) Ex quo patet, quam immerito *Theophilus Alexandrinus*, & *Joh. Hierosolymitanus* ipsum *Epiphanium* erroris *Antropomorphitarum* insimulaverint apud Socratem *Lib. VI. Hist. cap.* 10. A qua criminatione egregie se purgavit in Concione Hierosolymis habita, teste Hieronymo *Lib. ad Pammach. De error. Joh. Hierof.*

PROPOSITIO II.

In Deo non est admittenda compositio metaphysica *ex essentia, & existentia. Sed si nomine compositionis metaphysicæ intelligatur illa, quæ mente concipitur in ente simplicissimo, in quo est* virtualis *distinctio inter essentiam*, & *attributa; potest hæc* metaphysica *compositio in Deo admitti.*

Prob. 1ª. *pars*. Essentia Dei ab ejus existentia neo per mentem distingui potest, cum ejus essentia sit existentia a se, ut supra dictum est. Atqui ubi nulla distinctio est, nec compositio fingi potest. Ergo.

Prob. 2ª. *pars*. In Deo agnoscenda est distinctio *virtualis*, ut supra docuimus. Utrum autem hæc virtualis distinctio dici possit compositio Metaphysica, vel non, quæstio est tantum de nomine. Si ergo per metaphysicam compositionem intelligas etiam illam, quæ ex hac virtuali distinctione exurgere intelligitur; potest illa hoc sensu de Deo affirmari. Hinc *Basilius Lib. II. cont. Eunom.* complexionem aliquam, quæ cogitatione concipitur, in Deo agnoscit: *Proprietates*, inquit, *id, quod commune est, distinguunt ... Ex utriusque autem complexu tum communis, tum proprii innascitur nobis comprehensio veritatis.*

PROPOSITIO III.

Non est in Deo compositio Logica *ex genere, & differentia.*

Prob. I. auctoritate Patrum. *Clemens Alex. Lib. V. Strom. Quomodo*, inquit, *ineffabilis non esset, qui non genus est, neque differentia, neque species, neque individuum, neque numerus, neque accidens ullum, neque id, cui accidat quidquam*. Idem alii docent.

Prob. II. ratione. 1°. quia quidquid est sub aliquo genere, mente concipitur tamquam ipso genere posterius, et refertur ad genus, tamquam *actus ad potentiam*. Atqui Deus nulla re posterior est, nec est in eo potentia, et actus,

actus. Ergo &c. 2°. Si Deus esset sub genere aliquo, hoc genus esset *ens*. Atqui ens non potest esse alicujus rei genus; quia genus concipitur tamquam diversum a differentia, quæ illi advenit; nulla autem differentia potest enti superaddi, quæ non sit ens aliquod. Ergo &c. 3°. Si Deus esset sub aliquo genere, deberet in eo genere cum creaturis convenire; at falsum hoc esse constat, quia ens, et substantia alio sensu prædicantur de Deo, ac de creaturis: in Deo enim significant ipsum esse necessarium, interminatum etc. in creaturis limitatum, pendens ab alio, et contingens. Ergo.

Corollarium.

I. Cum nulla creatura tantam simplicitatem habeat, quantam ipse Deus; in omnibus enim creaturis compositionem aliquam agnoscimus ex potentia, & actu; essentia, & existentia; natura, et supposito; genere, et differentia; substantia, et accidentibus; merito Patres solum Deum incorporeum dixerunt, hoc est omnino simplicem. Et hoc sensu *Hilarius* animam humanam, et cuncta præter Deum appellavit corpora.

II. Sequitur etiam hinc, nullam creaturam ad eam pertingere unitatem, qua Deus unus est, maxime omnium Unus, imo et *Unitas*, ut Patres loquuntur. *Hinc per omnem Theologicam tractationem divinitatem illam omnium principem celebrari sic cernimus, tamquam & Monadem, & Unitatem propter simplicitatem, ac singularitatem excellentis indivisibilitatis*, inquit Auctor *Lib. De div. nom. Cap. I.*

C A P. V.

De Infinitate Dei.

Adv. INfinitum triplex est. 1°. quoad quantitatem, 2°. quoad virtutem; 3°. quoad essentiam, continentem omne genus perfectionis in gradu infinito. Porro Deum non esse infinitum quoad quantitatem, ex iis, quæ superius diximus, patet, cum non sit extensus: de infinita ejus potentia dicemus infra, ubi de omni-

omnipotentia; restat ergo videndum de infinita ejus essentia, quam negant Sociniani, et inter Calvinistas *Vorstius*, quibus etiam adhæsit *Thomas Hobbesius* (*a*).

PROPOSITIO.

Deus est secundum essentiam infinitus. Est dogma fidei.

Prob. I. Job. XI. 7. *Forsitan vestigia Dei comprehendes, & usque ad perfectum omnipotentem reperies? Excelsior cœlo est, & quid facies? profundior inferno, & unde cognosces? Longior terra mensura ejus, & latior mari.* Psalm. CXLIV. *Magnus Dominus, & laudabilis nimis, & magnitudinis ejus non est finis.* Baruch. III. 25. *Magnus est, & non habet finem.* Ergo &c.

Prob. II. Ex PP. 1°. Gregorius Nyss. *Lib. XII. cont. Eunom. Neque major*, inquit, *neque minor fit vel accessione, vel decessione. Nam quod in majus fit incrementum, in infinito locum non habet.* 2°. Augustinus *in* Psal. CXLIV. *Ipse non finitur, illius magnitudo sine fine est.* 3°. Damascenus *Lib. I. de fide Cap. 9. Ex omnibus porro nominibus, quæ Deo tribuuntur, nullum æque proprium videtur, atque ὁ ὤν* (sive qui est) . . . *nam totum esse, velut immensum quoddam, ac nullis terminis definitum essentiæ pelagus, complexu suo ipse continet* (*b*). Ergo &c.

Prob. III. ratione. 1°. est, quam hic infinuat *Damascenus*. Deus est *ipsum esse*. Atqui ipsum esse nullis limitibus circumscriptum intelligitur; quod enim circumscriptum est, non est ipsum *esse*, sed aliquod singulare ens. Ergo. 2°. Deus est ens simplicissimum, ut supra osten-

(a) *De Civ. Cap.* 15. *Leviath. P.* 1.

(b) Idem docent Hilarius *in Psal. XLIV.* Dionysius *De. div. nom. Cap* 9. Maximus Matt. *apud Euthymium P.* 1. *tit.* 2. aliiq; Consentiunt Græci Philosophi *Anaxagoras*, *Aristoteles*, *Zeno*, *Melissus* apud *Huetium*.

ostendimus. Sed ens simplicissimum, ut observat Nyssenus *Lib. I. cont. Eunom.* infinitum est; si enim finitum foret, compositum esset ex subjecto, et finita illa qualitate, quam habet. Ergo &c. 3°. Deus est actus perfectissimus, non solum nullius *potentialitatis*, ut Scholæ ajunt, aut imperfectionis capax, sed quo nihil majus, aut perfectius excogitari potest. Atqui talis non esset, si non esset infinitus, ut patet. Ergo.

Dices I. Scriptura non semel appellat infinitum per hyperbolen quod revera finitum est, ut *Deuteron. XXVI. 5. Crevit in gentem magnam, & robustam, & infinitæ multitudinis*. Ergo simili ratione intelligi potest de Deo.

℞. *Neg. conf.* pro diversis enim subjectis rebus diversa est ejusdem vocabuli notio. Cum ergo creaturæ, quantumcumque augeantur vel quantitate, vel numero, semper finitæ sint, non potest eis infiniti nomen nisi improprie aptari; eo magis quod ipsa scriptura, quæ aliquas earum vocat infinitas, ostendit simul, esse alias, atque alias, præter ipsas, æqualis, vel majoris perfectionis. At cum Deus sit ipsum esse, nec uliibi Scriptura eum, nisi infinitum dicat, profecto in propria significatione intelligi debet infinitus.

Dices II. Si Deus esset infinitus, omne aliud ens excluderet, vel esset omne ens, alioquin Deus cum aliis entibus esset aliquid majus solo Deo, atque ideo Deus non esset infinitus. Ex quo sequeretur *Spinozæ* Pantheismus. Atqui falsum consequens. Ergo et antecedens.

℞. *Neg. seq. maj.* Imo esset imperfectus, si non haberet potestatem, ac vim producendi ex nihilo alia entia. Licet autem Deus cum creaturis efficiant aliquid majus quoad numerum, non tamen majus efficiunt quoad perfectionem, quia quidquid perfectionis in creaturis est, id *formaliter*, vel *eminenter* est in Deo, ut infra dicemus.

Corollarium.

Cum Deus ideo sit infinitus, quia est ipsum *esse* a se, omnis imperfectionis expers: nulla vero creatura fingi possit hujusmodi, ut supra ostendimus, sequitur, nullam posse fingi creaturam infinitam secundum essentiam; imo contradictionem involvere creaturam infinitam, quia esse ab alio, jam aliqua imperfectio est.

C A P. VI.

De immutabilitate Dei.

Adv. I. EX simplicitate, et infinitate Dei, immutabilitas sequitur: immutabile autem dicitur, quod nec perfectionem ullam amittere potest, nec novam adquirere.

II. *Sociniani* licet fateantur, Deum esse immutabilem quoad substantiam, eum tamen in decretis suis mutabilem esse docent. Hos secutus est *Worstius* Calvinista.

PROPOSITIO.

Deus omnino est immutabilis. Est fidei dogma.

Prob. I. Ex Script. *Num.* XXIII. 19. *Non est Deus quasi homo, ut mentiatur, nec ut filius hominis, ut mutetur. Dixit ergo, & non faciet? Locutus est, & non implebit?* Malach. III. 6. *Ego Dominus, & non mutor*. Jac. I. 17. *Apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio*. Prov. XIX. 21. *Multæ cogitationes in corde viri, voluntas autem Domini permanebit*. Psal. CI. *Tu autem idem ipse es*. Sap. VII. 27. *Cum sit una, omnia potest, & in se permanens, omnia innovat*. Ergo &c.

Prob. II. Ex definitione Concilii Nicæni apud Hilarium (*in fragment.*) & Ambrosium *Lib. I. de fid. cap.* 9. *Eos, qui dicunt . . . mutabilem, aut convertibilem Filium Dei, eos anathematizat Catholica, & Apostolica Ecclesia*.

Pa-

Patres proferre supervacaneum est (*a*), cum inter ipsos Gentiles philosophos multi id agnoverint. *Philolaus* Pythagoricus (*apud Philonem de Mundi Opificio*) *Est*, inquit, *auctor*, & *princeps rerum omnium Deus*, *semper existens*, *unus*, *stabilis*, *immobilis*, *ipse sui similis*, *aliorum dissimilis* (*b*).

Prob. III. Quidquid mutatur, aut novam adquirit perfectionem, aut aliquam amittit; atqui neutrum potest in Deum cadere, cum semper sit ens perfectissimum. Ergo.

Solvuntur Objecta.

Objic. Deus, qui non creavit mundum ab æterno, factus est in tempore creator. Ergo mutatus est.

R. *Neg. cons.* Creaturæ enim mutatæ sunt, cum esse incœperunt, quæ antea non erant. Deus vero ab æterno voluit, ut creaturæ in tempore existerent. Hoc igitur tempore non est mutata Dei voluntas, sed effectu impleta. Ex hac autem mutatione creaturarum, nova extrinsecus denominatione dicitur Deus *Creator*, *Dominus*, quæ denominatio nullam in eo intrinsecus mutationem arguit: sicut si quis equum a dextera ad sinistram columnæ transferat, columna, sine sui mutatione, nunc sinistra, nunc dextera dicitur respectu equi. Unde Augustinus *Lib. XV. de Trin. cap.* 16. *Quamvis*, inquit, *temporaliter incipiat de eo dici* (creator) *non tamen ipsi substantiæ accidit aliquid*, *sed illi creaturæ*, *ad quam dicitur*, & *Lib. XIII. De Civ. cap.* 17. *Quia nem-*

(a) Augustinus *Lib. XI. De Civ. Cap.* 10. & *al.* Cyrillus *Lib. XIII. Thesaur.* Fulgentius *Lib. de fid. ad Pet. Cap.* 3. Lactantius *Lib. II. Cap.* 8. Prosper *Epigr.* 3. & *Sent.* 3. Methodius *Lib. I. cont. Manich.* Maximus Mart. *ap. Euthym. Part.* 1. *tit.* 3. aliique apud Petavium *Lib. III. Cap.* 1. & Thomassinum: *Lib. V. cap.* 8. 9. & 10.

(b) Vide similia Philosophorum loca apud Huetium *in Alnetanis Lib. II. cap.* 2. & *seqq.*

nempe ad opus novum, non novam, sed sempiternum adhibet consilium.

Inst. 1°. Qui a statu non operantis transit ad statum operantis, is intrinsecus mutatur. Atqui Deus in tempore ex non creante factus est creator. Ergo.

℞. *Dist. ant.* Si transit per novam operationem interiorem, *conc.* Si per operationem externam, quæ nihil est aliud, nisi effectus externus internæ, atque æternæ, & immutabilis voluntatis ejus, *neg.* Vide Augustinum *Lib. XIII. de Civ. Cap.* 17.

Inst. 2°. Atqui transit aliquando Deus ad novam interiorem operationem. *Genes. VI. 6. Pœnituit Deum, quod hominem fecisset*. Odit hominem peccatorem, quem antea diligebat, cum esset justus. Denunciavit Ninivitis excidium *Jon. III.* 4. & Ezechiæ mortem *Isai. XXXVIII.* 1. & 5. quod postea decretum mutavit. Ergo.

℞. *Neg. ant. Ad* 1^m^. pœnitere, aut mutare decretum dicitur Deus per metaphoram, quando exterius opera mutat, quæ ab æterno mutare decrevit, ac proinde tota mutatio in creaturis est: *neque enim homo est, ut agat pœnitentiam I. Reg. XV.* 29. *Ad* 2^m^. mutatio non in Deo est, sed in homine. Deus enim perpetua, atque immutabili voluntate odit peccatum, & justitiam diligit; ipse ergo homo se immutat, cum a justitia ad iniquitatem declinans, fit objectus odio divino. *Quemadmodum*, inquit Augustinus *in Psalm. LXXII. sol oculos puros, sanos, vegetos fortes habenti tranquillus apparet; in oculos autem lippos quasi tela aspera jaculatur, intuentem illum vegetat, hunc excruciat non mutatus, sed mutatum; sic cum cœperis esse perversus, & tibi Deus perversus videbitur: tu mutatus es, non ille, eris ergo tibi pœna, quod bonis gaudium*. *Ad* 3^m^. prædictiones illæ erant conditionales si scilicet Ninivitæ pœnitentiam non egissent, aut Ezechias non orasset.

Alias objectiones a libertate Dei petitas dissolvemus inferius.

Corollarium.

Cum ergo Deum oramus, non id postulamus, ut volun-

luntas ejus mutetur; hoc enim repugnat; sed ut fiat voluntas ejus in nobis; nosque voluntatem nostram divinæ subjiciamus. *Non ores, ut fiant quæ fieri velis, sed potius ora, sicut orare didicisti, ut fiat voluntas Dei in te*, inquit S. Nilus *Lib. de Orat. cap.* 29.

CAP. VII.

De Dei æternitate.

Adv. I. Immutabilitatem sequitur æternitas, seu potius ipsa immutabilitas æternitas est; quod enim immutabile est, nec initium, nec finem, nec successionem habet.

II. Definitur æternitas a Boëtio *Lib. V. de consol. pros.* 6. *Interminabilis vitæ tota simul, & perfecta possessio*. Dicitur 1°. *possessio* ad explicandam ejus stabilitatem. Dicitur 2°. *vitæ* potius, quam *esse*; quia etsi æternitas non potest esse sine immutabilitate, quæ perfectiones omnes complectitur; possessio tamen non est nisi viventium rationalem vitam, per quam reliquæ omnes perfectiones non solum inesse, sed & possideri dicuntur. 3°. Dicitur *interminabilis*, hoc est nec initio, nec fine terminatæ. Dicitur 4°. *tota simul & perfecta*, ut arceantur imperfectiones temporis, scilicet divisio, & successio. Augustinus *in Psalm. CI. In æternitate*, inquit, *nec præteritum quidquam est, quasi esse desierit, nec futurum, quasi nondum sit, sed non est, nisi EST*. Quapropter tres sunt æternitatis proprietates, nempe ut careat initio, careat fine, careat successione. Sociniani aliquam in æternitate successionem fingunt, ut videre est apud Clericum *in Ontolog. Cap.* 5. §. 4. Eos sequuntur Arminiani plerique: *Limborchius* tamen inter eos celebris rem in ambiguo putat relinquendam. *Theolog. Christ. Lib. II. Cap.* 5. §. 3.

PRO-

PROPOSITIO I.

Deus est æternus. Est dogma fidei.

Prob. I. *Deuteron. XXXII.* 40. *Vivo ego in æternum. Psalm. LXXXIX. Priusquam montes fierent, aut formaretur terra, & orbis; a sæculo, & usque in sæculum tu es Deus.* Psalm. CI. *Tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient.* Innumera alia sunt in Scripturis hujusmodi.

Prob. II. Patres omnes idem asserunt. Sufficiant pauci. 1°. Tertullianus *Lib. cont. Hermog. Cap.* 4. *Quis enim*, inquit, *alius Dei census, quam æternitas?* 2°. Nyssenus *Lib.* I. *cont. Eunom. At vero nullius egens illa, & æterna, & omnia quæ sunt, complexa natura, neque in loco est, neque in tempore.* 3°. Prosper (*in sententiis ex Augustino n.* 184.) *Vera æternitas*, inquit, *Dei est, qui solus habet immortalitatem, quoniam ex nulla specie, motuve mutatur, nec temporalis est voluntatis. Non enim immortalis est voluntas, quæ alia, & alia est* (a).

Prob. III. ratione. 1°. Deus est ens a se, ac proinde necessarium. Ergo æternus est. 2°. Est immutabilis: atqui quod est immutabile, nec initium, nec finem, nec successionem habere potest. *Summum bonum*, inquit Augustinus (*Lib. de natura boni*), *quo superius non est, Deus est, ac per hoc incommutabile bonum est, & ideo vere æternum, & vere immortale.* Quod & agnoverunt gentiles philosophi. *Plutarchus* (*Lib. de ει apud Delphos*) *Est Deus in nullo tempore, sed in æternitate,* cu-

(a) Addi possunt Tertullianus *Lib. cont. Marcion. Cap.* 3. Nazianzenus *Orat. XXXVIII.* Dionysius *de divin. nom. Cap.* 5. Gregorius M. *Lib. IX. Moral. Cap.* 26. *& alibi* Isidorus *Lib.* I. *Sentent. Cap.* 8 &c. Vide Petavium *Lib. III. Cap* 3. *&* 4. ubi etiam *Thaletis, Platonis, Procli, Plotini* loca recitat.

cujus nihil est prius, nihil posterius, neque futurum, neque præteritum, at solum est per se revera ens; quod neque fuit, neque futurum est. Unde Boëtius *Lib. V. De consol. Prof. 6. Deum, inquit, æternum esse, omnium ratione utentium commune judicium est.* Ergo &c. 3°. Tempus non est, nisi in mente nostra, quæ rerum mutabilium, vel suarum cogitationum successionem notat, unde inquit Poëta: *Tempus item per se non est, sed rebus ab ipsis Consequitur sensus transactum quid sit in ævo, tum quæ res instet* &c. Ergo in Deo, in quo nulla est mobilitas, nulla successio cogitationum, non est tempus, sed æternitas.

Objectiones.

Objic. I. In Deo sunt differentiæ temporis. *Joh. I. 1. In principio erat Verbum. Apoc. I. 4. Qui est, & qui erat, & qui venturus est.* Ergo.

℞. *Dist. ant.* Sunt differentiæ temporis *formaliter*, *neg. Eminenter*, *conc.* quatenus scilicet æternitate sua omnia tempora complectitur, & ipse immobilis cunctarum rerum mobilitatem sub se intuetur, et regit. Unde Augustinus *Tract. XCIX. in Joan. Quamvis*, inquit, *natura illa ineffabilis non recipiat fuit, & erit, sed tantum est, ipsa enim veraciter est, quia mutari non potest; tamen propter mutabilitatem temporum, in quibus versatur nostra mortalitas, & nostra mobilitas, non mendaciter dicemus fuit, erit, & est . . . . fuit, quia numquam defuit, erit, quia numquam deerit, est, quia semper est.*

Inst. 1°. Cum dicitur *erat Verbum* significatur, generationem Verbi jam factam, non fieri hodie, alioquin Verbum non esset ab æterno. Ergo differentiæ temporum sunt in Deo *formaliter*.

℞. *Dist. ant.* Significatur, generationem Verbi non fieri *hodie*, si illud *hodie* usurpetur ad excludenda præcedentia tempora, *conc.* Si ad significandam rei perpetuam durationem, & præsentiam, quæ est hodie, sicut ab æterno fuit, *nego*. Manet enim, & in æternum manebit actus ille, quo Pater ab æterno generat Verbum, unde etiam dicitur *Psalm. II. Ego hodie genui te*,

quem

quem in locum apposite Petrus Damiani *Epist. IV. Cap.* 8: *Omnia*, inquit, *quæ apud nos elabendo discurrunt, apud illud hodie stant, & immobiliter perseverant. In illo hodie dies adhuc immobilis est, in quo mundus iste sumsit exordium: in illo jam & ille nihilominus est, in quo judicandus est per æterni judicis æquitatem*. Utitur autem Scriptura verbo præteriti temporis, ut significet, generationem esse ab æterno perfectam, et ut Scholæ loquuntur, semper in *facto esse*, numquam *in fieri*.

Inst. 2°. Generatio Verbi, ipseque Deus hodie plus duravit, quam ante mille annos. Ergo ejus duratio *sui scipit magis*, & *minus*, quæ sunt differentiæ temporis.

℟. *Dist. ant.* Plus duravit per novam relationem ad creaturas, quæ mutantur, *conc.* per novam accessionem sibi intrinsecus factam, *neg.* Quemadmodum enim columna, in littore fluminis erecta, nihil novi acquirit ex eo, quod novæ in dies aquæ prope eam labuntur, sed tota mutatio in aquis est, quæ semper novam ad ipsam columnam adquirunt relationem; ita Deus.

PROPOSITIO II.

Æternitas, modo superius explicato, ita est Dei propria, ut creaturis non possit convenire. Est dogma fidei.

Prob. Æternitas est tota simul, & perfecta possessio vitæ interminabilis; ac proinde perfectam complectitur immutabilitatem, ut supra diximus. Atqui hæc perfecta immutabilitas nulli creaturæ convenire potest: Omnis enim creatura transivit a *non esse ad esse*; transire potest *ab esse* ad *non esse*, & mutari potest momentis singulis vel proprio corporum motu, vel motu suarum cogitationum, si sit creatura spiritalis, cujus durationem Theologi ævum appellant. Ergo &c. Hinc Patres 1°. contra Arianos concludunt, Verbum esse Deum, ex eo quod est æternum, 2°, solum Deum vere esse immortalem, ut inquit Apostolus *I. Tim. VI.* 16. non modo quia solus id habet a seipso, verum etiam, quia omnis creaturarum mutatio *quædam mortis imitatio est*, ut inquit Bernardus *Serm. LXXXI. in Cant.*, & ipsa mutabilitas

mors

mors quædam est, ut ait Gregorius *Lib. XII. Moral, Cap. 17. In omni enim mutabili natura nonnulla mors est ipsa mutatio, quia facit aliquid in ea non esse, quod erat*, ut observat Augustinus *Lib. III. cont. Maximin. Cap. 12.*

Corollarium.

Quoniam nihil creatum æternum est, profecto si mentis nostræ oculis adsidue obversaretur æternitas, nihil esset in mundo, quod nos aut frangeret, aut attolleret, aut alliceret. Unde Gregorius M. *Lib. XVIII. Mor. Quisquis*, inquit, *in solo æternitatis desiderio figitur, nec prosperitate attollitur, nec adversitate quassatur, dum nihil habet in mundo, quod appetat.* Quis enim appetat ea, quæ velut umbra evanescunt, et licet diu ardenter expetita *ante absunt, pene, quam veniant, & cum venerint stare non possunt?* ut loquitur Augustinus *in Psal.* XXXVIII.

Scholion.

Disputant Scholastici, utrum Mundus a Deo condi potuerit ab æterno. Verisimilior quidem est eorum sententia, qui negant. Creatura enim est ab alio, est ex nihilo, ac proinde semper mente concipi debet *instans*, sive momentum, quando non erat. Ergo repugnat esse ab æterno. Athanasius *Lib. II. Cont. Arianos*: *Tametsi*, inquit, *Deus possit semper facere, at res creatas æternas esse facere non potest; quippe ex non extantibus sunt, & non erant, antequam fierent. Quæ autem non sunt, antequam fiant, quinam poterant cum Deo, qui semper est, existere?* Sed etsi demus, id fieri potuisse, quod suo loco expendemus, non sequeretur, mundum esse æternum, (ut falso asseruit *Aristoteles*, & quidam *Platonici*) propter rationes superius explicatas. Esset igitur ab æterno, sed in tempore, quia mutabilis.

II. Quærunt etiam anxie Scholastici, utrum æternitas possit dici duratio, & mensura *esse divini*. Nos, si ab hisce vocabulis removeantur defectus, quos includit durationis nomen in rebus mobilibus, quæ successionis capaces

sunt

sunt, & notio mensuræ in rebus finitis, quæ mensura terminantur, non abnuimus, posse æternitatem dici & durationem Entis immutabilis, & mensuram infinitam Entis infiniti. Vide, si libet, *Gonetum Tom. I. Disp. IV. art. 7.*

C A P. VIII.

De immensitate Dei.

Adv. I. Immensitas est virtus existendi in infinitis locis. Potest autem res triplici modo alicubi esse, 1°. per substantiam, ut sol in cœlo, 2°. per potentiam, ut idem sol in visceribus terræ, in quibus calore suo operatur; 3°. per præsentiam, cum scilicet videt quæ in loco fiunt.

II. Rursus res potest alicubi esse per substantiam triplici ratione. 1°. *Circumscripte*, sive *Circumscriptive*, ut ajunt, quando scilicet ita extenditur cum spatio, ut singulæ ejus partes singulis spatii partibus respondeant, quod proprie est corporum: 2°. *Definitive*, cum tota est in toto, & tota in qualibet totius parte, nec tamen est alibi, ut anima rationalis in corpore; 3°. *Repletive*, quando scilicet non uno loco definitur, sed omnia loca replet, et continet; quod proprie Dei est.

III. Dei substantiam esse ubique, inficiati sunt 1°. non solum Gentiles, qui creaturas colebant ut Deos, verum etiam Judæi nonnulli crassiores, qui, teste Hieronymo *in Cap. LXVI. Isaiæ*, incomprehensibilem Deum templo Hierosolymitano includi arbitrabantur; 2°. *Steuchus Eugubinus In Psalm.* CXXXVIII., qui Deum per substantiam tantum in Cœlo esse putat, in reliquis autem locis per præsentiam, et potentiam; quem errorem secutus est *Vorstius Calvinista*: Sociniani *in Apologia Confessionis editæ anno* 1650. *Crellius Lib. de Deo cap.* 27. *Episcopius Lib. IV. Instit. Sect.* 2. *de Deo cap.* 8. id saltem dubium esse putant. *Erasmus* quoque, teste eodem *Vorstio*, dubitabat, an Deus in locis immundis esset per substantiam. Sed non videtur ille in hac dubitatione versatus.

IV. Disputant Scholastici, *per quid* Deus *formaliter* sit

sit in loco. Thomistæ docent, Deum esse *formaliter* ubique per operationem *ad extra*; aliis placet, Deum esse in loco per sui *indistantiam* (ut ajunt). a rebus creatis.

PROPOSITIO I.

De fide est, Deum esse ubique non solum per præsentiam, & potentiam, verum etiam per substantiam.

Prob. I. ex Scriptura. Deuteron. IV. 49. Scito ergo hodie, & cogitato in corde tuo, quod Dominus ipse sit Deus in cælo sursum, & in terra deorsum. Job. XI. 7. *Excelsior cælo, profundior inferno, longior terra, latior mari.* Psalm. CXXXVIII. *Quo ibo a Spiritu tuo, & quo a facie tua fugiam? si ascendero in cælum, tu illic es, si descendero in infernum, ades.* Jerem. XXIII. 24. *Numquid non cælum, & terram ego impleo, dicit Dominus?* Act. XVII. 27. *Non longe est ab unoquoque nostrum, in ipso enim vivimus, & movemur, & sumus.* Ergo.

Prob. II. ex traditione. Longum esset loca Patrum proferre. 1°. Augustinus *Lib. VIII. de Gen. ad lit. cap. 26. Deus est,* inquit, *extra omnia non exclusus, intra omnia non inclusus, supra omnia non elatus, subter omnia non depressus, interior omni rei, quia in ipso sunt omnia, exterior omni rei, quia ipse est super omnia.* 2°. Origenes *Hom. XII. in Genes. Nonne ubique est Deus? nonne ipse dixit: cælum, & terram repleo, dicit Dominus?* 3°. Chrysostomus *in Psalm CXII.* in ea verba: *quis sicut Dominus Deus noster, qui in altis habitat &c. Non enim,* inquit, *tamquam cælo inclusus respicit eminus quæ sunt in terra, sed ubique præsens, & omnibus assistens.* Superfluum est citare reliquos, qui omnes idem docent, cum hanc veritatem cognoverint quidam ex ipsis Ethnicis philosophis. Seneca *Lib. de beneficiis cap. 8. Quocumque,* inquit, *te flexeris, ibi illum videbis occurrentem tibi. Nihil ab illo vacat, opus suum ipse implet* (a).

(a) V. alia *Zenonis*, *Procli*, *Empedoclis* loca apud Huetium *in Alnetanis Lib. II. Cap. 7.* Grotium *in Cap. XVII. Act.*

Prob. III. ratione. Deus ubique agit, et operatur. Quidquid enim est, ab illo est, et conservatur. At Dei operatio ab ejus essentia, et substantia distincta non est, ut supra probavimus. Ergo ubique per substantiam præsens est. Adde, quod Deus est, quo nihil majus cogitari potest. Non esset autem hujusmodi, si non ubique per substantiam præsens esset, ut patet. Ergo.

Solvuntur Objecta.

Objic. I. Scriptura Deum in cœlo esse docet, *Psalm.* CXIII. *Deus autem noster in cœlo . . . . . Cælum cæli Domino, terram autem dedit filiis hominum:* et *Psalm.* X. *Dominus in templo sancto suo, Dominus in cœlo sedes ejus*; quæ verba videntur innuere, Deum esse in cœlo, non in terra, quam filiis hominum reliquit. Ergo.

℞. *Dist. ant.* Scriptura docet, Deum esse in cœlo peculiari quadam ratione, quod ibi potentiam, bonitatem, et majestatem suam plenius ostendat, *conc.* Quod alibi non sit, *neg.* Ita Bernardus *Serm. I. in Psalm. Qui habitat*: *Licet*, inquit, *Deum ubique esse non dubitem; sic tamen in cœlo est, ut ad ejus comparationem nec esse videatur in terris. Propter quod orantes dicimus: Pater noster, qui es in cœlis. Sicut enim anima, cum in toto quoque sit corpore, excellentius tamen, & singularius est in capite, in quo sunt omnes sensus, ... ita &c.* Similia docent Damascenus *Lib. I. Cap.* 13. aliique PP.

Objic. II. Deus inhabitat in justis, et absurdum est dicere, eum habitare in dæmonibus, aut in locis obscœnis, et immundis. Ergo.

℞. *Dist. ant.* Habitat in justis, et non in dæmonibus per inhabitantem Spiritum Sanctum, et gratiam, *conc.* Per substantiam tantum, per quam est ubique, *neg.* Augustinus *Epist. CLXXXVII. al. LVII. Fatendum est*, inquit, *ubique esse Deum per divinitatis præsentiam, & non ubique per inhabitationis gratiam*. In locis autem obscœnis, et immundis longe minus maculatur Deus, quam radii solis, qui eadem loca pervadunt.

Objic. III. Si Deus esset ubique, extensus esset. Atqui

qui non est extensus. Ergo. Hinc Patres nonnulli docent, Deum *nullibi esse*, hoc est non esse in loco, ut Chrysostomus *Homil. V. in Epist. ad Coloss.* alii docent, eum non esse *ubique diffusum*, ut Clemens Alex. *Lib. V. Strom.* et Lactantius *Lib. VII. Instit. Et Lib. de Opificio Dei cap. 16.*

R. Dist. ant. Esset extensus, si esset ubique more corporum, et eo sensu docent Patres, eum non esse in loco, non esse ubique diffusum, hoc est non esse in loco *circumscriptive*, aut *definitive*, *conc.* Si esset ubique more spirituum, sicut anima rationalis, extensionis expers, in toto corpore est, quod regit, et movet, *neg.* Hinc Augustinus *Epist. CLXXXVII. al. LVII. In eo*, inquit, *quod dicitur Deus per cuncta diffusus, carnali resistendum est cogitationi, ne quasi sic spatiosa magnitudine cogitemus Deum per cuncta diffundi: sed sic est per cuncta diffusus, ut non sit qualitas mundi, sed substantia creatrix mundi, sine labore regens, & sine onere continens mundum.* De *Lactantio*, non desunt qui eum in errore versatum esse fatentur, quod nobis non incommodat. Sed potest defendi distinctione supra posita. Ait enim ipse in *Lib. de Opificio Dei Cap.* 16. unde objectio sumpta est: *Divina mens Dei per universas mundi partes intenta, omnia regit, ... ubique præsens, ubique diffusa.*

Scholion.

Cogitatio immensitatis Dei, ubique præsentis, magnum est virtutis incitamentum, frænumque vitiorum. *Hac enim ratione fit, ut quis numquam labatur, si Deum sibi semper adesse recogitet*, inquit Clemens Alex. *Lib. III. Pæd. Cap.* 5.

PROPOSITIO II.

Verosimilius est, Deum esse ubique præsentem per operationem ad extra.

Prob. I. Scriptura exprimit præsentiam Dei in rebus per ejus operationem. *Act. XVII. 27. Non longe est*

ab unoquoque nostrum; in ipso enim vivimus, & movemur, & sumus. II. Idem docent PP. Tertullianus *Lib. cont. Prax. cap.* 23. *Ceterum*, inquit, *scimus*, *Deum etiam intra abyssos esse, & ubique consistere, sed vi, & potestate.* III. Ideo Deus rebus omnibus præsens adest, quia eas creavit, & servat; si enim ab hac operatione cessaret, nec res existerent; ac proinde nec in ipsis esset Deus. Ergo.

PROPOSITIO III.

Deus non est in spatiis imaginariis, quæ a nobis mente concipiuntur extra universum.

Prob. Ibi Deus non est, ubi non operatur; sive enim *formaliter* sit alicubi per operationem, quod verisimilius esse supra diximus; sive operatio sequatur ejus præsentiam in loco; certum est apud omnes, Deum non esse ubi non operatur. Atqui in spatiis *imaginariis* non operatur. Spatia enim hæc non existunt, sed sunt *fatiantis ingenii figmenta*, ut loquitur *Augustinus Lib. XI. de Civ. cap.* 5. Ergo.

Dices. Si Deus in spatiis illis non esset, plura sequerentur absurda. 1°. Deus esset in hoc mundo tantum, & non alibi, ac proinde non esset immensus. 2°. Si Deus aliud crearet extra mundum, tunc ibi inciperet existere, ubi ante non erat, ac proinde mutabilis esset. 3°. Si duo corpora a se invicem distantia crearet in spatiis illis, in ambobus existeret, nec tamen esset in interjecto spatio, ideoque esset dividuus. Ergo.

℞. *Neg. seq. ant.* Nullum scilicet ex absurdis illis sequitur. Deus enim, ut sit immensus, non indiget, ut *actu* repleat infinita loca, alioquin locus esset ens necessarium; sed satis est, ut existat in seipso, habens potestatem infinita loca creandi, conservandi, & replendi. Sicut ergo antequam mundum conderet, immensus erat, etsi *solus Deus erat ipse sibi, & mundus, & locus, & omnia*, ut ait Tertullianus (*contra Prax. cap.* 5.) ita post mundum conditum, non includitur mundo, sed *excelsior cælo est Job. XXII.* 12., & extra mundum in seipso est, Nec continetur Deus loco, sed potius con-

tinet locum. Et ficut, cum mundum creavit, non eft ipfe mutatus, incipiens effe ubi non erat, fed creatura mutata eft, incipiens effe, quæ non erat, ita fi alium crearet mundum, etiam fi ponatur ab hoc mundo diftans, tota mutatio, & divifio non in Deo effet, fed in effectu, nempe in creatura.

Scholion.

Si qui funt, qui fpatium non folum in mente noftra, fed revera extra mundum extare putant, quod philofophis examinandum relinquimus, ii merito Deum revera in illis fpatiis effe docent.

CAP. IX.

De invifibilitate, & incomprehenfibilitate Dei.

Adv. I. Cum Apoftolus *I. Tim. I.* 17. dicat, Deum effe invifibilem: *Regi fæculorum immortali & invifibili*: & Chriftus in Evangelio *Matth. V.* 8. mundis corde vifionem Dei promittat: *Beati mundo corde; quoniam ipfi Deum videbunt*; hinc qua ratione Deus invifibilis, qua ratione vifibilis dicatur, explicandum eft.

II. Quoniam autem videre dicimur non folum ea, quæ corporeis oculis contuemur, fed etiam quæ intellectu cognofcimus, unde ait Cicero *Lib. VI. Epift.* 13. *Idem exitus, quem ego tam video animo, quam quæ oculis cernimus*; hinc quæritur, utrum Deus vifibilis, an invifibilis fit utroque modo.

III. Rurfus vifio hæc intellectus, duplex in Scholis diftinguitur, altera imperfectior, & veluti obliqua, quam barbare *abftractivam* vocant, nos naturalem poffumus dicere, altera clarior, & directa, quam dicunt *intuitivam*, quamque vifionem claram, aut beatam appellabimus. Prior eft, qua res non videtur ipfa per fe, fed cognofcitur per effectum, ficut videmus præfentem hominis animam per motus corporis, folem per lucem, feu calorem, & *invifibilia Dei per ea, quæ facta funt.*

Altera vero, seu clara & intuitiva est, qua res videtur in seipsa, sicut cum ipsum solem directe aspicimus.

IV. Verum hæc posterior visio iterum duplex est: altera, quæ simpliciter *intuitiva* dicitur, qua scilicet res tota videtur, sed non omni ea perspicuitate, qua a Deo cognoscitur; altera exquisitissima, quam Græci *καταληψιν*, *περιληψιν*, *περιγραφην*, Latini *comprehensionem*, Scholastici *visionem comprehensivam* vocant, qua scilicet res ex toto ita clare, & distincte percipitur, ut cognitio totam ejus magnitudinem exæquet, & exhauriat, ac circumscribat. Præclare Augustinus *Epist. XCII. Aliud est*, inquit, *videre*, *aliud totum videndo comprehendere*. *Quandoquidem id videtur*, *quod præsens utcumque sentitur: totum autem comprehenditur videndo*, *quod ita videtur*, *ut nihil ejus lateat videntem*, *aut cujus fines circumspici possunt*; addunt recentiores Theologi, ut tantum res videatur, quantum in se visibilis, & *cognoscibilis* est.

V. Varii autem hac in re, & oppositi fuerunt errores. Nonnulli enim, de quibus Augustinus *Ep. XCII. al. VI. & CXLVIII. al. CXI.* asserebant, Deum a beatis oculo corporis aliquando videndum; nec defuerunt Theologi, ut *Greg. Valentia*, qui id, saltem ex Dei absoluta potestate, possibile statuunt. At alii e contrario Deum, ut in se est, ne mente quidem, seu intellectu divina ope roborato, clare cognosci posse affirmarunt, ut quidam obscuri nominis apud Gregorium M. *Lib. XVIII. Moral. cap.* 54. Armeni apud Armachanum *Lib. XIV. de Quæstionib. Armen. Cap.* 1. & *Palamitæ*; seu *Gregorii Palamæ* discipuli apud Petavium *Lib. VII. Cap.* 7. *Anomæi* vero Sæc. IV. & *Beguardi* Sæc. XIV. asserebant, Deum etiam per vires naturæ clare cognosci posse, imo & perfecte comprehendi juxta Anomæos (Beguardi enim non videntur comprehensionem agnovisse). Nonnulli visionem illam claram aliquibus sanctis, etiam in hac vita, concessam esse putarunt *ex. gr.* Moysi, Paulo. Ita censet cum aliis S. Thomas *I. P. Q. XII. art.* 11. *ad* 3., at alii, ne quidem in altera vita, sanctis concessam esse ajunt, sed differri ad extremum judicii diem. Ita sensit IV. Sæc. *Vigilantius*, teste *Hie-*

Hieronymo, & Sæc. XVI. *Lutherus Prælect. in Gen. Calvinus Lib. IV. Instit. cap.* 25. §. 6. Sociniani *in Vinaiciis Christianæ Confes. cap.* 25 In eundem errorem inclinavit, vel lapsus est *Joan.* XXII.

VI. Celebris etiam est hac in re error *Millenariorum*, qui sic dicti sunt, quod crederent, post resurrectionem Sanctos regnaturos cum Christo in terra mille annis: qui quidem divisi sunt in partes duas. Primi post infamem *Cerinthum* putarunt, hos mille annos traducendos inter epulas, & libidines, tumque restituendum Templum, & Mosaicos ritus, ut testatur Eusebius *Lib. III. Hist. Cap.* 28. alii vero post *Papiam* Hierapolitanum, qui cum Joannis auditor fuerit, multos in suam sententiam traxit, innoxias tantum, sanctasque delicias in hoc millenario regno fore affirmabant, easque nonnulli putabant futuras tantummodo spiritales, alii corporeas etiam, modo tamen essent licitæ, non respuebant; nec censendi sunt hæretici, quia versabantur in errore nondum ab Ecclesia damnato. *Tertullianus*, (qui etiam in hoc erravit) a communi lege excipiebat martyres, quos statim a morte cum Christo gaudere, et regnare docuit.

VII. Nos octo articulis rem totam breviter tractabimus. 1°. Utrum Deus clare, seu *intuitive* videri possit oculo corporis, 2°. utrum intellectu, 3°. utrum aliqui in hac vita Deum clare viderint, 4°. utrum sancti, plene purgati, jam nunc clare Deum videant, 5°. an admittendum sit regnum millenarium, 6°. Quomodo beati Deum clare videant, 7°. quid videant, 8°. utrum æqualiter omnes videant.

§. I.

Utrum Deus oculo corporis videri possit.

PROPOSITIO

Deus non potest oculis corporeis ne supernaturaliter quidem videri.

Prob. I. *ex Scrip.* I. *Tim. VI.* 16. *Quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest*: quæ verba de oculis corporis præcipue intelligenda sunt, non solum propter obvium sensum, sed etiam propter communem PP. interpretationem, *Origenis*, *Hieronymi*, *Athanasii* apud *Augustinum Epist.* CXLVIII. *al.* CXI.

Prob. II. ex PP. 1°. *Cyrillus* Hierosf. *Cathec.* IX. *Carnis quidem oculis*, inquit, *cernere Deum impossibile est; quod enim incorporeum est, sub carnis oculos cadere non potest.* 2°. Fulgentius *Epist. XIV. ad Ferrandum. Hoc quippe habent oculi corporis, ut non solum corpora non videant, sed nec videre possint, si non inter ipsos, & ea, quæ vident, spatii cujusquam media intervalla fuerint ..... Quisquis ergo putat, Deum posse oculis corporalibus cerni, prius est, ut ipsum dicat ab ipsis oculis corporali spatio separari.* 3°. Augustinus *Epist. XCII. al. VI.* idem probat ex eo quod alioqui Deus sicut oculis, ita aliis etiam sensibus percipi posset, quod est absurdum. *Sonus ergo erit Deus, ut possit etiam auribus percipi? & halitus erit, ut sentiri possit olfactu? & liquor aliquis erit, ut possit & bibi? & moles erit, ut possit & tangi? Non, inquiunt. Quid ergo? an illud potest Deus, & hoc non potest? . . . . . cur solis oculis favent, invident autem ceteris sensibus? . . . . an quousque volunt desipiunt?* Quibus verbis laudati PP. rationes etiam indicant, cur Deus oculis corporeis videri non possit.

Objicies. *Job. XIX.* 26.: *In carne*, inquit, *mea videbo Deum meum, quem visurus sum ego ipse, & oculi mei conspecturi sunt*. Ergo.

R.

℞. *Dist. ant.* Deum Redemtorem incarnatum, *conc.* Deum in propria divinitatis substantia, *neg.* Ita Augustinus *Lib. XXII. De Civ. Cap.* 49. qui & aliam ibidem hujus loci explanationem tradit: *Et in carne*, inquit, *mea videbo Deum, resurrectionem quidem carnis sine dubio prophetavit; non tamen dixit: per carnem meam. Aliud quippe est videre in carne, alind videre per carnem.*

Inst. Idem Augustinus *Epist. CXLVIII.*, & *alibi*, videtur dubius utrum oculi corporis in resurrectione eleventur ad videndum Deum. Ergo.

℞. *Dist. ant.* Videtur dubius utrum oculi corporis ad hoc eleventur, mutata aliquatenus eorum natura, *conc.* Ea retenta, *neg.* Constanter enim asseruit, oculos corporis, ut nunc sunt, videre Deum non posse. Sed quia vidit Episcopum quemdam contraria sentientem, aliquatenus offensum; mirando charitatis, & pacis exemplo ita temperavit sententiam, ut in dubio relinqueret, utrum oculi corporis in resurrectione ita spiritales efficiantur (juxta illud Apostoli *surget corpus spirituale*) ut Deum videre possint: sed in hac ipsa dubitatione in partem negantem propendet tum in laudata Epistola, tum in *Lib. XXII. de Civ.* ubi uberius rem tractat. Illud certum est, longe clarius tunc videri per corpora Deum, quam nunc invisibilia ejus conspiciuntur per ea, quæ facta sunt, ut S. Thomas observat *P. I. Q. XII. art.* 3. Ait enim Augustinus: *Quamobrem fieri potest, valdeque credibile est, sic nos visuros mundana tunc corpora cæli novi, & terræ novæ, ut Deum ubique præsentem, & universa etiam corporalia gubernantem, per corpora quæ gestabimus, & quæ conspiciemus quaquaversum oculos duxerimus, clarissima perspicuitate videamus, sicut videmus præsentem hominis animam per corporis motus.*

Scholion.

Cum non possit Deus naturaliter videri, ut in se est, fit hinc, neque per fidem id fieri posse, primo quidem quia repugnat per fidem videri Deum ut in se est, cum fides sit non apparentium *Heb. XI.* 1. imo & per visionem fides ipsa evanescat ex Apostolo: deinde vero

ro, quia licet assensus fidei supernaturalis sit, ipsa tamen perceptio eorum, quæ fide credenda proponuntur, naturalis esse potest, atque ideo si naturaliter non possumus ut in se est videre Deum, nec per fidem possumus. Et certe *Anomæi*, ut ostendit *Petavius* cum asserebant, posse a nobis clare Deum videri, ajebant id fieri, posita fide.

§. II.

Utrum Deus ab intellectu creato clare videri possit, & comprehendi.

Adv. Quod supra *Cap. II.* demonstravimus, Dei essentiam hic a nobis naturaliter cognosci non posse, id nunc plenius pertractandum est, et ad omnem creatum spiritum, & intellectum est extendendum. Deinde inspiciendum, utrum id fieri possit supernaturali auxilio. Qua in re jam diximus, duos fuisse contrarios hæreticorum errores, 1°. Eunomianorum, qui jactabant, se naturæ viribus claram Dei habere notitiam, imo, & comprehensionem, quam scilicet Deus de seipso habet; quam stultitiam commemorant Epiphanius *Hæres. LXXVI.* Basilius *Lib. I. cont. Eunom.* quibus hæreticis ex parte adhæserunt Sæc. XIV. Beguardi in Concilio Viennensi damnati, teste Clemente V. *Clementin. Ad nostrum Lib. V. tit.* 3. 2°. Armenorum, Palamitarum, & aliorum, qui ne per gratiam quidem fieri posse claram Dei visionem, affirmabant.

PROPOSITIO. I.

Visio Dei clara, sive intuitiva non est intellectui creato naturaliter possibilis. Dogma fidei est.

Prob. I. ex Script. quæ visionem Dei auxilio supernaturali attribuit. *Joan. XIV.* 21. *Qui diligit me . . . manifestabo ei meipsum. Rom. VI.* 2. *Gratia Dei vita æterna*, quæ vita utique in clara Dei cognitione sita est, juxta illud *Joan. XVII.* 3. *Hæc est autem vita æterna, ut cognoscant te solum verum Deum, & quem misi-*

misisti Jesum Christum. I. *Tim. VI.* 16. *Lucem inhabitat inaccessibilem, quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest*. Quæ verba generatim dicta, non solum de visione oculorum, ut obvius habet sensus, sed de quacumque visione intelligenda esse, Patres docent, illa tantummodo excepta, quam ipsæ Scripturæ per supernaturale auxilium pollicentur electis. Ergo &c.

Prob. II. ex PP. qui ante Eunomium scripserunt, nam eos, qui data opera Eunomium confutarunt, certum est, hunc errorem damnasse, ut Basilium, Gregorium Nazianzenum, & Nyssenum, Chrysostomum, aliosq. 1°. *Irenæus Lib. IV. cap.* 34. *Videbitur*, inquit, *Deus in regno cœlorum, spiritu præparante hominem in filium Dei*. 2°. Origenes *Lib. I. Peri Arch. cap.* 1. *Mens nostra ipsum per se Deum, sicut est, non potest intueri*. 3°. Tertullianus *Apolog. cap.* 17. *Quod immensum est, soli sibi notum est*. Ergo &c.

Prob. III. ratione duplici, prima quidem S. Thomæ *I. P. Q. XII. art.* 4. Omnis cognitio naturalis in cognoscente est, non secundum objecti naturam; sed secundum naturæ cognoscentis modum, quia operatio sequitur naturam operantis. Ideoque nec Angeli substantiam videre possumus, etsi Angelis non multum minores simus, ut advertit Chrysostomus *Orat. V. cont. Anom.* Cum ergo Dei natura cujuscumque intellectus naturam infinite excedat quia Deus est *suum esse* subsistens; nulla autem creatura talis est; consequens est, ut videre Dei naturam, ut in se est, non possit esse, nisi soli intellectui Divino naturale. Altera vero ratio est, quod nihil intellectus videre possit, nisi *objectum* non modo sit præsens, verum etiam aliquo modo illum ad sui perceptionem excitet. Hæc autem excitatio actio Dei est, et quidem libera; nulla vero creatura naturaliter efficere potest, ut Deus ubique præsens illam ad sui perceptionem moveat, et excitet. Ergo.

Objic. Intellectus creatus naturaliter desiderat videre Deum, ut in se est, eaque visio est naturalis ejus finis. Ergo Deum naturaliter videre potest; Deus enim unicuique creaturæ dedit instrumenta naturalia, quibus finem suum naturalem attingere posset.

℞. *Transeat ant. neg. cons.* Licet enim ponamus, cla-

claram visionem Dei esse finem hominis naturalem, quæ in re variæ sunt Theologorum sententiæ, ut alibi dicemus, non sequitur, ad hanc visionem pares esse naturales vires; sed hoc ad dignitatem intelligentis naturæ pertinet, ut ad imaginem Dei effecta, ad eum finem sit naturaliter ordinata, ad quem non possit, nisi supernaturali auxilio pervenire. Nec Deus deficit in necessariis, quia supernaturale hoc auxilium a principio homini dedit, & licet homo ipse per peccatum eo se reddiderit indignum, Deus tamen per merita Salvatoris adhuc paratus est dare.

Inst. Deus est objectum maxime intelligibile. Potest igitur intellectus naturali virtute illud attingere.

R. *Dist. ant.* Est objectum maxime intelligibile, sed infinitum, & libere movens intellectum ad sui perceptionem, *conc.* Secus, *neg.* Responsio patet ex iis, quæ supra dicta sunt.

Scholion.

Solent hic Scholastici movere quæstionem, utrum possit Deus creaturam spiritalem efficere, quæ naturali virtute eum clare videat, qua in quæstione in contraria studia scinduntur. *Durandus*, aliique affirmant; Thomistæ passim negant; & quidem, ut videtur, verisimilius; rationes enim supra positæ ostendunt, repugnare naturæ creatæ naturalem Dei visionem. Ceterum semper periculose definimus hebeti ingenio nostro quid omnipotentia sua efficere possit, quid non possit Deus, nisi cum manifesta rerum repugnantia cernitur. V. Gonet. *Tract. II. De Deo uno Disp. art.* 1. §. 3.

PROPOSITIO II.

Dogma fidei est, beatos clare, seu intuitive Deum videre, atque ideo visionem hanc esse supernaturaliter intellectui creato possibilem.

Prob. I. *Matth. V.* 8. Ait Christus: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt*: & *Matth. XVIII.* 10. *Angeli eorum semper vident faciem Patris mei, qui* in

in cælis est: quod erit commune etiam hominibus, de quibus ait Christus *Matth.* XXII. 30. *erunt sicut Angeli Dei*. Et Apostolus I. *Cor. XIII.* 12. *Videmus nunc per speculum in enigmate, tunc autem facie ad faciem: nunc cognosco ex parte, tunc autem cognoscam, sicut & cognitus sum*. Et I. *Joan. III.* 3. *Charissimi, nunc filii Dei sumus, & nondum apparuit, quid erimus. Scimus, quoniam cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est*. Ergo &c.

Prob. II. ex unanimi PP. consensu. 1°. Irenæus *Lib. IV. cap.* 20. *Homines*, inquit, *videbunt Deum, & vivent per visionem, immortales facti, & pertingentes usque in Deum*. 2°. Augustinus *Epist. CXLVII. al. CXII.* in ea verba Apostoli: *Regi sæculorum immortali, & invisibili: Invisibili*, inquit, *non in sæcula sæculorum, sed tantum in hoc sæculo*. 3°. Qui seriem traditionis concludit Bernardus *Serm. IV. in festo omn. Sanct. Tripliciter in æterna illa, & perfecta beatitudine fruemur Deo, videntes eum in omnibus creaturis* (scilicet longe perfectius, quam nunc eum videamus, ut supra notavimus ex Augustino *Lib.* XXII. *de Civ. cap.* 29) *habentes eum in nobis ipsis, & quod longe jucundius sit, atque beatius, ipsam quoque cognoscentes in semetipsa Trinitatem, & gloriam illam sine enigmate mundo cordis oculo contemplantes* (a).

Prob. III. Ex definitione Concilii Florentini *Sess.* XXVI. *in Decreto unionis*, in quo, post Benedictum XII. *in Extravag. Benedictus Deus*, declaratum est, animas piorum *intueri clare ipsum Deum trinum, & unum, sicut est*.

Prob. IV. *ratione*; tum quia desiderium videndi Deum, sive illud ab ipsa natura sit inditum, sive ita a natu-

(a) Add. Clemens Alex. *Lib. V. Strom.* Nazianzenus *Orat.* XXXIV. Auctor *Lib. de Trinit. inter Opp. Tertul. cap.* 26. Ambrosius *Comment. in Luc. Lib. III.* Augustinus *Ep. CXI. & CXII. & al.* Hieronymus *ap. August. loc. cit.* Gregorius M. *Lib XVIII. Moral. cap.* 28. Prosper, sive Auctor *Lib. De Vita contempl. Lib. I. Cap.* 4.

natura comparati simus, ut eo omnes flagremus, simul ac Deum esse novimus, non potest omnino esse frustraneum, quo argumento utitur Augustinus *Epist.* CXII. tum quia intellectus, saltem per Dei auxilium, potest cognoscere objectum, quod est per se intelligibile; Deus autem maxime intelligibile objectum est. Ergo.

Solvuntur Objectiones.

Objic. I. Scriptura absolute pronunciat, Deum esse invisibilem. *I. Tim. V.* 17. *Regi saeculorum immortali, & invisibili.* Ergo.

℞. *Dist. ant.* Est invisibilis oculo corporis, ex *Origene*, vel intellectui naturae viribus, ex *Nazianzeno*, & *Nysseno*, vel etiam ex gratia est invisibilis visione exquisita, sive comprehensione, ex *Ambrosio*, & *Augustino*, *conc.* Est invisibilis visione clara, seu *intuitiva* per gratiam, *neg.* Etsi enim Apostoli verba absoluta sint; tamen cum ipsa Scriptura, imo ipse Apostolus polliceatur electis visionem Dei *facie ad faciem*, *sicuti est*, &c. eo sensu intelligendum est, Deum esse invisibilem, qui huic promissae visioni non sit contrarius.

Inst. Joan. I. 18. *Deum nemo vidit umquam: Unigenitus, qui est in sinu Patris, ipse enarravit*: & *Joan. VI.* 46. *Non quia Patrem vidit quisquam, nisi is, qui est a Deo.*

℞. *Dist. ant.* Nemo hominum, *conc.* tunc enim nulli hominum adhuc janua regni coelorum patuerat. Nemo Angelorum, *subdist.* visione perfectissima, sive comprehensione, qualis est visio, quam habet Unigenitus, qui est in sinu Patris, *conc.* Visione *intuitiva*, *neg.* Ita Chrysostomus *Hom.* XIV. *in Joan. Multo amplius*, inquit, *quam videre, est esse in sinu Patris. Nam qui solum videt, non accuratam omnino rei visae cognitionem habet.*

Inst. Ipsi Angeli desiderant videre Deum: *in quem desiderant Angeli prospicere. I. Pet.* I. 12. Ergo non vident.

℞. Etiam posita hac lectione (exemplaria enim Graeca, complura Latina, & versio Syriaca, Ambrosius, & Isidorus Pelusiota habent non *in quem*, sed *in quae*, h. e. in

e. in mysteria redemtionis Christi, quæ per Ecclesiam Angelis innotuerunt, & quotidie innotescunt). *Dist. ant.* Desiderant prospicere desiderio, excludente fastidium, *conc.* Excludente præsentiam, *neg.* *Desiderant sine labore, quia desiderium satietas comitatur. Et satiantur sine fastidio, quia ipsa satietas ex desiderio accenditur*, inquit *Gregorius M. Lib* XVIII. *Moral. cap.* 54.

Objic II. Multi PP. præsertim Græci, & præcipue Chrysostomus, & Theodoretus negant, divinam naturam esse visibilem & hominibus, & Angelis. Chrysostomus *Hom.* XIV. *in Joan. Id quod est Deus, non modo Prophetæ non viderunt, sed neque Angeli, neque Archangeli*. Idem sæpe repetit *Homil.* II. III. IV. *de Incomprehensibili Dei natura*. Unde Vasquez. *in* I. P. *Disp.* XXXVII. non dubitavit *Chrysostomum* accensere iis, qui negarunt claram Dei visionem. *Theodoretus* vero *in Cap* XIV. I. *Cor.* in ea verba: *tunc autem facie ad faciem*, ait: *videbimus ejus, non quæ sub aspectum non cadit, naturam; sed eam, quæ de nobis sumta est*. Et *Dial* I. *cum Eutychianis*: *Si ergo nec hominibus (dico ego nec Angelis) videri potest divina natura, dic quomodo in terra visus est qui cerni, & conspici non potest?* Et cum concederet Eranistes, etiam S. Patriarchis visum esse Deum per quandam *συγκατάβασιν*, accommodationem, sive *condescensum*, ut Scholæ loquuntur, hoc est per quasdam revelationes, captui eorum accommodatas; inde infert Orthodoxus: *Sic ergo de Angelis intelligamus, audientes, quod semper vident faciem Patris vestri. Non enim vident divinam substantiam, quæ nec comprehendi, nec circumscribi, nec mente percipi potest, & quæ universa comprehendit; sed per speciem quamdam ipsorum naturæ accommodatam . . . . Post incarnationem vero visus est etiam Angelis . . . . non in similitudine gloriæ, sed vero, ac vivo utens, quasi velamine, carnis integumento*. Ex quo vides, Theodoretum non aliam visionem attribuisse Angelis ante Incarnationem, quam illam, quæ etiam Patriarchis per quamdam revelationem data est. Similia docent Auctor *Quæstionum ad Antiochum inter Op. Athanas. cap.* 20. Basilius *Lib.* I. *cont. Eunom.* Gregorius uterque, Nazianzenus *Orat.* XXXIV. & Nyssenus *Orat.* XII. *cont.*

Eu-

Eunom. Ambrosius (*in Luc. initio*) Hieronymus *Epist.* CXLVIII. *ap. August.* Cyrillus uterque, Hierosolymitanus *Cathec. VI.* & Alexandrinus *Lib.* XXXII. *Thesauri* & alii bene multi, quorum loca vide apud *Wicassium*. Ergo.

℞. *Dist. ant.* Negarunt, divinam naturam esse visibilem visione exquisita, ac perfecta, quæ *comprehensio* dicitur (de qua inferius) *conc.* Visione *intuitiva*, *neg.* Scribebant enim præcipue contra Anomæos, qui naturam divinam se comprehendere affirmabant, *& ifculte non minus, quam impie jactitabant, se ita Deum nosse, ac Deus ipse novit*, ut inquit ipse Chrysostomus *Hom. II. De incomprehens*. Unde visi sunt adversariis, quasi in oppositum errorem declinasse, sicut & *Cyrillus* contra *Nestorium* scribens, visus est *Eutychianis* negare duas in Christo naturas: & *Augustinus* peccatum originale adstruens, visus est Pelagianis ad Manichæos deflectere: sed quamvis aliquando loqui videantur paulo durius, benigne interpretandi sunt. Cum enim nemo de hac re dubitaret, ita intelligi se putaverunt, quomodo in catholica Ecclesia credebatur.

Quod ad *Chrysostomum* adtinet, mira est injuria *Vasquez*, qui erroris accusat tantum doctorem, excusat vero *Anomæos*, cum ipse titulus Homiliarum *de incomprehensibili Dei natura* demonstret, intelligendas esse de visione perfectissima, sive comprehensione: Imo ipse *Chrysostomus* se explicat, cum ait *cit. Hom.* XIV. *in Joan. Substantiam ejus nemo novit, nisi is, qui ex ipso natus est. Cognitionem enim hic dicit certam visionem, & comprehensionem, qualem Pater de Filio habet*, quibus verbis cum clare statum quæstionis aperiat, nullum relinquit dubitandi locum, nisi iis, qui sunt plus æquo litigiosi. Qualis autem fuerit ejus mens de clara Dei visione, ex aliis ejus scriptis manifestum est. Sic in *Parenesi I. ad Theodor.* in ea verba Petri *Matth.* XVII. *Bonum est, nos hic esse: Quid*, inquit, *dicetur, quando ipsa rerum veritas aderit? Quando apertis Regiis ædibus, ipsum Regem conspicere licebit, non ultra in ænigmate, neque per speculum, sed facie ad faciem? non ultra per fidem, sed per speciem?* Vide Natalem Alexand. *Sæc. IV. cap.* 5. *art.*

5. art. 30. Petavium *Lib. VII. cap.* 5. & 6. Dupinum *in Biblioth.*

Idem de *Theodoreto* dicas. Disputabat contra Eutychianos, qui naturam humanam in Christo absorptam a divinitate asserebant. Probat ergo, absorptam non esse, quia aliter Christus fuisset adhuc invisibilis, sive *incomprehensibilis*, cum contra Apostolus dicat, eum fuisse visum ab hominibus, & Angelis, quod non potest intelligi de natura divina, quæ *nec comprehendi*, *nec circumscribi*, *nec mente percipi potest*. Ergo de humana. Quibus verbis satis ostendit, intelligenda esse ejus verba de visione exquisita, atque perfecta, qua humana tantum, non vero divina natura comprehendi potest (a). Neque vero te moveat, quod Patres dicunt, videri Deum ab Angelis per quamdam συγκατάβασιν, sive accommodationem, sicut a Patriarchis; hæc enim per *analogiam*, sive proportionem intelligenda sunt, ita ut pro diverso statu, & gratia intuentium, varia sit hujus accommodationis ratio, sicut Magister captui auditorum se semper accommodat, sed varie pro varietate ingeniorum.

Objic. III. Aliqua debet esse proportio inter facultatem, & *objectum*. Atqui nulla est inter intellectum creatum, & Deum clare conspiciendum. Ergo.

℟. *Dist. maj.* Proportio habitudinis, *conc.* naturæ, sive *entitatis*, *neg. Dist.* etiam *min.* inter intellectum creatum, & Deum nulla est proportio naturæ, sive *entitatis*, *conc.* Habitudinis, *subdist.* Nulla est proportio naturalis, *conc.* Supernaturalis, si lumine gloriæ illustretur, *neg.*

(a) Vide Garnerium in *Auctario Operum Theodoreti Dissert. III.*

PROPOSITIO III.

Natura divina nec naturaliter, nec supernaturaliter ab intellectu creato comprehendi potest. Est dogma fidei quoad primam partem.

Prob. I. *Job.* IX. 10. *Qui magna facit, & incomprehensibilia*, & *Cap.* XI. 7. *Forsitan vestigia Dei comprehendes, & usque ad perfectum Omnipotentem reperies?* Jerem. XXX. 19. *Magnus consilio, & incomprehensibilis cogitatu*. Rom. XI. 33. *Incomprehensibilia sunt judicia ejus, & investigabiles viae ejus*. Ergo &c.

Prob. II. *ex* PP. 1°. *Augustinus Serm.* CXVII. *al.* XXXVIII. *de verb. Dom. Quid mirum*, inquit, *si non comprehendis? Si enim comprehendis, non est Deus . . . attingere aliquantum mente Deum, magna beatitudo est, comprehendere autem, omnino impossibile*. 2°. *Epiphanius Haeres.* LXX. docens, Deum a beatis videri quidem, sed non comprehendi, illud affert exemplum: *veluti si quis per angustum foramen caelum adspiciat, & dicat, video caelum, non utique mentietur; videt enim revera caelum: quod si quis acute ei dicat, non vidisti caelum, neque iste mentietur . . . Quippe non vidit illius exporrectionem, neque altitudinem* (a). Addi possunt Patres, qui contra Anomaeos scripserunt. Hinc Concilium Lateranense IV. C. *Firmiter*, *De summa Trin. Credimus*, *quod sit Deus incomprehensibilis*.

Prob. III. *ratione*. Nulla creatura capax est actus infiniti. Atqui comprehensio Dei, qui infinitus est, & infinitorum possibilium causa, actus est infinitus, ac proinde solius Dei proprius, qui seipsum, quantum est visibi-

---

(a) Add. Irenaeus *Lib. IV. Cap.* 36. Clemens *Alex. Lib. V. Strom.* Nazianzenus *Orat. XXXIV.* Chrysostomus *Hom. IV. cont. Anom.* Cyrillus Alex. *Lib XXX. Thesauri*. Marius Vict. *Lib. I. cont. Arium*. S. Thomas *Lib. III. cont. Gent. Cap.* 54. Gregorius M. *Lib. XVIII. Moral. Cap.* 28. &c.

ſibilis, videt, & comprehendit. Ergo &c. (a).

Objectiones.

Objic. I. Apoſtolus *I. Cor.* IX. 24. ait: *Sic currite, ut comprehendatis*, & *Philip.* III. 12. *Sequor autem, ſi quo modo comprehendam*. Ergo.

℞. *Neg. Conſ.* Comprehendere enim ibi nihil aliud eſt, niſi apprehendere præmium, ad quod curritur.

Objic. II. Idem Apoſtolus I. *Cor.* XIII. 12. *Tunc autem*, inquit, *cognoſcam, ſicut & cognitus ſum*; Atqui cognitus erat a Deo cognitione exquiſita, ac perfectiſſima, ſive comprehenſione. Ergo.

℞. *Diſt. maj.* Et adverbium *ſicut* ſignificat naturam cognitionis, *conc.* Significat quantitatem, & modum cognitionis, *neg.* Ait ergo Apoſtolus, ſicut cognoſcor, ſic cognoſcam, h. e. ſicut cognoſcor clare, ſic clare cognoſcam: ſed non ait; quantum cognoſcor, tantum cognoſcam.

Objic. III. Deus eſt ens ſimpliciſſimum. Ergo aut comprehenditur, aut omnino non videtur.

℞. *Neg. conſ.* Ex eo enim quod Deus ens eſt ſimpliciſſimum, illud tantum conſequitur, Deum non poſſe videri, niſi totum; ſed non ſequitur, eum videri omni ea claritate, qua viſibilis eſt; & cognoſci etiam omnia poſſibilia, ad quæ ejus omnipotentia ſe extendit. Utrumque autem ad comprehenſionem pertinet. Cauſa enim univerſe cognoſci non poteſt, niſi omnia ejus effecta noſcantur.

Objic. IV. Anima Chriſti Deum non ſolum videt, verum etiam comprehendit. Ait enim Iſidorus *Cap.* 2. *in Exod. Sola ſibi integre nota eſt Trinitas, & humanitati ſuſceptæ*. Idem etiam variis in locis videtur ſenſiſſe *Fulgentius*. Ergo &c.

℞. *Neg. ant.* Damnata enim eſt hæc propoſitio inter the-

(a) Vid. S. Thom. *in III. Diſt. XIV. Q.* 1. *art.* 2. & *ad Annibald. Diſt. XLIX. art.* 1.

theses Augustini Romani a Concilio Basileensi *Sess.* XXII. ut dicemus *Lib.* VI Patres ergo, si qui sunt, qui quandam comprehensionem animæ Christi tribuere videantur, intelligendi commode sunt de visione excellentissima, & maxima, quam ulli creaturæ concedere ordinarie possit Deus.

Scholion.

Deum naturaliter nec videri, nec comprehendi posse, fidei dogma est. Item dogma est fidei, beatos Deum non comprehendere actu; sed utrum ex potestate Dei absoluta, & extraordinaria possit Deus creaturam suam ita roborare, ut Deum comprehendat, salva fide, inter Catholicos disputatur, & quidem Vasquez *in* I. *P. Disp.* LII. affirmantem sententiam defendit. Sed rationes superius explicatæ contrarium evincunt.

§. III.

Utrum aliqui in hac vita Deum clare viderint.

Adv. Quod Deus id concedere potuerit, & revera Christo concesserit, non est dubium. Disputatur ergo, utrum aliquis, præter Christum, homo visione Dei aliquando sit donatus, præsertim Moyses & Paulus. S. Thomas I. *P. Q.* XII. *art.* 11. *ad* 2. & 2ª. 2æ. *Q.* CLXXV. *art.* 3. id affirmat, eumque multi Theologi sequuntur. Sed communior Patrum, & Theologorum sententia negat.

PROPOSITIO.

Verisimilius est, nemini in hac vita claram Dei visionem esse concessam.

Prob. I. ex Scriptura, quæ absolute pronunciat, neminem umquam vidisse Deum. *Deum nemo vidit umquam Joan.* I. 18. *Quem nullus hominum vidit* I. *Tim. VI.* 16. Joannis autem Evangelium, & Epistola ad Timotheum scripta sunt post Epistolam ad Corinthios, in qua

qua Paulus dixerat, se raptum esse in Paradisum. *Exod.* XXXIII. 20. *Non videbit me homo, & vivet.*

Prob. II. *ex* PP. quorum plurima testimonia profert Carolus Witasse *Tract. de Deo Quæst.* XI. *art.* 2. *Sect.* 9. Nos paucis erimus contenti. 1°. Irenæus *Lib.* IV. *cont. heres. Cap.* 20. *Neque Moyses vidit Deum, neque Elias, neque Ezechiel, qui multa de cælestibus viderunt: quæ autem ab iis videbantur, erant similitudines claritatis Domini*, quod multis probat argumentis. 2°. Origenes *in Cap.* I. *Isaiæ: Dei faciem non vidit Isaias, nec Moyses: posteriora viderunt, ut scriptum est.* 3°. Augustinus *Quæst.* CXLIV. *in Exod.* explicans illa verba *non videbit homo faciem meam, & vivet*, inquit, *ostendens, huic vitæ, quæ agitur in sensibus mortalibus corruptibilis carnis, Deum, sicuti est, apparere non posse.* Et *Tract.* III. *in Joan. n.* 17. in illud: *Deum nemo vidit umquam*, ait: *Quid vidit Moyses? vidit nubem, vidit Angelum, vidit ignem. Omnis illa creatura erat, typum Domini sui gerebat, non ipsius Domini præsentiam exhibebat.* Idem alibi repetit (a). Similia docent Tertullianus *Lib. cont. Prax. cap.* 14. Clemens Alex. *Lib. V. Strom.* Cyrillus Hierosolymitanus *Catach.* IX. Et alii (b).

Objectiones diluuntur.

Objic. I. Scriptura *Exod.* XXXIII. 11. & *Num.* XII. 6. *& seq.* ostendit, Moysen vidisse Deum *facie ad faciem, palam, & non per ænigmata, & figuras; ore ad os* locutum esse cum Deo, *sicut solet loqui homo ad amicum suum.* Num. XII. 6. *Si quis fuerit inter vos propheta Domini, in visione apparebo ei, & per*

(a) *Lib. II. De Trin. Cap.* 16. *Lib. III. cont. Maximin. Cap* 12. *Lib. IV. De Symb. Cap.* 3.

(b) Athanasius, Nazianzenus, Nyssenus, Basilius, Epiphanius, Chrysostomus, Theodoretus, Ambrosius, Gregorius M., Bernardus &c. apud Sylvium. *I. P. Q. XII. art. II.* Petavium *Lib. VII. Cap.* 12. Et Witasium *loc. cit.*

per somnium loquar ad illum. At non talis servus meus Moyses . . . ore enim ad os loquor ad eum, & palam, & non per ænigmata; aut per figuras Dominum videt. Exod. XXXIII. 11: *Loquebatur autem Dominus ad Moysen facie ad faciem, & v.* 18. *Ostende mihi*, inquit Moyses, *faciem tuam*. Cui respondit Deus: *Ego ostendam omne bonum tibi*. Atqui non aliis vocabulis utuntur sacræ litteræ, cum asserunt Sanctis claram Dei visionem, sicut ait Apostolus I. Cor. XIII. 12. *Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem*. Ergo aut neganda est sanctis visio beata, aut asserenda est Moysi; ac proinde merito *S. Thomas*; a cujus doctrina recedere non est tutum, docet, Moysen visione Dei clara per *actum transeuntem* esse donatum; neque ab hac sententia abhorret ipse Augustinus *Lib.* XII. *de Genes ad lit. cap.* 27. Hilarius *Lib. I. de Trin. cap.* 3. Basilius, *Hom.* 1. *in Hexam.* Rupertus *De Victor. verb. Dei Lib. III. cap.* 28.

R. *Dist. maj.* Et tamen eadem Scriptura insinuat alibi, nec ipsum Moysen clare vidisse Deum, quia *Deum nemo vidit umquam*, & quia Moyses non cum Deo, sed cum Angelo, Dei vicem gerente, loquebatur *Act. VII.* 30. Et *Galat. III.* 19. *conc.* Secus, *nego*. Imo ex ipsis locis, quæ objiciuntur, concludi potest, Moysem non clare vidisse Deum, sed tantum clarius ceteris Prophetis, alioquin cur Deum postulasset: *Ostende mihi faciem tuam?* Cui quidem desiderio non annuit Deus, sed respondit: *Non poteris videre faciem meam; non enim videbit me homo, & vivet . . . Videbis posteriora mea: faciem autem meam videre non poteris*. Quapropter *omne bonum* ostendit Dominus Moysi, quantum capax erat mortalis natura. Quod attinet ad S. Thomam, non negamus, contrariam sententiam esse verisimilem, præsertim propter auctoritatem tanti doctoris, & aliorum quorundam veterum, sed nostram, ut verisimiliorem, & inter Patres communius receptam defendimus. Augustinus *loc. cit.* disputando, & inquirendo potius, quam affirmando, loquitur, ut fatetur *Lib. II. Retract. cap.* 24. *In quo opere plura sunt quæsita, quam inventa, & eorum, quæ inventa sunt, pauciora firmata*,

Quæ-

Quænam vero ejus sententia fuerit, cum ex propria sententia definite locutus est, supra vidimus.

Objic. II. Paulus *raptus est in Paradisum II. Cor. XII.* 4.; atqui hæc verba significant, eum clare Deum vidisse, sicut cum ait Christus Latroni *hodie mecum eris in Paradiso Luc. XXIII.* 43. Præterea idem privilegium B. Virgini, & S. Benedicto graves Theologi concessum esse affirmant. Ergo &c.

℞. *Neg. min.* Paradisi enim nomen varie in Scripturis intelligitur, sicut cum dicitur, Adam positus in Paradiso, Enoch translatus in Paradisum, & Sodoma & Gomorrha fuisse olim, *sicut Paradisus Domini*. Nec valet comparatio Latronis; nam illi promissio facta est, post mortem implenda: Paulus adhuc in corpore mortali erat. Deus autem in Scripturis absolute pronuntiat: *Non videbit me homo, & vivet*. De auctoritate vero Theologorum, jam diximus, rem esse in controversia positam.

§. IV.

Utrum Sancti plene purgati, seu quibus nihil expiandum superest, statim clara Dei visione fruantur, an vero judicii diem expectent.

PROPOSITIO

Dogma fidei est; Sanctos plene purgatos statim clara Dei visione frui.

Prob. I. *ex Scriptura*, Apostolus *II. Cor. V.* 1. *& seq. Scimus*, inquit, *quoniam si terrestris domus nostra hujus habitationis dissolvatur, quod ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactam, æternam in cœlis .... Audentes igitur semper, scientes quoniam dum sumus in corpore, peregrinamur a Domino (per fidem enim ambulamus, & non per speciem), audemus autem, & bonam voluntatem habemus magis peregrinari a corpore, & præsentes esse ad Dominum*. Nihil hoc loco clarius esse potest. Hortatur enim Apostolus fideles, ne morte ter-

terreantur, imo eam libenter oppetant; quoniam dum in corpore sumus, ambulamus per fidem, at soluti corpore, Deo præsentes erimus, & ambulabimus per speciem. Sed hoc falsum esset, si visio Dei, quæ fidem evacuat, ad resurrectionem corporum differretur. Ergo &c.

Sed & idem Apostolus *Philip. I. 21. Mihi*, inquit, *vivere Christus est, & mori lucrum. Quod si vivere in carne, hic mihi fructus est, & quid eligam ignoro. Coarctor autem e duobus: desiderium habens dissolvi, & esse cum Christo, multo magis melius: permanere autem in carne necessarium propter vos*: Si autem ad resurrectionem usque differretur visio Dei, non fuisset mori lucrum, nec dissolutio corporis consociasset Christo, &c. Ergo.

Prob. II. ex longa Patrum serie, quam texere possemus, excurrendo per omnia Ecclesiæ sæcula, nisi obstaret instituti brevitas. Primo sæculo Ignatius M. *Epist. ad Rom. Sinite*, inquit, *me ferarum escam fieri, per quas liceat Deum adipisci* ... *sinite purum lumen haurire. Meus amor crucifixus est, & non est ignis amans ullam aquam, sed vivens, & loquens in me: veni ad Patrem.* Quod non diceret, nisi statim post mortem beatam vitam speraret. Idem docent Clemens Romanus *Epist. I. ad Corint.* Hermas *Lib. III. Pastoris Similit.* 8. nec ullus eo sæculo contrarium docuit.

Sæculo II. Athenagoras *Apolog. Persuasi sumus, nos hac mortali defunctos vita, alteram hac terrestri longe meliorem, nempe cælestem esse victuros, ut apud Deum, & cum ipso simus.* Idem docent Polycarpus *ap. Euseb. Lib. III. Hist. cap.* 36. Auctor Actorum *S. Symphorosæ* Apud Ruinartum *in Actis syncetis p.* 20. *&c.* Ecclesia Smyrnensis *ap. Euseb. Lib. IV. Hist. Cap.* 15.

Sæculo III. Cyprianus *Exhortat. ad martyrium. Quanta dignitas, & quanta securitas exire hinc lætum, exire inter pressuras, & angustias gloriosum: claudere in momento oculos, quibus homines videbantur, & mundus; & aperire eosdem statim, ut Deus videatur, & Christus? Tam feliciter migrandi quanta velocitas! Terris repente subtraheris, ut in regnis cælestibus reponaris.* Idem docent Clemens Alex. *Lib. V. Strom.* Ori-

rigenes *Lib. II. Peri arch. Cap.* 12. *& Hom. V. De diversis*. Dionysius Alex. *apud Eusebium Lib. III. Hist. cap.* 28. Methodius Martyr apud *Photium*.

Sæculo IV. *& seqq.* tot sunt traditionis testes, ut etiam nomina, & loca citare longum esset. Sufficiat eorum recitare testimonia, de quibus aliqua exstitit suspicio. 1°. Ambrosius *Lib. De bono mortis cap.* 11. ait, animas, corporibus solutas, æternam possidere hæreditatem. *Hinc remunerationem habent, ut videant faciem Dei, & lumen, quod illuminat omnem hominem ... Tunc revelata facie gloriam Dei speculari licebit*. 2°. Augustinus, licet antea de hoc dubitaverit, tamen *Lib. XII. De Genesi ad lit. cap.* 34. ait, *animam secretam, & remotam, atque omninò abreptam à sensibus carnis, atque mundatam, ea, quæ in illo cælo sunt, & ipsam Dei substantiam, Verbum Deum, per quod facta sunt omnia, videre, & audire*. 3°. Bernardus *Serm. II. in S. Victorem*. *Jam cælos*, inquit, *ingressus, verè nunc revelata facie speculatur gloriam Dei*... *beata visio, qua in eandem imaginem transformatur*. Idem docent *Athanasius, Basilius, Gregorius uterque; Nazianzenus, & Nyssenus, Hilarius, Epiphanius, Chrysostomus, Hieronymus &c.* (a), ita ut mira sit impudentia *Dallæi*, & aliorum, qui ut argumenta, e traditione deducta, enervent, falsò asserunt, prioribus sæculis traditionem pro millenariis stetisse.

Prob. III. ex communi, & perpetuo sensu Ecclesiæ, quæ pro certo semper habuit, sanctos in cælis jam nunc regnare, eorumque suffragia postulavit, ut suo loco demonstrabimus *Lib. VI. Legem autem credendi statuit lex supplicandi*, ut inquit Cælestinus I. *Epist. II. ad Episc. Gall.*

Prob.

(a) Athanasius *in vita Antonii*. Basilius *Orat. de Gord. Mart. & Orat. in XL. Mart. & de S. Julitha*. Nazianzenus *Orat. X. XI., & XX.* Nyssenus *Orat. funeb. Pulcheriæ, & Orat. II. in XL. Mart.* Hilarius *in Psalm. I.* Ambrosius *Epist. ad Thessalonic. de Ascholio*. Epiphanius *Hæres. LXXVIII.* Chrysostomus *Hom. VIII. in* 2. *ad Cor.* Hieronymus *libro contra Vigilant. & Epist. ad Marcellam*. Leo M. Gregorius M. &c.

Prob. IV. ex Sum. Pontificum decretis, ut Innocentii III. *Cap. Apostolicam: De Presbyt. non baptiz.* Benedicti XII. in Extravag. *Benedictus Deus*, & aliorum.

Prob. V ex Conciliis. Definita enim est hæc controversia in duobus Conciliis Oecumenicis, Lugdunensi (*in formula fidei*), & Florentino *Sess. XXV.* Imo hoc dogma, ut iam definitum habuit Conc. Trid. *Sess. XXV.* agens de invocatione Sanctorum, cum Christo regnantium.

Prob. VI. ex ratione Theologica. Deus ad miserendum pronior est, quam ad ulciscendum. Atqui impii statim post mortem addicuntur pœnis; ut constat ex historia divitis *Luc. XVI. 22. mortuus est enim dives, & sepultus est in inferno. Elevans autem oculos suos, cum esset in tormentis &c.* Ergo & pii plene purgati statim post mortem potiuntur præmio; unde dicitur *Eccl. XI. 28. Facile est Deo in die obitus retribuere unicuique secundum vias suas.*

Solvuntur Objectiones ex Scripturis.

Objic. I. Scriptura ubique spem piorum usque ad corporum resurrectionem producit, ac suspendit. Sic *Luc. XXI. 28.* describens Christus signa futuri judicii, ait: *His autem fieri incipientibus respicite, & levate capita vestra, quoniam appropinquat redemtio vestra.* Similia habentur *Rom. VIII. 23. Matth. XXV. 34. II. Tim. IV. 8.* & alibi sæpe. Ergo &c. Ita Calvinus *Lib. III. Inst. cap. 25. n. 6.*

R. *Dist. ant.* Suspendit spem, & beatitudinem completam, & generalem, *conc.* non completam, & singularem, *neg.* Itaque beatitudo non completa solius animæ separatæ, & singularis uniuscujusque animæ est, cum ab omni peccati labe expiata, ad beatam visionem admittitur. At beatitudo completa tum animæ, tum corporis, & generalis omnium justorum in resurrectione erit. Scriptura vero præmium justorum describens, præcipue diem resurrectionis respicit, & commemorat, tum quia tunc erit gloria integra, & generalis totius corporis Christi, quod est Ecclesia, tum quia fideles corpo-

pore cruciati, et afflicti, in ſpem erigendi erant, propoſita etiam corporis gloria.

Inſt. Apoſtolus *I. Cor. XV.* 32. docet, fruſtraneam eſſe ſpem fidelium, ſi mortui non reſurgunt. Si *ad beſtias pugnavi Epheſi, quid mihi prodeſt, ſi mortui non reſurgunt?* Quod etiam innuit auctor. *Lib.* II. *Machab. Cap.* XIII. *v.* 44. *Niſi enim eos, qui ceciderant, reſurrecturos ſperaret, ſuperfluum videretur, & vanum orare pro mortuis.* Ergo nullum præmium ante reſurrectionem.

℟. *Neg. conſ.* Scriptura enim oſtendit, inanem eſſe ſpem fidelium, ſi mortui non reſurgant, non quia ante reſurrectionem beati non habent incompletam beatitudinem, ſed duabus de cauſis, 1°. quia ſi mortui non reſurgent, religio Chriſtiana, quæ hoc dogma tenet, ut a Deo revelatum, falſa eſt; ac proinde falſa ſunt præmia juſtorum, 2°. quia in Scripturis reſurrectio mortuorum ponitur ut neceſſario connexa cum immortalitate animorum; ita ut ſi negetur reſurrectio mortuorum, animorum etiam immortalitas, ac proinde omnis ſpes futuræ gloriæ negetur, oporteat. Hinc Chriſtus *Matth.* XXII. 21. probat contra Sadducæos reſurrectionem mortuorum ex immortalitate animæ.

Objic. II. Apoſtolus *Heb.* XI. 13. de Patriarchis, et Prophetis ait: *Et hi omnes teſtimonio fidei probati, non acceperunt repromiſſionem, Deo pro nobis melius aliquid providente; ut non ſine nobis conſummarentur.* Ergo omnibus ſimul fidelibus ſervatur corona gloriæ in reſurrectione.

℟. *Diſt. conſ.* Gloria completa animæ ſimul, et corporis, *conc.* gloria non completa ſolius animæ, *ſubdiſt.* Et hæc gloria dicitur ab Apoſtolo nondum data Patriarchis, quatenus eam non acceperunt ante Chriſti adventum, *conc.* Secus, *neg.* Docet igitur Apoſtolus, triplici ratione Patriarchas non accepiſſe repromiſſionem, primo quidem quia terram Chanaan ipſis promiſſam, non ipſi, ſed eorum nepotes ingreſſi poſſederunt: deinde quia beata viſione potiri non ſunt ante Chriſti adventum: tertio quia completam gloriam nonniſi in extremo cum omnibus electis accepturi ſunt. Vide Eſtium *Comment. in h. l.*

Objic.

Objic. III. *Apoc.* VI. 9. hæc habentur: *Vidi subtus altare animas interfectorum propter verbum Dei, & propter testimonium, quod habebant; & clamabant voce magna, dicentes: usquequo Domine . . . . . non judicas, & non vindicas sanguinem nostrum de iis, qui habitant in terra? Et datæ sunt illis singulæ stolæ albæ: & dictum est illis, ut requiescerent adhuc tempus modicum, donec compleantur conservi eorum, & fratres eorum, qui interficiendi sunt, sicut & illi.* Ergo sancti, antequam compleatur numerus omnium electorum, patienter expectare debent promissum præmium, quod ardenter desiderant.

℞. *Dist. conf.* Expectare debent præmium completum, scilicet animæ, et corporis, *conc.* incompletum solius animæ, *neg.* Animæ enim illæ apparuerunt subtus altare, super quod erat agnus, altare autem illud, quo humana Christi natura significatur, in cœlo erat, et datæ sunt illis singulæ stolæ albæ, quod demonstrat, animas illas jam esse in cœlo, et gaudere incompleta beatitudine (*a*).

Objic. IV. Matth. XX. 8. Denarius operariis non solvitur; nisi ad vesperam. Atqui per denarium significatur vita æterna, per vesperam autem mundi finis. Ergo.

℞. *Dist. min.* Per denarium significatur vita æterna, et per vesperam mundi finis, si sermo est de beatitudine completa, *conc.* si sermo est de beatitudine non completa solius animæ, *neg.* Igitur si de beatitudine completa loquimur, vespera significat finem mundi, et ita hunc locum multi Patres sunt interpretati (*b*). Si vero de beatitudine incompleta solius animæ, per vesperam intelligitur finis vitæ uniuscujusque hominis, vel postrema mundi ætas, quæ ab adventu Christi usque ad mundi

---

(a) Vide Dupinum *Analyse de l' Apocalypse Dissert. IX. & X.*

(b) Irenæus *Lib IV. Cap.* 70. Origenes *Tract. X in Matth.* Hilarius *in Cap. XX Matth.* Optatus Milev *Lib. V. cont. Parmen.* Gregorius M. *Hom. XIX. in Evang.* Beda &c.

di finem excurrit, juxta illud *I. Joan. II.* 18. *Filioli novissima hora est*. Et ita alii Patres citatum *Matthæi* locum intellexerunt (*a*).

Solvuntur Objectiones ex Patribus.

Objic. I. *Papias* Hierapolitanus Episcopus, *Joannis* Apostoli discipulus, contrariam sententiam docuit, scilicet piorum gaudium differendum esse usque ad corporum resurrectionem, et tunc eos regnaturos cum Christo mille annis, teste Eusebio *Lib.* III. *Hist. cap.* 39. Ergo &c.

℞. *Neg. conf.* 1°. quia non constat, utrum *Papias* auditor fuerit *Joannis* Apostoli, an alterius Joannis. Ait enim ipse *ap. Euseb. loc. cit.* se curiose interrogasse eos, qui Apostolos audiverant, et ab iis sciscitatum, *quid Andreas, quid Petrus, quid Joannes, quid Matthæus dicere soliti erant*. Non ergo ipse audiverat Joannem, aut alios Apostolos, 2°. quia, teste Eusebio, vir fuit *mediocri admodum ingenio, qui male intellexit Apostolorum narrationes*, 3°. quia *Papias* secundi sæculi auctor est; inter Patres autem primi sæculi nemo, ut vidimus, eam sententiam tenuit; ac proinde nostrum dogma est *prius traditum*, Papiæ vero *posterius immissum*; ideoque falsum, juxta illud Tertulliani: *verum, quod prius traditum, falsum, quod posterius immissum*, 4°. quia, quæ *Papias* docuit, non traditione nituntur, sed verbis *Apocalypsis*, quam ipse suo *mediocri ingenio* interpretari conatus est.

Objic. II. *Justinus, Irenæus, Tertullianus, Lactantius, Victorinus Petabionensis, Sulpitius Severus* Papiæ sententiam amplexi sunt. Ergo.

℞. *Dist. ant.* Eam sententiam amplexi sunt, ut probabilem, *conc.* ut dogma fidei, *transeat*. Quare *neg. conf.* Dixi *transeat*, quia licet pauci isti Scriptores, *Papiæ* auctoritate decepti, putassent, suam sententiam ad fidem

(a) *Hieronymus, Chrysostomus, aliiq.*

fidem pertinere ex Apostolica traditione, non possent tamen contra universæ Ecclesiæ sententiam prævalere. Sed ipsi suam sententiam proponebant, ut probabilem, quia fatebantur, alios catholicos contraria sentire. Sic Justinus *Dial. cum Tryph. Confessus sum*, inquit, *tibi, & ante me quidem & alios eadem mecum sententes, arbitrari id futurum* (nempe millenarium regnum post resurrectionem), *multosque etiam, qui puræ, piæque Christianorum sunt sententiæ, hoc non agnoscere*. Similia docet Irenæus *Lib. V. cap.* 35. *Tertullianus* a communi lege excipiebat martyres. *Lactantius*, eloquentia quidem fuit celebris, at non rerum Theologicarum admodum peritus. *Victorinus eruditionis expers*, ex Hieronymo *Epist. ad Magnum*. *Severus Sulpitius* non sibi constat; de *S. Martino* enim scribit: *Martinus hic pauper, & modicus cœlum dives ingreditur* (a).

Objic. III. Hilarius, cujus opera *inoffenso pede decurri* posse, docet Hieronymus *Epist. ad Laetam*: *in Psalm. CXXXV.* ad ea verba: *si descendero in infernum ades*, ait: *Humanæ lex necessitatis est, ut consepultis corporibus, ad inferos animæ descendant, quam descensionem Dominus ad consummationem veri hominis non recusavit*. Ergo.

℞. *Dist. ant.* Lex est, ut animæ descendant ad inferos, mox evasuræ, *conc.* In inferis mansuræ usque ad diem judicii, *neg.* Putavit enim Hilarius post Tertullianum *Lib. de anima cap.* 55. quod sicut Christus non recusavit ad inferos descendere, ita omnium Christianorum animæ eodem descendere debeant, brevi tamen tempore ibidem mansuræ, quæ tamen singularis est sententia, nec alios Patres suffragatores habet; quia tamen ab Ecclesia damnata non erat, *inoffenso pede* decurri *Hilarii* opera, merito affirmavit *Hieronymus*.

Inst. Hilarius in *Psalm.* CXX. docet, animas *in sinu Abrahæ interim collocari .... quousque introeundi rursus in*

(a) Vide Nicolaum le Nourry *in Apparatu ad Biblioth. Patr. Dissert. I.*

in regnum cœlorum sit potestas . *&* *Lib.* XI. *de Trin.* *n.* 39. de die judicii loquens, et respiciens ad verba Apostoli I. *Cor.* *XV.* 24. *Deinde finis, cum tradiderit regnum Deo, & Patri*, ait: *Tradet autem Christus Deo Patri regnum, & tunc quos regnum Deo tradiderit, Deum videbunt*. Ergo antea in regnum Dei non introierant, nec Deum viderant.

℞. *Neg. conf.* Distinguit enim Hilarius regnum Christi, quod usque ad resurrectionem duraturum est, a regno Dei, et Patris, quod in æternum durabit, non quod ante resurrectionem Deus, et Pater non regnaverit, aut post resurrectionem Christus regnare desinat, *cujus regni non erit finis*; sed quia in extremo judicio Christus publice agnoscetur ab omnibus filius Dei, a quo omnis potestas, et imperium, et ipse filius procedit. Sed non excludit a regno Christi ante resurrectionem visionem Dei. Ait enim *in Psalm.* I. *n.* 9. omnes justos cum pio latrone in paradiso esse, hoc est, ut ipse explicat, *in possessione regni Dei*: *&* *in Psal.* LIII. *habeat innocens religio fiduciam, . . . excedentem habitaculo corporis animam, sciat, in Dei susceptione requiescere*.

Objic. *IV.* Augustinus *Serm.* CCLIX. docet, animas piorum post resurrectionem *Sabbatismum* in terra cum Christo acturas, antequam in cœlum admittantur. Ergo.

℞. *Dist. ant.* Id docuit Augustinus initio sacerdotii, quando errabat cum *Millenariis*, ut ipse fatetur *Lib.* XX. *de Civ. cap.* 7. *conc.* Semper, *neg.* Millies enim contrarium docuit. Sic *Lib. XX. de Civ. cap.* 9. ait: animæ justorum *postquam mortalia membra posuerunt, cum Christo utique regnaverunt, & regnant*. Idem docet *Lib.* IX. *Confess. cap.* 7. *Lib. V. de Bapt. cap.* 18. *Tract.* CXXIV. *in Joan. Lib.* IV. *cont. Julian. cap.* 8. *& alibi*.

Inst. Augustinus *Cap.* 109. *Enchirid.* ait: *Tempus, quod inter hominis mortem, & ultimam resurrectionem interpositum est, animas abditis receptaculis continet*. Idem ante Augustinum scripserat Ambrosius *Lib. De bono mortis cap.* 10. In his receptaculis utrum beatitudinem possideant cum Sanctis Angelis, aliquando dubitat,

tat; ut *Lib.* I. *Retract. cap.* 24. *Angeli quidem sancti, quod ibi sint, nulla quaestio est: Sed de sanctis hominibus jam defunctis, utrum ipsi saltem in illa possessione consistant, merito quaeritur.* Aliquando vero absolute pronuntiat, sanctos nondum in possessione beatitudinis consistere, ut *Enarrat. in Psalm.* XLIII. *Illa visio faciei ad faciem liberatis in resurrectione servatur.* Ergo.

℞. *Dist. ant.* In locis citatis Augustinus dubitat de loco, ubi sunt illa receptacula, *conc.* de beatitudine Sanctorum, *subdist.* De beatitudine completa, & perfecta, quam vocat *visionem faciei ad faciem*, *possessionem beatitudinis*, *conc.* De beatitudine non completa, et imperfecta, *neg.* Dubitavit itaque Augustinus de loco, ubi sunt interim animae sanctorum; licet de earum felicitate certus esset, quam felicitatem putavit in resurrectione fore perfectam.

Et de loco quidem Augustinus definit, illum non esse in inferis *Lib.* XX. *de Civ. cap.* 15. *Profecto*, inquit, *deinceps boni fideles, effuso illo* (sanguinis Christi) *pretio, jam redemti prorsus inferos nesciunt.* Vocat autem saepe *sinum Abrahae*, quem sinum aliquando distinguit a regno coelorum, ut *in Psal.* XXXVI. *Serm.* 1. *Post vitam*, inquit, *istam parvam nondum eris, ubi erunt sancti, quibus dicetur: venite benedicti patris mei... nondum ibi eris; quis nescit? Sed jam poteris ibi esse, ubi illum quondam ulcerosum pauperem dives ille superbus in tormentis vidit, a longe requiescentem.* Aliquando vero sinum Abrahae cum regno coelorum confundit, ut *Lib.* II. *Quaest. Evangelic. Quaest.* 38. *n.* 1. *Sinus Abrahae requies est beatorum pauperum, quorum est regnum coelorum, in quo post hanc vitam recipiuntur*, et *n.* 5. *Sinus Abrahae intelligitur secretum Patris, quo post passionem resurgens Dominus assumtus est.* Aliquando rem dubiam relinquit, ut *Lib.* IX. *Confess. cap.* 3. *quidquid illud est, quod illo significatur sinu*; & *Lib.* XII. *de Gen. ad lit. cap.* 32. postquam de sinu Abrahae, de paradiso, & de tertio coelo fuse disseruit, subjungit; *si tamen non aliquid est diversis nominibus appellatum unum, ubi sunt animae beatorum.*

Quod autem pertinet ad felicitatem justorum, putavit Augustinus cum pluribus veteribus, eam in resurrectione

ne fore perfectam, quia ante resurrectionem animæ justorum propter inclinationem, qua propendent ad resumenda corpora (quæ tamen propensio eas non angit, nec miseras reddit, propter voluntatem Dei, cui perfectissime obsequuntur), non toto impetu in Deum ferri possunt, unde simplicem Dei visionem a possessione beatitudinis distinguebat. Ita semetipsum explicat S. Doctor *Lib.* XII. *de Genes. ad lit. cap.* 35., ubi quærens *quid opus sit spiritibus defunctorum corpora sua in resurrectione recipere, si potest & sine corporibus summa illa beatitudo præberi?* respondet: *Minime dubitandum est, & raptam hominis a carnis sensibus mentem, & post mortem ipsam, carne deposita .... non sic videre posse incommutabilem substantiam, ut Sancti Angeli vident, sive alia latentiore causa, sive ideo quia inest ei naturalis quidam appetitus corporis administrandi, quo appetitu retardatur quodammodo, ne tota intentione pergat in illud summum cœlum, quandiu non subest corpus, cujus administratione appetitus ille conquiescat.* S. Thomas quidem Augustinum intelligit eo sensu, quod beatitudo in resurrectione erit major quoad extensionem, quatenus scilicet gaudium animi refundatur etiam in corpus, sed fortasse laudatus Augustini locus hunc sensum pati non potest.

Objic. V. Bernardus *Serm. II. in Festo omnium Sanctorum* hæc habet: *Consummato militiæ tempore, gaudium habent Sancti etiam in spiritu suo, donec adveniat dies illa, qua introire mereantur in gaudium Domini sui, gaudium habituri & in ipso corpore suo. Adhuc ergo signatum est super eos lumen vultus dominici, & licet non plenam, habent tamen lætitiam multam in corde suo, donec veniat dies illa, qua implebit eos lætitia cum vultu suo.* Et rursus *Serm. IV. in Dedicatione* tres distinguit animarum mansiones, in tabernaculis, sive in hac vita, in atriis, sive post mortem ante resurrectionem, in domo Domini post resurrectionem; & ait: *In tabernaculis est gemitus pœnitentiæ, in atriis est gustus lætitiæ, in te (h. e. in domo Domini) satietas gloriæ.* Ergo censuit *Bernardus*, differri visionem Dei ad resurrectionem.

℞. *Dist. conf.* Differri quoad ultimum perfectionis gradum,

dum, *conc.* quoad *substantiam*, *neg.* Censuit enim, ut *Augustinus*, post resurrectionem majus fore gaudium beatorum, sive *extensive*, ut omnes fatentur, sive *intensive*. Ait enim *Serm. III. de Omn. SS. Adeo viget in eis desiderium hoc naturale*, (resurrectionis) *ut necdum tota eorum affectio libere pergat in Deum*. Et *Serm.* LXXXVII. *de Diversis* : *In hoc statu positi Sancti, bibere quidem possunt, sed inebriari non possunt, quoniam a perfectissima contemplatione divinitatis quodammodo retardantur, dum adhuc sui corporis resurrectionem in fine sæculi præstolantur*. Agnoscit ergo visionem Dei, sed non perfectissimam, nisi in resurrectione; quod etiam ex aliis locis clarioribus constat, ex quibus explicari debent, si quæ obscurius alibi dixit. Ait enim loco supra laudato *Serm. II. in S. Victorem* : *Jam cælos ingressus, vero nunc revelata facie speculatur gloriam Dei . . . beata visio, qua in eandem imaginem transformatur*. Et *Serm.* XIX. *de divers. Hauriunt* (Sancti) *aquas in gaudio de fontibus Salvatoris, & nudis, ut ita dicam, oculis divinitatis intuentur essentiam*. Idem alibi docet (*a*), ita ut male nonnulli, inter quos *Durandus*, & *Petavius*, S. Doctorem contrario errori patrocinatum esse putent.

Obiic. VI. Joannes XXII. teste Okamo (*in Compendio errorum Papæ Joannis*), *libellis*, *& constitutionibus* definivit, animas piorum non videre Deum ante resurrectionem. Testatur etiam post eundem Okamum Hadrianus VI. *in IV. Sentent. Tract. de Confirm.* eundem Pontificem statuisse, ne quis in Academia Parisiensi Magistri gradum adipisceretur, nisi prius jurasset, se eam sententiam defensurum. Ergo.

℞. *Neg. ant.* Licet enim Joan. XXII. ut *doctor privatus* disputando in contrarium errorem inclinaverit, numquam eum *ex cathedra* definivit, & docuit, ut constat

(a) *Lib. De diligendo Deo Cap.* 10. *In Vita S. Malachiæ Cap. ult. Serm. V. De Dedicat. Serm. VI. in Cant. Epist.* CCLXVI. *&c.*

ſtat ex variis teſtimoniis apud *Raynaldum* ad ann. MCCCXXXIII. imo ex publica proteſtatione ejuſdem Pontificis, facta anno MCCCXXXIV. *die* 3. *Januarii apud eumdem Rayn.* & ex duabus Bullis *Benedicti* XII. ejus ſucceſſoris, quarum una incipit *Sicut habet*, apud *Raynaldum* an. MCCCXXXIV. altera incipit *Benedictus Deus, ap. Bzovium ad* an. MCCCXXXVI. Imo & morti proximus, ea ipſa, quæ non definiendo, ſed diſputando dixerat, retractavit his verbis, quæ recitat Raynaldus *ad ann.* MCCCXXXIV. *Fatemur, & credimus, quod animæ purgatæ, ſeparatæ a corporibus, ſunt in cœlo cœlorum regno, ac paradiso, & cum Chriſto in conſortio Angelorum congregatæ, & vident Deum, ac divinam eſſentiam facie ad faciem clare*. Non ergo habenda fides eſt *Okamo*, infenſiſſimo *Joannis* hoſti, quippe qui adhæſit *Ludovico Bavaro* Imperatori, & Antipapæ *Petro de Corbario*, quos nemo neſcit, fuiſſe acerbiſſimos ejus Pontificis inimicos. Imo ipſe *Okamus*, a quo poſtea *Hadrianus VI.* ducentis poſt annis ſcribens, deceptus eſt, teſtatur, ſe ex aliorum rumoribus rem retuliſſe (*a*).

Objic. VII. In veteribus Liturgiis tum Græcis, tum Latinis pro omnibus animabus defunctis ſine ulla exceptione orat Eccleſia; imo quædam Liturgiæ habent orationes pro animabus Sanctorum. Sic antiqua Miſſalia Romana, teſte Innocentio III. *Cap. Cum Marthæ*, *De Celebr. Miſſ.* in feſto *S. Leonis* habebant: *Annue quæſumus, Domine, ut animæ B. Leonis hæc proſit oblatio*. In *Liturgia Gregorii Naz.* & *Cyrilli* orat Sacerdos pro animabus *Patriarcharum*, *Apoſtolorum*, *martyrum*, *Confeſſorum*, *& ipſius B. Virginis*, *Ignatii*, *Julii*, *Athanaſii*, *ut animæ eorum requieſcant* in Paradiſo. Similia habentur in *Liturgia Moſarabica*, *Syriaca*, *Æthio-*

(a) Longiori Diſſertatione opus eſſet pro Joan. XXII. Sed ſatis eſt, ipſum Natalem Alexandrum *Diſſert. XII. in Hiſt. Sæc. XIV. art.* 2. patrocinium illius ſuſcepiſſe copioſe, & erudite. Vide etiam P. Berti *Lib. III. Cap.* 11.

thiopica, quas vide apud *Renaudotium Collect. Liturg. Tom. II.* Ergo &c.

℟. *Dist. ant.* Orat pro omnibus animabus, quæ nondum æternam beatitudinem adeptæ sunt, *conc.* Pro omnibus omnino, *subdist.* diverso sensu *conc.* eodem sensu, *neg.* Quippe SS. Patres, qui illis utebantur liturgiis docent, animas sanctorum in paradiso esse; & injuriam irrogare Sancto, qui pro eo orat, ut requiescat. Sic Augustinus *Serm. CLIX. Injuria est*, inquit, *pro martyre orare, cujus nos debemus orationibus commendari*. Itaque orabat, & orat Ecclesia pro omnibus defunctis diverso sensu, ita scilicet, ut qui nondum in beata vita sunt, ad requiem perveniant; qui vero jam ibi sunt, habeant non solum gloriam corporis, & cum ea beatitudinem perfectam, sed etiam gloriam *accidentalem* apud homines, quæ gloria in majorem Dei gloriam, & hominum utilitatem redundat.

Objic. VIII. Christus non ascendit in cœlum ante resurrectionem. Ergo nec justi, qui sunt ejus membra, quæ capiti assimilari debent.

℟. *Neg. conf.* 1°. Quia Christus etiam ante resurrectionem visione Dei fruebatur; ideoque ubicumque esset beatus erat, 2°. quia licet justi Christo capiti assimilari debeant quoad tolerantiam passionis in terra, & gloriam in cœlo; tamen non in omnibus assimilari debent, quæ Christo capiti peculiaribus ex causis conveniebant.

Objic. IX. Anima simul cum corpore meretur, non enim meretur anima seorsim, sed totus homo. Ergo totus homo præmium referre debet, ideoque nonnisi post resurrectionem.

℟. *Transeat ant.* Meritum enim proprie est in animo, qui movet corpus, multisque etiam interioribus actibus sine corpore meretur. *Neg. conf.* Cum enim anima corpore utatur, ut instrumento bonorum operum; ideoque primas in merendo partes habeat, & aliunde capax sit beatæ visionis, etiam a corpore sejuncta, non est absurdum, eam fieri beatam ante resurrectionem, cum impiorum animæ etiam ante resurrectionem pœna afficiantur, licet anima simul cum corpore peccaverit.

§. V.

§. V.

Utrum admittendum sit regnum Christi millenarium post resurrectionem.

PROPOSITIO

Dogma fidei est, non esse agnoscendum regnum Christi millenarium nec in sensu Cerinthi, nec in sensu Papiæ, & aliorum.

Prob. 1°. Hæc propositio ex iis, quæ superius demonstrata sunt *in* §. *IV.*, manifeste consequitur. Si enim Sancti plene purgati, jam ante resurrectionem cum Christo regnant, & post resurrectionem, resumtis corporibus, gaudium habebunt perfectum in visione Dei, & gloria corporis, fictitium est hoc aliud mille annorum regnum. 2°. Regnum Christi non est terrenum *Joan. XVIII. 36. Regnum meum non est de hoc mundo*; nec habet finem: *Regni ejus non erit finis Luc.* I. 33. quæ verba Symbolo inserta sunt a Concilio Constantinopolitano contra Apollinaristas, qui, præter alia absurda, etiam millenariorum dogma sunt amplexi. Ergo &c.

Superfluum autem videtur confutare *Cerinthi* dogma putidum, & obscænum, qui hoc millenarium regnum in voluptatibus carnis transigendum putavit. *Non est regnum Dei esca, & potus Rom.* XIV. 17. *In resurrectione neque nubent, neque nubentur, sed erunt sicut Angeli Dei in cælo Matth.* XXII. 30.

Objectiones.

Objic. Apocalypsis Cap. XX. 4. *Vidi*, inquit Joannes, *animas decollatorum propter testimonium Jesu, ... & regnaverunt cum Christo mille annis. Ceteri mortuorum non vixerunt, donec consumentur mille anni. Hæc est resurrectio prima. Beatus, & sanctus, qui habet partem in resurrectione prima, in his secunda mors non habet potestatem, sed erunt Sacerdotes Dei, & Christi, & regnabunt cum illo mille annis. Et*

cum consummati fuerint mille anni, solvetur satanas &c. Et *vidi mortuos, stantes in conspectu throni, & libri aperti sunt &c.* Ergo docet Joannes, duas fore resurrectiones, unam sanctorum, quæ est resurrectio prima, post quam justi regnabunt cum Christo mille annis, quibus expletis, solvetur satanas, veniet *Antichristus*, resurgent impii, judicabuntur, & morte æterna plectentur, quæ est *mors secunda*. Hic erat millenariorum *Achilles*.

R. *Neg. conf.* Scriptura enim ubique pronuntiat, unam fore simul corporum resurrectionem tum piorum, tum impiorum; *in momento, in ictu oculi, in novissima tuba; canet enim tuba, & mortui resurgent*. I. *Cor.* XV. 52. Idque ex eo manifestum est, quod si primo resurgerent omnes justi, & regnarent per mille annos, quibus expletis veniret *Antichristus*, & resurgerent impii, sequeretur, per eos mille annos nullum fore in terra hominem justum, qui mortalem adhuc vitam duceat, ideoque perituram Ecclesiam militantem ante finem mundi, *Antichristum* non persecuturum Sanctos, qui nulli erunt, quæ omnia absurda sunt, & Scripturis contraria. Millenarii ergo fictitium illud regnum statuere debebant post generalem omnium resurrectionem, ac proinde post adventum Antichristi. At Joannes docet, regnum illud mille annorum præcedere adventum Antichristi. Non ergo favet millenariis; sed sensus est, homines pios resurgere a peccato ad vitam spiritalem, & post mortem, si perseverant, regnare cum Christo mille annis, hoc est per longum temporis intervallum, quod fluit ab eorum morte usque ad resurrectionem. Justificatio enim dicitur in Scripturis resurrectio, juxta illud Apostoli: *si consurrexistis cum Christo Colos. III.* 1. & longum temporis spatium per numerum *mille* exprimi solet, juxta illud *Psal. CIV. verbi, quod mandavit in mille generationes*. Unde Augustinus *Lib. XX. de Civ. cap.* 7. *mille annos pro annis omnibus hujus sæculi posuit*.

Loca autem Scripturæ, quibus promittitur justis manducare, bibere, ac saturari in Regno Dei, prætermittimus. Cum enim non sit *Regnum Dei esca, & potus*, loca illa per metaphoram intelligenda esse, perspicuum est.

§. VI.

§. VI.

Quonam modo Beati clare Deum videant.

Adv. Cum mens naturaliter Deum clare videre nequeat, ut supra §. II. h. c. contra Eunomianos, & Beguardos probavimus, certum est, requiri ad videndum Deum supernaturale auxilium, quod *lumen gloriæ* dicitur: *lumen* quidem, quia Deum menti manifestat, *omne autem quod manifestatur, lumen est*, ut ait Apostolus *Ephes. V.* 13. *gloriæ* vero, quia in illa visione, & lumine, est gaudium, & gloria beatorum. Unde in *Psal.* XXXV. dicitur: *Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos; quoniam apud te est fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen.* Sed quid sit lumen gloriæ, & utrum præter illud requiratur ad videndum Deum species aliqua *impressa*, vel *expressa*, magnas agitant Scholastici controversias, quas leviter attingemus, cum non possint ex Scriptura, aut traditione ad liquidam veritatem pervenire.

Quærunt itaque 1°. utrum lumen gloriæ *habituale* sit, an *actuale*. Et verisimilius est, esse habituale, quia in æternum in beatis durabit; posset tamen Deus illud per actuale, & transiens auxilium supplere.

Quærunt 2°. an lumen gloriæ sit habitus a charitate distinctus. *Scotus in III. dist.* 3. censet, nullum alium habitum esse necessarium ad videndum Deum, præter charitatem, quæ tunc augetur, & concursum Dei extraordinarium, & actuale. Reliqui verisimilius docent, lumen gloriæ esse habitum a charitate distinctum, quo intellectus elevetur ad videndum Deum, quem naturali facultate videre non poterat; charitas enim est in voluntate, visio in intellectu. Sed ii rursus in duas partes dividuntur; *Petavius* enim, & *Thomassinus* docent, lumen gloriæ esse ipsum Deum animæ beatorum perpetuo assistentem, quia, inquiunt, Scripturæ, & Patres docent, Deum esse lumen beatorum. Alii vero probabilius putant, esse qualitatem quamdam a Deo in anima creatam, neque alia de caussa Deum dici lumen beatorum, nisi quia luminis illius caussa est effectrix, quæ me-

metonymia est in Scripturis frequentissima. Hanc vero qualitatem Thomistæ volunt esse *realiter* ab anima distinctam, alii vero modificationem, sive dispositionem ipsius animæ, supernaturaliter a Deo inditam, quod verisimilius est.

Quærunt 3°. Utrum sicut in aliorum *objectorum* cognitione est quædam objecti *species*, sive similitudo menti *impressa*, quæcumque tandem illa sit, qua movetur ad cognoscendum objectum, & quædam *species*, sive verbum, sive *idea* ab ipsa mente *expressa*, & efformata, per quam objectum sibi repræsentat, ita etiam in clara Dei cognitione *species impressa*, & *expressa* sit. Et impressam quidem speciem communiter rejiciunt, ut inutilem; Deus enim menti beatorum præsentissimus non indiget vicaria sui specie, ut mentem moveat ad sui cognitionem. Sed de expressa specie non convenit inter Theologos. Nonnulli eam propugnant propter illud Augustini *Lib.* IX. *de Trin. cap.* 11. *Quemadmodum cum per sensus corporis videmus corpora, fit eorum aliqua similitudo in animo nostro . . . . ita cum Deum novimus, fit aliqua Dei similitudo illa cognitio*. Sed alii verba Augustini intelligentes de visione Dei naturali, melius docent, nullam expressam speciem in visione beata agnoscendam. Species enim illa expressa est aliquid finitum, & creatum; nulla autem finita res Deum, ut in se est, repræsentare potest. Unum enim est Verbum, quod vere, & ad vivum divinæ substantiæ est imago, quod est Verbum divinum, a Patre ab æterno productum, ut docent Patres (*a*).

§. VII.

(a) Si quem delectant ejusmodi quæstiones, adeat *Gonetum*, aliosque Scholasticos.

§. VII.

Quid Beati in Deo videant.

PROPOSITIO I.

Objectum primarium beatæ visionis est essentia Dei, ejusque attributa tum absoluta, tum relativa.

Prob. 1ª. *pars*. Visio Dei beata tendit ad videndum Deum, sicut in se est. Atqui non potest eo modo videri, nisi videatur ipsa Dei essentia. Ergo.

Prob. 2ª. *pars*. Essentia Dei, ut in se est, non distinguitur reipsa ab attributis tum absolutis, tum relativis. Ergo non potest videri, ut est in se, quin simul attributa omnia tum absoluta, tum relativa videantur.

Corollarium.

Ergo recte Thomistæ post ipsum S. Thomam 1ª. 2ª. *Q. II. art.* 8. *ad* 3. docent contra Schotistas, ne ex potentia quidem Dei absoluta posse beatos videre divinam essentiam sine attributis, aut unum attributum sine alio, aut personam unam sine alia.

PROPOSITIO II.

Objectum secundarium beatæ visionis sunt etiam creaturæ, quarum cognitio ad perfectionem, & beatitudinem sanctorum pertinet, non tamen omnes creaturæ possibiles; imo non omnes existentes.

Prob. 1ª. *pars*. Beatitudo est status, omnium bonorum aggregatione perfectus. Sed talis non esset, si aliqua deesset notitia ad perfectionem, & beatitudinem, vel *essentialem*, vel *accidentalem* pertinens. Ergo. Hinc *Ambrosius in Orat. funeb. de Theodosio* ait, Theodosium in cœlis filiorum ejus Arcadii, et Honorii tutelam suscepturum; Gregorius M. *Lib.* XII. *Moral. cap.* 17. do-

docet, Sanctos videre; et diligere fratres suos in terris periclitantes, et de eorum salute esse sollicitos: et S. Thomas P. III. Q. X. art. 2. *Nulli*, inquit, *intellectui beato deest, quin cognoscat in Verbo omnia, quæ ad ipsum spectant*. Ergo etc.

Quæ autem ad beatorum perfectionem, & beatitudinem spectant, sunt non solum rerum omnium existentium notitia quoad species, verum etiam multarum singularium rerum, in quibus Dei gloria elucet, & præcipue quæ ad ipsos pertinebant, dum in terris agerent, & preces, quæ ad eos diriguntur; *maxime enim decet eorum excellentiam, ut cognoscant petitiones ad eos factas vel voce, vel corde*, ut inquit *S. Thomas* 2ª. 2æ. Q. LXXXIII. *art.* 4. Præterea vident beati se se invicem, & suos in patria agnoscunt, sine qua cognitione nulla esset Sanctorum societas. Hinc Tertullianus *Lib. de Monogam. cap.* 10. *In meliorem statum*, inquit, *destinamur resurrecturi in spirituale consortium, agnituri tam nosmetipsos, quam nostros*. Et Cyprianus *Lib. de mortalitate*: *Magnus illic nos charorum numerus expectat, parentum, fratrum, filiorum . . . ad horum conspectum, & complexum venire, quanta & illis, & nobis in commune lætitia est?*

Prob. 2ª. *pars*. Beati non comprehendunt omnipotentiam Dei, ut supra ostendimus Cap. IX. §. II. prop. 3. Atqui comprehenderent si omnia possibilia in Deo viderent. Ergo.

Prob. 3ª. *pars*. Licet beati videant creaturas omnes, prout *eminenter* sunt in Deo tamquam in causa, imo videant scientiam, & decreta Dei, prout sunt unum cum essentia Dei, non sequitur, eos videre creaturas omnes, prout in seipsis sunt. Sic Angeli ignorant judicii diem *Matth. XXIV.* 36. & solus Agnus in cœlo potuit solvere librum, in quo signata erant futurorum decreta *Apoc. V.* 3. Cujus rei ea ratio est, quia licet decreta, & scientia Dei sint unum cum Dei essentia; libere tamen a Deo diriguntur ad hos, vel illos effectus, quos Deus pro suo arbitrio beatis revelat, aut abscondit.

Scho-

Scholion.

Thomistæ nonnulli putant, non esse impossibile, beatos videre omnia possibilia non quidem in Deo, tamquam in causa, hoc enim esset Deum comprehendere, sed in seipsis per Dei revelationem. Cum enim omnes creaturæ possibiles sint aliquid minus, quam Deus est, & in seipsis finitæ, qui illas hoc modo cognosceret, non simul ipsum Deum comprehenderet. Nos istæ de rebus possibilibus controversiæ non multum delectant.

PROPOSITIO III.

Beati vident creaturas in Verbo, & in seipsis.

Prob. auctoritate PP. Augustinus *Lib. IV. de Genes. ad lit. cap.* 24. duplicem distinguit in beatis cognitionem, *matutinam*, & *vespertinam*; illam, qua creaturas clarius vident in Verbo, sive in ipsa Dei essentia: hanc vero, qua obscurius eas vident in seipsis. *Quapropter*, inquit, *cum Sancti Angeli, quibus post resurrectionem coæquabimur, semper videant faciem Dei, Verbo ejus unigenito filio, sicuti Patri æqualis est, perfruantur; procul dubio universam creaturam, in qua ipsi sunt principaliter conditi, in ipso Verbo Dei prius noverunt, in quo sunt omnium, etiam quæ temporaliter facta sunt, æternæ rationes, tamquam in eo, per quod facta sunt omnia .... Ac deinde in ipsa creatura, quam sic noverunt, tamquam infra despicientes, eamque referentes ad laudem illius, in cujus incommutabili veritate rationes, secundum quas facta est, principaliter vident.* Idem docet Bernardus *Lib. V. de Consider. Cap.* 1.

Utrum autem beati uno actu, an vero *successive* videant omnia, quæ in verbo vident, quæstio est, de qua disputat Augustinus *Lib. XV. de Trin. cap.* 16. & *Lib.* XII. *Confess. cap.* 13. Certe quæ non viderunt ab initio, sed tractu temporis a Deo revelantur, non simul vident.

Scho-

Scholion.

Licet Beati, præter Deum, alia etiam tum in Deo; tum in seipsis videant; in sola tamen visione Dei eorum essentialis beatitudo est, juxta illud Augustini *Lib. V. Confes. cap. 4. Beatus est qui te novit, etsi alia nesciat: qui autem te, & alia novit, non est propterea beatior, sed propter te solum*. Aliarum vero rerum cognitio ad accidentalem beatitudinem pertinet.

§. VIII.

Utrum beata visio sit æqualis in omnibus.

Adv. Licet visio beata sit ejusdem speciei in Angelis, & beatis omnibus quia, idem est in omnibus principium, & *objectum formale* visionis; quæritur tamen, utrum sit in omnibus æqualis. *Jovinianus Sæc. IV.* asseruit, æqualia esse merita, et præmia Sanctorum, teste *Hieronymo Lib. II. cont. Jovin.* Quem errorem *Sæc.* XVI. renovarunt Protestantes.

PROPOSITIO I.

Dogma fidei est, inæqualem esse visionem beatorum.

Prob. I. *Joan.* XIV. 2. *In domo Patris mei mansiones multæ sunt*. Et I. *Cor. XV.* 41. *Alia claritas solis, alia claritas lunæ, alia claritas stellarum. Stella enim differt a stella in claritate, sic & resurrectio mortuorum*. Et II. *Cor. IX. 6. Qui parce seminat, parce & metet*. Ergo &c.

Prob. II. *ex Tradit.* 1°. Tertullianus *in Scorpiac. Quomodo multæ mansiones apud Patrem, si non pro varietate meritorum?* 2°. Augustinus *Lib. de Sancta Virginitate*, in illud Apostoli: *stella differt a stella: Hæc sunt*, inquit, *merita diversa Sanctorum*. 3°. Irenæus *Lib.* I. *cap.* 72. *Si plus dilexerimus, clariores erimus apud Deum*. Et Fulgentius *Lib. de Trin. Tantum*

tum amplius alius alio in illa vita Deum videbit, quantum amplius in hac vita eum dilexit.

Consonat ratio Theologica. Sicut enim pro varietate peccatorum varia sunt supplicia, juxta illud *Apoc.* XVIII. 7. *quantum glorificavit se, & in deliciis fuit, tantum date illi tormentum, & luctum*; ita etiam pro varietate meritorum varia esse debent præmia.

Hinc merito Concilium Mediolanense, de quo meminit Ambrosius *Epist.* XLII. contrarium *Vigilantii* errorem damnavit; & *Conc. Trid. Sess.* VI. *can.* 32. *Si quis dixerit, hominis justificati bona opera non vere mereri augmentum gratiæ, vitam æternam, atque etiam gloriæ augmentum, anathema sit.*

Objic. Matth. XX. unus denarius datur omnibus, qui inæqualiter in vinea laboraverant. Ergo par omnibus tribuetur gloria.

℞. *Neg. cons.* Unus quidem erit denarius, una merces omnibus, nempe idem Deus beata visione possidendus, sed inæqualiter pro inæqualitate meritorum. Una igitur erit merces *objective*, ut Scholæ ajunt, non *formaliter*, & in eodem gradu, sicut in eadem mensa idem omnibus apponitur ferculum quamvis inæqualiter, inde cibum capiant convivæ, ita ut omnes saturentur, nec qui minus sumit plus sumentibus invideat. *Id etiam*, ait Augustinus *Lib.* XXII. *de Civ. cap.* 30. *beata illa Civitas magnum in se videbit, quod nulli superiori ullus inferior invidebit, sicut nunc non invident Archangelis Angeli ceteri, nollet enim esse unusquisque quod non accepit, sicut nec in corpore vult oculus esse qui est digitus.*

Ergo, inquies, parum refert, utrum quis majora, vel minora opera faciat; dummodo enim ad patriam illam perveniat, non minus erit forte sua contentus, qui minimum laboravit, quam qui maxime.

℞. *Neg. sequel.* Licet enim inferiores superioris gloriam non desiderent, quia alioquin non diligerent Dei justitiam, tamen admirantur sapientiam, & justitiam Dei in distributione præmiorum, & qui despiceret majorem gloriam, ad quam a Deo destinatus, ac vocatus est, non diligeret Deum.

PRO-

PROPOSITIO II.

Causa moralis hujus inaequalitatis est inaequalitas meritorum, causa vero physica est inaequalitas luminis gloriae.

Prob. 1a. *pars*. Causa moralis est, quae causam efficientem movet ad operandum. Atqui inaequalitas meritorum est ratio, cur Deus inaequale praemium beatis distribuat *ex Prop.* 1. Ergo.

Prob. 2a. *pars*. Solum gloriae lumen, non vero naturale acumen ingenii mentem elevat ad videndum Deum. Ergo sola inaequalitas luminis gloriae inaequalem visionem efficit. Merito igitur Academia Parisiensis anno MCCXL. hanc propositionem damnavit: *Cujus meliora fuerint naturalia, necessario major erit gratia, & gloria*. Quod & ulterius probatur, quia alioquin qui inaequali ingenio sunt, aequali lumine gloriae inaequaliter Deum viderent, ac proinde gloria non pro ratione meritorum, sed ingenii daretur, quod absurdum est.

CAP. X.

De perfectione Dei.

Adv. I. Nunc de attributis affirmantibus, sive positivis agendum est; & primo de perfectione Dei. Perfectio est qualitas (*a*) aliqua, vel proprietas entis: perfectum vero est, cui nihil deest. Perfectum autem aliquod dici potest vel *absolute*, quod scilicet in omni genere perfectum est, vel *secundum quid*, quod scilicet est in genere aliquo perfectum. Si ergo de perfectione *secundum quid* loquamur, constat omnia entia perfecta esse, quia unumquodque est in suo genere perfectum, h. e. nihil ei deest de perfectionibus ad ejus naturam necessariis. Si vero de

(a) *Schol. entitas.*

de perfectione absoluta, hæc solius Dei propria est.

II. Perfectiones in scholis dividuntur in classes duas. Aliæ enim dicuntur perfectiones *simpliciter simplices*, aliæ vero simplices, & *secundum quid*. Priores sunt, quæ nullam involvunt *imperfectionem*, nec cum æquali, aut majori perfectione pugnant, ut sunt sapientia, bonitas, vita, ideoque dicuntur ab Anselmo *in Monolog. Cap.* 14. *meliores ipsæ, quam non ipsæ*. Posteriores vero sunt, quæ æquali, vel majori perfectioni adversantur, ut sunt extensio, motus, ratiocinatio, & ceteræ creaturarum differentiæ *specificæ*, & individuæ, quæ omnes dicuntur *non meliores ipsæ, quam non ipsæ*. Sed hæ rursus in duo genera a nonnullis dividuntur; aliæ enim ita cum æquali perfectione pugnant, ut nihil imperfectum contineant, ut *paternitas*, *filiatio*, *spiratio*; aliæ vero ita cum æquali perfectione pugnant, ut aliquid admixtum habeant imperfecti. His positis quæritur 1°. utrum Deus sit absolute perfectus: 2°. utrum omnes creaturarum perfectiones in se habeat; 3°. utrum Deus cum creaturis sit aliquid perfectius, quam solus Deus.

PROPOSITIO I.

Deus, & quidem solus, est absolute perfectus. Est dogma fidei.

Prob. 1ª. *pars*. 1°. Deus est ipsum *esse*, ut supra ostendimus *Cap. II. prop.* 4., hoc est in eo est plenitudo totius *esse*. Ergo est absolute, seu in omni genere perfectus. 2°. Deus est infinitus, ut supra dictum est. Atqui non esset hujusmodi, si non esset absolute, seu in omni genere perfectus. Ergo. 3°. Deus est totus in actu, nullatenus vero *in potentia* ut supra docuimus. Ergo est in omni genere perfectus, alioquin esset in potentia quoad illud, quod ei deesset. Ergo &c. Hinc Augustinus *Tract. XIV. in Joan. Deus*, inquit, *nec crescit, nec minuitur, si enim crescit, perfectus non est, si minuitur Deus non est*. Et a Dionysio *Lib. De divin. nom. Cap.* 13. dicitur Deus αυτοτελης, hoc est *per se absolutus, ac perfectus*, & υπερτελης, hoc est *perfectionem omnem excedens*.

Prob.

Prob. 2a. *pars*. Solus Deus est *ipsum esse*, est infinitus, et purus actus. Ergo etc. Vide S. Thomam. I. *P. Q. IV. Art. I. & seq.* et *Lib. I. cont. Gent. Cap.* 28. & 38.

PROPOSITIO II.

Omnes creaturarum perfectiones vel simpliciter simplices, vel simplices quidem, sed quæ nullam imperfectionis mixtionem habent, sunt in Deo formaliter, reliquæ in Deo sunt eminenter, vel virtualiter.

Prob. 1a. *pars*. Esse aliquid in aliquo *formaliter* est esse in eo secundum propriam sui naturam, sicut ratio (*a*) formaliter est in homine. Arqui perfectiones simpliciter simplices, et quæ nihil imperfectum involvunt, ut sapientia, bonitas etc. sunt in Deo secundum propriam sui naturam, alioquin Deus non esset in omni genere perfectus; Ergo etc. Hinc Deus dicitur formaliter justus, sapiens, bonus etc. licet alio modo quam creaturæ, quia ab ipsa Dei essentia non distinguuntur perfectiones illæ.

Prob. 2a. *pars*. Esse aliquid in aliquo *eminenter*, vel *virtualiter* est esse in eo non in propria sui natura, sed nobiliori modo, et tamquam effectus est in sua causa, sicut domus est in mente artificis modo spiritali, et intelligibili, fructus est in semine, vel in sole tamquam in causa. Atqui perfectiones *secundum quid* non sunt in Deo secundum propriam sui naturam, sed modo nobiliori, et tamquam effectus in causa. Non sunt quidem secundum propriam sui naturam, quia cum hujusmodi perfectiones imperfectionem aliquam naturaliter includant, vel cum majori perfectione pugnent; si essent in Deo secundum propriam naturam; ponendæ etiam essent in Deo imperfectiones illæ, vel majores perfectiones excludendæ. Sunt vero in Deo *eminenter*, vel *virtualiter*,

(*a*) Scholast. *Rationalitas*.

liter, quia illæ perfectiones habent aliquam rationem boni, licet imperfecti; ac proinde cum in Deo sit quidquid boni rationem habet, nihil vero imperfectum; sequitur, perfectiones illas esse in Deo secundum rationem boni, quam habent, et non secundum id, quod habent imperfecti. Ergo sunt in Deo nobiliori modo, sive eminenter. Sunt vero etiam in Deo virtualiter, quia Deus est prima causa, ex qua perfectiones omnes ortum habent. Hinc Augustinus *in Psal. XLIX. Quid enim*, inquit, *cum illo non est? Cum illo ager, cum illo species terræ, cum illo species cæli, cum illo omnia volatilia, quia ipse omnia*. Ergo &c.

PROPOSITIO III.

Deus simul cum creaturis non est neque secundum intensionem, neque secundum extensionem, sive neque intensive, neque extensive perfectior, quam si seorsim consideretur.

Prob. 1ª. *pars*. 1º. Si Deus cum creaturis esset *intensive* perfectior, non esset ipse ens perfectissimum, quippe aliquid ei deesset; quo perfectior fieri posset. 2º. Nulla est in creaturis perfectio, quæ non sit in Deo vel *formaliter*, vel *eminenter*, hoc est nobiliori modo; quam sit in creaturis ut ostendimus *in prop.* 1. Ergo.

Prob. 2ª. *pars* contra *Durandum*. 1º. *Augustinus Tract. XI. in Joan. Si fueris*, inquit, *sine Deo, minor eris. Si fueris cum Deo, major Deus non erit. Non ex te ille major, sed tu sine illo minor*. 2º. Finitum additum infinito, in quo eminenter, vel virtualiter continetur, majorem extensionem non facit, sicut tempus additum æternitati, alioquin illud non fuisset vere infinitum. At perfectiones creaturarum finitæ sunt; Dei vero perfectiones sunt infinitæ, & illæ in istis eminenter, vel virtualiter continentur. Ergo.

Dices. Perfectiones creaturarum reipsa distinguuntur a perfectionibus Divinis. Atqui quæ reipsa distinguuntur, si simul addantur, majorem numerum, et extensionem efficiunt. Ergo perfectiones creaturarum, additæ perfectionibus divinis, majorem numerum, atque exten-

fionem efficiunt, ac proinde Deus cum creaturis est extensive perfectior. Ergo.

R. *Conc. min.* quoad numerum, quoad extensionem vero, *Dist. min.* Quæ reapse distinguuntur, si simul addantur, majorem extensionem efficiunt, si unum in altero non contineatur, *conc.* Secus, *neg.* Porro perfectiones creaturarum continentur in divinis, tamquam finitum in infinito, a quo productæ sunt.

Corollarium.

Ergo solus Deus est propter se diligendus, reliqua in ipso, & propter ipsum, utpote quæ sint emanationes, & participationes infinitæ illius perfectionis. Nec qui Deum cum creaturis possidet, beatior est, quam si solum Deum possideat, in quo, quidquid in creaturis est amabile, nobiliori modo existit. Qui ergo minus se felicem putat, quod creata bona, quibus frui concupiscit, non possidet, contra ordinem charitatis peccat.

C A P. XI.

De bonitate & sanctitate Dei.

Adv. Bonum triplex est *absolutum*, *relativum*, & *morale*. Absolutum idem est, ac perfectum, seu id, cui nihil deest, sive ex principiis *essentialibus*, sive ex principiis *accidentalibus*. Relativum est, quod est alteri conveniens, seu rem alteram perficiens, sicut sapientia bona est homini. Morale est firma adhæsio voluntatis summo bono, a quo qui voluntarius recedit, in malum morale incidit. Bonitas autem moralis sanctitas etiam dicitur.

P R O P O S I T I O.

Deus est summe bonus bonitate absoluta, relativa, & morali. Est dogma fidei.

Prob. 1ª. *pars*. Bonum absolutum idem est, ac esse perfectum. Atqui Deus est summum *esse*, & summe perfectus

fectus ex dictis. Ergo summe bonus est. Hinc Boëtius *Lib III. de Consol. Prof.* 10. *Deum*, inquit, *rerum omnium principem, bonum esse, communis humanorum conceptio probat animorum*, etiam Gentilium, ut supervacaneum sit, Scripturas, & Patres in re tam aperta recitare.

Prob. 2ª. *pars*. Bonum relativum est, quod rem alteram perficit. Atqui quidquid bonitatis, & perfectionis est in creaturis, a Deo est. Ergo.

Prob. 3ª. *pars*. Deus firmissime adhæret, hoc est infinite diligit summum bonum, idest semetipsum, nec quidquam operatur, nisi bonum, & propter summum bonum, hoc est propter semetipsum. *Prov. XVI.* 4. *Universa propter semetipsum operatus est Dominus*. Hinc in Scripturis dicitur *magnificus in sanctitate*. Et I. *Reg. II.* 2. *Non est sanctus, ut est Dominus*: quia creaturæ, utcumque sanctæ, non habent, nisi particulam sanctitatis, a Deo derivatam; Deus vero sanctitatem habet essentialem. Et *Isai. VI.* 3. Angeli assidue clamant *Sanctus, Sanctus, Sanctus*, quia per hoc attributum sanctitatis accessum habent ad Deum, cui creaturæ, nisi sanctæ, placere non possunt.

Objic. Si Deus esset summe bonus in omni genere, non permitteret malum morale; atqui &c. Ergo &c.

℞. *Dist. maj.* Si non esset adeo omnipotens, & sapiens, & bonus, ut sciret, & posset de malis bona facere, *conc.* secus, *neg.* Cum ergo creatura sit natura sua mutabilis, Deus vero provisor universalis, qui aliquando potest ad majus bonum mala permittere subditorum, dedit quidem ipsis, vel præparavit auxilium, sine quo peccatum vitare non possent, sed melius judicavit de malis bona facere, quam mala nulla esse permittere, ut inquit *Augustinus*.

Inst. Cum Deus sit omnipotens, poterat majora bona, & meliora facere de bonis, quam de malis. Ergo.

℞. *Dist. ant.* Alterius generis, *conc.* Ejusdem generis, *neg.* Quomodo enim fuisset ex. gr. patientia martyrum sine injusta persecutione tyrannorum? Hoc igitur Deus judicavit melius, quam meliora, & alterius generis bona facere sine permissione mali.

Quæres, utrum solus Deus sit bonus *per essentiam*.

℞. Si esse bonum *per essentiam* intelligatur eo sensu,

 quod

quod ipsi *essentiale* sit existere, & infinitam habere bonitatem, solus Deus est *per essentiam* bonus, unde Christus *Luc. XVIII.* 19. *Nemo*, inquit, *bonus nisi solus Deus*. Si vero accipiatur pro eo, cui nihil deest de proprietatibus essentialibus, quidquid est, bonum est per essentiam. Unde demonstrat *S. Thomas*, *bonum*, & *ens* idem esse. *I. P. Q. V. art.* 1. Ex quo rursus ostenditur, Deum esse summum bonum, quia est summum ens.

Porro quæ de perfectione, bonitate, & sanctitate Dei diximus, cum non possint a Dei existentia sejungi, facilius enim invenientur, qui negaverint esse Deum, quam qui eum perfectum, bonum, sanctum negaverint; hinc eatenus pertinent ad fidem, quatenus ad fidem pertinere Dei existentiam, supra diximus.

C A P. XII.

De Omnipotentia Dei.

Adv. I. Omnipotentia est absoluta potestas faciendi quidquid placet.

II. *Petrus Abaëlardus*, teste Bernardo *Epist. CXC*, docuit, Deum non posse facere meliora iis, quæ facit, imo non posse facere aliud, quam quod actu vult, & facit; quem errorem Estius *in I. Dist.* 43. Calvino etiam, & Bucero tribuit; licet illi hæretici non adeo perspicue id videantur asseruisse. Certe eam *Abaëlardi* sententiam nonnulli recentiores philosophi secuti sunt, quorum systema *Optimismus* appellatur.

P R O P O S I T I O I.

Deus est omnipotens. Est dogma fidei.

Prob. I. *Genes. XVII.* 1. Dicit Dominus: *Ego Deus omnipotens*. Exod. XV. 3 *Omnipotens nomen ejus*. Eccl. I. 8. *Unus est Altissimus Creator Omnipotens*. Job. XLII. 2. *Scio quia omnia potes*. Matth. XIX. 26. *Apud Deum omnia sunt possibilia*. Luc. I. 37. *Non erit impossibile apud Deum omne verbum*. Et alibi sæpe Scriptura omnipotentiam Dei commendat, quæ maxime ad nostram

si-

fidem, & spem excitandam, et ad mundanum timorem expellendum valet. Idem docent uno ore Patres omnes, quos *Petavius* fusius laudat *Lib. V. Cap.* 5. imo & ipsi Gentiles Philosophi, quorum testimonia collegit Huetius *Lib. II. Quæst. Alnet.* ita ut vere dixerit Augustinus *Serm. CXXXIX. De Temp. Non dico da mihi Christianum, da mihi Judæum, sed da mihi Paganum, idolorum cultorem, dæmonum servum, qui non dicat, Deum esse omnipotentem. Negare Christum potest: negare Deum omnipotentem non potest.* Ergo &c.

Prob. II. Deus est ens summe perfectum, atqui omnipotentia est excellens perfectio: Ergo.

Objic. Deus non potest mentiri, non potest efficere, ut præterita facta non sint, & alia ejusmodi, quæ dicuntur absolute impossibilia. Ergo non potest facere quidquid vult.

℞. *Neg. conf.* Quæ enim impossibilia sunt, Deus velle non potest; quia illa dicuntur impossibilia, quæ *contradictionem* involvunt, *ex. gr.* mons sine valle, circulus quadratus, quæ se mutuo destruunt, ac proinde non possunt esse *objectum* nec scientiæ, nec voluntatis Dei: Contradictionem autem implicat, Deum mentiri, mori, &c. Quia Deus est ens perfectissimum, mentiri autem, & alia hujusmodi maximam imperfectionem significant. Hinc Augustinus (*Serm. CIX. de tempore*) *Multa*, inquit, *Deus non potest facere, & tamen omnipotens est, imo ideo omnipotens, quia ista non potest. non potest mori, non potest peccare, non potest falli, tanta non potest, quia si posset, non esset omnipotens.*

Scholium.

Docent etiam Patres, et Theologi, non posse Deum ea efficere, quæ licet contradictionem non involvant, tamen Dei sapientiam, bonitatem, ac providentiam non decent. Quo sensu nos quoque *Lib. I. Cap.* 6. diximus, non posse Deum vim, et potestatem permittere dæmonibus miracula patrandi: idque etiam in aliis passim libris usurpabimus. Quod quidem non Dei omnipotentiam coarctat, cum Deus ea facere absolute possit, sed sapientiam, ac bonitatem commendat.

PROPOSITIO II.

Deus potest facere meliora iis, quæ facit. Est dogma fidei.

Prob. Præter ea, quæ Deus fecit, mente concipi alia possunt meliora, & meliora in infinitum, quæ nullam involvunt contradictionem. Ergo si Deus ea facere non posset, non esset omnipotens. At Deum esse omnipotentem, supra est demonstratum *Prop. I.* Ergo. Hinc Apostolus *Ephes.* III. 20. *Potens est*, inquit, *Deus omnia facere superabundanter, quam petimus, & intelligimus.*

Solvuntur Objecta.

Objic. I. Deus est optimus; ergo efficere debet optima; ac proinde non potest facere meliora. Hinc Damascenus *Lib. II. de Fid. Orth. cap.* 29. *Necesse est*, inquit, *omnia, quæ Dei providentia fiunt, secundum rectam rationem, & optima, & Deo decentissima fieri, ita ut nequeant meliora fieri.*

℞. *Dist. ant.* Debet facere optima quoad modum, sive ad finem ipsi propositum, ideoque in omnibus, quæ efficit; propter efficiendi modum elucet ejus sapientia, et potentia infinita, *conc.* Optima absolute, *neg.* Non aliud sibi vult Damascenus. *Deus ita est artifex magnus in magnis, ut minor non sit in parvis: quæ parva non sua granditate, nam nulla est, sed artificis sapientia metienda sunt*, inquit *Augustinus Lib. II. de Civ. Cap.* 22.

Objic. II. Augustinus *Lib.* LXXIII. *Quæstionum, Quæst.* L. probat, Filium Dei esse Patri æqualem, quia, inquit, alioquin Pater fuisset invidus; si quem poterat æqualem gignere, noluisset. *Deus, quem genuit, quoniam meliorem se gignere non potuit, (nihil enim Deo melius), generare debuit æqualem. Si enim voluit, & non potuit, infirmus est: si potuit, & non voluit, invidus est.* Ergo *a pari* si Deus potuisset facere meliora, et non fecisset, esset invidus.

℞. *Neg. conseq. & paris.* Dispar enim ratio in eo est,

est, quod Filio debetur æqualitas cum Patre, quam si Pater dare noluisset, fuisset invidus. At creaturis non debentur optima, alioquin creaturæ deberent esse infinite bonæ (quod repugnat), quia, posito quocumque bono finito, aliud melius cogitari posset.

PROPOSITIO III.

Deus potest facere alia ab iis, quæ actu vult, & facit. Dogma fidei est.

Prob. I. *ex Scriptura*. Dan. III. 17. *Deus noster potest nos eripere de camino ignis, & de manibus tuis liberare; quod si noluerit* etc. II. Machab. VIII. 18. *Deus potest uno nutu universum mundum delere*. Matth. XXVI. 53. *An putas, quia non possum rogare Patrem meum, & exhibebit mihi modo plusquam duodecim legiones Angelorum?* Et Matth. III. 9. *Potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ*. Potest igitur Deus alia facere, quæ non facit. Unde Athanasius *Lib.* III. *cont. Arian. Poterat*, inquit, *etsi numquam advenisset Christus, solummodo loqui Deus, & maledictionem solvere*. Idem alii constanter affirmant.

Prob. II. Deus a nulla creatura pendet. Sic ergo circa eam operatur, ut possit non operari. Adde, quod non esset omnipotens, si non posset alia facere, quam quæ facit.

Objic. Deus est immutabilis, ac proinde non potest nunc nolle quod ab æterno voluit, nec velle quod ab æterno noluit. Ergo non potest alia facere, quam quæ actu ab æterno vult. Hinc in Scripturis dicitur Deus non posse, quæ noluit. *Non potero facere quidquam, donec ingrediaris illuc*, ait Dominus ad Loth. *Gen.* XIX. 22. et Christus *Matth.* XXVI. 39. Patrem orans, ait: *si possibile est, transeat a me calix iste*, h. e. *si vis*.

R. *Dist. cons.* Non potest *in sensu composito*, *conc.* *in sensu diviso*, *neg.* Hoc est, posito hoc, quod aliquid ab æterno voluerit, non potest nunc velle contrarium, ac proinde nec facere. Cum enim immutabilis sit, ideoque idem nunc velit, quod ab æterno voluit, si posset nunc velle, & facere contrarium, posset idem simul vel-

velle, & nolle; facere, et non facere: quod contradictionem implicat. Sed potuit ab æterno nolle quod voluit, aut velle quod noluit, si agitur de creaturis, cum nullum bonum finitum necessario movere ejus voluntatem potuerit. Vide Estium *in I. Dist. XLIII.* Sylvium *Q. XXV. art. V.* Thomam Valdensem *Tom. I. Lib. I. art. I.* Petavium, etc.

CAP. XIII.

De Scientia Dei.

De scientia Dei quatuor hic quærenda sunt, 1°. de ejus existentia, & proprietatibus, 2°. de ejus *objecto*, 3°. de *medio*, 4°. de varia ejus divisione.

§. I.

De existentia, & proprietatibus scientiæ Dei.

Adv. Cum scientia ab Aristotele definiatur cognitio certa, et evidens, adquisita per demonstrationem, in ea duo sunt distinguenda; ipsa nimirum certa, et evidens cognitio, et demonstratio, per quam adquiritur.

PROPOSITIO I.

Est in Deo agnoscenda intelligentia, & scientia, sed sine ratiocinatione. Est dogma fidei.

Prob. 1ª. *pars* I. *Reg.* II. 3. *Deus scientiarum Dominus est.* Job. XII. 13. *Apud ipsum est sapientia, & fortitudo, ipse habet consilium, & intelligentiam.* Prov. III. 19. *Dominus sapientia fundavit terram, stabilivit cælos prudentia.* Esther. XIV. 14. *Qui habes omnium scientiam.* Rom. XI. 33. *O altitudo divitiarum sapientiæ, & scientiæ Dei* (a). Id etiam evidenti ratione monstra-

(a) Adde *Job XXVIII.* 12. *Ps. CXXXVIII. Sap. VII.* 15. *Eccli. XLII.* 19. *Coloss. II.* 3.

stratur. Deus enim est id, quo melius cogitari non potest. At ejusmodi non esset, si ipsi deesset scientia, ut cuique manifestum est. Hinc ipsi Ethnici Philosophi Dei scientiam prædicarunt. Sic Menander *ap. Clement. Alex. Lib. V. Strom.* Deum appellat *oculum omnia cernentem*.

Secunda pars patet; cum enim ratiocinatio sit a re nota ad rem ignotam progressus, imperfectionem arguit, quæ a Deo ableganda est. Videt ergo Deus conclusiones in principiis, sed non eruit ex principiis conclusiones.

Dices: Ea est essentia, et natura scientiæ, ut adquiratur per ratiocinationem. Ergo aut in Deo non est proprie dicta scientia, aut est ratiocinatio.

℟. *Neg. ant.* Scientiæ enim natura id tantum requirit, ut cognoscantur evidenter effectus in caussis, consectaria in principiis: quod autem mens nostra per gradus quosdam cognoscat ex caussis effectus, et ex principiis conclusiones, id ex ejus infirmitate est.

PROPOSITIO II.

Scientia Dei est actus simplicissimus, immutabilis, infinitus, & caussa omnium rerum. Tres priores prop. partes ad fidem pertinent.

Prob. 1ª. *pars*. *Sap. VII.* 22. dicitur de Sapientia Dei: *Est in illa Spiritus intelligentiæ Sanctus, unicus, & multiplex*, h. e. qui unico obtutu multiplicia objecta pervadit.

Prob. 2ª. *pars*. Ipse Deus immutabilis est, ut supra docuimus *Capi VI.*, et perfectissimus. Ergo mutari non potest ejus scientia, quæ est idem reapse cum ejus essentia; alioquin vel novam scientiæ perfectionem adquireret, vel amitteret quam habebat, quod utrumque imperfectum est, ac Deo repugnat. Hinc Augustinus *Lib. XIII. Confes. cap. 16. Sicut*, inquit, *omnino tu es, tu scis solus, qui es incommutabiliter, & scis incommutabiliter, & vis incommutabiliter.*

Prob. 3ª. *pars*. *Psal. CXLVI. Sapientiæ ejus non est finis, non est numerus*. Infinita ergo est non solum exten-

tensive, ut ajunt, propter infinita objecta, quæ cognoscit, verum etiam *intensive*, quia certissima, et evidentissima est, et objecta omnia intime pervadit, et comprehendit. Unde ait Augustinus *Lib.* XII. *De Civ. cap.* 20. *In una Dei sapientia esse immensos quosdam, atque infinitos thesauros rerum intelligibilium, in quibus sunt omnes invisibiles, atque incommutabiles rationes rerum etiam visibilium & mutabilium.* Tres autem istæ priores propositionis partes ad fidem pertinent.

Prob. 4a. *pars.* I. ex Scriptura. *Prov.* VIII. 30. Sapientia de seipsa loquens ait: *cum eo eram cuncta componens.* Et Joan. I. 3. *Omnia per ipsum facta sunt*, nempe per Verbum, quod est sapientia Patris.

Prob. II. ex PP. *Gregorius M. Lib. XX. Moral. cap.* 23. *Quæ sunt*, inquit, *non ab æternitate ejus ideo videntur, quia sunt, sed ideo sunt, quia videntur.* Quod et docuit Augustinus *Lib. XV. de Trin. cap.* 13. Dionysius *Lib. De Div. Nominib. cap.* 7. aliique (a).

Prob. III. ratione *D. Thomæ*. Se habet scientia divina ad res omnes, sicut ars in artifice ad res effectas. Unde dicitur *Sap. VII.* 21. *Omnium artifex est Sapientia.* Atqui scientia artificis est causa operis simul cum voluntate, et potentia artificis. Ergo et scientia Dei simul cum ejus voluntate, et omnipotentia est caussa rerum. Præterea si scientia Dei non esset rerum causa, res ipsæ causa essent scientiæ Dei. Repugnat autem, res creatas esse caussas scientiæ divinæ. Ergo.

Corollaria.

I. Cum ergo Deus per suam voluntatem, et omnipotentiam non solum res omnes creaverit, verum etiam ad omnes creaturarum actiones concurrat, hinc scientia etiam Dei causa est non modo rerum omnium, sed et

---

(a) Ambrosius *Lib.* I. *Hexam. Cap.* 2. Maximus Mart. *in Schol. ad Cap.* 5.

omnium motuum cujuscumque creaturæ, saltem *per concursum*.

II. Cum in peccato (quod est etiam quidam creaturæ motus) duo sint, actio scilicet *physica*, ac materialis, et ipse defectus, qui est *formale* peccati; patet, scientiam Dei non esse causam peccati, quoad ejus formalem rationem, quia in ea ratione non est aliquid *positivum*, sed *negativum*, quod non oritur a causa efficiente, sed deficiente, ut suo loco dicemus.

Objecta diluuntur.

Objic. I. *cont.* 4am. *partem*. Patres multi videntur asserere, ideo res a Deo præsciri, quia futuræ sunt, non ideo futuras esse, quia præsciuntur. Sic Origenes *in Cap.* VIII. *Ep. ad* Rom. *Quia futurum est*, inquit, *aliquid, ideo scitur a Deo antequam fiat*. Et Justinus, seu quivis auctor *Lib. Quæst. ad Orthod. Quæst.* LVIII. *Non est prænotio causa ejus, quod futurum est, sed quod futurum erat, causa est prænotionis*. Hieronymus *Dial.* III. *cont. Pelagian. Non ideo peccavit Adam, quia Deus hoc futurum noverat, sed præscivit Deus quod ille erat propria voluntate facturus*. Similia docent *Cyrillus Alex. Damascenus, Chrysostomus*, et alii, quos congerit *Suarez*. Ergo.

R. *Neg. conf.* Laudati enim Patres vel loquuntur de peccatis, quorum scientia Dei causa non est, vel si de omnibus actionibus loquuntur, intelligendi de scientia merè *speculatrice*, quæ non est conjuncta cum voluntate, et omnipotentia ad opus efficiendum. Sed opera jam effecta contuetur; de qua scientia dicitur *Gen. I.* 31. *Vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valde bona*. Quæ quidem scientia merè speculatrix, licet in Deo reipsa non distinguatur a practica; distinguitur tamen ratione.

Objic. II. Prius est rem esse, quam cognosci. Ergo.

R. *Dist. ant.* prius est rem esse, quam cognosci scientia merè speculatrice, *conc.* Scientia practica, qualis est scientia artificis, *neg.*

PRO-

PROPOSITIO. III.

Praescientia Dei ita est caussa rerum, ut caussis liberis necessitatem non imponat. Fidei dogma est.

Prob. prop. contra *Joannem Hus* in Concilio Constantiensi damnatum, et veteres Stoicos. Ille enim post Manichæos, et Priscillianistas, posita Dei præscientia, negavit hominum libertatem: isti e contrario, posita hominum libertate, Dei præscientiam negarunt, quam falso putabant, cum libertate hominis stare non posse. Stoicorum insaniam secutus est Socinus. Ita etiam sensit Cicero *Lib. II. De divin.* Unde Augustinus *Lib. V. De Civ. cap. 9. Tullius*, inquit, *erepta Deo praescientia, ne libertatis damnum homo sentiret, homines dum vult facere liberos, fecit sacrilegos.*

Prob. itaque *prop.* I. ex iis Scripturarum, et Patrum testimoniis, quibus suo loco adstruemus Angelorum, et hominum libertatem. Cum enim omnia a Deo præscita sint, et tamen creaturæ illæ spirituales libere operentur, manifestum est, Dei præscientiam non imponere illis necessitatis jugum.

Prob. II. *ratione*. Cum præscientia Dei, et sapientia, quæ est omnium artifex, sit immutabilis, ut supra ostendimus, ac proinde falli nescia, necesse est, ut cuncta in tempore eveniant eo modo, quo Deus ab æterno præscivit, et ordinavit. Atqui præscivit, et ordinavit, quædam eventura necessario, quædam autem libere, ac proinde quibusdam effectibus aptavit caussas necessarias, aliis vero liberas. Ergo tantum abest, ut præscientia Dei imponat caussis liberis necessitatem, quin potius ab ipsa Dei præscientia oritur, et servatur earum libertas. Movet enim certissime Deus creaturam suam, secundum naturam, quam ipse creavit, et servat. Simili ratione utitur S. Thomas *I. P. Q.* XIX. *art.* 8. ut probet, voluntatem Dei, quæ semper cum præscientia juncta est, non imponere caussis liberis necessitatem. Alias rationes vide apud Anselmum *Lib. De Concordia praescientiae Dei cum libertate*, Augustinum *Lib. III. de lib.*

lib. arb. Cap. 3. 4. & Lib. V. De Civ. Cap. 10. Boetium *De consolat. Lib. V. Prosa 4.*

Solvuntur objectiones.

Objic. I. Quod Deus ab æterno præscivit, non potest non evenire, alioquin Dei præscientia falleretur. Ergo necessario evenit.

℞. *Dist. ant.* Non potest non evenire eo modo, quo Deus præscivit, *conc.* Alio modo, *neg.* Cum Deus præsciverit ab æterno, quædam libere eventura, profecto si illa in tempore necessario evenirent, tunc Dei præscientia falleretur; non fallitur autem cum eveniunt libere.

Inst. 1°. Contradictionem implicat dicere, aliquid non posse non evenire libere. Quod enim liberum est, potest non evenire; quod autem non potest non evenire, liberum non est. Ergo.

℞. *Dist. ant.* Si loquamur *absolute*, *conc.* Si loquamur *hypothetice*, *neg.* Absurdum enim esset absolute dicere: Petrus non potest non currere libere. Sed facta hypothesi, quod Petrus jam libere currit, recte dicere possumus: Petrus non potest non currere libere, quia non potest simul currere, & non currere. Cum ergo Deus ab æterno præsciverit, & ordinaverit, quædam certissime, sed libere eventura; posita hypothesi illa, contradictionem non implicat, ea non posse non evenire libere. Est igitur hæc necessitas *hypothetica*, & *consequentiæ*.

Inst. 2°. Si libere eveniunt, fieri potest hypothesis, ut actu non eveniant; in hac autem hypothesi Dei præscientia falleretur, quod est absurdum. Ergo.

℞. *Nego seq. maj.* Hoc enim posito, quod Petrus libere currat, idque ab æterno præsciverit Deus, fieri nequit hypothesis, quod simul non currat.

Inst. 3°. *Possibili posito in actu, nihil sequitur absurdi*, ut commune habet effatum. Ergo fieri potest hypothesis, ut quæ possunt non evenire, non eveniant.

℞. *Dist. ant.* Eo modo, quo possibile est, *conc.* Alio modo, *neg.* Porro possibile non est, ut Petrus libere currat, et simul non currat. Potest quidem dum currit non

non currere in *sensu diviso*, hoc est potentia sejuncta ab actu, sed non in sensu composito, hoc est potentia cum actu conjuncta.

Inst. 4°. Antequam Petrus currere inciperet, poterat actu non currere. Tunc ergo falsa fuisset Dei praescientia.

℟. *Neg. conf.* Nam si Petrus actu non cucurisset, hoc ipsum praescisset Deus.

Objic. II. Praescientia Dei est necessaria, aeterna, immutabilis; ergo quae a Deo praevidentur, cuncta sunt necessaria.

℟. *Dist. ant.* Est necessaria quod ad *substantiam*, *conc.* quia quidquid est in Deo, est ipse Deus, purus, simplex, et necessarius actus. Est necessaria quoad *connotationem*, ut ajunt, sive *relationem* ad objecta, *neg.* Unus enim, idemque actus Dei necessarius infinita respicit objecta, quorum alia sunt necessaria, alia libera, alia possibilia.

§. II.

De Objecto Scientiae Divinae.

PROPOSITIO

Objectum scientiae Dei est primo Deus ipse, deinde caetera omnia praeterita, praesentia, futura absoluta, & conditionata, possibilia, & ipsae internae cordium cogitationes. Est dogma fidei.

Prob. 1°. Deus seipsum, et attributa omnia absoluta, et relativa cognoscit, et comprehendit. Cum enim scientia Dei perfectissima sit, habeat necesse est objectum perfectissimum, quod est ipse Deus. Hinc scientia ista in Scripturis tribus personis Divinis, tamquam ipsis propria tribuitur. *Luc.* X. 22. *Nemo scit quis sit Filius, nisi Pater, & quis sit Pater, nisi Filius.* I. Cor. II. 11. *Quae Dei sunt nemo cognovit, nisi Spiritus Dei.*

2°. Caetera omnia. *Heb.* IV. 13. *Non est ulla creatura*

tura invisibilis in conspectu ejus, omnia autem nuda sunt, & aperta oculis ejus.

3°. Præterita, præsentia, & futura absoluta. Psal. CXXXVIII. *Tu cognovisti omnia novissima, & antiqua*. Eccli XXIII. 29. *Deo antequam crearentur omnia sunt agnita*. Rom. IV. 17. *Vocat ea, quae non sunt, tamquam ea quae sunt*. Et Isaiæ XLI. 23. præscientia futurorum contingentium, tamquam proprius divinitatis character ponitur. *Annunciate quae ventura sunt in futurum, & sciemus quia Dii estis vos*. Unde Tertullianus *Apolog. cap. 20. Idoneum testimonium divinitatis est veritas divinationis*, & *Lib. II. cont. Marc. cap. 5. Præscientia Dei tantos habet testes, quantos fecit Prophetas* (a).

4°. Etiam futura conditionalia. *Matth*. XI. 21. *Vae tibi Corozain, vae tibi Bethsaida, quia si in Tyro, & Sydone factae fuissent virtutes, quae factae sunt in vobis, olim in cinere, & cilicio pœnitentiam egissent*. Et I. *Reg*. XXIII. interroganti Davidi, an cives *Ceilae* ipsum tradituri essent *Sauli*, si ibi David morari pergeret, respondit Dominus: *Tradent*.

5°. Possibilia. Si enim seipsum, suamque omnipotentiam comprehendit, utique omnia possibilia videt.

6°. Denique internas cordium cogitationes. *Psal*. CXXXVII. *Intellexisti cogitationes meas de longe*. I. *Paralip*. XXVIII. 9. *Omnia corda scrutatur Dominus, & universas mentium cogitationes intelligit*. Jerem. XVII. 10. *Ego Dominus scrutans cor, & probans renes* Eccli. XXIII. 28. *Oculi Domini multo plus lucidiores sunt super solem. . . . , hominum corda intuentes in absconditas partes*. Ergo &c. Mittimus alia innumera Scripturæ loca, & Patrum testimonia.

Ob-

(a) Franciscus Junius contrarium Socini errorem late confutat in *Refutat. Prælimin. Socini Tom. II. Prælect. Theolog.* Idem præstat Hornebekius in *Socinianismo Confutato*.

Objectiones solvuntur.

Objic. I. Deus aliquando de futuris dubitando loquitur, ut *ex gr. Jerem.* XXVI. 3. *Noli subtrahere verbum, si forte audiant, & convertantur.* Ergo.

℞. *Dist. ant.* Id facit, ut explicet, rem esse apud homines liberam, dubiam, & difficilem, *conc.* apud Deum, *neg.* Hieronymus *in Cap.* XXVI. *Jerem. Verbum*, inquit, *ambiguum* forsitan *majestati divinae non potest convenire, sed nostro loquitur affectu, ut liberum homini servetur arbitrium*. Simili ratione rem explicat Augustinus *in Psal.* II. *& Tract.* XXXVII. *in Joan.*

Objic. II. Nonnulla prædixit Deus, quæ postea non evenerunt, ut IV. *Reg.* XX. 1. per Isaiam prædixit Ezechiæ: *Praecipe domui tuae; morieris enim tu, & non vives*, qui tamen ab infirmitate convaluit: & *Jonae* III. 4. *Adhuc quadraginta dies*, & *Ninive subvertetur;* quæ tamen subversa non est. Ergo.

℞. *Dist. ant.* Et ea Deus prædixit eventura, spectato caussarum ordine, *conc.* Spectato decreto, & præscientia Dei, *neg.* Ezechias enim revera moriturus erat, spectata vi morbi, & Ninive subvertenda propter peccata; sed sciebat Deus, se daturum præter ordinem caussarum secundarum Ezechiæ vitam propter orationem, & Ninivitis veniam propter pœnitentiam. Ita *S. Thomas* 2ª. 2ª. *Q.* CLXXI. *art.* 6. *ad* 2.

Objic. III. Deus in Scripturis dicitur peccata non videre: *Mundi sunt oculi tui, ne videant malum. Habacuc.* I. 13. Et merito; peccatum enim in sua *formali* ratione non est aliquod positivum, sed mera privatio boni; *quid est aliud, quod malum dicimus, nisi mera privatio boni?* inquit Augustinus, *Enchirid. cap.* 11. Atqui mera privatio videri non potest. Ergo.

℞. *ad* 1ᵐ, *Dist, ant.* Dicitur peccata non videre, quatenus ea non approbat, aut non cito in hac vita castigat, *conc.* quatenus ea non cognoscit, *neg.* Deus itaque in Scripturis sæpissime dicitur peccata omnia videre. *Videns Deus, quod multa malitia hominum esset in terra, Genes. VI.* 5. *Delicta mea a te non sunt abscondita, Psal.* LXVIII. &c. sed tamen aliqua dicitur

non

non cognoscere quæ non probat, ut *Matth.* VII. 23. *Numquam novi vos, discedite a me qui operamini iniquitatem*: et *Matth. XXV.* 12. *Amen dico vobis, nescio vos*. Vide *Augustinum Quæst.* CLII. *in Exod.* & *in Psal.* C. sicut e contrario dicitur cognoscere quæ diligit, & probat, ut *Psal.* I. *Novit Dominus viam justorum*. & *Rom.* XI. 2. *Non repulit Deus plebem suam, quam præscivit*. Aliquando etiam dicitur non cognoscere quæ nondum castigat; ita enim se gerit, quasi ea ignoraret. *Projecisti*, inquit, *post tergum tuum omnia peccata mea*. Is. XXXVIII. 17. *Omnium iniquitatum ejus non recordabor*, *Ezech.* XVIII. 22.

Ad 2m. *dist. min.* Mera privatio videri non potest per se ipsa, *conc.* per bonum sibi oppositum, *neg. Per hoc ipsum*, inquit *S. Thomas* I. *P. Q.* XIV. *art.* 10. *quod Deus cognoscit bona, cognoscit etiam mala, sicut per lucem cognoscuntur tenebræ*. Et revera cum Deus sit supremus judex, qui *reddet unicuique secundum opera ejus Rom.* II. 6. absurdum est, eum ignorare mala, quæ pro merito punit. Imo e contrario ipse solus peccati malitiam comprehendit, quia ipse solus summum bonum comprehendit, cui peccatum adversatur.

Objic. IV. *Genes.* XXII. 12. ait Deus Abrahæ: *Nunc cognovi, quod times Deum*; ergo antea internam Abrahæ justitiam non plene cognoverat.

℟. *Neg. cons.* Ea enim locutio metaphora est. Quia enim apud homines occulta cordium per opera externa noscuntur, ideo dicitur Deus cognoscere Abrahæ obedientiam, cum per externos actus se prodidit. *Cognovi* igitur idem est, ac *feci manifestum*, sicut dicitur etiam *Rom.* VIII. 26. *Spiritus postulat pro nobis*, hoc est postulare facit.

Scholion.

Etsi Augustinus *Lib. V. de Civ. cap.* 9. dicat: *confiteri esse Deum*, & *negare præscium futurorum*, *apertissima insania est*; tamen *Lib. II. ad Simplic. Quæst.* 2. ostendit, præscientiam Dei longe esse ab humana dissimilem duabus rationibus, 1°. enim quæ homines præsciunt, remota ab ipsis sunt; Deo autem omnia sunt

præsentissima, 2°. cum res, quas prævidebamus, eveniunt, accedit aliquid perfectionis notitiæ nostræ; at contra nihil in tempore potest addi scientiæ Dei. *Scit ergo Deus*, inquit, *& præscit Deus ineffabili modo*.

§. III.

De medio scientiæ Dei.

Adv. I. Videndum modo est, quo in *medio* videat Deus ea, quæ superiore articulo scientiæ divinæ objecta esse diximus. *Medium* autem scientiæ Dei vocant Theologi id, in quo, tamquam in causa, Deus aliquid cognoscit. Et quidem in quo Deus videat seipsum, & omnia creata, imo & omnes actus creaturarum necessarios, facile erit edocere. At gravissima controversia est inter Theologos, quo in medio Deus actiones creaturarum liberas cognoscat. Quæ quidem quæstio cum pendeat ab alia, quænam scilicet sit causa, creaturas libere movens ad agendum, potius rejicienda esset ad Tractatum de Gratia Dei. Sed quia Theologi omnes eam hic agitant, de illa nos etiam paucis hic agemus; uberiorem enim ejus notitiam, nisi pertractatis de Gratia quæstionibus, tirones accipere non possunt.

II. Cardinalis *Cajetanus*, cui accessit etiam *Gonet*, aliique putant, actiones creaturarum liberas præviderì a Deo in reali eorum *coëxistentia* cum æternitate, non quod illæ extiterint ab æterno, sed quia ipsa æternitas non habet *prius*, & *posterius*, sed est interminabilis vitæ tota simul, & perfecta possessio, indivisibilis, omnia simul tempora comprehendens. Quæ quidem sententia manifeste aberrat a veritate. Futura enim non existunt ab æterno, ergo non coëxistunt æternitati. Licet autem æternitas indivisibilis sit, tamen *virtualia* quædam puncta, seu *instantia* sunt, quæ præcedunt futurorum existentiam. Sicut & humana Christi natura, ut suo dicendum est loco, licet conjuncta sit Verbo, quod est simplicissimum, & indivisibile; tamen non *coëxistit* ubique, ubi Verbum existit. Ergo *antequam res fierent, erant in Dei scientia, non erant in sua natura*, inquit *Augustinus Lib. V. de Gen. ad lit. cap. 18.*

III.

III. At Thomistæ fere omnes putant, actiones omnes creaturarum rationalium videri a Deo in decreto, quo statuit ab æterno illas *physice præmovere* ad agendum; docent enim ipsi, nullum fieri posse a creatura rationali actum sine physica Dei præmotione.

IV. Pugnant ex adverso *Ludovici Molinæ* sectatores, qui nullam agnoscunt *præmotionem*, docentque, actus omnes creaturarum, sive sint naturales, sive supernaturales; sive in statu naturæ integræ, sive in statu naturæ lapsæ videri a Deo in seipsis; quatenus in essentia divina tamquam in speculo repræsentantur.

V. Theologi, quos *Augustinianos* vocant, media incedunt via. Distinguunt enim inter actus naturales, & supernaturales: item inter actus supernaturales naturæ integræ, & actus supernaturales naturæ lapsæ. Et quoad actus quidem naturales, & supernaturales naturæ integræ *Molinæ* assentiuntur; Thomistis vero quoad actus supernaturales naturæ lapsæ.

PROPOSITIO I.

Deus in nullo medio essentiam suam, & attributa videt.

Prob. 1ª. *pars*. Medium divinæ scientiæ illud est, in quo tamquam in causa videt Deus objectum. At nullum fingi potest medium, quod sit, etiam nostro intelligendi modo, prius essentia divina, aut illius caussa, aut radix. Ergo.

Prob. 2ª. *pars*. Etsi attributa divina nostro intelligendi modo fluere concipiantur ab essentia; non ita tamen ea videt Deus, sed ut sunt in seipsis, nempe reipsa idem cum essentia sua, unusque simplicissimus actus, ac proinde si essentiam in nullo medio videt, idem de attributis dicendum est, quidquid alii Theologi in contrarium afferant.

PROPOSITIO II.

Deus videt cetera omnia in seipso.

Prob. I. *ex PP.* 1°. Dionysius *de divin. nominibus*, *cap.* 7. *Divina*, inquit, *Sapientia seipsam cognoscens*, *scit omnia*. 2°. Ambrosius *Tract. in Symbol. cap.* 1. *Nihil extra intelligere, sed singula intueri dicitur*. 3°. S. Thomas *I. P. Q. XIV. ar.* 5. *Deus seipsum videt in seipso, alia autem a se videt non in ipsis, sed in seipso* (a).

Prob. II. ratione 1°. Operationes intellectus speciem, & perfectionem accipiunt ab *objecto* primario. Si ergo Deus non in seipso videret res alias, sed in se ipsis, essent illæ primarium objectum divinæ operationis, ac proinde hæc ab illis speciem, ac perfectionem acciperet. *Hoc autem*, inquit S. Thomas *Lib. I. cont. Gent. cap.* 4. *est impossibile, cum ejus operatio sit ejus essentia, & hæc, quippe ens a se, nequeat ab alio distincto speciem accipere. Sic igitur impossibile est, quod intellectum a Deo primo, & per se sit aliud ab ipso.*

2°. Res, quæ a Deo noscuntur, vel sunt possibilia, vel creaturæ, vel creaturarum actiones necessariæ, vel liberæ. Si sunt possibilia, vel creaturæ, vel earum actiones necessariæ, patet, Deum illas videre tum in sua ipsius scientia, tamquam in arte sua, tum in decreto, quo ab æterno statuit illas producere talibus instructas proprietatibus, ex quibus certæ actiones necessario prodeunt. Si vero sunt actus liberi; licet inter creaturarum naturam, illosque liberos actus non sit necessaria connexio, est tamen (positis circumstantiis) infallibilis nexus, quem nos non vi-

(a) Add. Maximus M. *in Scholiis ad Dionys.* Augustinus *Lib.* 83 *Quæst. Q. XLVI.*, & *Lib. XI. De Civ. Cap.* 7. & *alibi*. Anselmus *Monolog. Cap.* 9. & 33. Concinunt ipsi Philosophi. Plotinus *Ennead. V. Lib* 9. *Cap.* 5. Alcinous *Lib. de Dogm. Plat.* Ammonius *in Arist. Lib. Peri ermenias*.

videmus, sed videt Deus, cui intime perspecta est natura rerum. Ergo etjam in systemate *Moliniano* verum est, Deum omnia videre in seipso; a fortiori igitur in systemate Thomistarum, & Augustinianorum.

Corollarium.

Habet ergo Deus in seipso omnium rerum tum existentium, tum possibilium *ideas*, hoc est similitudines intelligibiles, quibus tamquam in speculo res omnes repræsentantur, quæ quidem ideæ non sunt ab ipsa Dei substantia distinctæ. Id aliquo pacto veteres Philosophi cognoverunt, in primis Plato, qui ex Clemente Alex. *Lib. V. Strom.* duplicem distinguebat mundum, intelligibilem in Deo, & materialem extra Deum, sicut in mente Architecti est exemplar spiritale operis, extra Architectum est opus ipsum materiale. In eo tamen ab *Aristotele* reprehenditur *Lib. I. Metaphys.* quod ideas illas posuerit a mente divina distinctas, licet *Platonem* nonnulli defendant, *Aristotelem* calumniæ postulent (*a*), *Boetius Lib.* III. *de Consol. metr.* 9.

. . . . Tu cuncta superno
Ducis ab exemplo, pulchrum pulcherrimus ipse
Mundum mente gerens, similique ab imagine formans.

Damascenus Lib. I. de Fide cap. 3. Deus omnium auctor est; ergo omnium, quæ sunt, rationes in se, & caussas, hoc est ideas jam ante in ipso præhabet. Mundum hunc intelligibilem *Philo* Iudæus (*de Mundi Opificio*) appellat ipsum Verbum Dei. Joannes in Evangelio *Cap. I.* 4. *quod factum est in ipso* (verbo) *vita erat*. Verbum enim Dei est ipsa *substantialis*, et subsistens Sapientia, et Intelligentia Patris, in qua sunt rerum omnium æternæ rationes, et ideæ. Cum autem Dei sapientia una

 sit,

(a) De ideis Platonis vide Petavium *Lib. IV. Cap. 9.* Brukerum *Histor. Philos.* Klozium *in Theolog. natur. Disp. XII.*

sit, hinc revera unica est in Deo rerum omnium idea, *virtualiter* multiplex, propter infinita *objecta*, quæ repræsentat.

Dices. Si Deus omnia cognosceret in se ipso, ejus cognitio non esset *intuitiva*, sed indirecta, et ut ajunt, *abstractiva*, sicut cum videmus effectum non in ipso, sed in causa. Falsum consequens, quia visio *abstractiva* imperfecta est. Ergo.

℞. *Dist. ant.* Si Deus res alias cognosceret in seipso secundum rationes generales, et non in propria ipsarum idea; *conc.* Si secundum rationes individuas, et in propria ipsarum idea, *neg.* Nos itaque oblique, et imperfecte videmus effectum in causa, *ex. gr.* in arbore brumali frigore veluti emortua futuros fructus, quia non videmus fructus ipsos, nisi secundum generales quasdam rationes; nec in propriis singulorum fructuum ideis. At Deus in seipso videt usque ad minutissimas rerum omnium atomos, et quidem in propriis, et perfectissimis earum ideis.

PROPOSITIO III.

Futura libera ordinis supernaturalis in statu naturæ lapsæ videt Deus in suo decreto efficaci; reliqua vero in essentia sua tamquam in idea, quæ voluntatem creatam, omnesque ejus motus certissime repræsentat.

Prob. 1ª. *pars*. Deus ab æterno decrevit, se facturum per gratiam efficacem, ut homines in statu naturæ lapsæ actus illos supernaturales exerceant. Ergo in eo decreto actus illos vidit. *Prob. ant. Ezech. XXXVI.* 26. *Auferam*, inquit, *cor lapideum de carne vestra*, & *dabo vobis cor carneum*, & *spiritum meum ponam in medio vestri*, & *faciam*, *ut in præceptis meis ambuletis*. Et Apostolus *Ephes. I.* 4. *Elegit nos in ipso ante mundi constitutionem*, *ut essemus sancti*, & *immaculati in conspectu ejus in charitate*. *Qui prædestinavit nos . . . . secundum propositum voluntatis suæ in laudem gloriæ gratiæ suæ* &c. . . *in quo etiam* & *nos sorte vocati sumus*, *prædestinati secundum propositum*

fitum ejus, qui operatur omnia secundum consilium voluntatis suae. Et Cap. II. 8. *Gratia enim estis salvati per fidem, & hoc non ex vobis; Dei enim donum est: non ex operibus, ut ne quis glorietur; ipsius enim sumus factura, creati in Christo Jesu in operibus bonis, quae praeparavit Deus, ut in illis ambulemus.* In quæ verba sole clariora scribit Augustinus *Lib. de Prædest. Sanct. cap.* 17. *Hæc est immobilis veritas prædestinationis, & gratiae .... ait Apostolus: Elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, ut essemus sancti, quod profecto si propterea dictum est, quia præscivit Deus credituros, non quia facturus fuerat ipse credentes, contra istam præscientiam loquitur Filius dicens: non vos me elegistis, sed ego elegi vos. Electi sunt itaque ea prædestinatione, qua Deus utique sua futura facta præscivit ... elegit ... non quia sancti, & immaculati futuri eramus, sed elegit, prædestinavitque, ut essemus.* Sed de his fusius in Tract. de Gratia.

Prob. 2ª. *pars*. Reliquæ actiones creaturarum liberæ vel sunt supernaturales in statu naturæ innocentis, vel naturales in utroque statu. At neutras Deus efficaci motione operatur in tempore, ac proinde neutras decrevit, se operaturum ab æterno. Ergo non videt in suo decreto efficaci. *Prob. min.* de actibus supernaturalibus naturæ innocentis. S. Augustinus *Lib. de Corrept. & grat. cap.* 10. 11. & 12. docet, Angelos, et homines in statu innocentiæ non fuisse a Deo motos auxilio *quo* certissime operarentur, sed auxilio versatili *sine quo* non possent. *Istam*, inquit, *gratiam non habuit homo primus, qua numquam vellet esse malus, sed sane habuit, in qua si permanere vellet, numquam malus esset, & sine qua etiam cum libero arbitrio bonus esse non posset ... tale quippe erat adjutorium, quod desereret cum vellet, & in quo permaneret si vellet, non quo fieret ut vellet. Hæc est gratia, quæ data est primo Adam, sed hæc potentior est in secundo Adam. Prima est enim, qua fit, ut homo habeat justitiam, si velit; secunda ergo plus potest, qua etiam fit, ut velit .... Fortissimo quippe permisit, atque dimisit facere, quod vellet: infirmis servavit, ut ipso donante, invictissime quod bonum est vellent, & hoc deserere invictissime nollent.*

lent . Quod fuse prosequitur lo o citato ; nosque uberius suo loco tractabimus. Si autem ad actus supernaturales naturæ innocentis decretum efficax non fuit necessarium, *a fortiori* ad actus naturales. Ergo.

Prob. II. ead. 2a. *pars* . Decretum divinum *physicè præmovendi* voluntates creatas ad actus liberos naturales requirit *exigentiam* , ut ajunt , creatarum voluntatum , ne destruat liberum earum arbitrium. Ergo decretum illud non est sufficiens *medium*, quo Deus videat futuros creatæ voluntatis actus liberos, sed recurrit quæstio , in quonam medio Deus illam videat *exigentiam* .

Cum ergo Deus non videat eos actus in suo decreto efficaci, & aliunde eos videat in seipso, ut supra est demonstratum, sequitur, Deum illos videre in sua essentia, in qua tamquam in arte sua, & universali omnium rerum idea, videt omnes creatas voluntates, earumque propensiones, & motus, qui inde certissime, licet libere eveniant.

Dices . Effectus, qui pendet a duplici caussa , non potest in una earum certissime videri ; atqui actus supernaturales, tum a Gratia Dei, tum a creata voluntate pendent. *Non ego autem*, inquit Apostolus I. *Cor. XV.* 10. *sed gratia Dei mecum* . Ergo.

℞. *Dist. maj.* Si una caussa alteram non *determinet*, *conc.* Secus, *nego*. Porro in statu naturæ lapsæ gratia certissime voluntatem movet ; in statu innocentiæ , ut suo loco monstrabimus, secus se res habuit.

PROPOSITIO IV.

Futura conditionalia, quæ tamen non erunt , quia non ponetur conditio, videt Deus in sua essentia , tamquam in idea, qua cuncta possibilia cognoscit.

Prob. Futura illa , de quibus loquimur , essent quidem, si conditio poneretur, sed quia scit Deus, conditionem numquam extituram , videt ut mera possibilia. Ergo.

§. IV.

§. IV.

De divisione scientiæ Dei.

Adv. I. Licet unica, et simplicissima sit scientia Dei, tamen, nostro intelligendi modulo, propter multiplicia objecta multiplex ejus divisio est.

I. Dividitur ergo 1°. in speculatricem, sive *speculativam*, et *practicam*. Prior respicit objecta non producenda a Deo, ut cognitio sui ipsius, et rerum possibilium; altera res a Deo producendas, ut cognitio hujus universi:

II. Dividitur 2°. in necessariam, et liberam. Prior est de objectis, quæ a libero Dei decreto non pendent; ut cognitio possibilium: altera est de objectis, quæ a decreto illo pendent, ut cognitio rerum existentium.

III. Dividitur 3°. in scientiam *simplicis intelligentiae*, et scientiam *visionis*. Prior est de rebus mere possibilibus, quæ nec fuerunt, nec futuræ sunt: altera vero de rebus existentibus in aliqua *differentia* temporis, h. e. sive præteritis, sive præsentibus, sive futuris.

IV. De hac postrema scientiæ Dei divisione gravis extitit Sæc. XVI. controversia inter Theologos. *Ludovicus* enim *Molina Lib. de Conc. Quæst. XXIII. art.* 4. docet, *adæquatam* non esse divisionem ejusmodi, sed inter scientiam simplicis intelligentiæ, & visionis *mediam* quamdam agnoscendam esse *scientiam*, qua prævidentur a Deo res, quæ non sunt mere possibiles, nec futuræ, sed futuræ essent sine efficaci Dei decreto, si aliqua conditio poneretur, ut *ex. gr.* conversio Tyriorum, si apud ipsos Christus miracula patrasset. Hæc Molinæ doctrina arctissime conjuncta est cum ea, quam articulo superiore confutavimus, atque ideo sicut pro scientia media, tamquam pro aris, & focis Molinistæ certarunt, ita in eam totis viribus insurrexerunt Thomistæ simul, & Augustiniani; nisi quod posteriores isti concedunt, agnosci posse scientiam mediam de actibus naturalibus, imo & supernaturalibus Angelorum, & hominum in statu naturæ innocentis.

PRO-

PROPOSITIO.

Adæquata est scientiæ Dei divisio in scientiam simplicis intelligentiæ, & visionis, ideoque tamquam commentum rejicienda est scientia media.

Prob. I. Quidquid ab æterno cognoscit Deus, vel erit, vel non: ipsa etiam conditio, sub qua nonnulla dicuntur futura, vel vera erit aliquando, vel non: nihil medium est. Atqui si res erit, pertinet ad scientiam visionis; si non erit, est utique mere possibilis, & ad scientiam simplicis intelligentiæ pertinet. Ergo nulla agnoscenda est mediæ scientia.

Prob. II. speciatim de actibus supernaturalibus in statu naturæ corruptæ. Augustinus disputans contra Pelagianos, & Semipelagianos non solum rejicit, ac refellit abusum scientiæ mediæ, quo illi hæretici explicare nitebantur, cur e duobus parvulis morientibus unus baptizetur, alter sine baptismo pereat (quippe effutiebant illi, ideo hoc accidere, quia prævidebat Deus unius mala opera, alterius vero bona, si ad ætatem adultam uterque pervenisset); verum etiam ipsam scientiam mediam. Ait enim, in hoc statu Deum nulla bona opera hominum supernaturalia præscire, nisi quæ ipse decrevit futura: *prædestinatione quippe ea præscivit, quæ fuerat ipse facturus. Lib. De prædest. Sanctor. cap.* 10. Addit etiam *Lib. de dono persev. cap.* 19. nomine præscientiæ in Scripturis, et PP. si agitur de vocatione electorum, intelligendam prædestinationem: *Quid prohibet quando apud aliquos verbi Dei tractatores occurrit præscientiæ nomen, & agitur de vocatione electorum, eamdem prædestinationem intelligere?* Atqui hoc omnino destruit scientiam mediam, qua ponitur, Deum aliqua præscire sub conditione futura, sine ejus efficaci decreto. Ergo &c.

Sol-

Solvuntur Objectiones.

Objic. I. Inter rem mere possibilem, & rem absolute futuram, aliquod est medium, nempe res non quidem absolute futura, nec mere possibilis, sed futura sub conditione. Sic *ex. gr.* interroganti Davidi, utrum *Ceilitæ* eum in manus Saul essent tradituri, non respondit Dominus *tradere poterunt*, id enim jam sciebat David, sed *tradent*: & Christus increpans Corozaitas, & Betsaitas, non ait, Tyrios, & Sydonios *potuisse* agere pœnitentiam, si sua miracula vidissent, sed *pœnitentiam egissent*, at contra neutrum erat absolute futurum, quia revera neutrum accidit. Ergo &c.

℞. *Neg. ant.* Deus enim per scientiam simplicis intelligentiæ proditionem Davidis, & conversionem Tyriorum ut mere possibilem videbat; sed per scientiam visionis noscebat etiam pravam Ceilitarum mentem, & minus obduratum cor Tyriorum, ex quo futurum certo fuisset, ut illi Davidem proderent, si apud ipsos morari pergeret, isti converterentur, si apud ipsos Christus miracula patrasset, cum quibus gratiam quoque efficacem conjunxisset, ut fusius dicemus in Tractatu de Gratia ubi alias etiam Molinistarum objectiones refutabimus.

Objic. II. Sunt nonnulli Augustiniani Theologi, qui docent, poni posse scientiam mediam de actibus humanis mere naturalibus, imo & de supernaturalibus in statu innocentiæ; Ergo non videtur rejicienda omnino.

℞. *Neg. conf.* Licet enim de naturalibus operibus, imo & de supernaturalibus in statu innocentiæ, quæ ab efficaci Dei decreto non pendebant, quæstio mere Philosophica sit, utrum agnoscenda sit scientia media, qua in quæstione licuit Theologis illis quod sibi verisimilius videbatur sentire; tamen etiam de iis operibus verum est, quod diximus, aut conditionem aliquando extituram, aut non: si primum, rem videri a Deo per scientiam visionis; sin alterum, per scientiam simplicis intelligentiæ; atque idcirco universim rejiciendam esse scientiam mediam. Vide rem copiose tractatam apud Gonetum, *Tom. I. Disp. VI. & P.* Berti *Lib. IV. Cap.* 10.

CAP.

CAP. XIV.

De voluntate Dei.

Adv. I. ESse in Deo voluntatem; tota Scriptura praedicat. *Omnis voluntas mea fiet. Is. XLVI.* 10. *Fiat voluntas tua Matth. VI.* 10. Definitum etiam est in Conc. VI. generali contra Monothelitas, esse in Christo duplicem voluntatem, divinam, & humanam; idque etiam ratio demonstrat; cuilibet enim enti sua naturalis in finem inclinatio est, quae in mente praeditis voluntas appellatur. Quamvis autem voluntas Dei una sit, simplicissima, nec ab ejus essentia reapse distinguatur; tamen propter varia *objecta*, quae respicit, varie a nobis dividitur, variasque nobis contemplandas exhibet proprietates. Igitur quaeremus 1°. quodnam sit divinae voluntatis objectum, 2°. quae divisio, 3°. quae proprietates.

§. I.

De objecto divinae voluntatis.

Adv. I. Objectum cujuscumque voluntatis duplex in Scholis distinguitur, *materiale*, & *formale*. Materiale est res ipsa, quam volumus; formale est ratio movens, seu *motivum*, sive id propter quod volumus; sicut medicina est materiale objectum voluntatis aegroti; sanitas vero est ejus objectum formale. Objectum autem voluntatis sive materiale, sive formale non potest esse, nisi bonum, ut in Metaphysicis ostenditur, sicut objectum intellectus non potest esse, nisi verum. Videamus ergo quodnam sit voluntatis divinae objectum tum materiale, tum formale.

PROPOSITIO I.

Objectum materiale primarium divinæ voluntatis est ipse Deus, secundarium vero sunt creaturæ omnes sive præteritæ, sive præsentes, sive futuræ.

Prob. 1ª. *pars*. Omnis voluntas primario suam appetit beatitudinem. At Dei beatitudo alia esse nequit, nisi ipse Deus summum bonum, alioquin esset aliud melius, quo Deus perficeretur, & beatus esset, quod est absurdum. Ergo.

Prob. 2ª. *pars*, quæ ad fidem pertinet, 1°. ex Scriptura. *Sap. XI.* 25. *Diligis omnia, quæ sunt, & nihil odisti eorum, quæ fecisti*. 2°. ratione. Quidquid est extra Deum, nonnisi ex voluntate Dei est; alioquin vel esset a seipso, vel ab alio principio præter Deum, quod est absurdum. Deinde quidquid est, quatenus est, bonum est, unde ens, & bonum idem sunt, ut supra docuimus *Cap. XII.* Atqui voluntas divina, cum sit infinita, omne bonum existens complectitur. Ergo.

Corollarium.

Hinc sequitur, creaturas mere possibiles non esse divinæ voluntatis objectum.

PROPOSITIO II.

Objectum formale divinae voluntatis est ipsa Dei bonitas.

Prob. I. *Proverb. XVI.* 4. *Universa propter semetipsum operatus est Dominus*. Ergo &c.

Prob. II. *Motivum* voluntatis divinæ non potest esse, nisi aliquod perfectissimum. Ergo nonnisi ipse Deus. Præterea si *objectum formale* divinæ voluntatis esset aliquid præter Deum, sequeretur, voluntatem Dei moveri ab alio extra se, et ab illo speciem accipere: voluntas enim ab *objecto formali*, sive *motivo* speciem su-

sumit. Atqui utrumque absurdum est. Ergo. Apposite S. Thomas I. P. Q. XIX. art. 2. ad 2. *In his, quae volumus*, inquit, *propter finem, tota ratio movendi est finis, & hoc est quod movet voluntatem, sicut qui vult sumere potionem amaram, nihil in ea vult, nisi sanitatem. Unde cum Deus alia a se non velit, nisi propter finem, qui est sua bonitas, non sequitur, quod aliquid aliud moveat voluntatem ejus, nisi bonitas sua. Et sic, sicut alia a se intelligit intelligendo essentiam suam, ita alia a se vult volendo bonitatem suam.*

Solvuntur objectiones.

Objic. I. Si Deus omnia vellet propter seipsum, non amaret creaturas rationales amore amicitiæ, quæ tendit in amicum propter ipsum, sed amore concupiscentiæ, qui alia appetit propter seipsum. Atqui falsum consequens; ait enim Christus *Joan. XV.* 15. *Jam non dicam vos servos .... vos autem dixi amicos*: ut nos alibi fusius dicemus. Ergo &c.

℞. *Dist. ant.* Si diligeret rationales creaturas propter suam ipsius utilitatem, et non esset in hoc posita creaturarum utilitas, ut diligerentur a Deo propter seipsum, *conc.* Si ideo diligeret propter seipsum, quia hoc in ipsarum creaturarum utilitatem redundat, *neg.* Sicut igitur amor noster perversus esset, si non diligeremus aut nos ipsos, aut amicum propter Deum; ita si Deus non diligeret amicos suos propter seipsum, esset amor ejus inordinatus, atque perversus. Et sicut nos tunc vere diligimus amicos, cum eos diligimus propter Deum, quia tunc verum bonum illis volumus, quando optamus, ut Dei gloria in illis manifestetur; sic Deus ideo vere diligit creaturas rationales, quia vult, ut in eis sua bonitas refulgeat, in quo sita est ipsarum creaturarum utilitas. Quodnam enim est creaturarum bonum, nisi Deus? Amor autem concupiscentiæ est alia appetere propter utilitatem nostram; at Deo nihil utilitatis potest ex creaturis accedere; cum bonorum nostrorum non egeat. Pulchre Bernardus *Serm. III. Pentec. Omnia propter semetipsum fecit Deus, omnia propter suos; aliter tamen propter se, aliter propter suos.*

Omnia fecit propter seipsum, gratuita scilicet bonitate, omnia propter electos, pro eorum scilicet utilitate.

Objic. II. Negari non potest, Deum aliquas creaturas fecisse propter alias; sicut dicit Apostolus *II. Cor. IV.* 15. *Omnia propter vos.* Ergo habet aliud objectum formale præter solam bonitatem suam.

℞. *Dist. ant. Propter alias*, idest in commodum, & utilitatem aliarum, *conc.* Propter alias, tamquam finem, & *motivum* suæ voluntatis, *neg.* Quod breviter explicat S. Thomas *I. P. Q. XIX. art.* 5. *Vult ergo*, inquit, *Deus hoc esse propter hoc, sed non propter hoc vult hoc.* Sicut artifex vult primum scalæ gradum ducere ad alterum, sed non propter alterum gradum, tamquam propter finem, gradum primum efformat; quin etiam primum, & omnes reliquos scalæ gradus ad alium finem dirigit. Et sicut Deus intelligit conclusiones fluere ex principiis, & effectus ex caussis creatis, sed principia, & caussæ creatæ non sunt ei ratio intelligendi conclusiones, & effectus; ita vult unam creaturam alteri inservire, sed altera creatura non est ei ratio, cur velit primam.

Corollarium.

Ergo divina bonitas est prima rerum omnium caussa, fons, & origo. Cujuscumque enim operis prima caussa est finis, qui agentem movit; ac proinde cum sola bonitas Dei sit finis, & ratio suæ voluntatis; quia scilicet, cum nihil possit adquirere Deus, amat bonitatem suam effundere extra se, ut advertit S. Thomas *cit. Q. XIX. art.* 2. sequitur, ipsam esse rerum omnium caussam, & originem. Hinc Augustinus *Lib. I. De Doct. Christ. cap.* 32. *Quia Deus*, inquit, *bonus est, sumus, & in quantum sumus boni sumus.* Ex quo ulterius consequitur, non posse Deum esse mali auctorem; cum enim omnium Divinorum operum prima caussa sit ejus bonitas, magis repugnat, posse inde manare malum, quam ex igne frigus, ex luce tenebras.

§. II.

§. II.

De divisione divinæ voluntatis.

Adv. I. Voluntas Dei, quæ unus est, & simplex actus, nostro intelligendi modo dividitur 1°. in voluntatem *signi*, & *beneplaciti*, 2°. in voluntatem *antecedentem*, et *consequentem*, 3°. a nonnullis Theologis in *absolutam*, et *conditionalem*.

II. Voluntas signi per metaphoram dicitur signum aliquod, per quod Deus exterius aliquod se velle significat, sicut cum Deus aliquid

Præcipit, *aut prohibet*, *permittit*, *consulit*, *implet* (seu operatur), quinque enim hisce signis aliquid se velle ostendit; signa autem per metaphoram accipiunt nomen ipsarum rerum, quarum signa sunt. Voluntas vero beneplaciti est ipsum Dei decretum, seu ipsa in Deo *volitio*, qua aliquid ab æterno statuit. Licet vero voluntas signi semper cum aliqua voluntate beneplaciti conjuncta sit, alioquin signum esset mendax, ut advertit S. Thomas *I. P. Q. X. art.* 12. non semper tamen conjuncta est cum ea voluntate beneplaciti, quam nos putamus. Sic cum Deus præcepit Abraham, ut filium Isaac immolaret, putabat ille, Deum velle ejusmodi sacrificium; cum tamen vellet Deus, manifestam fieri Abrahami fidem, et obedientiam.

III. Voluntas antecedens est, qua Deus aliquid vult, quatenus in se; et sine singularibus ejus circumstantiis bonum est: sic Judex vult omnes cives vivere, et mercator omnes servare merces, quatenus utrumque in se, et sine peculiaribus circumstantiis, bonum est. Voluntas vero *consequens* est, qua Deus aliquid, inspectis omnibus singularibus circumstantiis, absolute decernit. Sic mercator tempestate deterritus, et periculo naufragii, voluntate consequenti merces in mare projicit, et judex civem homicidam morte damnat.

IV. Porro hæc divinæ voluntatis divisio in antecedentem, et consequentem apud omnes Theologos invaluit, imo nec Patribus fuit ignota. Ait enim Chrysostomus *Homil. I. in Epist. ad Ephes. Prima* (voluntas)

tas) est, ut non pereant, qui non peccarunt. Voluntas secunda est, ut qui facti sunt mali, pereant. Et clarius Damascenus *Lib. II. de Fid. cap. 19.* *Prima quidem voluntate Deus vult omnes homines servari, & regni sui compotes fieri; neque enim supplicii, aut cruciatus causa, verum ad hoc, ut bonitatis ipsius participes simus, nos effinxit: ut justus autem iis quoque, qui peccant, pœnam infert; Prima voluntas dicitur antecedens .... secunda autem consequens.*

V. Sed duplex agitatur inter Theologos controversia. Prima, utrum voluntas Dei ideo dicatur antecedens, & consequens, quia vel antecedit, vel sequitur prævisum voluntatis humanæ consensum. Secunda, utrum voluntas antecedens sit voluntas beneplaciti, an signi.

VI. Et in priori quidem quæstione *Ludovicus Molina*, qui statuit contra veterum doctrinam, nullum esse decretum Dei efficax, et absolutum de actionibus creaturarum liberis, ut supra diximus, docet, ideo voluntatem Dei dici antecedentem, aut consequentem, quia nostro intelligendi modo vel antecedit, vel consequitur prævisum creatæ voluntatis consensum. Quam doctrinam Thomistæ, et Augustiniani totis viribus oppugnant.

VII. In posteriori vero controversia *Estius in I. Dist. XLVI. §. 3.* Sylvius *in I. Part. Q. XIX. art. 6. Bannez*, aliique Thomistæ putant, voluntatem antecedentem esse in Deo *metaphoricam*, seu *signi*. Alii omnes docent, eam esse proprie voluntatem beneplaciti.

PROPOSITIO I.

Voluntas Dei non eo sensu dicitur antecedens, aut consequens, quia antecedit, aut consequitur prævisum voluntatis humanæ consensum, sed ideo potius, quia nostro intelligendi modo antecedit, vel sequitur considerationem singularium circumstantiarum, in quibus versatur creatura rationalis.

Prob. 1ª. pars. In statu enim naturæ lapsæ, ut supra docuimus *Cap. XIII. §. 3.* et uberius demonstrabimus in *Tract. de Gratia*, actus humani ad salutem æternam perti-

nentes non antecedunt, sed sequuntur voluntatem Dei, suntque ejus voluntatis effectus. Ergo voluntas consequens non est illa, quæ consequitur prævisum voluntatis humanæ consensum, cum ipse consensus voluntate Dei consequente sit posterior.

Prob. 2ª. *pars*. Ex S. Thoma *I. P. Q. XIX. art.* 6. ubi, posita divisione voluntatis antecedentis, et consequentis, hæc habet: *Ad cujus intellectum considerandum est, quod unumquodque secundum quod bonum est, sic est volitum a Deo: aliquid autem potest esse in prima sui consideratione, secundum quod absolute consideratur, bonum, vel malum, quod tamen, prout cum aliquo adjuncto consideratur, quæ est consequens consideratio ejus, e contrario se habet. Sicut hominem vivere, est bonum, & hominem occidi, est malum, secundum absolutam considerationem, sed si addatur circa aliquem hominem, quod sit homicida, vel vivens in periculum multitudinis; sic bonum est, eum occidi, & malum est, eum vivere, unde potest dici, quod judex justus antecedenter vult hominem vivere, sed consequenter vult homicidam suspendi. Similiter Deus antecedenter vult, omnem hominem salvari, sed consequenter vult, quosdam damnari secundum exigentiam suæ justitiæ.*

PROPOSITIO II.

Voluntas antecedens, ex. gr. salvas faciendi omnes rationales creaturas, est in Deo vera, sincera, & beneplaciti.

Prob. I. Cum voluntas Dei vera, et propria infinita sit complectitur quidquid est bonum, et optabile, ut supra diximus. Atqui omnes rationales creaturas, in finem supernaturalem a Deo ipso creatas, et ordinatas, salvas fieri bonum est, si creaturæ considerentur in se absque peculiaribus peccatorum circumstantiis; Ergo id Deus vere, et proprie vult.

Licet autem Deus non possit considerare objecta sine circumstantiis, quia capax non est hujusmodi *præcisionum*, et *abstractionum*, quæ fingit humana mens, non valens uno obtutu omnes simul objecti proprietates, et circumstantias intueri; tamen certum est, voluntatem di-

divinam veram, et propriam, quamvis simplicissimam, esse *virtute* multiplicem, pro varietate scilicet objectorum. Cum ergo in creatura rationali duo sint, et quod natura est a Deo condita ad finem supernaturalem, et quod peccatrix est; quidni voluntas Dei vera, et sincera erga creaturam hanc sit virtute multiplex, ita ut naturam velit salvam fieri, et naturam peccato infectam damnari, quorum primum est voluntas antecedens, posterius consequens?

Prob. II. auctoritate S. Thomæ *Lect. I. in Cap. II. 4. I. ad Timoth.* ubi antecedentem Dei voluntatem comparat cum voluntate mercatoris, qui omnes merces servare cupit voluntate antecedente, quas tamen consequente voluntate in mare projicit metu naufragii: constat autem, illam mercatoris voluntatem veram esse, atque sinceram. Et *Quæst.* XXIII. *de Verit. art. 3.* ait, voluntatem beneplaciti *dividi per antecedentem, & consequentem*. Et *in IV. Sent. dist.* 47. *Possumus*, inquit, *loqui de voluntate beneplaciti vel signi, & de voluntate beneplaciti vel antecedente, vel consequente*. Ergo voluntas antecedens *beneplaciti* est. Et S. Bonaventura *in I. Dist. XLVI. quæst.* 1. *Deus voluntate beneplaciti vult omnes homines salvos fieri, voluntate antecedente vult omnium salutem*. Idem docet Scotus *in I. Dist. XLVI. q. unic.* Et ante hos idipsum SS. PP. tradiderant. Prosper *in Resp. ad* 2m. *Obj. Vincent.* Hieronymus *in I. ad Tim.* Chrysostomus *Homil. in cap. 2. I. ad Tim.* Augustinus *Lib. de Sp. & lit. Cap.* 33. & 34. Damascenus *Lib. II. de Fid. Orth. cap.* 29. Adde etiam, Patres ex hac voluntate Dei servandi omnes erigere fideles in spem, et fiduciam suæ salutis, quod nullius esset roboris, si voluntas illa Dei vera, et sincera non esset. Ergo etc.

Prob III. Verba Apostoli *I. Tim. cap. II. 4. Deus vult omnes homines salvos fieri*; si ad literam intelligantur, de vera, et sincera voluntate accipienda sunt, ut patet. Atqui verba Scripturæ revera ad literam sunt accipienda, quando sic intellecta nihil continent absurdum, aut bonis moribus, aut aliis Scripturæ textibus contrarium ex generali regula Augustini *Lib. III. de Doct. Christ. cap.* 15., & 16. Ergo.

Objectiones Solvuntur.

Objic. I. *Augustinus* sæpe docet, verba illa Apostoli quæ supra posita sunt: *Deus vult omnes homines salvos fieri*: intelligenda esse vel in sensu *metaphorico*, quia scilicet facit nos id velle, sicut *Rom.* VIII. dicitur Spiritus Sanctus postulare pro nobis, quia postulare facit, *Lib. de corr. & gr. cap.* 15. vel per distributionem accommodam, quia scilicet omnes, qui salvi fiunt, nonnisi ejus voluntate salvi fiunt, sicut dicitur, Magistrum docere omnes pueros civitatis, quia nullus docetur nisi ab ipso: *Enchirid. cap.* 13. vel *de generibus singulorum, non de singulis generum*, sicut dicitur de Pharisæis: *decimatis omne olus*; *De corrept., & grat. cap.* 14. Ergo ex Augustino voluntas Dei salvos faciendi omnes, et singulos homines, vera, ac propria non est: idem dicas de omni voluntate antecedente.

℟. *Dist. conf. quoad* 1^m. *partem*. Si loquamur de voluntate absoluta, et consequente, de qua loquebatur Augustinus, contra Pelagianos, et Semipelagianos disputans, *conc.* si de voluntate antecedente, *neg.* ac proinde altera consequentiæ pars, qua inferebatur: *idem dicas de omni voluntate antecedente*; absolute *neganda est*. Illi ergo, contra quos disputabat S. Doctor, negabant gratuitam electorum prædestinationem, docentes, Deum æque omnes velle salvos, si ipsi per liberum arbitrium legem servent, aut saltem habeant fidei initium; ideoque laudatis Apostoli verbis abutebantur. Augustinus ergo, qui prædestinationem sanctorum ex aliis Scripturæ locis demonstraverat, respondebat, ex laudato Apostoli loco non erui contrarium, quia si de voluntate absoluta, et consequenti intelligatur, ut adversarii intelligebant, in sensu figurato intelligendus est, alioquin omnes revera salvi fierent. Ceterum quando Augustinus non respondet objectionibus hæreticorum, sed sententiam proponit suam, non abnuit, verba Apostoli intelligi posse de voluntate Dei vera, et sincera salvos faciendi omnes. *Vult autem Deus*, inquit *Lib. de Sp. & lit. cap.* 33. *omnes homines salvos fieri, & in agnitionem veritatis venire, non sic tamen, ut eis adimat liberum* ar-

arbitrium, quo vel bene, vel male utentes, justissime judicentur. Quod cum sit, infideles quidem contra voluntatem Dei faciunt, cum Evangelio non credunt; nec ideo tamen eam vincunt, verum seipsos fraudant magno, & summo bono, malisque pœnalibus implicant, experturi in suppliciis potestatem ejus, cujus in donis misericordiam contempserunt.

Objic. II. *S. Thomas in Summa* retractavit quod junior scripserat de voluntate antecedenti. Ait enim I. *P. Q.* XIX. *art. 6. ad* 1. voluntatem antecedentem esse voluntatem *secundum quid*, esse meram *velleitatem*: *magis*, inquit, *potest dici velleitas, quam simplex voluntas*. Ergo.

℟. *Neg. ant.* Ad *confirm.* ℟. *dist. ant.* vocat voluntatem *secundum quid*, et *velleitatem*, si comparetur cum voluntate consequenti, quæ fertur in objectum cum omnibus suis circumstantiis, semperque est efficax, *conc.* si spectetur in seipsa, *neg.*

Objic. III. Voluntas, quæ fertur in objectum absque circumstantiis, otiosa, et imperfecta est. Ergo non est in Deo.

℟. *Dist. ant.* Otiosa est in Deo, *neg.* In hominibus, *Subdist.* aliquando, *conc.* semper *neg.* Itaque in hominibus quidem hæc voluntas, aliquando otiosa est, ut in peccatore, qui salvus esse vellet, nihil boni agendo: sed non semper, ut videre est in mercatore, qui quantum potest conatur, ne merces in mare projiciat, semper tamen aliquid imperfectionis, involuntarii, & infirmitatis adjunctum habet, sicut ipse mercator invitus merces projicit, quia servare non potest. At in Deo voluntas antecedens otiosa non est, quia ex ista Deus vel præbet, vel saltem præparat hominibus etiam reprobis auxilia, quibus salvi esse possent, nec arguit aliquid involuntarii, aut imbecillitatis; quia ita vult, omnes salvos fieri, ut sciat etiam, & velit, & possit eos, qui misericordiam noluerunt, justitia punire, ut observat Augustinus *loc. cit. de Sp. & lit.*

PROPOSITIO III.

Si per voluntatem conditionalem intelligatur Dei decretum, absolutum quidem in ipso Deo, sed adjunctam habens conditionem, libere a creatura implendam, quod Scholæ dicunt absolutam ex parte subjecti, & conditionatam ex parte objecti, non est absurda divisio voluntatis divinæ in absolutam, & conditionalem.

Prob. I. contra *Vasquesium*, *Annatum*, aliosque ex Scriptura, quæ sæpe commemorat hujusmodi conditionalia decreta. Ita Samuel Sauli inobedienti denuntiat; *Si non fecisses, jam nunc præparasset regnum tuum super Israel in sempiternum; nunc autem nequaquam regnum tuum ultra consurget* I. *Reg.* XIII. 13. Et *Lib.* IV. *Reg.* XIII. 19. Eliseus sic alloquitur Joas Regem Israel, qui jussus a Propheta terram baculo percutere, ter percusserat: *si percussisses quinquies, aut sexies, aut septies, percussisses Syriam usque ad consumptionem*. Et Ieremias *Cap.* XXXVIII. 17. Sedeciæ Regi ait: *Si profectus exieris ad principes regis Babylonis, vivet anima tua, & civitas hæc non succendetur igni.* Durissimum autem est, quod reponunt adversarii, verba ista Samuelis, Elisei, & Jeremiæ, non esse ipsis a Deo revelata, sed addita ab ipsis Prophetis ex humano more, & conjectura loquentibus. Ergo.

Prob. II. ex auctoritate S. Thomæ *in* I. *Dist.* XLVI. *Q.* I. *art.* I. *ad* 2. *Voluntas antecedens potest dici conditionata, nec tamen est imperfectio ex parte voluntatis divinæ.*

Prob. III. ratione. Decet supremum rerum Dominum creaturis suis imponere modum, & conditiones, quibus sua vult beneficia largiri. Ergo.

Objic. Voluntas conditionalis est voluntas ab eventu suspensa, & a conditione pendens. Atqui repugnat Deo hujusmodi voluntas. Ergo.

℞. *Dist. maj.* Si sit voluntas conditionalis in subjecto, seu, ut ajunt, *subjective*, & conditio ab alio sit imposita, *conc.* Si sit tantum *objective* conditionalis, & conditio ab ipso volente sit imposita, *neg.* Fatemur si-

qui-

quidem, voluntatem *subjective* conditionalem non esse voluntatem *actu*, sed *in potentia*, suspensam scilicet ab eventu, ut si quis dicat: nolo Romam proficisci, sed si me amicus itineris socium cupiet, ad proficiscendum me inducet. Item voluntas, quæ adjunctam habet conditionem ab alio impositam, ab ipsa conditione pendet. At Deus *actu* voluit, Saulis Regnum esse in sua familia perpetuum, si non esset inobediens, quæ conditio ab ipso Deo, ut donorum suorum supremo Domino fuit apposita; ac proinde ejus voluntas fuit tantum *objective* conditionalis, nec ullo modo a conditione pendens.

Corollarium.

Ergo voluntas Dei antecedens salvos faciendi omnes homines, si in bono perseverent, dici merito potest *conditionalis*. Et quamvis homines nequaquam in bono perseveraturi sint, nisi Deus ipse det illis speciale perseverantiæ donum, ut suo loco dicemus, non sequitur tamen, nugatoriam esse Dei voluntatem quoad reprobos, quasi velit eos salvos facere, posita conditione, quæ a solo Deo pendet, quamque Deus ipse ponere non vult. Deus enim non denegat, vel saltem præparat ipsis auxilia, quibus perseverare possunt, quæ auxilia si ipsi actu non accipiunt, ut parvuli in utero materno morientes, id oritur ex aliis causis, quas Deus ut generalis rerum moderator impedire non debet; si vero accipiunt, & non utuntur, eorum culpa est. Vide ista fusius *ap. Gobet. Tom. I. Disp. V.*

§. III.

De voluntatis divinæ proprietatibus.

Adv. Cum multæ sint voluntatis divinæ proprietates, nos hic de quatuor pertractabimus, 1°. utrum sit causa rerum omnium, 2°. utrum semper impleatur, 3°. utrum sit libera, 4°. utrum in ea locum habeant justitia, misericordia, tristitia, amor, odium, ira.

PROPOSITIO I.

Voluntas Dei est caussa rerum omnium. Est dogma fidei.

Prob. Sap. XI. 26. *Quomodo posset aliquid permanere, nisi tu voluisses? Psalm.* CXXXIV. *Omnia quaecumque voluit, fecit.* Et *Ephes.* I. 11. *Operatur omnia secundum consilium voluntatis suae.* Etiam mala naturæ, & poenæ a Dei voluntate proficiscuntur *Amos* III. 6. *Si est malum in civitate, quod Dominus non fecerit?* Isaiæ XLV. 7. *Ego Dominus faciens pacem, & creans malum.* Eccli. XI. 14. *Bona, & mala, vita, & mors, paupertas, & honestas a Deo sunt.* Hinc Augustinus *Lib.* XIII. *de Trin. cap.* 4. Omnes tum creaturas, tum creaturarum motus, & actiones a voluntate Dei, tamquam a prima caussa pendere docet; excepto tamen *formali* peccato, quod nihil est, nisi privatio boni, ut supra docuimus *Cap.* XIII. §. 1. *prop.* 2. *corol.*

PROPOSITIO II.

Voluntas Dei consequens semper impletur: non item voluntas antecedens, & voluntas signi. Est dogma fidei quoad primam partem.

Prob. 1a. *pars.* I. *Isaiæ XLVI.* 10. *Consilium meum stabit, & omnis voluntas mea fiet.* Dan. IV. 32. *Juxta voluntatem suam facit, tam in virtutibus cæli, quam in habitatoribus terræ, & non est qui possit dicere ei: quare fecisti?* Esther XIII. 9. *Non est qui possit tuæ resistere voluntati.* Psal. *CXXXIV. Omnia quæcumque voluit fecit in cælo, & in terra.* Ergo.

Prob. II. *ex P.P.* Augustinus *Enchirid. Cap.* 96. *Neque veraciter*, inquit, *ob aliud vocatur omnipotens, nisi quia quidquid vult potest, nec voluntate cujuspiam creaturae voluntatis omnipotentis impeditur effectus.* Idem docent unanimi consensu Patres alii.

Prob. III. ratione. Si voluntas Dei consequens non impleretur, id accideret, vel quia ipse Deus sententiam

mu-

mutavit, vel quia non potuit exequi quod voluit, vel quia creaturæ ejus effectum impedierunt. Atqui omnia hæc absurda sunt, ut patet. Nam de ejus immutabilitate, & omnipotentia jam diximus supra *Cap. VI.* & *XII.* Creaturam vero impedire posse voluntatem omnipotentis, indignum dictu est. *Quod est indignius, ideo non fecit, quoniam ne fieret quod volebat omnipotens, voluntas hominis impedivit*, inquit, *Augustinus Enchir. Cap. 96.*

Prob. 2ª. *pars*. *Matth.* XXIII. 37. *Quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, & noluisti?* I. Tim. II. 4. *Deus vult omnes homines salvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire*; constat tamen non omnibus id contingere. Ergo.

PROPOSITIO III.

Voluntas Dei libera est, non quidem ad amandum ipsum Deum, sed ad creaturas. Est dogma fidei.

Prob. 1ª. *pars*. Si voluntas Dei libera esset ad ipsum amandum, posset illum non amare, hoc est deficere a summo bono, quod est absurdum. Ergo.

Prob. 2ª. *pars*. I. ex Script. Ephes. I. 11. *Operatur omnia secundum consilium voluntatis suae*, ac proinde non ex necessitate. I. *Cor.* XII. 11. *Dividit singulis prout vult*, quod explicans Ambrosius *Lib. de Fide Cap.* 3. ait: *idest libero voluntatis arbitrio, non necessitatis obsequio*.

Prob. II. ex unanimi Patrum consensu, qui omnes uno ore docent, Deum potuisse mundum non condere, quem condidit, & potuisse facere alia, quæ non fecit; item potuisse non incarnari &c. *Nullam necessitatem patitur Deus, neque necessitate facit, quae facit, sed summa, & ineffabili voluntate, ac potestate*, inquit Auctor Libri *de Fide contra Manichaeos. Inter Opp. S. August. ad calc. Tom.* VIII. (a).

Prob.

(a) Addi potest Basilius *Hom. I. in Hexam.* Ambrosius *Lib. I.*

Prob. III. *ratione*. Finis, & ratio, sive *motivum* voluntatis Dei, ut supra ostendimus §. *I. prop.* 2. est ipsa bonitas sua, quam necessario amat, creaturæ vero non sunt, nisi instrumenta, sive *media ad* hunc *finem*. Atqui creaturæ non sunt ad finem instrumenta necessaria, & *motivum* divinæ voluntatis; alioquin Deus eas condidisset ab æterno, nec esset sine ipsis in seipso beatus. Ergo eas non vult necessario. Absurdum est enim amare necessario, quod cum fine non est necessario connexum; & e contrario eximia perfectio est, quæ Deo negari non potest, amare res pro earum merito, hoc est, non necessario, quæ cum fine non sunt necessario connexæ, & inter eas eligere. *Omnis enim natura, cui inest ratio, inest etiam volendi, nolendique libertas*, inquit *Honorius* Augustodunensis *Lib. De Prædest. & Lib. arb.*

Solvuntur Objectiones.

Objic. I. *cont.* 1ᵐ. *part.* *Augustinus* sæpe docet; Deum non necessario, sed libere amare seipsum, suamque justitiam. Sic *Lib. I. Op. Imperf. cont. Julian.* dicenti Juliano, *Liberum non est, nisi quod duo potest velle, bonum, & malum*, reponit Augustinus: *Liber ergo Deus non est, qui malum velle non potest, de quo etiam ipse dixisti: Deus nisi justus esse non potest. Siccine Deum laudas, ut ei adimas libertatem?* Et Bernardus *Lib. de Grat. & Lib. arb. cap.* 4. *Deus ipse permanet liberè bonus, propria videlicet voluntate, non aliqua extrinseca necessitate*. Concinit S. Thomas *De potentia Q. X. art.* 2. *ad* 5. docens, Spiritum S. *libere procedere*; procedit autem Spiritus S. ex amore divinæ bonitatis. Ergo.

℞. *Dist. ant.* Et *Augustinus* ibi necessitatis nomen adhibet pro coactione, & libertatem pro libertate naturæ, quo sensu etiam intelligendi sunt *Bernardus*, & [illegible] *Tho-*

[illegible]

I. Hexam. Cap. 5. Hieronymus *in Epist. ad Philem.* Augustinus *Lib. De fide cont. Manich. Cap.* 3. Damascenus *Lib. II. De fid. Cap.* 3. Bernardus *Lib. de grat. & lib. arb.*

Thomas, *conc.* Adhibet necessitatis nomen pro intima, ac necessaria adhæsione voluntatis ad objectum sine potentia eligendi contrarium; & libertatem pro libertate arbitrii, *neg.* Augustinus ergo, sicut & *Bernardus necessitatis* nomen aliquando usurpant latius pro coactione, quæ ab exteriori caussa infertur. Ita *Lib. de Nat. & Grat. cap.* 46. ait, Deum *non necessitate*, sed *voluntate* amare justitiam; ubi manifeste voluntatem coactioni opponit. Præterea libertas apud Augustinum, aliosque Patres duplex est; alia naturæ, alia arbitrii. Prior est facultas attingendi finem absque impedimento, sicut dicimus, aquam libere fluere, cum nihil obstat, ne in proclive feratur. Altera est facultas, qua, positis omnibus ad agendum requisitis, potest quis agere, vel non agere.

Objic. II. cont. 2^m. part. Actus divinæ voluntatis est necessarius; est idem cum Dei essentia. Ergo liber non est.

℟. *Dist. ant.* Est necessarius *quoad entitatem*, *conc.* quoad externam relationem ad creaturas, *neg.* Quemadmodum enim Deus actum hunc necessarium, qui est sua voluntas, & sua essentia, non retulit ad creaturas possibiles, poterat non referre ad eas, quas creavit.

Inst. 1°. Non potest idem actus esse simul necessarius, ac liber. Atqui *ex concessis* actus divinæ voluntatis necessarius est. Ergo.

℟. *Dist. maj.* Sub eodem respectu, *conc.* Sub diverso, *neg.* Responsio patet, exemplo avari, qui beatitudinem suam in divitiis ponit. In eo enim unus, & idem actus, quo divitias amat, necessarius est, quatenus amat beatitudinem, liber est, quatenus in divitiis beatitudinem constituit.

Inst. 2°. Ad rationem libertatis requiritur *indifferentia*. Atqui actus divinæ voluntatis, cum sit ex concessis secundum *entitatem* necessarius, non est *indifferens*. Ergo &c.

Confirmatur. Qui jam aliquod objectum elegit, non est amplius erga illud indifferens. Deus autem ab æterno, quæ vult, voluit, nec ullum fuit momentum, quo ea, quæ vult, nondum voluerit. Hinc Damascenus *Lib.* I. *de Fid. Orth. cap.* 22. docet, in eo non esse electionem. Ergo.

℟. Lu-

℞. Ludovicus Thomassinus *Tract. X. de Incarn.* aliique Theologi Lovanienses docent, indifferentiam non pertinere ad libertatis essentiam, licet fateantur, ad meritum, et demeritum in statu naturæ lapsæ indifferentiam requiri; ut effugiant censuram ab Innocentio X. latam contra tertiam *Jansenii* propositionem: *Ad merendum, & demerendum in statu naturæ lapsæ non requiritur libertas a necessitate*. Verum rejecta ea doctrina, de qua alibi commodius;

℞. *Dist. maj. Indifferentia activa, conc.* Indifferentia *suspensa* (ut ita dicam) (a), *neg.* Suspendere actum ante electionem, ut inquirantur rationes eligendi, non est perfectio, sed defectus libertatis; demonstrat enim, mentem non videre uno ictu rationes omnes, quibus res aut eligi mereatur, aut rejici. Hic autem defectus a mente divina abest; ac proinde ab æterno vidit uno actu, elegitque, quæ voluit.

Pari ratione *ad confirmationem* respondeo, eum, qui jam voluntate in aliquo fixus est, non habere amplius indifferentiam *suspensam*, sed habere *activam*, hoc est ita esse in voluntate sua fixum, ut potuerit non eligere, quod elegit. Et hoc sensu Damascenus ait, in Deo non esse electionem, hoc est non esse eam, quæ in nobis est, judicii, et electionis suspensionem.

Inst. 30. Qui post electionem ab ipso factam, pergit habere *activam* indifferentiam, potest mutare sententiam, atque ab actione cessare. Atqui Deus ita est ab æterno in voluntate sua fixus, ut mutare sententiam non possit. Ergo neque *activam* habet indifferentiam.

℞. *Dist. maj.* Potest mutare sententiam propter imbecillitatem mentis, quæ novas in objecto detegit rationes, quas ante non viderat, vel in seipsa experitur mutationem aliquam, ex qua objectum non est amplius ipsi conveniens, ut acute docet S. Thomas I. P. Q. XIX. *art.* 7. *conc.* Potest mutare sententiam, quia mutabilitas hæc pertinet ad rationem, seu essentiam liber-

---

(a) Scholast. *Suspensiva*.

tatis, et indifferentiæ, neg. Posse igitur mutare sententiam non perfectio, sed defectus libertatis est. Unde quanto mens perfectior est, tanto minus potest a proposito dimoveri. Quod quidem in hominibus plerumque in vitio est, oriturque ex superbia, qua se putant, omnia recte vidisse, ac perpendisse. Sed exinde nonnulli Theologi concludunt, Angelos in eo, quod semel elegerunt, immutabiles esse, quod nos suo loco expendemus. Ceterum mens divina, cum perfectissima sit, mutationis non est capax, nec id destruit, sed perficit ejus libertatem, et indifferentiam, quia si liber, et indifferens fuit ab æterno, talis in æternum manet respectu creaturarum.

Ergo Dei libertas est modus, quo extrinsecus tendit in objectum; qui quidem modus est Deo intimus, licet ipsa relatio sit exterior. Hinc non sequitur ex nostra sententia, Deum esse liberum per *denominationem extrinsecam*, ut nonnullis Scholasticis visum est post *Aureolum*.

PROPOSITIO IV.

In Dei voluntate non est, stricte intellecta, justitia commutativa, sed tantum distributiva, & vindicativa, & vera, & propria misericordia.

Prob. 1a. pars. Justitia commutativa, stricte intellecta, in æqualitate dati, et accepti posita est, quæ quidem æqualitas postulat, ut quod datur sit ex propriis bonis, nec alio titulo debitis. Atqui nihil habent de suo creaturæ, quod aut priores Deo dent, aut post accepta beneficia ad æqualitatem rependant, quodque non sit ipsius Dei donum, illique alio titulo debitum. Ait enim Apostolus *Rom.* XI. 35. *Quis prior dedit illi, & retribuetur ei?* et S. Thomas *I. P. Q.* XXI. *art.* 1. *Cum omnia nostra ex Deo sint, nec quisquam quidpiam dederit, pro quo sibi a Deo retribuatur; jure ergo in ipso justitia commutativa non est*. Est tamen latiori sensu hæc justitia in Deo, quia tanta ejus est bonitas, ut voluerit esse merita nostra, quæ sunt dona sua, ut observat Augustinus.

Quo-

Quoties ergo docuere Patres, aut etiam Scriptura, Deum ex justitia aliquod facere debuisse, latiori sensu justitiæ nomen usurparunt ad significandum, quod decet sapientiam, et bonitatem suam, et fidelitatem in promissis. Quo sensu *Heb.* VI. 10. dicitur; *non injustus est Deus, ut obliviscatur operis vestri boni*. Et Augustinus *Lib. IV. cont. Jul. cap. 3. Deus ipse*, inquit, *quod absit, erit injustus; si ad ejus regnum verus non admittatur justus*.

Prob. 2ª. *pars*. Justitia *distributiva* est constans voluntas retribuendi cuique pro merito. Atqui talis est Dei voluntas. Inquit enim Apostolus II. Tim. IV. 7. *Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi, in reliquo reposita est mihi corona justitiae, quam reddet mihi Dominus in illa die justus judex*. Et *Rom.* II. 6. *Reddet unicuique secundum opera ejus*. Ergo etc.

Prob. 3ª. *pars*. Justitia *vindicativa* est constans supremi provisoris voluntas criminibus pœnam infligendi. Atqui voluntas divina est hujusmodi. *Quantum glorificavit se, & in deliciis fuit, tantum date illi tormentum* Apoc. XVIII. 7. *Revelatur ira Dei de cœlo super omnem impietatem* Rom. I. 18. *Mihi vindictam, & ego retribuam* Rom. XII. 19. *Ibunt in supplicium aeternum* Matth. XXV. 46. Denique plenæ sunt singulæ Scripturarum paginæ tum testimoniis, tum exemplis divinæ justitiæ, vindicantis in impios; ut supervacaneum sit hic ulterius immorari.

Prob. 4ª. *pars*. Misericordia est voluntas alienam miseriam sublevandi. Atqui in Deo est hujusmodi voluntas, imo Deus in Scripturis de hac voluntate, tamquam de præclarissimo inter omnia attributa sua, millies gloriatur. *Dominator Domine Deus misericors, & clemens, patiens, & multæ miserationis . . . . qui custodis Misericordiam in millia* Exod. XXXIV. 6. Et *Psal.* CXLIV. *Miserator, & misericors Dominus, longanimis, & multum misericors. Miserationes ejus super omnia opera ejus*. II. *Cor.* I. 3. *dicitur Pater misericordiarum*. *Ephes* II. 4. *dives in misericordia &c.* Ergo. Non est tamen misericordia Dei conjuncta cum imperfectione,

ne, quæ in nobis est, nempe cum animi tristitia, quæ in Deum cadere non potest.

Dices cont. 2m. part. Cujuscumque justitiæ ratio in eo sita est, ut reddatur debitum. Atqui in Deo nullum potest esse debitum. Ergo nec justitia *distributiva*.

℟. *Dist. min.* Nullum potest esse debitum, ortum ex jure creaturæ, cui Deus obligetur, *conc.* Nullum potest esse debitum, ortum ex naturali rectitudine, & lege æternæ sapientiæ (quæ est ipse Deus), ex qua supremus Moderator debet præmia pro meritorum ratione tribuere, *neg. Debitum est Deo*, inquit S. Thomas I. P. Q. XXI. art. 1. ad 3. *ut impleatur in rebus id, quod ejus sapientia, & voluntas habet, & quod suam bonitatem manifestet, & secundum hoc justitia Dei respicit decentiam ejus, secundum quam reddit sibi, quod sibi debetur.*

Urgebis. Ergo justitia Dei est ad seipsum, non ad alterum; atqui hoc destruit strictæ justitiæ rationem. Ergo.

℟. *Neg. seq. maj.* Licet enim finis, & *motivum* justitiæ Dei sit ipsa Dei bonitas, quæ est *objectum formale* voluntatis ejus, revera tamen *ad alterum* diffunditur, nempe ad creaturas.

PROPOSITIO V.

In Dei voluntate est vere, & proprie amor boni, & odium mali, sive culpæ; desiderium vero, tristitia, & ira nonnisi per metaphoram.

Prob. 1a. pars. Esse in Deo amorem tum erga creaturas, tum erga seipsum, est ex Scripturis, & Patribus manifestum. *Sap. XI. 25. Diligis omnia, quæ sunt, & nihil odisti eorum, quæ fecisti. Matth. III. 17. Hic est Filius meus dilectus.* Hunc autem amorem esse verum, non *metaphoricum*, sic probat S. Thomas I. P. Q. XX. art. 1. & I. cont. Gent. cap. 91. Quicumque habet voluntatem, habet & amorem proprie dictum; amor enim est primus voluntatis motus, a quo ceteri omnes affectus oriuntur. Atqui in Deo est voluntas, ut supra ostendimus. Ergo & amor. Preterea amare est

est bene alteri velle. Atqui Deus bene vult tum creaturis, quibus tribuit existentiam, & cetera bona, tum sibi ipsi. Ergo &c. Ex quo sequitur 1°. amorem Dei esse efficientem, actuosum, & ut ajunt, *effectivum*, quia cum voluntas ejus consequens sit efficax, imo etiam antecedens, saltem quoad instrumenta, sive *media*, quæ præparat ad salutem; ii, quibus absolute bene vult, bene etiam facit: 2°. creaturas possibiles non esse objectum divini amoris, quia illis existentiam non tribuit, nec habet erga illas, nisi (ex sententia nonnullorum) meram quamdam complacentiam.

Prob. 2ª. *pars*. Esse in Deo odium, Scriptura testatur. *Sap. XIV. 9. Odio sunt Deo impius, & impietas ejus:* Esse autem hoc odium verum, probatur contra Thomistas. Odium est animi aversio a malo illo, quod bono vehementer amato adversatur. Atqui in Deo necessaria est hujusmodi aversio a malo culpæ, quod bono summe dilecto, nempe sibi ipsi opponitur. Ergo &c. Diximus *a malo culpæ*, quia non potest in Deum cadere odium inimicitiæ erga res, vel personas a se creatas, quæ, quatenus sunt, bonæ sunt, ideoque a Deo diliguntur juxta illud *Sap. XI. 25. Diligis omnia, quæ sunt, & nihil odisti eorum, quæ fecisti*; nec ullo pacto possent existere, nisi eas Deus diligendo conservaret, etiam tum cum pœna rebelles plectit, non odio personarum, sed amore justitiæ.

Prob. 3ª. *pars*. Desiderium etiam Deo tribuit Scriptura. *Osee X. 10. Juxta desiderium meum corripiam eos*: sed hoc per metaphoram accipiendum, evincitur contra nonnullos Theologos, ex eo quod desiderium est boni absentis. Atqui nullum bonum Deo abest, qui omnia in se habet vel *formaliter*, vel *eminenter*. Ergo.

Prob. 4ª. *pars*. Tristitia est dolor animi ob bonum amissum, vel ob malum præsens. Atqui Deus dolere non potest, cum sit in seipso infinite beatus, nec ullum possit aut amittere bonum, aut subire malum. Ergo &c. Hinc per metaphoram dicitur contristari *Ephes. IV. 30. Nolite contristare Spiritum Sanctum*: & pænitere *Genes. VI. 6. Pœnituit eum, quod hominem fecisset*.

Prob. 5ª. *pars*. Ira est appetitus vindictæ propter tristitiam, ex injuria illata conceptam. Atqui in Deum ca-

cadere non potest desiderium, nec tristitia, ut paulo ante ostendimus. Ergo nec ira. Quoties ergo in Scripturis dicitur Deus irasci, tristari, desiderare, per metaphoram id est intelligendum, quia scilicet id exterius operatur, quod homines, qui desiderant, tristantur, irascuntur, facere consueverunt. Ita S. Thomas *Lib. I. cont. Gent. cap.* 89. & *I. P. Q.* XX. *art.* 1. *ad* 2. *Deus*, inquit Chrysologus *Serm. XLV. nec subjacet passioni, nec ira accenditur, nec furore turbatur, sed ira Dei est delinquentium pœna, furor Dei est supplicium peccatorum.*

Dices, Odium proprie dictum necessario personam respicit, cui optatur malum *sub ratione mali*, quod enim personam non respicit, potius abominatio, quam odium dicitur. Atqui Deus nullum personæ creatæ potest velle malum sub ratione mali. Non quidem personæ, quia persona, ut est res aliqua subsistens, bona est; non etiam potest ei velle malum sub ratione mali, quia unica ratio, & *motivum* divinæ voluntatis est sua bonitas; ac proinde nihil cuiquam sub ratione mali velle potest. Ergo.

R. Nos de nomine non movere quæstionem. Si ergo odium definiatur esse id, quod respicit personam aliquam, cui malum sub ratione mali optetur, fatemur, illud in Deo non esse. Sed quia abominatio illa, qua quis aversatur id, quod bono amato opponitur, non immerito vocatur odium, ideo illud in Deo agnovimus.

C A P. XV.

De Providentia Dei.

Adv. I. PRovidentia duplici ratione spectari potest, vel in mente Provisoris, vel in exteriori gubernatione. Priori modo spectata definitur a Boëtio *Lib. IV. de Consol. Prosa 6. Æterna ratio in summo Principe constituta, qua cuncta disponit*: posteriori modo est ipsum exterius Dei regimen, et ordo rerum in finem.

II. Et quia rerum omnium finis vel naturalis est, vel supernaturalis, duplex quoque distinguitur a Theologis

providentia: naturalis scilicet, quæ cuncta regit, & dirigit in finem naturalem; & supernaturalis, quæ creaturas rationales ad finem dirigit supernaturalem, nempe ad Deum clare videndum, ac possidendum in patria.

III. Rursus providentia supernaturalis species sub se habet duas *praedestinationem*, & *reprobationem*. Prædestinatio est efficax Dei decretum perducendi electos ad gloriam. Reprobatio vero est Dei decretum, quo statuit, impios non eligere ad gloriam, sed pœnis addicere sempiternis. Hinc Theologi passim hoc in loco de Prædestinatione, & Reprobatione disserunt. Nos, quia ea doctrina satis perspecta tironibus esse non potest, nisi pertractatis quæstionibus de Gratia, quæ cum prædestinatione intimo nexu juncta est, satius duximus uno, eodemque libro de gratia, et prædestinatione disputare. Quapropter hic contenti erimus, ipsam generatim Dei providentiam asserere contra Epicureos, qui omnia fortuito atomorum concursui tribuebant, Stoicos, qui fatum ineluctabile adstruebant ex siderum motu, atque influxu; & recentiores quosdam Græculos, qui scelerum suorum vindicem Deum metuentes, quanta maxima vi potuerunt, ejus providentiam saltem ab acie mentis suæ removere conati sunt; vel saltem ei relinquunt generalem quandam superiorum caussarum motionem, quæ infima non attingat.

PROPOSITIO.

Summa est in Deo providentia, eaq. ad minutissima quæque extenditur, nec umquam falli potest.
Est fidei dogma.

Prob. 1a. *pars* I. ex Scriptura. *Sap. XII.* 13. *Non est alius Deus, quam tu, cui cura est de omnibus*: Et *cap. XIV.* 3. *Tua . . . Pater, providentia ab initio cuncta gubernat*. Psal. CXVIII. *Ordinatione tua perseverat dies, quoniam omnia serviunt tibi*. Hanc providentiam ad liberos etiam hominum motus extendi, Scriptura docet *Prov. XVI. 9. Cor hominis disponit viam suam, sed Domini est dirigere gressus ejus*. Et *Cap. XX.* 24. *A Domino diriguntur gressus viri*. Imo ad ipsa

ipsa peccata, quæ Deus non facit, sed vertit, atque ordinat in bonum: Exod. IX. 16. ait Dominus Pharaoni: *Posui te, ut ostendam in te fortitudinem meam, & narretur nomen meum in gentibus*, & *Petrus* de morte Christi, quæ omnium scelerum extitit maximum, ait *Act.* II. 23. *Hunc, definito consilio, & præscientia Dei traditum, per manus iniquorum affigentes, interemistis.* Denique ad illa ipsa, quæ nobis maxime fortuita videntur: *Prov.* XVI. 33. *Sortes mittuntur in sinum, sed a Domino temperantur.* Ergo &c.

Prob. II. *ex PP. Quis operator*, inquit Ambrosius, *negligat operis sui curam? quis deserat, & destituat quod ipse condendum putavit? Si injuria est (a) regere, nonne major injuria fecisse, & non curare? cum aliquid non fecisse, nulla injustitia sit, non curare quod feceris, summa inclementia* Lib. I. de Offic. cap. 13. Augustinus Lib. de utilit. credendi cap. 16. *Si Dei providentia non præsidet rebus humanis, nihil est de Religione satagendum*. Superfluum est proferre omnes. Lege præcipue aureum *Salviani* librum *De providentia*, & *Theodoretum* de eodem argumento (b).

Prob. III. *ratione*. Quicumque intellectu, & voluntate agit, utique agit propter finem, quem primo elegit, & ad quem omnia opera sua dirigit. Atqui Deus intellectu, & voluntate cuncta creavit, & conservat. Ergo ea suum ad finem dirigit. Sed hæc directio providentia est. Ergo &c. Tam perspicua est hæc veritas, ut ipsis innotuerit Gentilibus Philosophis, imo totius humani generis consensione firmata sit. Unde inquit Cle-

 mens

(a) Hoc est, si videtur Deo indecorum minima curare.

(b) Lectu digna est Editio Salviani cum notis Baluzii, Paris: an. 1669 quæ recusa fuit Bremæ anno 1688. cum notis Ritershusii, Veitzii, Alami, &c Add. Tertullianus *Lib. II. cont. Marc. cap.* 24. Origenes *Lib VI. contr. Cels* Nazianzenus *Orat. I. cont. Jul.* Nyssenus *Orat. De iis qui rapiuntur immatura morte*, & alii innumeri. Testimonia veterum Philosophorum vide apud Huetium *in Alnetanis*, & Petavium *Lib. VIII.*

mens Alex. *Lib. VI. Strom.* *Constat jam, supplicium magis, quam confutationem mereri illum omnem, qui providentiam esse non putat, & revera esse atheum.*

Prob. 2ª. *pars* I. ex Scriptura *Luc. XII. 6.* *Nonne quinque passeres veneunt dipondio, & unus ex illis non est in oblivione coram Deo? Sed & capilli capitis vestri omnes numerati sunt: nolite timere &c.* Et ibidem, volatilia cœli, lilia, & fœnum agri divina providentia regi, dicitur. Vide etiam *Matth. VI.* & Psalm. CIII. ubi David Deum exhibet, ut Patrem familias, a quo vel minima animantia petunt, et expectant escam in tempore opportuno: *Dante te illis, colligent, aperiente te manum tuam, omnia implebuntur bonitate* &c.

Prob. II. ratione, quam paulo ante explicavimus. Si enim vel minutissimas quasque universi partes Deus creavit, et servat, utique certum ad finem dirigit, quæ directio providentia est.

Prob. 3ª. *pars*. Directio rerum in finem est ex voluntate Dei consequente; qui enim aliquid in finem dirigit, illud utique cum omnibus circumstantiis respicit: Sed voluntas Dei consequens semper impletur, ut supra ostendimus. Ergo et providentia. Hinc merito Ecclesia: *Deus*, inquit, *cujus providentia in sui dispositione non fallitur*. Ergo.

Solvuntur Objectiones (a).

Objic. I. Quidquid in natura videmus accidere, oritur utique ex certis, æternis, et immutabilibus naturæ legibus, ut Physici demonstrant. Vicissitudines anni tempestatum, dierum, et noctium inæqualitas, pluviæ, venti, tonitrua, terræmotus, plantarum, atque animalium ortus, vita, & interitus, & cetera omnia naturæ miracula ex caussis naturalibus tam necessario eduntur, ut portentum esset si non evenirent. Hinc Pa-

(a) Mira est P. Bælii stoliditas, qui in *Diction. Hist. Crit.* variis in locis asserit, argumenta Epicureorum contra Dei providentiam non posse solius rationis lumine dissolvi.

Patres docent; Deum administrare media per suprema, et infima per media. Ergo vel in Deo non est providentia, et cuncta naturæ legibus permisit, vel saltem est in eo generalis quædam providentia, quæ ad minima non extenditur.

℞. *Dist. ant.* Fiunt hæc ex naturæ legibus, Deo tamen cum caussis secundis *ἀμέσως immediate* concurrente, et agente, *conc.* Secus, *neg.* Caussæ enim naturales nihil agere possent, nisi conservante, et *concurrente*, seu cooperante Deo, qui earum vim aliquando impedit, imo contra earum virtutem miracula edit, sicut accidit cum sol, jubente Josue, stetit *Jos. X.* 13. et umbra ejus decem lineis regressa est in horologio Achaz *IV. Reg XX.* 11. Mare rubrum, et Jordanis iter præbuit Filiis Israel, et cet. Hinc Deus in Scripturis sæpe filiis Israel denunciat, se pro eorum merito vel pluvias, & frugum abundantiam, vel siccitatem, et sterilitatem daturum *Levit. XXVI.* Plena est omnis Scriptura exemplorum, quibus constat, effectus etiam caussarum naturalium a Deo regi, et certum ad finem ordinari, ita ut nulla cadat pluviæ gutta, nisi certo Dei consilio; ideoque Christus ait *Joan. V.* 17. *Pater meus usque modo operatur*, hoc est licet die septimo requieverit ab omni opere creationis, non cessat tamen singulis momentis operari in creaturis, illas movendo ad effectus suos producendos juxta leges naturæ, aliquando etiam præter leges.

Inst. 1°. Indecorum est, majestatem Dei ad minima, et abjectissima quæque deducere, sicut indecorum esset Regi, si vilissima officia per seipse, et non per ministros obire vellet. Unde Hieronymus in *Cap.* I. *Habacuc Absurdum est*, inquit, *ad hoc Dei deducere majestatem, ut sciat quot per singula momenta nascantur culices, quotve moriantur*. Ergo.

℞. *Neg. ant. & parit.* Ut enim supra arguebat *Ambrosius*, si non fuit divinæ majestati indecorum creare minima ista, et quæ nobis videntur abjectissima (talia enim non sunt in conspectu Dei, sed mirifice conspirant ad complementum, & ornatum Universi); multo minus indecorum est regere: imo valde indecorum esset creasse, et non ea dirigere ad finem suum. Exemplum autem ex Rege deductum valde dispar est a pro-

posito, ut observat S. Thomas *1. P. Q. XXII. art. 3. ad 3.* homo enim cum non possit simul curare omnia, si velit minimis se immiscere, necesse est ut majora negligat, ex quorum neglectu omnia pessum ibunt. At non eadem est ratio de mente infinita. *Qui enim omnia administrando implet, regit implendo, nec universis deest, cum disponit unum, nec uni deest, cum disponit universos*, inquit *Gregorius Lib. XXV. Moral. Cap. 13.* Denique *Hieronymus*, cujus verba fatemur cum *Petavio* esse duriora, et melius ab eo concipi potuisse, benigne interpretandus est, ut velit, non eamdem curam esse Deo hominum, et viliorum animalium: *Non simus*, inquit *loc. cit. tam fatui adulatores Dei, ut dum potentiam ejus ad ima detrahimus, in nos ipsos injuriosi simus, eamdem rationabilium, quam irrationabilium providentiam esse dicentes*. Quod si verba ejus aliquanto duriora nimis urgere velis, erit non veritas, sed ipse *Hieronymus* ea, qua par est, reverentia deferendus.

Inst. 2°. Sunt nonnulla in universo superflua; quid enim deesset *ex. gr.* de ejus perfectione, si una minus nasceretur musca, aut vilius animalculum? sunt etiam multa noxia, et inordinata, quæ se se invicem destruunt, ac proinde inutilia, imo contraria fini, quem in eorum creatione spectare debuisset Deus. Ergo ad ea non pertingit Dei providentia.

℞. *Neg. ant.* Ideo enim superflua quædam videntur imperitis, quia non comprehendunt totius universi structuram, & relationem, quam singulæ particulæ habent ad totum. *Cum ista dicunt*, inquit Augustinus *Lib. I. de Gen. ad lit. cap. 16. non intelligunt quemadmodum omnia pulchra sunt conditori, & artifici suo, qui omnibus utitur ad gubernationem universitatis, cui summa lege dominatur*. Quod si ingressi artificis cujusdam hominis officinam, non audemus judicare superflua multa instrumenta, quorum usum nescimus, quanto minus id audebimus in operibus supremi, & sapientissimi artificis, Dei? Certe si Physici vel unius animalculi corpusculum, aut folium arboris contemplantes, obstupescunt, & mirantur sapientiam conditoris, qui nihil in illis superfluum posuit; quanto minus erit aliquid inutile in toto universo, cum omnis artifex magis de

de toto, quam de partibus sit sollicitus? Ut una minus nasceretur musca, aut planta, deberent e medio tolli leges naturæ, ex quibus tot, & non minus nasci debent: ablatis autem naturæ legibus, totius universi machina conquassata rueret. Quod quædam se mutuo destruant, sapientissime factum est, ne nimis succrescendo toti Mundo crearent incommodum. Denique quod attinet ad noxia, iis justissime, & sapientissime utitur Deus vel in pœnam, vel in remedium peccatorum.

Inst. 3°. *I. Cor. IX. 9.* ait Apostolus: *Numquid de bobus cura Deo est?* Ergo.

℞. *Dist. ant.* Non est cura præcipua, *conc.* Non est cura ulla, *neg.* Vult ergo Apostolus, ea quæ jussit Deus *Deut. XXV. 4. non alligabis os bovi trituranti:* scripta esse præcipue ad instructionem nostram, ut sciamus, eum, qui in vinea Domini laborat, debere ali de fructibus. *Providentiam ceteris creaturis non negamus, curam sponsa vindicat sibi*, inquit Bernardus *Serm. LXVIII. in Cant. n. 2.*

Inst. 4°. Si iis, quæ sunt in mundo noxia, uteretur Deus in pœnam peccatorum, videremus hic impios obrui miseriis, bonis e contrario affluere justos. Atqui contrarium sæpe videmus accidere. Ipse David suam hac de re admirationem non semel exponit in Psalmis. *Mei autem*, inquit Psal. LXXII. *Pene moti sunt pedes, pene effusi sunt gressus mei, quia zelavi super iniquos, pacem peccatorum videns* &c. . . . . *ecce ipsi peccatores, & abundantes in sæculo obtinuerunt divitias* &c. *Quare via impiorum prosperatur: bene est omnibus, qui prævaricantur, & inique agunt?* inquit Jeremias *Cap. XII. 1.* Ergo sequitur, Deum istis inferioribus non providere.

℞. *Dist. maj.* & *min.* Aliquando, *conc.* Semper, *neg.* Etenim ne homines putarent, nullam esse Dei providentiam, æquum erat aliquando malis temporalibus hic opprimi sceleftos; sed ne putarent homines, non esse alteram vitam, in qua Deus judicaret, & puniret impios, æquum etiam erat, ut eorum pœna aliquando ad aliam vitam differretur, præsertim si aut essent in eis aliqua bona opera naturalia, quæ Deus bonis temporalibus remunerari vellet, sicut ex *Augustino* remuneratus est Romanos, & obstetrices Ægyptias *Exod. I. 21.* aut vel-

let Deus justo judicio eos majoribus abundare bonis, quibus culpa sua deteriores effecti, majorem sibi pœnam in altera vita accumularent, quasi pecora, quæ sinuntur errare per prata libere, ut pinguiora veniant ad lanium, ut idem Augustinus observat *in Psalm. LXXV.* Idem de bonis temporalibus dicas quoad justos. Etenim ne homines putarent, nullam esse providentiam, decebat, bonis temporalibus aliquando justos abundare: sed ne putarent, hæc sola bona habere Deum, quæ redderet piis, ipsique justi nimio affectu rerum terrenarum implicarentur, aut Deo propter ista servirent, decebat etiam, aliquando iis spoliari; præsertim si leviores haberent culpas, quas Deus tum egestate, tum aliis malis temporalibus vellet eluere, ipsosque ita reddere in caritate puriores: *quis enim filius, quem non corripit pater?* inquit Apostolus *Heb. XII.* 7. Et sicut pater aliquando per vilissimum famulum corripit filium, aut per virgam, quam mox in ignem projicit, sic Deus aliquando corripit justum per hominem impium, tamquam per virgam, quam mox confringet, & in ignem conjiciet. Ideo nos non solum in *pœnam*, sed in *remedium* etiam peccatorum diximus, Deum uti malis temporalibus. Hac igitur ratione aliquando impii bonis affluunt, justi malis affliguntur, aliquando vero contra accidit. Semper tamen verum est; impios inter ipsa temporalia bona esse miseros, & justos inter ipsa mala felices; *nihil enim infelicius est felicitate peccantium, quia pœnalis nutritur impunitas, & mala voluntas velut hostis interior roboratur*, inquit Augustinus *Epist. CXXXVIII. ad. Marcellin.* At contra *diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum*, inquit Apostolus *Rom. VIII.* 28. Et *II. Cor. I.* 5. *Sicut abundant passiones Christi in nobis; ita & per Christum abundat consolatio nostra.* Verba autem illa Prophetarum dicta sunt ex persona hominum infirmorum, unde ipsi Prophetæ illis infirmorum objectionibus respondent, ut patet ex contextu:

Inst. 5°. Videmus nonnulla casu evenire, ut si *ex. gr.* lapis e tecto sponte excisus, transeuntem hominem opprimat. Ergo.

℞. *Dist. ant.* Casu accidunt quoad nos, *conc.* In conspectu Dei, qui omnia prævidit, et ordinavit, *neg.*

Nihil

Nihil enim omnino accidit, *quod non de aula summi Imperatoris aut jubeatur, aut permittatur*, inquit Augustinus *Serm. LVIII ap. Prosper.* Unde infert, fortunæ nomen a Christianis usurpari non debere.

Objic. II. Si Dei providentia ad omnia pertingeret, non permitteret peccatum, quod omnino adversatur bonitati divinæ. Atqui contrarium perpetua, & luctuosa probat experientia. Ergo.

℞. *Dist. maj.* Sicut ad simile argumentum supra respondimus. Non permitteret peccatum, si non esset provisor generalis adeo sapiens, omnipotens, & bonus, ut sciret, et posset bona facere de ipsis malis, *conc.* Secus, *neg.* Vide quæ ibi diximus.

Objic. III. *cont.* 3^{m}. *part.* Deus omnes rationabiles creaturas ad æternam felicitatem ordinavit. Atqui non omnes eam assequuntur. Ergo providentia Dei aliquando in sui dispositione fallitur.

℞. *Dist. maj.* Ordinavit ad felicitatem omnes rationabiles creaturas, ita tamen, ut non eis adimeret liberum arbitrium, quo vel bene, vel male utentes, justissime judicentur, *conc.* Secus, *neg.* Deus ergo ordinavit quidem rationales creaturas ad gloriam, sed eodem decreto statuit, ut si quæ per liberum arbitrium eligeret contrarium, non gloria, sed supplicio afficiatur; atque ideo ejus providentia erga creaturas rationales semper finem suum assequitur, qui finis non alius utique est, nisi manifestatio suæ gloriæ vel per præmium justorum, vel pœnam impiorum. Tunc autem providentia falleretur, si impii, nolentes uti misericordia Dei, possent effugere judicium, quod fieri non potest. *Si quis enim dicit: volo ut omnes servi mei laborent in vinea, & post laborem requiescentes epulentur, ita ut quisquis eorum hoc noluerit, in pistrino semper molat: videtur quidem quicumque contemserit contra voluntatem domini sui facere, sed tunc eam vincet, si pistrinum contemnens effugerit, quod nullo modo fieri potest sub Dei potestate . . . voluntas Dei semper invicta est*; verba sunt Augustini *Lib. de Spirit. & lit. c.* 33.

Co-

Corollaria.

I. Si nomen fati intelligatur in sensu Stoicorum pro ferrea quadam, et inelu ctabili vi, orta ex siderum situ, atque influxu, pater, fatum nihil esse: *absit a fidelium cordibus, ut fatum esse aliquid dicant*, inquit Gregorius M *Homil. X. in Evang.* Si vero usurpetur pro ipsa providentia, non falso diceretur, cuncta subjecta esse fato, sed abstinendum esse ab eo nomine, monet Augustinus *Lib. V. de Civ. cap.* 10. Quia *id homines quando audiunt, usitata loquendi consuetudine non intelligunt, nisi vim positionis siderum, qualis est quando quis nascitur, vel concipitur.*

II. Providentia necessitatem non imponit caussis liberis, quia ita earum actus ordinavit, ut quidquid eligerent, providentia finem suum assequatur.

III. Quidquid in historia rerum humanarum narratur, dici quodammodo posset historia providentiæ Dei, qui omnibus usus est, prout voluit, ad finem suum, cui illi nescientes serviebant; dum ambitioni, et superbiæ suæ servire arbitrabantur. Sic victoriæ Assyriorum serviebant divinæ providentiæ ad puniendos Israelitas; et alios Palæstinæ incolas, unde Deus ipse ait, *Nabuchodonosor* sibi servisse in obsidione Tyri, quamvis ille solam dominandi cupiditatem explere vellet. Sic victoriis Romanorum usus est Deus, ut tot populos unius imperio subderet, ex quo facilior extitit per universum orbem dilatatio Christianæ religionis.

IV. Quoniam Deus per sapientiam, ac scientiam suam, quæ ut supra diximus, causa rerum est, cuncta creavit, & mirabili providentia administrat; profecto si res omnes non more pecudum inspiciamus, infinitam in ipsis relucentem Dei scientiam, & paternam providentiam mirabimur. Cui considerationi, atque contemplationi naturæ, si adsuescere incipiamus, occurrentem nobis ubique Deum videbimus; quocumque oculos conjiciamus; ut dicere possimus: *Auditu auris audivi te; nunc autem oculus meus videt te. Job. XLII. 5.*

V. Quoniam Dei providentia ad omnia etiam minima extenditur, si quid nobis aliquando accidat adversi, id

id nonnisi ex voluntate Dei, Patris nostri, accidisse scientes; agamus ei gratias, et humiliemur sub potenti manu ejus, sicut S. Job dixit, Dominum abstulisse quod latrones Chaldæi rapuerant, et nomini ipsius benedixit. Si quod vero impendens malum timeamus, non tam creaturas, quam ipsum timeamus Deum. *Nolite timere eos, qui occidunt corpus* Matth. X. 28. *Et quis vobis noceat si boni æmulatores fueritis?* I. Pet. III. 13. *Fera sævit? Deum time*, inquit Augustinus *Enar. III. in Psal.* XXXII. *serpens insidiatur? Deum time: homo te odit? Deum time: Diabolus te impugnat? Deum time: tota enim creatura sub illo est, quem juberis timere.* Atque hujus quidem corollarii doctrina, si penitus animo nobis insederit, erit hic totius hujusce Tractatus, imo et Theologiæ universæ fructus uberrimus.

Finis Libri III.

TYPOGRAPHUS LECTORI BENEVOLO.

Cum prior hic Institutionum Tomus, absente auctore, sit editus; ipsum vero ejus *αὐτόγραφον* tum propter litterarum sæpe evanescentium obscuritatem, tum propter lituras, quibus passim aspersum erat, multis in locis vix posset intelligi; fieri non potuit, maxima etiam adhibita diligentia, ut non aliqua nobis invitis obreperent menda. Quorum præcipua, & graviora nunc ab auctore ipso castigata, ne qua fortasse inter legendum difficultas negotium facessat, tibi ante oculos ponenda existimavi. Reliqua vero levioris momenti; quæ vel ipsa per se statim adverti, caverique possunt, vel potius ad quendam scripturæ nitorem, atque elegantiam pertinent, ut commatum sine sensus mutatione distinctio, litteræ vel majores, vel minores, item vel rotundæ, vel currentes non opportuno in loco alicubi positæ, & quæ sunt ejusdem generis, ea ut ipse pro tua humanitate vel corrigas, vel condones, etiam, atque etiam rogo.

ERRATA	CORRIGE
Pag. 5 *Sanctorum*	*Sanctarum*
pag. 7 Patruum	Patrum
pag. 11 *Crescenium*	*Cresconium*
pag. 25 telabitur	relabitur
pag. 35 permisisset	vim, & potestatem permisisset
pag. 42 *Marcus &c.*	*Mattheus*, *Marcus &c.*
pag. 44 Daguetum	Duguetum
pag. 47 auro	aureo
pag. 51 prospicient	perspicient
pag. 53 genus fere	fere genus
pag. 69 varia	varias
pag. 70 Senenses	Sinenses
pag. 74 *Guneti*	*Gueneti*
ibid. in Nota *Guerenet*	*Guenet*
pag. 75 ad annum 786	ad annum 758
pag. 84 infedelium	infidelium

pag.

pag. 93. *in myſteria*	*in myſterio*
pag. 99 *Epiſt. XII. al. XIX.*	*Epiſt. LXXXII. al. XIX.*
pag. 102 ſæc. XIII.	ſæc. XII.
pag. 108 veroſimiliter	veriſimilior
pag. 122. *Neg. ant.*	*Neg. maj.*
pag. 137 & alibi, *Juniam*	*Suniam*
pag 146 *Diſt. ant.*	*Diſt. maj.*
pag 166 cælari	celari
pag. 201 ratione, Auguſtinus	ratione Auguſtini
pag. 204 perculſit	perculit
pag. 221 *videre*	*videte*
pag 245 *Bellarminus Lib. IV. de Rom. Pont. Cap. II.*	*Lib. IV. Cap. 11.*
p. 280 in Nota *Villæpandæus*	*Villalpandæus*
pag. 309 Sebennenſis	Gebennenſis
pag. 318 *Joanne XXIII.*	*a Joanne XXIII.*
pag. 337 *Ctolemaidenſis*	*Ptolemaidenſis*
pag. 420 Quod Deus	Quin Deus
pag. 464 *abſordita*	*abſcondita*

Præterea in pagina 49. pro *infandam Dei cædem*, *infandum Deicidium* legitur. Item in *pag.* 14. notula (*a*) transferenda eſt ſuperius poſt illa verba: *affectaſſe videamur*: *pag.* 134. pro *falſo depravare* poſitum eſt *falſare*, & *pag.* 135. pro *congruentior* legitur *conformior*. In *pag.* vero 368. in voce Hebraica *Jehova* pro littera *vau* poſita eſt *daleth*, & in voce *Adonai* pro *daleth* eſt *reſc*. Sic & in *pag.* 163. verba illa: *cum Launoyo lib. VIII. Epiſt.* 13. redundant, atque omnino reſecanda ſunt, ac rejicienda in ſequentem *pag.* 164. ad *Objic. II.* ubi ſic legatur: *Objic. II. cum Launoyo lib. VIII. Epiſt.* 13. Denique & in *pag.* 269. addenda eſt ratio, cur Concilia etiam particularia raro erraverint, magnæque ſint auctoritatis, quia ſcilicet pollicitus eſt Chriſtus Matth. XVIII. 20. *Ubi ſunt duo, vel tres congregati in nomine meo, ibi ſum in medio eorum.* Quæ quamvis levioris momenti ſint, & aliqua poſſint ratione excuſari, volui tamen te de iis in tempore admonitum.

IN-

INDEX CAPITUM

§. III.

